زوردۇن سابىر

گۈلەمخان

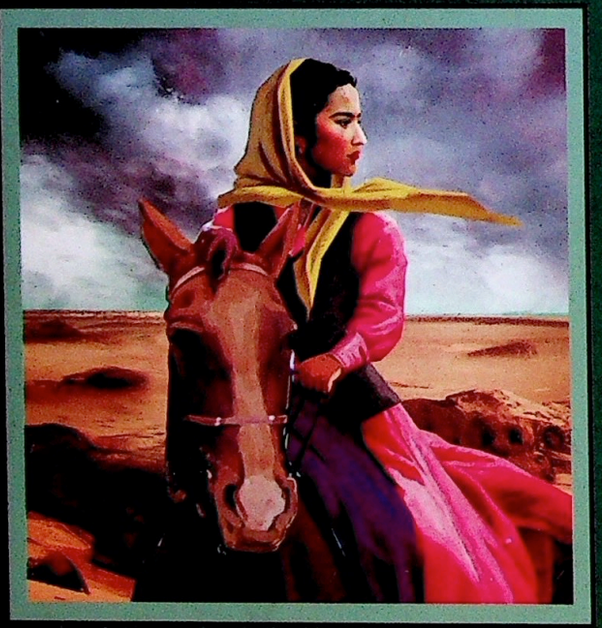

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

زوردۇن سابىر

گۈلەمخان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

زوردۇن سابىر ئەسەرلىرى

ئانا يۇرت (1)
ئانا يۇرت (2)
ئانا يۇرت (3)
ئىزدىنىش (1)
ئىزدىنىش (2)
يازغۇچى بولماق تەس
ئاۋرال شامالىلىرى
گۈلەمخان
قەرزدار
ئاتا

ISBN 978-7-228-14144-9
9 787228 141449 >
定价:45.00元

کتاب پوهنځی
www.uyuhunkitap.com

زوردوُن سابر

گوٗلہ مخان

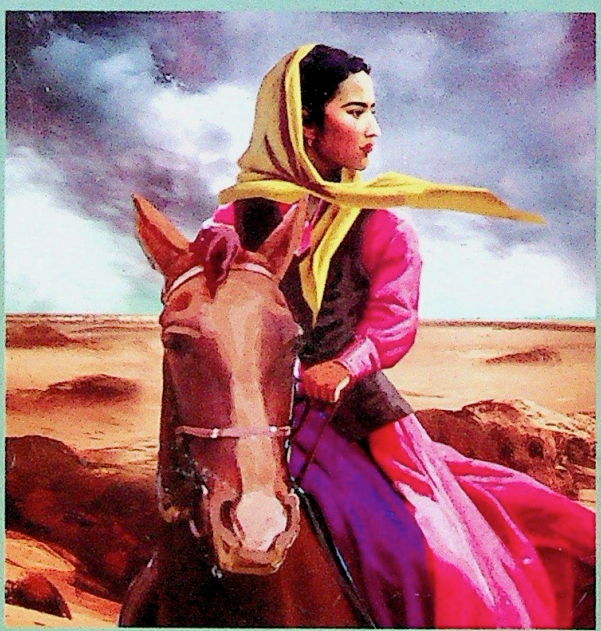

شنجاڭ خہ لق نہ شریاتی

زوردۇن سابىر

گۈلەمخان

(پوۋېستلار توپلىمى)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

古兰木汗：维吾尔文 / 祖尔东·沙比尔著. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2011.1
ISBN 978-7-228-14144-9

Ⅰ.①古… Ⅱ.①祖… Ⅲ.①中篇小说-作品集-中国-当代-维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.①I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2011)第 014551 号

作　　者	祖尔东·沙比尔
责任编辑	阿不都热合曼·艾白，阿不都克依木·沙依木
责任校对	阿达来提·买合苏提
封面设计	艾克拜尔·沙力
出版发行	新疆人民出版社
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话	(0991)2827472
邮政编码	830001
印　　刷	新疆新华印刷厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	16.5
版　　次	2011 年 1 月第 1 版
印　　次	2011 年 1 月第 1 次印刷
印　　数	1-3000
定　　价	45.00 元

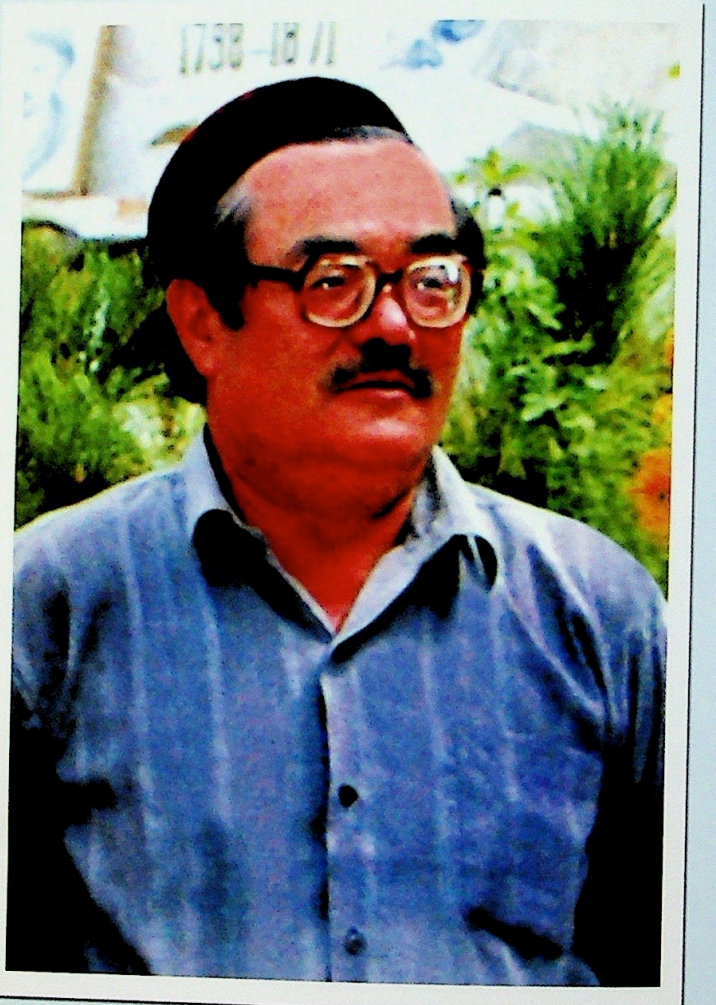

یازغۇچى زوردۇن سابىر (1937 — 1998)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

گۈلەمخان 1
خەيرلىك ئىش 122
سۇبھى 228
ۋاپادارلىق 331
كەچ كۈز 399
خىرە دېرىزە 462

گۈلەمخان

يار بېشىدىكى مەھەللىدە

ئۆيۈڭ يار بويىدا بولسا،
توشۇپ ئاغزىمدا دان بەرسەم.
قەدرى سانىغان يارىنىڭ
ئېتىكىدە جان بەرسەم.
— خەلق قوشىقى

بىر - بىرىگە يانداش، ئۆي - باغ، چاقىسىلىرىمۇ ئوخشايدىغان ئىككى ھويلىدىن قىزغۇچ شاتىۋاردىن ئۈزۈن تامبال ۋە كۆڭلەك، بېشىغا لېچەكسىز، كاكۇكگۈلى كەشتىلەنگەن دوپپا كىيىشكەن ئىككى قىز چىقىشتى. ئۇلار بىر - بىرىگە كۆز ئىشارىسى قىلىپ كۈلۈشتى - دە، يالاڭ ئاياغ پېتى توپلىق يول بىلەن يار بېشىغا قاراپ يۈگۈرۈشتى. ئۇلار قول تۇتۇشۇپ ئوغلاقتەك سەكرىشىپ، باغ قوروقبىنىڭ دوقمۇشىغا بېرىشىغا ھەيۋەتلىك سادا بىلەن ئەزان ئېيتىلدى. قىزلار بىر - بىرىنىڭ مۇرىلىرىگە تايىنىپ يول بويىدىكى چىغىرتماقلىقتا ئولتۇرۇۋېلىشتى. شۇ گەزدە ئۈزۈن يالىلىق قارىگىر ئات مىنگەن، قارا جىيەكلىك ئاق كىگىز قالپاق، قارا يەكتەك، مەسە - پوپوچ كىيگەن بىر ئادەم بىلىكىگە قالپاقلىق بۇركۇتنى قوندۇرۇپ يار بېشى تەرەپتىن چىقىپ كەلمەكتە ئىدى. ئاتلىق قىزلارنىڭ يېنىغا كېلىشىگىلا ئەزان ئاخىرلاشتى، قىزلار ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى سىيپاپ،

ئورۇنلىرىدىن چاقىرىلىق بىلەن تۇرۇشتى. بۇ تۇيۇقسىز ھەرىكەتتىن يالىلىق ئات يېنىغا ئۇركۈپ، ئاتلىقنىڭ بىلىكىدىكى قوندۇقنىڭ بېشى ئېگەردىن چىقىپ بۇركۇت قاناتلىرىنى لەپەڭشىتىپ چىرقىرىدى، ئاتلىق يېنىغا سىڭار يان بولۇپ ئۆزىنى يەنە ئوڭشۇۋالدى:

— ۋاي ئىمانسىز شەيتانلار! — ئۇنىڭ كىچىك كۆزلىرى غەزەپ بىلەن چاقناپ قىزلارغا تىكىلدى. ئاچىماق ساقىلى تىترىدى، ئۇنىڭ بىر قولىدا بۇركۇت، يەنە بىرىدە ئاتنىڭ تىزگىنى بولغاچقا قامچا سېلىشقا ئىلاجسىز ئىدى. ئۇ ئاتنىڭ بېشىنى قىزلارغا بۇراپ دېۋىتىپ تۇرۇپ:

— ھۇ، ئاشقا چۈشكەن بۇرگىلەر، چەيلىتىۋېتىمەن! — دېدى.

قىزلار تامنىڭ دوقمۇشىغا چېكىنىپ:

— ئاپا! — دەپ چىرقىراشتى.

ئوۋدىن قۇرۇق قول قايتقىنىنىڭ ئەلىمىنى قىزلاردىن ئالماقچىمۇ ياكى باشقا قورساق كۆپۈكى بارمۇ، ئىشقىلىپ ئاتلىق راستىنلا قىزلارنى ئېتىغا چەيلىتىشكە ئۇرۇنماقتا، قىزلار ۋار - چۇر قىلماقتا ئىدى.

— ۋاي ئەڭگەۋاي! — دەپ ۋارقىرىدى بىرى توساتتىن. ئاتلىق تىزگىنىنى تارتتى، — ئۇلۇغ ئاي - ئۇلۇغ كۈنلەردە نېمە دىل ئازارى، ئەڭگەۋاي!

ئاتلىق تەستە ھىجايدى ۋە قىزلارنى كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن كۆرسىتىپ:

— تونۇمسەن غۇلامكا، مۇنۇلار قايسى گۆرنىڭ قانجۇقلىرى؟ — دېدى.

— ھايا! — دېدى غۇلام مەزمۇن تاتىرىپ، — بۇلار زىياۋۇدۇن بىلەن زەيناۋۇدۇننىڭ قوشماق بۇلبۇللىرى!

— ھمم! — دېدى ئەڭگەۋاي ئەمدى ئاچچىقى بېسىلىپ، — بۇلبۇل دېدىڭما؟ پاھ، يېقىنراق كېلىپ قارىساڭ راستلا بىر

جۇپ ئۇزۇكنىڭ كۆزلىرىكەن ئەمەسمۇ؟

غۇلام مەزىن قىزلارنىڭ بېشىنى ئىككى ئالمقىنى بىلەن سىلاپ، ئەڭگەۋايغا نارازىلىقى بىلىنىپ تۇرغان يوغان كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ قارىدى. ئەڭگەۋاي ئېگىز، گەۋدىلىك، بېشىغا پاكىز، چاققان سەللە ئورىغان، قىڭغىر ياقىلىق ئاق كۆڭلەك، سىرتىغا كۆك سەرگەزدىن يەكتەك كىيىپ، بېلىنى كۆك پوتا بىلەن باغلىۋالغان، تالا ـ تالا قارا ساقىلى كۆكسىگە چۈشكەن، قاڭشارلىق، قويۇق قاشلار ئاستىدىكى يوغان كۆزلىرىدىن ئەقىل ـ ئىدراك ۋە ئەلەم ئىپادىسى بىلىنىپ تۇرغان بۇ ئادەمنىڭ تىكىلىپ قارىشىدىن خىجىل بولدىمۇ ياكى ئەيمەندىمۇ، ئىشقىلىپ بىردىنلا يۇمشاپ:

— يۇر غۇلامكا، بىزنىڭكىدە ئىپتار قىل! — دېدى.

— بىز سېنى چاقىرغىلى ماڭغان، يۇر چوڭ دادا، بۇلاق سۇيىدە مۇزدەك دوغاپ قىلىپ قويدۇق!

— ئاپام هولۇقنان سالدى!

قىزلار بوۋاينىڭ پوتىسىغا ئېسىلىپ ئۆيلىرىگە تارتىشقا باشلىدى.

— مەسلىھەت بار ئىدى، — دېدى ئەڭگەۋاي ئوبدانلا يۇمشاپ، — ساڭا ئادەم ئەۋەتەي دەپ تۇراتتىم. بايا قۇيە ئەللىكبېشى مېنى ئىزدەپ جاڭگالغا بېرىپتۇ. نېمە گەپكىن دېسەم، هېررى بېگى بىر پۇتۇكچى، بىر دورغا بىلەن يۇرت ئارىلاپ چىققانكەن، بۇگۈن مېنىڭكىدە ئىپتارلىماقچىكەن. زونى يەپ ئۇ قاتقا ئۆتكۈدەك. سويۇلىدىغان مال، قىمىزلارنى ماڭدۇرۇۋېتىپ ئۆيگە ئالدىراپ مېڭىشىم ئىدى. سېنىڭ مۇنۇ بۇلبۇللىرىڭ كاشىلا قىلدى. بارغىن ئەمىسە، هە! — ئۇ ئېتىنىڭ بېشىنى يولغا توغرىلىدى.

— زىياۋۇدۇننىڭكىدە ئىپتار قىلىمەن، — دېدى غۇلام مەزىن، — هېررى بېگى چىقسا بىزگە ئالۋاندىن باشقا نېمە ئاچىقاتتى؟ هاكىم بەگ خەنىيەدىن يىلىغا ئۈچ يۈز سەر كۈمۈش

ئېلىپ تۇرغاندىكىن، باسقاق جياڭجۇن ئۇچۇن ئالۋان - ياساق يىغماي قانداق قىلسۇن!

سېلىق بەر دەپ تارانچىنى ئۇرۇپ - سوقۇپ قولىنى باغلاپ، ئادالەت كەتتى جياڭجۇندىن، پەيمانى تولۇپ تاشتى.
سېلىق تېپىپ بېرەلمەي ئەل ئەزىز پەرزەنتلىرىنى ساتقان، بۇ جياڭجۇن بولدى ئەجدىها، تارانچىلارغا ئوت چاچتى.

بۇ قوشاقنى ئۇنتۇمىغانسەن؟ ۋاڭ خۇلۇغا داداڭمۇ بارغانغۇ؟ ھەي ئەڭگە، بىز بۇ ئەجدىھانى ئۆلتۈردۇق دەپ خۇشال بولۇپ ئارانلا ئۈچ - تۆت يىل ئارام ئېلىۋىدۇق، ئەجدىھا ئۆلمىگەنىكەن. ئورۇس يېرىگە كەتكەن تارانچىلارنىڭ ئورنى بوش، ئەما يوقالغان مانجۇ - سۇلۇن، ھاكىم - ئەمەلدارلارنىڭ ئورنى بوش ئەمەس، بۇرۇن سەككىز مىڭ ئۆيلۈك تارانچى نەچچە ئون مىڭ تەيىارتاپنى باققانىدى. ھازىر نەچچە ئون مىڭ ئاقنانچى كېمەيمىدى، تېخى كۆپىيىۋاتىدۇ. ھېررى بېگى ئەنە شۇلارنىڭ قورسىقى ئۇچۇن ئۇۋ ئۇۋلاپ چىققان گەپ. مېنى ئۇلارنىڭ ئالدىدا سۆزلىتىپ نېمە قىلىسەن، ئەڭگە؟!

— ھېررى بېگىنىڭمۇ دەردى بارکەن، غۇلامكا!

— ئۇنىڭ دەردى بىرنى ئىككى قىلىش، بىزنىڭ غېمىمىز يوقنى بار قىلىش. غەم بولسىلا ھېسابمۇ؟ سېنى ئالساق، ئىپتارغا توخۇ گۆشى بىلەن قىمىز راسلاپ يەنە تېخى غورىگىل بولدى دەيسەن، مۇنۇ قىزلىرىم مۇزدەك دوغاپ قىلالمىغىنىغا خۇشال. ئەمدى مېنى سۆزلەتمە، ئەڭگە!

ئەڭگەۋاي غۇلام مەزىنىنى ئۆيىگە يېنىشلاپ تەكلىپ قىلىپ قويۇپ، ئامبال مەھكىمىسىدىن چىققان مېھمانلىرىنى كۇتۇش ئۈچۇن يۇرۇپ كەتتى.

خۇددى تىنچ كۆلگە بىر توپ غاز كېلىپ چۈشكەندە ھەر خىل دولقۇن چەمبىرەكلىرى ھاسىل بولغىنىدەك، يار

بېشىدىكى بۇ كىچىككىنە مەھەللىگە ئۇچ مەھكىمە خادىمى بىر يۇزبېشى، بىر ئەللىكبېشىنىڭ يول باشلىشى بىلەن كىرىپ كەلگەندە، مەھەللىنىڭ چوڭ ـ كىچىك ئەرلىرى ئەڭگەۋاينىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا توپلىنىپ مېھمانلارنىڭ بەرقۇت، بەقەسەم، چەكمەن تونلىرى، يالتىراق ساقاللىرى، سۇرلۇك قىلىچى ۋە غانجۇغىدىكى چىرايلىق خۇرجۇنلىرىغا ھەيران قېلىپ قاراشتى. مېھمانلار قاراڭغۇ ھويلىغا كىرىپ كېتىپ، ئەڭگەۋاينىڭ دەرۋازىسى ئىچىدىن زەنجىرلەنگەن، دۇملەكلىك قازاندەك ئۇستى يېپىق قورۇسىدىن ھېچ ئاۋاز ئاڭلانمىغاندىن كېيىن ئۇلار ئۇنلۇكرەك سۆزلىشىش ئۈچۈن ئەڭگەۋاينىڭ كارۋان سارىيى ئالدىغا توپلىنىشتى.

كارۋان ساراي ئىلىدىن موڭغۇلكۇرە ـ شۇتا ئارقىلىق مۇزاتنى كېسىپ جەنۇبىي شىنجاڭغا ماڭىدىغان ۋە شەرققە ـــ توققۇزتارا، كۇنەسلەردىن ئۆتۈپ بالغىنتاي داۋىنى ئارقىلىق قارا شەھەرگە كېتىدىغان چوڭ كارۋان يولى ئۇستىگە قۇرۇلغان. ياماتۇدىن چىققان ھارۋىكەشلەر بىلەن ئېشەكچىلەر بۇ يەردە قونماي قالمايدۇ. كۇنەس، توققۇزتارا، نىلقا، تېكەس، موڭغۇلكۇرەدىن قوي، كالا، ئات ھەيدەپ رۇسىيەگە ماڭغان سودا كارۋانلىرى ئۈچۈن يار بېشىدىكى بۇ مەھەللىدىنمۇ قولايلىق ئۆتەڭ يوق؛ ئۇلارنىڭ ئۆكۈز ـ ئاتلىرى ئۈچۈن ئەڭگەۋاينىڭ ئوچۇق ۋە يېپىق چوڭ ـ چوڭ قوتانلىرى، يار ئاستىدىكى دەريا ياقىلاپ كەتكەن تەكشىلىكتە يېتەرلىك ئوت ـ چۆپ بار. ئۇنىڭ ئۇستىگە يۇقىرىدىن چۈشۈپ دەريانىڭ قۇيۇلىدىغان سۇ بويىدا بوريدىن ياسالغان يازلىق دۇكانلار بار، ئۇ يەردە قىمىز ـ كاۋاپلار بار. كارۋان ساراي ئىچكىرىكى، تاشقىرىقى قورۇ دەپ ئىككىگە ئايرىلغان. ئىچكىرىكى قورۇدا مەخسۇس كىگىز، گىلەملەر سېلىنغان ھۇجرىلار بار. ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر تۇپ ئۇجمە، ئېقىن سۇمۇ بار. بۇنىڭ باغ ئىشىكىدىن چىقسا، بۇك دەرەخلىك باغ بار. بۇ يەرگە سودىگەرلەر، بايۇەچىلەر

چۇشىدۇ، تاشقىرىقى قورۇ تاپتاقىر، پاكار سۇپىلىق چوڭ - چوڭ ھۇجرىلاردا باشقا نەرسە يوق، ھويلىنىڭ تام تۇۋىلىرىدە توپىغا مىلىنىپ قىرچاڭغۇ ئېشەكلەر ياتىدۇ، بۇلارنىڭ ئارىسىغا يېتىمچىلەر جايلىشىدۇ...

مانا بۇنداق يەر ھاردۇق يەتكەن كارۋانلار ئۈچۈن تېپىلغۇسىز ئارامگاھ. ئەڭگەۋاي 1863 - يىلى باشلانغان ئىنقىلابنىڭ باشلىغۇچىلىرىدىن بىرى شەمشىدىن خەلپەمنىڭ يېقىن تۇغقىنى بولغىنى ئۈچۈن «ئىلى سۇلتانلىقى» دەۋرىدە مانجۇلاردىن ئېلىنغان ئولجىلار بىلەن بېيىغۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالىدى. 1871 - يىلى بىشىر جېلىل رۇسىيە ئەسكەرلىرىنى موڭغۇلكۇرە ئارقىلىق ئايلىنىپ غۇلجا شەھىرىگە باشلاپ كىرگەندە، يول ئۇستىدە بىشىربەگكە قوشۇلۇۋالغىنى ئۈچۈن چارروسىيەنىڭ مۇكاپاتىدىنمۇ قۇرۇق قالمىدى. ئەمدى رۇسلار غۇلجىدىن چېكىنىپ، مەنچىڭ جياڭجۈنى يەنە قايتىپ كەلگەندە بولسا، تاماخور مەھكىمە ئەمەلدارلىرىغا قېتىلىپ جياڭجۈنىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن كۈرەگە بارغانلىقى ۋە غۇلجىدا قالغان بىر مىڭ يەتتە يۈز ئۆيلۈك تارانچىنىڭ ۋەكىللىرىدىن بىرى بولۇۋالغىنى ئۈچۈن، جياڭجۈن، زۇڭتۇ دارىن، ھېكىمبەگنىڭ مەرھىمىتىدىنمۇ قۇرۇق قالمىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭگەۋاينىڭ قولى ھەممە يەرگە يېتىدۇ: ئۇنىڭ بايتوقايدا نەچچە يۈز خولۇق يىرى، ئونلىغان كۆزلەك، قورۇ - قورۇ ئۇششاق مال، نەچچە ئونلىغان مالاي - مالچىسى، شەھەردىمۇ جايى ۋە بىر گەزمال، بىر مىلىچمال دۇكىنى بار. لېكىن، بۇلار ئەڭگەۋايغا ئازلىق قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىشتىھاسى ناھايىتى چوڭ. ئارا ئۆستەڭ ياكى بايتوقاي ئۆستىڭىنىڭ سۇيى ئۇنىڭغا بېرىلىشى، ئۇنىڭمۇ ھېچبولمىغاندا خەزىنىچى، شاڭ بېگىلەرچىلىك يېگىرمە بەشتەك يانچىسى بولۇشى، كار - بارى پۈتۈپ تۇرۇشى لازىم ئىدى. ئەڭگەۋاينىڭ ئويىچە، بىر - ئىككى يىل ئىچىدە بۇ

مۇرادىغا يېتەلەيتتى. گەپ ئەمدى بۇنىڭ ئېپىنى تېپىشتا ئىدى.

ئەڭگەۋاينىڭ نىيەت ـ ئىقبالىنىمۇ مەھەللىدىكىلەر ئالدىن بىلىپ بولغان. ئۇلار توپلانسىلا ئەڭگەۋاي ئۇستىدىن داد ئېيتىشاتتى، ئۇنىڭ يۇزسىزلىكى، رەھىمسىزلىكى، كۆڭلى قارىلىقى ئۇستىدىن قورساق كۆپۈكىنى چىقىرىشاتتى. مانا بۇ خىل كۆپنىڭ قارغىشلىرىنى تازا ئاڭلاپ، ئەڭگەۋاينىڭ جېنىغا نەشتەردەك سۆزلەرنى سانجىيالايدىغان ئادەم بىر غۇلام مەزىن ئىدى، ئەڭگەۋاي بىرلا غۇلام مەزىندىن قورقاتتى.

شۇنداق قىلىپ كارۋان ساراي ئالدىغا توپلانغان قىرىق ـ ئەللىك دېھقان ئەڭگەۋاينىڭ مېھمانلىرى ئۇستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشتى:

ـــ قىلىچ ئاسقىنى چىققىنىغا قارىغاندا، تەھقىق، ئۆستەڭ چېپىشقا ھەيدەيدۇ ! ـــ دېدى ياغاق شالۋۇر، كىندىكىدىن يۇقىرىنى ئاران ياپالايدىغان ماتا كۆڭلەك كىيگەن كەكە ساقال دېھقان.

ـــ ۋاڭ خۇلىمىكىن دەيمىنا ! ـــ دەپ كېكەردى كۆڭلەك ـ سىز بەدىنىگە زىغىر رەڭ يەكتەك كىيىۋالغان، بۇرنى ئۇششۇك يارىسى، ئەسكى مالخايلىق تازچاق قويچى.

ـــ سەن تاز ۋاڭ خۇلىنى نەدىن بىلەتتىڭ !

ـــ مەزىن ئاتام ئېيتىپ بەردىغۇ ! ـــ دېدى تازچاق مەغرۇر گىدىيىپ.

ـــ چار ساقاللىقنىڭ غانجۇغىسىدىكى خۇرجۇنىنىڭ چوڭلۇ ـ قىغا قارىغاندا، بۇلار ئالۋانچىلار !

ـــ توخۇلىرىمىزنى ئالمدۇ دېگىنە ! ھەممىسىلا بىز خەق ـ كەن، سوقۇش بولامدۇيا؟

ـــ بولسىمۇ بولسىكەن، بۇ جياڭجۇننىمۇ موللاق ئاتتۇرساق !

ـــ ئەمدى ئەلا پالۋان، سادىر پالۋانلار يوق ـ دە !

ـــ ئون ئىككى خو خەنىيە ئاشلىق ئون ئالتە خو بولغۇ ـ

www.uyghurkitap.com

دەك دېگەن گەپ بارغۇ !

— يېڭى جياڭجۇن سېلىق ئالمىغۇدەك دېگەن سۆز يالغان-كەن - دە !

— يالغان بولسىمۇ ئۆكتە قوپالامسەن؟

دېھقانلارغا جۇل - جۇل كىيىملىك يولۇچىلار قوشۇلدى.

— بايلار نېمىشقا سېلىق تۆلىمەيدۇ؟ ئورۇس بىلەن كالا، ئات سودىسى قىلىۋاتقان بايلاردىن نېمىشقا سېلىق ئالمايدۇ؟ — دېدى قولتۇقىغا راۋاب قىستۇرۇۋالغان، تەلپەك كىيگەن ياش يىگىت، — يالاڭ ئاياغ، پۇلى يوقتىن ئالۋان ئالىدىكەن بۇ ھۆكۈمەت !

— ھەي يېتىمچى، سىلەر تەرەپتىمۇ بارمۇ ئالۋان؟ — دەپ سورىدى بىر تارانچى.

— چوڭى شۇۋەدە ! — دېدى توپىدا ئولتۇرۇپ چۆچەكتىكى قايناق سۇغا زاغرا چىلاۋاتقان چاڭگا ساقال يولۇچى، — شۇڭا مانا تۈگىمەيدىغان زاغرا !

— زاغرىدىن قۇتۇلاي دەپ چىقىپسەن - دە، ھەي قاشقالىق ! — دېدى ھېلىقى ئۈششۈك بۇرۇن تارانچى، — چېرىكلەر كۇلىدىن چىقسا، سەن خەق داۋان ئېشىپ چىقتىڭ، بىزنى كۈن ئالغىلى قويۇشامسەن، يوق؟

— ئۆزلىرى داۋان ئاشماي مۇشۇ يەردىن ئۈنۈپ چىققانمۇ؟ — دېدى ھېلىقى قولتۇقىغا راۋاب قىستۇرۇۋالغان يىگىت خاپا بو-لۇپ، — بىز سىلىنى چېرىكتەك بوزەك ئەتمىسەكيا !

ھاڭغىرقاي ئىشىكلەردىن، قۇرۇق بورا سېلىنغان سۇپىلاردىن ئاياللار ۋە بالىلار چىقىشماقتا، ئۇلارنىڭ توپا يېغىپ تۇرغان چىرايلىرىدىن ئۈششۈك بۇرۇنغا نارازىلىق چىقىپ تۇرماقتا ئىدى.

— بالام ! — دېدى بىر بوۋاي مۇلايىم كۈلۈپ، — مېنىڭ ئۆمرۈم ماتا - چەكمەن توقۇش بىلەن ئۆتتى، قېرىغاندا ئىلىدىكى ئاكام بىلەن ئاچامنىڭ قەبرىسى يېنىدا باپكارلىق

قىلاي، ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ ئايىغىدا ياتاي دەپ چىقتىم، ماڭا ئىككى ماڭدام يەر كېرەك، بالام. سېنى تالىغىلى چىققانلىنىڭ پىستە كۆچۈكى ئۇچۇن پۈتۈن بىر بېغىڭنى غىڭ قىلماي بېرىدىكەنسەنۇ، ئۆز قېرىندىشىڭدىن غېرىچ يېرىڭنى، پارچە نېنىڭنى ئايايدىكەنسىنا !

— بۇيا چېغىدا ئۇنگەن يېرىدە قۇرۇيدۇ - دە، — دېدى يەنە بىر تارانچى ئۇشۇشۇك بۇرۇننى ياقلاپ، — ئۇنداق دېگەنلىرى بىلەن ئىلىدىمۇ سۇ قىس، كۇن ئالماق تەس ! مانا مەن سۆك بىلەن ئىپتار قىلىپ چىقتىم !

— ھەربىر دېھقان ئون ئىككى خودىن سېلىق تۆكىمىز ! — دېدى يەنە بىر تارانچى يازدىمۇ سالالمىغان كۇرەك جۇڭا ئىچىدىكى قوپال گەۋدىسىنى قىمىرلىتىپ، — ئاق بۇغداي جياڭجۇننىڭ ئەسكەرلىرىگە كېتىدۇ، بىزگە ئارپا بىلەن تېرىق قالىدۇ !

— شۇمۇ تېخى ئەتىگىنى بولسا كەچكە يوق !

— مانا ئەمدى ئاڭلىساق ئون ئىككى خو سېلىقنى يەنە ئوتتۇز ئوچ خوغا ئۆستۇرگۇدەك !

— ئەڭگەڭزاينىڭ مېھمانلىرى شۇنىڭغا چىقىپتۇ - دە !

— سېلىق كۆپەيسە كۆز يېشى كۆپىيىدۇ، كۆز يېشى قىساسقا ئايلىنىدۇ، قىساس بىزنى قوزغايدۇ، يەنە قوزغىلىمىز !

— ھەي، بايقىساڭچۇ؟

— قورقىدىغان نېمىسى باتتى؟ ! — دېدى راڭابلىق يىگىت قويۇق قاشلىرىنى ئويىنىتىپ، — ھەممە يەردە شۇ گەپ، قەشقەردىمۇ، ئاقسۇ، كۇچا، توقسۇن، تۇرپاندىمۇ شۇ گەپ، قۇرتتەك ياشىغاندىن بۇركۇتتەك بۆرىنىڭ سۆڭگىچىنى قاماپ تۇرۇپ ئۆلگەن ياخشى.

— تۇغرا ئېيتىسەن، بالام ! — دېدى يېڭىدىن دەڭگە كىرگەن يوغان گەۋدىلىك ئادەم بوم ئاۋازى بىلەن، — ئېتىك نېمە، ئوغلۇم؟

ئۇيغۇر كتاب تورى www.uyghurkitap.com

— بوساق.
— نەچچىگە كىردىڭ، بالام؟
— ئون سەككىزگە، ئاتا.
— قەشقەر نەدىن؟
— يېڭىساردىن.
— يېڭىسار نەدىن؟
— تۇگمەنبېشىدىن.
— ھىم... ھېدىل!
— ھە، مانا مەن مەزىنئاخۇنۇم! — ھېلىقى ئۇششۇك بۇ-رۇن تازچاق ئورنىدىن تۇردى. غۇلام مەزىن ئۇنىڭ زېغىر رەڭ يەكتىكىنىڭ ياقىسىنى جۇپلەپ تۇرۇپ:
— ھېدىل بالام، مۇنۇ بوساق بالام سېنىڭ يۇرتلۇقۇڭكەن. سېنىڭ قوچقار بوۋاڭنىڭ ئىسمى ھېيتاخۇن ئىكەن. يىگىرمە يېشىدا ئىككى مىڭ ئۆيلۈك بىلەن چىققان، ئىككى مىڭ ئۆيلۈك دېگىنى نېمە دەمسىنا؟ بۇ ئىككى مىڭ ئۆيلۈك دولان، يېڭىسار، قارىقاش، مارالبېشى، ئۇچتۇرپانلاردىن پالانغانلار. سېنىڭ قوچقار بوۋاڭ مۇنۇ بوساق بىلەن بىر مەھەللىدىن، ئاپاڭ ئۇچتۇرپاندىن. سەن ناخشىچى، بوساق راۋابچى ئىكەن، تازا ياخشى بولدى، — دېدى.
بايىلا يۇرتۇزلۇق قىلىپ گەپ تەگىشكەنلەر بىر - بىرىگە مېھرى بىلەن قاراشتى.
— مېنىڭ تۆتىنچى ئاتام قارىقاشتىن، — دېدى غۇلام مەزىن خۇددى ئەزان ئېيتقاندەك ۋارقىراپ، — تارانچى — تېرىقچى، تېرىشنى ئاۋۋال ئالتە شەھەردە باشلىغان، جىياڭجۇن، زۇڭتۇ دارىن، ئۇلارنىڭ نەچچە مىڭلىغان ئەپيۇنكەشلىرى، ھېكىمبەگ، ئىشىكاغا، شاڭ بېگى، مىراب، خەزىنىچى دۇانبېگى، باجگىر، ھېررى بېگى، مىڭبېگى، مۇپتى، قازى، ئەلەم، دورغا، ياساۋۇل، پۇتۇكچى، نۆكەرلەرنىڭ ھەممىسى نان

يەيدىغانلار، لېكىن تېرىقچىلىقنى بىلمەيدىغانلار. ئۇلارنى بېقىش ئۈچۈن تېرىقچىلىق قىلىش كېرەك، بۇنى كىم بىلىدۇ؟ قەشقەرلىك، خوتەنلىك، يەكەنلىك، ئاقسۇ، ئۇچتۇرپان، كۇچا، ئومۇمىي ئالتە شەھەرلىك ياشلار قىلىدۇ. مانا ئاشۇ تەييارتاپلارنى بېقىش ئۈچۈن بىرىنچى تۈركۈمدە ھىجرىيەنىڭ 1179 - يىلى ئالتە مىڭ ئۆيلۈك تېرىمچى ئالتە شەھەردىن ئىلى دەريا ياقىسىغا كۆچۈرۈلدى. مېنىڭ قوچقار بوۋامنىڭ دادىسى ئەنە شۇ چاغدا چىققانلاردىن. ئۇلارنى ئىلى باسقاق جياڭجۈنى تۈزگەن ئۇسۇل بىلەن غۇلجا، تاشئۆستەڭ، ئارائۆستەڭ، نىلقا، بايتوقاي، قاش، بورا بوسۇن، قاينۇق، خونۇخاي، داردامتۇ، توققۇزتارا، ئارابوز، سىنداۋان ئاتلىق ئون ئۈچ ئۆستەڭگە بۆلگەن. ھەر ئۆستەڭنى بىرنەچچە يۈزگە، يۈزلەرنى ئەللىكلەرگە، ئەللىكلەرنى ئونلارغا بۆلۈپ، ئۆستەڭلەرنى ئىدارە قىلىشقا «ئىشكاغا» باشچىلىقىدا نۇرغۇن مەمۇرىيلارنى تەيىن قىلىپ، خۇددى قوينى قوتانغا ئايرىغاندەك، كالىنى قوشاغدىغاندەك، تۆگىلەرنى بىر - بىرىگە چاتقاندەك قىلىپ ئايرىپ، باغلاپ - چىرماپ، يەرگە ئىشلەشكە سالغان. مانا بۇلار تارانچىلار. تارانچىلار ئېغىر يۈكنى كۆتۈرگۈچى ئېشەك، ناچار ساماننى يېگۈچى ئۆكۈز، ئەسكى تىل - ئاھانەت، جازا يېگۈچى ئىت ئورنىدا خورلانغان دېھقان. ئۇلار يەر تېرىش، ئۆستەڭ چېپىشتىن باشقا ئىش قىلمىسىمۇ گۇناھكار. ھەر يىلى جياڭجۈننىڭ سېلىقى ئۈچۈن ھەربىر دېھقان ئوتتۇز خولاپ بۇغداي تۆلەيدۇ، ئۇنى ئاز دەپ خان ئەسكەرلىرىنىڭ كىيىم - كېچەك، ئولتۇراق جاي، گۆش، ئوتۇنلىرىنىمۇ ئۇستىگە ئالىدۇ. مۇشۇ بولسىلا مەيلىغۇ، ھەر يىلى كۇرەنى دەريا سوقۇپ كەتمىسۇن دەپ، ئىككى - ئۈچ ئاي دەريانى قىردىن قاچۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەيدۇ. بۇنى مانجۇلار «ۋاڭ خۇلى» دېيىشىدۇ. بۇنىڭ زۇلمى جانغا تېخىمۇ پاتىدۇ. شەھەر سېلىش، سېپىل سوقۇشمۇ تارانچىنىڭ ئۇستىدە تېخى. سىلەر ئېيتىپ يۈرىدىغان مۇنۇ

قوشاق بىكار ئەمەس:

سۇلتان بېگىم سورايدۇ:
سېپىلنى سوققانلار نەلىك؟
بىز بەگكە نېمە قىلغان،
بىكار ياتىدۇ شەلىك.

بۇ «شەلىك» يۇقىرىدا ئىسمى ئېيتىلغان ئاقنانچىلار. بۇنى ئاز دەپ تېخى ئاپەت بولسىچۇ؟ سېلىق، ئالۋان زادى ئازايمايدۇ...

خۇددى قىرائەت ئوقۇلۇۋاتقاندەك ھەممە ئادەمنىڭ بېشى چۈشكەن، تىنىقلار ئېغىر، چىشلار كىرىشكەن، مۇشتلار تۈگۈلگەن، كۆزلەردىن ياش ۋە ئوت چىقماقتا ئىدى.

ئۇزۇن سۆزلەردىن كېيىن بوۋاي خۇپتەنگە ئەزان ئېيتىش ئۈچۈن يار بېشىدىكى ئارقار مۈڭگۈزى ئورنىتىلغان مەسچىتكە يۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن دېھقانلار، يولۇچىلار بولۇپ يەتمىش - سەكسەندەك ئادەم مېڭىشتى. ئۇلار غۇلام مەزىنىڭ پارىڭىغا تويمىغانلار. ئۇلار مەسچىت ئاستىدىكى قېرى قارىياغاچلارنىڭ يىلتىزىنى يالاپ ئاقمىدىغان، ناخشا ۋە مۇڭى تۈگىمەيدىغان بۇلاق سۈيىدە تاھارەت ئېلىپ، خۇپتەن ۋە تەراۋىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، غۇلام بوۋاينىڭ تاقىر سەيناسىدا ئولتۇرۇشۇپ، دەريانىڭ شاۋقۇنى، سالچىلارنىڭ نەيلىرى، سالقىن تاغ شامىلىنىڭ يەلپۇشىدىن ھۇزۇرلىنىپ، قۇم چۆگۈندە دەملەنگەن چاڭشىڭ، ماخۇشىڭ چايلىرىدىن لەززەت ئېلىپ پاراڭلاشسۇن، ناخشا ئېيتىشسۇن، راۋاب - دۇتار چېلىشسۇن، بىز ئەڭگەۋاينىڭ ھىم يېپىلغان دەرۋازىسى ئالدىغا كېلەيلى.

يار بېشىدىكى مەھەللىدە بىرلا ئەڭگەۋاينىڭلا دەرۋازىلىق قورۇسى بار. دەرۋازىنىڭ يېنىدا يەتتە پەلەمپەي بىلەن كۆتۈرۈلۈپ كىرىدىغان يان ئىشىكى بار. چارەك قېلىنلىقتىكى

قارىغاي تاختىيىدىن ياسالغان دەرۋازا قاپقىلىرى غىچىرلىمايلا ئېچىلغاندا، ئۇستى يېپىق، ئوتتۇرىدا تۆڭلۈكى بار ھويلىغا سېخىي قۇياشنىڭ يورۇقى ئارانلا كىرەلەيدۇ. پەقەت شۇ چاغدىلا قۇچاق يەتكۈسىز قارىغاي تۈۋرۈكلەر ئۆگزىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان ھويلىنى كۆرەلەيمىز: ھويلا چوڭ، دەرۋازا يېنىدىكى ئايرىم يان ئىشىك بىلەن كىرىدىغان ئىككى ئېغىزلىق كۆتۈرمە مېھمانخانا ئايرىم شالاسون بىلەن ھويلىدىن ئايرىلىپ تۇرىدۇ. ئەڭگەۋاي كىمخاب يېپىنچاقلاپ مېھمانخانا ئالدىدىكى تاختاي پېشايۋاندا پەيدا بولغاندا، بۇ قورۇدىكى ھويلىغا قاراپ ئېچىلىدىغان ئون ئىككى ھەر خىل ئىشىك ئېچىلغان بولىدۇ. مالايلار ئۆيلىرى، ئات ـ ئېغىل، ئامبار، توقالارنىڭ ھۈجرىلىرى، ئاشخانىلاردا ئۆز ئىگىلىرى ھەربىرىگە قىلىۋاتقان بولىدۇ. مېھمانخانا پېشايۋانىدا شالاسونغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئەڭگەۋاي تۆۋەندىكىلەرگە بىر كۈنلۈك بۇيرۇتمىلىرىنى بۇيرۇيدۇ. كېيىن چوڭ دەرۋازىنىڭ ئېغىر قاپقىلىرى ئېچىلىدۇ. ھارۋىلار، ئۆكۈزلەر دەرۋازىدىن چىقىپ ئېتىزغا ياكى باشقا ئىشلارغا مېڭىشىدۇ. مالايلار ھويلىدىن مېھمانخانىغا چىقىدىغان پەلەمپەيلەرنى ئاۋايلاپ دەسسەپ خوجايىنغا غەزا ئاچىقىشىدۇ ياكى ئويناق يورغىلارنى توقۇپ تەل قىلىپ، بايىنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ئاتقا مىندۈرۈش ئۈچۈن ھازىرلىنىپ تۇرۇشىدۇ...

ئاستى ـ ئۇستى تاختايلىق، تاملىرى خىلمۇخىل گەج نەقىشلىك ئويۇقلار بىلەن بېزەلگەن، ئېگىز چاقماق پەنجىرىلىك يوغان مېھمانخانا ئۆيگە يوغان گۈللۈك چېتىلاردىن زەدىۋال تارتىلغان. لىمتاقلارغا ھەر خىل ئۈزۈن، دومىلاق تەكىيەلەر، تاۋار كۆرپىلەر تىزىلغان، ئويۇقلارغا سىرلىق، گۈللۈك ئاياقلار، قۇلاغلىقلار، بەزىلىرىگە چوڭ پىلك، ساماۋارلار تىزىلغان. ئۆينىڭ يۇقىرى تەرىپىگە گىلەم سېلىنغان، چوڭ تەكەم ئۇستىدىكى ئۆچكە تېرىسىنى ئاشلاپ سىرتلىق رەخت

تارتىپ راسلانغان يېكەندازلار ئۈستىدە مەھكىمىدىن چىققان پۈتۈكچى بىلەن دورغا يانپاشلاپ يېتىپتۇ. تاپسا تەرەپتىكى گۈلسىز قارا كىگىزلەر ئۈستىدە تېگىگە ئاشلانغان قوي - ئۆچكە تېرىلىرىنى سېلىپ يۇزبېگى، ياقۇپ ئەللىكبېشى، مەھەللىنىڭ ئىمامى بىلەن مۇتەۋەللىسى تىزلىرىنى پۈكۈپ مۇكچىيىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. مورىنىڭ يۇقىرىدا تېگىگە ياخشى ئاشلانغان يولۋاس تېرىسىنى سېلىپ، ئېگىز ماموق ياستۇقلارغا يۆلىنىپ ھېررى بېگى ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدە ئېيىق تېرىسى ئۈستىدە يەكتىز بولۇپ ئەگىگەۋاي ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ ئورنىدىن پات - پات قوزغىلىپ مورا بېشىدا بىقسىپ، تۈتەپ يېنىۋاتقان سۇماي قۇيۇلغان چويۇن چىراغنىڭ پىلىكىنى پەرلەپ قويياتتى. ئۆي گۈگىگا، ئىس ۋە تەر ئارىلاشقان بىر خىل قاڭسىق پۇراق بىلەن تولغان. ئوتتۇرىدىكى ئاي گۈللۈك ئورۇس داستىخىنى ئۈستىدە ئۈزۈن - ئۈزۈن ساپال لېگەنلەردە سېمىز گۆش، كاۋاپ، بىر سىرلىق ئاياقتا قىمىز، ھەربىر كىشىنىڭ ئالدىدا ساتىئاياق، چۆچەكلەردە قىمىزلار تۇراتتى. كاللەك - كاللەك قەنت، توغرالغان نان، خام قايماق، سېرىق ماي، قۇرۇت، ئىرىمچىكلەرمۇ چېچىلىپ ياتاتتى. ياقۇپ ئەللىكبېشى ھېلىدىن - ھېلىغا قىمىز سورۇۋاتقان قىپقىزىل ياغاچ چۆمۈچنى پىرقىرىتىپ قويۇپ بېشىنى چايقاپ، قېلىن كالپۇكىنى يالاپ، ھېچكىم كۈلمىسىمۇ پىخىلداپ كۈلەتتى. ھەتتا باشقىلار ھەيران قالسا ياكى راست - يالغاندىن خاپا بولۇشسىمۇ ياقۇپ ئەللىكبېشى ھامان پىخىلداپ كۈلەتتى. گەپدانلىق قىلىۋاتقان مەھەللە ئىمامى بولسا ئەللىكبېشىغا پات - پات ئالىيىپ قويۇپ، ئۈزۈن بۇرۇنىنىڭ ئاستىدىكى مۇشۇك قۇيرۇقىدەك ئىنچىكە چېكىلگەن بۇرۇتىنى مايلاشقان قولى بىلەن سىيپاپ قويۇپ سۆزلىمەكتە ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ سۆزىنى ھېچكىم زېھىن قويۇپ ئاڭلىغىنى يوق: ھېررى بېگى مۇنۇ ئادەملەرگە ئۆز غەرىزىنى قانداق ئۇقتۇرۇشنىڭ

هەلەكچىلىكىدە؛ ئەڭگەۋاي ھېررى بېگىنىڭ چىقىش مۇددىئاسىنى تېزرەك بىلىش تەشنالىقىدا؛ مۇتەۋەللى خۇپتەن - تەراۋىدىن كېيىن بولىدىغان سەدىقە - پىتىر ھېسابى كويىدا؛ يۇزبېگى — ئىككى قوۋۇزى ساڭگىلاپ چۇشكەن چاڭگا ساقال، دىقماق ئادەم سۇتلۇك كالىنىڭ ئەمچەك توپچىسىگە ئوخشايدىغان بارماقلىرىنى بىردە گۆشكە، بىردە كاۋاپقا ئۇزىتىش بىلەن ئاۋارە. قىمىزنى ھەممىدىن كۆپ ئىچكەنمۇ مۇشۇ يۇزبېگى بولغاچقا، چىلىقلاپ تەرلىگەنمۇ شۇ ئىدى. ئۇنىڭ سېپىق تېرىدىن بىزار بولغان ئورۇق، كوسا پۇتۇكچى يۇزبېگىگە دۇمبىسىنى قىلىپ ئولتۇرۇۋالغان. ئىككى مەڭزى قىپقىزىل، ساقال - بۇرۇتى يالتىراپ تۇرىدىغان، قامەتلىك دورغىلار بۇ ئۆيدە ئەركىن. ئۇلار قىلىچىنى قوزۇقىقا ئاسقان، قاراشاڭدىن تىكىلگەن پەشمىتىنى جەينىكى ئاستىغا قاتلاپ قويۇۋالغان، ماداخا قىلىنغان ئاق ماتا كۆڭلەكنىڭ ئىزمىلىرىنى ئېچىۋېتىپ، قىمىز ۋە سېمىز گۆشنىڭ كۇچىدىن ئۇگدەشكە باشلىغانىدى.

— ھېررى بېگى جانابلىرى، — دېدى ئىمام ئۇزۇن بۇرنى ئۇچىدىكى تەرنى يېڭى بىلەن سۇرتۇۋېتىپ، — بۇ غۇلام كۇللۇھۇم يۇرت بۇزۇقى، ئۇنى كۇرە يامۇلغا سولىماي يۇرتتا تىنچلىق بولمايدۇ. دورغا بەگمۇ چىقىپتۇ، ئالدىڭلارغا سېلىپلا ئەكەتمىسەڭلار زادى يۇرت تىنچىمايدۇ، — ئۇ غۇلام مەزىن ئۇستىدىن قىلغان شىكايىتىنى مۇشۇ ئىلتىماس بىلەن ئاخىرلاشتۇردى.

— شۇنداق ئاسانمۇ؟ — دېدى ھېررى بېگى كەڭ كۆڭلەك يەڭلىرىنى تۇرۇپ قويۇپ. ئۇنىڭ كۆتمەك، ئۇزۇن قاشلىرى ئاستىدىكى يوغان، كۆكۇچ كۆزلىرى ئىمامغا قادالدى. ئۇ قويۇق ساقىلىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ قويۇپ ئەڭگەۋايغا قارىدى، — بايانداىغا ھۇجۇم قىلغاندا غۇلام مەزىن باركاللىغا ئىگە بولغان، رەھمىتى توقلىك يۇز بېگىنىڭ ئەڭ ياخشى پالۋىنى مۇشۇ

غۇلام مەزىن ئىدى. غۇلام مەزىن مېنى قانچىلىك تونۇيدىكىن، ئەمما مەن ئۇنى ياخشى بىلمەن. مەدرىسىدە ئاكاملار بىلەن بىللە ئوقۇغان. بەيتىللادا مۇدەررىسلەر ئىچىدە ھەمرا، مۇخپۇل، ھادىل، مۇشۇ غۇلام ئاكىلار ساقا ئىدى. بۇ يەردىمۇ ئۇ ئالماس تۆمۇرنى ئۆزىگە تارتقاندەك ئادەملەرنى ئۆزىگە تارتىدۇ دەيدۇغۇ، راستمۇ، ئەڭگەۋاي؟

— شۇنداق تەقسىر، — دېدى ئەڭگەۋاي يالتىراق ساقلىنى سىيپاپ قويۇپ، — ئۇ خۇددى ئانا مېكىيان، يۇرت ـ جامائەت چۈجە، ئەگەشكىنى ئەگەشكەن.

— ھىم ! — دېدى پۇتۇكچى ئىمامنىڭ باش ـ ئاخىرى يوق شكايىتىدىن سەسكەنگىنىنى ئىپادىلەپ، — يۇرتنىڭ كۆزى بولغان بىر ئادەمنى سولىماق ئۇنچىلىك ئاسان ئەمەس.

ياقۇپ ئەللىكبېشى بۇ قېتىم قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. ئىمام ئەمدى غەزىپىنى باسالمىدى:

— خۇدايىم سىزگە باش ئەمەس، ئۇتلەنگەن قوي كاللىسى بەرگەن چېغى، ياقۇپ ئەللىكبېشى، كۈلكە ئىمانىڭ دۈشمىنى، نېمانچە يۇمۇلايدىغان ئېغىز بۇ؟

— يارالمىش؟ — دېدى ئەللىكبېشى بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۈلۈپ، — بىرىنىڭ ئېغىزى كۈلكىدىن يۇمۇلايدىكەن، بىرىنىڭ غەيۋىتى ـ شىكايەتتىن. ھى ـ ھى ـ ھى...

بۇ قېتىم ئۆيدىكىلەر بىرپەس كۈلۈشۈۋالدى. ئىمام تىز-لىرىغا جەينىكىنى قويۇۋېلىپ قولىنى دۇئاغا كۆتۈرۈۋىدى، ئەڭگەۋاي ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ:

— تەخىر ! — دېدى.

— بىز مۇسۇلمان ! — دېدى ئىمام خۇددى دادىخادا ھال ئېيتقاندەك ئىگراپ تۇرۇپ، — خۇدا، رەسۇللا، خان ئەمرىگە بويسۇنماقنى پەرز بىلىمىز. غۇلامنىڭ تىلى خانغا ھاقارەت كەلتۈرگىنىنى نەچچە رەت ئاڭلىدىم. قۇرئان كەرىمدە شۇنداق دېيىلىدۇ: «خۇدا رەسۇل، خان ئەمرى پەرزدۇر. ئۇنىڭغا شەك

كەلتۇرۇش گۇناھدۇر !»

— بەس ! — دېدى پۇتۇكچى ئوتنى كۆرگەن خام تېرىدەك پۇرۇلۇپ، — لوقما، شەرت شۇلدۇركى: ئۇ خان ئەھلى ئىمان بولمىقى لازىم. ھالبۇكى بىزگە ئۆزىنى خان دېگۈزگۈچى غەيرىي دىندا !

— ئامىن، ئاللاھۇئەكبەر ! — دېدى ئىمام ئورنىدىن تۇرۇپ، — تۇز - تائامغا رەھمەت، خۇپتەن ۋاقتى بولۇپ قالدى، مانا، ئەزانمۇ ئېيتىلدى !

ئۇ سىرتقا ماڭدى، ياقۇپ ئەللىكبېشى ئۇنىڭ كەشنى ئىشىككە توغرىلاپ قويدى ۋە بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۇلدى.

— ھەسەت ! — دېدى پۇتۇكچى ئىمام ئىشكتىن چىقىشىغا، — ئىمامنى ۋەسۋەسىگە سالغان ھەسەت: «ھۆرلەرنىڭ گۆشىنى ھەسەتخورلار يەيدۇ ۋە شۇنداقلىكى يولۋاسنى چۈمۈلە يەيدۇ !»

— ئۆلگەن يولۋاسنىمۇ؟ — دورغا تۇلۇمدىن توقماق چىقىقاندەك سوئال سوردى.

— يوقسۇ، تىرىكىنى، — دېدى پۇتۇكچى كۇلۇپ قويۇپ، — ئانا يولۋاس كۈچۈكىگە بىرلا چۈمۈلە چاپلاشقىنىنى كۆرۈپ قالسا دەرھال بالىسىنى تاشلاپ قاچىدۇ. كۈچۈكىنى چۈمۈلىلەر يەۋېتىدۇ.

— توۋا، — دېدى دورغا ھەيران بولۇپ، — ھايۋانلارنىڭ پادىشاھىنى - ھە ! يەنە كېلىپ ھەممە نېمىنىڭ تاپىنىدا دەسسىلىدىغان بىر مەخلۇق يېگىنىنى قارا !

— ئەڭگەۋاي، — دېدى ھېررى بېگى ئورنىدىن قوزغىلىپ، — خۇپتەنگە مەسچىتكە بارىمىزمۇ؟ ئۆيدە ئوقۇۋالايلى. تەراۋىدىن كېيىن سىزنىڭ بوستىنىڭىزدا بىر دەم - يېرىمدەم غۇلام مەزىنىنىڭ مۇھەببىتىنى ئاڭلىساق قانداق؟

— خوپ بېگىم، بېشىم بىلەن.

— يۇرت چۆچۈپ - ئۇركۈپ كەتمىسۇن، — دېدى ھېررى

بېگى كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىز ئالۋان - سېلىق ياكى ھاشار سۈيلەپ چىقمىدۇق، كۆچ - كۆچتىن كېيىن تارانچىلار ئازلاپ كەتتى. تېرىقسىز يەرلەر كۆپ، ئۆستەڭلەر قۇرۇدى. بۇ يۇرتنى كۆكۈلمەيدان، مەمۇرچىلىق، تۆكمىچىلىككە ئايلاندۇرىدىغان تېرىمچىنى شۇلۇۋۇبرىشنىك زىيىنىنى جياڭجۇن، ئامبال - دارىنلار تازا كۆردىغۇ. سەككىز مىڭ ئائىلىلىك تارانچى نەچچە ئون مىڭ خان ئادىمنى شۇنچە يىل باقتى. لېكىن، جياڭجۇن مىننەتدار بولۇشنىڭ ئورنىغا تېخىمۇ ئەدىۋىدى، ئاخىر خەلق قوزغالدى، جياڭجۇننى غۇلاتتى، سۇلتانمۇ ئۆزىمىزدىن بولدى، لېكىن ئوروس بىلەن مانجۇلار تىلىنى بىر قىلىپ سۇلتاننى يىقىتتى. بىز يەنە كۆسەي، چوماق، كىشەن - چۇشەك بولۇپ قالدۇق. يېڭى جياڭجۇننىڭ «قىساس ئالمايمىز، ئۆتكەن ئىشقا سالىۋات» دېگىنى ئېغىزىنىڭ ئۇچىدىكى گەپ ئىكەن. مەن مەھكىمە ئىشىدىن قول ئۈزگەنىدىم. لېكىن، غوجامنىڭ گېپىنى يېرالمىدىم: خەلقنىڭ بېشىنى باغلاپ بېرىشكە يەنە مەھكىمىگە تۇتۇلدۇم. بۇ قېتىم بىزنى ئىشكاغا بەگ ئۆزى: «دېھقانلارنىڭ كۆڭلىنى بىلىپ بېقىڭلار، خاتىرجەمىمۇ، ئەمەسمۇ» دەپ چىقاردى. بايىقى ئىمامنىڭ زۇغۇيلۇقىغا قۇلاق سالمىغان تۇزۇك، ئۇنداقلارنىڭ ساڭا بېرىدىغان يۇز يىللىق ھالاۋىتى مۇنۇ غۇلام مەزىنىدەكلەرنىڭ بىر قېتىملىق مۇھەببىتى ئالدىدا سۇنۇق ياماقتا دال ئەمەس.

ئۇلار ئەڭگەۋاينىڭ قورۇق تاملىرى سېپىلىدەك ئېگىز، ئۇنى ئاز دەپ چىغان تىكەن بىلەن چىتلانغان بېغىغا چىقىشتى. باغنىڭ قېرى قارىياغاچلار بىلەن چۇمكەلگەن ئىچكىرى تەرىپىدە شالاسونلۇق سۇڭگۇچتىن كىرىپ شارقىراپ ئېقىپ تۇرىدىغان كىچىكرەك ئۆستەڭ، ئۇنىڭ بويىدا بايىنىڭ يەردىن كۆتۈرۈپ ياسالغان بوستىنى بار. ئەنە شۇ بوستانغا گىلەم - كىگىزلەر سېلىنىپ داستىخان راسلانغانىدى. ئۇ يەردىمۇ قىمىز، گۆش، ئاخىرىدا نېرىن تارتىلدى. يۇزبېگى

دىقماق قوللىرىدا لىغىرلاپ تۇرغان قوزا گۆشى ئارىلاشقان ئاشنى ھېررى بېگىگە تىزلىنىپ تۇرۇپ سۇندى ۋە:

ــ ئىلتىپات قىلسىلا، ھېچ بولمىسا ئۆزۈمگە قايتۇرۇۋەتسىلە! ــ دەپ يېلىندى ئۇ بوغۇم قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك بىر خىل ئاۋاز بىلەن.

ــ ھېساب، يۇتقانغا ھېساب! ــ دېدى ھېررى بېگى ئوك قولىنى كۆكسىگە قويۇپ سەل ئېگىلىپ، ــ قېنى ئېتىۋېتىك!

بۇ قېتىمقى «كاپ» ئېتىش يۇزبېگىگە تەسكە چۈشتى. ئۇ-نىڭ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى، ئۇ بىر چۆچەك قىمىزنى ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، دورغا بېگىنىڭ مەردلىكى تۇتۇپ ئۇ-نىڭغا گۆش ئاتتى. ئارقىدىن مۇتىۋەللى، پۇتۇكچى، ئاخىرىدا ئەڭگەۋايمۇ يۇزبېگىگە ئاش ۋە گۆش ئاتتى. توختىماي يۇتۇۋاتقان ئېغىزدىن ئاخىر ناله چىقتى:

ــ بولالمايۋاتىمەن، ئىچىمدە ئوت كۆيۈۋاتىدۇ!

ــ سۇغا ياتسىلا، تەقسىر! ــ دېدى ئەللىكبېشى خىرىلداپ كۈلۈپ، ــ تاغ سۈيى كۆتۈرۈپ كېتىدۇ، ھەتتەك!

ــ قىمىز باسىدۇ، ــ دېدى ئەڭگەۋاي لىق بىر ساپ ئاياق قىمىز ئۇزىتىپ، ــ دەم ئالماي بىراقلا!

يۇزبېگى ئەزەلدىن خۇشكەتتىلەرنىڭ ساقىندىسىنى قويغان ئەمەس، بىراقلا كۆتۈردى، لېكىن ئۇنىڭ ئېغىز ــ بۇرنىدىن داستىخانغا بۇس ئارىلاش فونتان ئېتىلىپ چىقتى.

ــ مانا ئويۇن! ــ دېدى ھېررى بېگى ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ بارىكاللا يۇزبېگى!

ــ ئاشۇ غۇلام مەزىنىڭ گەدەنكەشلىكى! ــ دەپ تېرىك-تى ئەڭگەۋاي، ــ ئۇچ قېتىم ئادەم ئەۋەتسەممۇ كەلمىدى، دې-مىسىمۇ بۇ غۇلامكام ئەسكى قېرىدى. ئايغا قاراپ ھاۋۇشغان ئىت بىكار قالىدۇ. ئاغزى بېسىلماي كۇرە بىلەن مەھكىمىنى تىللايدۇ!

ئۇنىڭ گېپىگە ھېررى بېگى قىزىقىپ قالدى. ئەڭگەۋاينى

قېرى قارىياغاچنىڭ ئارقىسىغا تارتىپ:

— بىلەمسىز، بۇ گېپىڭىز غۇلامنىڭ بويىنىغا سىرتماق، جېنىغا جادۇ بولىدۇ. خوپ، گەپنىڭ مېغىزىنى ئېيتىڭا، غۇلام نېمە قىلماقچىكەن؟

— مېنىڭ پەرىزىمچە، خەلقنى قوزغاپ جياڭجۇن بىلەن يەنە بىر قېتىم توتوشماقچى!

— ناۋادا ئۇنىڭ ساقسى ئالچا چوشسىچۇ؟

— ياق، ياق... قېنى ئىشكاغا ئابدۇرۇسۇلبەگ؟ ئوردىدا بىلىنى چىڭ باغلىغۇدەك بىرى-بولمىسا، بۇ ئىش، ياق، تېرەكنى چالما ئېتىپ يىقىتىمەن دېگەندەكلا تەلۇنلىك!

ھېررى بېگى ئورنىدىن تۇردى:

— غۇلامكاملارنىڭ يۇرىكىدىكى ئوتنىڭ بېسىلمىقى تەس. جياڭجۇن ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى، ھازىر قوزغىلاڭغا قاتناشقانلارنى ئاستىرتىن سۈرۈشتە قىلىپ يۈرىدۇ. ئەڭگەۋاي، سىز بىلەن بىزمۇ ئۆز ۋاقتىدا جياڭجۇن مەھكىمىسىگە تاش ئاتقانلار. ۋاقىت - سائىتى يېتىپ پاناھلانغىلى چىقىپ قالساق ئەركەكچىلىك قىلارسىز - ھە!

— قىمىز بىر ئېرىقتا ئاقىدۇ، ھېررى بېگىم، — دېدى ئەڭگەۋاي كىچىك كۆزلىرىنى ئالاق - جالاق قىلىپ، — ئاتا بالىسى بىز بېگىم، مەن سىلىگە ئۆز ئاتا - بوۋامنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتەي، بۇ تارىخنى غۇلام مەزىن ماڭا سۆزلەپ بەرگەن. قۇنتەيجىنىڭ چوڭ ئوغلى داباجى بىلەن ئىككىنچى ئوغلى غالدان سىرىن تۆرىلىك تالىشىپ سوقۇشقاندا، مېنىڭ چوڭ بوۋام مۇھەممەت ئىمىن قاينۇقتا يېقىن «تاغلىقلار» دېگەن يەردە تۇرۇۋاتقان ئۇيغۇرلارنى قوزغاپ، قۇنتەيجى مەھكىمىسىگە نەزەربەند قىلىنغان غوجىلار بىلەن بىرلىشىپ قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپتۇ. ئۇلار مۇخاس، جۇيتالاس، ماڭلايسۇبۇخ، ماڭلاجۇ دېگەن يەرلەردە يەتتە كۈن ئۇرۇشۇپ، قالماقلارغا تەڭ كېلەلمەي، كۆكىنەك داۋىنى بىلەن كۇچاغا قاچقانىكەن. كۇچا

هاكىمى ئابدۇكېرىمبەگ بۇ قاچقۇنلارنىڭ ئالدىغا مىڭ ئاتلىق چېرىك بىلەن مىڭ تۇياق ئېگەر ـ توقۇملۇق ئات ئەۋەتىپ ياردەم قىپتۇ. قالماق چېرىكلىرى ئامۇرسانانىڭ قول ئاستىدا قوغلاپ كەلگەن بولسىمۇ، بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنى تۇتالماپتۇ. بوۋىلىرىمىز كۈچادا ئۆتۈپ، ئاخىر 1759 ـ يىلى ئامۇرسانا رۇسىيەگە قېچىپ كېتىپ، بۇ يەرگە مانجۇلار كەلگەندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ، مۇشۇ يار بېشىدىكى مەھەللىنى بىنا قىپتۇ. ئەڭگەۋاي ئەنە شۇ تاغلىقلارنىڭ ئەۋلادى، ھېررى بېگىم!

ـــ ناھايىتى بەلەن! ـــ دېدى ھېررى بېگى ھاياجانلىنىپ، ـــ گۈلىگە گۈل كەلدى دېگەن مۇشۇ. مەن تازا ئاشۇ كۈچا ھاكىمىنىڭ نەۋرىسى بولىمەن. قالماقلار، كېيىن مانجۇلار بىزگىمۇ بالايىئاپەت ياغدۇردى. مەن ئىلىغا قېچىپ چىقىپ ئابدۇرۇسۇل بەگكە ئەسكەر بولدۇم. قوزغىلاڭغا قاتناشتىم. لېكىن، مانجۇلار يەنە كەلدى، راستىنى ئېيتسام، بېشىمدا غەم كۆپ!

ھېررى بېگى ئۆستەڭ ياقىلاپ يۇقىرىغا كەتتى. ئەڭگەۋاي كارۋان سارىيىدىكى چاكارلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈش ئۈچۈن چوڭ كوچا تەرەپكە ماڭدى. ئۇ يەردە چاكار نامى بىلەن ساقلىنىۋاتقان ئوغرى ـ قاراقچىلىرى ئۇنى كۈتمەكتە ئىدى. ئۇلار بۇگۈن كېچە گۈركىرەتمە بىلەن بايتوقاي ئارىلىقىدىكى تۈزلەڭلىكتە چاقماقنغىنە بىر كارۋاننى بۇلىغانىدى.

ياز ئاخشىمى بۇ باغلار بەكمۇ ھۇزۇر. مەست كاكۇك قاقاقلاپ كۈلدۇ، بۇلبۇل شاختىن ـ شاختا سەكرەپ ئەڭ يېقىملىق كۈيلىرىنى تەبىئەتكە سۇغا قىلىدۇ. ئېگىز تېرەكلەرنىڭ كىرسىز ياپراقلىرى مەيىن شامالدا چاۋاك چالىدۇ. قارامتۇل ئاسماندا سانسىز يۇلتۇزلار كۆز قىسىدۇ، بۇنداق كېچىلەردە دەريا شاۋقۇنى بۆلەكچىلا ئەۋجىگە چىقىدۇ.

ھېررى بېگى سۆڭگۈچ يېنىدىكى يىقىلغان تېرەك ئۈستىدە ئولتۇرۇۋۇندى، ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاۋۇال غېجەك، ئاندىن كېيىن مۇڭلۇق مۇقام ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ بارغانسېرى دولقۇنلىنىۋاتـ

قان بىر خىل روھىي كۈچىنىڭ تۇرتكىسى بىلەن ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئۇچى ئىلمەك، قونچى گۈللۈك ئۆتۈكىنى كونا لەمپۇك پەشمىتىنى سېلىپ كۆتەك ئۈستىگە قويدى ـ دە، يالاڭ تامبال ـ كۆڭلەك، كونىرىغان سەللە بىلەن چاققان بولۇۋېلىپ ئېگىز تېرەككە ياماشتى ۋە تېرەكنىڭ شېخىدىن ئاستا سىيرىلىپ قوشنا باغدىكى قېرى ئۈجمىگە، ئۈجمىدىن يەرگە چۈشتى، كېيىن يالاڭ ئاياغ گۈرسۈلدەپ مېڭىپ قورۇقلاردىن ئارتىلىپ توپىلىق كوچىغا چىقتى. ئاخىر مۇقام ئاڭلانغان تەرەپ ــ يار بېشىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

جەنۇب تەرەپ تۇتاش كەتكەن جاڭگال ــ خۇددى چاپىنىنى غېرىبچە يېپىنىپ ياتقان ھارغىن يېتىمچىدەك جىمجىت. بۇ قارا گەۋدىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرى خۇددى قارا تونغا سېلىنغان ئاق ياماقچىدەك كۆزگە ئالاھىدە كۆرۈنىدۇ. بۇ ياماقچا ــ تۇن پەردىسى ئاستىدا ھەيۋەتلىك شارقىراۋاتقان ئەزىم دەريا.

ئادەملەرنىڭ بېشى چۈشكەن، تەبىئەت مۇڭىغا ساتارنىڭ زىل ئاۋازى، مۇقامچىنىڭ يالقۇنلۇق سۆزلىرى بىلەن كۈيى ھەمدەرد بولماقتا. بۇ تەبىئەت ۋە ئىنسان مۇڭى بىرلىشىپ، جاڭگال قۇشلىرىنىڭ ئاۋازىنى، ئاۋرال شامىلىنىڭ پىچىرلىشىنى، بايتوقاي يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشىنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈپ، كۈچلۈك سادا پەيدا قىلىپ دىلمۇك تېغى قاپتاللىرىنى كەزمەكتە...

مۇقام، سۆھبەت تاكى زوغىچە داۋاملاشتى. ئاخىر قېرى مۇقامچى دۇئاغا قول كۆتۈردى. دۇئادىن كېيىن ھېررى بېگى يېتىمچىلەر ئارىسىدا ئولتۇرغان تاقىر تەلىپەك كىيگەن، كۆزلىرى كېيىك كۆزىدەك ئون بەش ـ ئون ئالتە ياشلاردىكى يىگىتتىن:

ــ بۇ زات شۇ يەرلىكمۇ؟ ــ دەپ سورىدى. يىگىت خۇددى بىرى يىڭنە سانجىۋالغاندەك چۆچۈدى:

ــ قانداق مۇساپىر سىز، يۈسۈپئاخۇن مۇقامچىنى تونۇ-

مايدىغان؟
— ھە، ھىم...
يىگىت ھېررى بېگىگە گۇمان بىلەن قارىدى ـ دە:
— ھەي، سەن مۇساپىر ئەمەسسەن، سەن چوقۇم ئەڭگەۋاي-
ىنىڭ ئوغرىلىرىدىن بىرى ! — دېدى.
— كىم ئۇ؟ — غۇلام مەزىن گۇركىرىدى.
— قوي ئارىسىغا بۆرە كىرىۋاپتۇ ! — دېدى بايىقى يىگىت
ئورنىدىن تۇرۇپ ۋارقىراپ.
— تۇتۇڭلار ئۇنى !
ئەتراپتىكىلەر ھېررى بېگىنى قورشۇالدى.
— خوش، نەدىن سەن؟ — ئۇنى سوراق قىلدى غۇلام
مەزىن.
تۇتقۇن قول قوۋۇشتۇرۇپ يەرگە قارىدى:
— ئۆزلىرى بىلەن يالغۇز سۆزلەشسەممىكىن.
غۇلام مەزىن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى ـ دە، ئۆ-
يىنى كۆرسىتىپ:
— قېنى ئەمىسە بىللە زولۇق يەيلى، — دېدى.
باش توخۇ بىلەن مېھمانلار تارقىلىشتى.

قوشماقلار

قېشىڭ ئەسلا قارادۇر،
ئوسما قويغىنىڭ يالغان.
مەن كۆيسەم ساڭا كۆيدۇم،
سېنىڭ كۆيگىنىڭ يالغان.
— خەلق قوشىقى

مەسچىت كەينىدىكى ۋەخپە باغنىڭ جەنۇب تەرىپى يار
بېشىغا ساڭگىلاپ چۈشكەن. ئەنە شۇ قاپتال قېرى قارىياغاچ،

قارا، ئاق، چېقىر ئۇجمىلەر، ئاچچىق مېغىزلىق ئۆرۈكلەر، بوۋايدەك مۇكچەيگەن يەر سىيپىلاك جىگدىلەرگە باي. يەتتىنچى ئايدىن كېيىن قېقىلغان پىششىق مېۋىلەردىن دەسسىگۈدەك يەر تاپقىلى بولمايدۇ. قاراڭغۇ قىشتا ئىچ پۇشۇقى ئورنىدا شۇمگىلى ئايالار ئۆرۈك، جىگدە قاقلىرى يىغىپمۇ ۋېلىشىدۇ. لېكىن، بۇ يار بېشىدىكى مەھەللىنىڭ ئايالىرى بۇ يەرگە كۆپرەك يېلىم ئۇچۇن جىگدە چاناپ قويغىلى كېلىشىدۇ. ئۇلار كەكە بىلەن جىگدىلەرنىڭ غولىنى چاناپ قويۇپ كېتىشىدۇ - دە، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن كېلىپ ھەركىم ئۆزى چانىغان جىگدىدىن مونەك - مونەك يېلىم ئېلىۋالىدۇ.

مانا، باغقا ئوغلاقتەك سەكرىشىپ بىر جۇپ قىز كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار بېشىغا پەرەڭ ياغلىق تاڭغان، توم، قۇندۇز چاچلىرى بېلىدىن ئاشقان. ئۇلار يۇگۇرگەندە نازۇك بەدىنى ئۇستىدە خۇددى ئۆزلىرىدەك شوخلۇق بىلەن پۇلاڭلاپ تۇرىدۇ. قىزلارنىڭ ئىككىلىسىلا قىزغۇچ گۇللۇك شاتىۋاردىن كالتە كۇلۇچ، ئۇزۇن يەڭ، قايرىما ياقلىق كۆڭلەك، ئوشۇقىغا كېلىدىغان تامبال كىيىشكەن. ئۇلارنىڭ يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى كۈندە پىشىپ قارايغان، تاپانلىرى كىرىچتەك قاتقان. ئۇلار ئاشۇ پىشقان تاپانلىرى بىلەن ئۇنداق - مۇنداق قاغدال - تىكەنلەرنى گاچىلىدىتىپ دەسسەۋېرىدۇ، قىينىدا تاشلىق سايلاردا كېيىكتەك سەكرەپ يۇگۇرەلەيدۇ. دەرەخلەرنىڭ ئەڭ يۇقىرىسىدىكى مۇشۇكمۇ چىقالمايدىغان شاخلارغا چىقالايدۇ. پۇتاقلارغا يامىشىپ چىقىپ قۇش ئۇۋلىرىغا قول سېلىپ بالىجان قۇشلارنى قاقشىتالايدۇ... بۇ بىر جۇپ قىزنىڭ ئاق سېرىق، چىرايلىق يۈزىدىن كۈلكە كەتمەيدۇ. خۇدايىم خۇددى پۈتۈن دۇنيانىڭ خۇشاللىقىنى بۇ ئىككىسىگە يىغىپ بەرگەندەك، ئۇلار خۇشاللىقا باي، ئۇلار ھەرقانداق جايدا، ھەرقانداق ئىشتىن خۇشاللىق تاپالايدۇ. لېكىن شۇنداق

بولۇشىغا قارىماي، ئۇلار يېزا قىزلىرىنىڭ ئەخلاق - ئادەتلىرىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. ئەرلەرگە تېكىلىپ قارىمايدۇ، چوڭلارغا گەپ ياندۇرمايدۇ، ئېگىلىپ سالام بېرىدۇ. يالاڭباش كوچىغا چىقمايدۇ، قولىنىڭ كەينى بىلەن ئېغىزىنى توسۇماي ئەسنىمەيدۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ، ئۆكىلىرىغا ياخشى قارايدۇ... لېكىن ئۇلارنىڭ كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى يەنىلا تىلى. خۇدايىم بۇ چوڭى ئون بەش، كىچىكى ئون تۆت ياشلىق قوشماقلارغا ئەقىل - ھوش بىلەن بىللە ئۆتكۈر تىل بېرىشنىمۇ ئۇنتۇماپتىكەن. ئۇلار قاپىيەلىك سۆزلەرگە، قوشاق تۇزۇشكە شۇنچىلىك چاققانكى، بۇ مەھەللىدە غۇلام مەزىندىن باشقا ھېچكىم ئۇلارنى بېسىپ كېتەلمەيدۇ.

قوشماق قىزلار ۋەخپە باغنىڭ ئىچكىرىسىگە يېتىپ كەلدى. ئۇلار يۇمشاق چۆپلەر ئۈستىگە چۈشكەن، تاغ شەبنىمى يۇيۇپ يالتىراتقان ئۆرۈكلەرنى تېرىپ ئوماق ئاغزىغا سېلىشتى. قويۇق يوپۇرماقلار ئارىسىدا شىرنە باغلاپ پىشقان كۆكۈچ پوستلۇق بۆلجۇرگەنلەرنى لەۋلىرىدە، تىل ئۇچلىرىدا ئوينىتىپ يېيىشتى. ئۆرۈكلەرنىڭ سۇزۇك، ياقۇتتەك يېلىملىرىدىن قوللىرىغا ئۇزۇك، قۇلاقلىرىغا ھالقا ياساشتى. ئۇلار ئۆرۈك شاخلىرىغا يامىشىپ چىقىپ، ئىككىسى ئىككى شاختا تۇرۇۋېلىپ، بىرى سوپىسوپىياڭنى، يەنە بىرى توك قاغىنى دوراپ سايراشتى. جېنى ئىچىگە پاتمايۋاتقان قىزلار ئاخىر ئۆز ئويۇنلىرىنى يۆتكىشىپ باشقىلارنىڭ چېپىپ قويغان يېلىملىرىنى ئوغرىلاشقا ئۆتتى. ئۇلار راسا يېلىم مونەكلەپ بىر - بىرىگە بېيىت بىلەن ھۇجۇم قىلىپ ئوينىشۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ يېنىغا بوغۇم قاپاقتا چاي، كىر داستىخاندا نان كۆتۈرگەن ئۇچ چوكان كېلىپ قالدى. ئۇلاردىن دورداي كالپۇك، تار پېشانە، مۇشۇك قۇيرۇقىدەك چېچىغا جالا ۋە چاچتەڭگە سالغان، ئوتتۇرىسى مەڭلىك، ئۇزۇن ئوسمىسى تەرىدىن ئېۋىپ ئىككى چېكىسىنى بويىغان بىرى قىزلارغا

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ھۇجۇم قىلدى:

ـــ ھەي، قېتىق يالىغان ئاسلانلار، بىز چاپقان يېلىملارنى نېمىدەپ ئالمىسىلەر؟!

قىزلارنىڭ كىچىكى تىلىنى قويۇۋەتتى:

جالا بىلەن چاچتەڭگەك،
بويۇنچۇقا ئوخشاپتۇ.
ئوسماك بويام يۇزۇڭنى،
جىن ـ قورچاققا ئوخشاپتۇ.

بەش ئېرىقنىڭ ئالمىسى،
يامان يەرنىڭ چالمىسى.
نېمانچە كاڭشىيدۇ،
ئەڭگەۋزاينىڭ لالمىسى!

ـــ تىلىڭ ئاقسۇن، زىلەك! ـــ دەپ چىرقىرىدى ئوسمىلىق چوكان قاپقىنى قويۇپ يەردىن تاش ئىزدەپ. لېكىن، ئاڭغىچە كىچىك قىز ئۇجمىنىڭ ئۇچىغا چىقىپ بولغانىدى، ئوسمىلىق چوكان تاش ـ چالما ئېتىپ باقتى، لېكىن قىزنىڭ ئاغزىنى ھېچ باسالمىدى، قىز دەرەخ ئۇستىدە تۇرۇپ چاك ـ چاك ئاۋازى بىلەن بېيىت ئوقۇماقتا ئىدى:

ئۆرۈكنى قېقىۋەتتى،
تۆتىنچى ئاينىڭ دوقىلى.
يوقالمامسەن كۆزۈمدىن،
ئەڭگەۋزاينىڭ توقىلى.

ـــ كۆرىسەن، سەنمۇ توقال بولىسەن! ـــ دەپ يىغلىدى ئوسمىلىق چوكان ئەمدى ھۇجۇمنى قىزلارنىڭ چوڭىغا قارىتىپ، ـــ ھەي گۈلەمخان، كۈزلۈككە سەنمۇ توقال

بولسەن. شۇ چاغدا ئاستىمغا بېسىپ چېچىڭنى يۇلمىسام!
قىزلارنىڭ چوڭى — گۈلەمخان دەپ ئاتالغىنى خاپا بولۇشنىڭ ئورنىغا چاڭ قاغىدەك چاڭىلداپ كۈلدى ۋە ئورنىدا تۇرۇپ سەكرەپ چاۋاك چالدى.

هويت ـ هويت، پاشاخان،
ئوينىغاچ كەتسىلە.
يانچۇقۇمدا سېغىز بار،
چاينىغاچ كەتسىلە!

پاقپاق قوراي سېغىزنىى چاياپ بېرەمسىز،
بۇرگەم ـ بۇرگەم دەپ بېرەي ئويناپ بېرەمسىز!
ئالالمايدۇ هە ـ هە، ئالالمايدۇ هە،
يالغان چاچنى ئوڭلاپمۇ سالالمايدۇ هە!
ئالالمايدۇ هە ـ هە، ئالالمايدۇ هە،
كۈكۈم بىلەن سىقماقنى قالالامدۇ هە.

پاشاخان ئىسسىلىك توقال قىزنى قوغلايتتى، گۈلەمخان دەرەخلەرنى پىرقىراپ قېچىپ يۇرۇپ قوشاق توقۇيتتى.
قالغان ئىككى چوكان — ئەڭگەۋاي مالايلىرىنىڭ ئايالىرى قورسىقىنى تۇتۇۋېلىپ ئېغىناپ كۈلمەكتە ئىدى. بۇ قىزىقچىلىقنى باغدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بىر يىگىت ئاخىرلاشتۇرىدى. يىگىت راۋابنى قولتۇقىغا قىسىپ يار تەرەپتىن يۇقىرىلاپ چىقىپ كەلگەنىدى، چوكانلار دەرھال يۇزلىرىنى قاچۇرۇشتى. زىلەمخان قىلچە تارتىنماي يىگىتكە گەپ تاشلىدى:

قولۇڭدىكى راۋابىڭ
يالغۇز تارمۇ، جۇپ تارمۇ؟
يە چالمايسەن، ئېيتمايسەن،
پاقا ئالالماس سارمۇ!

زىلەمخانىنىڭ ئۈياتلىق گېپى بىلەن يىگىتمۇ، قىز - چوكانلارمۇ بۇ يەردىن تېز كېتىشكە مەجبۇر بولۇشتى. قوشماق قىزلار ئەمدى تام ياقىسىدىن شۇڭاق سۈپۈرگە تېرىشكە باشلىغانىدى، گۈلەمخان زىلەمخانىنى جىملىدى:

— تەنتەك، ئۇنى ئەجەب ئۈيالدۇردۇڭا؟

— كىمنى؟

— بوساقنىچۇ؟

— سەن ئۇنى نەدىن بىلىسەن؟

— ئاخشام يېتىمچىلەرنىڭ ئارىسىدا ئەرەنچە ياسىنىپ ئولتۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭ راۋابىنى ئاڭلىدىم. ئۇ سار ئەمەس، كاككۇك!

— غۇلام ئاتامنىڭ بېقىۋالغان بالىسى شۇمۇيا؟

— ھەئە شۇ، ئۇ جەزمەن تەمبۇر ياسىغىلى ئۇجمە كەسكىلى كەلدى. ئاخشام ئۇنىڭ يېنىدىكىلەرگە ئەتە بوۋايغا بىر تەمبۇر ياساپ بېرەيلى، دەۋاتقىنىنى ئاڭلىدىم.

— گۈلەمخېنىم! — دېدى زىلەمخان ھەدىسىنى نوقۇپ، — ئاخشاملىقا مېنىمۇ باشلىۋال، مەنمۇ تەلپەك، يەكتەك تېپىپ يېتىمچى ئوغۇل بولۇۋالاي، بىللە ناخشا، گەپ تېڭشايلى جۇمۇ؟

— ۋاي - ۋۇي، ئاخشامقى ناخشا، مۇقام، قىزىق پاراڭ! ئىسىت، نېمىشقا ئوغۇل بولۇپ قالمىغاندىمىز. ھە، راست، غۇلام ئاتام بىر يوچۇن ئادەمنى ئۆيىگە زوغا ئەكىرىپ كەتتى. ئۇنى مەن ئاشكارىلاپ قويدۇم. يېتىمچىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىۋاپتۇ. تېخى يۇسۇپ مۇقامچىنى بىلمىگۈدەك.

— ئاخشاملىقا بارىمىزمۇ، ھەدە؟

— كەچ بولسۇن ھە؟

لېكىن ئىككى كۈندىن كېيىنلا گۈلەمخانىنى ئانىسى بوسۇغىدىن چىقارمىدى: «ئەر كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا بارما، نامەھرەم بولىدۇ» دېدى ئۇ.

— نامەھرەم دېگىنىڭ نېمە؟

— ۋالاقلىما ! — دېدى ئانىسى قىزىنى سىلكىپ، — بۇ يىل كۆز كېلىن بولىسەن، تېخى نامەھرەمنى بىلمەمسىنا؟

— كېلىن؟ ! — قىز خۇددى كالتەك يېگەندەك گاڭگىرىدى. خۇددى بىرى كانىيىدىن سىقىۋاتقاندەك ئاۋازىمۇ چىقماي قالدى.

شۇ كۈندىن باشلاپ گۈلەمخان بوسۇغا ئاتلاپ كوچىغا چىقمايدىغان بولدى: ئۇنىڭ تام تۆپىسى، ئۆگزىلەردە، دەرەخ بېشىلىرىدا ئوينىغۇسى، قاقاقلاپ كۈلگۈسى، ناخشا ئېيتقۇسى كېلەتتى. لېكىن، ئانىسى بۇنىڭغا يول قويمايتتى. ھەتتا كوچىدىن كالا تېزىكى تېرىپ كېلىش ياكى باينىڭ قوي قوتىنىدىن كۈكۈم يىغىپ كېلىش، باغلاردىن ئوتۇن قامداپ كېلىش ياكى بۇلاقتىن قاپاق بىلەن ئىپتارلىق سۇ ئاچىقىشقا ئوخشاش ئىشلارغىمۇ ئەۋەتمەيدىغان بولدى. گۈلەمخان سەھەر تۇرۇپ ھويلا ـ ئارانىنى سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ سۇ سېپەتتى، ئانىسى كالا سېغىپ كىرگۈچە سېستىق سامان قالاپ چاي قاينىتاتتى. چايدىن كېيىن ئانىسى قىزىغا شاتراق لايغا ئازراق توزغاق ياكى كالا پوقى ئارىلاشتۇرغۇزۇپ قازان بېشى، سۈپىلار، ئۆينىڭ كىگىز ـ بوريسىز يەرلىرى، ئويۇق، مورا بېشىلىرىنى سىيپىتاتتى، قېتىق ئۈيۈتۈش، چۆنەك ئوتاش، قۇرۇت سېلىش، سىقماق سىقىش، تېزەك يېقىش، باغلىق ئېتىش، ئىسرىق سېلىش... دېگەنگە ئوخشاش ئىشلارغا سالاتتى. ئەڭ يامان يېرى، ئانىسى قۇچاقتىكى بالىسىنى تاشلاپ قويۇپ ھويلىنىڭ تالدىن توقۇلغان ئىشىكىنى سىرتتىن قۇلۇپلاپ، باغ ئىشكىنى ئېچىپ قويۇپ قولۇم ـ قوشنىلارنىڭكىگە چىقىپ كېتەتتى ـ دە، بەزىدە پادا ـ كالىلار يانغاندا ئۆيدە بىراقلا پەيدا بولاتتى. گۈلەمخان غودۇڭشىسا ئايال قىزىنى سەتلەپ:

— ئۆگەن، قاچانغىچە قولۇڭنى ئەگرى قىلمايتىتىڭ؟ بىر

ئۆينى بېشىڭغا كىيىدىغان چېغىڭ مۇشۇ ! ــ دەيتتى.

قىزىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان دادىسى ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن ئىدى. ئۇچ كۈن بۇرۇن بىر كېچىدە زىياۋۇدۇن، زەيناۋۇدۇن ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسىنىڭ ئېغىل تېمىنى ئۆرۈپ ئوغرى كىرگەن. ئۇلارنىڭ بىرلىشىپ بىر قوش چىقىرالايدىغان ئۇلىغى بولغان بىردىن ئۆكۈزى بىلەن قۇلۇنلۇق بايتاللىرىنى ئوغرى ئېلىپ كەتكەن. زىياۋۇدۇن بىلەن زەيناۋۇدۇن ئايغاقچى، رەمچى ـ قۇرچى ئىزدەپ بارمىغان يېرى قالمىدى. ئايغاقچى، قۇرچىلار «ئوغرى يېنىڭدا» دېيىشكەن بولسىمۇ، بۇ مۇلايىم ئاكا ـ ئۇكىلار تېخىچە ئوغرىنىڭ ئىزىغا چۈشەلمىدى. ئېتىزدا تومۇزغا چىرقىرىماقتا، ئاياللار قاپاقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ئورمىچىلارغا چاي توشۇماقتا، كەچقۇرۇنلىرى يىراق ئېتىزلاردىن مۆڭلۈق ئورما ناخشىسى ئاڭلانماقتا. مەھەللىدىكى ھالسىز دېھقانلار توپ بولۇشۇپ ئورمىغا چۈشكىلى بىرنەچچە كۈن بولدى. ھەر يىلى توپقا قوشۇلماي ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى ئون خو يەرنىڭ بۇغدىيى بىلەن بېدە، چۆپ، سۇلۇ، زىغىرلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قار چۈشكۈچە سامانلىرىنى كۆمۈپ، مەڭگەنلىرىنى توشۇپ، سەرەمجان ئېلىپ بولۇشاتتى. بۇ يىل تېخىلا ئېتىز ئىشى ئايقىن ـ سايقىن تۇرۇپتۇ. ئالمىدىغان چىغ، تۇزەيدىغان چالغا، ساپلايدىغان ئورغاق، چىڭدايدىغان خامان، سوقىدىغان چىغ، ئېشىدىغان كۇلا، توقۇيدىغان توشۇك، كۆشۈك...

ئېغىل تېشىپ مال ئوغرىلىغانلار ئوقەتنى ئالدىغا سېلىۋالغانلار سانىلىپ كەلگەن بۇ ئاكا ـ ئۇكىنى ئوبدانلا گاڭگىرىتىپ قويغان. يىراق ئېتىزغا پىيادە بېرىپ كەلسۇنمۇ، ھارۋىسىغا، تېپىن، توسۇق، تۇگمەن، جۇۋاز ئۇچۇن ئات سوراپ كىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ سارغايسۇن؟ ئۇلارنىڭ بېشىنىڭ ئىچىمۇ ـ تېشىمۇ قاتقاندى... ئاتىسى بۇ ھالدا قانداقمۇ قىزىنىڭ ھالىغا يېتەلىسۇن ! مانا، گۇلەمخان ئۇكىلىرىنى

يازلىق ئوچاق يېنىدىكى ئۇجمە ئاستىغا ئاچقىتى. باغ ئىشكىدىن چىقسىلا ئۇستى پېشايۋانلىق، ئاستى سۇپا قىلىپ ياسالغان يازلىق ئوچاق بار. يازلىق ئوچاققا ساراي ئۆينىڭ چاقماق پەنجىرىسى قارىغان. تەسكەي سالقىن بولغىنى ئۇچۇن بۇ پەنجىرە تەكچىسىدە سۇت ـ قايماقلار ساقلىنىدۇ. قېرى چېقىر ئۇجمە ئاشۇ پەنجىرىنىڭ يېنىدا، ئۇنىڭ بىر چوڭ شېخى ئۆگزىدىن ئارتىلىپ هويلا تۆكلۈكى ئۇدۇلىغا ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. يەنە بىر چوڭ شېخى يازلىق ئوچاق ئەتراپىدىن تاكى كىچىك باغ بىلەن چوڭ باغنى ئايرىپ تۇرغان مەهەللە غول ئېرىقىغچە سايە تاشلاپ تۇرىدۇ. بۇ شېخىغا قاچانلا قارىسىڭىز ئىلەڭگۈچ سېلىنغان، خۇددى ئۇجمە شېخىدا بايرام قىلىدىغان قارىغۇجىلاردەك چۇرۇلدىشىپ بالىلار ئويناۋاتقىنىنى كۆرەتتىڭىز. بۇگۇن بۇ شاخلاردا قارىغۇجىلاردىن باشقا هېچكىم يوق. بۇ هالمۇ گۈلەمخانىڭ ئىچىنى پۇشۇرۇپ، روهىنى چۇشۇرمەكتە ئىدى.

كىچىك ئۇكىسى سەگۈنچەكتە ئۇخلىدى. ئىككى چوڭ ئۇكىسى گۈناۋازلىقتا ئويىنىماقتا، گۈلەمخانىغا قىلار ئىش قالمىدى. جىم تۇرۇش ئۇنىڭ ئۇچۇن چوڭ ئازاب، ئات ئورنىدا جۇۋاز سۆرەشكە رازىكى، ئۇ جىم تۇرۇشقا رازى ئەمەس.

ئۇ ئۇجمىگە ياماشتى. ئۇجمىنىڭ ئەڭ ئۇچىغا چىقىۋېلىپ چىڭقىچۇش مەزگىلىدە مەهەللىدە نېمىلەر بولۇۋاتقىنىنى، چوڭ يولدىن قانداق كارۋانلار ئۆتۈۋاتقىنىنى كۆرمەكچى. ئۇ هەش ـ پەش دېگۈچىلا كۆزلىگەن شاخقا چىقتى ۋە خۇددى قەپەستىن بوشانغان تورغايدەك شادلىنىپ ئەتراپقا قارىدى. ئۇنىڭ دەسلەپ كۆرگىنى كىچىك دادىسى زەيناۋۇدۇننىڭ بېغى بولدى. كىچىك ئانىسى ئايەتخان ئاغرىقتىن مۇكچەيگەن گەۋدىسىنى تەستە قىمىرلىتىپ پىيازلىرىغا كۇل چاچماقتا، خەقىش ئوغلى يالىڭاچ بولۇۋېلىپ ئانىسىنىڭ ئېتىكىگە ئېسىلىپ چىرقىراپ يۇرمەكتە ئىدى. «زىلەمخان كۇزلەككە چىقىپ كەتمىگەن بولسا

قوتلوق بونچه يىغلمايتتى !» دېدى گۈلەمخان ئىچ ئاغرىتىپ ئۆزىچە. ئۇ ئىككىنچى قېتىم ئۆز ئۆيىدىن تۆت قورۇ نېرىدىكى ئەڭگەۋاينىڭ چوڭ دەرۋازىلىق قورۇسىغا قاردى. دەرۋازا ئالدىدىكى كەڭ سەينادا تۆت ئادەمنىڭ قۇچىقى يەتكۈسىز ئىككى تۈپ سېدە بار. ئۇنىڭ سايىسىدا شىليا قامۇتلۇق ئىككى ئات چۈنقاپ تۇراتتى. كۆك گىلەم سېلىنغان خادىك ھارۋا ئەتراپىغا بالىلار توپلاشقان، ئاچا مالخاي كىيگەن شاپ بۇرۇت ھارۋىكەش قامچىسىنى قارسىلدىتىپ بالىلارغا ھەيۋە قىلماقتا. مانا بۇ يېڭىلىق، ھەتتەڭەي، گۈلەمخانىنىڭ بۇرۇنقى ۋاقتى بولغان بولسا، زىلەمخانىنى باشلاپ يۇرۇپ ئاشۇ بۇرۇتلۇق ھارۋىكەشنىڭ تازا چىشىغا تەگكەن بولماسمىدى !

ئەڭگەۋاينىڭ پەلەمپەيلىك يان ئىشىكىدىن يېنىدا چېكى بار ئاق يەكتەك، قارا مالخاي كىيگەن ناتونۇش بىر ئادەم بىلەن ئۇزۇن بۇرۇن ئىمام چۈشۈپ كەلمەكتە. قول ھەرىكىتىدىن قارىغاندا، ئىمام مېھمانغا مۇھىم بىر ئىشنى چۈشەندۈرۈۋاتسا كېرەك. مانا ئەڭگەۋاي، يەڭلىرى ئۇزۇن ئاق كۆڭلەك، كەڭ پۇشقاقلىق، ئېغىز تىزىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان سۇر ئىشتان، بېشىغا قارا جىيەكلىك ئاق كىگىز قالپاق كىيگەن، قارا ساقىلى دائىم يالتىراپ تۇرىدىغان پىت كۆز، پاناق باي شۇ تاپتا قىزغا دەريا ياقىسىدىكى توقايلىقتىن پات ـ پاتلا چىقىپ ئوتياشلىقنى تىلغۇبتىدىغان ياۋا قاۋانغا ئوخشاش يىرگىنچلىك كۆرۈنەتتى. سەۋەبى، قىزنىڭ ئېتىقادىنى ئۆزىگە تارتقان چوڭ ئاتىسى غۇلام مەزىن بۇ ئادەمنىڭ ياخشى گېپىنى قىلمايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، يېقىندا غۇلام مەزىننى مەھكىمىگە چېقىپتىكەن، بىر مەھكىمە بېگى بىر نۆكەر بىلەن چىقىپ ھەيدەپ كېتىپتۇ دېگەن گەپمۇ قىزنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلانغانىدەك قىلىۋىدى. قىز ھەسرەت بىلەن يار بېشىغا ـــ غۇلام مەزىننىڭ ئۆيى تەرەپكە قاردى. ئۇ ياقتا ۋىلىلداپ چىڭقىچۇش قۇياشنىڭ

ئەلەڭگىسى كۆرۈندى. ئۇ ئەمدى ئىلەڭگۈچ بىلەن سىيرىلىپ چۈشمەكچى بولغاندا، ھويلا ئىشىكى جالاقلىدى، بۇ دادىسى بىلەن كىچىك دادىسى ئىدى.

— ئاپام قۇلۇپلاپ قويدى! — دېدى قىز جاراڭلىق ئاۋازدا ۋارقىراپ، — كىچىك دادامىلارنىڭ ھويلىسى بىلەن كىرىڭلار!

بىر دەمدىن كېيىن گۈلەمخان يازلىق ئوچاقتا ئۈكسىغا قىسماق يېگۈزۈۋېتىپ سارايدا سۆھبەتلىشىۋاتقان ئاغا - ئىنىنىڭ مۇنداق سۆزلىرىنى ئاڭلىدى:

— ئايغاقچى ئۇنداق دېدى دېگىنىڭ بىلەن، — دېدى ئاكا، يەنى قىزنىڭ دادىسى، — ئەڭگەۋاينىڭ ئادەملىرىنى قانداق ئوغرى تۇتقىلى بولىدۇ؟ ئەرز - ھالىمىزنى كىم ئاڭلايدۇ؟

— قانداق قىلىمىز؟ بايدىن بىر ئات مايلاپ ئالايلىمۇيا؟

— ئات ھارۋىسىنى بىر كۈن ئىشلەتسەك ئۈچ گۈڭ ئالىدۇ، — دېدى زىياۋۇدۇن، — ئاتقا قانچە ئالاركىن، بىر گۈڭغا ئۇنارمىكىن؟

— ئەتىياز ئۆكۈز قوشىنىڭ بىر كۈنلۈكىنى ئۈچ گۈڭدىن بەرگەن يەردە، بىر ئېتىنى بىر گۈڭغا بېرەتتىمۇ؟ تۇلۇققا يارىغۇدەك بىر ئات بولسىلا بولاتتىغۇ!

— باغنى نېمە بىلەن تارتىسەن؟

— جاڭالنىڭ ئۆكۈزىنى ئېلىپ چىنىگە قاتساق قانداق بولاركىن. كۈزلۈككە تېرىق بەرسەك رازى بولۇپ كېتەتتى.

— ئون ئىككى خو بۇغداي، ئالتە خو زىغىر، ئىككىمىز - نىڭ ئارپا - سۇلۇ، تېرىق - چۆگۈنلىرىمىز بولۇپ يېگىرمە نەچچە خو. بىر چەتتىن ئورۇپ، بىر چەتتىن تەپسەكقۇ تېز بولاتتى، ئىككىمىز ئورۇساق، توشۇساق، ئاندىن كېيىن تۇل خوتۇنىنىڭ ھاۋانچىسىدەك توكۇلدىتىپ بىر تۇلۇق بىلەن... ۋاي - ۋۇي، قار باسىدۇ دېگىنە، ھەي ئىسىت، ئەجەب ئوخشۇيدى بۇ ئاشلىق، كۆزۈككەدەك بولدى - دە!

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

دادىسى قاتتىق خورسىنىش بىلەن ئۇھ تارتتى، كىچىك دادىسىنىڭ مىشىلداپ بۇرنىنى تارتقىنى ئاڭلاندى. قىز چاقماق پەنجىرىدىن قارىدى: دادىسى ئوڭ ئالقىنىغا مەڭزىنى قويۇپ، جەينىكى بىلەن گۈلسىز كىگىزگە تايىنىپ سۇنايلىنىپ ياتاتتى. تېخى بۇ يىل قويۇۋالغان يىرىك ساقىلى قارايغان، يېرىلغان يۈزىدىكى چوڭقۇر قورۇقلارنى يېپىۋالغان بولسىمۇ، روزا، تومۇز، هارغىنلىق ئازابىدىن پۈرۈشكەن دەردلىك خۇمار كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇرغان ئەلەم ئۇچقۇنلىرىنى يوشۇرالمىغان. دادىسىنىڭ ئوتتۇرىسى تۆشۈك قارا لەستەك بۆكىنى غىجىملاپ تۇتۇۋالغان سول قولى لاي، توپا بىلەن بېزەپلەشكەن قارا شاڭ پۇچقاقلار ئىچىدىن چىقىپ تۇرغان، تاپىنى كەس ـ كەس يېرىلغان، پۈتلىرى، گەز باغلىغان لەۋلىرى تىترەۋاتقىنىنى گۈلەمخان ئېنىق كۆردى. كىچىك دادىسى بولسا يەلكىسىدىن ئاپىاق شور چىقىپ كەتكەن، ياقىلىرى مايلىق ئاق ماتا كۆڭلەكلىك دۇمبىسىنى دېرىزىگە قىلىپ تىزلىرىنى قۇچاقلاپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يەلكىلىرى پۈلتىيىپ تۇرغان ئورۇق گەۋدىسى پات ـ پات سىلكىنەتتى. قىز كىچىك دادىسىنىڭ كۆز يېشىنى كۆرمىگىنى بىلەن ئەلەملىك يۈرەك نالىسىنى ئاڭلىدى. قىزنىڭ يۈرىكى پۇچىلاندى، كۆزلىرى تۇمانلاشتى. ئۇنىڭ مۇنۇ دەردىمەن دادىلىرىغا ئازراق بولسىمۇ مەدەت بولغۇسى، قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولالمىسىمۇ، يەلكىلىرىنى بېسىۋاتقان ئېغىر يۈكنى ئازغىنە بولسىمۇ يەڭگىللەتكۈسى كەلدى. ئۇ قۇچقىدىكى ئۇكىسىنى سۇپىدىكى پالاسقا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، يالاڭ ئاياغلىرى بىلەن گۈرسۈلدىتىپ دەسسەپ سارايغا كىردى ـ دە:

ـــ بايغا يالۋۇرۇپ نېمە قىلاتتىڭلار، ئىككىڭلار ئورۇڭلار، باغ باغلاش بىلەن باغ تارتىشنى زىلەمخان ئىككىمىزگە قويۇپ بېرىڭلار. بۈگۈن ئاخشامىلا بۇغدايغا ئورغاق سالايلى، سۈتتەك

ئايدىك، ئازراق ئۇخلاپ، جىقراق ئىشلىسەك ھەممىنى قارغا مىلمەي يىغىۋالالايمىزغۇ ! — دېدى.

زىياۋۇدۇن قىزىغا زوقلىنىپ قاردى. قىزى بويىغا يەتكەن، ئۇنىڭ خۇش پىچىم قامىتىدىن يىگىتتەك قەيسەرلىك، دۇگىلەك، نۇرلۇق كۆزلىرىدىن مەردانىلىك چاقناپ تۇراتتى. ئۇ خۇددى چوڭ كىشىدەك سالماق ۋە تەمكىنلىك بىلەن ئاتىلىرىغا ئەقىل كۆرسەتمەكتە ئىدى:

— يوقالغانىنىڭ ئارقىسىدىن يوقلىش لازىمىدى؟ زىيانىنى ئۇنتۇش، پايدىنى كۆزلەش كېرەك. بۇگۈنلا ئېتىزغا كۆچەيلى، تۆت ئادەم سەككىز قولىمىز بىلەن ئۇچ ئاي قىمىرلىساق نېمىشقا ئېتىز - ئېرىق ئىشىنى تۈگىتەلمەيمىزكەن ! — دېدى ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — بۇغداينى كالا بىلەن تېپىمىز، ھېدىلىنىڭ پادىسىدىن بىر قوشاق كالا ئالالايمىز. باي بىزنىڭكىنى ئوغرىلىغاندىكىن، بىزمۇ ئۇنىڭكىنى ئوغرىلايمىز. باي پادىنىڭ كەينىدە يۈرمىگەندىكىن، كالىلىرىنىڭ قوشاقدالغىنىنى نەدىن بىلەتتى، خاماننىمۇ بايىنىڭ قويلىرى بىلەن چىڭدايمىز. جاڭالبايىنى بىز ئۇنتالايمىز. بىز ئۇنىڭ ئەڭگەۋايىنى تىللاپ قوشاق تۈزگىنىنى ئاڭلىغان:

ئىسىك ئالدى دولانا،
ئەڭگە بايغا جولاما.
جىگەنىمىز كېپەك نان،
ئۇسۇدە ئازىق بولاما.

دېھقان غېمى بىلەن مۇڭلانغان گۇڭگا ئۆي تۈيۈقسىز خۇشاللىقا چۆمدى. تۆت - بەش كۈندىن بېرى ئاھ - ئۇھ بىلەن ئۆزىنى يوقاتقان ئاكا - ئۇكا بەش كۈندىن بېرى بىرىنچى قېتىم بىر - بىرىگە ئۈمىدلىك كۆزلىرى بىلەن قارىشىپ كۈلۈمسىرەشتى. زىياۋۇدۇن بىلەن زەيناۋۇدۇننىڭ

يۇرىكىنى قاپلىغان قويۇق تۇمانمۇ بىردىنلا تارقاپ كۆڭۈللىرى يورۇغاندەك، كۆزلىرى ئېچىلغاندەك بولۇپ قالدى.

ــ ئەقىللىق قىزىم! ــ دېدى زىياۋۇدۇن ياتقان يېرىدىن قوزغىلىپ ئولتۇرۇپ، ــ زەينەۋۇدۇن، شۇنداق قىلايلى، ئۇر-ئاقلارنى بىلەيلى، بولدى، روزىمىزنى بۇزايلى، خۇدايىم گۇناھىمىزدىن ئۆتەر، قىزلىرىمىزنى ئۇنتۇپتىمىز، ئۇلار دېگىنىنى قىلالايدۇ.

ــ قىلالايدۇ! ــ دېدى زەينەۋۇدۇنمۇ قوشۇلۇپ، ــ زىلەمخان شۇ ئاپتاپتا ئىنىسى بىلەن خامان ئورنىنى قىرىۋاتىدۇ. قىلالامدۇ، جاڭالباينىڭ ئۆكۈزىنى بۇگۈنلا ئەكىلەي ئەمىسە!

ئۇلار چىڭقىچۇش مەھەلدە ئىپتار قىلىشتى. دوغاپقا كاكچا ناننى چىلاپ يەپ قورسىقىنى تويدۇرۇشتى ـ دە، ئالدىراپ ئېتىزغا يۇرۇپ كېتىشتى. گۈلەمخان ئاپىسىنىڭ كېلىشىنى، رۇخسەتنى كۈتمەيلا سۇغىنى مۇرىسىگە ئارتىپ ھويلىدىن چىقتى. ئۇ بۇلاقتىن سۇ ئەكەلمەكچى بولۇپ يار بېشى تەرەپكە قاراپ ئالدىراپ ئەمدىلا تار كوچىغا بۇرۇلۇۋىدى، ئارقا تەرەپتىن توپا توزۇتۇپ ئاتلىقلار چىقىپ كەلدى. ئۇلار قامچىلىرىنى پۇلاڭلىتىپ، تېرە پەلەيلىك بىلىكىدىكى بۇركۈتلىرىنى لەپەڭشىتىپ ئاياللارنى ئاتقا دەسسىتىپ ئۇرماقتا. ئىككى ئايال سۇ قاپىقى، سۇغىلىرىنى تاشلىۋېتىپ، ياغلىقلىرىنى غىجىملاپ تۇتۇپ، باشلىرىنى توسۇپ:

ــ تۇلكە ئال!

ــ ئىلاھىم بۇغا ـ مارال ئال! ــ دەپ جار ـ جۇر قىلىشماقتا ئىدى. گۈلەمخان ئوۋغا چىققان ئادەم ئايال ئۇچرىسا ئىرىملىك ئۇچۇن ئايالنى ئۇرىدىغانلىقى، ئايال كىشى ئوۋچىغا مول مەھسۇلات ــ چوڭ ئولجا تىلىگەندىن كېيىنلا ئۇرۇشتىن توختايدىغانلىقىنى، بۇ بىر يېزا ئادىتى ئىكەنلىكىنى بىلسىمۇ، ئاياللارنىڭ راستىنلا تاياق يەيدىغىنىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرمىگەنىدى. ئۇنىڭ ئوۋچىلارغا غەزىپى ئۆرلىدى. ئۇ

قاچماقچى بولۇۋىدى، ئۇزۇن يالىلىق، سېمىز يورغىدا سىڭار يان ئولتۇرۇۋالغان ئەڭگەۋاي قىزغا قارىتىپ ئات دېۋىتتى. باي يالتىراق ساقىلى ئاستىدىن شالاڭ، چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ قامچىسىنى پۇلاڭلاتتى:

— ئىرىم قىل، زىياۋۇدۇننىڭ بۇلبۇلى، قوشاق بىلەن ئىرىم قىل!

قىز سۇغا بىلەن بېشىنى ھىمايە قىلىپ ئوت چاقنىغان كۆزلىرىنى ئالايتتى.

— ۋۇي بۆجەن، چەكچەيمە، بىكارلا بۇركۇتكە يەم بولىسەن! — باي بۇركۇتنى قىزنىڭ بېشىدا پۇلاڭلاتتى. لېكىن، قىز ۋار — چۇر قىلمىدى، سۇغىنى پۇلاڭلىتىپ ئۆزىنى ھىمايە قىلدى.

— بول قانجۇق! — باي ھومايدى.

— چاشقان ئېلىك! — قىز غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى.

— نېمە! — باي قامچىسى بىلەن قىزنىڭ دولىسىنى چىرتىپ ئۇردى.

— توڭگۇز ئېلىك ئىلاھىم! — قىز سۇغا بىلەن ئاتنىڭ بېشىغا ئۇردى. ئات خارتىلداپ ئارقىغا شوخشىدى. قالغان ئوۋ-چىلارمۇ قىزنى ئوراپ قامچىلىرىنى پۇلاڭلىتىپ باي ئۇچۇن ياقا يىرتىشقا تەييارلىنىشتى. لېكىن، باي بوزىرىپ — تاتىرىش-نىڭ ئورنىغا قىزغا قاراپ ھەجايدى:

— بولدى، ئۇنى قويۇۋېتىڭلار. نېمە ئالىدىغىنىمنى كۆزدە كۆرىدۇ بۇ چىرايلىق، ھى — ھى — ھى! قىز، قېنى بىر بېيىت ئېيتقىنە، ئاق يوللۇق بولايلى.

قىز نەپرەتلىك كۆزلىرى بىلەن بايغا تىكىلدى — دە، قو-شاق ئوقۇدى:

ئوچاق بېشىدا ئويمان،
بۆكسىزنى قىردا قويماڭ.

مەن سىزنىڭ خىلىڭىز ئەمەس،
خىلىڭىزنى تېپىپ ئويناڭ!

ـــ ھا ـ ھا ـ ھا... دەپ كۈلدى باي، ـــ كۈزدە كۆرىمىز، كۆشكىڭدە ئېيتىسەن قالغىنىنى، ھا ـ ھا ـ ھا!

ئاتىلىقلار كېتىشتى، «ھا ـ ھا...» ئۇلار خېلى ئۇزاپ كەتكۈچە ئاڭلىنىپ تۇردى. گۈلەمخان بۇلاق بېشىدا راۋاب چېلىپ دەريادا قاراپ ئولتۇرغان بوساقنى كۆرۈپ قالدى.

ـــ چوڭ ئاتام چىقتىمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى قىز دادىل تەكىلىپ قاراپ.

يالغۇز يەردە قىز بىلەن سۆزلىشىشنى بىئەپ كۆرگەن يەگىت قىزاردى:

ـــ ياق...

ـــ خەۋەر ئالالىدىڭلارمۇ؟

ـــ ھەئە... يىگىت ئەتراپىغا قاراپ قويۇپ پەس ئاۋازدا شۇنداق دېدى، ـــ ھېلىقى ئاخشىمى سىز ئاشكارىلاپ قويغان ئادەم ئاتامنى قاچۇرۇۋېتىپتۇ. ئۇ ئادەم ئوردىدا ھېررى بېگى ئىكەن. يۇسۇپئاخۇن ئاكام تۇنۇگۈن زو بىلەن چىقىپ بۇگۈن يەنە شەھەرگە كەتتى. ئاتام ئون نەچچە مۇساپىر بىلەن قازانچى غولىغا قېچىپ كېتىپتۇ. سادىر بوۋىمىزنىڭ يولىدا ماڭماي بولمىدى.

ـــ سىز نېمىشقا كەتمىدىڭىز؟

ـــ مەن... تېخى بىلمەمسىز... بىز يىگىرمە ئىككى مۇساپىرنى ئەگىگەۋاي مۇشۇ يەرلىك تارانچى قىلىپ داڭزىغا ئالدۇرۇپتۇ. بىزنىڭ ئىسمىمىز يانچىمىش.

ـــ يانچى؟

ـــ ھەئە. نېمە دېگىنىكىن، يەر بايىنىڭ، ئۇرۇق بايىنىڭ، كۈچ بىزنىڭ بولۇپ ئىشلەيدىغان گەپمىكىن؟

ـــ بۇنى غۇلام چوڭ دادام بىزگە ئېيتىپ بەرگەن. يانچى

دېگىنى چوڭ ئەمەلدارلارنىڭ يېرىنى تېرىيدىغان قۇللىرى.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى يىگىت چۆچۈپ، — ئەمدى دوزاخقا چۈشۈپتىمىز - ده ! ئەڭگەۋاي مىڭبېگى بوپتىمىش، چېقىمچىنىڭ زامانى ئوخشىمامدۇ؟ غۇلام ئاتام بىلەن ھېررى بېگىنى چاققىنى ئۇچۇن مىڭبېگىلىك تەگكەن ئوخشايدۇ !

— يىگىرمە تۆت يانچىسى بولغان بولسا، ئەڭگە چولاق خەزىنىچى بەگ، شاڭ بېگىلەر بىلەن تەڭلىشىپتۇ - ده ! ئەمدى بىزگە كۇن يوق، ھەي ئىسىت !

يار بېشىدا قاپاق، سۇغا كۆتۇرگەن ئايالىلار پەيدا بولدى. قىز دەرھال بۇلاق سۇيىگە ئېڭىشتى. يىگىت راۋابىنى مۇڭلۇق قەشقەر كۇيىگە چالدى.

ئۇ ھەر كۇندىكىدەك خىيال بىلەن مۇڭلىنىپ ئولتۇردى. ئۇ خۇددى تىلەمچىدەك دەريا تەرەپكە قول سوزۇپ يېرىم كۇنلەپ شۇ يەردە ئولتۇرىدۇ. جاڭگالدىن كېلىدىغان قۇشلار ئاۋازى، دەريانىڭ سىلىق كۇيى، سالچىلارنىڭ نەيلىرى ئۇنىڭغا مۇڭداش. لېكىن ئۇنىڭ قەلبىدە كۇندىن - كۇنگە ئۆرلەۋاتقان يانغىنىڭ سىرىنى ھېچكىم، ھەتتا ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ.

گۇلەمخان مۇزدەك بۇلاق سۇيى تولدۇرۇلغان سوغىنى مۇرىسىگە ئارتىپ ئەگرى - بۇگرى، شېغىللىق چىغىر يول بىلەن يۇقىرىغا قاراپ ئاستا ئۆرلىمەكتە. قىز يىراقلاشقانسېرى يىگىت قەلبىدىكى يالقۇنمۇ ئۆرلىمەكتە ئىدى.

گۇلەمخان ئۇكىلىرىنى تاشلاپ نەگىمۇ بارالىسۇن؟ بىرىنى ھاپاش قىلىپ، بىرىنى يېتىلەپ، يەنە بىرىنى ئەگەشتۇرۇپ كوچىغا چىقىسىمۇ بولىدۇ. لېكىن، ئانىسى كۆرۈپ قالسا دۇمبالايدۇ، گۇلەمخان ئانىسىدىن قورقىدۇ، ئانىسى بىكۆيۇم، ۋات - ۋات، ئابروي ۋە پۇلغا ئامراق خوتۇن، ئەتىگەنلىكى كوچىغا چىقىپلىۋالسا كۆرۇنگەنلا كىشىگە بىرده ئېرىنى تىللىغان بولۇپ ماختىسا، بىرده قىزىغا كىملەرنىڭ كۆز سېلىپ يۇرگەنلىكىنى، بۇ يىل كۇز زىغىر سېتىپ كەپتەر

باغرى قىل لەمبۇقتىن كۆكسىگە كىمخاب تۇتقان، قايرىما ياقىلىق چاپان كىيىدىغانلىقى، شەھەرگە كىرىپ ئۇستا بىر زەرگەرگە ساپ كۈمۈشتىن چاچتەڭگە، قىزغۇچ ئالتۇندىن زىرە بۇيرۇتۇپ قويغانلىقىنى شۇنچىلىك ھەۋەس ۋە قىزىقىش بىلەن سۆزلەيتتىكى، گۈلەمخان يېنىدا بولۇپ قالسا چىدىماي قېچىپ كېتەتتى. لېكىن، ئىرغاڭلاپ ـ غىڭشىپلا يۈرىدىغان بۇ خوتۇننىڭ خۇيىمۇ يامان. بىر ئىش كۆڭلىگە تېگىپ قالسىلا كاڭنىڭ بوغۇزىغا كىرىپ ياتىدۇ ـ دە، خۇددى تۇخۇم باسقان كۈرۈك توخۇدەك قىيىقلىشىپ كېتىدۇ، ئۈچ ـ تۆت كۈنسىز ئۇنىڭ «كۈرۈكى» يېشىلمەيدۇ...

گۈلەمخان ئاش ئەتتى. ئۈكىلىرى ئاشتىن كېيىن پالاس ئۈستىدە يېتىپ ئۇخلاشقا باشلىدى. ھاۋا تىنچىق، پاشىلار ئاچ بۆرىدەك ئولىشىپ بالىلارغا يېپىشاتتى، گۈلەمخان ئۈكىلىرىنى قورۇسا ئۆزىنى پاشا تالايتتى. قىز رەللە بولۇپ ئاپىسىنى يىغا ئارىلاش تىللاشقا باشلىدى:

— موزاي ئاچتىن ئۆلدى، كالىنىڭ تولا مۆرەپ ئۆتى يېرىلىدىغان بولدى. تېخى يوق، جىن ئەپقاچتىمۇ بۇ ئاپامنى!

— ۋۇي تىلى زەھەر كۆپكۈر! — دېدى ئانىسى شۇ چاغدا پەيدا بولۇپ، — سېنىڭ غېمىڭ، داداڭ دېگەن ئۆلۈمتۈكىنىڭ كاكۇلچىلىقى! ۋاي ـ ۋۇي، ئەڭگەۋاينىڭ چىشىنىڭ ئېقىنى كۆرەرمەنمىكىن دەپ ئاپىپقىنىڭ ئالتە تونۇر نېنىنى يېقىپ بەردىم ئەمدى!

— نېمانچە؟ — قىز ئانىسىنىڭ ئاق سېرىق، تولۇق يۈزىگە غەزەپ بىلەن قارىدى. ئانىسى يېڭىلا تېرىپ ئىنچىكە قىلىۋالغان قېشىنى يىمىرىپ، سېمىز بارمىقى بىلەن قىزىنى جونۇدى ـ دە:

— نېمانچە دېگىنىنى! — بايىسىز سېنىڭ قايسى ئىشىڭ پۈتكەن؟ بىرەر قىرچاڭغۇسىنى بېرەمدىكىن دەپ ئەمدى!

— تۇتقۇزۇپ قويغاندۇ! — قىز ئاچچىقىنى چىقىرىش

ئۇچۇن ئايانماي سۆزلىمەكتە ئىدى. ئانىسى بۇگۈن خۇشخۇي، هاياجانلانغانىدى. بۇ هال سەزگۈر قىزنىڭ تېخىمۇ غەزىپىنى قوزغىماقتا ئىدى، — بىر چۈجىنى سار ئالدى، سېۋەتتىكى قۇرۇتلارنى سېغىزخان چوقۇلاپ... ئۇنى ئاز دەپ كۆزلۈك چامغۇرلىرىڭنى توخۇ تاتىلاپ بىر قىلدى !...

— بوپتۇ، ۋاييەي، پايدا بار يەردە زىيان بار. تىرناقتەك زىيان بولغان بىلەن تۆگىدەك پايدىمۇ بار، قىزىم !

— ئاتلار تېپىلدىما؟

— ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ پايدا ئەمدى. قىزىم، بەختىڭ ئېچىلىدى. بەرقۇت، مەخمەل، تاۋار ـ دۇردۇن، لەمبۇق ـ كەشمىر، ئالتۇن ـ كۈمۈشكە ئورىلىپ كېتىدىغان بولدۇڭ ئەمدى...

قىز هېچ نەرسىدىن گۇمانلانمىدى، ئانىنىڭ دائىم مۇشۇنداق ئاشۇرۇپ سۆزلەيدىغىنىنى بىلگەچكە پەرۋاسىزلىق بىلەن قۇلىقىنى ئېتىۋېلىپ:

— بولدى، بولدى، كالاڭنى ساغ، مەن ئىسرىق سالنىمەن، — دەپ هويلىغا چىقىپ كەتتى.

لېكىن ئۆي ئىشى تۈگەپ، كوچىدا بالىلارنىڭ «ئاق تاش، كۆك تاش، دەريا بويى سۈزۈك تاش، ئويناىدىغان بالا بارمۇ !» دېگەن ئاۋازى ئاڭلانغاندا، گۈلەمخان دەهشەتلىك بىر خەۋەر ئاڭلىدى. بۇ خەۋەرنى زىلەمخان يەتكۈزدى:

— هېرىپ كېتىپ قاراڭغۇ سارايدا ياتاتتىم ! — دېدى قىز ئېسىدىگەن بالىدەك ئۈزۈپ ـ ئۈزۈپ پىچىرلاپ، گۈلەمخاننىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇپ، — ئازنەم چوڭ ئاپام دالاننىڭ سۈپىسىدا ئولتۇرۇپ ئاپامغا: «ئامەت، بەخت دېگەن شۇ، ئەڭگەۋايغا ئانا بولىدىغان بولدۇم، بۇگۈن جانىساخان ئاپپاقنىڭ ئۆزى مېنى سارىيىغا تەكلىپ قىلىپ گۈلەمخانىنى سورىدى. ئايلانسۇن، بىر ئەمەس يۈز گۈلەمخان بولسىمۇ باينىڭ بېشىدىن سادىغام قىلمۇېتىمىز دېدىم» دېۋىدى، ئاپام ئاڭلاپ قاتتىق يۆتىلىپ كەتتى. كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ: «گەپنى

ئۇزۇۋەتكىنىڭ نېمىسى، ھەدە؟ يۈرەك يېرىلغۇدەك خۇشاللىق بولسىمۇ بار مەسلىھەت ئىش قىلمايتتىقمۇ؟ ماڭساڭا نېرى، تېخى ئاغزىدىن ئوغۇز سۈتى قۇرۇمىغان بالىنى بوۋىسىدەك ئادەمگىما؟» دەپ خاپا بولدى. چوڭ ئاپام چالۋاقاپ: «ئۆزۈم چوڭ قىلدىم، قىزىم مېنىڭ قولۇمدىكى ئۇزۇكۇم، كۆڭلۈم كىمنى تارتسا شۇنىڭ قولىغا سېلىپ قويىمەن» دېدى، مېنىڭ ئاپام ئەنگىزە...

— بولدى !... — گۈلەمخان جالاقلاپ تىترەپ تۇرۇپ زىلەمخانىڭ ئاغزىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن توسۇدى، ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرىدىن ئۇنچىدەك تامچىلار تۆكۈلدى:

— قارا كۆڭۈل ! — دېدى ئۇ ئانىسىغا كايىپ، — جەددال !

قىز ئاخشىمى كەچ دادىسىنى كۆردى ـ دە، دادىسىنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ بوغۇلۇپ يىغلىدى. ئانىسى يىغىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندى ـ دە:

— ئايەت دېگەن كېسەل كۆرپىسى يەتكۈزۈپتۇ ـ دە ! — دېدى قوشنا قورۇ تەرەپكە قولىنى بىگىز قىلىپ جونۇپ، — نېمىگە خىرتىلدايسەن، يىغلىما، تۇيۇق بولىدۇ، خان ئۆيىدەك چۈشەگە ئۆيۈڭ بولىدۇ !

— داپشاق، داپ يۈز ! — دېدى زىياۋۇدۇن خوتۇنىنى سىلكىپ، قىزىنىڭ بېشىنى سىلاپ، — يىغلىما، قىزىم، سەن مېنىڭ، ئاناڭ يالغان ئېيتمىدۇ، ئالجىپتۇ بۇ خام قاپاق !

لېكىن جودانى ئۇزۇكىنى بېرىپ بولسىمۇ سېتىۋالمىغان خوتۇنى زىياۋۇدۇننىڭ تەسەللى يۈزىسىدىن بولسىمۇ ئۆزىگە تىل تەگكۈزۈشىگە يول قويمىدى:

— خام قاپاق ! سىلەرچۇ ئەمسە؟ باي پۇتۇن قەرزىنى ئالماس بولدى ئەمدى، بىر ئات، بىر ئۆكۈز بېرىدىغان بولدى، ئۆمىلەپ ماڭغان ئادەمگە قانات پەيدا قىلغان مەن تۇرسام، يەنە قاپاقمۇ ئەمدى؟ ئارىشاڭ ۋاقتىدا ئىككى خو بۇغدايغا پۇل ئاپسىلەر، روزىنىڭ بېشىدا باينىڭ دۇكىنىدىن بىر چاي

ئاپسىلەر، تۆت خو بۇغداي دېگەن سۆز، مەن بىر قۇلۇپ چاي ئالدىم، ئىككى پۇت بۇغداي، مۇنۇ قارا كىگىزنى ئالتە خو بۇغداي ئورۇپ بېرىشكە ئاپسىلەر، بىر خورىنى ئۈچ گۈڭدىن ھېسابلىساق ئون سەككىز گۇڭ، ئات ـ ھارۋىسىنى ئىككى قېتىم ئىشلىتىپسىز، بىر قېتىم تۇگمەنگە مەن ئاپاردىم. بىر قېتىم شەھەرگە ئۆزىڭىز ئاپاردىڭىزغۇ، ھە، ئىككى قېتىم ئالتە گۇڭ ئەمدى. ۋاي ـ ۋۇي، ھېساب بىلگەچكە باي بولغان خەق ئۇ! ھەممىسىنى ھېساب ـ كىتاب قىلىپ كۆرسىتىۋىدى، بىز ئىككى ئائىلە ئون ئۈچ خو بۇغداي، ئوتتۇز تۆت گۇڭ قەرزدارىكەنمىز ئەمدى. ئىپتار ۋاقتىدا ئەڭگەۋاي ئۆز ئاغزى بىلەن: «دادىلىرىمىز سېنىڭ ـ مېنىڭ دېيىشمەپتىكەن. بىز بىر ئۇرۇق خەق، بوپتۇ، زىياۋۇدۇن بىلەن زەيناۋۇدۇنغا ئېيت، ئۇلارنىڭ قەرزلىرىدىن كەچتىم، ئېيتىپ قوي، ئۆگۈنلۈككە دۆرە. ئۈچ يۈزبېگىلىك يەرنى دۆرىگە ئېيتتىم. ئورغاق تۇتالمغانلىكى ئادەم كېلىدۇ. ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى كۈنگە خودىن ئورۇدىغان ئورمىچىلارغۇ، مېنىڭ ئېتىزىمدا ھۇنىرىنى بىر كۆرسەتسۇن» دەپ سالام ئېيتتى تېخى! ئېيتسۇن، كىم خام قاپاقكەن ئەمدى؟!

ئۇ شۇنچىلىك تېز، شۇنچىلىك ئاچچىق بىلەن سۆزلىدى. زىياۋۇدۇن قەرزنىڭ كۆپلۈكىدىنمۇ كۆرە، ئايالىنىڭ ئەلپازىدىن چۆچۈپ، ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ۋاي خۇدا! — دەپ نالە قىلدى.

گۈلەمخان بوينىغا باغلانغان قىسمەت ئارغامچىسىنىڭ ئۇزگىلى بولمايدىغان قىل ئارغامچا ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىدى...

ئەتىسى ئىككى ئۆي بىرلىشىپ بىر تونۇر ئارپا نېنى ياقتى، گۈلەمخان بىلەن زىلەمخان كۈكۈم بىلەن تونۇر قىزىتىۋاتاتتى، قىزلارنىڭ كۆڭلى غەش، كۆزلىرى نەم، سۆزلىرى مۇڭلۇق ئىدى. لېكىن، غەم ـ قايغۇ بۇ ياش يۈرەك

ئىگىلىرىگە كۆشەندە ئەمەس، ئۇلار ھامان خۇددى قارا بۇلۇت ئارىسىدا چاقماق يالت ـ يۇلت قىلغىنىغا ئوخشاش، قايغۇ ئىچىدىن خۇشاللىق، شادلىق ئىزدەيتتى ۋە ئۇنى بىر نەپەسكە بولسىمۇ تاپالايتتى، بالىلارچە ساپ ئاۋاز بىلەن قاقاقلاپ كۈلەلەيتتى.

بىردىنلا يولدا توپا توزۇتۇپ ئاتلىقلار كۆرۈندى. زىلەمخان ئېڭىكى بىلەن ئاتلىقلارنى شەرەت قىلىپ كۆكۈل ئاۋۇتۇش ئۈچۈن گۈلەمخانغا بېيىت تاشلىدى:

قاراپ بېقىڭ، گۈلەمخېنىم، بوۋاڭ كېلەدۇر !

گۈلەمخان ئەڭگەۋاينى ئۆزىگە ئىما قىلغانلىقىنى چۈشىنىپ دەرھال جاۋاب قايتۇردى:

ساڭامىكىن، ماڭامىكىن، بۇيرۇق بىلەدۇر !

ئىككى قىز خۇددى چاتقال ئىچىدىن تۇيۇقسىز كۆتۈرۈلگەن بىر جۈپ قىرغاۋۇلدەك قاقاقلاشتى.

قىزلارنىڭ كۈلكىسى مەھكىمە ئەمەلدارىنىڭ ئېتىنى ئۈركۈتۈۋەتتى. سەللىسى چۈۋۈلغان مەھكىمە بېگى بۇرغاي ساقلىنى تۇتاملاپ:

ـــ ۋۇي خۇنپەرلەر ! ـــ دەپ كايىدى. ئەمما، ئەڭگەۋاي ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولۇپ سىرىق چىشلىرىنى پارقىرىتىپ كالـ چاردى:

ـــ تەخسىر، خاپا بولمىسىلا، ئىنتىقاملىرى نېسىگە قالسۇن، مەن ئۆز قولۇم بىلەن ئۆچ ئېلىپ بېرىمەن ! ـــ دەپ چېقىشتى.

زىلەمخان بۇ گەپنى ئاڭلاپ قالدى ـ دە، قىلچە تارتىنماي تام تۆپىسىگە چىقىپ بايىنى قامچىلىدى:

مىياۋ ـ مىياۋ مۇشۇكۇم، بەز يوق بۇ يەردە،
قېرى بايغا چۈشۈپ قالغان قىز يوق بۇ يەردە !

بەگ غەزەپ بىلەن كەينىگە قايرىلدى، ئەڭگەۋاي قاقاقلاپ كۈلۈپ قىزغا قامچىسىنى پۇلاڭلاتتى:

— ۋۇي شەيتان، قارا سېنىڭ تىلىڭنى !

ئەڭگەۋاينىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئازنىخان تونۇر بېشىدا پەيدا بولدى. ئۇ ئاۋۋال ئېگىلىپ سالام بەردى، ئاندىن كېيىن ياسالـغان قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ ئاۋازىنى ئەتەيلەپ ئىنچىكە چىقىرىپ تەكەللۇپ بىلەن:

— ۋىيەي، چۈشىڭىزلەر ئەمدى، ئىپتار قىلىپ كېتىڭىزلەر ئەمدى، قوي سويالمىساقمۇ خام قايماق، تۇخۇم پوشكىلى ئەمدى، چۈشىڭىزلارا ئەمدى ! — دېدى.

— رەھمەت، ئۇمۇ بولۇپ قالار، ئۆز ئۆيىمىزغۇ، ئازنەم !

— ئۇغۇ شۇنداق ئەمدى، ھى ـ ھى ـ ھى !...

ئاتلىقلار كەتكەندىن كېيىنمۇ ئازنىخان خېلىغىچە «ئەمدى» دەپ خۇشاللىقتىن ئېچىلغان ئاغزىنى باسالمىدى.

— ئاڭلىدىڭمۇ، بىزنىڭ ئۆينى ئەڭگەۋاي ئۆز ئۆيىمىز دېدى ! — دەپ ماختاندى ئۇ ئايەتخانغا، — ئەمدى كۈزلۈككە، تۆنىڭ كاللىسىدا كەشمىر ياغلىققا ئورىلىپ ئولتۇرغىنىمدا كۆرىسەن، ئايەتخان، شۇ قىلغانلىرىغا ھېلىقى مۇتىۋەللى دېگەن سېپىق تېكىنىڭ خوتۇنى بىلەن ياقۇپ ئەللىكبېشىنىڭ ياغاق بېشىغا ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويمىسام ئەمدى !...

ناننى ئايەتخان ياقتى. ئازنەم بولسا كاكچىلارنىڭ ئارقىسىنى تۈزلاپ ئۇنىڭغا سۇ ئېۋىتىپ بەرگەچ توختىماي ۋالاقلايتتى:

— نېمە، قىزلار دادىلىرىنىڭ بېغىنى باغلىسۇن دەمسىنا؟ گۈلەمخان ئەمدى بوسۇغا ئاتلاپ چىقىپ باقسۇن قېنى... كۈزگىچە ئۈچ كۈندە بىر چېچىنى يېلىم بىلەن قاتتىق تاراپ،

پۈت ـ قولىنى پاكىز يۇيۇپ، يالاڭغىداق يەر دەسسەتمەيمەن ئەمدى. شەھەردە زىياۋۇدۇنلارنىڭ بىر باي تۇغقىنى بار، تۇخۇم يىغىپ پۇل قىلىپ گۈلەمخانىنى ئېلىپ ئون كۈن تۇرغۇزۇپ چىقىمەن، بايلارنىڭ ئاياللىرى قانداق بولىدۇ، كۆرسۇن، بىلسۇن ئەمدى ! قىزىم ئونلىغان كېلىن ـ كاتەك، مالايلارنى ئىشلىتىشنى بىلمىسە بولامدۇ ئەمدى !

ـــ قويساڭا، ھەدە !

ـــ ئۇۋۇش، سەن نېمە بىلەتتىڭ؟ ئېڭىش، ئەۋۇ نان ئاققىلىۋاتىدۇ.

لېكىن، ئانىنىڭ دېگىنى بولمىدى. زىلەمخان كەچكى تاماقتىن كېيىن گۈلەمخانىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ چىقىپ كەتتى ـ دە، بىردەمدىن كېيىن گۈلەمخان باغقا چىقىپ بولۇپلا يوقاپ كەتتى. ئازنىخان ئاغىل ـ تاغىل ۋارقىراپ تاپالمىغاندىن كېيىن ئايەتخانىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ:

ـــ قىزلار قېنى؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ بىلمەمسىنا؟ ـــ دېدى ئايەتخان ھەيران بولۇپ، ـــ ئېتىزغا بېرىپ باغ باغلايمىز دەپ كېتىپ قېلىشتى.

ـــ ۋۇي كۆپكۈرلەر ! ـــ دېدى ئازنەم ئاچچىقلاپ، ـــ يۇلۇنۇڭ ئۇزۇلەر ئىلاھىم !

ئايدىڭ كېچە، سالقىن شامال، ئېتىز گۈللىرىنىڭ ھىدى، شوخ تاغ سۇيىنىڭ شاۋقۇنى قىزلار قەلبىدىكى قارا تۇمانىنى سۈرۈپ، بالىلارغا خاس خۇشاللىقنى يەنە بەردى. ئۇلار ھەممىدىن قۇتۇلغان كېيىك بالىلىرىدەك قىيغىتىپ، مېۋىلىك بۇغداي ئېتىزلىرىدا باغ باغلىماقتا. ئېتىز ئايدىڭ بىلەن تولىمۇ گۈزەللەشكەن: كۈنگەيگە قارىساڭ بۇك قارىغايلىق دىلمۇك تېغى كۈموش بېشىنى پاختىدەك ئاق بۇلۇتلارغا قويۇپ بەھۇزۇر ئۇخلاۋاتقاندەك، ئۇنىڭ تاپىنىدا بىر خىل مۇڭ بىلەن شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا ئىككى قاسىنقىدىكى قويۇق ئورمانلارنى پەپىلەۋاتقاندەك، ئاي نۇرىدا يالتىرىغان ساپسېرىق

ئېتىزلار خۇددى ئالتۇن سۇيىگە چىلانغاندەك، ئېتىز قىرلىرىدىكى ئاقۇچ پۆپۈكلۈك چىغلار، كېچە ئارامىغا غەرق بولغان قارامتۇل باغلار، نەلەردىندۇر خاماندىن ئاڭلىنىۋاتقان پايخان ناخشىسى، ئاتچىلارنىڭ بىر - بىرىنى ۋارقىراشلىرى، قاقىرلارنىڭ بىرىنىمىدىن ئۇركۈپ ئەنسىز غاقىلداشلىرى، بەزگەلتەكنىڭ «غاق - غاق - غاق» قىلىپ ۋىزىلداپ ئۇچۇپ ئۆتۈشى... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى بايتوقاي ئېتىزلىرىدىلا، پەقەت مۇشۇنداق ئايدىڭ كېچىدىلا بولىدىغان گۈزەللىك.

— ئۇنچىلەر نېمانچە ئېغىر، گۈلەمخان؟ — دېدى زىلەمخان بىر ئۇنچىنى سىلىقلاشقان كات بىلەن ئېلىۋېتىپ، — ھۆلمىكىن دېسەم شەبنەم چۈشمىدى، چۈجگۈن ئارىلاشمىكىن دېسەم ئانداق ئەمەس!

— ھەر چاناقتا ئۇچ - تۆتتىن مارجاندەك دان! — دېدى گۈلەمخان بىر ئۇنچىنى باغلىق ئۇستىگە قويۇۋېتىپ، — بىر باشلىق قىلىپ، كۆتىگەي قىلماي باغلايلى، دادامىلار ئەجەبمۇ پاكىز ئورۇپتۇ، ئۇنچىلىرىنىڭ تەكشىلىكىنى دېمەمسەن!

— شۇڭغا تاغاردىن بۇغداي ئالىدىغان ئوخشايمىز! — دېدى زىلەمخان بىر باغ ئۇنچىنى تىزلاپچا كىيگەن تىزىدا ئاۋايلاپ سىيلاۋېتىپ، — خۇدايىم يېگىلى نېسىپ قىلسۇن. ھەممە ئاشلىق يەنە جىياڭجۇنىڭ ئەسكەرلىرىگە كېتىپ، بىز ئارا بىلەن گۈرجەكنى قۇچاقلاپ قالمىساق بولاتتىغۇ!

— قويغىنە، زىلەمخان، — دېدى گۈلەمخان ئۇنچە كۆتۈرۈپ كېلىپ، — كۆڭۈل يېرىم بولىدىغان گەپلەرنى قويغىنە، ناخشا ئېيتايلىلا، قارىغىنە، بايىنىڭ مالايلىرى ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ. ئاڭلىدىڭمۇ، ئەڭگەۋايغا يىگىرمە بەش يانچى تېگىپتۇ. ھېلىقى راۋابچىمۇ يانچى بوپتۇ. ئاڭلا، راۋابمۇ چېلىنىۋاتىدۇ. ئۇلار قۇل. قۇل چېغىدا ناخشا ئېيتىدۇ، بىز نېمىشقا ئېيتمايمىزكەن؟

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئېيتمايمەن ! ـــ دەپ دومسايدى زىلەمخان، ـــ مەنلا گەپ قىلسام شېخمنى يىرىسەن، ئون ئېككى خو سېلىق ئوتتۇز ئۇچ خو بولغۇدەك دېگىنى راستمۇ، راست بولسا بۇغداي باغلاپ نېمە قىلاتتۇق؟

ـــ يەنە باشلىدىڭ، قويغىنە ! ـــ دېدى گۈلەمخان، ـــ كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان ئىش يالغۇز شۇلىمۇ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ناخشا ئېيتايلى. نېمىدېگەن چىرايلىق ئايدىڭ، نېمىدېگەن سالقىن شامال ! سەن ئۆمرۈڭدە مۇنداق ئاخشامنى نەچچە قېتىم كۆرىسەن، ناخشا، كۈلكە يارىشىدىغان ئاخشاملار بۇ ! بايىقى كۆڭۈل ئاغرىقى تېپىپ بېرىدىغان گەپلەرنى قار ـ بوراندىن، جۇدۇن ئاخشاملىرى دېيىشسەك بولىدۇ. ئېيتامسەن، يوق؟

ـــ ئېيتمايمەن !

ـــ مەن ئېيتىمەن ئەمىسە ! غۇلام چوڭ دادام ياخشى كۆرىدىغان ناخشىنى !

گۈلەمخان ئاۋازىنى بەكمۇ قويۇۋەتمەي، تارانچى قىزلىرىغا خاس مۇڭ ۋە ھېسسىيات بىلەن ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى:

مەن قۇشۇمنى غازغا سالسام،
كىم سېلىپتۇر قارغىغا.
ئالتە قارغا بىر بولۇپ،
ئالدى قۇشۇمنى ئارىغا.

ئۇ سىڭلىسىنى خۇشاللىققا ئوندىگەن بولسىمۇ، ناخشا بىلەن ھامان ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلالمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياشلار قۇيۇلدى. ئەگەر يۈلتۈزلارنىڭ كۆزى بولغان بولسا بۇ مەسۇم ياشلارنى كۆرگەن بولاتتى. گۈزەل نۇر ئىچىدىكى كەڭ ئېتىزلاردا ھېسسىيات بولغان بولسا، مۇنۇ دەردىنى ئىچىگە يۇتقان ياش قىزنىڭ ياش بىلەن يۇيۇلۇۋاتقان پاكىز يۈزىگە سۆيگەن بولاتتى.

يۇقىرى بارىۋىدىم،
كۆرۈندى يارنىڭ باغلىرى.
ئولتۇرۇپ يىغلاۋىدىم،
سىيرىلدى دىلمۇڭ تاغلىرى...

زىلەمخان ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. ئۇ ھەدىسىنىڭ قوينىغا تاشلاندى:

— جېنىم ھەدە، يۇرىكى زېدە ئادەملەر نېمانچە تولا؟ !.. ئۇلارنىڭ دادىلىرى بىرپەس ئۇخلىۋېلىپ ئويغاندى. دادىلىرىنىڭ ئويغانغىنىنى سېزىپ، قىزلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ بىر - بىرىنى بېيىت بىلەن چېقىپ ئويناشماقتا ئىدى.

گۈلەمخان: ئويمان بايتوقاي سازى،
ئۆردەكتىن تولا غازى.
كىچىككىنە سىڭلىم بار،
ئۆلتۈردى ئۇنىڭ نازى !

زىلەمخان: بۇگۈن ئايغا ئون دەيدۇ،
ساناپ باقسام ئون ئالتە.
گۈلەمخاننى چوڭ دەيدۇ،
سېكىلەكلىرى كالتە !

— تاۋۇز يېۋېلىڭلار، قىزلىرىم، — دەپ ۋارقىرىدى زىياۋۇدۇن، — يۇمشاق نان بىلەن تاۋۇز !

قىزلار باغلىق، كاتلىرىنى باغ ئۇستىگە قويۇپ دادىلىرىنىڭ يېنىغا يۇگۇرۈشۈپ كېتىشتى. ئاتىلار كاسا قىلىنغان تاۋۇز شاپىقىنى قىرىپ، شېرىن تاۋۇز سۇيىگە نان چىلاپ قىزلىرىنى چاقىرىشقاندى. تىنىمسىز زىلەمخان قوشاق بىلەن دادىلىرىنى خۇش قىلدى:

ئاتادەك مېھرىبان قايدا،
ئانادەك ئىچ كۆيەر قايدا !

— چاغلىق ! — دېدى گۈلەمخان ئۆزىمۇ مەنمۇسنى چۈشەنمەيلا بىر خىل خورسىنىش بىلەن، — مېنىڭ ئاپامۇ ئاپا، نەدە بار ئۇنداق بىۋاپا، ھەر ئىشى جانغا جاپا !

— ۋاي سېنىڭ تىلىڭەي، قىزىم، — دەۋەتتى زىياۋۇدۇن قىزىغا ھەيران قېلىپ، — خۇدانىڭ ئۆزىگە ئامانەت، بالام.

كېچە گۈزەل، لېكىن كۆڭۈللەر غەش. تەبىئەت ئۆز گۈزەللىكى بىلەن خۇش قىلالمىغان بۇ قىزلارنى ئەمگەك ھارغىنلىقى سۆز ۋە ھەرىكەتتىن توختاتتى. غىزادىن كېيىن قىزلار بوشىشىپ، يۇمشاق چۆپلەر ئۈستىدە ئۇيقۇغا كەتتى.

ئەتىسى قىزلارمۇ دۆرىگە — باينىڭ ئېتىزىغا ئىشقا كەلدى.

ئەڭگەۋاينىڭ ئوتتۇز ئىككى خو يەردىكى بۇغدىيى سالقىن شامالدا سېرىق دېڭىزدەك دولقۇنلاپ كۆزلەرنى چاقاتتى. قىزلار شوتىلىرى تىكلىنىپ كەپە قىلىنغان ھارۋىلار بىلەن تولغان، غول ئېرىقنىڭ بويىدىكى چۆپلۈك پاكىز ئورۇلۇپ، چۆپلىرى بىر يەرگە بېسىلىپ تاپتاقىر قىلىپ راسلانغان، ئۇ يەرگە مالايلار كېچىلەپ ئىشلەپ كەپە ـ بارخانلار ياسىغان. بورا بىلەن ئالاھىدە ياسالغان ئۆيلەرگە كىگىز ـ گىلەملەر سېلىنغان، كانارلاردا قويلار سويۇلماقتا، داشقازانلار قاينىماقتا. ئايالىلار ئۇزۇن ئېتەكلىرىگە پۇتلىشىپ باي دۆرىسىگە ئاتاپ ئەكەلگەن تاۋاقلىرىنى جانساخان ئاپپاق تۇرۇۋاتقان كەپىگە تەزىم بىلەن ئېلىپ كىرسە، يۇزبېشى، ئەللىكبېشى، يۇرت كاتتىلىرى مالايلىرىغا ئۆڭكۈرتۇپ ئەكەلگەن قوي ـ توخۇلىرىنى ئەڭگەۋاينىڭ بوردىدىن ياسالغان بارخىنى ئىشىكىگە ئەكىلىپ پەتە تەلەپ قىلماقتا. ئۇزۇن بۇرۇن ئىمامنىڭ بۇگۈن ئىشى ئالدىراش، ئۇ ئەڭگەۋاينىڭ باش لېڭشىتقىنىنى كۆرۈش بىلەنلا

قولىنى كۆتۈرىدۇ ـ دە، تارمۇشتەك ئۇزۇن بارماقلىرى بىلەن يۇزىنى سىيپايدۇ. مانا مۇشۇنىڭ بىلەن قوي ـ پاقلانلارنىڭ بېشى ئېلىنىپ باي ئېتىزىنىڭ ئاۋاتلىقى يولدا قۇربان بولىدۇ، ھەر يۇزبېشى ئۆز ئەللىكبېشىلىرىدىن كەلگەن ئورغاقچىلارنىڭ سانىنى ئېلىپ جەملەپ، ئەڭگە مىڭبېگىگە ماختانچاقلىق بىلەن مەلۇم قىلىپ:

ـــ تەخسىر، بىزنىڭ يۇزبېگىمىز مىڭبېگىنىڭ خىزمىتىگە ئىككى يۈز تاللانغان ئورمىچىنى باغچىلىرى بىلەن ئەۋەتتى. ئورمىچىلار سول ئېلىپ ئورۇۋاتىدۇ. قويلىرىمىز سويۇلۇپ داشقازانلار قاينىماقتا، يەنە قانداق خىزمەتلىرى بار ئىكەن، باش ئۇستىگە ! ـــ دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىشىدۇ، مىڭبېگى يېنىدىكى ئىمامغا:

ـــ قېنى يىگىتلەرنىڭ ئامانلىقى، يۇرتنىڭ ئاۋاتلىقى ئۈچۈن بىر دۇئا قىلسىلا، ئىمامئاخۇنۇم ! ـــ دەيدۇ. بىر يۇزبېگىنىڭ ئىككى ـ ئۈچ يۈز ئادىمىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكى ئۆزىدىن بولۇپ، تومۇزدا پىشىپ بىر كۈن يەر غېرىچلىغىنى ئۈچۈن بايدىن بېرىلىدىغان ھەق ئىمامنىڭ بىر دۇئاسى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. بىر كۈنلۈك مەرىكىگە باي ئۆز يېنىدىن ھېچنېمە خەجلىمەيدۇ. ئەكسىچە، باي قورۇسىنىڭ سادىق خىزمەتكارلىرى بۇنداق دۆرىلەردە نۇرغۇن گۆش، ئۇن، نان ۋە ماي، قايماق قاتارلىقلارنى ئىقتىساد قىلىپ قالىدۇ.

داڭلىق ئورمىچىلارنى بىر يەرگە ئەكىلىپ ئۇلارنى بەس ـ بەسكە سېلىپ قويۇپ، يۇزبېگى، ئەللىكبېشى، يۇرت كاتتىلىرى خۇددى خوراز سوقۇشتۇرغاندەك تاماشا كۆرۈشىدۇ. ئورمىچىلار كۆڭلەكلىرىنى بېلىگە تۇرمەللەپ، پوپۇچ كىيگەن، گوجەي ئورغان پۇتلىرىنى كېرىپ، بېلىنى ئەۋرىشىم تولغاپ، كۈندە قارايغان قاۋۇل بىلەكلىرىنى كۈن نۇرىدا يالتىرىتىپ تەڭ سولدا بىر ئورغاققا بىر ئورغاق بىلەن جاۋاب بېرىپ ئورما

ئورۇدۇ، ئورغاقلار كۇن نۇرىدا يالت ـ يۇلت قىلىدۇ. چۈجگۇن ئوت، يىلتىزلار ئاسمانغا ئېتىلىپ چىقىدۇ. «شارت ـ شۇرت» ئورغاق ئاۋازى سولچىنىڭ «هه ـ هۇ»سى، زوقلانغۇچىلارنىڭ «هوششهره»لىرى قوشۇلۇپ بىر خىل رىتىملىق ئەمگەك ساداسى پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ نېرىسىدا بىر قامام ـ بىر قامامدىن ئالدىرىماي ئورۇپ، باشلىرىنى يىغىپ دۆره بولۇپ ئورما ناخشىسى ئېيتىۋاتقان توپنىڭ مۇڭلۇق ساداسى بايىقى ساداغا قوشۇلغاندا بولسا بىر خىل خور پەيدا بولىدۇ: بۇ خور ئىچىده ئەمگەكچىنىڭ هالال تەرى بىلەن سەرپ بولۇۋاتقان كۇچلا ئاۋاز چىقارمايدۇ. پۇتۇن كۇچى بىلەن ئېڭىشىپ، ئىنجىقلاپ يەر تىلغاۋاتقان تارانچى يىگىتلىرى ئۆزىنىڭ ئەمگەك ماهارىتى بىلەن شۇنچىلىك خۇشالكى، ئۇ تەر تۆكۈۋاتقان ئاشۇ مۇهىتتا ئۆزىنى ئاسماندا ئۇچۇپ يۇرگەن قۇشلاردەك ئەركىن سېزىدۇ...

زىياۋۇدۇن ئەنه شۇ خىل تاماشا كۆرسەتكۈچىلەرنىڭ بىرى، ئۇنىڭ رەقىبى ئەتەي مۇشۇ دۆرىده ئۆز ئورمىسى بىلەن داڭ چىقىرىش ئۈچۈن دەريانىڭ ئۇ قېتىمدىن ئۆتكەن بارماقلىرى چوكىدەك ئۇزۇن، قاتاڭغۇر، ئېگىز بوي، ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى ئادەم. ئۇ قىزغۇچ شاڭ ئىشتىنىنى تىزىدىن يۇقىرى تۇرۇۋالغان، ياندىن ئىزمىلىنىدىغان ئاق ماتا كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتكەن، قوپال شىرىلغان ئاچا مالخىيىنىڭ ئارقىسىنى باستۇرۇپ كۆزىگە چۈشۈرۇپ كىيىۋالغان ئەزىمەت. ئۇنىڭ ئورغاق سېلىشى ئۇنچىلىك تېزمۇ ئەمەس، لېكىن ناهايىتى چوڭ ۋە سالماق، ئۇنىڭ ئورغىقىمۇ ئالاهىده يوغان. ئۇنىڭ ئۇزۇن ئوڭ قولى ئورغاقنى بۇغداي ئىچىگە هەر قېتىم سۇنغاندا، بىر مېتىر يەرنىڭ بۇغدىيىنى بىرلا يىغىپ ئەكىلىدۇ ـ ده، لاچىندەك چاققان، گەردىش سول قولى ئۇنى يىمىرىپ تۇتۇپ جەينەكلىرى ئاستىغا توپلايدۇ. ئۇنىڭ ئۇچلا ئۇنچىسى چوڭ بىر

باغ بولىدۇ.

زىياۋۇدۇننىڭ بويى بايىقى ئورمىچىدىن پاكار، قوللىرى قىسقا بولغىنى بىلەن ئورغاق سېلىشى تېز ئىدى. بايىقى ئورمىچى بىر ئۇنچە قويغۇچە زىياۋۇدۇن ئىككى ئۇنچە قويماتتى، ئورغاقنى كىچىك، تېز سالاتتى. مانا مۇشۇ ماھارىتى بىلەن ھېلىقى داڭلىق ئورمىچىدىن قالماستىن ئېرىق ئاتلاپ، شاڭدىن - شاڭغا ئۆتۈپ كېتىپ باراتتى. ئۇلارنىڭ كەينىگە يىگىرمە - ئوتتۇزدەك تاماشىچى كىرىشىپلىشقان، «ھوششەررە!» «ھە - ھۇ!» سادالىرى، يەردىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزان ئىچىدە ئىككى ئورمىچى خۇددى بوراندەك تېز ئىلگىرىلىمەكتە، ئۇلارنىڭ كەينىدە قويۇق بۇغداي باغلىرى پەيدا بولماقتا ئىدى.

ناماز دىگەر بىلەن باينىڭ بۇغدىيى ئورۇلۇپ بولايمۇ دېدى، لېكىن ئىككى ئورمىچىنىڭ كىم - كىمدىن ئۈزۈپ چىقىشى تېخى كۆرۈنمىگىنى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئۇزۇن شاڭلار قالدۇرۇلغان، ئەمدى يۈرت كاتتىلىرى ئەڭگەۋاينىڭ ئۆزىمۇ بۇ تاماشىغا قىزىقىپ كېلىۋالغاندى. ئورمىچىلار بىر - بىرىگە بوي بېرەر ئەمەس، گەرچە قارىماققا ناھايىتى ھەيۋەتلىك ئارغىماق بىلەن ۋىجىككىنە غونان بەيگىگە چۈشكەندەك كۆرۈنسىمۇ، ئۇلارنىڭ قەدەملىرى تەڭ ئىدى. كۆپچىلىك ئىچىدە ئۇلارغا نە ئۇسسۇلۇق بېرىدىغان، نە رەھمەت ئېيتىپ ئورمىنى توختىتىشقا دەۋەت قىلىدىغان ئادەم تېپىلمايتتى. ھاۋا شۇنچىلىك تىنچىق ئىدىكى، ئورمىچىلار تۈگۈل تاماشىچىلارنىڭ دولىسىمۇ تەرلەپ كەتكەندى...

ئۇلار ئاخىرقى ئېرىقتىن ئاتلاش ئۈچۈن تېۋىلغىلارغا تەڭ ياماشتى. ئۇ قاتلىق ئورمىچى ئېرىقتىن سەردىمەيلا ئۆتتى. لېكىن، زىياۋۇدۇن ئېرىقتىن ئاتلىيالماي دۇملا يىقىلدى - دە، ئاغزى - بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتتى...

كەچقۇرۇن گۈلەمخان دادىسىنىڭ تامدەك تاتىرىپ كەتكەن يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ، دادىسىنىڭ قاتمال قوللىرىنى يۈرىكىگە

تېڭىپ هۆڭرەپ يىغلىدى. زىياۋۇدۇن كەپە يېنىدا كۆك چۆپ ئۈستىدە سۈنايلىنىپ ياتاتتى. ئىمام ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن سۈرە ئوقۇماقتا، زەيناۋۇدۇن ئاكىسىنىڭ ئايىغىدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرماقتا، ئايەتخان بىلەن زىلەمخان گۈلەمخانىنىڭ ئىككى قولتۇقىدىن يۆلىمەكتە. يالغۇز ئازنىخانلا خۇددى ھېچ ئىش بولمىغاندەك ۋالاقلىماقتا ئىدى:

— قېچىردەك جاھىل، ئېشەكتەك مۆرىمەس ئادەم ئىدى، جېنى تۈمشۇقىغا كەلگۈچمۇ ئورما ئورۇغان بارمۇ ئەمدى، چىدىمىغاندىكىن ۋاك دېگۈلۈك ئەمەسمىدى ئەمدى!

— ئوغۇل بالىچىلىق ئەمەسقۇ «ۋاك» دېيىش ئازنەم، — دېدى ئەللىكبېشى قامچا دەستىسى بىلەن گەجگىسىنى دەسسەپ، «چىرت» قىلىپ تۈكۈرۈۋېتىپ، — ھېلىقى ئۇ قاتلىق ئورمىچى ھارۋا ئېتىدەك بىرنېمىكەن، بىر كۈنلۈك «ھە - ھۇ» قاپتىلىغا كېلەر ئەمەس! — دەپ كۈلدى بېشىنى گىلدىڭلىتىپ. ئىمامنىڭ ئەللىكبېشىغا ئاچچىقى كەلدى:

— مەيدە بىر ئادەم جان قايغۇسىدا، ياقۇپ ئەللىكبېشى، نېمانداق يۇمۇلايدىغان ئېغىز بۇ!

— يارالمىش، تەخسىر! — دېدى ئەللىكبېشى ئوخشاشلا كۈلۈپ، — بىرى مەندەك ھىجاق، بىرى زىياۋۇدۇندەك جاھىل، بىرى سىلىدەك سەپرا...

— تۇۋا دەڭ! — دېدى ئىمام سۆزىدىن ئېزىپ، — زىياۋۇدۇن سىلىدەكلەرنىڭ كاساپىتىدىن قان قۇستى!

— مەن تېخى چېقىمچىلىق قىلىپ مەھكىمىگە چاپمىدىم تەخسىر، — دېدى ئەللىكبېشىمۇ غەزىپىنى يوشۇرماستىن، — غۇلام ئاكا بىلەن ھېررى بېگىنى تۈتۈپ بەرمىگەن بولسا ئىككىلار ئەڭگەۋايغا مىڭبېگىلىك تەگمىگەن بولاتتى. مىڭبېگىلىك سۈيۇرغال قىلىنمىغان بولسا ئەڭگەۋايمۇ دۆرە قىلمايتتى، دۆرە بولمىغان بولسا زىياۋۇدۇن قان قۇسمايتتى. بېرىپ - بېرىپ قان قۇستۇرغان سىلى ئۆزلىرى بولۇپ قالدىلا!

— سەنمۇ ئىختىلالچى ! — دېدى ئىمام كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئەللىكبېشىغا هومىيىپ، — سەنمۇ غۇلامغا قول بەرگەن دەهرىي !

ياقۇپ ئەللىكبېشى ئۇزاقتىن بېرى ئەڭگەۋايغا نارازى بولۇپ يۇرەتتى. يېقىندا ئۆز قورسقىدا «كېلىن قىلىمەن» دەپ ئويلاپ يۇرگەن گۈلەمخانغا ئەڭگەۋاي چاڭگال سالغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، غەزىپى بىراقلا تېشىپ ئۆزىنى ئارانلا بېسىپ يۇرگەنىدى. مانا ئەمدى غەزىپىنى چىقىرىدىغان يەر تېپىلدى:

— گېپىم سوغمىكەن ئىمامئاخۇنۇم، كەيپىڭىزنىڭ سۈيىنى قاچۇرۇپ، ئىمانىڭىزغا مالاللىق يەتكۈزدۇممۇ؟ ۋۇي ئىمانىنى تېزەككە ساتىدىغان سۈخەنچى، تېخى مېنى «سەن»لەيسەنغۇ؟ ئالدىرىما، تېرەڭگە سامان تىقىپ، ئۆزۈڭنى موللا شاۋكەتنى تاشلىغاندەك دەريا‌غا تاشلايمىز تېخى !

— ئىختىلالچى ! — دەپ ۋارقىرىدى ئىمام ئورنىدىن تۇرۇپ، — زادى بۇ ئادەم غۇلام ئۇچۇن ياقا يىرتىپ يۇرەتتى، مانا ئەمدى...

— غۇلام ئاتامنى چىشلىمەڭ ! — دېدى گۈلەمخان ئىمامغا ئالىيىپ، — غۇلام ئاتامغا ياقا يىرتىدىغان يالغۇز ئەللىكبېشىلا ئەمەس !

— ئىختىلالچىلار ! — دەپ ۋارقىرىدى ئىمام بايلار تۇرغان كەپىگە ئالدىراپ يۇگۈرۇپ، — ئىختىلالچىلار يەنە قان تۆكمەكچى !

ئەللىكبېشى بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۈلدى - دە، ئىمامنىڭ چۆپلۈككە چۈشۈپ قالغان بىر پاي كەشنى بايلار ئولتۇرغان تەرەپكە قارىتىپ ئېتىۋېتىپ، يوغان قورساق بايتىلىنى مىندى، شۇ چاغدا زىياۋۇدۇن كۆزىنى ئاچتى. ئىككى قىز ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىدى.

— راستمۇ، قىزلىرىم، سىلەر بىلىسىلەر، ئىختىلال

بولامدۇ؟ بولسىمۇ بولسىكەن، بىراقلا قان تۆكسەك مەيلىدى...
ـــ بولىدۇ، چوقۇم ئىختىلال بولىدۇ، ـــ دېدى قوشاقلار خۇددى ئىشەنچلىك يەردىن خەۋەر ئاڭلىغاندەك.

ئىختىلالچىلار

تەڭرىتاغلىرى دەيدۇ،
مېنىڭ ياتار ماكانىمدۇر.
نېمە قىلساڭ قىل، جىياڭجۇن،
سېنىڭ سورار زامانىڭدۇر.
ـــ سادىر پالۋان قوشىقى

كەچ كۈز، ئېدىرلار سارغايغان، ئېتىزلار يالىڭاچلانغان، سۇلار سۈزۈلۈپ، ئاسماندا تۇرنىلار ئارغامچا بولۇپ ئۇچۇپ كۆك يۈزىگە قارا لېنتا بولۇشقا باشلىغان. كېچە ئۆزىنىڭ ئاچچىق شامىلى بىلەن يېلىڭ ـ يالىڭاچ تەنلەرنى بىئارام قىلماقتا. ئۇلار تاشلارنىڭ دالدىسىدا شۇمشىيىپ ئولتۇرۇشۇپ بىر ـ بىرىگە مەدەت ۋە ئىشەنچ بېرىش ئۈچۈن مۇلايىملىق بىلەن سۆزلىمەكتە:
ـــ مۇگدىسەڭمۇ ئوقيا ـ نەيزەڭ سەگەك بولسۇن، هە!
ـــ قورسىقىڭ ئاچقان بولسا هازىرلا گۈلخان ياقمىز، شىرە چورۇقۇڭنى كاۋاپ قىلىپ يەيسەن!
ـــ ئاغزىڭغا تاش، بىزنىڭ باتۇرلار هېچ بولمىسا بىر پادا كالا هەيدەپ كېلىدۇ، بۇگۈن شورپىغا تويىمىز...
بۇلار كۈن كۆرۈشكە ئىمكانى قالماي ئۆز يېزىسىنى تاشلاپ قېچىپ چىققان دېھقانلار. ئۇلار جىرغىلاڭ غولىغا هەر كۈنى دېگۈدەك ئونلاپ، يىگىرمىلەپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ هەممىسىلا ئالۋان دەستىدىن قاچقان دېھقانلارلا ئەمەس، بۇلارنىڭ ئىچىدىن هۆكۈمەتنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغان كاسىپلار، چېرىكلەر،

تالىپلار، ھەتتا ھېلىقى ھېررى بېگىگە ئوخشاش مانجۇلارنىڭ قىساس ئېلىنىشىدىن قېچىپ چىقىقان مەھكىمە بەگلىرىمۇ تېپىلمىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا خىلمۇخىل يوللار بىلەن دىللىرى شىكەستىلەنگەن بۇرۇنقى مەجاھىد خۇيزۇلار (ئىسيانچى خۇيزۇلار)، كۆكتات تېرىغۇچى خەنزۇلار، شىبە، سۇلان، چاقار، ھەتتا جۇڭغار، تورغۇت، ئاربۇن سۇمۇن، زورغان سۇمۇن موڭغۇللىرىمۇ بار ئىدى. ئۇلار جىياڭجۇن زۇلمىغا قارشى قوزغالغان ۋە ئۆزلىرىگە ھاياتلىق يولى ئىزدەپ كەلگەن نامراتلار. بۇ ئىختىلالچىلارنىڭ باشلىقى غۇلام پالۋان بىلەن ھېررى بېگى ئىدى. ئۇلارنىڭ قول ئاستىدا ھازىر ئىككى ـ ئۈچ يۈز ئاتلىق، پىيادە چېرىكى بار. ئۇلار مىلتىق، قىلىچ، نەيزە، ئوقيالار بىلەن قوراللانغان. ئۇلار كۇرەدىن چىققان ئۇزۇن قارا چاپان كىيگەن ئاتلىق چېرىكلەر بىلەن ئۈچ قېتىم ئېلىشىپ، غەلىبە ۋە ئولجىلارغا ئىگە بولدى. لېكىن ئۇلارنىڭ قورالى كەم، ئوزۇق ـ تۇلۇكى يوق، كىيىم ـ كېچىكى يېلىڭ ـ يۇپقا ئىدى. ناۋادا شەھەر تەرەپتىن ئوبدان قوراللانغان بىرەر يۈز ئاتلىق چېرىك چىقىدىغانلا بولسا، ئۇلارنىڭ غەلىبە قىلىشىمۇ تەسكە توختايدۇ. سەۋەبى، ئۇلارنىڭ ئون نەچچە تال مىلتىقى، ئاز ـ تولا ئوق ـ دورىسى بار. ئادەملىرىنىڭ تولىسى ئىچىگە غەزەپ توشقان، لېكىن جەڭ كۆرمىگەن، قورال تۇتمىغان ياشلار ئىدى.

بايىقى تاش دالدىسىدا ئولتۇرۇشقانلار قاراۋۇللار. ئۇلار ئوزۇق تېپىپ كېلىش ئۈچۈن كەتكەن ئون ئاتلىق باتۇرنىڭ يولىغا قارىماقتا. ئۇلار ئىككى كۇندىن بېرى ئاچ، كەچ كۇزنىڭ ئاچچىق سوغۇقىغا چىشىنى چىشلەپ بەرداشلىق بېرىۋاتقان جەڭچىلەر.

سايدا ئاتلار پۇشقۇرۇپ، تاشلار شاراقلىدى، «ھاھ ـ ھاھ!» دېگەن تاۋۇشلار ئاڭلاندى. دېمەك، ئون پالۋان كالا ھەيدەپ كەلگەنىدى. تاش دالدىسىدىكى ئۈچ يىگىتكە جان كىردى ـ دە،

غولىنىڭ قويۇق قارىياغاچ، چاتقاللىق تەرىپىگە قاراپ يۈگۈرۈشتى.

ئەگرى ـ بۈگرى شاخلىرى بىلەن بىر ـ بىرىگە تۇتىشىپ ئاسمان بىلەن يەر ئوتتۇرىسىدا لەمپە پەيدا قىلغان قەبرى قارىياغاچلارنىڭ ئارىسىدىكى كەڭرىلىككە گۇلخان يېقىلغان، چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان قاتتىق ئوتۇن يالقۇنى ئۆتكۇر قىلىچتەك تىللىرى بىلەن ھاۋانى يالاپ قارا قوڭۇر ئىسقا ئارىلىشىپ كۆتۈرۈلمەكتە. ئوت يالقۇنىدا يورۇغان سايدا كۈۋەجەپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىنىڭ بۇزغۇنلىرى، تولا يۇيۇلۇپ سىلىقلىشىپ كەتكەن سارغۇچ قورام تاشلار ئۇستىدىكى يېشىل مۇخلار، چاتقاللار ئارىسىدىكى سارغۇچ چۆپلەر قىزىل ـ سېرىق نۇر بىلەن جۇلالىنىپ تۇرىدۇ. گۇلخان ئەتراپىدا گۈش پارچىلاۋاتقان، زىخلارغا كاۋاپ ئۆتكۈزۈۋاتقان، قۇم چۆگۈنلەردە چاي قاينىتىۋاتقان، شالۋۇر ياكى چورۇق ياماۋاتقان، قىلىچ بىلەۋاتقان، ئوقيا كىرىچىنى چىڭىتىۋاتقان ياكى غۇۋا يۇلتۇزلارغا قاراپ بىلەكلىرىنى ياستۇق قىلىپ ئوڭدا ياتقان خىلمۇخىل كىيىنگەن ئادەملەر مۇڭ ۋە كۆز يېشىغا تولغان ساتار ئاۋازىغا قۇلاق سالماقتا. يۈسۈپ مۇقامچى غۇلام پالۋاننىڭ (ھازىر ئۇ مەزىنلىكىنى تاشلاپ ئەسلىدىكى پالۋانلىقىغا قايتقان) تەكلىپى بىلەن مۇقام ئېيتماقتا:

زۇلۇمنى ئۆرتىسە يالقۇن، ئەجەب بىر ئىختىلال بولسا،
پېقىرلار كۆڭلى شادلانسا، يامانلارغا زاۋال بولسا.
قىلىچ ـ نەيزە ئۇرۇپ ياۋ كۆكسىگە شۇندا قىساس ئالساق،
غەزەپتىن تەۋرىسە يەرلەر، رەقىبلەر غال ـ غال بولسا...

مۇقامچىنىڭ شېئىرىدا ئۆز خەلقىگە مۇھەببەت، دۇشمىنىگە غەزەپ ـ نەپرەت تولۇپ تاشقان، مۇقامچىدىكى ھېسسىيات ئاشۇ قوشاق ۋە ساتار مۇڭى بىلەن مۇنۇ

ئولتۇرۇشقانلارغا ئۆتمەكتە. ئاڭلىغۇچىلار خۇددى مۇقامچى ئويلىغانىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىيتىۋاتقاندەك روھلانماقتا.

— رەھمەت يۇسۇپ مۇقامچى! — دېدى غۇلام پالۋان بېشىنى كۆتۈرۈپ گىرىمسەن چوققىلارغا قاراپ، — مۇقام قوشىقى ماڭا ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەتتى. بىز قىلىچ - نەيزە بىلەن دۇشمەنلەرنى غال - غال تىترەتكەن. مەن بىرىنچى قېتىم يىگىرمە ئىككى يېشىمدا ئۆستەڭ چېپىۋېتىپ جاننى قولغا ئېلىپ قاچتىم!

ھەر قېتىمقىدەك، بۇۋاي گەپ باشلىشى بىلەنلا ئولتۇرغانلار قوللىرىدىكى ئىشلىرىنى توختىتىپ، ئۇنىڭ ھېكايىسىنى زېھىن قويۇپ ئاڭلاشتى. گويا بۇۋاينىڭ ھېكايىسىدىن ئۇلار ئۆزلىرىگە زۆرۈر بولغان بىرەر نەرسە تاپماقچى بولۇشقاندەك، ھەتتا تىنىقلىرىنىمۇ سىرتقا چىقارماي تىڭشايتتى. بۇۋاي ھېكايە قىلماقتا، گۇلخان چاراسلاپ كۆيمەكتە، تاغ سۇيى شارقىرىماقتا، ئىزغىرىن شامال تۇرۇپ - تۇرۇپ دەرەخلەرنىڭ يالىڭاچلانغان چۈشىقلىرىنى ئۇشتەك چالدۇرۇپ قويىدۇ. بۇلاردىن باشقا تۇن جىملىقىنى بۇزغۇدەك ئاۋاز يوق، بۇۋاي قىزغىن ھالدا ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرماقتا: «مەن كېلىپ سادىرنىڭ توپىغا قوشۇلدۇم، سادىر مېنىڭدىن ئون ئىككى ياش چوڭ بولسىمۇ ئۇنى سەن دەپ سۆزلەۋەردىم. ئۇمۇ «سىز» دېگۈچىنى يامان كۆرەتتى. مەن ئۇنىڭ تاپشۇرمىسى بىلەن ئالغاش رەت يوۋازا دېگەن جاڭگۇيدىنىڭ ئۆكۈزلىرىنى ئوغرىلاپ كەلدىم. يوۋازا دېگەن شەھەر ئەتراپىدا جاڭزىسى بار، تازا بېيىۋاتقان مانجۇ ئىدى. مەن ئۇنىڭ شولۇر، ئەردى دېگەن مالايلىرى بىلەن ئاغىنە ئىدىم. بىر كۈن بۇرۇن ئۇلار بىلەن گەپنى پىشۇرۇپ قويدۇم - دە، ئەتىسى كېچىلەپ ئوچ ئاتلىق بولۇپ جاڭزىغا كەلدۇق. ناھايىتى سەگەك كاپىر ئىدى،

پۈتىدىكى كىگىز پايپىقى، گۈللۈك پوپۇچى بىلەنلا ياتقانكەن، شولۇر بىلەن ئىككىمىز كالتەك تۈتۈپ بېشىدىلا تۇردۇق. قالغانلار ئۆكۈزلەرنى ھەيدەپ چىقتى. ئۆكۈزلەر ھويلىدىن چىقىشىغلا ئۇ ئويغىنىپ قالدى. مىدىر قىلىشىغا كالتەك بىلەن مېڭىسىگە ئۇردۇم. شولۇر بىلەن ئەردىمۇ بىز بىلەن قاچتى ! شۇنداق قىلىپ سىناقتىن ئۆتتۇم. بىز شۇ چاغدىمۇ مانا مۇشۇ يەرگە گۈلخان يېقىپ، يانپاشلاپ يېتىپ ياخشى كۈنلەر ئۈستىدە پاراڭ قىلىشاتتۇق. سادىر سوغۇق چۈشكەندە ئوغرىلاپ كەلگەن كىگىزلەردىن كېپىنەك تون تىكتۈرۈپ ھەمىيلەنگە كىيدۈرەتتى. بىز كېپىنەك تونغا ئورىلىپ گۈلخان ئەتراپىغا ئولتۇرۇشۇپ، خۇددى ھازىرقىدەك ئۇرۇش تەييارلىقى قىلاتتۇق.

كىيدىم كېپىنەك تونىنى،
گۈلخاندا ياتارمەن دەپ.
ئالدىم يا بىلەن ئوقنى،
دۈشمەننى ئاتارمەن دەپ.

بۇ ناخشىنى بىز شۇ چاغدا ئېيتقان !»

ــ غۇلامكا ! ــ دېدى ھېررى بېگى ئوبدان يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋېلىپ، ــ سۆزلەپ بەرگىنە، سەن سادىرنىڭ توپىدىن قانداق قىلىپ مەزمەزاتنىڭ ئادەملىرىگە، كېيىن ئەلا پالۋاننىڭ باتۇرلىرىغا ئۆتۈپ قالدىڭ؟

ــ غۇلامكا، سۆزلىگىنە، ئېسىمىزدە قالسۇن، شۇ چاغدىكى سوقۇشلارنى سۆزلەپ بەرگىنە !

ــ بېشىدىن ـ ئاخىرىغىچە سۆزلەپ بەرگىنە !

ــ ئاڭلىسام ـ ئاڭلىغۇم كېلىدۇ، قېنى غۇلام باتۇر !

ــ سەن بىزنىڭ يولباشچىمىز بولغاندىكىن، بېشىڭدىن ئۆتكەن ئىشلارنى بىلدۈرگىنە !

ئۆزلىرى قىلماقچى بولغان ئىشنىڭ ئەھمىيىتى بىلەن مەنسىنى ياخشىراق بىلۈۋېلىشقا ئىنتىلگەن بۇ ئادەملەر غۇلام پالۋاننى ھېكايە ئېيتقۇزۇشقا شۇنچە تەقەززا ئىدى.

غۇلام پالۋاننىڭ ئالدىغا قۇم چۆگۈندە دەملەنگەن چايمۇ كەلدى. بوۋاي چايدىن بىر يۇتۇم ئىچتى - دە، يوغان كۆزلىرى بىلەن ئەگەشكۈچىلىرىگە بىرقۇر قاراپ چىقتى. ئۆسكىلەك ساقال - بۇرۇتلار مۇنۇ ئادەملەرنىڭ غەيرەت - ئىشەنچىنى كۆمۈپ كېتەلمىگەن، ياش تۇرۇپلا قورۇق چۈشكەن يۈزلەر، ئاق سانجىلغان باشلار ھايات كەچۈرۈش ئۈچۈن قان تۆكۈش زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلىپ جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ بۇ يەرگە كەلگەن. بۇ ئولتۇرغان ئەسكى چاپانلىقلار ئات ئۇركۈتكۈدەك دەرىجىدە كۆرۈمسىز بولغىنى بىلەن، ئۇلارنىڭ يۈرىكى تازا، قېنى پاكىز. ئۇلار ئىسسىق قېنى بەدىلىگە ئۆلادلىرى ئەركىنرەك نەپەس ئالالىسا، ئاياغ ئاستى بولمايدىغان بولسىلا، ئۆزلىرىنى قىممەتنى بار ئىنسان ھېسابلاشنى بىلمىدىغان ساپ قەلب ئىگىلىرى. ئۇلارنى بەخت ئەمەس، بەلكى ئۆلۈم كۈتمىدىغاندۇر. ئۇلار بۇنى نەچچە قېتىملاپ ئويلىغان. ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە زور ۋە قاۋۇل يىرتقۇچقا ھۇجۇم قىلىۋاتقان بىر كىچىك جان ئىگىسى ھېچقاچان شۇ مۇنۇتتا يىرتقۇچقا يەم بولۇشنى ئويلىماي، يىرتقۇچنىڭ ھېچ بولمىسا بىر تال تۈكىنى بولسىمۇ يۇلۇۋېلىشنى ئويلىغىنىغا ئوخشاش، بۇ ئولتۇرغانلار ئۈچ - تۆت يۈز مىڭ قوراللىق چېرىكى بار جياڭجۈننى يىقىتىشنىڭ كويىدا بولۇۋاتقانلار. بۇنىڭدىن يىگىرمە بەش يىل بۇرۇن سەكسەن ئۈچ يۈزنىڭ تارانچىلىرى غۇلجا، قورغاس تۈڭگانلىرى بىلەن بىرلىشىپ قوزغىلىپ جياڭجۈننىڭ بۇرنىنى قاناتقان، پۇتىنى ئاقساتقان، ئاخىر يۈكۈندۈرۈپ توپا چىشلەتكەندىغۇ ! شۇ چاغدىمۇ، يەنى ھىجرىيە 1280 - يىلى چىڭ يىلنامىسى بويىچە تۆڭجىنىڭ 4 -

يىلى 10 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى جۈمەنىڭ كىرىشى ـــ جامادىيەلئەۋۋەل ئېيىدا ـــ خۇددى مۇشۇنداق سوغۇق بىر كۈنى، مۇشۇنداق جۇل ـ جۇل كىيىملىك ئادەملەر تاياق ـ توقماق بىلەن قوزغالغانىدى. شۇ جۇل ـ جۇللارنىڭ بىرى، قانلىق سوقۇشلارنىڭ قاتناشچىسى غۇلام پالۋان شۇ چاغدىكى ئىشلارنىڭ قانداق باشلىنىپ، قانداق ئاخىرلاشقانلىقىنى، ئەل تۇزەرلىرىمىزنىڭ قانداق ياشاپ ـ قانداق ئۆلگەنلىكىنى مۇنۇ ئولتۇرغانلارغا سۆزلەپ بېرىدۇ:

ـــ بۇ يەردە مۇشۇ شاكىر پالۋان ئىككىمىزلا ھايات قالغانىكەنمىز ! ـــ دەپ گەپ باشلىدى غۇلام پالۋان ئوك قولى بىلەن ھېررى بېگىنى كۆرسىتىپ، ـــ بۇ كىشىنى ھېررى بېگى دېمەيلى ئەمدى. ئوردىدىكى بەگلىك ئورنى بۇ ئادەمنى جىياڭجۇننىڭ قانلىق تىغىدىن قۇتقۇزۇپ قالالمىدى. بۇ كىشى ئەمدى ئۆزىنىڭ «پالۋان»لىقىغا قايتتى. مەن مەزىنلىكتىن ئىختىلالچىلىققا قايتقانغا ئوخشاش ئىش بولدى. شاكىر پالۋان بىلەن بىز ئىلى مەدرىسەسىنىڭ كونا تالىپلىرى. شۇ چاغلاردىلا بىز دۇنيا، بايلىقتىن ھەقىقەت، ئادالەتنى ئۇستۇن بىلگەنلەردىن ئىدۇق، قېرىغىچە مۇشۇ يولدىن تايمىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ دۇنيادا بىزگە يول تار، ئورۇن قىس بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. مۇنداق مۇنداق بىر ھېكمەتلىك سۆز بولىدىغان: «قۇشقاچ رىيازى جەننەت ـ باغلاردا ئۇچىدۇ. ئۇنىڭغا ھېچكىم نەزەر سالمايدۇ. ۋاھالەنكى، بۇلبۇل غىل ـ پال كۆرۈنۈپ قويىدۇ، قەپەستىن قۇتۇلالمايدۇ. چاراكى خۇش ئاۋاز سايرىغانلىقىدىن.» بىز ئەنە شۇ بۇلبۇل ! قىسقىسى، پىچاق سۆڭەككە يەتتى. قوزغالمىساق بولمىدى، خۇددى ھازىرقىدەك ئالۋان ـ سېلىق كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىۋەردى.

كۆپپارلار باغقا ئىشلەتتى نەچچە مىڭ مۇسۇلمانىنى،
بۇ ئالۋاندەك تولا ئالۋان ـ ياساقلار ھەددىدىن ئاشتى.

جياڭجۇن ئالۋىنى ھەر كۈن يېغىن ياغقان سۇپەت بولدى،
بالىچاقىسىنى تاشلاپ، بۇ خەلق ئەتراپلىغا قاچتى.
ئاتىسى چاپسا ئۆستەڭنى، بالىسى نان توشۇر ئاندا،
پەلەك غەمنىڭ تۇخۇملىرىن تارانچى بېشىغا چاچتى.
قىلالماي ئوقىتىن ئەللەر، كېچە ـ كۈندۈز چاپار ئۆستەڭ،
خوتۇنلار ئەرلىرىن كۆرمەي، بىرى ـ بىرىلە مۇڭداشتى.
كى ئاشلىق ئالغىلى ئەر يوق، خوتۇنلار ئورمىنى ئوردى،
ئوغۇللار كەتكەچ ئۆستەڭگە، قىزلار باغنى باغلاشتى.

مۇنداق قوشاقلار ناھايىتى كۆپ. سېلىق ئون ئىككى خودىن ئوتتۇز ئۈچ خوغا چىقتى. تارانچىلار ئۆيلىرىنى بۇزۇپ ياغىچىنى بېرىپ، ئاخىرقى بىر كۈرە تېرىقىنى تۆكۈپ بېرىپمۇ ئالۋان ـ ياساقتىن قۇتۇلالمىدى. يا ئاچلىقتىن ئۆلۈش، يا جاننى تىكىپ سوقۇش قىلىشلا قالغانىدى. كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال دەپ، 75 ـ يىلى خالىزادە ھاكىم خەنىيەلىق ئاشتىن بىر مىليون جىڭنى يەپ قويۇپ، بۇ ئاشنى ئۆستۈرمىلىرى بىلەن تۆلەشمۇ كەمبەغەل تارانچىلارنىڭ گەدىنىدە بولىدۇ. مانا بۇنىڭ بىلەن دېھقانلار خانۇەيران بولۇپ قوزغىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. بىز ئۇرۇشتا قارام، جانباز كېلىمىز، بىر مىسال كەلتۈرەيلى: 1860 ـ يىلى يەنى بۇنىڭدىن يىگىرمە سەككىز يىل بۇرۇن رۇسلار بېسىپ كىرگەندە، ئىككى مىڭ مانجۇ چېرىكى بېرىپ ياندۇرالمىغاندا، ئابدۇرۇسۇل ئىشكاغا قول ئاستىدا ئەۋەتىلگەن مىڭ ئاتلىق تاران پالۋانلىرى ياندۇرۇپ قايتىشمىدىمۇ ! شۇڭا جياڭجۇن بىزدىن بەك ئەنسىرەپ، بىر كۈنى مەزمەزات ھاكىمنى مەھكىمىگە چاقىرتۇپلىپ تارانچىلاردىن بەش يۈز پالۋان راسلاپ بېرىشكە بۇيرۇدى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىر تۈرلۈك تۆشۈك نان پىشۇرۇپ قۇرۇتۇپ بېرىشكە بۇيرۇلغانىدى. لېكىن،

جياڭجۇننىڭ سىرلىرىدىن بىخەۋەر بولغان مەزەمزات ھاكىم بۇيرۇقىنى بەجا قىلىشقا ئالدىراپ، پاتلا بەش يۈز مەرگەننى راسلاپ خەۋەر قىلىش ئۈچۈن جياڭجۇن مەھكىمىسىگە يۈگۈردى. جياڭجۇن بۇ چوڭ ئىشقا مۇقابىل:

— ھاكىم، قانداق مۇكاپاتقا رازى بولاتتىڭىز؟ — دەپ سورىدى. ھاكىم خۇشال بولۇپ:

— ئولۇغ ئۆزى بىلسۇن ! — دېدى. جياڭجۇن بېشىنى ئىرغىتىپ:

— ئۆستۈرمە سېلىقلارنى تۆلەپ بولدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق...

— جاللات !

مەزەمزات ھاكىم زىندانغا تاشلاندى ھەم مەزەم خانىنىڭ ئىشكاغاسى بولغان ئابدۇرۇسۇل بەگ نامىغا ھازىرلانغان بەش يۈز مەرگەننى كېلىشكە بۇيرۇق يازدى. ئابدۇرۇسۇل بەگنى ئورلاڭ ھاكىم دەپ يارلىق چۈشۈردى. لېكىن، ھۆكۈمەتنىڭ ئەلپازىدىن تۇيۇق ئالغان ئابدۇرۇسۇل بەگ تۈرلۈك باھانىلەر بىلەن مەرگەنلەرنى ئەۋەتمىدى، ئۆزىمۇ جياڭجۇن مەھكىمىسىگە بارمىدى.

ھۆكۈمەت شۇ چاغدىكى گەنسۇ، چىڭخەي ۋەقەلىرىنى سىر تۇتقان بولسىمۇ، غۇلجا دائىرىسىدىكى ئۇزۇن قۇلاق تۈڭگانلار ھۆكۈمەتنىڭ مۇسۇلمانلارنى قىرغىن قىلماقچى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تاپالىدى. شۇڭا ئۇلار بۇرۇنراق قوزغالدى. ئاۋۋال «تاجى» ئىردىنخۇ، ساندۇخۇسى تۈڭگانلىرى قوزغالدى. لېكىن بۇ مۇجاھىدلەرگە باشقا يەرنىڭ تۈڭگانلىرى تەييار بولالمىغانلىقتىنمۇ ياكى قورقانلىقتىنمۇ، ئىشقىلىپ قوشۇلالمىدى. ئازغىنە قوزغىلاڭچىلار باستۇرۇلدى. ھۆكۈمەت خالايىقىغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن «باش كېسىك» مەيدانىغا

سۇرگۈسى بىلەن ھەيدەپ چىقىپ چاپتى. باشلىقلىرىدىن يەنسىن بىلەن فىتامۇنى بورىغا يۆگەپ جادۇ بىلەن توغرىدى. يەنسىنىڭ غەزەپلىك كۆزلىرى بىرىنچى توغراشتىلا چاچراپ چىقتى. بۇ ئىشقا يىگىرمە يىل بولاي دېگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ چاچراپ چىققان كۆزى ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدا. شۇ ئىشتىن كېيىن بۇرۇن بىر - بىرىگە سوغۇق قارىشىپ تۇرغان ئۇيغۇر، تۇڭگان ۋە باشقا ئۇدۇملار بىرلىك - ئىتتىپاقلىققا كېلىشتى. ئۇلار، ئەگەر خۇدا نۇسرەت بېرىپ ھۆكۈمەتنى يېڭىپ ئىستىقلال كەشىپ ئەتكەن تەقدىردە، ھۆكۈمەت ئۇيغۇرلاردا بولماق شەرتى بىلەن ئىتتىپاق مۇئاقىد① تۈزۈشتى. لېكىن، ئۇچ يۈز مىڭغا يېقىن تامام ياراغلىق مانجۇ تائىپىنى، سانى ئاز، ياراغسىز خەلقلەرنىڭ يېڭىشى تولىمۇ تەس ئىدى. شۇنداق بولۇشىمىزغا قارىماي نائىلاج قارشى باش كۆتۈرۈشكە مەجبۇر بولدۇق. بىزگە ھايات قېلىشنىڭ باشقا يولىمۇ يوق ئىدى - دە.

ئىتتىپاق مۇئاقىدىگە بىنائەن ئورلاڭ ھاكىم ئابدۇرۇسۇل بەگ ئىككى چوڭ تائىپىنىڭ ئەمرى بولدى. كىم ئۇنىڭغا گەدەنكەشلىك قىلسا ئۆلۈمگە بۇيرۇلماق بولدى. ئەمىر سەكسەن ئىككى يۈزدىن ئەسكەر يىغىش توغرىسىدا ئالدىراش بۇيرۇق چۈشۈردى. بىز بۇنىڭدىن مۇشۇ جىرغىلاڭدا تۇرۇپ خەۋەر تاپتۇق. سادىر تېخى يېڭىلا تۇرمىدىن قېچىپ چىققانىدى. بىزنى ئۆز يۇرتىمىزغا بېرىپ ئەسكەرگە تىزىملىنىشقا ئەۋەتتى. لېكىن، كۆپ قىسىم ئادەم سادىر بىلەن قالدى. مەن يار بېشىدىكى مەھەللەمگە يۈگۈردۈم. ئۆيۈمگە بارسام يىگىرمە بىر ياشلىق چوڭ ئوغلۇمنى چېرىكلەر چىپىپ تاشلاپتۇ. كۆز يېشى قىلدىم، قاقشىدىم، ئىنتىقام ئۈچۈن ئارائۆستەڭلىكلەرنىڭ ئىختىلالچى توپىغا — شەمشىدىن خەلپىنىڭكىگە يۈگۈردۈم.

---

① مۇئاقىد — توختام، شەرتنامە، ئىتتىپاق تۈزۈش (ت).

www.uyghurkitap.com

مىلادىيە 1863 ـ يىلى 10 ـ ئايدا سەكسەن ئىككى يۈزدىن توپلانغان بىرنەچچە ئون مىڭلىغان خەلق غۇلجا شەھىرىگە ھۇجۇم قىلدۇق. بىرىنچى پەرمان غۇلجا شەھىرىنىڭ خىتاي بازىرىغا ھۇجۇم قىلىش پەرمانى بولدى. شۇ كۈنى بىز ئىش كۆرگەن قورقماس سادىرچىلار ئەڭ ئالدىدا ھۇجۇم قىلدۇق. بىرگە ئون قىلىپ ئىنتىقام ئالدىم. خىتاي بازىرىنى ھەش ـ پەش دېگۈچىلا ئېلىپ، خېلى ياراغ ـ جابدۇققا ئىگە بولدۇق. تاڭلىسى «چىنپەنزە» قورغىنىغا ھۇجۇم قىلدۇق. ئۇ يەردە مانجۇلار خېلى مەھكەم ئىستىھكام قۇرغانىكەن، ياراغ ـ جابدۇقلىرىمۇ خىل ئىكەن. لېكىن ئۇ يەردىكى چېرىكلەر تولا قارشىلاشمايلا ئەسىر بولۇپ قورالىنى بەردى. بىز ئۇلارنى ئۆلتۈرمىدۇق، ئۇلارنىڭ تولىسى مانجۇلارغا قارشى ئىكەن. ئۇلارنىمۇ ئارىمىزغا قېتىۋېلىپ راسا جانلاندۇق. دەل شۇ چاغدا جياڭجۈننىڭ ئەمرى بىلەن يۇلتۇزدىكى تورغۇتلاردىن بىر مىڭ ئىككى يۈز ئات ئېلىپ كۈرەگە ماڭغان سى غالداي بىلەن ئۇدارىننىڭ مۇشۇ ياققا كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپتۇق. ئەمىر ئۇلارغا قارشى سوقۇش كۆرگەن پالۋانلاردىن ئاق قوزا، توقىلەك، غۇلام (پېقىر) قاتارلىق ئون ئىككى پالۋاننى ئەۋەتتى. بىز كەنتلەردىن يىغىلغان كالتەك ـ چوماقچىلارنى باشلاپ ياماتۇدا ئۇدارىنلارغا پەشۋا ئاتتۇق. ئۇلارنى ئاتلىرى بىلەن تولۇق ئولجا ئالدۇق. ئۇنىڭ بىلەن توختىماي، توققۇزتارادىكى شاختۆپىدە تۇرغۇچى چەنپەنلەرگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلاردىن نۇرغۇن ئولجا ئېلىپ، غۇلجا سايان يۈرۈپ ھەيرانباغقا كېلىپ چۈشتۇق. بىز كەلگەندىن كېيىن ئەمىر ھۇجۇم بۇيرۇقى چىقاردى. ئۇشبۇ تېرىقە بۆلۈندۇق: تاشئۆستەڭ، ئارائۆستەڭ، بوربوسۇن، ئولاستايلاردىن كەلگەن مۇجاھىدلار تۇڭگان ۋە ئەل بولغان چېرىكلەر بىلەن بىللە بايانداينى ئېلىش. بايانداىدا مانجۇلارنىڭ لىندۈيە، مورۇنخالىرىنىڭ قولىدا ئىككى مىڭ

ياراغلىق چېرىكى بار ئىدى، ئىلىنىڭ جەنۇبىي يېزىلىرىدىن دولاتۇ، كەتمەن، غالجات①، خونۇخاي، ئەلھاسىل ئون ئۇچ يۇزىدىن توپلانغان مۇھاجىدلار شىببەلەرنىڭ سومۇنلىرىغا ھۇجۇم ئېتىپ، ئۇلارنىڭ كۆرە بىلەن بايانداۋدىكى ياۋلارغا بولغان يارەمم يولىنى كېسىشكە تەييىنلەندى. شىببەلەرنى مانجۇلار چېگرا ساقلاشقا شەرقىي شىمالدىن مەجبۇرىي ھەيدەپ چىققان. خانىنى، جياڭجۇننى قوغداش ئۇلارنىڭ مەجبۇرىيىتى ئىدى ـ دە ! يالغۇزياغاچ، شاربوغۇچۇن، توقۇزتارا قوزغىلاڭچىلىرى تېكەس ھەم كۇنەستىن كەلگۇسى قالماقلارنىڭ يولىنى توسۇشقا ھەمدە غالجات ۋە قاشاڭ غوللىرىدا تېكەس قالماقلىرىنىڭ يولىغا قاراۋۇل ـ بۆكتۇرمىلەر قويۇشقا تەيىنلەندى.

جياڭجۇن تۇيۇقسىزلا لاۋۇلداپ يانغان بۇ ئىختىلال ئوتىنى كۆرگەچ تەمتىرەپ قېلىپ، ئۇلۇغ ـ ئۇششاق بارچە مەمۇرلىرىنى يىغىپ چوڭ كېڭەش مەجلىسى قىپتۇ، كېڭەش مەجلىسىدە جىڭ دا لويە دېگەن مەمۇرنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، تارانچىلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۇن مەزمەخانىنى سولاقتىن چىقىرىش ۋە مەنسىپىنى قايتۇرۇپ بېرىپ، تارانچىلارنى ئۇگۇتلەش ئۈچۇن ئەۋەتىشكە قارار قىپتۇ. مەن بۇ چاغدا ئارائۆستەڭگە داپخور ئەسكەرلەرنى ئەكىلىش ئۈچۇن چىققانىدىم. جياڭجۇن مەزمەزاتنى سولاقتىن چىقىرىپ، ئاڭا مەقسەت ـ مۇرادلىرىنى ئۇقتۇرۇپ تارانچىلار ئۇستىگە ئەۋەتىپتۇ. مەزمەخان شىبە ئارىلاپ قوغۇنچىغا كەپتۇ. دەريادىن ئۆتۇپ بۇلاقبېشىلىق شەمشىدىن خەلپىگە ئۈچراشتى. خەلپەم بىلەن مەن ئۇرۇشنىڭ ئەھۋالىنى ئۇ كىشىگە تونۇشتۇردۇق، ئەتراپتىن تېخىمۇ جىق ئادەم ئەسكەر بولدى. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ مەن ئەلاخان باتۇر بىلەن مەزمەزاتنىڭ خىزمىتىدە

---

① بۇ يەرلەر ھازىر قازاقستان تەۋەسىدە.

بولدۇم. بىز شەھەر سايان ئاتلاندۇق. ئابدۇرۇسۇل بەگ باشلىق ھەممە مۇتىۋەرلەر بىزنىڭ ئالدىمىزغا چىقىپ قارشى ئالدى. مۇجاھىدلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈردى، بۇ چاغلار ئىختىلالچىلار كۈندىن ـ كۈنگە كۈپەيمەكتە ئىدى. لېكىن، مانا مۇشۇ چاغدا قوي ئىچىگە بۆرە كىرىۋالدى. ئەخمەتخان خوجا دېگەن بىر زات بىرئاز چېرىكى بىلەن كېلىپ مۇجاھىدلارغا قوشۇلدى. بۇنىڭغا نادان پۇقرالار خۇشال بولدى، لېكىن، ئەلاخان پالۋان ئاچچىقى بىلەن مەزمۇنلارنى مەزاقتىخانغا:

ـــ قارا خەلق ئۆز كۈچىدىن تولاراق خوجىنىڭ كارامىتىگە ئىشىنىدۇ، ئەپسۇسكى ئەخمەتخان خوجا ئىش بۇزار ئادەم ! ـــ دېدى. مەن مەزمۇنلارنىڭ قوللاپ باش لىڭشىتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بولمىدىم، دېگەندەكلا خوجا خەلق ئارىسىغا ئارىلىشا ـ ئارىلاشمايلا رىياسەت مەسىلىسىنى چىقاردى. ئەخمەتخان رەئىسلىكىنى خوجىلارنىڭ مەشرۇغ ھەققى دەپ بىلەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر باھادىرلىق كۆرسەتمەك بولدى ـ دە، ئەگەشچىلىرى بىلەن بايانداي ئۇرۇشىغا ماڭدى. ئۇرۇش خوجا ئويلىغاندەك ئوڭاي بولۇپ چىقمىدى. قورقۇنچاق، جېنى تاتلىق خوجا مەيدانىنى تاشلاپ قاچتى. دەل شۇ گەزدە چىڭتاي دېگەن بىر مەمۇرنىڭ قالماقلاردىن چېرىك توپلاپ ياماتۇغا كېلىپ قالغانلىقىدىن خەۋەر كەلدى. ئەخمەتخان خوجا شۇنىڭغا بۇرۇلدى، لېكىن ئەخمەتخان خوجا قايتىپ كېلىش توغرىسىدىكى بۇيرۇقنى ئېلىپ بارغۇچىغا ئۇچرىغان بولسىمۇ بۇيرۇقنى تىڭشىمىدى. خەتچى بۇ ھالىنى شەھەرگە خەۋەر قىلغاندا، ئەخمەت خەزىنچى بىر ئوغلى بىلەن ئالدىنى توسۇپ ياندۇرماقچى بولغانىدى. ئەخمەتخان خوجا خەزىنچى بىلەن ئوغلىنى ئۆلتۈرۈپ يەنە يولىغا راۋان بولدى. بۇ ھال ئۇرۇش مەيدانى بىلەن شەھەرگە خەۋەر قىلىنغاندا خەلق غەلىيانغا كەلدى.

ئەخمەت خەزىنچىنىڭ ئۆلۈمى ئابدۇرۇسۇل ئەمىرگە تولا

يامان تەسىر قىلدى. سەۋەبى، خەزىنىچى ئەمىرنىڭ قېيىنئاتىسى ئىدى، ئەمىر:

— ۋاللە ئەخمەتخان ئۆلتۈرگۈم! — دەپ قەسەمياد قىلدى. لېكىن، خوجىغا قارشى ھېچكىم تىغ كۆتۈرۈپ چىقمىدى. مۇشۇنداق ماجىرالار سەۋەبىدىن بىزنىڭ بايانداىغا قىلغان كۆپ قېتىملىق ھۇجۇملىرىمىز بىكار بولدى.

پېشكەلنى ئىچكى ئىختىلاپتىن كۆرۈپ، بۇنى تۈزەش ئۈچۈن موللا نەسىردىن ئەلەمنىڭ تەكلىپى بىلەن ئۇلۇغ كېڭەش مەجلىسى ئېچىلدى. مەجلىس مەزەمبەگنى مەزەم سۇلتان ئۇنۋانى بىلەن كۆتۈردى. ئابدۇرۇسۇل بەگنى ئەمىر (قوماندان)، نەسىردىن ئەلەمنى قازىكالان، موللاشاۋكەت ئاخۇننى قازى ئەسغىر، موللا روزىنى مۇفتى... ئەلھاسىل سۇلتاندىن تارتىپ ئونبېشىغىچە ھەممە مەنسەپدارلارنى تەيىنلەپ مەجلىس يېپىلدى. يېڭى سۇلتان ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى دەپتەرگە قەيت قىلدۇردى. ھېسابى مەلۇم ئەمەس، باشباشتاق ھەرىكەت قىلىۋاتقان مۇجاھىدلار ئىنتىزامغا سېلىندى، شۇ گەزدە بايانداي ياردىمىگە كۈرەدىن بىرىنچى داپخور چېرىك چىقتى. بۇ ئۇرۇشتا بىز شىكەستە يېدۇق. مېنىڭ قولۇمغا ئوق تەگدى. بىز كۈرەدىن كەلگەنلەرنىڭ ھۇجۇمىنى قايتۇردۇق. لېكىن، بايانداينى ئېلىشقا چېغىمىز يەتمىدى. سۇلتان بۇ ھالنى بىلىپ پۈتۈن كۈچنى توپلاشقا پەرمان چىقاردى؛ كۈرە ياقتىكى تۇڭگانلار، ئۆزبېكلەر ئالدۇرۇلدى، تۇغلۇق تۆمۈرخان مازىرىدىكى شەيخلەرگە كىشى ئەۋەتىلگەنىدى. ئۇلار بالىچاقىلىرى بىلەن سۇلانلار تەرىپىدىن قەتلىئام ئېتىلگەنلىكىدىن خەۋەر ئېلىندى. كۈچ بىر يەرگە توپلانغاندىن كېيىن، كۈرە بىلەن بايانداي يولىنى توسۇپ مەشھۇر «تام بارگاھ» سوقۇلدى ھەم بايانداىغا قاتتىق ھۇجۇم باشلىدۇق. قورغاننى دورا بىلەن بۇزماق بولۇپ، بۇ ئىشنى مەشھۇر پالۋىنىمىز سادىرغا تاپشۇرۇشتى، سادىر دورا كۈچى بىلەن قورغاننى بۇزغان بولسىمۇ، لېكىن قەلئە ئىچىدىن ئېتىلىۋاتقان

يامغۇردەك ئوققا قارشى نەچچە قېتىم ھۇجۇم بىلەن بېرىپمۇ بايانداي ئىچىگە كىرەلمىدۇق. شۇ چاغدا كۆرەدىن ئىككىنچى داپخور چېرىك چىققانىدى. ئۇلار دويۇندىكى ئۇرۇشتا قاتتىق زەربە يەپ، يەتتە يۈز ئون ئۆلۈكىنى قويۇپ قايتىشقا مەجبۇر بولدى. خان بۇ مەغلۇبىيەتنى جياڭجۇننىڭ تەدبىرسىزلىكىدىن كۆرۈپ جياڭجۇننى چۈشۈرۈپ، ئورنىغا مىن دېگەن بىر مەنسەپدار-نى جياڭجۇن قىلدى. بۇ يېڭى جياڭجۇن ئۆزىگە بىزنىڭ يامان قا-رىماسلىقىمىزغا ئىشىنىپ كېلىشىش ئۈچۈن ئەلچى ئەۋەتتى. جياڭجۇننىڭ تەكلىپى مۇنداق: 1. قوزغالغان تارانچىلارنىڭ گۇ-ناھىدىن ئۆتۈپ ئەپۇ ئۇمۇمى قىلار. 2. تارانچىلاردىن ئىلگىرى ئالغان ئۆستۇرمە سېلىقلارنى قايتۇرۇپ بېرۇر. 3. تارانچى مۇستەقىللىقى مانجۇلارغا باغلىق بولماي، بەلكى ھەممە ئىشلە-رى ئۆز ئالدىغا بولۇشنى تونۇر ۋە ھەم تارانچى ۋىلايىتىنىڭ چېگرا سى جايلاشقىغا قەدەر بولۇر. 4. سۇلتانغا خانىنىڭ چوڭ مەنسەپلىرىدىن بېرۇر. 5. يۇقىرىقىلارنىڭ بەدىلىگە تارانچىلار بۇزۇلغان تۈڭگانلارنى تۈتۈپ بېرىشى شەرت.

جياڭجۇننىڭ بۇ تەكلىپىگە يېڭى سۇلتان ناھايىتى قاتتىق جاۋاب يازدى: «ھېچبىر شەرت ۋە تەكلىپسىز تەسلىم بولۇڭلار، بولمىسا ئازابلىق ئۆلۈم بىلەن قەتل قىلىنىسىلەر! ئۇشبۇ خەتنى ئالغان زامان كۆرەدىكى سولاقلىق ئىككى يۈز مۇسۇلمانىنى چىقىرىپ بېرىڭلار!» بۇ ھال ئىختىلال باشلىقلىرىنىڭ خېلى روھىنى كۆتۈردى. چۈنكى بۇ شەرتلەردىن مانجۇ ئەمەلدارلىرىنىڭ خېلى ئالدىرىغانلىقى بىلىنەتتى، ئەمما ئۇششاقلارنىڭ روھى چۈشكۈنرەك ئىدى، شۇڭا ئەسكەر باشلىقلىرى بىرەر يەرنى فەتھ قىلىپ ئەسكەرلەرنىڭ روھىنى كۆتۈرۈش غېمىدە ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، سۈيدۇڭ يېنىدىكى بەيدىشاڭ دۇشمەنلىرىگە ھۇجۇم قىلىپ ئۇلارنى تارمار قىلدۇق. بۇنى كۆرگەن چاقارجۇنغارلار دەرھال بىز بىلەن مۇناسىۋەت باغلاشقا ئالدىرىدى. تورغۇت قالماقلىرى بولسا ئۇلاردىن بالدۇر

ئەلچى ئەۋەتىپ، ئۆزلىرىنىڭ بىتەرەپلىكىنى بىلدۈرگەنىدى. جياڭجۇن سۇلتانغا ئەۋەتكەن تەكلىپنامىسى قاتتىق رەت قىلىنغاندىن كېيىن، نائىلاج يېڭىدىن ئۇرۇش قامالاماق① نغا كىرىشكەنىدى، ئۇ كۈرە مانجۇلىرى ئۇچىنچى قېتىم ئەۋەتكەن فىرقە ئەسكەرلىرىگە ئىشەنچ قىلاتتى. بۇ داپخورقى ئۇرۇشتا تارانچىلار مۇقاۋىت قىلالماي چېكىنىدۇق. لېكىن، دۈشمەنمۇ ئارتۇقچە ئىلگىرىلىيەلمەستىن يېنىپ كەتتى. ئۆزلىرى قەلئە ئىچىگە كىرىۋېلىپ، ساقچىلىققا سۇلان، قالماق، چەنپەنلەرنى قويۇپ ئۇرۇشقا جىددىي جابدۇنۇشقا كىرىشتى. ئۆز ھازىرلىقلىرىدىن ئىلىنىڭ سول ياقىسىدىكى سەككىز سۇمۇل شىبەلىرىگىمۇ ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇشقانىكەن. لېكىن، شىبەلەر ئىختىلالچىلارنىڭ سادىق تائىپەسى بولۇپ ئۆرۈلگەنىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن كۈرەدىن كەلگەن خەۋەرنى ئەسكەر باشلىقلىرىمىزدىن ئاق قوزا، توقسىلەكلەرگە بىلدۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئىختىلالچىلارمۇ راسا راسلاندى. دېگەندەك، تۆتىنچى داپخور بايانداي ئامدادىگە كۈرەدىن يەتتە مىڭ خان چېرىكى، ئۈچ يۈز قالماق چېرىكى ھۇجۇمغا چىقتى.

رەجەپ ئېيىنىڭ (7 ـ ئاينىڭ) 17 ـ كۈنى ئىككى تەرەپ ئۈچراشتى. قۇچاقلاشما جەڭ قىلىشتۇق، قان بىلەن يەر يۇزىنى بويىدۇق، ئاخىر دۈشمەن شىكەستە يەپ قاچتى، بىز توقسان ئىككى زەمبىرەك، ئاتمىش ھارۋا ئوزۇق ـ تالقان، نۇرغۇن ياراغ ـ جابدۇق ئولجا ئالدۇق. جەڭگە قەھرىمان سەردار، پاراسەتلىك ئەمىر ئابدۇرۇسۇلبەگ قان كېچىپ يۇرۇپ باشچىلىق قىلدى. بىز ئەمدى تېزدىن بايانداي، كۈرە قورغانلىرىنى فەتھ قىلىشقا ئۇمىدلەندۇق. نەق شۇ چاغدا بېشىمىزغا مۇسىبەت تېغى غۇلىدى: ئابدۇرۇسۇل ئەمىر جياڭجۇن بىلەن يوشۇرۇن خەۋەرلىشىپ تۇرۇپتۇ دېگەن گەپ

---

① قامالاماق ـــ ئورىماق، قورشىماق، مۇھاسىرىگە ئالماق(ت).

تارقالدى. بىز بۇنىڭغا چىنپۇتمىدۇق، ئەمىرنىڭ پىيىگە چۈشكەن ئەخمەتخان خوجا پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ئەمرنى يوقاتماقچى بوپتۇ. ئىختىلالنىڭ 3 ـ يىلى، يەنى 1865 ـ يىلى رەجەپ (7 ـ ئاي) ئىيىدا خوجا ئەگەشكۈچىلىرى بىلەن ئەمىرنىڭ چادىرىنى قورشىۋالدى. خوجا ياراغنى يالىڭاچلاپ چادىر ئىچىگە كىرىپتۇ، ئەمىر خوجىدىن ئەيمىنىپ:

ـــ خوجام، چىرايىڭىزنى مەتەفىر كۆرىمەن، كىيىلەپ نېمە قىلىپ يۈرىسىز، نېمىدىن كايىدىڭىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ سەن خائىن! ـــ دەپتۇ كۆزىگە قان تولغان خوجا، ـــ تارانچى ئەھۋالىدىن جىياڭجۈنگە يوشۇرۇن خەۋەر بېرىپ تۇرۇپسەن، ئەمدى سېنى ئۆلتۈرىمەن!

خوجا ئەمىرنى قەتل قىپتۇ. بۇ خەۋەر قازىكالان نەسىردىن ئاخۇنغا يەتكەندىن كېيىن:

ـــ ئىھە تارانچىلار! ـــ دەپتۇ ساقلىنى ئوچۇملاپ، ـــ ئۆز ئەمىرىنىڭ خۇنىنى ناھەق تۆكۈپ كاپىر بولۇپتۇرلەر!

بۇ سۆز قاتىل ئەسكەرلەر ئارىسىغا يېتىش بىلەن ئۇلار غەلىيانغا كەلدى. سۇلتان ئەسكەرلەر ئارىسىدىكى غەلۋىنى باسماق ئۈچۈن قازىكالانىنى سولىدى. لېكىن، ئەخمەتخان خوجا قازىكالانىنى سوراق قىلىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى. بۇ خەۋەرنى بارچە بەگلەر ئاڭلاپ ئاخۇنۇمنىڭ ئۆلۈم گۇناھىنى خوجامدىن سورىۋېلىشتى.

ئەمىرنىڭ قەتل قىلىنىشىدىن كېيىن ئەخمەتخان خوجىنىڭ دەرىجىسى ئۆستى. ئۇنى سوراقلايدىغان ئەر چىقمىدى. سۇلتانمۇ يۈرەكئالدى بولۇپ خوجامسىز ئىش قىلالماس بولدى. ئىش ئوبدان جۇڭغۇرۇلمىغانلىقتىن ئىختىلالچىلار سۇسلاشتى. بۇ سۇسلۇقنى بىلگەن بايانداي چەلپەنلىرى تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ خېلى جىق پالۋاننى نابۇت قىلدى. كۆرەدىكى دۇشمەنمۇ قىمىلدىغىلى تۇردى. بۇ ھال چۆرىدىكى قالماقلارنى روھلاندۇردى، شىبە، سولان چاقار،

جۇنغار، تورغۇت، ئاربۇن سۇمۇن، زورغان سۇمۇن قالماقلىرى ئۆزئارا ئىتتىپاق ياساپ، ئۇچ يىلدىن بېرى قاماقتا تۇرغان بايانداي قورغىننى تولدۇرۇشقا قارار بېرىشتى. بۇ ئايماقلار ئىتتىپاقىدىن سۇلتانمۇ خەۋەر ئالغاندى. شۇڭا، مۇجاھىدلارنىڭ قۇرۇلتىيى بولدى. قۇرۇلتايدا ئايماقلار ئىتتىپاقى ئىشى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ئوبدان كېڭەش قىلىنغاندىن كېيىن بايانداينى فەتىھ قىلماي تۇرۇپ باشقا ئايماقلارغا قارشى تۇرۇش مۇمكىن ئەمەس دەپ قاراشتۇق. بۇنىڭ ئۈچۈن بايانداي قورغىننى ئىككىنچى قېتىم كۆتەرتىش لازىم كۆرۈلدى. سېپىل بۇزۇشتا يەنە سادىر پالۋانغا مۇراجىئەت قىلىندى. سادىر پالۋان ھېچنېمىگە قارىماي لەخمە كولاشقا باشلىدى. بۇ يىلقى لەخمە كولاش ئۇسۇلى بالدۇرقىغا قارىغاندا ئادەتتىن تاشقىرى مۇكەممەل ئىدى. لەخمە تېزلا پۈتتى، پالۋان ئىككىنچى مەرتەم دورا قويۇپ بايانداي قورغىننىنى كۆككە كۆتۈردى.

بىز غەيۇر - پالۋانلار قورغان شورىسىغا دەۋرەپ بارغانىدۇق. دۇشمەننىڭ كۈچلۈك توپ - زەمبىرەك ئوقلىرىغا نىشان بولدۇق. قانداق ساق قالغىنىمنى بىلمەيمەن. قىلىچ كۆتۈرۈپ ھېچ نەرسىنى دالدا قىلمايلا يۈگۈرۈپتىكەن. ئالدىمىزدىكىلەر قىرىلغانسېرى كەينىدىكىلەر دەپسەپ كېلىۋەردى. بىزگە دالدا يوق ئىدى، شۇڭا قورغان ئىچىگە كىرىش تەس بولدى. ئاقىۋەت شېھىتلەرنىڭ جەسەتلىرى دالدا بولغۇدەك بولغاندىلا ئاندىن بۆسۈپ يۈرۈپ قورغان ئىچىگە كىردۇق. ئىككى تەرەپ بوغاز - بوزغا كېلىپ ئۇچ كېچە - كۈندۈز ئېلىشتۇق، بىر كاپام سۆك، بىر يۈتۇم سۇ كۆرمىدۇق. شەھەر لەشكەر باشلىقى مورۇنخا ئۆزىنىڭ قاياشلىرى بىلەن بىللە بىر ئۆيگە كىرىپ دورا بىلەن ئۆزلىرىنى ھاۋاغا ئۇچۇردى، بىز نۇرغۇن ئولجا ئالدۇق ۋە شۇ يىلى قىشنى تىنچ - ھەرىكەتسىز ئۆتكۈزدۇق.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

شۇ يىلى قىشنىڭ ئاخىرىدا ناھايىتى چوڭ دەبدەبە بىلەن «قەبرى خوجا» لەقەملىك، «پوچى مەخمۇت خوجا» ئاتالىق بىر زات چەتتىن كەلدى. بۇ زات ئىززەت ۋە ئىكرام بىلەن قارشى ئېلىنىدى. ئۇ ئۆزىنى جانابىي غەۋسىل ئەزەم ئەۋلادىدىن دېگەچكە، خوجاپەرەس خەلقىمىز ئۇنىڭغا ئىخلاس باغلىدى. ئۇ تارانچىلار ئۆزىنىڭ سىرلىق ئىلىملىرىگە ۋاقىپ ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ ئىلمى ۋاستىسى بىلەن يالغۇز جەڭ قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ گول خەلقنى ئىشەندۈردى. ئۇ تېرەكتىن بەش دانە يوغان توپ ياساپ تارانچىلاردىن كۆرسەتكۈچ يۇز كىشىلىك مۇنتىزىم ئەسكەر تۈزدى. بۇلار ياۋروپاچە ياساندۇرۇلدى. قەبرى خوجىنىڭ بۇ رەڭلىك تەدبىرى تارانچى دېھقان ھۆكۈمىتىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى رىياسەتكە مەندۇرتۇش ئۈچۈن ئىدى.

سۇلتان قەبرى خوجىنىڭ خەلق ئالدىدا ئېتىبار تېپىپ، ئەخمەتخان خوجىدەك ئادەملەر بىلەن دوستلاشقىنىدىن شەكلىنەتتى. شۇڭا، قەبرى خوجىنىڭ ئېتىبارىنى چۈشۈرۈش لازىم ئىدى. بىر كۈنى سۇلتان خەلق مەجلىسىدە بۇ توغرىدا سۆز چىقىرىپ:

ــ ۋاي خالايىقلار، قەبرى خوجىنىڭ توپلىرىغا ئانچىلا ئالدىنىپ كەتمەڭلار! ياغاچ توپلار بىلەنمۇ جەڭ قىلغىلى بولامدۇ؟ بۇڭا كىم ئىشىنەر، قەبرى خوجا قىپقىزىل ئالدامچىدۇر! ــ دېدى. لېكىن، قارا خەلق سۇلتاننىڭ بۇ نەسىھەت سۆزلىرىدىن كېيىن قەبرى خوجىدىن ئىخلاسى يېنىش ئورنىغا ئەكسىچە سۇلتاندىن رەنجىشتى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندا قەبرى خوجىنىڭ دېگىلىك ھەربىكەتتە ئىكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ ئەخمەتخان خوجا بىلەن پات ـ پات كۆرۈشۈپ، ئۆزئارا كېڭىشىپ، سولاقلىق مۇللا ناسىر قازىكالانىنى چىقىرىۋېلىشنى لازىم تاپتى. سۇلتانغا دەرھال ناسىر ئاخۇننى چىقارسۇن دەپ كىشى ئەۋەتتى. سۇلتان بۇ ئىشلارنىڭ

مەقىستىدىن خەۋەردار ئىدى. شۇڭا، ئاخۇننى چىقارمىدى، قەبرى خوجا كۆرسەتكۈچ ئەسكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ بېرىپ، سۇلتاندىن بىسوراقلا ناسىر ئاخۇن بىلەن بارچە مەھبۇسلارنى چىقىرىۋەتتى. سۇلتان بۇ ئىشقا نارازىلىق بىلدۈرەلمىدى، لېكىن قەبرى خوجىنى شەھەردىن يىراق قىلماق ئۈچۈن كۆرە سوقۇشنى ئەۋەتتى. قەبرى خوجا كەتكەندىن كېيىن موللا ناسىر ئاخۇن مەلۇم ئادەملەر تەرىپىدىن قەتل قىلىندى. بۇ خەۋەر سوقۇش مەيدانىغا يېتىش بىلەن قەبرى خوجا ئەگەشكۈچىلىرى بىلەن يېنىپ كېلىپ ئەخمەتخان خوجىغا ئۇچراشتى.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كۆرسەتكۈچ ئەسكەرلىرىنى ياسال قىلماقچى بولۇپ، ياغاچ توپلىرىنى سۆرەپ بارگاھ تەرەپكە يۈردى. ئەسكەرلەر سۇلتان چادىرىنىڭ ئۈدۈلىدىن ئۆتكەندە، قەبرى خوجا سۇلتان چادىرىغا قارىتىپ ئېتىشقا بۇيرۇدى. ئەسكەرلەر ھېچنېمىنى ئۇقمايلا ئىتائەت يۈزىسىدىن ئېتىشقا باشلىدى. بىر شۇ چاغدا مەشھۇر ئەلا پالۋان باشلىق ئامبال مەھكىمىسىنىڭ ساقچى قىسىملىرى چادىرىدا ئىدۇق، بىزمۇ ئاتتۇق. سۇلتان قورقۇپ چادىرنى تاشلاپ تۆگىگان بارگاھى تەرەپكە قاچتى. بۇنى كۆرۈپ مەھكىمىنىڭ مۇھاپىزەت قىرقىسى تارقالدى. قەبرى خوجا سۇلتاننى قوغلىشىپ بېرىپ تۆگىگان بارگاھىدا ئۆلتۈرۈپ، بېشىنى كېسىپ شەھەرگە ماڭدى. ئەلا پالۋان بىلەن بىز قېچىپ قۇتۇلدۇق، خەلقىمىزنىڭ گول ـ ساددىلىقى ئاخىر سۇلتاننىڭ بېشىغا چىقتى.

قەبرى خوجا مەزەمخاننى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ئۆزىنى «غۇلجا سۇلتان» دەپ ئېلان قىلدى ۋە ئورنىنى چىڭىتىش ئۈچۈن پۇقرا ـ خەلق نامىغا ئۆز بەگلىرىنى ئۆلتۈرۈش توغرۇلۇق پەرمان چىقاردى. خەلق كونا بەگلەرنى ئۆلتۈرۈشكە باشلىدى. ھەممىلا جايدا ئۆزئارا ئۆلتۈرۈش، كېسىش، بۇلاڭ ـ تالاڭ ھەددىدىن ئاشتى. ئىلى ئاسمىنىنى قۇزغان قاپلىدى. قەبرى خوجا ئۆز ئەسكەرلىرىگە سۇلتان ئوردىسىنى تالاتقاندىن

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كېيىن، شاھزادىلىرىدىن خىزىرخان خوجىنى ئۆلتۈردى. ئەلا پەلۋاننى تۇتۇپ ئۆلۈم ھۆكۈم قىلدى، لېكىن يەنە بىر مەسلىھەت ئىجابىگە قاراپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ سولاندى.

مەن ئەلا پالۋاندىن ئايرىلىپلا ئارائۆستەڭگە چىقىپ قۇتلۇق مىرابقا ھال ئېيتتىم، قۇتلۇق مىراب يوشۇرۇن بىر مەجلىس يىغدى، بۇ مەجلىستە قېرى خوجىنى ئۆلتۈرۈش، مەھبۇس ئەلا پالۋاننى سۇلتانلىققا كۆتۈرۈش قارار قىلىندى. بىرىنچى قارارنى ئىجرا قىلىش تۇردى يۈزبېشى ئۈستىگە يۈكلەندى. تۇردى يۈزبېشى كېچىدە ئاتلاندى. ئۇ تۇيۇقسىز يۈرۈش قىلىپ، تاڭ يورۇشى بىلەن قېرى خوجىنىڭ چادىرىغا يېتىپ باردى ۋە قېرى خوجىنى ئۆلتۈردى. ئەخمەتخان خوجا تۇڭگانلارنىڭ ئارىلىشىشى بىلەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلدى. قېرى خوجىنىڭ سۇلتانلىقى ئوتتۇز ئالتە كۈن داۋام قىلىپ ئاخىرلاشتى.

لېكىن، ئەلا پەلۋاننى سۇلتانلىققا كۆتۈرۈش ئىشىدا تالاش كېلىپ چىقتى. دىنىي زاتلار بىلەن بەگلەرنىڭ كۆپچىلىكى بىز ئارائۆستەڭلىكلەرگە قارشى بولۇپ، موللا شاۋكەت ئاخۇننى كۆتۈرۈپ چىقىشتى. سۇلتانلىق تالىشىش خېلى چىڭ بولدى. ئاخىرى كۆپچىلىك تەرىپىدىن موللا شاۋكەت ئاخۇن سۇلتانلىققا كۆتۈرۈلدى.

موللا شاۋكەت ئاخۇن سۇلتان بولۇش بىلەن، بۇرۇندىن ئەن بولۇشۇپ كەلگەن ئەمىر، قازىكالان، مۇفتىغا ئوخشاش شېرىكداشلىرىنى پۈتتۈرۈپ سۇلتانلىقنى ئۆزى يالغۇز، مۇستەقىل رەۋىشتە ئىدارە ئېتىشكە باشلىدى.

بۇ دەۋردە ئالتە شەھەر خوجىلىرى بىلەن بىرىكىش ئۈچۈن ئىككى نۆۋەت كۇچاغا ئەلچى ھەيئىتى چۈشۈرۈلدى. لېكىن، كېيىنكى ئەلچى ھەيئىتى تېكەس قالماقلىرى تەرىپىدىن قازاغا ئۇچرىدى. قالماقلار توققۇزتارانى قەتلىئام قىلىپ تارانچىلاردىن يەتتە ـ سەككىز يۈز جان ئۆلتۈرۈلدى. ئەمما، توققۇزتارا تارانچىلىرىنىڭ خوتۇن ـ قىز، ئوغۇللىرى ھەممىسى

ئۆزلىرىنى دەريىغا تاشلاپ غەرق بولدى. تارانچى خەلقى ئىتتىپاقلىق ۋە سوقۇش قىلىشتا ماھارەت، جاسارەت كۆرسەتكەن ئەلا پالۋاننىڭ ئەمىر قىلىنىشىنى (ئەسكەر بېشى) سۈلتاندىن ئىلتىماس قىلىشتى. ئەلا پالۋاننىڭ سەردار بولۇپ ئەسكەر ئىشىغا ئارىلىشىشى سۈلتان ئۈچۈن مەتلۇپ ئەمەس ئىدى، لېكىن خەلقنىڭ ئىلتىماسىدىكى قەتئىيەت ئەلا پالۋاننى ئەمىر ئەسكەر قىلىشقا مەجبۇر قىلدى.

1866 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى سۈلتان ئەلا پالۋاننى سەردار قىلىپ كۆرە ئۇرۇشىغا ئەۋەتتى. مەن يۈز بېشى بېگى بولۇپ پالۋاننىڭ يېنىغا ماڭدىم. بىز يولدا «سەندۇق چەنزە»نى ئېلىپ كۆرەنى قورشۇالدۇق. تۆت يىلدىن بېرىقى ئۇرۇشتا يېرىم قورشاۋدا تۇرغان كۆرەنىڭ ئاشلىقى تۈگەپ قورغان ئىچىدە ئاچارچىلىق باشلانغانىدى. ئۇ يەردىكىلەر ئات، مۈشۈك، ھەتتا چەك تاشلاپ بىر ـ بىرىنى يېيىشكە باشلاشقانىدى. مۇھاسىرە ئۇزاققا سوزۇلغانسېرى، قورغان ئىچىدىكى ئاچارچىلىق دەھشەتلىشىپ باراتتى. قورشاۋدىكىلەر نائىلاج «جىڭ دا لويە» دېگەن مەنسەپدارنى ئەلچى قىلىپ چىقىرىپ ئۇچ كۈن ئىچىدە ياراغلىرىنى تاپشۇرۇپ ئەل بولۇشقا ۋەدە قىلىشتى.

بىز ئۇلارنىڭ ياراغ ـ جابدۇقلىرىنى تاپشۇرۇۋېلىش كويىدا تۇرغاندا، ئۇچىنچى كۈنى كۆرەدىكى دۈشمەنلەر تۈيۈقسىزلا ھۇجۇم قىلىشتى. بىز قاتتىق ئېلىشتۇق، خېلى نۇرغۇن قۇربان بەرگەندىن كېيىن، قورغانغا بېسىپ كىرىپ، ئوشۇقچە قان كەچتۇق. شۇنچە سوقۇشۇپ ماڭا بىرمۇ تىغ تەگمەپتۇ. ئامەت دېگەن شۇنداق نېمىكەن. كونا جىياڭجۇن ئەسىر چۈشتى. يېڭىسى سوقۇشتا ئۆلگەنىدى.

يۈز يىلغا يېقىن يىغىلغان ھېسابسىز نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش، بايلىق بىلەن تولغان جياڭجۇن مەھكىمىسى بۇلانىدى. غالىبىيەت خۇشاللىقى بىلەن ئېسىرگەن سەردار غەيۇر

مۇجاھىدلارنى ئۆز ئەركىگە قويۇپ بەردى. ئۆزى ئولجا قىلىنغان ئالتۇن - كۈمۈشتىن بەيتىللاغا ئالمىدى. بۇ ئۇرۇشقا قاتناشقانلارنىڭ تولىسى باي بولۇپ كەتتى. ئەڭگەۋاي ئەنە شۇلارنىڭ بىرى.

كۈرە قورغىنى فەتھە قىلىنغاندىن كېيىن، ئەتراپتا بىرگە كۈچ كۆرسەتكۈدەك تائىپىلەر قالمىدى. ئەمدى ھۆكۈمەتنىڭ ئىچكى ئىشلىرىنى تۈزەپ، ئىسلاھات ياساشقا چولا تېپىلغانىدى. لېكىن، مۇنداق ئىشلارغا بىر يولى كىرىشىپ كېتىش ئۈچۈن ھۆكۈمەت ئىگىسىنىڭ مەۋقەئى مەھكەم بولۇشى لازىم، چۈنكى ئۇچىنچى سۇلتان موللا شاۋكەت ئاخۇننىڭ مەۋقەئى مەھكەم ئەمەس، خەلق توققۇزتارا پاجىئەسىنى موللا شاۋكەت ئاخۇننىڭ تەدبىرسىزلىكىدىن كۆرۈپ، كۈرەنى ئالغان ئەلا پالۋاننىڭ سۇلتان بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى. بۇنى سەزگەن سۇلتان موللا شاۋكەت ئەلا پالۋانىنى ئەمىر ئەسكەرلىكتىن بوشتىپ قويدى. كۆردۈڭلارمۇ ماۋۇ ئادالەتسىزلىكنى ! خەلقنىڭ بۇ توغرىدىكى تىلەكلىرىنمۇ تىڭشىمىدى، ئەخمەتخان خوجىنى يېزىغا پالىدى. موللا شاۋكەت ئىككىلا گۇرۇھنىڭ، يەنى ئەخمەتخان خوجا ۋە ئەلا پالۋان تەرەپدارلىرىنىڭ ھمايىسىدىن قۇرۇق قالدى. ئاخىر بىز ئەلا پالۋان تەرەپدارلىرى غەلىبە قىلدۇق. مىلادىيە 1867 - يىلى موللا شاۋكەت ئاخۇننى سۇلتانلىقتىن غەزەل (بىكار) قىلدۇردۇق. ئۆز سەردارىمىز ئەلا پالۋانىنى «سۇلتان باھادىر غازى ئەلاخان» نامى بىلەن خان قىلىپ كۆتۈردۇق. ئەخمەتخان خوجىنىڭ بۇرادىرى توختى ئاخۇننى ئەمىر، بىزنىڭ ئارائۆستەڭلىك شەمشىدىن خەلپىنى قازى ئەسكەر قىلىپ سايلىدۇق. بۇ سايلىنىشقا موللا شاۋكەت ئاخۇنۇم بىلەن ئەخمەتخان خوجىلار نارازى بولۇشتى. بۇ ئىككى رەقىب تۇڭگان سۇلتانى ياگۇرنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى. كۈرە فەتھە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ياگۇر ئازغىنە تۇڭگانلارغا سۇلتان بولۇپ تۇرۇشنى ئۆزىگە لايىق كۆرمەي قۇتراپ «ئىلى

سۇلتانى» بولۇش كويىغا چۈشكەن، ئۇرۇمچى تۆتكانلىرىنىڭ باشلىقى بولغان دادۇ خەلىپىگە مۇراجىئەت قىلىپ ئۇنىڭدىن ياردەم سورىغانىدى ۋە يالغاندىن تارانچىلار ئۇرۇمچىگە يۇرۇش قىلىش ھازىرلىقىدا دەپ خەۋەر بەرگەنىدى. ئەمدى ئۇ ئىچكى تەرەپتىن غۇلىغان موللا شاۋكەت، ئەخمەتخان خوجا، ئەمىرلىك دەرىجىسىگە نارازى بولغان توختى ئاخۇنلار بىلەن دوستلىشىپ ئۇلارنى ھىمايىسىگە ئالدى. تۆتكانلار قوزغىلىش ئالدىدا، توققۇزتارا، نىلقا ـ ئۇلاستاي ئارقىلىق يېڭى يېغى بولغان قالماق تائىپىلىرىنىڭ تاجاۋۇز ھەرىكىتىدە بولۇۋاتقىنى خەۋەر قىلىنىدى. تارانچى ـ تۆتكانلار يەنە ئىتتىپاق بولۇپ دۈشمەنگە قارشى ئاتلاندۇق. قالماقلارنى يېڭىپ نۇرغۇن ئولجا بىلەن ياندۇق. تۆتكانلارنىڭ پەيلى بۇزۇلغانلىقىنى بىلگەن تارانلار تۆتكان مۇھاجىدلىرىگە ئولجا بەرمىدى. ياگۇر مۇشۇنى باھانە قىلىپ سۇلتان ھۇزۇرىغا بېسىپ كىرىپ:

ـــ سۇلتان ! يەر ـ سۇ، باج ـ خىراج ۋە ئولجىلاردىن كەلگەن بايلىقلار بىزگە تەڭ بۆلۈپ بېرىلسۇن ! ھازىر جاۋاب بېرىڭ ! ـــ دېدى قوپاللىق بىلەن. ئەلاخان پالۋان ئىتتىپاقلىقنى ئەۋزەل بىلىپ دەرھال:

ـــ دېگىنىڭ بولسۇن ياگۇر سۇلتان ! ـــ دېدى. شۇنداق بولسىمۇ تۆتكانلار پەيلىدىن يانمىدى. تازا شۇ چاغدا ئەخمەتخان خوجا سۇرگۈندىن توختى ئاخۇن ئەمىرنىڭ ياردىمى بىلەن كىرىپ قوزغىلىپ، شەھەرنىڭ جەنۇبىي دەرۋازىسىنى چېقىپ، سولاقتىكى موللا شاۋكەت ئاخۇننى چىقىرىپ، ئەگەشچى ئەسكەرلىرى بىلەن سۇلتان ئوردىسىغا ھۇجۇم قىلدى. مەن شۇ چاغدا سۇلتاننىڭ مۇھاپىزەتچى ئەسكەرلىرىنىڭ باشلىقى ئىدىم. بىز خېلى كۈچلۈك ۋە ھوشيار ئىدۇق، ئەخمەتخان خوجىنى بىردەمدىلا قاچۇرۇپ تۆتكان مەسچىتىگە تىقتۇق. سۇلتان ياگۇردىن بۇ ئىختىلالچىلارنى تۇتۇپ تەسلىم قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ياگۇر ئۇنىمىدى، شەھەردىن يىراق سۈيدۈڭگە

ئەۋەتىشكە ۋەدە بەردى.

ئۇرۇمچىدىن دادۇ خەلپىنىڭ ئەلچىسى دايەنشى سۈيدۈڭگە كەلگەن چاغدا، موللا شاۋكەت ئاخۇنۇم بىلەن ئەخمەتخان خوجا قوزغىلىپ تارانچىلار ئۈستىگە يۈرۈش قىلىشقا ھەدەپ تەشۋىق قىلىۋاتقانىكەن. تۈڭگانلار دەرھال دايەنشى بىلەن ياگۇر قول ئاستىدا ئىككى فىرقە بولۇپ ئىككى يول بىلەن غۇلجىغا يۈرۈشتى. دايەنشى فىرقىسى بايانداينىڭ غەربىدە تاران قوشۇنلىرى بىلەن ئۇچراشتى. سەردار ئاققوزا ئۆز ئەسكەرلىرى بىلەن دايەنشىنى مەغلۇپ قىلدى، لېكىن ياگۇر قول ئاستىدىكى تۈڭگانلار ئىككىنچى يول بىلەن بېرىپ شەھەرنى قورشىۋالدى. ئاققوزا دايەنشىنى قاچۇرغاندىن كېيىن، ياگۇر قول ئاستىدىكىلەرگە ھۇجۇم قىلدى. ئىچكى جەھەتتىن توقۇلۇق باشچىلىقىدا بىر كىچە ـ كۈندۈز قانلىق ئۇرۇش بولدى. ياگۇر ئۆلتۈرۈلدى. قالغان تۈڭگانلار چىنپەڭزە قورغىنىغا تىقىلدى ۋە ياراغ ـ جابدۇقلىرىنى تاپشۇرۇپ ئامان تاپتى. موللا شاۋكەت بىلەن ئەخمەتخان شۇ يەردە تۈتۈلدى. ئەخمەتخان خوجىنى مەرھۇم ئابدۇرۇسۇلبەگنىڭ قان قەرزى، سۇلتان مەزەمزاتخانىنىڭ قىساسى ئۈچۈن ئەلاخان سۇلتان ئۆز قولى بىلەن چېپىپ ئۆلتۈردى. موللا شاۋكەت ئاخۇننى قازى ئەسكەر شەمشىدىن خەلپە سوراق ۋە ھۆكۈم قىلدى. شەمشىدىن خەلپە بۇرۇنقى سۇلتان موللا شاۋكەت ئاخۇندىن سورىدى:

ـــ ئاخۇنۇم جاۋاب بەرسىلە، قۇرئان جۈزى بولۇپ كەتسە (پۈرلىشىپ، ئوقۇغىلى بولماس بولۇپ كەتسە دېمەكچى) قانداق قىلغۇلۇق؟

ئاخۇن جاۋاب بەردى:

ـــ تېز ئېقىنغا ئېقىتىۋەتكۈلۈك...

خەلپە ھۆكۈم قىلدى:

ـــ ئاڭلىدىڭلارمۇ خالايىق ! موللا شاۋكەت ئاخۇنۇم جۈزى بولغان قۇرئان، ئىلى دەريا سىغا تاشلانسۇن !

ئاخۇننىڭ بېشىنى بېسىپ تاغارغا تىققانمۇ، ئاتنىڭ ئالدىغا ئوغلاقتەك ئېلىپ دەريا بويىغا چاپقانمۇ، كېمە بويىغا ئاپىرىپ دەڭسەپ تۇرۇپ دەريانى تاشلىغانمۇ مانا مەن.

شۇنىڭدىن باشلاپ جاھان تىنچاقىدى. ئەلاخان قورال تۇتۇشتا يارىملىق ئىدى. لېكىن، دۆلەت باشقۇرۇشتا كالتە پەم چىقىپ قالدى. ئەيش - ئىشرەت بىلەن بولۇپ، خەلق غېمىنى يېمىدى، باج - خىراجەتتىن كېلىدىغان مالىلار سارايى مەمۇرلىرىنىڭ مائاش ۋە ئەيش - ئىشرەت يولىدا خىراجەت قىلىندى. توغرىسى، خان دۆلەت ئىشلىرىنى ئوڭلاپ، زۆرۈر بولغان ئىسلاھاتلارنى ئېلىپ بېرىشقا ئاجىزلىق قىلدى. سەن ئۆزۈڭنىڭ نېنىنى ئوڭلاپ يېيەلمىگەندىكىن، باشقا بىرى قولۇڭدىن ئېلىپ يەيدۇ - دە ! شۇنداق قىلىپ رۇسلارنىڭ بىزگە كۆزى چۈشتى. ئونىغانغا يونىغاندەكلا يەتتەسۇدا ئورۇسلارغا قارشى ئىختىلال قىلىپ قامالغان تازا بەگ ۋە چالتاباي دېگەن ئىككى قازاق پالۋان شۇ چاغدا سولاقلىق يېرىدىن قېچىپ كېلىپ غۇلجا سۇلتانلىقى ھىمايىسىگە كىرگەندى. يەتتەسۇ ۋالىيسى گېنېرال كالپۇكوۋسكى ئىلى سۇلتانىدىن مەزكۇر قاچقۇنلارنى تۇتۇپ تەسلىم ئېتىشنى سوراپ ئەلچى ئەۋەتتى. سۇلتان بۇ ئىشنى ئۆز شەنىگە لايىق كۆرمىگەنلىكتىن كالپۇكوۋسكىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدى. كالپۇكوۋسكى مۇشۇنى باھانە قىلىپ ئالدىراش جابدۇنۇپ بىزگە قارشى ئەسكەر ئەۋەتتى. ئۇ سۇلتاندىن رەنجىگەن گاھىبىر بەگلەر بىلەنمۇ ئالاقە ئورناتقانىكەن. شۇڭا، 1871 - يىلى ئەتىياز پەسلىدە «دوبون» چۆرىسىدە رۇس ئەسكەرلىرىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى قورۇلچى بۆكتۇرمىلەر خەۋەر قىلدى. بىز توقىلىق باشچىلىقىدا سوقۇشقا باردۇق. رۇسلار بىلەن كەتمەندە ئۇچراشتۇق. بىزنىڭ مىلتىقلىرىمىز بىر ئاش پىشىمدا بىر ئوق ئۇزەتتى. ئورۇسلارنىڭ مىلتىقىدىن ئۇزۇلمەي ئوق

چىقاتتى. بىزنىڭ توپ ئوقلىرىمىز رۇسلار تۇرغان يەرگە يېتىپ بارالمايلا يېرىم يولدا چۈشۈپ پارتلىسا، رۇسلارنىڭ توپ ئوقلىرى بېشىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتەتتى، بەزلىرى يېنىمىزغا چۈشۈپ پارتلايتتى. رۇسلار چاپسان ئاتار توپ ۋە مىلتىقلىرىنىڭ سايىسىدا بىزنى سۈرۈپ كەتمەننى تارتىۋالدى. ئەمما، بىز كېچىسى قاراڭغۇدا ھۇجۇم قىلىپ رۇسلارنى قوغلىدۇق. رۇسلار جابدۇقلىرىنى تاشلاپ پىتىراپ قېچىشقانىدى، بىزدىن ئەخمەقلىق ئۆتۈلدى. شەھەر ئەسكىرى قاراڭغۇدا ئۇقۇشماستىن بىزگە ھۇجۇم قىلدى. بىز ئۇلارنى رۇسلارغا سېتىلغان چېغى دەپ راسا ئېتىشتۇق، رۇسلار بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ يەنە جابدۇقلىرىنى ئېلىپ يۈگۈرگەندە تاك يورۇدى. شۇ چاغدىلا بىز ئۆز - ئۆزىمىزنى راسا قىرغىنىمىزنى بىلدۇق. ئەلەمنى رۇسلاردىن ئېلىپ، رۇسلار ئۈستىگە مۆلدۈرەك ئوقلىرىغا پىسەنت قىلماي باستۇرۇپ باردۇق ۋە رۇسلارنى چېگرادىن نېرى ھەيدىۋەتتۇق. ماڭا شۇ چاغدا توپ ئوقىنىڭ پارچىسى تەگدى!

لېكىن، بىز يەنىلا ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز يوقاتتۇق. كەتمەن ئۇرۇشىدا قاتتىق زەربە يەپ قاچقان رۇس ئەسكەرلىرىنىڭ پات پۈرسەتنىڭ ئىچىدىلا ئىلىنىڭ ئوڭ ياقىسى بىلەن غۇلجىغا قاراپ ھەربىكەت قىلىۋاتقانلىقىنى كەتمەندە تۇرۇپ ئاڭلىدۇق، بىز قايتىپ كەلگۈچە رۇسلار شەھەرنى ئېلىپ بوپتۇ. ئەسلىدە، رۇسلارغا قارشى قويۇلغان شەھەر ئەسكىرى ئۇرۇشماستىنلا تەسلىم بولغانىكەن. بۇنىڭ سەۋەبى، شەھەر ئەسكىرىنىڭ باشلىقى بېشىربەگ جېلىل ئوغلى ئاللىبۇرۇن بۇياقتا زېمىن ھازىرلاپ قويۇپ رۇسلارنى چاقىرىپ كەلگەنىكەن. بولمىسا كەتمەن ئۇرۇشىدا يۇرەكئالدى بولغان رۇسلار مۇنداق ئىشەنچلىك، مۇنداق چاپسان يۇرمەس ئىدى. بېشىر بەگنىڭ كۆرسەتكەن ئۇلۇغ خىزمىتىگە مۇقابىل رۇسىيە دۆلىتىدىن

خارۇنجالىق (تۆرىلىك) دەرىجىسى تەقدىم قىلىندى.

بىچارە تارانچىلارنىڭ يەتتە ـ سەككىز يىل قان تۆكۈپ، مال ـ جانلىرىنى پىدا قىلىپ مىڭبىر قىيىنچىلىق بىلەن قولغا كەلتۈرگەن ئازادلىقى خائىنلار تەرىپىدىن بىر خارۇنجالىق دەرىجىسى ۋە بىرنەچچە يۈز سوم مۇكاپات بەدىلىگە پىدا ئېتىلدى ! سۇلتان رۇسلار تەرىپىدىن «سۇلتان قورغان»غا قامالدى.

مېنىڭ قىلىچىم جياڭجۇن چېرىكلىرىنىڭ كاللىسىنى ئالغان، كالپۇكوۋسكى قازاق ئورۇسلىرىنىڭ قېنىنى تۆككەن ! رۇسلار مېنىڭدىن قىساس ئالدى. رۇسلار سورىغان ئون يىل ئىچىدە نېمىلەرنى كۆرمىدىم؟ باتۇر ھەمرا، مۇخپۇللار بىلەن سىبىرغا پالاندىم. يېرىم يولدىن چىنۇفنىكلارنى ئۆلتۈرۈپ قاچتۇق. توغراقتا يوشۇرۇنۇپ خېلى يىل جان ساقلىدۇق، رۇس شەھەرلىرىدىمۇ قېچىپ يۈردۇم. توقلىك، سادىر، ئاقتوزا قاتارلىق جورىلىرىمدىن ئايرىلدىم. ئۇلاردىن كېيىن ھەمرا بىلەن مۇخپۇلنى خائىن ئېردى تۇتۇپ بەردى. تىنچقىنە ئۆلەي دەپ يار بېشىدىكى مەھەللەمدە مەزىنلىك قىلىۋاتسام مېنىمۇ بىر خائىن ھۆكۈمەتكە چاقۇ قىلىپ سولاقتا سالدى. ئاخىر شاكىر پالۋان بىلەن قېچىپ چىقتۇق. بىز ھەممىز قىساسچىلارنىڭ دەستىدىن بۇ يەرگە كەلدۇق. قوزغىلاڭنىڭ ئاخىرى مانا قاچاقلىق بىلەن ئاخىرلاشتى. چىڭ ۋەكىلى زىڭ پېتربۇرگقا بېرىپ توققۇز مىليون بەدىلىگە بىزنىڭ يېرىمىزنى رۇسىيەگە بۆلۈپ بەردى. بۇ، بۇرۇن سەمەر ئاتالغان ياركەنت، بورخوجۇدىن قورغاسقىچە، كەتمەن تەرەپ ئۇزۇنتامدىن غالجاتقىچە، يەنى ھازىرقى رۇسىيەگە قاراشلىق ياركەنت ئۇيازىنىڭ يەرلىرىنى رۇسلارغا بېرىپ ئىلىنى قايتۇرۇۋالدى، 1881 ـ يىلىدىن باشلاپ ئىلى خەلقى ئىلاجسىز رۇسىيەگە كۆچتى. تارانچى بېشىغا يېڭى كۈلپەت تاشلىرى ياغدى،

كۆپچىلىك ئۇيغۇر، تۈركگان، قازاقلار غۇلجىنى تاشلاپ سەرسان - سەرگەردان بولۇشتى. 1882 - يىلى جىك جىياڭجۇن غۇلجىغا كېلىپ 3 - ئاينىڭ 15 - كۈنى مۇنداق يارلىق ئېلان قىلدى: «خان، ئىلى بۇزۇلغاندا سىزلەرگە مەرھەمەت يۇزىسىدىن بارلىق گۇناھسىزلاردىن ئۆتۈپ، بارچىڭىزنى تىنچلىققا چىرلاپ بىر يارلىق چىقارغانىدى. ھېلىھەم تاشقى ئىشىكلەرگە قارايدىغان مەھكىمىدىن ئېلىنغان خەۋەرگە قارىغاندا، ئىلى ۋىلايىتى رۇس ھۆكۈمىتىدىن قايتۇرۇۋېلىنغان. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن خانىنىڭ يەنە مەرھىمىتى قوزغىلىپ، پۈتۈن ئىلى ئاھالىسىگە ئەپۇ ئومۇمى قىلغىنىنى مەلۇم قىلىدۇ. مۇنداق ئىلتىپات شاھانىنىڭ قەدىرىنى بىلىش كېرەك. ئەمدى ئىلى ۋىلايىتىدە ياشاپ تۇرغان دېھقان، سېپىقچى، مالچىلارنىڭ بارچىسى بۇرۇنقىدەك تازا كۆڭۈل بىلەن خان مەرھىمىتىدە ئاسايىشتا يۇرسۇنلەر. مۇندىن بۇ يۇزى ھېچكىم ھېچكىمگە زورلۇق - زومبۇلۇق قىلمىسۇن دەپ بۇيرۇق قىلدىم!»

ئاشكارا ئۆچ ئېلىش بولمىدى، لېكىن يوشۇرۇن بولۇپ تۇردى، خەلق يەنە پۈتمەس - تۈگمەس ئالۋان ئىچىدە قالدى، خەلق كۆچۈپ كېتىپ نۇرغۇن يېزىلار بوش قالدى. لېكىن، ئالۋان - سىلىق ئازايمىدى. مەزمخان سۇلتانىنىڭ ئوغلى «بوۋاق خوجا» لەقەملىك ئىلياس خوجىنى كەتمەي قالغان تاراڭ-چىلارغا ھاكىم قىلدى. بۇ ھاكىمنىڭ تارانچىلىرى ئاز، سىلىقى تېخىمۇ ئېغىر بولماقتا. خەلق يىغىسىنى يىغلىغان بىزدەكلەر زىنداندىن جاي تاپماقتا. بىز ھەممىزلا ئۆلۈمدىن قېچىپ چىققان، ئارىمىزدا تارانچىلار كۆپ. تۈركگانلار، قازاق، قالماق، شىبە - سۇلانلارمۇ بار. بىز بۇرۇن بىر تائىپە يەنە بىر تائىپە بىلەن دۇشمەنلەشكەن، ئەمدىچۇ؟ تارانچىلار ئۆز بەگلىرىگە، باشقا ئايماقلارنىڭ نامراتلىرىمۇ ئۆزىنىڭ زالىم بەگلىرىگە قارشى تىغ كۆتۈرۈشى لازىم ئىكەن. بىزگە ھەممە تائىپە -

ئايماقلار بىرىككەن، كەڭ - كۇشادە، زۇلۇم ۋە قىرغىن يوق زامان كېرەك!

... ھاۋا قاتتىق گۈلدۈرلىدى. غۇلام مەزىنىڭ ھېكايىسى ئۇزۇلدى. ئىككى ئاتلىق گۈلخان يېنىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ بىرى ھودۇقۇپ سۆزلىدى:

— چېرىك، ئېغىزدا چېرىكلەر پەيدا بولدى!

غۇلام پالۋان بىلەن شاكىر پالۋان قىلىچلىرىنى تۇتۇپ ئورنىدىن دەس تۇردى:

— ئورۇنلارغا! — دېدى غۇلام پالۋان قولىنى كۆتۈرۈپ. قېرى پالۋاننىڭ كۆزىدىنمۇ چاقماق چېقىلغاندەك بولدى. گۈلخان ئۆچۈرۈلۈپ ئىختىلالچىلار ئىككى قاپتالدىكى ئۆڭكۇر ۋە تاشلار ئارىسىغا شۇڭغۇشتى...

قاچقۇن

جىرغىلاڭ غولىدا مىلتىقلار ئېتىلىپ، تاشلار غۇلاپ، ئادەملەر ۋاڭ - چۇڭىدىن ياۋايىلار ئۇركۈشىسۇن، شاش ئاتلار ئەجەل قىچقىرىپ كىشنىشىپ، شالدىرمىلىق ئېگەر ئۇستىدىن ئۇزۇن قارا چاپانلىق، دۇمبىسىدە دۇگىلەك ئاق بەلگىسى بار، ئۇزۇن ئۆرۈمە چاچلىرى ئۇستىگە پۆپۈك - جالالىق قارا پوسمىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىشكەن كوسا چېرىكلەر قىلىچ ۋە خەنجەر ئاسقان كېلەڭسىز گەۋدىسىنى جوڭقۇرالماي يىقىلىۋەرسۇن، ئۇلارنىڭ ئۆلۈمدىن باشقىنى ئويلىمايدىغان بىچارە باشلىرىغا قېيلىن چەملىك، گۈللۈك قونچلۇق، ئۇچى ئىلمەك ئۆتۈك كىيگەن، شۇنچە يىراق يەردىن ئاشۇ ساددا كاللا بىلەن يارامسىز گەۋدىنى ئېغىر كۆرمەي كۆتۈرۈپ كەلگەن ئاياغلىرىغا ئىختىلالچىلارنىڭ تاشلىرى تەگسۇن، ئوقلىرى تېتىسۇن، شۇنىڭ بىلەن جىرغىلاڭ غولى قانغا بويالسۇن...

بۇ ئىشلارمۇ يار بېشىدىكى مەھەللىگە ئاڭلانمىدى. ئۇ يەرگە پەقەتلا دەريا شاۋقۇنى، قۇشلارنىڭ كۈيى، قوي، ئات، كالىلارنىڭ مەرەش، مۆرەش، كىشنەشلىرىلا ئاڭلىنىدۇ. ھازىر يالغۇز سالچىلارنىڭ نەي ئاۋازلىرى بىلەن غۇلام مەزىنىنىڭ يار بېشىدىكى سەيناسىدىن كېلىدىغان ناخشا ـ ساز ئاۋازلىرىلا كەمچىل.

مەھەللە باغلىرى يالىڭاچلانغان. ئۆيلەر تېخىمۇ قاراڭغۇلاشقان، ئۆگزىلەرگە ئوت ـ چۆپ، پاخال ـ شاخلار بېسىلغان، ئادەملەر بولسا يازغىچە قىلغان ئىشىنىڭ ھاردۇقىنى چىقىرىۋاتقاندەك تېخىمۇ ھۇرۇنلاشقان: بامداتتىن كېيىن كورەك جۇۋىلارغا ئورنىپ كۆتەك ۋە بەندىلەرگە ئولتۇرۇۋېلىپ ئىمامنىڭ ھۇرۇنلۇق بىلەن ئېيتىۋاتقان كايىشلىرىنى ئاڭلاشماقتا:

ــ غۇلام مەزىن كۇيۇر كەتتى. سۇلتان ۋەيس مازىرىنى ھاقارەتلىدى. «ۋەيس خان تۇغلۇق تۆمۇرنىڭ ئوغلى خىزىر خوجىنىڭ كىچىك ئوغلى شىر ئەلىنىڭ ئوغلى» دەپ كۇيۇرلۇق قىلدى ! ــ دەپ چۇشىنىكسىز سۆزلىدى ئىمام ئۇزۇن بۇرۇنىنى تارتىپ قويۇپ، ــ تۇغلۇق تۆمۇر كۇيپار. رىشىت باغدادى ئۇنى ئىمان ئېيتقۇزغان بولسىمۇ، بەربىر تېگى كۇيپارده ! ۋەيسخان غوجام كۇيپارنىڭ بالىسىمدى؟ سۇلتان ۋەيس يەمەندىن كەلگەن ئۇلۇغ زات ھەزرەت سۇلتان ۋەيس ئەلقەرنى رەھمەتىللا ئەلەيھىنىڭ قەبرىسىدۇر ! ھەرگىزمۇ كۇيپار بالىسىنىڭ قەبرىسى ئەمەس ! غۇلام مەزىن كۇيۇرلۇق قىلغاچقا مازارلار قارغىۋەتتى !

ــ پاھ ! ــ دېدى ئەللىكبېشى بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۇلۇپ قويۇپ، ــ كۇيپار بالىسى، كۇيپار بالىسى دەيدىكەنلا تەخسىر، مۇھەممەت پەيغەمبەرمۇ كۇيپارنىڭ بالىسىغۇ !

ــ ياڭاللا، ئىمانسىز !

— پاھ ! — دېدى يەنە ئەللىكبېشى كۈلۈپ قويۇپ، — مەۋلۇت ئوقۇغاندا ئۆزلىرى بىزنىڭكىدە «تىكەننىڭ گۈلى، ھەرىنىڭ ھەسلى باردۇر، رەسۇللاللامۇ كۈپپار ئۆيىدە تۇغۇلغان. جياڭجۇننىڭ ئۆزى كۈپپار بولغىنى بىلەن ئەمرى پەرز: ئون ئىككى خو سېلىقنى يىگىرمە تۆت خو قىلغان بولسا بۇ ئەمرنى بەجا قىلماق پەرز دېمىدىلمۇ؟

— ياڭاللا، ماڭۇ تۆھمەتنى !

تالاش خېلى كۈچەيگەن بولار ئىدى، مۇتىۋەللى قولىنى كۆتۈردى:

— جامائەت ! — دېدى ئۇ تەنتەنە بىلەن، — بۇگۈن مىڭبېگىمىز ئەڭگەۋاينىڭ توي مەرىكىسى بولىدىكەن، يەنى ئەڭگەۋاي بىلەن زىياڭۈدۇننىڭ قىزى گۈلەمخاننىڭ نىكاھى بولىدىكەن. بۇ بايىنىڭ مىڭبېگى بولغاندىن كېيىن قىلغان چوڭ تويى. تويغا مېھمانلار كۆپ كەلگۈدەك. پۇتۇن بىر مىڭبېگى، يەنى ئون يۈز بېگىلىك يەرنىڭ يۈرت چوڭلىرى، مەھكىمە بەگلىرىدىن باجگىر بېگى، زىندانبېگى، خەزىنىچى بەگ، شەھەر بايلىرىدىن ئەپرىدىن بايۇەچچە، كامال ئەپەندى، تىلمۇشالدىباي قاتارلىقلار كېلەرمىش. جياڭجۇن زۇڭتۇ دارىنىنى ئەۋەتكۈدەك دېگەن خەۋەرمۇ بار تېخى. مانا بۇلار يۇرتنىڭ ئاۋرىغى، بېشىمىزغا تاج قونغىنى، مېھمانلارنى ئۆي - ئۆيگە بۆلۈپ كۈتۈش بىزنىڭ بوينىمىزدىكى ۋەزىپە. ئات ئالىدىغان، قولىغا سۇ قۇيىدىغان، داستىخان سالىدىغان، ئوتۇن يارىدىغان، بۇلاقتىن سۇ توشۇيدىغان، پۇتۇن مەھەللە كوچىلىرىنى سىيرىپ - سۈپۈرۈپ سۇ چاچىدىغان، ئات باغلايدىغانغا خادىلارنى قېقىپ ئارغامچىلارنى تارتىدىغان ... قىسقىسى، ئىش كۆپ. جامائەت، ھازىرلا كۆڭۈل سوراپ باينىڭكىگە بارايلى. پېشىمىزنى سۈپۈرگە، قولىمىزنى كۆسەي قىلىدىغان، پۇتىمىزنى قويۇپ، بېشىمىز بىلەن يۇگۈرىدىغان كۈن مانا شۇ !

— قېنى ئەمىسە بارساق بارايلى، ئامىن !

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

كۆپچىلىك مەسچىت ئالدىدىكى كۆتەك، بەندىك، سۇپىلاردىن ئۇزۇن چاپان - جۇۋىلىرىنىڭ ئارقىسىنى قېقىپ قويۇشتى.

جۇل - جۇل چاپانلىق مۇكچەك بوۋاينىڭ غەمكىن كۆڭلىدىمۇ بەزىدە شادلىق جىلۋە قىلغىنىغا ئوخشاش، كەچ كۇزنىڭ ئىزغىرىن شامىلىدا باغلىرى يالىڭاچلىنىپ، ئۆگزىلىرى چۈمكىلىپ خۇددى ھاسىغا چۈشكەن جۇل - جۇل تىلەمچىگە ئوخشاپ قالغان زىياۋۇدۇننىڭ نامرات ئۆيىدىمۇ بۇگۈن ئاۋاتلىق نامايان: باغقا يوغان ئۇچ داشقازان ئېسىلغان، ئۆمرىدە ئون قوي، بىر تۇل سىيىرنىڭ بىرلا ۋاقتتا سويۇلغىنىنى كۆرمىگەن نامرات ئىتلىرىمۇ ئىگىلىرى بىلەن بۇ باغقا كېلىشكەن، باغقا كىرىش ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، يازىچە قاشالىق تۇرغان چوڭ شورا ئېچىۋېتىلگەن. مەھەللە ياشلىرى ئەڭ گۈزەل، ئەڭ پاكىز، ئەڭ ئەقىللىق قىزىنىڭ كۆز يېشى ھېسابىغا خۇددى قىش ئاپتېپىنىڭ تەپتىدەك ئۆتكۈنچى خۇشاللىقتا ئېرىشكەن: ئۇلار يۈگۈرۈشەتتى، كۈلۈشەتتى. بىر - بىرىنى كۆتۈرۈپ، بېسىپ ئويىنىشاتتى، بىر - بىرىنىڭ ئەسكى مالخىيىنى دەرەخكە ئاتاتتى. ئىشقىلىپ شادلانغاندا قىلىدىغان بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتقانلىرى بولسا خۇددى مەشرەپ پاششاپلىرىدەك قالغانلىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشاتتى.

ئاياللارغا كەلسەك، ئۇرۇق - تۇغقان، قولۇم - قوشنىلار ئاخشاملا گۈلەمخانىنى تىلەپ كەلگۈچى قىزنىڭ ئىختىيارىغا كۆز يېشى قىلىپ، قۇچاقلاپ سۆيۈشۈپ ئۇزىتىشقاندىن كېيىن، بۇ ئاكا - ئۇكا ئىككىسىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىشقان: ئۇلار كېچىچە سەۋزە توغراپ، يىراقنى يېقىن، يوقنى بار قىلغىنىغا قارىماي بۇگۈن بۆلەكچىلا تېتىك. قاتۇرۇپ تارالغان چاچلىرىنىڭ ئۇچىدىكى كۈمۈش ياكى تۇچ چاچىتەڭگىلىرىنى جىرىڭلىتىپ، قولدا بېقىلغان ئوغلاقتەك تىمەن ھەرىكەت قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرىمۇ بۆلەكچىلا سىلىق، ئىنچىكە، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇشلىرى، قاپاقلىرىنى سۈزۈپ لەۋلىرىنى

پۇرۇشلىرىمۇ چوڭ سورۇنلارغا لايىق. ئۇلار بۇگۈن زىياۋۇدۇن ياكى ئازنىخانىنىڭ تۇغقىنى، قوشنىسى بولۇپ قالغىنى بىلەن يىراق - يېقىنىدىن كەلگەن ئايالىلار ئالدىدا ماختانغۇسى، غۇرۇرلانغۇسى...

زىياۋۇدۇننىڭ ئىنىسى زەياۋۇدۇن خېلى خۇشال: بۇ يىل بۇغدىيى ياخشى چىقتى. سېلىقتىنىمۇ ئەڭگەۋزاينىڭ سايىسىدا ئاسان قۇتۇلدى: باشقىلار تۇتۇن بېشىغا ئوتتۇز ئىككى خودىن كەلگەن سېلىقنى تولۇق تۆلىگەن بولسا، زەياۋۇدۇن يېرىمىنى تۆلەپلا قۇتۇلدى. قالغان ئاشلىقلىرىمۇ يىغىلىپ، پاخال - چۆپلىرى توشۇلۇپ بولدى. ئەمدى جاڭگالدىن ئۇچ قېتىم قۇرۇق تال، تاغ تېرىكى ئاچىقىۋالسا قىشنىڭ قەنتىنى چاقىدۇ: بىرى بىلەن كىرىشىپ قازاق تامىرلىرىدىن تېرىق ياكى ئارپا بېرىپ بىرەر بايتال ياكى ئۆكۈز ئېلىپ سوقۇم سويۇۋالىدۇ - دە، ئوتتۇز ئوغۇلنىڭ گۈلى بولۇپ مەشرەپكە قاتنىشىدۇ ياكى يېڭىدىن سېتىۋالغان قۇلا بايتىلىنىڭ تاقىسىنى قاقتۇرۇپ، ئېگەر - جابدۇقىنى خىللاپ، جاڭگالمۇجاڭگال توشقان قوغلاپ، چىل ئوۋلاپ قاراڭغۇ قىشنى چىقىرىدۇ.

شۇڭا، ئۇ كەلگەن مېھمانلار بىلەن قىزغىن كۆرۈشۈپ ئۆيگە تەكلىپ قىلىدۇ - دە، ئاندىن كېيىن قېرى ئۇجمە ئاستىغا قويۇلغان تېرەك لىم ئۇستىدە ئولتۇرۇپ ناسۋال چېكىدۇ. لېكىن، ئاكىسى زىياۋۇدۇننىڭ كەيپى بوش. ئۇ بۇگۈن بېشىغا سېرىق ئەلتېرىدىن تىكىلگەن قۇلاقچا، ئۇچىسىغا كۆك شاڭدىن پەشمەت، قارا زىغىرىقلىق سېرىق شالۋار، پۇتىغا كىگىز پايپاق بىلەن يېڭى پوپۇچ كىيگەن، بېشىنى چۈشۈرتۈپ، ساقىلىنى قىرقىتىپ بۇرۇتىنى چەكتۈرگەن. ئومۇمەن ئايالىنىڭ زورى بىلەن توي ئىگىسىگە لايىق ياسانغان بولسىمۇ كۆڭلى غەش، مىسكىن. ئۇنىڭ قۇلىقى يېنىدا قىزىنىڭ نالە - پەريادى تىنىمسىز ھالدا غوڭۇلدىماقتا. سۆيۈملۈك قىزىنىڭ يىغىدىن ئىششىغان كۆزلىرى ئاتىسىدىن پاناھ تىلەپ قانچە

قېتىملاپ تەلمۈردى، لېكىن مەن ئەر دەپ قالپاق قىرلاپ، بېلىنى باغلاپ يۈرگەن زىياۋۇدۇن قىزىنىڭ نالە ـ پەريادىغا نېمە بىلەن جاۋاب بېرەلىدى؟ قېنى ئۇنىڭ ئاتىلىق بۇرچى؟ كۆكىنەك چېغىدا بالىسىنى ھىمايە قىلىدۇ. يىرتقۇچ بۆرە چېغىدا كۈچۈكىنى چىشلەپ ئۆتكۈرمۇئۆتكۈر قېچىپ يۈرۈپ ئوۋچىنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلايدۇغۇ !

ئاتام بولغىنىڭ قېنى؟
ئانام بولغىنىڭ قېنى؟
ئۆلتۈرگىلى ئېپ ماڭسا،
تىلىۋالغىنىڭ قېنى !

دېگەن قوشاقتىكىدەك ئاتا بولۇپ ياشىغىنىدىن تىك يار بېشىدىن دەريادا سەكرىگىنى ئەلا ئەمەسمۇ؟ نېمىشقا خوتۇنىنىڭ گېپىنى يىرالمىدى؟ ئۆزىنىڭ ئارامىنى ئىزدەپمۇ؟ ھە، شۇنداق، ئۆز ئارامى ئۈچۈن قىزىنى قان يىغلاتتى. ئۆزىنىڭ بىر دەملىك باش ئاغرىقىنى ساقايتىۋېلىش ئۈچۈنلا سۆيۈملۈك قىزىنى ئۆمۈرلۈك بەختى قارا، ئۆمرى كۆتە قىلىپ قويدى. قىزىنىڭ ئوغۇل بالىلاردەك يازىچە قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولۇپ ئىشلىگەنلىكى دادىسىنىڭ غېمىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن ئىدىغۇ، ئەمدى نۆۋەت ئۆزىگە كەلگەندە نېمىشقا قىزىنىڭ دەردىگە دەرمان بولالمىدى؟...

زىياۋۇدۇننىڭ مانا بۇلارنى ئويلىسا ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، كۆڭلى بۇزۇلاتتى. ئۇ بوينىنى يېتىم بالىدەك قىسىپ ئىككى قولى بىلەن بېلىدىكى قارا لەستىك پوتىسىغا تايىنىپ، ئۈجمە ئاستىدا گۇناھكاردەك تۇراتتى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا نە ئەتراپتىكىلەرنىڭ خۇشامەتلىك ياخشى گەپلىرى، نە ئەلچىلەرنىڭ خەۋەرلىرى ئاڭلانمايتتى.

گۈلەمخانىنىڭ كۆز يېشىدىن يىقىلغان كىچىك ئاپىسى

ئايەتخاننىڭ تۇنۇگۈندىن بېرىلا تاۋى يوق. ئۇ ھازىر ئانىسىنىڭ يار بېشىدىكى ئۆيىدە مەيدىسىنى تۇتۇپ قاتتىق يۆتىلىپ كاڭدا ئولتۇرىدۇ. ئازىنىخان مايدا قاتۇرغان ئوسمىدىن تازا قاملاشتۇرۇپ قويغان، چېچىنى تاراپ ئوشۇققا چۈشكۈچە جالا سېلىپ بەلدەك چاچتەڭگىلەر ئاسقان. ئۇچىسىغا جانساخان ئاپپاقتىن تىلىۋالغان، كىمخاب تۇتقان نىمكەش مەخمەل چاپان كىيگەن. ئۇزۇن چاپاننىڭ يان چېكىدىن باي ئۆيىدىن ئېلىنغان دوم تاۋار كۆڭلەكنىڭ يوغان مودەنگۈللىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇ بېشىغا نېپىز يىپەكتىن لىمچەك سېلىپ چېكىسىگە ئۇنچە ـ مارجان، زەر تۇتۇلغان تېگى يېشىل دۇخاۋا بوۋك كىيگەن. پاشىلىق گۈللۈك پوپوچ، قونچى جىيەكلىك مەسە كىيگەن ئاياغلىرىنى ئالدىرىماي يۆتكەپ، جانساخان ئاپپاقتا ئوخشىتىپ مېڭىپ، پۇتۇن تويىنىڭ تىزگىنىنى ئۆز قولىدا تۇتۇپ، ئۆي، ھويلا، باغدىكى ھەممە ئىشلارغا چېپىلىپ خورازدەك گىدىيىپ يۈرمەكتە. چېپىلغاقلىقى بىلەن تۇنۇگۈن تويىنىڭ مېلى كىرىدىغان كۈنىلا جامائەتنىڭ ئوغىسىنى قاياتقان. ئەللىكبېشى زەردە بىلەن:

ـــ ھەي ھازاۋۇل، مال دېگەننى ئەر كىشىلەر يارىتىپ ئۆتكۈزۈۋالىدۇ. باي ئون قوي ئەۋەتسە سەن نېمىدەپ جىق بولۇپ كەتتى دەپ غىڭشىيسەن، بار، ئوسماڭنى قوي! ـــ دەپ ۋارقىرىغاندى. بۇگۈن ئازىنخان يەنە ئايالىلارنى تاشلاپ قازان بېشى، باش چۈشۈرگە بولىدىغان ئۆي، قىز ئولتۇرغۇزغان ئۆي، ئوتۇن ـ ياغاچ، ئاشپەزلەرنىڭ ئىشى، گۆشنىڭ توغرىلىشى، ياغنىڭ داغلىنىشى، ئىشقىلىپ ھەممىلا ئىشقا بۇيرۇق ۋە يولىيورۇق بېرىپ يۈرمەكتە ئىدى، ئەڭگەۋزاينىڭ مالىيى ھېدىل ئۇنىڭغا تەنە قىلدى:

ـــ مېكىيان خورازنىڭ چىللىغىنىنى بۇگۈن كۆردۇم، پاھ، قىزىنىڭ تويى بولماي ئۆزىنىڭ بولغان چېغى. قاراڭلار، بىر كۈندىلا تۈك تاشلاپ...

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى www.uyghurkitap.com

ـــ ھەي ھېدىل، نېمە بەزگە ئالايغان مۇشۇكتەك قىلىسەن، ماڭ، ئوتتۇز ئوغۇلنىڭ سۆيىنى توشۇ، ئوتۇننى يار، بۇ يەردە ساڭا ئىش يوق.

ھېدىل قىل تاغاردىن تىكىلگەن چاپىنىنى بەدىنىگە يۆگەپ تۇرۇپ ھىجايدى:

ـــ ئۇ يەردە ئوتتۇز ئوغۇل يوقمەن، توققۇز بوۋاي بارمەن. ئوتتۇز ئوغۇل مانا قۇم تۇۋىدە شۇمشىيىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇلارغا سۆمۇ، ئوتۇنمۇ لازىم ئەمەسمەن ئاپپاق ئايلا!

ـــ ئۆل ئىلاھىم رودۇ! ـــ دەپ شۇڭاق سۆپۈرگە بىلەن ھېدىلغا ھەيۋە قىلدى ئايال كۇلۇپ، قاشلىرىنى ئويناتىپ، ـــ سەندەك ئوتتۇز ئوغۇل بوۋاينىڭ سەدىقىسى بولسۇن! بوۋاينىڭ يۇندىسىمۇ ساڭا ئاشمايۇاتىدۇغۇ تېخى!

ـــ ھەئە، ـــ دېدى ھېدىل ھەييارلىق بىلەن يەلكىسىنى قىمىرلىتىپ، ـــ ساڭا ئوخشاش يۇندىخورلارنىڭ جىقلىقىدىن بىزگە ئاشمايۇاتىدۇ!

ئولتۇرۇشقان ياشلار قاقاقلاپ كۇلۇشتى. ئازىنخان ئەمدى ئۇلارغا تاشلاندى:

ـــ ھە، ئېزىلەڭگۈلەر، ئورۇق كالىنىڭ تېزىكى يوغان دەپ كۇلۇشۇڭلار قالتىسقۇ، ئات ئۇركۇتكۇدەك كۇلۇشكىچە كوچىغا سۇ چاچساڭلار بولمامدۇ؟

ـــ مەسلىھەت قىلىۋاتىمىز، ـــ دېدى بىگىزدەك بۇرۇتى بار يىگىت كونا پەرىجىسىگە تۇمشۇقىنى تىقىپ، ـــ گوزىپە ئېشىغا بازارغا ماڭدۇرساق دېيىشىۋاتىمىز. لايىقىدا بولمىسا بولماس ئازنىمدە!

ـــ ھەئە شۇنداق. بۇنداق توي يۇرت ـ يۇرت بولۇپ تېخى بولۇپ باقمىغان. ئەتە غوجۇركېپە، باينىڭ غوجۇركېپىسى سېنىڭ بىلەن مېنىڭ تويۇمدىنمۇ چوڭ بولىدۇ. ھە، باينىڭ ھۆرمىتىنى قانداق قىلماقچىسىلەر.

ھېدىل ھەييارلىق بىلەن جاۋاب بەردى:

— كۈل تام بولماس، تام بولسا تۇڭى بوش بولۇر. كۈيۈ ئوغۇل ئوغۇل بولماس، كۈيۈ ئوغۇل ئوغۇل بولسا كۆڭۈل خۇش بولۇر. سۈلتان پاشانىڭ ھۆرمىتىنى بىز قىلماي كىم قىلسۇن دەپ، ئوتتۇز ئوغۇل توقۇز خىل گېزىكى بىلەن قارا باش تويىنى دەم ئالماي يەتكۈزۈپ كەلدى، دېمى كەم بولمىغاي ھوششەرە!

ياشلار يەنە كۈلۈشتى. ئازنىخان ئۆزىگە قازان بېشىدىكى چوڭلارنىڭ سەپسېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ «ئوۋۇش» دەپ قويۇپ جالا سوقۇپ مېڭىپ كەتتى. ياشلار ۋارقىراشتى.

— ئېيتقىنە ھېدىل، بىردەم كۈلدۈرگىنە!

— ئېيتە تاز، بولمىسا مالخىمىڭنى ئېلىپ قاچىمەن.

ھېدىل ساپسېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ، يوغان كۆزلىرىنى ھەييارلىق بىلەن ئويناتىپ، تىزلىرىنى پۈكۈپ، قوللىرىنى كەلتۈرۈپ «چۈنچۈن سالىۋات» ئېيتاتتى:

— ئۇرۇڭقاي ئاغچىلار، جۇرۇڭقاي بەگلەر، ئويىنىڭلار، كۈلىڭلار. ماقىغا ماقا، توخۇ تېرەككە چىقتى، ئۇجمىگە پاقا. قارىغۇ ئىنەككە چولاق بۇقا، توكۇر ئېشەككە كۈموش تاقا. خوتۇنلار ئالتە غېرىچ كۆڭلەك كىيىپتۇ، يەتتە غېرىچ ياقا. ئۇنى كىيىپ بىرى ـ بىرىگە باقا، ئويىنىڭلار، كۈلىڭلار. سېغىزخان ساقچى ئىدى، قۇيرۇقى ئاقچى ئىدى، تۇلكە تۇمەنبېگى، قۇيرۇقى مىڭبېگى ئىدى. ئويىنىڭلار، كۈلىڭلار... ھەي ئاڭلىڭلار، زامانە زورنىڭ، تاماشە كورنىڭ، ئاشقان ـ تاشقان ھەممىسى، مۇنۇ نېزەڭ پورنىڭ!

ئۇ نىزامىدۇن ئىسىملىك كېلەڭسىز يىگىتنىڭ كىگىز ـ لاتا پارچىلىرى ئورالغان پۇرۇم چوقايلىق ئايىغىغا يېنىككىنە تەپتى، نىزامىدۇن قوپۇپ ئۇنى تۇتماق بولدى. بىرى ئۇنىڭ پۇتىغا پۇتى بىلەن ئۇرۇۋىدى، نىزامىدۇن كېلەڭسىز گەۋدىسى بىلەن توپىغا يىقىلدى. نامرات يىگىتلەر قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كۆڭۈل ئېچىشتى. ھېدىل نېرىسىغا بېرىۋېلىپ، چېلىش مەيدانىغا چۈشكەن موڭغۇل پالۋانلىرىدەك ئالچاڭلاپ:

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ بۈرگەم ئۆزى بىر باتۇر، ئەسكى چاپاندا ياتۇر، بۈرگەم ـ بۈرگەم جان بۈرگەم، جېنىما بۈرگەم جان بۈرگەم ! ـــ دەپ ھەييارلىق قىلاتتى.

توي دېسە قۇرۇق كاللا مىدىرلاپتۇ دەپ، مەھەللىدە توي خۇشاللىقىدىن ھەممىلا ئۆيلەردىن كۈلكە ئاڭلىناتتى. گويا ئادەملەر نەچچە كۈندىن بېرىقى نارازىلىقلىرىنى ئۇنتۇشقان. ئون بەش ياشلىق قىزنى ئاتمىش نەچچە ياشلىق بوۋاينىڭ ئۆز نىكاھىغا ئېلىشى «گۈلىگە گۈلى كەلگەن ئىش»تەك، بۇ ئىش ئۈچۈن ئەزىز جاننىڭ ئىگىسى بولغان بىر گۈزەل قىزنىڭ بۇ يورۇق دۇنيا بىلەن ئاشۇ ئون بەش يېشىدا خوشلاشماقچى بولۇۋاتقانلىقى «ئەخمەقلىق»، «گۆدەكلىك» بولۇپ ھېسابلانماقتا. باينىڭ ئۆيىگە «چوڭ توي»غا ماڭغان ئىككى موماينىڭ:

ـــ ئازنەمنىڭ قىزىنىڭ پېشانىسى ئوڭكەن ! ـــ دېدى مۈكچىيىپ، پوپۇچىنىڭ ئۇچىنى ئارانلا كۆرەلەيدىغان بولۇپ قالغان قېرىسى ئۇزۇن كېلىپ قالغان مەخمەل تونىنىڭ يەڭلىرىنى شىمايلاپ تۇرۇپ، ـــ ئەڭگەۋاي ئۆلسە مىراس بىلەن باي بولۇپ قالىدۇ.

ـــ ئەڭگەۋاي بۇ توقىلىغا شەھەردىن ئۆي تۇتۇپ بەرگۈدەكقۇ؟ يالاڭغىداق چوڭ بولۇۋىدى، يىپەك ـ تاۋارغا پۈركىنىپ كېتىدىغان بولدى بۇ گۈلەمخان، خۇدايىم ئاقىۋىتىنى بەرسۇن ! ... ـــ دېدى ياشراقى قېرىسىنى يۆلەپ مېڭىپ.

ئۇلار باينىڭ ئۇلۇغ ئېچىلغان دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىشتى. ئاتمىش نەچچە ياشلىق يىگىتنى «ئولتۇرغۇزۇش»قا ھېچكىم چىقمىغان بۇ ھال يىگىتلەرنىڭ خالىمىغانلىقىدىنمۇ ئەمەس، بەلكى بۇنچە ھەشەمەتلىك «باش چۈشۈرگە»نىڭ ھۆددىسىدىن چىقماقنىڭ تەسلىكىدىن بولغان. بۇ يۇرتنىڭ رەسمىيىتى بويىچە، «باش چۈشۈرگە»دە بىر توخلا سويۇلۇپ،

ئادەتتىكى يېزا مەشرەپىگە ئوخشاشلا بولىدۇ: يىگىتبېشى «گۈل» تايىقىنى تۇتۇۋېلىپ ياشلارنى «يەكتىز» ئولتۇرغۇزۇپ خىلمۇخىل ئويۇنلار، مەسىلەن، ناخشا ـ ئۇسسۇل، بۇۋاي ـ مومايى، دەۋا ـ جازا قاتارلىق ئويۇنلارنى ئويۇنشىدۇ. قاراڭغۇ چۈشكەندە نىكاھ، ئاندىن كېيىن ئۆلەڭ، قىيقاس بىلەن يىگىتنى كۆچۈرىدۇ، ئۇ يەردە مەھەللە يىگىتلىرى قىزنى قىينايدۇ: يىگىتنىڭ چىڭ كىيدۈرۈلگەن ئۆتۈكىنى يەشتۈرىدۇ، بوينىغا چىڭ باغلانغان ياغلىقنى چىشلەتكۈزۈپ يەشتۈرىدۇ. يىگىتنىڭ تۇمىقىنى قوزۇققا ئاستۈرىدۇ... مەھەللە يىگىتلىرى كېچىچە ھۇجرا پەنجىرىسىدىن كەتمەيدۇ. تويىنىڭ قىزىقى مانا شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىدۇ.

لېكىن، ئەڭگەۋاينىڭ بۇ تويى ئالاھىدە بولدى. ئوتتۇز ئوغۇل ئورنىغا ھۇجرىغا يۈرت چوڭلىرى بىلەن شەھەردىن چىقىقان سۈرلۈك مېھمانلار توشۇپ كەتتى. ئۇلار خادىك، پەيتۇن، ياخشى ئاتلار بىلەن كېلىشتى. كىيىملىرى ھەيۋەتلىك: قاما ياقىلىق، سۆسەر ياقىلىق جۇۋا ـ تونلار، باشلىرىغا دۇخاۋا تاشلىق، مەرىيە ياكى قوزا تېرىسىدىن تىكىلگەن چىرايلىق تۆپىلەر كىيىشكەن. ئۇلارنىڭ ئالدىدا قانداقمۇ يىگىتبېشى قولىدىكى «گۈل»نى ئىشقا سالالمىسۇن! تېخىمۇ يامىنى ئۇلارنىڭ داستىخىنى: ئەڭگەۋاي تويىغا ئاتاپ تاغدىن قىشلىق قىمىز ئۇچۇن سېغىلىدىغان بايىتاللارنى كەلتۈرگەن. ئۆيگە تۇلۇم ـ تۇلۇمدا قىمىز توشۇلماقتا. پاقلان گۆشىدىن تەييارلانغان كاۋاپ، مېھمانلارغا پەتە قىلدۇرۇلغان لىغىرلاپ تۇرغان سېمىز گۆش، قايماق، سامسىلار تارتىلماقتا. بۇنچە ھەشەمەتلىك داستىخاننى يىگىتبېشى تېخى باشقۇرۇپ باققان ئەمەس ـ دە!

ئەڭگەۋاينىڭ بۇگۈنكى ئىسمى «سۇلتان پاشا». باي توي قائىدىسىگە مۇۋاپىق قېلىن كۆرپىلەر سېلىنغان بۇلۇڭدىن ئورۇن ئالغان. ئۆزىمۇ «يىگىت»چە ياسانغان: بۇرۇتىنى كۆتمەك قىلىپ، ئاچماق ساقىلىنى قايچىلىتىپ قىسقا قىلىۋالغان.

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۆش يانچۇقلۇق بەرقۇت تۇجۇركا ـ شىم، ئاق قىڭغىر ياقىلىق كۆڭلەك، خۇرۇمدىن ئېگىز پاشنىلىق ئۆتۈك كىيگەن. خۇشاللانغانلىقتىن، مەغرۇرلانغانلىقتىن خۇمارلاشقان كىچىك كۆزلىرى بىلەن ئەتراپتىكى مېھمانلارنىڭ خۇشامەتلىك ھەرىكەتلىرى ۋە ياغلىما سۆزلىرىگە سوغۇق نەزەر تاشلاپ، كۈتكۈچىلەرگە ئارىلاپ ـ ئارىلاپ بۇيرۇتمىلار بېرىپ قويۇپ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئالتۇن زەنجىرلىك يانچۇق سائىتىگە قاراپ تىتىلداپ ئولتۇراتتى. كەمچەت تۇماق ئۈستىگە چاققان سەللە ئورىغان، قارا ساقال، يوغان بۇرۇن مەھكىمە بېگى جەينىكى بىلەن ئەڭگەۋاينىڭ تىزىغا يۆلىنىپ پىچىرلىدى:

ـــ كېلە گۆشى يېدىڭىزمۇ؟ بولمىسا ئېغىر كېلىدۇ، ھى ـ ھى ـ ھى...

ـــ خاتىرجەم بولسىلا، ـــ دېدى ئەڭگەۋاي خىرىلداپ كۈلۈپ، ـــ بۆرە قېرىسىمۇ قويلىقى بار دەپتىكەن، يەنە تېخى بىر نەچچە تويغا يارىغۇچىلىكىمىز بار.

شەھەردىن چىققان سازەندىلەر ناخشا باشلىۋەتتى. ئاندىن كېيىن ئۇسسۇل، ئۆرۈمە، چاي تولدۇرۇلغان پىيالىنى تۇتۇپ بېيىت ئېيتىش، گۆش ئېتىش، ئاش ئېتىش... ئىشقىلىپ قىلىنمىغان ئويۇن قالمىدى. يۇمشاق يېكەندازلاردا مامۇقلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇشقان، سېمىز گۆش بىلەن تەملىك قىمىزدىن قىزىرىشقان بايلار، ئەمەلدارلار، موللىلار بىر ـ بىرلىرى بىلەن بەسلەشكەندەك كېكىرىشىپ، بىرلىرى بورا ياغىچى، بىرلىرى بارماقلىرى بىلەن چىشلىرىنى كوچىلىشىپ ئاڭلىغان ـ بىلگەنلىرىنى سۆزلىشەتتى:

ـــ دىۋانبېگىم، سىلى بىلىدىلا، ـــ دېدى ئىمام قىزارغان ئۇزۇن بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ، ـــ ھېلىقى ھېررى بېگى دېگەن بىلەن غۇلام قاچاقلار تۇتۇلۇپتۇدەك، بېشىنى كېسىپ سازايى قىلىپ، چەڭزە بېشىغا قاداپ قويۇپتۇدەك دېيىشىدۇ، راستمۇ ھە؟

— راست بولسۇن، يالغان بولسۇن، — دېدى دىۋانبېگى چارساقال، ئاق يۈز ئادەم ھەربىر گېپىگە بىر قېتىم بېشىنى لىكىلدىتىپ، — ھامىنى شۇنداق بولىدۇ. غۇلامنىڭ بېشىنى تازا مۇشۇ مەھەللىنىڭ يار بېشىدىكى دۆڭگە خادا قاداپ بېكىتىپ قويىمىز. كىم ئۇ كاللىنى ئېلىۋەتسە، ئۇرنىغا شۇ ئالغۇچىنىڭ كاللىسىنى بېكىتىمىز ! شۇنداقمۇ زىنداندېبگى؟

— شۇنداق ! — دەپ قاتتىق كېكەردى قارا ئەتلىك، خورازنىڭ تاجىدەك ئىنچىكە، ئېگىز بۇرنى، قىزغۇچ ساقىلى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىدىغان، ئېگىز، قاتاڭغۇر ئادەم غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋاز بىلەن، — جىياڭجۇننىڭ بۇيرۇقى بىلەن بەش يۈز ئاتلىق چېرىك ئۇلارنى تۇتۇشقا چىقىپ كەتتى. زۇڭتۇ دارىن شۇ ئىش بىلەن غۇلجىدا ئوردىدا تۇرۇۋاتىدۇ. ئەتە ـ ئۆگۈن غۇلام، شاكىر ئادەملىرى بىلەن تۇتۇلىدۇ، ئۇلارنىڭ بىرىگىمۇ ئەپۇ يوق، ھەممىسى دارغا ئېسىلىدۇ. شۇنداق قىلمىسا مۇنۇ غىلىغىپ تۇرغان پۇقرانى قانداق جىمقتۇرغۇلۇق؟

— نېمىگە قىمىرلايدىكەنتاڭ بۇ پۇقرا، قوينىغا بۇرگە كىرىۋالغان بالىدەك خەقىش ! — دېدى يۈزبېگى گۆشتىن بېشىنى كۆتۈرمەي.

— سېلىق ئازايسا خەقىشلىكمۇ يوقىلىدۇ، — دېدى پەگاھتا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ياقۇپ ئەللىكبېشى يۈزبېگىنىڭ ئۆزىگىلا ئاڭلانغۇدەك قىلىپ، — ھەممىلا ئادەمنىڭ سىزگە ئوخشاش گۆش يېگۈسى كېلىدۇ ـ دە، بېگىم !

يۈزبېگى بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ، قولىنىڭ كەينى بىلەن ساقال ـ بۇرۇتى ئارىسىدىن ئاغزىنى سۈرتۈپ، يۇقىرىدا ئولتۇرغان بەگلەرگە قارىدى:

— بىزگىمۇ باش قېتىنچىلىق ! — دېدى ئۇ بوغۇم قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك بۇقۇلداق ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ، — سېلىق يىغماق تەس بولۇۋاتىدۇ. سېلىق دەپ پۇقرانىڭ ئالدىغا بارساڭ ئەرلىرى قېچىپ كەتكەن، خوتۇنلىرى «مە، مۇنۇلارنى

ئال» دەپ بالىلىرىنى ئالدىمىزغا تاشلايدۇ. تۇتۇن بېشىغا ئون ئىككى خو سېلىق تۆلىمەكمۇ خېلى مۇشكۇل ئىدى. مانا ئەمدى ئوتتۇز ئۈچ خو. شۇنداق بولغاندىكىن ماجىرا تۈگىمەيدۇ ـ دە ! يۇزبېگىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ هەممىدىن بۇرۇن ئەڭگەۋاينىڭ چىرايى تۇتۇلدى، ئۇ ئۆزىنىڭ «سۇلتان پاشا» ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇدى ـ دە، ئاغزىنى قويۇۋەتتى:

ـــ نېمە؟ ئاغزىڭدىن ژىن ئاقمىلى تۇردىغۇ، هەي تۇردى يۇزبېگى؟ ـــ دېدى ئۇ ئېگىز پاشىلىق ئۆتۈكىنىڭ ئاپقۇتىغا كاسىسىنى قويۇپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، ـــ كىمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتسەن لامزەللە !

ـــ ئەمدى، ئەمدى، ـــ دېدى يۇزبېگى بايا تىن يېگەنلىرىنى بىراقلا ياندۇرىدىغاندەك كۆپۈپ، ـــ باش ئاغرىقى شۇدە !

ـــ سەن بۇ گەپلىرىڭنى ئاپاڭغا بېرىپ دە ! يۇزبېگىلىك قىلغۇچە قوڭ سات ! سېلىق يىغمىساڭ خان ئەسكەرلىرىنى نېمە بىلەن باقسەن؟ ئەسكەرلەر بولمىسا غۇلامەكلەرنى قانداق جايلايسەن؟ بالىسىنى تەڭلەيدۇ دېگىنىنى ماۋۇ هېجىقىزنىڭ ! بالىسىنى بېشىغا ئات، قامچا بىلەن سال، قولۇڭغا خېنە قويۇۋالمىغانسەن؟

ـــ ئەمدى، ئەمدى...

ـــ يەنە نېمە ئەمدى؟ يەڭ دېسە بىر قوينى پۇۋلىمەي سوقمىسەن، قېنى ـ قىرغاۋۇل باسقان پولۇدىن ئۈچ لېگەننى كۆرمىدىم دەپ سوقۇۋېتمىسەن؟ تۇخۇم پوشكىلىدىن يۇزنى يۇتقان بوغۇزۇڭدىن خاننى خۇش قىلغۇدەك بىر ئېغىز گەپ چىقمايدۇ. سېنىڭ نەرىڭ يۇزبېگى؟

ـــ ئەمدى، ئەڭگە مىڭبېگىم !...

ـــ ۋۇي ئاناڭنى !...

ـــ سۇلتان پاشا بېگىم ! ـــ مۇتىۋەللى قامچا سېپى بىلەن ئىشىكنى ئۇردى، ـــ قالغان تەنبىھ نېسىگە قالسۇن، نىكاھ ئوقۇلغۇدەك، تۇردى يۇزبېگىنى ئاتا تۇتتىڭىزمۇ بېگىم؟

— كىمنى؟

— تۇردى يۇزبېگىنى، بېگىم!

— باشقا ئادەم تېپىلمىدىمۇ؟ يۇزبېگە مېڭىنى تۇكۇرەي شۇنداق ئاتىنىڭ!...

يۇزبېگى مايلىق ئالىقانلىرى بىلەن يۇزىنى تۇتۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. ئۆيئىچى جىمجىت. يالغۇزلا ياقۇپ ئەللىكبېشى بېشىنى چاتىرىقىغا تىقىپ پىخىلداپ كۇلەتتى...

— كۆپچىلىك! — دېدى خېلى جىملىقتىن كېيىن ئات يۇز دۇانبېگى كۆكۈچ كۆزلىرى بىلەن ئولتۇرغان بايلار، ئەمەلدارلارغا مۇراجىئەت قىلىپ، — گەپتىن گەپ چىقىپ قالدى، داستىخان ئۇستىدە بولسىمۇ ئېيتىپ قويای، جياڭجۇننىڭ قۇلىقىغا ياقمايدىغان ئېغىز - پەس گەپلەرنى قىلمايلى، ئىنشائاللا، يېڭى جياڭجۇن تولا ئىنسابلىق ئىكەن، خوتۇنخاي ئۆستېڭى، سىنداۋان ئۆستېڭى ئەترايى پۇقراسىز قالغانكەن. ئۇ يەرلەرنى ئاۋات قىلىپ كۆكەرتىش ئۈچۈن ئالتە شەھەردىن يەنە بىر - ئىككى مىڭ ئۆيلۈك ئادەم ئاچىقماقچى بولۇۋاتىدۇ، شەھەر ئەترايىغىمۇ خانغا ئىلتىماس قىلىپ ئىچكىرىدىن پۇقرا ئاچىقماقچى. ئىككى - ئۈچ يىل چىشىمىزنى چىشلەپ سەۋر قىلىپ تۇرساق يەر تېرىيدىغانلار كۆپىيىدۇ. ئاشلىق يېتىشسە ئەلۋەتتە سېلىق ئازىيىدۇ - دە، ھازىر ئاشلىق قىس. چاي، قەنت، رەختلەرنى ئورۇستىنمۇ، كۇلىدىنمۇ توشۇغىلى بولىدۇ. لېكىن، ئۇن بىلەن مايىنى سەھرادىن باشقا ھېچ يەردىن توشۇغىلى بولمايدۇ - دە! بىزنىڭ يېرىمىز كۆپ، سۇيىمىز كۆپ، يەنە نېمىشقا ئاشلىق كەم؟ ئىخلاس يامان. پۇقرا ئىچىدە زۇغۇيلار كۆپ. جياڭجۇننى قىساسخور، ئوردىدىكىلەرنى يالاقچى، تەيىارتاپ دەۋاتقان. ئىشقىلىپ شۇم ئېغىزلار كۆپىيىپ قالدى. ئەنە شۇلارنىڭ تىلىنى كەسمەي تۇرۇپ بىزگە تىنچلىق يوق!

www.uyghurkitap.com

دىۋانبېگىنىڭ گېپى تۈگىگەندىن كېيىن مۇتىۋەللى خەۋەر ئەكىردى:

ــ چوڭ توي ماڭىدىغان بولدى، چوڭلاردىن بارىدىغانلار بولسا جامائەت تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ.

ــ بارىلى، ــ دېدى ئىمام قوزغىلىپ، ــ قېنى يۈزبېگى، ئەمدى باينىڭ كۆڭلىنى ئالسىلا، ساندۇقنى ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ ئەكىرسىلە. قۇدىلار راسا ئۇن چېچىپ قويسا ئەجەب ئەمەس. ئاقنى كۆرۈپ دىللىرىمۇ ئاقىرىپ قالسا... ــ ئىمام چاقچاق بىلەن يۈزبېگىنى يۆلىدى.

ھۇجۇركىپىدە ئەڭگەۋاينىڭ يېنىدا بەگلەر بىلەن شەھەردىن چىققان سازەندىلەر قالدى. سىرتتىن ئۆلەڭ، قىيقاس، بالىلار-نىڭ ۋاڭ ـ چۇڭلىرى ئاڭلاندى.

ئارىلىق يېقىن بولغاچقا چوڭ توي بىردەمدىلا قىز تەرەپنىڭ ھويلىسىغا يېقىنلاپ كەلدى: قىز تەرەپنىڭ ئۆلەڭچىلىرى: ئاپپاق ـ ئاپپاق توشقانلار قۇمدا ئوينار، ئۆيلەنمىگەن يىگىتلەر تويدا ئوينار دەپ ئۆلەڭ ئېيتسا، «يىگىت» تەرەپنىڭ ئۆلەڭچىلىرى پەتنۇسلىرىنى دوڭۇلدىتىپ، ئاپپاق ـ ئاپپاق پىيازنىڭ پوستى تولا، ئۆيلەنمىگەن يىگىتنىڭ دوستى تولا ! دەپ جاۋاب بېرىشەتتى.

باياتىن چاچقۇ بۆلۈشۈپ قانمىغان بالىلار ھە دەپ ئارغامچا تارتىپ توي توسايتتى، چاچقۇ چېچىلغاندىن كېيىن بالىلار يول بېرەتتى، توي ئىلگىرىلەيتتى. مانا، ھويلا ئىشىكى ئالدىدا بىر توپ بالا پەيدا بولدى، ساندۇق كۆتۈرگەن يۈزبېگى ئۆيگە قاراپ مېڭىۋىدى، ئۇنىڭغا يول بېرىشمىدى. يىگىت تەرەپنىڭ توي ئىگىلىرى قول ياغلىق، پارچە پۇللارنى چاقسا ئۈستىدىكى يىگىتلەرگە بەرگەندىن كېيىنلا ھويلا ئىشىكى ئېچىلدى. يۈزبېگى بېشىنى پۈركەپ مېڭىۋىدى، ئاياللار چىنە ـ چىنىلەردىكى ئۇن بىلەن ئۇنىڭ باش ـ كۆزىنى مىلەپ

تاشلىدى...
سەينادا ئىككى تەرەپنىڭ ئۆلەڭچىلىرى سەنەمگە ئېيتقىلى تۇرغاندا ئۇسسۇل قىزىدى. ئۇسسۇل قىزىتىۋاتقان ھېدىل تازا تەرلەپ، بېشىدىن ئۆرۈلگەن ئۆرۈمىلەرنى پەتنۇسقا سالغۇچىلاردىن ھەييارلىق بىلەن تالىشىپ يانچۇقىغا سېلىپ، ئەسكى مالخىيىنىڭ گىرۋىكىگە قىستۇرۇپ ئويناۋاتقاندا، كونا تۇماقنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان بىر ياش بالا ئۇنىڭغا كۆز ئىشارە قىلدى. ھېدىل ھەييارلىق بىلەن توپ ئىچىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ توپتىن ئايرىلىپ بايىقى «ئوغۇل» بالىنىڭ كەينىدىن ماڭدى. ئۇلار ۋەخپە باغنىڭ چاخسىسى يېنىدا ئۇچراشتى:
— ھەدەم قاچماقچى! — دېدى بايىقى يىگىت ھېدىلغا پىچىرلاپ, — بىرىپ بوساق ئاكام ئىككىلار ئويمانبۇلاقتىكى زىندان بېشىدا ئىككى ئاتلىق بولۇپ خۇپتەندىن بۇرۇن تەييار بولۇپ تۇرسىلەركەن!
— ئاتلارنى ئاللىقاچان تەييارلاپ قويغانمەن! — دېدى ھېدىل ھاياجانلىنىپ, — بوساق قورقۇپ تۇرىدۇ.
— ئۇ نەدە؟
— توي كۈنى مەھەللىدە يۈرۈشكە چىدىمايلا, زىياۋۇدۇن ئاكامنىڭ زىغىرىنى خامانغا توشۇيمەن دەپ ئېتىزغا چىقىپ كېتىپتۇ!
— ئانداق بولسا خەۋەر قىل, ھېدىل ئاكا, ھەدەم قاچالماسلا دەرياغا سەكرەپ ئۆلۈۋالىدۇ, ئىچىڭلار ئاغرىسۇن!
— ماقۇل زىلەمخان ئۇكام, ھەدەڭنى قۇتقۇزىمىز. بىز ئۆلسەكمۇ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ ئۆلىمىز. بولمىسا غۇلام چوڭ دادام ئالدىدا قارايۇز بولۇپ كەتمەيمىزمۇ!
ئۇلار خوشلاشتى, زىلەمخان قىز ئولتۇرۇش بولۇۋاتقان يار بېشى تەرەپتىكى ئۆي تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى. قىزلار بار ئۆيلەر زىننەتسىزمۇ گۈزەل بولىدۇ. ئۇلارنىڭ نازۇك

قوللىرى، زىل ئاۋازلىرى، شەبنەمدەك تازا پىكىر - خىيالى كىملەر ئۈچۈن ئارام، ئوزۇق ۋە نەمۇنە ئەمەس ئىكەن؟ ئۇلار ئولتۇرۇۋاتقان بۇ نامرات ئۆي يار بېشىدا. ئۆينىڭ باغ ئىشىكى بىلەن كىچىككىنە يېرى تاشلىق، ئىككى تۇپ قېرى قارىياغاچتىن باشقا ھېچنېمە يوق باغقا، باغ شورىسىدىن قويۇق ئورمانلىق ۋەخپە باغقا چىققىلى بولىدۇ. ئۆينىڭ ئالدى تەرىپى سەيناسى كىچىك تاقىرلىق، جەنۇبى تىك يار. يارغا ساڭگىلىغان يەردە ئۈچ تۇپ قارىياغاچ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تونۇر بار. ئۆينىڭ ھويلىسى يوق، تالادىن كىرىسلا دالان. ئوڭ تەرەپ مانتائوچاق، مانتىغا ئېغىل ئىشىكى توغرىلانغان. ئۆي ئىگىسىنىڭ بايلىقى ھېسابلانغان يالغۇز سىيىر بۇ ئېغىلدا موزىيىنى قانغۇچە يالىيالايدۇ. مانتائوچاقنىڭ يۇقىرى دالان سۇپىسى. دالاندا ئۈچ ئىشىك بار. بۇلار باغ ئىشىكىدىن باشقا يەنە دالانغا ئېچىلغان ئىككى ئۆينىڭ ئىشىكى. قىزلار ئاشۇ ئىككى ئۆيدە. شىمالدىكى ھۇجرا ھازىر ئاشخانا، ھۇجرىنىڭ تۆپە پەنجىرىسى كىچىك، ئۆي قاراڭغۇ، شۇڭا ھازىر ئۇ ئۆيگە چىراغ يېقىلغان، قازان بېشىدىكى ئويۇقتا كۆيۈۋاتقان زىغىر يېغىنىڭ ئىسى قارا يىلاندەك تولغىنىپ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ. جەنۇبتىكى ئۆي چوڭراق، سۇپىسىغا ئىككى پارچە گۈلسىز كىگىز سېلىنغان. لىمتاقتا قورالغان كۆرپە، سامان ياستۇقلار تىزىقلىق، ئۆينىڭ ئىگىسىز جايلىرى سىلىق قىلىپ سۈۋالغان.

ئۆيگە توشقان قىز - جۈۋانلارمۇ خۇددى ئۆيگە ئوخشاشلا ھەشەمسىز پاكىز ياسالغان. باشلىرىنى قاتۇرۇپ تاراپ، ئوسمىنى ئۈزۈن ۋە قېنىق قويۇپ، ئاخشام يۇيۇپ قۇرۇتقان چىت ياكى گۈللۈك شاتىۋار كۆڭلەكلىرىنىڭ ئېتەكلىرى بىلەن تىزلىرىنى يېپىشىپ ئولتۇرۇشقان نامرات قىز - چوكانلارنىڭ كۆزى گۈلەمخاندا: گۈلەمخان ئەڭگەۋاينىڭ ئىككى نايناق قىزىنىڭ ئارىسىدا ئېسىل تاۋار كۆڭلەك، ئۇچىسىغا كىمخاب

تۇتۇلغان يېشىل مەخمەل چاپان، پۇتىغا ئېسىل كېپىش - مەسە كىيگەن. بېشىنى بۆرتمەشال بىلەن ئوراپ بۇلۇڭدا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ مۇرىسىنىڭ تىنىمسىز سىلكىنىشىدىن يىغلاۋاتقىنى بىلىنەتتى. ئالتۇن بىلەزۈك سېلىنغان قوللىرى پات - پاتلا بۆرتمەشالنى قايرىپ، قۇلىقىدىكى جانغا پېتىۋاتقان ئېغىر ئالتۇن زىرىلەرنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلاتتى. يەڭگىلەر ئۇنى بەزلەپ قوللىرىنى يەنە پەسكويغا چۈشۈرەتتى. قىزلار ئولتۇرۇشىدا گۈلەمخانىنىڭ بەختى ئېچىلغانلىقى، بۇنداق ئامەت ھەرقانداق قىزنىڭ نېسىۋىسى بولۇۋەرمەيدىغانلىقى، بوۋايلارغا تەگسە قىزلار ئۈچۈن ساۋاب بولىدىغانلىقى توغرىسىدىكى نەسىھەتلەردىن باشقا قىزىق ئويۇن - كۈلكىمۇ بولمىدى. بولۇپمۇ زىلەمخانىنىڭ قوشاق توقۇپ يىغلىغان يىغىسى قىزلارنىڭ كۆڭلىنى بۇزغان، روھلىرىنى چۈشۈرگەنىدى. شۇڭا ئۇلارنىڭ گېپىدىن غىزا ئۆتمىدى.

نامىز دىگەردىن كېيىن نەدىندۇر دۇتارچى ئايال پەيدا بولدى. ئۇ ئۆزى ناخشا ئېيتىپ ئۇسسۇل ئويناتتى، قىز - چوكانلارنى تارتتى. بۇمۇ قىز ئولتۇرۇشىنى قىزىتالمىغاندىن كېيىن، گۈلەمخانىغا نەسىھەت قىلىپ ئۆلەڭ ئېيتىشقا باشلىدى.

يىغلىما قىز، يىغلىما، تويۇڭ بولۇر،
ئالتۇن بوسۇق كۆشۈگە ئۆيۈڭ بولۇر.
يىغلىما قىز، يىغلىما، تويۇڭ بولۇر،
ئالتۇن كاكۇل، ئاي يۈز يىگىت ئېرىڭ بولۇر !...

ئايالنىڭ ئۆلىكىنى تالادىن خۇشال كىرگەن زىلەمخان بۇزۇۋەتتى. قىز خۇددى ئاينىپ قالغاندەك قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئۆزىچە ئۇسسۇل ئويناپ قوشاق ئېيتتى:

ئاتلىرىنى باغلاپ قويدى ئويمانبۇلاققا،
گۈلەمخاننى زورلاپ بەردى ئەڭگە چولاققا.

گۈلەمخان سىڭلىسىنىڭ قوشقىنى ئاڭلاپ بېشىدىن بۆرتمە-شالنى ئېلىپ تاشلىدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ سىڭلىسىغا جاۋابەن قوشاق ئېيتتى:

نازۇك قولدا ئالتۇن ئۈزۈك پاتتى بىلەككە،
ئۆلمەي ئامان يەتسەك ئىدۇق ئارزۇ ـ تىلەككە.

زىلەمخان: گۈلەمخانىڭ چاچ پۆپۈكى يەرگە تېگەمدۇ،
گۈلەمخان: ئون بەش ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ئەرگە تېگەمدۇ؟

زىلەمخان: قاتار ئۇچقان قارغىلارنىڭ ئۇۋاسى بارمۇ؟
گۈلەمخان: زېدە بولغان ياش يۈرەكنىڭ داۋاسى بارمۇ؟

قىزلار جانلاندى، بېيىت ئېيتىش، ئوسۇل، چاقچاق، كۈلكە ـ چۇقان باشلىنىپ كەتتى. گۈلەمخانىڭ كۈلكىسىنى كۆرگەن ئىككى يەڭگە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇشتى. بۇ ئۇلارنىڭ رازىمەنلىكى ئىدى.

ئەلچىلەر كېلىپ يەڭگىلەرنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى، يەڭگىلەر گۈلەمخانىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى. ئۆيئىچى جىمىدى.

ئەلچىلەر گۈلەمخاندىن سورىدى:

ـــ قىزىم گۈلەمخان، ـــ دېدى ئاغزى يوغان شەھەرلىك ئايال كۈلۈپ، ـــ خۇدا ھەققىگە، رەسۇلىللا ھەققىگە، بۇۋۇى مەريەم، بۇۋۇى پاتىمەم، ئايشە ـ خەيرۇلنىسا ئانىلىرىمىز ھەققىگە يۈسۈپ يۈزبېگىنى ئاتا تۇتتىڭىزمۇ؟

گۈلەمخان گەپ قىلمىدى.

— يوسۇپ يۇزبېگىنى ئاتا تۇتتىڭىزمۇ؟
— يوسۇپ مۇقامچىنى تۇتتۇم ! — گۈلەمخان يىغا - زېرى قىلمايلا ئېيتتى.
— نېمە؟ — يەڭگىلەر سوربدى، — يەنە بىر دەڭا !
— دېدىمغۇ !
— دېدىغۇ !
— ھەممىمىز ئاڭلىدۇق، دېدى !
— دېدى، دېدى !
قىز - چوكانلار چۇرۇڭلاشتى.
ئەلچىلەر تالادىكى ئەرلەرگە يەتكۈزدى:
— دېدى، دېدى !
«دېدى - دېدى» قىيقاس - چۇقانغا ئايلاندى.
قاراڭغۇ چۈشتى، قىزنى كۆچۈرگۈچىلەرنىڭ ئۆلۈڭ، قىيقاسلىرى ئاڭلاندى، شۇ چاغدا زىلەمخان ھەدىسىنىڭ قۇلقىغا پىچىرلىدى، گۈلەمخان ئورنىدىن تۇردى - دە، يەڭگىلەرگە:
— سىڭلىمغا يالغۇز ئېيتىدىغان تۆت ئېغىز گەپىم بار ئىدى. باغقا چىقىپ كىرسەككەن، — دېدى.
يەڭگىلەر رۇخسەت قىلدى، قىزلار ۋەخپە باغقا چىقىشتى - دە، قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى. كۆچۈرگۈچىلەر كېلىشتى. ئىشكىلەر ئۈرۈلدى. قىزلار ئىشكىنى تاقۇۋلىپ «ياغلىق بېرىڭلار !» دەپ ۋارقىراشتى. خادىك قوڭغۇرىقى، ھارۇنكەشنىڭ «تىرت» دەپ ۋارقىرىشى، ئاتلارنىڭ پۇرقۇرىشى ئاڭلاندى. يەڭگىلەر باغ ئىشكى بىلەن باغقا چىقىشتى، تىت - تىت بولۇشتى، ئۇلار ۋەخپە باغقا مېڭىۋىدى، يار تەرەپتىن زىلەمخان ئېسەدەپ يىغلىغان پېتى يۇگۈرۇپ چىقىپ كەلدى:
— ھەدەم يوق ! — دېدى قىز ئېسەدەپ يىغلاپ، — چىقىپلا چىغىر يول بىلەن دەريا تەرەپكە يۇگۈردى. مەن قوغلاپ يېتەلمىدىم.

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن www.uyghurkitap.com

— ئۆل قانجۇق ! قاچۇرۇۋەتكەنسەن؟ — دەپ ئۇنىڭ چېچىغا چاڭگال سالدى شەھەرلىك ئەلچى.

— توختاڭ ! — دېدى يەڭگە ئەلچىنىڭ قولىغا ئېسىلىپ، — غوۋغا كۆتۈرمەڭ، بېشىمىز كېتىدۇ، — ئۇ ئەلچىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى ـ دە، ۋەخپە باغ بىلەن گۈلەمخانىنىڭ ئانىسىنىڭكىگە يۈگۈردى. بىرھازادىن كېيىن، «قىز قېچىپتۇ ! قىز قېچىپتۇ !» دېگەن خەۋەر چۇقانغا ئايلىنىپ ئەڭگەۋاينىڭ قۇلىقىغا يېتىپ، بايىنى چاشقان مايىقى يەۋالغاندەك بىئارام قىلغىلى باشلىغاندىن كېيىن ئەلچى قايتىپ كەلدى. ئۇ ئازنىخان بىلەن زىلەمخانىنىڭ دادىسى زەيناۋۇدۇننى باشلاپ كەلگەنىدى.

— گۈلەمخان ئۆزىنى دەريا‌غا تاشلىغان بولسا، — دېدى زەيناۋۇدۇن ماتەم يېشى چىقىشى لازىم بولغان كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرىنى چاقنىتىپ تۇرۇپ، — سىڭلىسى زىلەمخان تۇرۇپتۇ. ئۇنى كىيىندۈرۈڭلار !

— ئۆزۈم كىيىندۈرىمەن ! — دېدى ئازنىخان بايىلا يەڭگىلەر دەريا بويىدىن تېپىپ چىققان تويلۇق كىيىملەرنى قولىغا ئېلىپ، — ئەكىلىڭلار ئۇ ياۋا توشقانىنى.

يەڭگىلەر تېخى ئەمدىلا ئون تۆت ياشقا كىرگەن، يۈمران بەدەن، پاكىز پىكىر، ئۆتكۈر، ئەقىللىق، زىلەمخانىنىڭ ئانىسى ئەتىۋارلاپ تاراپ ئاينىتقان تۇم، قارا چاچلىرىغا چاڭگال سالدى. قىز دەھشەت بىلەن يىغلىدى. تالادىكى ئەر كىشىلەر يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ:

— تېپىلىپتۇ، تېپىلىپتۇ ! — دەپ ۋارقىراشتى.

چۈجىنى سار، گۈلنى ئېشەك، بۇلاقنى توڭگۇز نابۇت قىلغىنىغا ئوخشاش، ياش ـ گۆدەك قەلب ئىگىسىنى ئەڭگەۋاي نابۇت قىلدى.

زىلەمخان هوشىغا كەلگەندە تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغان، يېنىدا قول ۋە پۇتلىرىنى ئىككى ياقتا تاشلاپ تاۋار چۈشەكلىرى

ئۇستىده توڭگۇزدەك خارقىراپ ئەڭگەۋاي ياتاتتى. باينىڭ قېلىن، دورداي كالپۇكلىرى ئىششىغان، قورۇلۇپ قالغان سويمىغا ئوخشاش قورۇق باسقان يۈزى قىزغا قارىغىلى بولمايدىغان نومۇسلۇق نىجاسەتتەك كۆرۈندى. قىز ئازابتىن ئېغىرلاشقان بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ تىڭشاپ باقتى. باي قاتتىق ئۇيقۇدا ئىدى. قىز ماغدۇرسىز ئاياغلىرى بىلەن تەمتىرەپ يۈرۈپ ئۆيىگىچىدە تىغ ئىزدىدى، ھېچنەدىن تىغ تېپىلمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆيگە غۇۋا يورۇق چۈشمەكتە. تاڭ ئاتسىلا مۇنۇ باي ئويغانسىلا ئىشنىڭ پۈتكىنى. زىلەمخان ھەرگىز بۇ ئۆيدىن قېچىپ قۇتۇلالمايتتى، پۈرسەت غەنىيمەت ئىدى.

قىز يالاڭ ئاياغ دالانغا، دالاندىن پېشايۋانغا چىقتى. دۇم قازانداەك قاراڭغۇ ھويلىدا ئات، كالا، ئادەم، ھەممىلا نەرسە پۈشۈلدايتتى، بۇ پۈشۈلداشلار قوشۇلۇپ مۇنۇ قاراڭغۇ ھويلىنىڭ نالىسىگە ئايلانغان. باي ئۆيى جاراھەتلەنگەن ئېيىقتەك ئېغىر پۈشۈلدىماقتا. بۇ يەردىن قېچىشنىڭ ئۆزى ئازابتىن قېچىش ئىدى. قىز قېچىش يولىنى ئىزدىدى. ئۇ دەرۋازا، يان ئىشكىلەرنىڭ قۇلۇپلاقلىق ئىكەنلىكىنى كۆردى. ئۇ ئات ئېغىلى تەرەپكە باردى. ئۇ يەردە بىدە تاشلايدىغان توڭلۇك بار ئىدى. شاختىن ـ شاختا سەكرەپ ئۆگەنگەن قىز تۇڭرۇك ـ لىملارغا يامىشىپ يۈرۈپ مۇشۇكتەك چاقىلانلىق بىلەن ئۆگزىگە چىقتى، ئۇ يەردىن كوچىدىكى ئېگىز قىغ ئۇستىگە سەكردى.

قىز يار بېشىدىكى مومىسىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە بامداتقا ئەزان ئېيتىلدى. قىز ھودۇقتى، ھازىرلا باينىڭ ئادەملىرى قوغلاپ كېلىپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى، مېھرىبان ئانىسى ئىگىراپ ياتقان، مومايدەك ئۇيقۇدىكى ئادەمدەك ئىشكىلىرى ھىم، تاملىرى غەرق ئۇيقۇدىكى ئادەمدەك

سەردىمەس ئىدى. قىز ئىشكىنى جالاقلاتتى. لېكىن، يېقىنلا ئەگمە كوچىدا ئادەملەرنىڭ ۋارقىراشلىرى، ئىتلارنىڭ ئەنسىز قاۋاشلىرى ئاڭلانماقتا ئىدى. قىز ئانىسى ياتقان ئۆيگە بالىلىق سېغىنىشى بىلەن ئاخىرقى قېتىم تەلمۈرۈپ قارىدى. ئۇنىڭ قوزىنىڭ كۆزىدەك مۇلايىم، غەرەزسىز كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلدى. تېخى ھاياتنىڭ ئېغىرچىلىقىنى ئاتا ـ ئانا زىممىسىدىن ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا قۇرامى يەتمىگەن مەسۇم قىز چۆچۈگەن بۆجەندەك جېنىنى ئەپقاچتى ۋە بىردەمدىن كېيىن سالغا تېشىدەك ئۇچۇپ كېلىپ دەريا بويىغا ـــ ئاخشام گۈلەمخان بىلەن خوشلاشقان قېرى تال ئاستىغا كېلىپ چۈشتى. تال دەريا ئۈستىگە ئېگىلىپ، شاخلىرى بىلەن سۇ بېتىنى سىلاپ، پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن نازغىپ تۇراتتى. ياز كۈنلىرى مەھەللىنىڭ شوخ بالىلىرى بۇ تال ئۈستىدىن دەريانا سەكرەپ ئۆزىنىڭ قورقۇمسىزلىقىنى كۆرسىتىشەتتى. ھازىر بولسا دەريا سۈيىنىڭ قاپىقى سېلىق، ئېغىر سۈرمەللەر دەريانى سۈرلۈك، قورقۇنچلۇق قىلىپ كۆرسىتەتتى. سۇ ئاقماي، ئورنىدا تۇرۇپ پىرقىراۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ پۈتۈن ئەتراپ تۇگمەن تېشىدەك ئايلىنىۋاتقاندەك بىلىنەتتى.

قىز تىترەپ تۇرۇپ ئاخشام ھەدىسى بىلەن خوشلاشقان قىزغۇچ تاش ئۈستىگە زوڭزايدى. ئاخشام گۈلەمخان تويلۇق كىيىملىرىنى سېلىپ مۇشۇ تاشنىڭ ئۈستىگە چۆرۈگەن. ئۆزىنىڭ ئوغۇلچە تەلپىكى بىلەن قاراشاڭ يەكتىكىنى كىيىپ، بېلىنى تال بىلەن باغلاپ زىلەمخانىنى باغرىغا چىڭ بېسىپ:

ـــ كۆرۈشكۈچە ئامان بول! ـــ دېگەنىدى. زىلەمخان ئۇ چاغدا ھەدىسىنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەت ئۆز بېشىغا يۆتكىلىشىنى ئويلاپمۇ قويمىغان. ئەگەر ئويلىغىنىدا ئىدى، ھەدە ـ سىڭىل بىللە قاچماسمىدى؟ بۇ قوشماقلارنى ئايرىۋەتكەن قىسمەت ئەمدى ئۇلارنى «كۆرۈشكۈچە ئامان»

قويمايدىغان ئوخشايدۇ. سەۋەبى، مانا كىچىككىنە دېھقان قىزىنىڭ بېشىغا قىسمەت تېغى غۇلاۋاتىدۇ. يۇقىرىدا ئادەملەر ۋارقىراشماقتا. ئەنە، ئۇلارنىڭ ئاياغ تاۋۇشلىرى يېقىنلاپ كەلدى. ئۇ رەھىمسىزلەر قىزنى يەنە ئەڭگەۋزاينىڭ قاراڭغۇ هويلىسىغا ئاپىرىپ تاشلايدۇ. ئەمدى نېمىنى كۈتكۈلۈك؟

ئادەملەر ـــ بايىنىڭ مالايلىرى يېتىپ كەلگەندە، تاش تۆپىسىدە زىلەمخان يوق ئىدى. دەريا ئېغىر، پۇشۇلداپ ئاقاتتى. بىر چوڭ شۇرمەل ئۈستىدە قىزىل بۆك كېتىپ باراتتى. خۇددى بۇ يەردىن كېتىشىنى خالىمايۋاتقاندەك قىزىل دوپپا ئاستا ئاقماقتا. ئۇنىڭ كەتكۈسى يوق، ئۇنىڭ چۆككۈسى يوق!

ـــ ئەنە دوپپىسى! ـــ دېدى بىر مالاي سوغۇققىنە كۈلۈپ، ـــ بۇ توقالمۇ دەريادا ئۆلدى. بۇ، دەريادا ئۆلگەن توقاللارنىڭ سەككىزىنچىسى.

ـــ ياق، توققۇزىنچىسى!

ـــ بىرنى نەدىن قوشۇۋالدىڭ؟

ـــ ئاخشامقىسچۇ؟

ـــ هە، راست گۈلەمخاننى ئۇنتۇپ قاپتىمەن!

مالايلار بايىغا قىزنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتتى.

ئەڭگەۋزاي خۇددى هېچ ئىش بولمىغاندەك مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ مالايلىرىغا ۋارقىرىدى:

ـــ ئاتلارنى توقۇڭلار، مېهمانلارنى جاڭگالغا ئەچۈشۈپ ئوينىتىپ چىقىمەن!

يار بېشىدىكى مەھەللىدىن بىر ئاخشامدىلا ئىككى قىز، قىز بولغاندىمۇ قىزلارنىڭ ئالدى، باغنىڭ گۈللىرى، گۈلنىڭ بۈلبۈللىرى كۆزدىن ئۆچتى. لېكىن، بۇ چوڭ يوقىتىشقا ئازنىخاننىڭ، زەيناۋۇدۇننىڭ ئونچىلىك ئىچ ـ قارنى ئۆرتىنىپ كەتمىدى. ئازنىخان بايى بىلەن يېقىنلىشىشنىڭ يولى قالمىغىنىغا تىت ـ تىت بولۇپ جاهان سارىڭى قىياپىتىدە

سۆزلەپ كوچىغا چىقتى. زەيناۋۇدۇن بولسا بايىنىڭ پۈتۈن قەرزلىرى، ھۆكۈمەت ئالۋانىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ تويىنىڭ ھەممە چىقىمىنى تۆلىتىۋالماقچى بولغىنىنى ئاڭلاپ قىزىنى مىڭ بىر تىللىدى، پەشانىسىگە داقاق قىلىپ قىز تۇغقان ئاغرىق ئايالىنىڭ بېقىنلىرىغا تەپتى. شۇنىڭ بىلەن ئايەتخانمۇ قان قۇسۇپ ساقايماسقا بىراقلا ياتتى. ئەمدى بولسا غەزىپىنى باسالمايۋاتقان، دەردىنى چىقىرالمايۋاتقان، ئۆچ ئالىدىغان ئادەمنى تاپالمايۋاتقان زەيناۋۇدۇن ھە دېسىلا ئاكىسى زىياۋۇدۇن بىلەن ئېيتىشماقتا، قەرز، بايىنىڭ زىيانلىرىنى ھە دەپ ئاكىسىغا دۆڭگىمەكتە ئىدى. زىياۋۇدۇنچۇ؟ ئۇ ھېچكىمگە ئۇندىمىدى، توپىقىنى سويۇپ نەزىر قىلدى. قارىلىق تۈتۈپ چاچ - ساقاللىرىنى قويۇۋەتتى. ئۇنىڭ چاچ - ساقاللىرى بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ئاقىرىپ، كۆزلىرى چوڭقۇر چانىقلىرى ئىچىدە پىلدىرلاپلا قالغانىدى. ئۇ قىزىنىڭ ھېدىل، بوساقلار بىلەن ئوغۇلچە ياسىنىپ قاچقانلىقىنى ئاڭلىدى، ئۇ ھەتتا قىزىنىڭ غۇلام مەزىنلەر توپىغا بېرىپ قوشۇلالايدىغانلىقىغىمۇ ئىشىنىدۇ، چۈنكى بۇ تاغ باغرىدىن ئاۋۇ تاغ باغرىغا بېرىش ياخشى ئات ئۈچۈن ھېچقانچە يول ئەمەس، ئۇنى ئازابلاۋاتقان ئىش مۇنۇ ئىش بىلەن خوتۇنىنىڭ ۋاپاسىز، تەمەخورلۇقى، زامانىنىڭ رەسۋالىقى ئىدى. ھەممىلا ئادەم ئادالەت، ئىنساب - دىيانەت، ساداقەت توغرىسىدا سۆزلەيدۇ - يۇ، ئەمەلدە بۇ نەرسىلەر قىس، بەلكى يوق. غۇلام مەزىنىنىڭ سۆزلىرى ئادالەتقۇ، قىزىنىڭ بايىغا خوتۇن بولۇشتىن باش تارتىپ قېچىشى ئىنساب - ساداقەت بولماي نېمە؟ كىچىككىنە قىزىنىڭ ئاياغ ئاستى بولۇپ ياشىغاندىن ئۆلۈمنى ئەۋزەل بىلگىنى ئەخلاق - دىيانەت ئەمەسمىكەن؟ نېمىشقا بۇ ئىشلارنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىدىغانلار تېپىلمايدۇ - يۇ، گۇناھسىزلارنى ئۆلۈمگە تۈتۈپ بېرىش، گۇناھقا پاتقانلارنىڭ يالىقىنى يالاش

ئۇچۇن جېنىنى تىككەنلەر كۆپ تېپىلىدۇ؟ بۇلغانغان ئادەملەر ئىچىدە كۇن كۆرۈپ يۈرگۈچە چۆل بۆرىسى بولۇپ چىقىپ كەتكەن ياخشى ئەمەسمىدۇ؟... ئۇ مانا مۇشۇ خىل سوئاللارغا جاۋاب تاپالماستىن قىينالماقتا. ھەقىقەت ئاچقۇچى شۇنچىلىك قول يەتكۈسىز يەرگە ئېسىلغانكى، زىياۋۇدۇن ھەرقانچە سەكرىگەن بىلەنمۇ قولى يەتمەيدىغانلىقىنى بىلگەنىدى.

ئۇ جىمجىت، سۈكۈت ئىچىدە يۇرۇپ ئاخىر بىر قارارغا كەلدى. قارارغا كەلگەن كۇنىدىن باشلاپ تۇلۇق تېشىغا مىنىۋېلىپ دادىسىدىن قالغان ئۇستىخان ساپلىق پىچاقنى بىلەشكە باشلىدى. لېكىن، ئۇ جېنىدىن تويغانسېرى قىزىنى شۇنچىلىك سېغىنماقتا ئىدى...

گۇلەمخان خېلىدىن بېرىلا ھېدىل، بوساقلار ئارقىلىق غۇلام چوڭ دادىسىغا توقاچ، ئاق قۇرۇتلارنى ئەۋەتىپ تۇرغانىدى. ئۇ ھەتتا غۇلام چوڭ دادىسىنىڭ يېنىغا باردىغان يولىنمۇ سوراپ بىلىۋالغان. تويدىن بىر كۇن بۇرۇن ھېدىل ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قاچىدىغانلىقىنى بىلدۇرگەنىدى. ھېدىلمۇ توي كۇنى ئۆزىنى خۇشال تۇتقان بولۇپ كۆرۈنۇپ قويۇپ، بايىنىڭ ئىككى ئېتىنى ئويمانبۇلاققا ئاپىرىپ قارىياغاچلىققا يۇشۇرۇپ قويغانىدى. ئۇ ئاتلارنى يوشۇرۇپ بوساقنىڭ يېنىغا باردى، بوساق ئات ھارۋىسىغا بېسىۋالغان زىغىر ئۇنچىسىنى ھە دەپ تاقىر بوزغا تارتماقتا ئىدى.

— ھەي پاقا ئالالماس سار ! — دەپ بوساققا زىلەمخانىنىڭ قوشىقىنى ئەسلەتتى ھېدىل كۇلۇپ قويۇپ، — بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟

— نېمە؟ نېمىنى دەيسەن؟ — بوساق چۆچۈپ ھېدىلغا قارىدى.

— سەن زىغىرنى نەگە توشۇۋاتاتتىڭ؟

بوساق شۇ چاغدىلا بايىاتىن بېرى خامانغا ئەمەس كالا ياتاق

قىلىدىغان تاقىر بوزغا زىغىر تارتقانلىقىنى چۈشەندى. ئۇ پىشانىسىگە ئۇرۇپ ھەقىقەتنى ئىقرار قىلدى:

گۈلەمخانىڭ تويى كۈنى بېشىم تۆرىگەن،
ھارۋامدىكى زىغىرنى بوزغا ئۆرىگەن.

دەپ قوشاق توقۇدى ئۇ كۈلۈپ. ئادەتتە بوساقنىڭ شېئىر - قوشاقلىرىنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغان ھېدىل بۇ قېتىم باشقا چاغلاردىكىدەك قاقاقلاپ كۈلمىدى، ئۇ قوللىرى بىلەن دەريا تەرەپنى كۆرسىتىپ، بوساققا:

— يۈر، مىلجىڭلىققا ئەمدى ۋاقىت يوق ! — دېدى.

— نېمە، نېمىگە؟

— گۈلەمخان قاچماقچى، يۈر، ھەمراھ بولايلى !

— نەدىن، نەگە؟

قىزلار ئادەتتە بىرەر يىگىت بىلەن قاچىدۇ، گۈلەمخان توي ئاخشىمى قاچقانىكەن، ئۇنىڭ بىر يىگىتى بولۇشى كېرەك. ئۇلارغا ھەمراھ بولۇش، ئۆز خوجايىنى ئەڭگەۋايغا قارشى چوماق كۆتۈرۈش دېگەن سۆز. بۇ ئىش شۇنچە ئاسانمۇ؟ بوساق ئىككىلەنمەكتە ئىدى. ھېدىل بۇ ھالنى سەزدى. ئۇنىڭ قىزىل بۇرۇنلىرى تېخىمۇ قىزارغان، چىرايى تېخىمۇ سەتلەشكەن، بۇ ئۇنىڭ غەزەپلەنگىنى ئىدى.

— ھېچ بولمىسا ! — دېدى ئۇ ھارۋىدىن ئاتنى چىقىرىشقا ئالدىراپ، — غۇلام دادام بىلەن يۈسۈپ مۇقامچىنىڭ يۈز - خاتىرىنى قىل، سېنى باينىڭ ئۆيىگە شۇنچە چىڭ باغلاپ تۇرۇۋاتقان زادى نېمە؟

بوساقنىڭ لەۋلىرى تىترىدى، ئۇ ئېھتىيات بىلەن سورىدى:

— گۈلەمخان قايتىپ كەلمەسكە قاچامدۇ، ئاكا؟

— بارغاندا بىلىسەن !

ئۇلار هارۋا ئېتىغا مىنگىشىپ قاراڭغۇ چۈشكۈچە ئويمانبۇلاققا يېتىۋېلىش ئۈچۈن ئالدىراپ يۈرۈپ كېتىشتى.

بۇگۈن ھەممىلا ئادەم مەھەللىدە تويدا. ئىككى مالاينىڭ جېنىنى ئالمىقىنغا ئېلىپ بايىنىڭ قاچقۇن توقىلىغا قول - قانات بولارىنى كىممۇ ئويلىسۇن؟

ئۇلار يېرىم يولدا ئاستىدىكى ياۋداق ئاتنى قويۇۋەتتى - دە، يان باغرىلاپ ئويمانبۇلاق تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ھېدىل بوساقنى جىغان - تاللار ئارىسىدىكى چىغىر يول بىلەن باشلاپ مېڭىپ، ئىككى تۈپ قېرى قارىياغاچ ئاستىغا قاڭتۇرۇلغان ئاتلارنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى:

— سىلەر مېنى كۈتمەي قېچىۋېرىڭلار، — دېدى ھېدىل ئاتلاردىن بىرىگە مىنىۋېتىپ، مەن تېخى مەھەللە ئەتراپىنى كۆزىتىمەن. ئۇلار تۈيۈپ قېلىپ قوغلىغۇدەك بولسا مەن ئۇلارنى ئازدۇرۇپ باشقا ياققا ئېلىپ ماڭىمەن! — ئۇ شۇنداق دېدى - دە، ئېتىغا قامچا ئۇردى. بىردەمدىن كېيىن ئات تۈيىقىنىڭ شېغىللارغا ئۇرۇلغىنى ئاڭلانماي قالدى.

بوساقنى تىترەك باستى. شىپىرلا قىلغان شەپە ئاڭلانسا ئۇ قارىياغاچ دالدىسىغا مۆكۈشكە تەييار ئىدى. بۇ تىترەك قورقۇشتىنمۇ؟ ئۇ نېمىدىن قورقۇۋاتقىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، ئىشقىلىپ تىترەيتتى. بۇنىڭدىن بىرنەچچە ئاي بۇرۇن: «قۇرتتەك ياشىغاندىن كۆرە، بۇركۈتتەك بۆرىنىڭ سۆڭگىچىنى قاماپ تۇرۇپ ئۆلگەن ياخشى!» دەپ چوڭ گەپ قىلىپ غۇلام مەزىنىنىڭ ماختىشىغا ئىگە بولغان يىگىت، مانا ئەمدى نېمىدىن ئىكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلەلمەي تىترىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ھازىر بىرىگە پاناھ بولغۇچىلىكى قالمىغان، سىناق ئالدىدا ئۇ ئاجىز ئىدى.

مانا ئاياغ تۈۋشى، تاشلار چاقىرلىدى، چۆپلەر شىلدىرلىدى. بىرى يۈگۈرۈپ كەلمەكتە، خۇددى بوساقنىڭ

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

يۇرىكى قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك تېپىچەكلەيتتى، ئۇ كەينىگە داجىدى. لېكىن، ئۇزۇن داجىشقا توغرا كەلمىدى.

— ئاتقا مىنىڭ! — دېدى گۇلەمخان ئوغۇلچە ياسانغان هالدا ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ.

— نېمىگە؟ — بوساق مەقسەتسىز سورىدى.

— تېخى بىلمەمسىزا! — دېدى گۇلەمخان دادىللىق بىلەن، — مەن بۇ يەرگە بىكار كەلمىدىم، مېنى ئېلىپ قاچىسىز!

— ياق، ياق، مەن قورقىمەن! — بوساق داجىدى، — سىز ئەڭگەۋاينىڭ!...

— ئانداق بولسا، — دېدى قىز ئاتقا سەكرەپ مىنىپ، — مىنگىشىڭ، مەن سىزنى ئېلىپ قاچاي!

بوساق ئىلاجسىز ئات كەينىگە مىنگەشتى، گۇلەمخان تىزگىن سىيرىپ تۇرغان ئاتنىڭ بېشىنى يۇقىرىغا قارىتىپ قويۇۋەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇلارغا هېدىل يېتىشۋالدى. ئۇ قامچا سېپى بىلەن جەنۇبنى كۆرسىتىپ هەييارلىق بىلەن:

— بولۇۋاتىدۇ شۇرغان، قويۇۋەتتىم ئاتنىڭ بېشىنى، تۇتۇۋالدىم ئېگەرنىڭ قېشىنى... هەيهات، قويۇۋەت گۇلەمخان، يولنى ئات ئۆزى تاپىدۇ. كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس، چۇ جانۇارلار! — دېدى، ئاتلار قۇيۇندەك چاڭ توزۇتۇپ يۇرۇپ كەتتى.

راست، ئاتلار يول تېپىپ ئىككىنچى كۈنى چۈش بىلەن ئۇلارنى غۇلام پالۋانلارنىڭ يېنىغا ئەكەلدى. غۇلام پالۋاننىڭ ئادەملىرى ئازايغان، ئاجىزلىغان. سەۋەبى، ئۇلار كەينى - كەينىدىن چىقىۋاتقان جىياڭجۇن چېرىكلىرى بىلەن ئېلىشار - ئېلىشار چېكىنىپ تاغ ئىچكىرىسىگە كەلگۈچە نۇرغۇن چىقىم تارتقانىدى. غۇلام پالۋانغا ئوبدانلا قېرىلىق يەتكەن. ئۇزۇن ساقىلى تولۇق ئاقارغان، خىيالچان، يوغان كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، بېلى خېلىلا مۆكچەيگەنىدى، شاكىر پالۋان بولسا

ياغاق شالۋۇر، كورەك جۇۋا كىيىپ كۇنبويى ئوۋچىلىق قىلىپ ئادەملەرنى گۆش بىلەن تەمىنلەپ تۇرغاچقا، غۇلام پالۋاننىڭ يېنىدا ئارىلاپ ـ ئارىلاپ پەيدا بولۇپ قالاتتى. ئۇ تېمەن ۋە چەبدەس ئىدى. كەچقۇرۇن غۇلام پالۋان گۇلەمخاننىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

ـــ كەلگىنىڭ ياخشى بولدى قىزىم، مىلتىق ئېتىشنى ئۆگەن. قىز ئىكەنلىكىڭنى ھېچكىم بىلمەسۇن. چېچىڭنى سىيرىپ چۇشۇرۇۋەت، ئوغۇلچە جۇۋا ـ شالۋۇر كىيگىن. سەن ئەمدى مۇشۇ توپنىڭ ئادىمى. ھۆكۈمەتكە قارشى قاچقۇنلارنىڭ بىرىسەن ! شۇنداق بولغاندىكىن، بىرىنچىدىن، تاش يۈرەك بول. ئادەم ئۆلتۈرۈشنى ئۆگەن. ئىككىنچىدىن، ھەرقاچان قېچىشنى بىل، قاچساڭ تاغقا قاچ. تاغ سېنى باقىدۇ، ساقلايدۇ، ھەرگىز تۇتۇپ بېرمەيدۇ. سادىر ئون نەچچە يېشىدىن ئەللىك نەچچە يېشىغىچە تاغۇتاشلار ئارىسىدا يۈرگەن. ئاخىر ئەل ـ يۇرت ئىچىدە كۆز يۇمدى. بىزمۇ يەنە ئون ـ يىگىرمە يىل جان ساقلىساق ئەل ـ يۇرتىمىزنى كۆرىمىز. بىزنىڭ يۇرتىمىز قانداق ياخشى ھە ! ئۇ يەرنىڭ تارسىلداپ پەنجىرە چېكىدىغان يامغۇرلىرى، ھۇۋۇلداپ ئىشىك قاقىدىغان بورانلىرى، يەر ـ زېمىننى تىترىتىدىغان گۇلدۇرمامىسى، شۇنىڭغانلىرىنىڭ ئۇشقىرتىشلىرى... ھەي، ئەڭ جۇدۇن ـ چاپقۇن كۇنلىرىمۇ كىشىنى سېغىندۇرىدۇ. بۇلبۇل سايرىغان باغلىرى بىلەن ئىپار ـ زەپەر پۇرايدىغان ئېتىزلىرىچۇ؟ چىلگىدەك گۈپۈلدەپ پۇرايدۇ، كۆزۈڭدىن ئۇچىدۇ ! ھەي، ئىسىت...

قار ياغدى، تاغ يوللىرى ئېتىلدى. ئۆڭكۇرلەر، ئۆزلىرى ياسۇالغان كەپىلەر قاچقۇنلارنىڭ بارگاھى. كېچىلىرى گۇلخان يېنىدا مۇڭلۇق ناخشىلار ئېيتىلىدۇ. غۇلام پالۋاننىڭ كەچۇرمىشلىرى تەكرارلىنىدۇ. ئەنسىز كېچىلىرى يېرىم تۇندە ئويغىنىپ كۆچۇشكە توغرا كېلىدۇ. گۇلەمخان مۇنداق كۇنلىرى

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

يېنىدا ياتقان ھەمراھلىرى بوساق بىلەن ھېدىلىنى ئويغىتىدۇ - دە، مىلتىقلىرىنى بەتلەپ ئېتىنى مىنىپ، غۇلام پالۋاننىڭ دېگىنى بويىچە سوقۇشقا ھازىرلىق كۆرىدۇ. ئۇلار مانا ئىككى قېتىم كېچىك - كېچىك سوقۇشلارنى بېشىدىن كەچۈردى. گۇلەمخان بىلەن بوساق دەسلىپىدە كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ قورام تاشنىڭ كەينىگە بېشىنى تىقىۋېلىپ مىلتىقنى قارىسىغىلا ئاتتى. غۇلام پالۋان ئۇلارنىڭ يېنىغا ئۆمىلەپ كېلىپ:

— كۆرۈپ، چەنلەپ ئېتىڭلار، ئادەم ئۆلتۈرۈش ئۇچۇن مىلتىق ئات، ئاۋازىنى ئاڭلاش ئۇچۇن ئەمەس! — دەپ قاتتىق كايىغاندىن كېيىن قارا چاپانلىق چېرىكلەرنىڭ باشلىرىنى چەنلەپ ئاتمىدىغان بولۇشتى...

قاچقۇنلارنىڭ ھاياتى خەۋپلىك، تۇرمۇشلىرى جاپالىق، كۇنلىرى ئېغىر ئىدى. بولۇپمۇ گۇلەمخاننىڭ ھەممىدىن ئېغىر ئىدى. چۇنكى، ئۇ يۇز نەچچە ئەركەك ئىچىدە يالغۇزلا قىز ئىدى. ئۇ دۇشمەننىڭ كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەش بىلەن بىللە، ئۆزىنىڭ «قىز» ئىكەنلىكىنى چىلبۇرىدەك قارام ھەمراھلىرىنىڭ بىلىپ قېلىشىدىنمۇ قاتتىق ئەنسىرەيتتى.

ئارىدىن ئون نەچچە كۇن ئۆتتى، قار قېلىنلاپ چېرىكلەرمۇ چىقماس بولۇپ قېلىشتى. ھاۋا كۇندىن - كۇنگە مۇزلىماقتا، قار قېلىنلاشماقتا. ئۇلارنىڭ ئوزۇق - تۇلۇكى ئازلىماقتا، ئۇۋچىلارمۇ، يىراق - يېقىندىن بايلارنىڭ كۇزلەكلىرىنى ئۇۋلاپ كېلىدىغانلارمۇ قۇرۇق قول قايتىدىغان چاغلار كۆپەيمەكتە ئىدى. بۇنداق چاغلاردا قاچقۇنلار ئىچىدىكى كاللا كېسەر ئوغرىلارنىڭ خورىكى ئۆسۈپ قالاتتى.

شېرىپ ئوغرى ئىسىملىك دوغلاق، كۆمۈردەك قارا، ئېيىقتەك قاۋۇل ئادەم ئاخشىمى غۇلام پالۋاننىڭ كەپىسىگە ئالچاڭلاپ كىرىپ كەلدى:

— ماڭا ئوچ ئادەم بەر! — دېدى ئۇ قان ئۇيۇغان كۆزلىرى-

رىنى ئويىنىتىپ، — ئەڭگەۋاينىڭ چوڭ كۈزلىكىگە تېگمەن، ئەڭگەۋاينىڭ ئوغرىلىرى سودىگەرلەرنىڭ يۈز ئۆكۈزىنى بۇلاپ ئەكىلىپ ئاشۇ كۈزلەككە يوشۇرۇپتۇ، ئوغرىنى قاراقچى ئۇرسۇن، ھەممىسىنى ھەيدەپ كېلەي!

غۇلام پالۋان شاكىر پالۋانغا قارىدى. شاكىر پالۋان:

— تەۋەككۈل خۇدا دېمەيمىزمۇ! — دېدى.

غۇلام پالۋان بېشىنى ئىرغىتتى.

— مەنمۇ بىللە باراي غۇلام چوڭ دادا! — دەپ يالۋۇردى گۇلەمخان.

— ياق! — دېدى بوۋاي، — سەن بالام مېنىڭ يېنىمدىن ئاجرىما!

— باراي چوڭ دادا! — دېدى قىز قاتتىق يالۋۇرۇپ، — ھېچ بولمىسا مەھەللىنىڭ بىر تال پاخلىنى بولسىمۇ ئالغاچ كېلەي!

يۇرتنى سېغىنغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان بۇ سۆز ئالدىدا بوۋاي قاتتىقلىق قىلالمىدى.

ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەندە يولغا چىقىشتى. بوۋاي ئېھتىيات ئۈچۈن ھېدىلنى قوشۇپ جەمئىي بەش ئاتلىق ئادەمنى قوراللاندۇرۇپ، ھېدىلغا ئايرىم تاپشۇرما بېرىپ يولغا سالدى.

— چۈشۈڭلار! — دېدى شېرىپ ئوغرى بۇيرۇق بېرىپ، — مۇشۇ كۈزلەكتە باش توخۇغىچە كۈتىمىز. تاڭ قاراڭغۇسىدا ئەڭگەۋاينىڭ كۆزلىكىگە تېگمىز!

ئۇلار مەڭگەن ئۈستىدە يېتىشتى. بىردەمدىن كېيىن ھەممە ئادەم ئۇخلاشتى. شېرىپ ئوغرى تۆت پۇتلۇق بولۇپ گۇلەمخاننىڭ ئۈستىگە تاشلاندى:

— ئۇنۇڭنى چىقارما! — دېدى ئۇ قىزنىڭ قوللىرىنى قايرىپ بىر قولىدا مۇجۇپ تۇتۇپ، — غىڭ - پىڭ قىلساڭ بوغۇۋېتىمەن!

قىز تېپىرلىدى، لېكىن ئاياغلىرى ئوغرىنىڭ تېگىدە مىدىرلىمايتتى. ۋارقىرىماقچى بولدى، لېكىن ئاۋازى چىقمىدى، ئوغرى يىرىك ساقاللىق ئېگىلىرىنى سۈۋاپ قىزنىڭ ئاغزىنى چىشلىمەكتە. ئېغىر گەۋدىسىنىڭ سالمىقى بىلەن قىزنى مىدىرلىغۇسىز قىلىپ قويۇپ، بوش قولى بىلەن قىزنىڭ شالۋۇرىنى سىيرىماقتا ئىدى. قىزنىڭ مىدىرلاشقا ھالى يوق، ئىچى ئېلىشىپ، بېشى قايماقتا ئىدى. لېكىن، قىز بىردىنلا يېنىكلەپ قالدى. ھېدىلىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بول قاچ! مەن مۇنۇ نىجىسنى تىنچىتاي!

دېمەك ھېدىل ئوغرىنىڭ بېشىغا بىرنېمە بىلەن راسا كېلىشتۇرۇپ ئۇرغان. ھېدىل ھەممىنى سېزىپ ياتقانكەن - دە! ئۆزىنى ئىككىنچى قېتىم قوغدىغان ھېدىل ئاكىسىغا رەھمەت ئېيتىشنى نېسىگە قالدۇرۇپ قىز ئۆزىنى تالاغا ئاتتى ۋە ئېتىنى مىنىپ قاراڭغۇلۇققا قارىتىپ قويۇۋەتتى.

ئەتىسى قالغان ئىككى ئوغرى قۇرۇق قول قايتىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ دېيىشچە، شېرىپ ئوغرى ھوشىغا كېلىپ ھېدىلنى خەنجەر ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قېچىپ كېتىپتۇدەك. ئىككىسى ھېدىلنىڭ جەسىتىنى شۇ جاڭزىدا قالدۇرۇپتۇ، ئەكىلىشكە بولماپتۇ. غۇلام پالۋان قاتتىق يىغلىدى. شۇ ئاخشىمى گۇلەمخانغا:

— ئەمدى سېنى يوشۇرغۇدەك جاي قالمىدى قىزىم، نىكاھلان! — دېدى.

شۇنىرغانلىق بىر ئاخشىمى گۇلەمخان بىلەن بوساقنىڭ تويى بولدى. ئۇلارغا قارىغاي شاخلىرىدىن يېڭى كەپە ياساپ بېرىشتى...

ئۇچ كۈندىن كېيىن يەنە ئىككى قاچقۇن كېلىپ بۇلارغا قوشۇلدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى قاينۇقتىن كەلگەن دېھقانلار دەپ تونۇشتۇردى. لېكىن، ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە ئىختىلال-

چىلارنى ئېغىر مۇسىبەت تېغى كېلىپ باستى. ھېلىقى ئىككى كەلگۈندى غۇلام پالۋاننىڭ بېشىنى كېسىپ كېچىلەپ قېچىپ كەتكەنىدى. كېيىن مەلۇم بولدى: شېرىپ ئوغرى قېچىپ بېرىپ جىياڭجۇن ئادەملىرىگە ئۆزىنى مەلۇم قىلغان ۋە غۇلام پالۋاننىڭ بېشىنى ئەكىلىش ھېسابىغا كەڭچىلىك ۋە مۇكاپاتقا ئىگە بولغان، ھېلىقى ئىككىسى شېرىپ ئوغرىنىڭ ئادەملىرى ئىكەن.

ئىختىلالچىلار ئەمدى باشچىسىز قېلىشتى. گاڭگىراپ قالغان شاكىر پالۋان غۇلام پالۋاننىڭ ۋەسىيىتىگە ئەمەل قىلىپ تاغ ئىچكىرىسىگە چېكىنىدى، ئۇلارغا قېچىشتىن باشقا يول قالمىغانىدى.

ئەڭگەۋاي ئات ئوينىتىپ، مۇرىسىگە مىلتىق ئېسىپ، ئىتلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ ئوۋغا چىقتى. ئۇنىڭغا بىرىنچى بولۇپ ئۇچرىغان ئادەم ئازىنخان بولدى. ئۇ ئازىنخانغا ئالتە ئۆرۈمە قامچىسىنى تەڭلىدى. ئازىنخان چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ:

— توڭگۇز ئال ئىلاھىم ! — دېدى.

— يۇلۇنۇڭ ئۇزۇلگۇر قانجۇق ! — باي قامچا بىلەن ئايالىنىڭ دولىسىغا كۇچەپ ئۇردى. كونا مەخمەل چاپانىنىڭ پاختىلىرى چۇۋۇلدى.

— ئۆل ئىلاھىم ئەمدى ! — ئازىنخان جان ئاچچىقىدا ۋارقىرىدى. باي قامچا بىلەن ئايالىنىڭ باش ـ كۆزى تىتىلغىچە ئۇردى. ئايال يىقىلىپ ـ قوپۇپ، قانغا مىلىنىپ ئۆي تەرەپكە قاچتى. باي ئايالىنى ئاتقا دەسسىتىپ قامچىغا بېسىپ ئۇرماقتا ئىدى. بىردىنلا ئۇنىڭ بېشى زىڭىلداپ، كۆڭلى ئېلىشىپ ئاسمان ئۆرۈلگەندەك بولدى. ئۇ ئاتتىن يىقىلدى. بىر پۇتى ئۇزەڭگىدە قالغان. ئات خارتىلداپ باينى سىكار يان سۆرەپ ئۇركۇپ ماڭدى. ئادەملەر ئاتنى توتۇۋېلىشقا يۈگۈرۈشتى. لېكىن، باينى بېشىغا تاش بىلەن ئۇرۇپ يىقىتقان زىياۋۇدۇن ئۇستىخان ساپلىق پىچىقىنى يالت ـ يۇلت قىلىپ

قوتقوزغوچىلارغا ئېتىلماقتا ئىدى. ئۇ پىچاقنى تېخىچىلا يۇمشاق قاردا باينى سۆرەپ يۈرگەن ئۇزۇن يالىلىق ئاتنىڭ ساغرىسىغا ئۇردى. ئات قاتتىق بىر سىلكىندى ـ دە، ئاپپاق قار چېچى پەيدا قىلىپ باينى سۆرەپ تاشلىق سايغا قاراپ ئۇركۈپ يۈگۈردى...

ئىككى كۈندىن كېيىن باينىڭ قىيما ـ چىيما بولغان جەسىتىنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلدى. ئۇزۇن بۇرۇن ئىمام ئادەتتەكىدىنمۇ ئىتتىك قۇلاق قاقتى. ياقۇپ ئەللىكبېشى بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۈلۈپ قويدى...

ئەتىيازلىقى شەھەردىن چېرىكلەر چىقىپ يار بېشىغا ئېگىز موما قادىدى. مومىغا كۆزلىرى خىرەلەشكەن، تىلى چىقىپ تۇرغان ساقاللىق ئادەم كاللىسىنى چەنزىگە تىقىپ ئەكىلىپ بېكىتتى. بۇ غۇلام پالۋاننىڭ كاللىسى ئىدى.

كىشىلەرگە ئىبرەت ئۈچۈن قادالغان بۇ كاللا خىرە كۆزلىرى بىلەن تاغلارغا قارايتتى، قاربداپ كەتكەن تىلىنى چىقىرىپ هايات ياشاۋاتقانلارنى زاڭلىق قىلماقتا ئىدى...

خاتىمە

يىللار ئۆتتى، تاغلاردىن قانچە قېتىملاپ ئەگىزلەر ئاقتى... 1911 ـ يىلى دېكابىر ئېيىدا كۈرەدە مەنچىڭ هاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ياڭ زەنشۇي باشچىلىقىدا ئىنقىلاب بولدى. بۇ ئىنقىلاب مەنچىڭ هۆكۈمرانلىقىنى يىلتىزى بىلەن قومۇرۇپ تاشلىدى. كۈرەدە ئىككىنچى قېتىم جياڭجۇنىنى ئاغدۇرۇش ئىنقىلابى بولغاندا، هەممە مىللەت قىساسچىلىرى قاتناشتى. بۇ ئىنقىلابنىڭ بىرىنچى سېپىدە گۈلەمخان، بوساقلار قانلىق جەڭلەرنى قىلدى. لېكىن، غەلىبىدىن كېيىن گېنېرال ياڭ توڭلىڭ ئۆزىگە خىزمەت

كۆرسەتكەن ئۇيغۇر، موڭغۇل ئەسكەرلىرىنى قورالسىزلاندۇرۇپ ئاز ـ تولىدىن پۇل بېرىپ ئۆز يۇرتلىرىغا قايتۇردى.

هايات ۋە تۇرمۇشنىڭ قەھرىگە يولۇققان، زۇلۇم ئاستىدا يانجىلغان، ئۆمرىنىڭ بارلىقى ئالۋان ـ ياساقچا بېغىشلانغان ئېغىر ـ بېسىق ھەم سۇلغۇن بۇ ئادەملەر ئۆيلىرىگە قايتىشتى. ئۇيغۇر دېھقىنى. ئۇلار يەرنىڭ ئىگىسى، شۇ زامانىنىڭ قوللىرى. ئۇلار ۋاپا، ساداقەتنىڭ ئىجادچىلىرى ھەم جازاسىنى تارتقۇچىلىرى. ئۇلار چىڭ سۇلالىسىنى ئاغدۇردى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ساپ قانلىرى بەدىلىگە تاجۇتەخت ئىگىسى بولۇۋالغان ياڭ زىنشىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ لويى ـ شەڭگەنلىرىنىڭ يانچۇقلىرىنى ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن تولدۇرۇشمۇ يەنە شۇلارنىڭ قان ـ تەرىگە موھتاج. گۇلەمخان بىلەن بوساقلار يېزىسىغا قايتىپ كەلدى. لېكىن، ئۇلار يۇقىرىقى موھتاجلىقنىڭ يېڭى ئېغىر يۈكىنى دۇمبىسىگە ئارتىپ كەلدى.

1982 ـ، 1983 ـ يىللار، غۇلجا ـ ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

خەيرلىك ئىش

ئىدىقۇت چالمىسى

1

ھەمدۇل بوۋاي ئوغلىنىڭ دەرۋازىسىنى قاتتىق جالاقلاتتى. ئۇنىڭ غەزەپتىن زۇۋانى تۇتۇلغان، لەۋلىرى كۆكىرىپ، چىشلىرى كىرىشىپ قالغانىدى. دەرۋازا شۇنچىلىك قاتتىق جالاقلىدىكى، ئوغلىنىڭ ھويلىسىدىكى بوردىلىۋاتقان قويلىرى پۇشقۇرۇپ، ئېشەكلىرىمۇ ھاڭراشتى، لېكىن ئۆيدىن ئادەمزات ئۇنى ئاڭلانمىدى. بوۋاي قولىدىكى پارقىراق ھاسا بىلەن چايخانا ئۆيىنىڭ كوچا تەرەپتىكى كىچىككىنە دېرىزىسىنى ئۇردى، ئەينەك سۇنۇپ ئۆينىڭ ئىچىگە چۈشكەندىن كېيىنلا، ھويلىنىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكىدە ئادەم پەيدا بولدى:

— چوڭ ئاتامۇ، نېمە بوللا تاڭ سەھەردە؟

— ھۇ، قارا پاتقاق! ھۇ، ئەسكى يوتقان بۇرگىلىرى، سەھەرمىش تېخى، باشقا خەقنىڭ بالىلىرى ھويلا - ئارامنى سۈپۈرۈپ، كوچىلارغا سۇ چېچىپ بولۇپ ئىشقا ماڭغىلى نېكەم، ۋۇ بىساپا لەقۋالار!

بوۋاي ھويلىغا كىرىپ ھەممىنى تىللىدى - دە، نەۋرىسىنىڭ تېقىمىغا ھاسا بىلەن بىرنى ئۇردى. بوۋىسىنىڭ سەپرا مىجەزىگە كۆنۈك نەۋرە ھاسىنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇۋېلىپ يالۋۇردى:

— جېنىم چوڭ ئاتا، ئەمدى ئۇرمىسىلا، كېچىچە تۇزۇك

ئۇخلىيالمىدۇق...

— نېمىگە؟ يەنە شۇ رۇسۇل دەلتىنىڭ غەلۋىسىمۇ، نېمىدېگەن تۇگىمىگەن مېھمان، ئاخىرى يوق ئويۇن بۇ! ھەي، رۇسۇل دېگەن ئۆلۈك ئېشەك، ئويناۋاتقىنىڭغا ئوتتۇز يىل بولدى، سەن بالا ئەمەس، ئەللىكنىڭ قارىسىنى ئالغان ئادەمسەن، يەنە نېمە تۇگىمىگەن ئويۇن بۇ. قوي سويغان ئوخشىمامدۇ تېخى بۇ بايۋەچچە! بۇ قويلارنى نەشكەشلەر يېسۇن دەپ بورداپتىمىز - دە؟ ۋۇي بەتكى، ۋۇي ئىمانسىز دەلتە! ئۇ قايسى ئۆيدە دالىيىپ ياتىدۇ زادى؟!

— لەمدە... — نەۋرىسى پەس ئاۋازدا ئېيتىپ بەردى.

— ۋۇي سېنىڭ دۆلىتىڭ قۇرۇسۇن، سۇلايمان گاڭ بولۇپ كەتسەڭمۇ ئىگەكىم!...

بوۋاي ئايلانما پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە چىقماقچى بولۇۋىدى، شۇ چاغدا پەلەمپەي يېنىدىكى كۆك ئىشىك ئېچىلىپ، كېمىر ئۆيدىن مۇلايىم كىلىنى چىقىپ كەلدى ۋە قېينىئاتىسىغا ئېگىلىپ سالام بەردى.

يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى ھەر كۈنى سەھەردە ئالاھىدە ئېگىلىپ سالام بېرىپ كىلىۋاتقان كۆيۈمچان، سەۋرلىك كىلىنىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلماي، سالىمىنى ئىلىك ئالماي بولاتتىمۇ؟ بوۋاي پەلەمپەيدىن پۈتىنى تارتتى:

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام، ئوبدان تۇردىلىمۇ بالام! ھە قايسىسىنى سويدۇڭلار؟

كىلىنىنى كۆرۈپ بوۋاينىڭ ئاچچىقى پەسەيدى، ئۇ كىلىنى بىلەن مۇڭدىشىشنى ياخشى كۆرەتتى. مانا ھازىرمۇ كىلىنىنىڭ سالىمى بىلەن ئۇنىڭ ئاپپاق قاشلىرى ئاستىدىكى ياشاڭغىراپ قالغان كۆزلىرى كۈلۈمسىرەپ، كۆيۈپ قارايغان، قىزغۇچ يۈزىدىكى قويۇق قورۇقلىرى تارالغاندەك بولدى.

— كەلسىلارا، قىزىل توخلىنى سويۇۋىدۇق، ئېغىز تېگىپ باقسىلا ئاتا!...

كېلىن ئىككى قولىنى كەڭ ئېچىپ، سەل ئېگىلىپرەك ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. بوۋاي كەم سۆز، ئىشچان، مۇلايىم، ئاق كۆڭۈل كېلىنىنىڭ چاچتەك ئىنچىكە قورۇقلار چۈشكەن، باھار ئاپتىپىدا ئۆڭگەن بولسىمۇ، ئۆز نەپسىلىكىنى يوقاتمىغان چىرايىغا قارىدى ـ دە، تېخى چىشلىرى چۈشۈپ بولمىغان ئاغزىنى تامشىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىدى:

ـــ شورپا ئېلىپ قويدىلىمۇ؟

ـــ كەچ پىشتى، سىلىنى ئويغىتىپ ئاۋارە قىلمايلى دېدۇق...

ـــ ھىم... ھەي رۇسۇل، سېنىڭ بۇزدى ـ چاچتىغا ئامراقلىقىڭ ! قىزىل توخلا تېخى سەمرىيتتى ئەمەسمۇ، قانچىلىك يۈزلۈك مېھمانكەن ئۇ بىرنېمىلەر؟

ـــ ئاغىنىلىرىكەن...

ـــ ھە، قانچە خىل تاماق ئەتكۈزدى؟

ـــ كېچىچە ئۇخلاتمىدى ئاپامنى ! ـــ دېدى كىچىك نەۋرىسى گەپكە ئارىلىشىپ، ـــ مانتا ئەت دەيدۇ، مانتىنى پىشۇرۇپ ئەكەلسە بىر تال يەپ قويۇپ، لەڭمەن ئەت دەيدۇ، لەڭمەننى پىشۇرۇپ ئەكەلسە تېخى بىر چۆكا ئىلا ـ ئىلمايلا چۆچۈرەڭ تەييارمۇ دەيدۇ. ئاپام ئۇنىڭ مەستلىرىگە ئىشلەپلا تۈگىشىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، چوڭ ئاتا !...

ـــ ھەي سەيدۇل، ماڭ ئېشەكلىرىڭگە سامان بەر !

ئايال ئوغلىنى بۇيرۇۋدى، بوۋاي نەۋرىسىگە قاراپ:

ـــ ھارۋاڭنى قېتىپ تۇڭنى قاچىلا، سۇ تولدۇرغاچ تۇرغىن، مەن ھازىرلا ئاۋۇ رۇسۇل دەلتىنى ھەيدەپ چىقىمەن ! ـــ دېدى.

كېلىنى زەرىپىخانىنىڭ دەردى كۆپ، ھال ئېيتىدىغان ئادىمى يوق، مۇنۇ ئاچچىقى چۈس قېيىنئاتىسىغا ئېيتاي دېسە يەنە شۇ يىگىرمە يەتتە يىللىق ھەمراھىنى ئايايدۇ. ناۋادا بوۋاي رۇسۇلنىڭ ئايالىغا سېلىشتۇرغان زۇلمىنىڭ ئوندىن بىرىنى

بىلىپ قالمىغان بولسا ئوغلىغا كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىدۇ. رۇسۇلنىڭ قىرىق ـ ئەللىك مىڭ يۈەندەك پۇلى، يۇرۇشۇۋاتقان ئوقىتى، مۇنۇ ھەشەمەتلىك ئىككى قەۋەت جاي، يىگىت بولۇپ قالغان ئۇچ ئوغلى بىلەن بويىغا يەتكەن ئىككى قىزى، ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەرقانداق سوروندا ياقا يىرتىشقا تەييار تۇرىدىغان ئاغىنىلىرى بار، قىسقىسى، ھېچنېمە ۋە ھېچكىم ئۇنىڭغا ئارا بولالمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن زەرىپىخان دەرد بىلەن قەرىپ تۇگىشىپ كەتسىمۇ ئاتىسىغا دەرد ئېيتمايدۇ.

ـــ ئالسىلارا ئاتا ! ـــ دېدى كېلىن تەخسىگە سېمىز گۆش ئەكىلىپ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، ـــ شورپىمۇ ئىسسىپ قالدى، تۇگۈپ قويغان بەنشىمۇ بار.

ھەمدۇل بوۋاي كېلىنىنىڭ بۇ مېھرىبانلىق بىلەن ئېيتقان سۆزىدىن كېچىچە تارتقان جەبرىسىنى چۇشەندى. ئاخشام كەچ ئۇلار ئېتىزدىن بىللە قايتىشقان، زەرىپىخان بالىلىرى بىلەن يۇگۈرۇپ يۇرۇپ يېرىم مو يەرگە پەمدۇر كۆچۇرگەن، ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلگەن كېلىن كېچىچە ئۇخلىماي رۇسۇلنىڭ نەشكەشلىرى ئۇچۇن نەچچە خىل غىزا تەييارلىغان. بوۋاينىڭ ئوغلىغا ئاچچىقى كەلدى.

ـــ قورسىقىم جىقلا تۇرىدۇغۇ ! ـــ ئۇ تەخسىنى ئىتتەردى، ـــ بىر قورساق گۆش يەۋالدىم، كەچ كىرگۈچىلا ئۇسسىغۇدەكمەن ئەمدى. رۇسۇل دېگەن...

ـــ تەرەپبالىلا مېھمان بېسىۋالدى، ئۆيدە يېسىۋېلەكتىن باشقا كۆكتاتمۇ يوقكەن، ئالدىراشچىلىقتا كىلىتنى يوقتىپ قويۇپ ئامبارغىمۇ كىرەلمىدۇق، بولمىسا گۆشمىغۇ يوق ئەمەستى. توخلا بۇرۇن سويۇلۇپ كەتتى...

ـــ بىزنىڭكىدە گۆش بار ئەمەسمىدى، ـــ دېدى ھەمدۇل بوۋاي كېلىنىنىڭ گەپىنى رۇسۇلدىن قاچۇرۇپ باشقا ياقىقا ئەكىتىۋاتقىنىنى پەملەپ، ـــ ئارىلىقتا غەلۋە بولدى، ئاڭلىدىم، چىقاي دېدىم، نامار قازا بولمىسۇن دەپ چىقالمىدىم. نامازدىن

كېيىن مۇڭغىيىپ بىردەم ئولتۇردۇم. ئۇخلاپ قاپتىمەن، بولمىسا ئۇلارنىڭ ئۆيگە تىقىلىۋېلىپ مالىمان قىلىشىغا يول قويمايتتىم. ھە، رۇسۇلنى ئويغاتماملا، قىلىدىغان ئىش چاچتىن تولا تۇرسا يەنە نېمە ئۇيقۇ. بۇگۈن يېڭىچە ئۇچىنچى ئايغا ئون سەككىز، پەمىدۇر تىكىدىغان، پەمىدۇر كۆچلەيدىغان ئىش، بىر يۇز يىگىرمە تۆشۈك ئويغاندا، ھەر تۆشۈككە ئەللىك تالدىن تەك قويساق، شۇ چاغدا ئالتە مىڭ تال تەك كۆچىتىنى تىكىپ بولالايمىز. ئاچىقىدىغان قىغچۇ تېخى! دەرۋازا ئالدىدا سىپىپ ياتىدۇ. قىغنى ئۆلچىدىم، ئۇزۇنىسى سەككىز يېرىم، توغرىسى ئۈچ، ئېگىزلىكى بىر مېتىر كەلدى، ئىككى يۇز ئۇلاق چىقىدىغان ئوخشايدۇ، ھارۋىغا ئۈچ ئۇلاقتىن باسسا...

— چوڭ ئاتا، تۈگىنى توشتۇرۇپ، ھارۋىنى ئىشىك ئالدىغا توختىتىپ قويدۇم! — ئەتىۋارلىق نەۋرىسى سەيدۇل ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى. بوۋاي نەۋرىسگە يېڭى ئىش بۇيرۇدى:

— ماڭ يۇگۇر، ئاۋۇ بايۋەچچە، ئاغىچىلارنىڭ ھەممىسىنى ئويغات، زەرىپىخاندىن باشقا ھەممىسىنى ئېتىزغا ھەيدەپ چىقىمەن. ئون يەتتە مو يەرنىڭ ھەر موسىغا ئەللىك تەڭگىدىن دۈيگە پۇل تۆلەيدىغان گەپ، ئاۋۇ بىر يۇز سەكسەن ئالتە تۈپ تەكنىمۇ بىزگە بىكارغا بەرگىنى يوق. بىر مو يەردىن مىڭ تەڭگە، بىر تۈپ تەكتىن ئىككى يۇز جىڭدىن ھۆل ئۈزۈم ئالالىساڭ، ئۇ چاغدا سەن ئۆزۈڭنى دېھقان دېسەڭ قاملىشىدۇ. ئاتام رەھمىتى بىر يۇز يىگىرمە ئۈچ يېشىدا دۇنيادىن ئۆتتى. ئون ئۈچ يېشىدا ئېتىز ئىشىغا چىققانىكەن، بىر يۇز ئون يىل ئۆمرى ئېتىزدا ئۆتتى. تۇرپاندا ئون ئاي ئېتىزدا يۇرىدىغان گەپ، ئون ئاينىڭ ھەر كۈنى ئون ئىككى - ئون تۆت سائەت ئىشلىدى دېسەك، ۋاي - ۋۇي... بىر يۇز ئون يىل قانچە سائەت بولىدۇ؟ ھېسابلىغىنە سەيدۇل! بىلىپ قوي، بوۋاي كۈنىگە ئون ئىككى سائەتتىن ئىشلەپ بىر يۇز ئون يىل ئۆمرىنى ئېتىزدا ئۆتكۈزگەن. بىزچۇ، ئاۋۇ رۇسۇل دېگەن خام تېرىچۇ؟ كۈنىگە

ئىككى سائەت ئىشلەشكە چىدىمايدۇ، سەيدۇل بالام، سەن ئۇنى دورىما، توپىدىن قاچما، دۇنيادىكى ئەڭ پاكىز نەرسە توپا. ھەممىلا نېمە توپىنى خارلايدۇ، دەسسەيدۇ، تۆكۈرىدۇ... ھەممىنى قىلىدۇ، توپىنى خارلىغانلار ئۆزى خار. ئاتام رەھمىتى توپىغا ئىشلىگىنى ئۈچۈن بىر يۈز يىگىرمە ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆردى. پاكىز، ساغلام پېتى دۇنيادىن ئۆتتى. ئاتامدىكى پاكىزلىق، سەممىي - سادىقلىق نەدىن كەلگەن؟ توپىدىن كەلگەن، نېمىشقا دېسەڭ، توپا ساختىلىقنى كۆتۈرمەيدۇ، توپىغا ئىشلىگەن دېھقان شۇنىڭ ئۈچۈن راست گەپ قىلىدۇ، ئادەم ئالدىمايدۇ. بىلىپ قوي سەيدۇل: يەر دېھقانىنىڭ جېنى، بايلىقى، ئۇنىڭ يەردىن باشقا دوستى بولماسلىقى كېرەك. دەرەخكە يۇپۇرماق كېرەك، ئادەمگە ئەخلاق، دېھقانىنىڭ ئەخلاقىمۇ توپىدىن كېلىدۇ، بالام!

بۇڭاينىڭ دائىم ئېيتىدىغان بۇ گەپلىرى كېلىنى بىلەن كىچىك نەۋرىسى سەيدۇلغا ھەر قېتىم يېڭى بىر كىتاب سۆزىدەك تەسىر قىلاتتى. مانا ھازىرمۇ ئۇلار بۇڭاينىڭ گەپلىرىنى ئىخلاس بىلەن ئاڭلىدى. كېلىن ئورنىدىن تۇرۇپ كېمىر ئۆينىڭ تېمىدىكى قوزۇقتا ئېسىقلىق تۇرغان، تېگى قارا، گۈلى ھال رەڭ دوپپىنى قولىغا ئالدى - دە، بۇڭايغا سۇندى:

— دوپپىلىرىنى يەڭگۈشلەيدىغان ۋاق بولدى ئاتا، چوڭ نەۋرىلىرى سەلىمەنىڭ قول ئىشى، قېنى كىيىپ باقسىلا!

— سەلىمەمۇ چوڭ ئانىسىنى دوردى، لېكىن ئەپەندىچىلىك قىلغىنى بولمىدى. ئېيتىڭلار، ئەپەندىچىلىكىنى قويۇپ ئېيتىزدا ئىشلىسۇن!

قېرىلارمۇ بالىلاردەك گول بولىدۇ. ھەمدۇل بوۋاي ئالتە قىرلىق يېڭى دوپپىنى كىيىپ، خۇددى كىچىك بالىدەك خۇشال بولدى - دە، كېلىنىگە:

— ھېلىقى دۇي بىلەن تۇزگەن توختام قەغىزى قېنى،

www.uyghurkitap.com

هېلىقى هۆل سېتىپ بېرىش بىلەن قۇرۇق سېتىپ بېرىشنى ئوقۇپ بېرىڭا، مۆلچەرلەپ باقايلى، قانچىلىك ئاشۇرالايمىزكىن. يۈگۈر سەيدۇل چوڭ ئۆيگە چىقىپ يەنە بىر ھارۋىنىمۇ قوش.

سەيدۇل ھارۋا قېتىشقا، كېلىنى تۆمۈر رېشاتكىلىرى ھاۋا رەڭ سىرلانغان ئەگمە پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ھەمدۇل بوۋاي ھويلىغا چىقىپ ھەيۋەتلىك ئۆيلەرگە زوق بىلەن يەنە سىنچىلاپ قارىدى: ھويلا كەڭ ـ ئازادە ئىدى. كېسەك بىلەن ئۆرە بولغان چاقماق تاملارنىڭ كەينىدىكى باغدا توقسان ئالتە تۈپ تەك تەكشى بىخ ئۇرۇپ پاكىز توپىدا سۇنايلىنىپ يېتىپتۇ. كۈنپېتىش تەرەپتىكى چوڭ ئۆي بىلەن مۇنۇ ھەيۋەتلىك ئۆينىڭ باغ پاسىلىدا ئۇزۇنلۇقى ئون تۆت كۆزلۈك، ئېنى سەككىز كۆزلۈك چۈنچە خۇددى بىر شياۋدۈينىڭ چۈنچىسىدەك ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ. بوۋاي كۆزلىرىنى قىسىپ، چۈنچىنىڭ ئالدى تەرىپىدىكى كۆزنەكلىرىنى يەنە بىر قېتىم ساناپ چىقتى ـــ تۆت يۈز قىرىق سەككىز كۆز. پاھ، قانداق كارامەت ـ ھە! بوۋاي ئىنچىكە پولات تۇرۇبىلاردىن قىلىنغان ئېگىز باراڭغا، ئاندىن كېيىن كەينىگە قايرىلىپ ئىككى قەۋەتلىك ئۆيگە قارىدى: ھارۋا ۋە كىچىك ماشىنا كىرەلىگۈدەك كېمىرلىك كوچا ئىشىكى، ئىشىكنىڭ ئىككى يېنىدا ئىشىكلىرى ھاۋا رەڭ سىرلانغان ئاستىنقى قەۋەت ئۆيلەر، بۇ ئۆيلەر جەمئىي ئالتە ئېغىزلىق. بوۋاي بىلىدۇ، بۇ ئۆيلەرنىڭ ئىچى گىلەملەر، سىم كارىۋاتلار بىلەن تولغان. ئۈستۈنكى قەۋەتنىڭ ئوتتۇرىسى كەڭ، ئازادە پېشايۋان ـ لەمپە، لەمپىگە قارىغان ئۈچ ئىشىك، ئىككى ياندىكىسى چاققان، ياخشى ياسالغان ھۇجرا، ئۇدۇلدىكىسى رۇسۇلنىڭ مېھمان كۈتىدىغان چوڭ ئىككى ئېغىز ئۆيى. ئۇ ئۆيدە سەككىز گەزلىك ئېسىل گىلەملەر بار. رۇسۇلنىڭ نەشىكەش ئاغىنىلىرى شۇ گىلەملەر ئۈستىدە خۇددى ئېشەك توپىغا ئېغىنىغاندەك ئېغىنىشىدۇ...

بوۋاي ساقلىنى سىيپاپ قويۇپ ئۆزىچە ھېسابلىدى: شۇنچە ئىمارەت بىر ئايدا پۈتتى. ئاستىنقى قەۋەت ئۆيلەرنىڭ ئالتە ـ يەتتە مېتىرلىق كېمىرلىرى بىر كۈندە ئېگىلىپ بولدى. بىر ئۆينىڭ ئەگمىسى ئۈچۈنلا سەككىز يۈز كېسەك كېتىدۇ، تېمىغىچۇ؟... بوۋاي ھېسابلاپ كۆرۈۋىدى، ئاتمىش مىڭدىن جىق كېسەك كېتىپتۇ. بۇ كېسەكلەرنى ماشىنا ـ ھارۋىلار نەدىن توشۇپ ئەكەلدى؟ نېمىشقا بۇ ئۆيگە ھەر كۈنى يىگىرمە ـ ئوتتۇزلاپ ئادەم ئىشلىدى؟ ئۆيدىكى گىلەملەر، بوردىلىۋاتقان قويلار، ۋېلىسىپىت، پوت ـ پوت، ئۈنئالغۇلىرىچۇ؟ بۇ بايلىقنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى بوۋاي نېمىشقا زىر ـ زەۋەرگىچە بىلمەيدۇ؟ ناۋادا بۇ بايلىق توپىدىن كەلگەن بولسا ھالال ۋە ئەزىز، ئەگەر باشقىلارنى ئالداش ھېسابىغا ياكى قاقتى ـ سوقتى قىلىش ھېسابىغا كەلگەن بولسىچۇ؟...

ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە بوۋاينىڭ يەنە غەزىپى ئۆرلىدى ـ دە:

ـــ ھاي، رۇسۇل، ئاپلا... ئىسمىڭنى نېمىشقا شۇنچە ئۇلۇغ قويغاندىمەن، تىللىسا گۇناھ بولىدۇ ـ دە، ھاي توڭگۇز، ھاي ئېشەك ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى. ئوغلىدىن جاۋاب كەلمىگەندىن كېيىن، بوۋاي پەلەمپەي بىلەن يۇقىرى ئۆرلىشىگىلا كېلىن ئۈتتۇر ئۆيدىن ئالدىراپ چىقتى ـ دە، كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ ئاتا، مانا توختام قەغەز، ساندۇقتىن ئاران تاپتىم. بول ھەي سەلىمە، چوڭ ئاتاڭغا مۇنۇ قەغەزنى ئوقۇپ بەرگىن، ـــ دېدى.

كېلىن شۇ گەپ بىلەن بوۋاينى يەنە ياندۇرۇپ تۆۋەنگە ئەچۈشۈپ كەتتى. يان ئۆيدىن ئون توققۇز ياشلىق چىرايلىق قىز چىقتى ـ دە، كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ ئەسسالام چوڭ ئاتا ! ـــ دېدى.

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام بالام، قېنى ئوقۇغىنە، بولىذى،

بېشىنى ئوقۇما، سانلىرىنى ئوقۇ، بالام.

ئۇلار باراڭ ئاستىدىكى كۇرسىلاردا ئولتۇرۇشتى. قىز ئوقۇدى:

ــ ئومۇمىي مەھسۇلات يەتتە مىڭ ئەللىك ئالتە جىڭ، كىرىم بىر مىڭ تۆت يۈز توقسان توققۇز يۈەن يەتمىش بەش پۈڭ. سېتىش ۋەزىپىمىز: ھۆل ئۇزۇم يەتتە يۈز ئاتمىش يەتتە جىڭ، قۇرۇق ئۇزۇم توققۇز يۈز ئون جىڭ.

ــ كىشمىش ئۇزۇمىمۇ بۇ؟

ــ ھەئە، چوڭ ئاتا.

ــ ھە، چوڭ ئۇزۇمچۇ؟

ــ چوڭ ئۇزۇم: قۇرۇق ئۇچ يۈز يەتمىش بەش جىڭ، ھۆل بىر مىڭ سەككىز يۈز جىڭ.

ــ چوڭ ئۇزۇمنىڭ كۆتۈرە بەرگەن مەھسۇلاتى قانچىكەن؟

ــ بەش مىڭ يەتتە يۈز سەكسەن ئىككى جىڭ، چوڭ ئاتا!

ــ ھەممە ئۇزۇم قانچە جىڭ بالام؟

ــ ھەممىسى، ھەممىسى... ئون ئىككى مىڭ سەككىز يۈز ئوتتۇز ئىككى جىڭ بولىدىكەن، چوڭ ئاتا! ــ قىز ئىنچىكە قاشلىرىنى يىمىرىپ، بۇرنىنى يېنىك تارتىپ قويدى.

ــ پۇلىچۇ؟

ــ تەكنىڭ ئىككى يۈز يەتمىش سەككىز يۈەن، يەرنىڭ يەتتە يۈز ئون ئالتە يۈەن، ھەممىسى، ھەممىسى توققۇز يۈز توقسان تۆت يۈەن...

ــ سۇ پۇلى، توك پۇلى، خىمىيەۋى ئوغۇت... ھەممە چىقىم، ــ دېدى بوۋاي بارماقلىرى بىلەن ھېسابلاپ كۆرۈپ، ــ ئىككى مىڭ يۈەندىن ئاشىدىكەن، ــ ئۇ بىردىنلا ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ سۆزلىدى، ــ كۆكتات، كېۋەز يەرلىرىنىڭ بىر موسىدىن كەم بولغاندا بەش يۈز يۈەن كىرىم قىلىشنى، تەكنىڭ ھەر تۈپىدىن ئىككى يۈز جىڭدىن ھۆل ئۇزۇم ئېلىشنى كۆزلىسەڭ بولىدۇ. بۇ پۇل ئەمگەك بىلەن كىرىدۇ. ئۇيقۇ

بىلەن، نەشە بىلەن كىرمەيدۇ. ھەي رۇسۇل، قاچانغىچە ئۇخلايسەن، تۇر دەيمەن ! تۇرپاندا توققۇز ئاي ياز بولىدۇ دەپ شۇنچە ئۇخلامسىنا، تۇرپاننىڭ كۈندۈزى باشقا يەرلەردىن ئۇزۇن بولىدۇ، دەپ لاپچىيىپ ياتامسىنا ! مەن ساڭا سۇلايمان گاڭ ئاتىسى ئۇچۇن يەتتە مىڭ سەر كۇموش خەجلەپ توقسان ئىككى تارتمىسى بار مۇنار تۇرغۇزغاندەك مۇنار تۇرغۇزغىن دەۋاتقىنىم يوق. سېنىڭ مامۇت سىجاڭنىڭ ئۆيىگە تەڭ قىلىپ سالغان بۇ ئۆيلىرىڭ ماڭا يوپۇق بولالمايدۇ. ئۆلسەم ئىككى ماڭدام توپا ماڭا يېتىدۇ. نېمىشقا ھەممىلا ئىشقا مېنى چاپتۇرىسەن، كاساڭغا ھاسا تەگمىگۇچە كاللاڭنى كۆتۇرمەيدىغان بىرنېمە ئوخشىمامسەن !

بۇڭاي قىزىرىپ چىقىۋاتقان كۈننىڭ نۇرىغا بىر قارىدى ـ دە، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ پەلەمپەي بىلەن يۇقىرىغا قاراپ ئالدىراپ ماڭدى. بۇ قېتىم كېلىن بىلەن نەۋرىلىرى ئۇنىڭغا ئارا بولالمىدى. بۇڭاي ھاسىراپ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقتى ـ دە، رۇسۇل ياتقان ئۆيگە كىردى.

رۇسۇل ـــ ئۇنىڭ بىردىنبىر ئوغلى، بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر ئارزۇسى. ئۇ ساقاللىق ئېڭىكىنى يۇقىرىغا قارىتىپ، قورۇقلار ئارىسىدىكى كىچىك كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ، تومۇرلىرى كۆپۈپ تۇرغان، يۇڭلۇق قوللىرىنى ئىككى يېنىغا تاشلاپ ئاغزى يېرىم ئوچۇق ھالدا ئۇخلاۋاتاتتى.

ـــ ھوي دەھرىي، ھوي توڭگۇز كۇچۇكى !

بۇڭاي ھاسا بىلەن ئاۋۇال ئۇنىڭ قولىغا، ئاندىن كېيىن يانپىشىغا نوقۇدى، ئوغلى يەنە قىمىرلىمىدى. بۇڭاي رەللە بولۇپ پېشانىسىگە نوقۇدى، ئوغلى يەنە قىمىرلىمىدى. بۇڭاي غەزەپكە كەلدى ـ دە، يوتقانىنى ئېچىۋېتىپ ئوغلىنىڭ تېقىمىغا ھاسا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. رۇسۇل تەستە كۆزىنى ئاچتى ۋە كىچىك بالىدەك ئۆمىلەپ قاچتى. بۇڭاي ئۇنىڭ دۇمبىسىگە، دولىسىغا رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇردى ۋە تىللاشقا باشلىدى:

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى www.uyghurkitap.com

ـــ ۋۇي قىمارۋاز، ۋۇي ئەسكى داس، ئۇنۇڭنىڭ يوغان چىققىنىغا قاراپ ئۆزۈڭنى ئەر دەمسىنا، ئەرەنچە كىيىمىڭگە قاراپ ئۆزۈڭنى ئەر دەمسىنا، باغاقنىڭ بېشىغا ئسمىڭ يېزىلغىنىغا قاراپ ئۆزۈڭنى ئەر دەمسىنا! ... ئەر دېگەندە جىگەر بولىدۇ. ھەي لايغەزەل، مەن سېنى ئىدىقۇتنىڭ چالمىسىدەك ئەتىۋارلىق، ئېزىلمەيدىغان ئەر بولارمىكىن دېسەم، داۋانچىڭنىڭ قارا توپىسىدەك لاي بىرنېمە بولغىلى تۇردۇڭغۇ، قوپە، ئېتىزغا ماڭە، بولمىسا مۇشۇ يەردە گۆرۈڭگە ماڭ، ساڭا ئىت تېرىسىدىن كېپەن تۇرغۇزاي!

رۇسۇلنى يەنە كېلىن تاياقتىن قۇتقۇزۇپ قالدى.

2

ئۇچىنچى ئاينىڭ يېگىرمىسىدىن كېيىن، تۇرپان يېزىلىرىدا بالىلار يالاڭ ئاياغ، ئايالار كۆڭلەكچان بولۇۋېلىپ تاڭ سەھەردە توپىلىق، تار كوچىلارغا سۇ چېچىشىدۇ. كارىزدىن ئېقىپ چىققان سۇزۇك سۇ بويىدا ئۇلارنىڭ چېلەكلىرى بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇپ داراڭلىشىدۇ، كۈلكە - چاقچاقلىرى ئۇزۇلمەيدۇ. سەھەردە سۇ بويى بۇ يېزا ئۇچۇن ئاۋات جاي.

زەرىپە ئەپكىشىنى مۇرىسىگە سېلىپ سۇغا ماڭغاندا، ئۆي - ئۆيدىن چىققان ئاياللار ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق بىلدۇرۇپ سالام قىلىشتى. كېچىچە ئۇخلىماي مالايەك ئىشلىگەن ئايال ھازىر مۇنۇ توپىلىق تار كوچىدا ئۆزىنى ھەشەمەتلىك قورۇنىڭ خوجايىنى ھېسابلاپ مەغرۇر - كېرىلىپ ماڭماقتا. لېكىن، ئۇ قولۇم - قوشنىلار ئالدىدا مەھەللە بويىچە ئەڭ كاتتا ھېسابلانغان قورۇنىڭ خوجايىنى ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇيقۇسىز كۆزلىرىدىكى ھارغىنلىق ۋە خورلىنىشنى يوشۇرۇشقا ئىلاجسىز ئىدى. گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا، تەرسا ۋە سەپرا ئېرىنىڭ بىردەم بولسىمۇ كۆزىدىن

نېرى بولۇش ئۇچۇنلا هارغىنلىقىغا قارىماي سۇغا چىققانىدى.
ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرگۈچىلەر تەرەپ - تەرەپتىن سۆزلەپ كېتىشتى:
— ئەكەلسىلە زەرىپىخان ئايلا، قانچىلىك سۇ بولسىمۇ بىزگە قويۇپ بەرسىلەرا!
— زەرىپىخان ئىش - كۆش بولسا ھوي دەپلا قويسىلا بولماسمىدى؟
— رۇسۇل بەگنى نېمىگە شۇنچە ئايايلا!
— خىزمەتچى سالسىلمۇ يارىشىدۇ، نېمىگە جان قىينايلا!...
بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ غۇرۇرىنى ئاشۇرۇش ئورنىغا ئوغىسىنى قاينىتاتتى. چۈنكى، ئۇ بارغانسېرى ئېشىۋاتقان دۆلىتى بىلەن كۆپىيىۋاتقان پۇلىدىن بىزار بولماقتا، مۇنۇ ھەشەمەتلىك كاتتا قورۇدىن زېرىكمەكتە ئىدى.
ئۇنىڭ ئۇچۇن يوقسۇل چاغلىرى كۆڭۈللۈك چاغلار ئىدى. بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل بۇرۇن باللىرى تېخى كىچىك، رۇسۇلمۇ ياۋاش، يۇمشاق، ئەمگەكچان دېھقان ئىدى. ئۇلار ئەتىگەنلىكى دۇگىلەك جوزا ئەتراپىدا ئولتۇرۇشۇۋېلىپ گۈڭۈر - مۇڭۈر، ئىشتىھا بىلەن زاغرا يەپ، قارا چاي ئىچىپ ناشتا قىلىشاتتى. كەچتىمۇ ئوتياش چاناپ تۇگۈپ تاماق ياكى سۇ پۆرىسى قىلاتتى - دە، ھۇزۇرلىنىپ غىزالىناتتى. غىزادىن كېيىن ئېتىزدا ياكى مەھەللىدە كۆرگەنلىرىنى بىر - بىرىگە ئېيتىشاتتى - دە، باللىرى پالاسلىرىنى كۆتۈرۈپ سۇ بويىغا ئۇخلاشقا ماڭاتتى. زەرىپە بولسا، ئۇزۇم بارىكى ئاستىدىكى سۇ چېچىلغان داق يەردە ئولتۇرۇۋېلىپ، ئىشلەپ ھارغان رۇسۇلنى يەلپۇپ ئولتۇرۇپ جىمجىت، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە مۇھەببەت ۋە خۇشاللىق بىلەن بىللىنمەي ئۆتۈپ كەتكەن ياشلىقىنى ئەسلەيتتى.
— يوقسۇل ئۇچۇن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق بەخت بولامدۇ - ھە! ھازىرچۇ، ئۇلار باي، بانكىدا، ساندۇقتا پۇلى جىق، ئۆي -

بىسات دېگەن زەرىپىخاننىڭ ئارزۇ قىلغىنىدىن نەچچە يۈز ھەسسە ئېشىپ كەتكەن. لېكىن، بۇ بايلىق ھېسابىغا ئۇنىڭ كۆيۈمچان، ئىشچان ئېرى ئۆزگەرمەكتە. ئۇ ھازىر زەرىپىخانىنى مۇھەببەت ۋە ئائىلە ئىگىسى ھېسابلىمايدۇ. ئۇ نەلەردىندۇر ياكى خۇشال، ياكى خاپا قايتىدۇ ـ دە، كىيىملىرىنى ئايالىغا يەشكۈزىدۇ، ھەتتا پۇتىنى يۇغۇزىدۇ، مىڭبىر جاپا بىلەن دەملەپ كەلگەن چېيىنى بىرلا سۇمۇرۇپ قويۇپ:

ـــ نېمانداق بەتتام بىرنېمە بۇ ! ـــ دەپ ۋارقىراپ شالاققىدە چاچىدۇ. گىلەم ئۈستىدە ئوڭدا يېتىۋېلىپ غىزا بۇيرۇيدۇ ـ دە، زەرىپىخان بىر قولىنى ئون قىلىپ يۇرۇپ تاماق تەييارلىغاندا ئۇخلىۋالىدۇ. ئاستا نوقۇپ، «ئاش پىشتى !» دېسە ياۋايى ھايۋان بالىسىدەك چۆچۈپ تۇرۇپ ئايالىغا ئالىيىدۇ. ئالدىغا كەلگەن تاماقنى تېتىپ بېقىپ، قولىنىڭ كەينى بىلەن سۇرۇپ قويۇپ يەنە باشقا تاماق بۇيرۇيدۇ. زەرىپىخان ئىلاجسىز ئۇنىڭ دىلى تارتقان تامىقىغا تۇتۇش قىلىدۇ...

ئەتىگەنلىكى بەزىدە رۇسۇل بەگ ئايالىغا بىر ھەپتىلىك تاپشۇرما بېرىدۇ ياكى نەق پۇل، يېڭى كىيىم، قاچاندۇر ئۆزى تىقىپ قويغان پىچىقى ياكى بىرنېمىسىنى تەلەپ قىلىدۇ. زەرىپىخان دەرھال تەق قىلالمىسا، تىل ـ ئاھانەت ياكى تاياققا قالىدۇ... بايلىق ئۇنىڭ ئېرىنى قويدەك مۆمىن ئادەمدىن باغلاقتا بېقىلغان ئىتتەك يامان خۇيى بار، سەپرا خوجايىنغا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

تۇڭا، ئادەملەر مۇشۇ ئادەم بۇزىدىغان پۇل دېگەن بىرنېمىگە نېمانچە ئامراقكىن تاڭ. ئىنسان ئۇچۇن يىگىرمە تۇپ تەك ئۆزۈم، بەش تۇپ جۇجەم، بەش مو يەردە بۇغداي، شۇنچىلىك قوناق، بىرمو يەردە كۆكتات بولسىلا بولىدىغۇ؟ ! نېمىشقا پۇتۇن پۇلنىڭ ھەممىسىنى، مال ـ دۇنيانىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشقا تەمشىلىدىغاندۇ بۇ خەق ! جۇسەي، يېسىۋېلەك مانتىسى ياكى سۇ پۇرىسى ئەجەبمۇ

تەملىكقۇ، نېمىشقا يەنە شۇنچە مۇلايىم، چىرايلىق قويلارنى يالماپ يۇتۇشنى ئەۋزەل بىلىدىغاندۇ بۇ خەق! ئىنسان دېگەن دۇنيادا ياخشىراق كۆن كۆرىمىز دەپ ھەممە يامانلىقنى قىلىدىغان بىرنېمىكەن، نېمىشقىمۇ كالىغا ياكى ئېشەككە ئوخشاش قانائەتچان بولۇپ يارالمىدۇقكىنتاك!...

زەرىپىخان ئېرىنىڭ خۇي - پەيلىدىن بىزار بولغان كۆنلىرى ئىنسان توغرىسىدا مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ يۈقىرىقىلارنى ئويلايدۇ...

— ھەي زەرىپە، كۆزلىرىڭ نېمانچە ئولتۇرۇشۇپ كەتتى؟ مەيەرگە كەلگىنە، بىر گەپ ئاڭلىدىم، — دېدى زەرىپىخاننىڭ دوستى، ساۋاقدىشى، ھەسەلخان ئىسىملىك دوملاق جۇۋان ئۇنى يېنىغا چاقىرىپ.

زەرىپە ئەپكىشىنى بىر قىزغا بەردى - دە، ئۆزى سۇزۇك سۇ ئۈستىدىكى دوغا شەكىللىك تەبئىي ئەگمىنى دەسسەپ دوستىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئەت رەڭ ئۈجمە دەرىخى ئاستىدا زوڭزايدى.

— دېسەم - دېمىسەم كۈندىشىڭ سېنى ئازابلاۋاتىدۇغۇ - ھە؟

— نېمە دەۋاتىسەن ھەسەلخان؟

— تېخى ئۇقمىدىڭمۇ؟

— رۇسۇلىنىڭ بازاردىن ئۆي تۈتۈۋالغىنى راستمىكەن ھەسەلخان؟

— راستكەن زەرىپە. شۇنچە ئازابنى قانداقمۇ ئىچىڭگە سىڭدۈرۈپ يۈرىدىغانسەن؟ ھۆكۈمەتكە ئېيتقىن...

— ياق، ھەسەلخان، بۇ گەپنى ئېغىزغا ئالما! — زەرىپە ئۇنچىدەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى ئالقىنى بىلەن ئېرتىپ تۇرۇپ، تىترەپ تۇرغان لەۋلىرىنى تەستە مىدىرلىتىپ دوستىغا يالۋۇردى، — بۇ دەردنى مەنلا تارتىپ ئارىلىشىپ كېتەي، رۇسۇلنى بالاغا قويمايلى، بالىلىرىم بار. ئىنساب قىلار، بىر

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

كۈنى يامان يولدىن يانار!

ـــ ئانداق بولسا ھەمدۇل ئاتامغا پۈرىتىپ قويساقچۇ؟

ـــ ياق ـ ياق، ئاتام ئۇقسا رۇسۇلغا ھۆكۈمەتتىنمۇ قاتتىق تەنبىھ بېرىدۇ...

زەرىپە دوملاق دوستىنىڭ ھېسداشلىقىدىن تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىنى ئۆز كۆز ياشلىرى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ، دوستىنىڭ كۆز يېشىنى يېپەك ياغلىقى بىلەن سۈرتتى. ھەسەلخان دوستىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا پۈتۈن يۈرتنىڭ كۆزى چۈشكەن، گۈزەللىكتە داڭ چىقارغان چىرايىغا سىنچىلاپ قارىدى: يوغان، چىرايلىق خۇمار كۆزلىرى قويۇق، ئىنچىكە قورۇقلار ئارىسىدا خىرەلىشىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ چىرايلىق بۇرنىنى، يىمىرىلىپ تۇرىدىغان نېپىز لەۋلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، گۈزەللىكتىن بەلگە بەرگۈدەك ھېچنېمىسى قالمىغان. يۈملاق يۈزىدىكى كىشىنى جەلپ قىلىدىغان قىزغۇچ جۇلا، كۆزلىرىنى بوستاندەك ئوراپ تۇرىدىغان ئۇزۇن قايرىما كىرپىكلەر، تېقىمىدىن ئاشىدىغان قاپقارا، توم ئۆرۈمە چاچ، تال چۈشتەك زىلۋا قامەت... قىز گۈزەللىكىنىڭ ئالامەتلىرى قېنى؟ قايسى سېھرىي كۈچ بۇ نەرسىلەرنى يوقىتىۋەتكەن، مۇھەببەت جۇشقۇنلۇقىمۇ ياكى ھەر كۈنى غەم ـ غۇسسە بىلەن ئۆتىدىغان ھايات يولىمۇ؟ ياكى بولمىسا ۋىجدان، ئار ـ نومۇسنىڭ ئىچىدىن ئۆرتىشىمۇ؟...

ـــ نېمانچە قارايسەن ھەسەل؟ قىزلار دېگەن مۇھەببەت ئۈچۈن ھەممە نېمىسىنى قۇربان قىلىشقا يارالغان خەقكەن. تۈگىدى، ھەممىنى ئاشۇ رۇسۇل ئۈچۈن سەرپ قىلىپ بولدۇم. ئەمدى بىرلا ئىسسىق جېنىم قالدى، ئۇنىڭمۇ ئاياپ ئولتۇرغۇچىلىكى قالمىدى...

زەرىپىخان ئۈچۈن يىغا ئارام، خۇشاللىق بولۇپ تۇيۇلدى. چۈنكى، دوستىنىڭ يېنىدا يىغلاش، كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان ئەسكى خىيالىلاردىن بىردەم بولسىمۇ قۇتۇلۇش ـــ كۆڭۈل

يارىسىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇش دېگەن سۆز ئەمەسمۇ؟

ئۇلار جىم بولۇپ قېلىشتى. ھەسەلخانىنىڭ نېمىلەرنى ئويلىغانلىقى مۇھىم ئەمەس، ئوقۇرمەنلەر زەرىپىخانىنىڭ نېمىشقا رۇسۇلغا شۇنچە بېغىر ياقىدىغانلىقىنى بىلىشكە قىزىقىدۇ.

1955 ـ يىلى يازلىقى زەرىپە ـــ قوشنا يېزىنىڭ گۈزەل قىزى يەتتىنچى سىنىپنى تۈگەتتى. سەھىنده ناخشا ئېيتقاندا بۇ ئون بەش ـ ئون ئالتە ياشلىق قىزنىڭ ئاۋازى بىلەن ھۆسنىگە قىزىققانلار كۆپ بولدى. زەرىپىخانىنىڭ تۈل ئانىسى قىزىنىڭ داڭقى بىلەن بىردىنلا ئەتىۋارلىق ئايال بولۇپ قالدى. ئاستانە، قاراغۇجا، سىڭگىملەردىن موماي بىلەن تۇغقان سۇرۇشتۇرۇشىدىغانلار چىقتى. رايوننىڭ ياسانچۇق، تولا خوتۇن ئالىدىغان كاتىپىمۇ ھۆكۈمەتتىن بېرىلىدىغان يارەمم پۇلىنى ئۆزى ئەكىلىپ بېرىدىغان بولۇپ قالدى. بىر كۈنى يېزىلىق ھۆكۈمەت باشلىقى ئەلچى بولۇپ كىردى ـ دە:

ـــ ھوي، ئاشۇ قىزنى رايوننىڭ كاتىپىغا بەرمەي خانغا بېرەتتىڭمۇ؟ بەرسىنا؟ ـــ دەپ ۋارقىرىدى مومايغا، ـــ ئۇنىڭغا بەرسەڭ پۇل ئۈستىدە ئېغىنايسەن!

ـــ كاتىپ بۆۋەك بالىكەن، بىزگە پۇلى بولمىسىمۇ ئىنسابى بار لايىق لازىم ئىدى! ـــ دېدى موماي يېزىلىق ھۆكۈمەت باشلىقىغا يېلىنىپ.

ـــ ئىنساب؟ ئىنسابسىزنى ھۆكۈمەتكە كاتىپ قىلاتتىمۇ؟ نەچە گەپ بۇ!

موماي دۇدۇقلىدى ۋە ئاخىر رازى بولدى. زەرىپە بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ مۇشۇ ھەسەلخانىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ يىغلىدى:

ـــ جېنىم دوستۇم، ئانامغا ئېيىت، مېنى ئۇنىڭغا بەرمىسۇن، كاتىپنىڭ كۆڭلى قارا...

مېھرىبان موماي قىزلارنىڭ كۆز يېشىدىن ئېرىدى.

شۇ يىلى بىر كۈنى زەرىپىخان تۇرپان ــ دۇڭمۇڭدا ئىككى ئېشەك قاتقان بىر يوپۇقلۇق ھارۇنغا چۈشۈپ ئۆيگە قايتتى. ھارۇنكەش بۇرۇتى يۇمشاق، قاش ـ كىرپىكى قويۇق، ئىنچىكە ئېگىز بويلۇق، توختىماي تاماكا چېكىدىغان يىگىت ئىكەن. ھارۇنغا چۈشۈۋالغان يەنە بىر شوخ چوكان ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدى:

ــ ئېشەكنى چۇ دېسەڭچۇ، نېمانچە ئاستا ماڭىسەن، قىز ـ چوكانلار بىلەن ئۇزاقراق بىللە بولۇۋالاي دەۋاتامسەن يا؟

يىگىت قىزاردى ـ دە، ئېشەكلەرنى قامچىلىدى.

ــ نېمانداق لاقىلارغىلا ھەيدەيسىنۇي، قىز ـ چوكانلارنى قاچۇراي دەمسەن يا ! ھوي، قىزىرىپ تاماكىلا تارتىدىغان بىرنېمىغۇ سەن، يىگىتمۇ سەندەك بولامدۇ، خوتۇنۇڭ بارمۇيا؟

يىگىت تېخىمۇ قىزاردى. ئايال قاقاقلاپ كۈلدى:

ــ تېخىچە خوتۇن ئالالمىدىڭمۇ؟ پۇلۇڭ بولمىغان بىلەن چىرايىڭ باركەن. نەچچىگە كىردىڭ، مۆرىگىنە ھوي؟

ــ يىگىرمە تۆتكە...

ــ نېمىشقا تىتىرەيسەن، بىرىگە ئاشىق ئوخشىمامسەن؟ ساقىلى بىر باغ جۈسەيدەك بوپتۇ. يەنە نومۇس، قارىغىنە مۇنۇ قىزنىڭ چىرايلىقلىقىنى، تىكىلىپ قارىساڭچۇ !

ــ نېمە بوللا ئايلا ! ــ يىگىت خاپا بولۇپ تېخىمۇ قىزاردى.

ــ ئايلاڭنى تاپالماي يۈرگەن ئوخشىمامسەن؟ ئاۋۋال مانا مۇنداق چىرايلىقنى تاپ، ئايلاڭ شۇ چاغدا ھە دەيدۇ. توختا مەن چۈشۈۋالاي، پۇل ئالامسەن؟ ئالمىساڭ رەھمەتكە رازى بول، خۇدايىم مۇنۇ قىزدەك بىر گۈزەلنى ئاتا قىلسۇن، ئامىن !

ئايال شوخلۇق بىلەن دۇئا قىلىپ خوشلاشتى. زەرىپە بايىقى يىگىتتەك قىزاردى. ئۇلار ئۇن ـ تىنسىز كېتىۋاتقاندا ھارۇا تۇيۇقسىزلا ئۆرۈلدى. پالاكەتمۇ بەزىدە بەخت كەلتۈرىدىكەن. قىز بىلەن يىگىت بىر كارىزغا يىقىلدى. قىزنىڭ بېشى بىر نەرسىگە قاتتىق تېگىپ كۆزى

قاراڭغۇلاشتى. بىر چاغدا ئېسىگە كېلىپ قالسا قۇچىقىدا يىگىت يېتىپتۇ، خۇددى بۆشۈكتە ياتقان بوۋاقتەك كۆزىنى يۇمۇپ قۇچىقىدا ياتقان يىگىتنى قىز كۈچ بىلەن ئىتتەردى. لېكىن، يىگىت تاتىرىپ كەتكەن، بېشىدىن چىققان قان قىزنىڭ كۆڭلىكىنى بۇلغىماقتا ئىدى. قىز يىگىتنى يۆلىدى. يىگىت تەستە هوشىغا كەلدى. ئۇ قىزنىڭ نازۇك قوللىرىغا تايىنىپ ئارانلا ئورنىدىن تۇردى ـ دە، قۇرۇغان لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ:

— رەھمەت، زەرىپە... — دېدى.

ئۇلار يەنە هارۋىدا جىم مېڭىشتى. ئاخىر قىز سورىدى:

— مېنىڭ ئىسمىمنى نەدىن بىلدىڭىز؟

— سەھنىدىن...

— قاچان؟

— سىز... سىز سەھنىگە بىرىنچى قېتىم چىققان كۈنى...

قىز ئاخىر ئۆزىگە يوشۇرۇن ئاشىق بولۇپ يۈرگەن يىگىتنى تاپتى. رايون كاتىپىنىڭ يۈز ـ ئابرۇيى، پۇل ـ دۇنياسىغا قارىماي يوقسۇل يىگىت بىلەن توي قىلدى.

ئەنە شۇ يىنگىت مۇشۇ رۇسۇل ئىدى. رۇسۇل بىلەن تونۇشقان كۈنى زەرىپە دوستى هەسەلخانىنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ، ئۇنچىدەك ياشلىرىنى ئاقتۇرغان ۋە بەختلىك ئاۋازى بىلەن پىچىرلاپ:

— توۋا، تەرەپبالىلا ـ هە !... — دېگەنىدى.

ساددا قىز ئۇ چاغدا ئاشۇ ساپ كۆڭۈل يىگىت قېرىش ئالدىدا ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلىدۇ دېگەننى خىيالىغا كەلتۈرگەنمىدى؟

شۇنداق، پالاكەت ئىچىدە بەخت بولغىنىغا ئوخشاش، بەخت ئىچىدە پالاكەتمۇ بولىدىكەن. بۇ ئىككى نەرسىنى كىم ئارىلاشتۇرۇۋەتتىكىن؟

قاتار ئۇچقان تۇرنامۇ،
ئېگىز تۇرغان مۇنارمۇ.
يوق ـ بارىغا قارىماي
كۆڭۈل بەرگەن گۈناھمۇ !...

زەرىپىخانىنىڭ شوخ ئوغلى سەيدۇللا ئاخشام دادىسىنىڭ ئۇلپەتلىرىدىن ئۆگىنىۋالغان بۇ بېيىتنى ناخشا قىلىپ ئېيتىپ ئۆيدىن چىقىپ كەلدى ۋە ئانىسىغا قاراپ:

ــ ئاتام، كىلىت دەپ ھەممىنى سۇر ـ توقاي قىلغىلى تۇردى ئاپا ! ــ دېدى.

زەرىپىخان رۇسۇلنىڭ زەھەرلىك تىلىنى تېزرەك ئاڭلاش ئۈچۈن ئۆيگە قاراپ ئالدىراپ ماڭدى. ئۇ ھويلىغا كىرگەندە، رۇسۇل ئىككىنچى قەۋەتنىڭ پېشايۋىنىدا قوللىرىنى گىرەدەپ، ھازىرلا ئېتىلىدىغان خورازدەك تۇرۇلۇپ تىك تۇراتتى.

ــ نەگە يوقالدىڭ؟

ــ سۇغا باردىم...

ــ تۆمۇر ساندۇقنىڭ كىلىتى نەدە؟

ــ باشقا بىرىگە بەرگەن چېغىڭىز...

ــ نېمە، نېمە دەپ جۆيلۇۋاتىسەن؟...

رۇسۇل دۇدۇقلىدى، شۇ چاغدا سەلىمە رۇسۇلنىڭ يېڭى چاپىنىنى كۆتۈرۈپ چىقتى:

ــ ئاتا، كىلىتلىرى مۇنۇ چاپاننىڭ يانچۇقىدىكەنغۇ !

رۇسۇل قىزىنىڭ قولىدىن چاپانىنى يۇلۇۋالدى ـ دە، ئايالىغا ۋارقىرىدى.

ــ ماڭ، يېڭى ئاياغ، كىيىلمىگەن كۆڭلەك تەييارلا. نېمىگە قاراپ تۇرىسەن ! بۇگۈن ئالتە ئادەم كېلىپ تەكلە ئوغۇت بېرىدۇ، ئەتە ئۇلار پەمدۇرنى كۆچلەيدۇ. دادام سورىسا رۇسۇلنىڭ ئاغىنىلىرى دېسەڭلا بولدى، مېنى سورىسا ئەششاغا

كەپتەر مايىقى يىغقىلى كەتتى دېگىن. ئالتە ئادەمنىڭ تامىقىغا ياخشى قارا، بىر ۋاخ چاي بىلەن نان، ئىككى ۋاخ ئوبدان تاماق بېرىڭلار. ئاخشىمى مېنىڭ ئۆيۈمدە ياتسۇن، ئۇقتۇڭمۇ؟ تامىقى، ياتقىنىلا بىل، نەدىن كەلگەنلىكى، كىملەر ئىكەنلىكى بىلەن كارىڭ بولمىسۇن!

ئۇ خوجايىنلارچە گىدىيىپ، چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ تۆۋەنگە چۈشتى. زەربىە پارتلاشقا تەييار تۇرغان بومبىدەك چىڭقىلىپ ئېرىنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قارىدى:

— ئون كۈن... بازاردىكى ئۆيىڭىزدە تۇرماقچىمۇ؟

— نېمە؟ — رۈسۇل ئۆپكىدەك قىزاردى. ئۇنىڭ يۈزىدىكى قىزىللىق يىگىتلىك ۋاقتىدىكى نومۇسچانلىقىدىن قالغان يادنامە ئىدى. لېكىن، بۇ يادنامە پاللىدە قىلىپ يېنىپلا سامان ئوتىدەك دەرھال ئۆچتى — دە، ئۇ تۆمۈردەك قارىيىپ ئايالىغا گۈركىرىدى:

— نېمە شەھەر — پەھەركەن ئۇ؟ «خوتۇن كۈنلىسە ئۆي بۈزۈلار، ئەر كۈنلىسە تۈزىلەر» دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟ ئۆيدىن يوقالمىسام بۇ پۇل نەدىن كېلىدۇ؟ بىلىپ تۇرۇپ بەتنام گەپلەرنى يەنە ئېغىزغا ئالىسىنا! ماڭغاچقا، كۆزۈڭدىن نېرى بولغاچقا، بىرنى ئون، ئوننى يۈز، يۈزنى مىڭ قىلىۋاتىمەنغۇ! سېنىڭ پېشىڭدا ناماز ئوقۇپ يىگىرمە نەچچە يىلنى ئۆتكۈزدۇم، باشقىلار ئېلىۋەتكەن تىرىنىقىغا ئالمىدى. ئۇزۇن كىيىمەم رۇدۇپاي دېدى. قىسقا كىيىمەم كېپىنى تىزىدىن ئاشماس دېدى، گەپ قىلسام ۋالاق تەگكەن دېسە، گەپ قىلمىسام ئاغزىغا ئىنەك تەپكەن دېدى. ھازىرچۇ؟ كىممەن؟ رۈسۇل بەگ، ئابرۇي، ئىناۋەت، راھەت — پاراغەت، خۇشامەت دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى پۇل بىلەن سېتىۋالدىم. ئۇچسام قانىتىم، ماڭسام ماغدۇرۇم، سۆزلىسەم تىلىم بار. مېنى بەگ قىلغانمۇ، جىم تۇرغۇزمىغانمۇ پۇل! بىلەمسەن، بىر — ئىككى يىل بولدى، پېشانەم تەر كۆرمىدى، ئۇچام چاڭ — توزان كۆرمىدى. ئاتامنىڭ دېگىنىنى

قەلبىم كەچكىچە توپىغا مىلەنسەم، غىزاغا چالما ئارىلاشتۇرۇپ يېسەم خۇشال بولاتتىمۇ؟ ئاتام ھە دېسە دېھقانلىق قانتى يەر، دېھقانلىق جېنى يەر، قېنى يەر دەپ كاپشىيدۇ. بىز چالمىدەك چەيلەنگىلى تۆرەلگەنمۇ يا؟ ئەقىل بىلەن ئەللىك يىل ياشايمەنكى، چالمىدەك دەسسىلىپ يۈز يىل ياشاشنى خالىمايمەن. دېھقان ئىدىقۇت چالمىسىدەك بىر يەردە تۇرىدىغان قىممىتى يوق نەرسىمىدى؟ ياق، مەن بۇنىڭدىن تويدۇم، مەن چالما ئەمەسمەن، مەن ئەقىلنىڭ سۈيى بىلەن كۆكلەيدىغان قارىغاي! — ئۇ موتوسىكلىتقا ئولتۇرۇپ كېمىرلىق دەرۋازىدىن ھەيۋەت بىلەن گۈركىرەپ چىقتى - دە، شەھەر تەرەپكە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. زەرىپىخانىنىڭ كۆكرىكى پىچاق سانجىلغاندەك ئاغرىدى. كۆزى قاراڭغۇلاشتى. ئېرى ئۇچۇن خۇشاللىق، بەخت تۇيۇلغان بۇ سەپەرلەر ۋىجدان ئاقلىغۇچىسى بولۇپ تۇرۇۋاتقان بۇ پاكىز ئايال ئۇچۇن گويا كى ئايسىز چۆل كېچىسىدەك قورقۇنچلۇق ۋە دەھشەتلىك ئىدى.

3

ھەمدۇل بوۋاي ئىشلارنىڭ بۇنچە تېز يۈرۈشۈۋاتقىنىغا خۇشال. ئالتە ئەركەك ئىككى كۈندىلا ئېتىز ئىشىنى تۈگەتتى. مانا بۇگۈن ئۇلار چۇنچىنىڭ سۇنغان كېسەكلىرىنى تۈزەپ، چىتلارنى شىپقا سىم بىلەن باغلاپ، يۇلغۇن، بامبۇك چوكىلارنى يېتىپ ئاشقۇدەك ياساپ، تەكلەرنى پاكار - پاكار باراڭلىرىغا ئېلىشقا كىرىشتى.

— بىزنىڭ رۇسۇلمۇ سىلەرگە مۇشۇنداق ئوبدان ئىشلەپ بەرگەنمىدى؟

— ۋاھ، رۇسۇل بەگنىڭ قولى دېگەنزە، — دېدى ئۇلاردىن بىرى، — ئالامەت ئىشلەپ بەرگەن!

— بىز تېخى رۇسۇل بەگچىلىك ئىشلىيەلمىدۇق...

— ئۇزۇمگە چىگمىسۇ ئۇرۇشنى ماڭا رۇسۇل بەگ ئۆگىتىپ قويدى، — دېدى ئالتەيلەننىڭ ئىچىدىن ئىتتىك ۋە چۇشىنىكسىز سۆزلەيدىغان بىرى تەك غولىنى ئېھتىيات بىلەن يۇقىرى كۆتۈرۈۋېتىپ، — بىر چېلەك سۇنىڭ ئون بەش كىلو كېلىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم. ئون بەش كىلو سۇغا بىر گىرام چىگمىسۇ قوشۇپ تەڭشەشنى نەدىن بىلەي؟ ئۇزۇم راسا چېچەكلەپ پۇراشقا باشلىغاندا، دورىلىغۇچ بىلەن ساپىقىغا ئۇرۇۋېدۇق، كىشمىش ئۇزۇم قاشقىر ئۇزۇمچىلىك بولۇپ يوغىرىپتۇ!

— ۋاي هاراملىقەي! — دېدى بوۋاي قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، — ھە، قانچىلىك بېيىپ كەتتىڭ بۇنىڭ بىلەن؟

— ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى باھاسىنى چۇشۇرۇپ ئالىمىز دەپ ئۇنىمىغاندىكىن، چىگخەيگە...

شۇ چاغدا ھېلىقىلاردىن بىرى ئۇنىڭ پېشىنى تارتىپ قويدى. سۆزلىگۈچى دەرھال گېپىنى تۇزىدى:

— چىگخەيدىن كەلگەن خەنزۇلارغا ساتتىم. ئۇ بىرنېمىلەر بىلىۋاپتۇ، يوغىنىنى يېسەك قورساق ئاغرىيدىكەن، كىچىكىنى يېسەك ياخشىكەن دەيدۇ تېخى!

— ھەي، — دېدى ھەمدۇل بوۋاي قويۇق قاشلىرىنى يىمىرىپ قويۇپ، — سەن ئۇزۇم سودىگىرى ئوخشىمامسەن؟ رۇسۇلمۇ سودىگەرچىلىك قىلامدۇ، ئېيتقىنە!

— ياق، ياق، خۇدايىم بار، ئۇنداق قىلمىدىم...

— ئەمىسە شۇنچە خەنزۇنىڭ ئىچىدىن چىگخەيلىكنى قانداق بىلىۋالدىڭ؟ موللا تاپقاق ئوخشىمامسەن ھوي؟

باشقىلار قاقاقلاپ كۈلۈشتى، بايىقى سۆزلىگۈچى گەدىنىنى سىلاپ:

— تونۇش خەنزۇ بولغاندىكىن... — دېدى.

— تونۇش؟ قايسى يۇزۇڭ بىلەن تونۇشۇڭنى ئالدىدىڭ؟

سۆزلىگۈچى ئوڭايسىزلىنىپ دۇدۇقلاشقا باشلىدى. باشقا

بىرى ئۇنىڭغا بولۇشتى:

ـــ بۇ بىر ئىلەشمەن چوڭ ئاتا، ئاشۇنداق چاينىماي گەپ قىلىدىغان بىرنېمە بۇ!

ـــ سەن ئادەمنى ئېلىشتۇرمەي تۇرغىنە! ـــ دېدى بوۋاي ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـــ ھە سۆزلە، ھوي سودىگەر بايۇەچچە، رۇسۇلنى باشلاپ نەلەرگە ئاپاردىڭ، چىڭخەي دېدىڭما، قانچە كۇنلۇك يول ئۇ؟ ئېشەك ھەيدەپ بارمىغانسەن، ماشىنا كىراسىغا قانچە ئالىدىكەن؟

ـــ ئىللا ـ بىللا چىڭخەينى كۆرگىنىم يوق، ئاتا...

ـــ يالغان سۆزلەشتىن قورقمايسەنۇ، قەسەمدىن قورقامسىنا؟ بىلىسەن، يالغۇز سەنلا ئەمەس، سەنلەر ئالتە ئوغرى مۇشۇك ھەممىڭلار بىلىسلەر، ئېيتىشە، رۇسۇل قانداق باي بولدى، ئۇ سىلەرگە نەچچە تەڭگىدىن ھەق تۆلىدى؟

ئالتە يىگىت بىر ـ بىرىگە قاراشتى، ئۇلار ئۇندىمىدى، خۇددى قىلغان ئەسكىلىكى بىلىنىپ قالغان شوخ بالىلاردەك ئالاقزادە بولۇشۇپ، دولىلىرىدىن ساڭگىلاپ چۈشكەن قوللىرىنى قويارغا جاي تاپالماي قېلىشتى.

نەق شۇ چاغدا شورىدىن زەرىپىخان كىرىپ كەلدى ـ دە، كۈلۈپ تۇرۇپ بوۋايغا:

ـــ ئاتا، ئۇياتلىق مېھمانلار كېلىپ قالدى، ساقلاپ تۇرىدۇ! ـــ دېدى.

بوۋاي كېلىنىنىڭ ھەرقانداق سۆزىگە ئېتىبار بىلەن قاراشقا ئادەتلەنگەن. ھازىرمۇ ئاچچىقىدىن دەرھال يانىدى ـ دە، كېلىنىگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى:

ـــ مۇنۇ بىرنېمىلەر يوقلىشىۋۇن، قولىغا زەھەردىن قاپ تىكىۋېلىشقان كاززاپلار ئوخشايدۇ بۇلار، ئىگەكىم خامىنىمغا ئالتۇن دۆۋىلەپ بېرىشسىمۇ بېغىمغا يولىمىسۇن، ئۇقتۇڭلارمۇ، ئەنە ئىشىك! ـــ بوۋاي ئالتە يىگىتكە ھاسا بىلەن ئىشىك تەرەپنى كۆرسەتتى.

لېكىن، بوۋاي چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ھېلىقى چاندۇرغۇچىنى تەرەپ - تەرەپتىن جىملەشتى.

... بوۋاي نەۋرىسىگە كىرگەن ئەلچىلەرنى ئۇزىتىۋېتىپ ئاتىسىدىن قالغان ھويلىسىدا مېڭىپ يۇرۇپ خىيالغا كەتتى. ئۇ خىيالىدا ئوغلى بىلەن ئەستايىدىل سۆزلەشتى. ئوغۇل ئاتىنىڭ ئۈمىدى، گەرچە ئۇ بالىلىق بولۇپ ئۆيى ئايرىغان، ھەشەمەتلىك قورۇ - جاي قىلىۋالغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا بوۋاينىڭ نەزىرىدە بالا، بالا بولغانلىقى ئۈچۈن ئاتىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىشى، ئاتىسى سىزغان سىزىقتىن چىقماسلىقى لازىم. بالىنىڭ نېمە قىلىپ - نېمە قويۇۋاتقىنى، نەدە تۇرۇپ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنى ئاتىغا ئېنىق، بەلگىلىك بولۇشى لازىم. لېكىن، رۇسۇل مۇشۇ ئىككى يىلدىن بېرى ئاتىسىدىن سىر يوشۇرىدىغان، ئاتىسىنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئالدايدىغان بولۇۋالدى. ئەلۋەتتە تاپاۋىتىغۇ ياخشى، دېھقان ئۈچۈن تېپىلغۇسىز نەرسىمۇ مۇشۇ تاپاۋەت بىلەن بەرىكەت. لېكىن، كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان تاپاۋەتتىن غۇربەتچىلىك تارتقانىنىڭ ئۆزى تۇزۇك ئەمەسمۇ؟ يەيدىغىنىنى يەپ، كۆرىدىغىنىنى كۆرۈپ بولغان، ساناقلىق كۈنلىرى قالغان بوۋاي ئۇچۈن ئۇنچىلىك جىق بايلىقنىڭ نېمىگە لازىمى بار؟ كۆڭلى توق، غېمى يوق بولسىلا ھاياتتىن يەنە باشقا نەرسە تەمە قىلغۇچىلىكى قالمىغان ئادەم ئۇچۈن زۆرۈر نەرسە بالىۋاقىسىنىڭ ئامان - ئېسەن، ئىناق - ئامراقلىقى ئەمەسمۇ؟ لېكىن مۇنۇ قارىماققا ھەيۋەتلىك، بايلىقات كۆرۈنگەن ئائىلىدە بولسا كۆڭۈل غەشلىكى، دىل ئاغرىقى شۇنچىلىك تولىكى، ئۇنى ساناپ چىقىشقىمۇ بوۋاينىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ. بىلىدىغانلىرىنىلا ئەسلەپ كۆرسە يېتەرلىك. مېھرىبان كېلىنى خورلانمايدىغان كۈن يوق، ئاق كۆڭۈل بوۋاي خاپا بولمايدىغان ۋاقىت يوق، ئوغۇللارنىڭ بىرلىرى سىرتتا باشقىلارنىڭ قىزلىرىغا چېقىلىپ گەپ - چۆچەكلە

قىلمۇاتقان، يەنە بىرى بازاردىكى مەستىلەرنىڭ مۇشتلىشىشلىرىغا ئارىلىشىپ ساقچىغا چۈشۈپ قىلمۇاتقان، قىزلارنىڭ بىرى بوۋاينىڭ كۆزىنچىلا قوشنا ئۆيدىكى يىگىتنىڭ ۋىلىسىپىتىگە مىنگىشىپ كېتىۋاتقان، بىرى سوراقسىز سىرتتا قونۇۋاتقان، يەنە بىرى كىيىم جېدىلى قىلمۇاتقان، كىچىكى بولسا، ئوقۇشتىن توختىتىپ دىنىي مەكتەپكە بەرگەنگە نارازى بولۇپ باتناپ تاماق يېگىلى ئۇنىمايۋاتقان... رۇسۇل توغرىسىدا بوۋاي ھەر كۈنى بامداتتىن كېيىن بىر يېڭى خەۋەر ئاڭلايدۇ:

— رۇسۇل بەگ سۇلايمانىڭ تەكلىرىنى يېرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋاپتۇ.

— رۇسۇل بەگ ئۇرۇمچىدە ئاشخانا ئېچىپ، ھەربىر ئاشپەزنىڭ كۈنلۈكىگە ئون يۈەندىن ھەق تۆلەۋېتىپتۇ.

— ئاڭلىدىڭلارمۇ، رۇسۇل بەگ يوشۇرۇنچە ئۆسۈمگە پۇل قەرز بەرگۈدەك.

— رۇسۇل بەگ ئايمخان سەتىنىڭكىدە قونۇپ چىققانمۇ نېمە !...

— رۇسۇل پوت ـ پوت بىلەن كوچىدىن شۇنداق ئىتتىك ئۆتتىكى، توزۇتقان توپىسى بىر ئاش پىشىمغىچە بېسىلمىدى...

بوۋاي بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئوغلىدىن سورىغاندا، ئوغلى كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ:

— قېرىغىنىڭدا غەيۋەتلەرگە قۇلاق سېلىپ يۈرەمسىنا؟ — دەيدۇ.

— غەيۋەت راست بولسىچۇ؟

— پاچىقىمنى ئۆز قولۇڭ بىلەن چاق، ئاتا !

بوۋاي بالىسىغا ئىشىنىدۇ. ئۇنىڭ بالىسىنى قارىلىغۇسى كەلمەيدۇ. ئۇ يۈقىرىقى گەپلەرنىڭ راستلا غەيۋەت بولۇپ چىقىشىنى تىلەيدۇ. لېكىن، ئۆز ـ ئۆزىنى ئالداش بىلەن تاپقان

تەسەللى ئۇزاقىغا بارمايدىكەن. مانا ھازىر بوۋاينىڭ بالىسىغا بولغان گۇمانى چېكىگە يەتتى. بالىسى ئاتىسىنى ئالداپ راستىلا ئاستىرتىن باشقا ئىشلارنى قىلىۋېتىپتۇ. بۇنىڭغا بوۋاينىڭ كۆزى يەتتى. لېكىن، بالىسىنى ئۇ يولدىن نەسىھەت بىلەن قايتۇرۇشقا بوۋاينىڭ كۈچى يېتەرمۇ؟ مۇنۇ ئۆيدە بولۇۋاتقان كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تۇزەشكە بوۋاينىڭ ئامالى بارمۇ؟ چاتىقى بولمىسىچۇ؟ ئۇ چاغدا بوۋاي غەم ۋە ئەندىشىدىن خالىي بولالمايلا دۇنيادىن ئۆتىدۇغۇ؟ ئاتا ئۇچۇن بۇ دۇنيادا چىرىغىنى ياندۇرىدىغان ئادەمنىڭ غېمىدىن ئارتۇق غەم بولامدۇ؟ ھەي رۇسۇل، نېمىشقا ئاتاڭنى ئايمايسەن؟ ھالال كۆچۈك بىلەن يەرگە ئىشلەپ، پاكىز نەرسىدىن پەيدا بولغان ھالال نانىنى يەپ، ئاتا ـ بوۋاڭنىڭ كەسپى بولغان دېھقانچىلىقىنى قىلىپ، غەمدىن، غۇۋغادىن خالاس بولۇپ كۇن كەچۇرسەڭ بولماسمىدى؟ ئون ئالتە مو يەر، بىر يۇز سەكسەن ئالتە تۇپ تەك ئاز بايلىقمۇ؟ بىر مو يەرگە ياخشى ئەجىر قىلسا بەش يۇز يۇەن كىرىم قىلغىلى بولىدۇ. ئون ئالتە مو يەردىن سەككىز مىڭ يۇەن كىرىم بولىدۇ. ھەمدۇل بوۋاي ئۇزۇم ئۆستۇرۇش ئۇستىسى، كۆزدە سېپىق سامان، مال قىغى بىلەن بىر يۇز سەكسەن ئالتە تۇپ تەكنى ياخشى ئوغۇتلىدى. چاتاشنىمۇ يەتتە، بەش، ئۇچ قىلىپ ناھايىتى ياخشى چاتىدى، ئەمدى كەپتەر مايىقى، كۇنجۇرە بىلەن قوشۇمچە ئوغۇت بەرسە، ئۇزۇم دېگەن يىغىپ تۇگەتكىلى بولمايدىغان ھوسۇل بېرىدۇ. كىشمىش، ئاق سايۋا، قىزىل سايۋا، بىجاقىي، قاشقىر، غۇنچە ئۇزۇم... ھەممىسىلا ناھايىتى ياخشى تۇغۇپتۇ، ھەر تۇپتىكى تەكتىن ئىككى يۇز جىڭدىن ھوّل ئۇزۇم ئالغىلى بولىدۇ. ئىككى يۇز جىڭدىن ھېسابلىغاندا، ئوتتۇز يەتتە مىڭ ئىككى يۇز جىڭ. بۇنىڭدىن سېتىپ بېرىش ۋەزىپىسى ئون ئىككى مىڭ سەككىز يۇز ئوتتۇز سەككىز جىڭنى چىقىرىۋەتسەك، قالىدۇ يىگىرمە

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۆت مىڭ ئۇچ يۈز ئاتمىش ئىككى جىڭ. دېمەك، ئۇن ئىككى تونىنا ئۇزۇم دېگەن سۆز، ئەگەر سالامەت قۇرۇتۇۋالساق ئۇچ تونىنا قۇرۇدى دېگەندە، ساتساق كىلوسى ئون يۈەندىن بولغاندىمۇ تونىنسى ئۇچ مىڭ، ئۇچ تونىنسى توققۇز مىڭ يۈەن بولىدۇ. بۇنىڭغا ئون ئالتە مو يەردىن كىرىدىغان سەككىز مىڭ يۈەننى قوشقاندا، بولىدۇ ئون يەتتە مىڭ يۈەن. ئېقىم - چىقىمىغا كەتسۇن ئۇچ مىڭ يۈەن، قالىدۇ ئون تۆت مىڭ يۈەن... ئاز پۇلمۇ؟ قولىمىز ئون تۆت مىڭ يۈەن ئەمەس، ئون تۆت يۈەن كۆرمەيمۇ ئۆتكەندۇققۇ؟ ھەي رۇسۇل، نېمىشقا بۇنچە بايلىققا قانائەت قىلمايدىغانسەن؟ مەن سېنى ئاستاندىكى گۇسۇل، مۇسۇل بايلاردەك تۇرپانىنىڭ ھەممە پاختىسىنى ئىگىلەپ، شەمەي، مەسكەۋلارغا قاتراپ سودا قىلسۇن دەپ چوڭ قىلغانمىدىم، سەن نېمىشقا قۇلىقىڭدا تۇتمايسەن؟ يەردىن تاپقان پۇل بەرىكەتلىك بولىدۇ، پاكىز بولىدۇ، سىڭىشلىك بولىدۇ. نېمىشقا دېگەندە، يەر سېنىڭ تۆككەن تەرىڭگە ھەق تۆلەيدۇ، تەرىڭ بىلەن كۇن كەچۇرسەڭ غەيۋەتمۇ، ماجىرامۇ، كۆڭۈل ئاغرىقمۇ بولمايدۇ. تەرىڭ بىلەن كۇن كەچۇرسەڭ يالغان سۆزلىمەيدىغان، داداڭنى ئالدىمايدىغان، ئايالىڭنى قاقشاتمايدىغان، يۇرت - جامائەتنىڭ غەيۋەت - شىكايىتىنى ئاڭلىمايدىغان بولىسەن! مەن ساڭا بۇ گەپنى نەچچە قېتىم ئېيتتىم، نېمىشقا قۇلىقىڭدا تۇتمايسەن!

شۇ چاغدا ھويلىغا مەھەللىنىڭ مەزىنى كىرىپ كەلدى. ئۇ قارا دوپپىسىغا دائىم سەللە ئوراپ يۇرىدىغان دۇمچەك بوۋاي.

— نەزىرگە بارىدىغان ۋاق بولدىغۇ...

— پوشكال ئالدىرىتىۋاتقان چېغى - ھە؟

— قىزغىنىۋاتامسىنا؟ شۇ قىلغىنىڭغا سېنىڭ پوشكىلىڭنى يېمىسەم...

— ئاز قالدى...

— بىتاپمۇ سەن، ھەمدۇل؟

— ئەسكى پالاستەك سۆرىلىپ يۈرگىنىمىزدىن، باردىغان جايىمىزغا تېزرەك كەتكىنىمىز ياخشى ئوخشايدۇ.

— راست ئېيتىسەن ھەمدۇل، ئادەم مۇكچەيگەندە ئېتىبارى قالمايدىكەن. تۇنۇگۈن بازارغا بىر يەرگە نامازغا چۈشۈۋىدىم، قوندۇرۇپ قالدى. كەچتە كۆتەكتە ئولتۇرسام، يېنىمدىكى تېرەك تۇۋۈگە بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇق كەلدى، يىگىت كۆزۈمچىلا قىزغا چاك سالدى.

— ۋۇي بەچچىخەر !

— قىز ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ۋاي، ئادەم بار تۇرسا دېسە، ھېلىقى يىگىت دېگەن ھاڭگا: قېنى، ئاۋۇ بوۋاينى دەمسىنا؟ ئۇنماك نېمىسى ئادەم، ئۇمۇ بىر كۆتەك دېمەسمۇ ! ۋاي - ۋۇي، خورلۇق ! بېشىمغا چېقىلغان چۈشكەندەك بولدى ھەمدۇل. نېمە گۇناھىم بار، نېمىگە خورلايدۇ. گۇناھىم قېرىلىققۇ، ۋاي - ۋۇي...

يېنىمدىن ئاقچا يۇتكەندە،
خۇدانماك ئايىمى كەلدى.
ساقال ئاقاردى، چىش چۈشتى،
ئۆلۈمنماك ۋەھمى كەلدى.

دەپتىكەن. ئۆلۈم ۋەھىمىسى كىشىنى شۇنچىمۇ يەرگە ئۇرامدۇ، ھەمدۇل؟...

ھەمدۇل بوۋاي نەزىرگە مېڭىشتىن بۇرۇن ئادىتى بويىچە كېلىنىنى خەۋەردار قىلىپ قويماقچى بولۇپ يېڭى قورۇغا كىردى. كېلىنى بېشىنى چېكىلىۋېلىپ، پوكاندەك قىزىرىپ تونۇر بېشىدا نان يېقىۋاتقانكەن. كېلىنىنماك ھال رەك كۆڭلىكىنماك ئارقا تەرىپىدىكى تەرنى كۆرۈپ بوۋاينماك ئىچى ئېچىشتى:

— بالام، نەچچە تونۇر نان ياقتىڭىز؟

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئوچ تونۇر، ئاتا، ـــ كېلىن تەر قۇيۇلۇۋاتقان يۈزىنى لۆڭگە بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى.

ـــ ئۆزىڭىز يۇغۇرۇپ ـ چەيلەپ، ئۆزىڭىز راسلاپ، تونۇر قىزىتىپ، يالغۇز يېقىۋاتامسىز، بالام؟

ـــ بالىلارنىڭ ھەممىسى ئىش بىلەن، ئاتا.

ـــ نان توشۇپ بەرگىلىمۇ بىرەرسى چىقمىدىمۇ؟

ـــ ھېچقىسى يوق، ئاتا!

ـــ ئاۋۇ تانىدىكى كىرلەرنىمۇ سىز يۇدىڭىزمۇ؟

ـــ ياق...

ـــ ياق دېمەڭ، بالام، سىز بولسىڭىزمۇ يالغان ئېيتماڭ. ھەممىڭلارلا ماڭا يالغان سۆزلەيدىغان بولۇۋالدىڭلار، رۇسۇل ھارام ئىشىنى يوشۇرىدۇ، سىز ھالال ئىشىڭىزنى يوشۇرىسىز.

ـــ مەزىنئاخۇنۇم، مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. كېلىن بۇ ئۆينىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ قالدى. تاڭ سەھەر تۇرۇۋېلىپ ھويلا سۈپۈرۈۋاتقان، سۇ سېپىۋاتقان، ئەتىگەنلىك غىزا تەييارلاۋاتقان، بۇ بەگ ـ خېنىملارنىڭ قاچىسىنى يۇيۇۋاتقان، چۈشلۈك تاماق قىلىۋاتقان، تېخى ئېتىزغا قاتراۋاتقان، مانا مۇشۇنداق كۈن ئارىلاپ ئۆچ تونۇرلاپ نان يېقىۋاتقان. رۇسۇل دېگەن بىرنېمە ئۆي ئىشىغا قولىنى ئەگرى قىلىپ قويمايدۇ. بالىلىرىمۇ قۇيرۇق تۇتقۇزمايدۇ، ھەممىسىلا پۇل تېپىۋاتىمىز دېگەننى قىلىپ، ئۆي ئىشىنى كۆرسە كۆتىنى قىرماققا ئالىدۇ. ئۇۋال ئەمەسمۇ؟ كېلىن بولسا ماڭا كېلىن، بۇ بىرنېمىلەرگە كېلىنمىدى؟ بۇنداق دۆلەتنىڭ كۆتىگە ئوت كەتسۇن؟! خاپا بولماي نەزىرگە ئۆزلىرى بېرىپ تۇرسىلا، مەن زەرىپىخانغا قارىشىپ بېرەي.

ـــ خوپ، ھەمدۇل، پۇلى جىقنىڭ غېمى جىق، ئېشىكى يوق موللامنىڭ قۇلىقى تىنچ. دۇنيادا غېمى يوق ئادەم يالغۇز مەنلا ئوخشايمەن. قورسىقىم نەزىر ـ چىراغ بىلەن تويىدۇ، ھەپتىدە ئىككى ئايەت ئوقۇپ قويسام بەش ـ ئالتە تەڭگە

چۈشىدۇ. ماڭا كايىدىغان مومىيىم ئۇ دۇنياغا كەتكەن. يەم دەيدىغان ھالالغا توخۇ، ھارامغا مۇشۇكۇم يوق. ھەي، ئىنسان دېگەن ئەخمەق، پۇل - دۇنيا تاپمىز دەپ بېشىغا بالا تاپقىنى تاپقان. رۇسۇل بەگ ئۆيي ئىشىغا قولىنى ئەگرى قىلمايدۇ دەمسىنا، لېكىنزە بالاڭ پۇل تېپىشقا كەلگەندە شەيتانىنى ئالدىيالايدۇ. پالچىنىڭ پىرى دانىيا پەيغەمبەردەك باشقىلارنىڭ رىزقى يوللىرىنىمۇ بىلىدۇ. تۇنۇگۈن پوت - پوت بىلەن چاڭ توزۇتۇپ مېڭىۋىدى، بىز قېرىلار غەيۋىتىنى قىلىشتۇق، ھۆكۈمەت ئىككى خوتۇنلۇق بولۇشقا يول قويغان چېغى، شەھەردىكى كېلىنىنىمۇ ئەكىرىپ ئىشىڭغا سال، ھەمدۇل، خەير ئەمىسە، ئىشىڭغا خۇدايىم بەرىكەت بەرسۇن!

مەزىن چىقىپ كەتتى. ھەمدۇل بوۋاي بىلەن كېلىن خۇددى يامان چۇش كۆرگەن ئەنسىز مومايدەك بىردىنلا جىددىيلەشتى. كېلىن قۇرۇق يەڭلىكنى قىزىق تونۇرغا چاپلىدى. بوۋايمۇ كېلىنىگە نان سۇنۇش ئورنىغا لاخشىگىر سۇندى...

ئۇلار ئۇن - تىنسىز تەرگە مىلىنىپ تونۇر بېشىدا ئۇزاق ئىشلەشتى. زەرىپىخان تونۇرغا ئاخىرقى نانىنى يېقىپ بولۇپ، تونۇر ئاغزىغا ئەسكى داسنى كۆمتۇرۇپ قويۇپ، ئۇستىگە ھۆل پالاسنى ياپقاندىن كېيىنلا ھەمدۇل بوۋاي غودۇڭشىدى:

— راستمۇ بالام؟

— ياق، غەيۋەت ...

زەرىپىخانىڭ ئاۋازى ھارغىنلىقتىنمۇ ياكى دىل ئازابىدىنمۇ تىترەپ چىقتى.

— ئۇ راستلا ئەششاغا كەپتەر مايىقى يىغقىلى كەتتىمۇ، بالام؟

— راست، ئاتا، تالا گېپىگە ئىشەنمىسىلە ...

— پوت - پوت بىلەن بارغۇدەكمۇ؟

— تېزرەك بېرىپ ئاۋۇال يىغىپ قويىدۇ - دە.

— نېمىشقا ياسىنىپ ماڭدى؟

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ دۇئايىڭىزنىڭ كۈچى بىلەن تۆت ـ بەش تەڭگىلىك بولۇپ قالدى. ئىشقىمۇ ئەسكى كىيىم بىلەن بارمايدىغان بولدى. ئىش ئورنىدا يۆتكەيدىغان كىيىمى سومكىسىدا، ئاتا !

ـــ ھمم ... ئىشقىمۇ ئەسكى كىيىم بىلەن بارمايدىغان بولدى دەڭ. ئۇ دۇنياغىچۇ، ئالتۇنغا يۆگىلىپ بارامدىكەن؟

زەرىپىخان قېينىئاتىسى بىلەن بۇ خىل گەپلەرنى قىلىشىنى ئەيىب ھېسابلىدى ـ دە، تونۇر بېشىدىن چۈشۈپ ئۆيدىن سوغۇق چاي ئاچىقتى ...

تۇرپاندا ئاپرىل ئايلىرى يازغا ھېساب، قۇياشنىڭ تەپتى باغلارنى چېچەككە، ئېتىز ـ قىرلارنى ياپيېشىل مەخمەلگە چۈمكىگەن، بۇلۇتسىز ئاسمان زۇمرەتتەك يالتىرايتتى. چېچەكلىگەن ئۆرۈك شاخلىرىدا قارىغوجىلار نېمىلەرنىدۇر دورايتتى. ئۆگزىدە مېكىيان قاقاقلىسا، تام تۆپىسىدە ئۇچ تاجلىق تۇرپان خورىزى خۇشال قانات قېقىپ بوم ئاۋاز بىلەن چىللايتتى ...

ھايات دېگىنى يۈزىدىن بىر يۈز ئەللىك تۆت مېتىر تۆۋەنلىكتە تۇرۇۋاتقان مۇنۇ تۇرپان ئويمانلىقىغا باھار شادلىقى بەخش ئەتكەن. ئالتۇندەك سېرىق تۇپراق ئۈستىدە يەر ئاستىدىن سۈزۈلۈپ چىققان زۇمرەت سۇ شۇرلاپ ئاقىدۇ. ئۇ تۇرپان تۇپرىقىنىڭ قېنى. ئاشۇ قان بىلەن پەيدا بولغان شېرىن ـ شەربەت ئىنسانلارنىڭ لەززەتلىنىشىگە موھتاج ... يالغۇز كارىز سۈيىدەك تازا، تۇرپان قۇياشىدەك ئوتلۇق مۇھەببەت ئىسگىسى بولغان گۈزەل ئايال زەرىپەلا باھار شادلىقىدىن بەھرىمەن ئەمەس. سۆيگۈ ئىنسانىنى بەختلىك قىلىشى لازىم ئىدىغۇ؟ مۇرات ـ مەقسەت كىشىنى روھلاندۇرۇشى لازىم ئىدىغۇ؟ گۈمانلىق ئېرىنى ئەيىبلەردىن ئاقلاپ، پۈتۈن كۈز يېشىنى ئېغىر ئىش بىلەن يوشۇرۇپ، ھېچكىمدىن مەدەت ۋە ئەقىل تەلەپ قىلماستىن پۈتۈن باھار، ياز، كۈز پەسىللىرىنى سەۋر ـ تاقەت، چىدام بىلەن ئۆتكۈزۈپ، ھايات خۇشاللىقىنى قىشتا،

يەنە چاچقا قىروۋ چۈشۈپ، بەل مۇكچەيگەندە كۆرۈشكە بەل باغلىغان بۇ ئايال تەۋەررۈك ئىدىقۇت چالمىسىدەك قەدىرلىك بولماي نېمە؟

كارىز سۈيى نېمشقا لېيدى ...

1

ئەمدى گەپنى رۇسۇلدىن باشلايلى.

ئۇ هازىر دېھقان ئەمەس. ئىككى يىلدىن بېرى ئۇ قولىغا كەتمەن، نە جوتۇ ئالغىنى يوق. ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ ئالىقىنىدا هازىر قاداقلارمۇ تۇگىگەن. تۆت ئادەمنىڭ ئالدىدا ئىككى ئېغىز گەپنى ئوڭلاپ قىلالمايدىغان، ئاق كۆڭۈل دېھقان هازىر سورۇنلاردا هەممىلا ئادەمنى ئۆزىگە قارىتىۋالىدىغان، هەتتا ئىللىم - پەن تۇغرىسىدىمۇ ئەيمەنمەستىن چوڭ گەپ قىلالايدىغان مەمەدانغا ئايلانغان. ناۋادا بىر كىشى ئەدەبىيات تۇغرىسىدا گەپ ئاچقۇدەك بولسا، ئۇ گەپ قىلغۇچىنىڭ دەرهال شېخىنى يىرىدۇ - دە: «بولدى، ئۇ كىتاب مەندە بار، مەن ئۇنى مۇنچە يۈز سوم پۇل خەجلەپ پالانى شەهەردىن سېتىۋالغان!» دەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇلپەتلىرىمۇ هەر خىل بىكارچى، كوچا پاخال قىلغۇچىلاردىن تارتىپ بەزى ئىدارە باشلىقلىرىمۇ ئۇنىڭ بىلەن قويۇق ئارىلىشىدۇ. قىرىق نەچچە يېشىغىچە ئاتىسىنىڭ نەسىھەتىنى ئۆز هەرىكىتىگە ئۆلچەم قىلىپ كەلگەن بۇ دېھقان هازىر ئاتىسىنى كۆرۈشتىن بىزار. ئاتىغا بولغان تۇغما هۆرمەتلا، ئۇنى ئاتىسىنى ئاشكارا سىلكىۋېتىشتىن ساقلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا، ئۇ ئاللىقاچان ئاتىسىنى ئۆز هويلىسىغا يولاتمىغان بولاتتى. هازىر ئۇ ئاتىسىغا بولغان مۇئامىلىدە يالغان ئېيتىشنى بىردىنبىر

ۋاستە قىلىۋالغان. ئاتىسىنىڭ تاپشۇرمىلىرىنى ماقۇل جاۋاب بىلەن قوبۇل قىلىدۇ ـ دە، پۇلىنىڭ كۆچى بىلەن ئورۇنداپ قويۇپ، ئۆزى بىلگەن سەنەمگە دەسسەپ يۇرتۇبردۇ.

ئۇنى نېمە ئۆزگەرتتى؟ پۇل. كىم بۇزدى؟ ئادەم.

پۇل بىلەن ئادەم ياخشى ئاتالماس. بۇ ئىككى نەرسىدىن زېرىكىدىغانلار ناھايىتى ئاز بولسا كېرەك. ئاسانلا قولغا كېلىدىغان پۇلمۇ، سېنى تېپىش ئۇچۇن مېھرىبانلىق كۆرسىتىدىغان ئادەممۇ ئاشۇ ياخشى نام بىلەن ئاتىلىدۇ. تۇرمۇش لەززىتىنى ھالال ئەمگەكتىن ئىزدىمىگەن ئادەم ئاچ كۆز چاشقانغا ئوخشايدۇ. ھەممىگە ئۆزىنى ئۇرىدۇ، ئاخىر قاپقاندا جان بېرىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ خىل مۇلاھىزە بىلەن رۇسۇلنىڭ كېلەچىكى ئۇستىدىن ھۆكۈم چىقىرىشقا تېخى ئاساس يوق. رۇسۇل ئۆزى تاللىۋالغان يول بىلەن كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ كېلەچىكى توغرىسىدا قەلەم ئىگىسى ئالدىن بېرىنىمە دېيىشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ... گەپنى رۇسۇلنىڭ بۇگۇنكى ئەھۋالىغا يۆتكەيلى.

نۇرغۇن ئادەملەر پۇتۇن ھاياتىدا بىر كۇنلۇك مەشغۇلاتنى تەكرارلايدۇ. لېكىن، رۇسۇل بەگ ئىككى يىلدىن بېرى شۇنچىلىك خىلمۇخىل ھەرىكەتلەر بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزدىكى، كۆپ ھاللاردا ئۇ نېمىلەرنى قىلغىنىنى ئۆزىمۇ ئەسلىيەلمەيدۇ.

مانا ئۇ قىپقىزىل گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ئۆيدە، يۇمشاق تاۋار كۆرپىلەر بىلەن ماموق ياستۇقلار ئۇستىدە كۆزىنى ئاچتى. ئۇنىڭ يېنىدا دۇخاۋا يوتقانىنى يېرىم يېپىنىۋالغان ئايال چاچلىرىنى ئاق ياستۇقىغا يېيىپ، قوللىرىنى ئىككى يانغا تاشلاپ ئۇخلاۋاتاتتى. رۇسۇل ئايالغا قارىدى. ئىككى ئايدىن بېرى ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ كېلىۋاتقان نازۇك بەل، يۇمشاق تىل، خۇشبۇي بەدەنلىك بۇ ئايال بۇگۇن بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭغا سەت ۋە قورقۇنچلۇق بىلىندى. چۇنكى، زەرىپىخان ئۇنىڭغا تەنە گەپ قىلدى.

دادىسىنىڭ غەزىپى، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەزىنئاخۇنىنىڭ بۇگۈن كەچقۇرۇن ئۇنى توسۇپ:

— هە، رۇسۇل بەگ، نىكاھ ئوقۇتۇشقا قاچان چاقىرىسەن؟ مەن ھەمدۇل ئاتاڭنى ماقۇل كەلتۈردۇم، ھى - ھى... — دەپ كۈلۈشى ئۇنىڭ ۋەھىمىسىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتكەنىدى.

— ۋوي ھېلىم جادۇ، مېنى رەسۋا قىلىپ تاشلاپ، ئارىدىكى يىگىرمە مىڭ يۇەننى يېمەكچى ئىكەنسەن - دە ! — دەپ تىللىدى ئۇ ئۆزىچە غودۇڭشىپ.

ھېلىم جادۇ كىم؟ ئۇ رۇسۇلنىڭ دوستى، شېرىكى، ئۇنىڭ قېنىدىكى ساپ نەرسىلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ، بەدىنىگە پالاكەتنىڭ ئۇندۇرمىسىنى تېرىغان ئادەم مۇشۇ.

رۇسۇل 1970 - يىلى جانغا تېگىدىغان مەجلىس، «كۇرەش»، كۇنىگە ئۇچ ۋاخ يېيىلىدىغان تەمسىز زاغرىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، بىرىنچى قېتىم دادىسىدىن بىسوراق ئىش - ئوقەت ئىزدەپ ئۆيدىن چىقىپ ئۇرۇمچىگە كەلدى. ئۇ ھېچ يەردىن ئىش تاپالمىدى. ئۇرۇمچى ۋوگزالىنىڭ چوڭ زالىدا ئۇچ كۈن ياتتى. بىر كېچىسى قارا نوپۇسلار قاتارىدا لاگېرغا يىغىۋېلىنىدى. ئەنە شۇ لاگېردا ھېلىم بىلەن تونۇشتى. ھېلىم ئۇنىڭغا بازار نېنى، ئاشلىق بېلىتى بەردى. كېيىن ئۇلار ئىككىسى بىللە قېچىپ تۇرپانغا كەلدى. ئىككى يۈز كۇنلۇك سەرگەردانلىق ھېچ نەرسە بىلمەيدىغان دېھقانغا قورساق بېقىش ئۈچۈن راست گەپ قىلىش زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردى.

— مەن گۇڭشېنىڭ سەيگويۇەنى ئىدىم، ئۇرۇمچىگە تىراكتور ئالغىلى كېلىپ، پۇتۇن پۇل، بېلەت، تونۇشتۇرۇشلىرىمنى ئوغرىغا ئالدۇرۇپ قويدۇم ! — مانا بۇ رۇسۇلنىڭ بىرىنچى قېتىم ئېيتقان يالغان گېپى.

— بىلىمىز ! — دېدى يىغىۋېلىش پونكىتىنىڭ ياش خادىمى قولىنى سىلكىپ، — سەندەك سەيگويۇەن تولۇپ

يېتىپتۇ. تىراكتور ئالارمىش، خەقنىڭ يانچۇقىدىكى پۇل، ئۆيىدىكى گىلەم ئەدىيال، ساندۇقىدىكى ئۇن بىلەن نان ... سەن ئالمايدىغان نېمە بار؟

رۇسۇل بۇ ھاقارەتلىك گەپكە چىدىيالماي ساقاللىق يۇزىنى تۇتۇپ يىغلىۋەتتى ... ئۇلار شۇ كېچىسى قاچتى. ھېلىم تىنماي سۆزلەيتتى:

— دېھقان دېھقان بولغاندىن بېرى ئالدىنىپ كېلىۋاتقان خەق! — دېدى ھېلىم جادۇ قۇۋلۇق چىقىپ تۇرغان ئورا كۆزىنى ئوينىتىپ، — قايسى ھۆكۈمەت، قايسى باي، قايسى سودىگەر، قايسىبىر شەھەرلىك كاسىپ دېھقانىنى ئالدىمايدىكەن؟ دېھقانىنىڭ ئېغىزى قۇرۇق ئەمچەك ئۇچۇن يارالغانمىدى؟ بىلەمسەن، دېھقانىنىڭ تەرى نى - نى چىرايلىق چوكانلارنى سەمرىتىدۇ، نى - نى ئېسىلزادىلەرنى سەمرىتىدۇ، دېھقان بولمىسا يەر يۈزىدە سۇ قۇرۇيدۇ، دېھقان بولمىسا ئالدىنىدىغان ئادەم بولمايدۇ. مەنمۇ بىر دېھقان ئىدىم، ئالداندىما ئالداندىم. ئەمدى ئالداشنى ئۆگىنىۋالدىم، ئاشۇرۇۋېتىمەن. يالغان گەپ ئۇچۇن ئۇنچىلىك جىق ئەقىل لازىم ئەمەس. ئىشقىلىپ راست گەپ قىلمىساڭلا بولدى. كۆردۈڭمۇ، مۇنۇ كاللەك ئاشلىق بېلىتى، مۇنۇ كاللەك رەخت بېلىتى، ھۆكۈمەت قانچە بېلەت چىقارغان بولسا شۇنچىسىنى ساتىمەن. مۆرىتى كەلسە بىرەر - يېرىمىنىڭ يانچۇقىنى قۇرۇقداپمۇ قويىمەن... مانا مۇشۇنداق قىلىپ مۇنۇ كاللەك پۇلنى يىغدىم. بۇ بىر كاللەك ئون، ھەتتا يۈز كاللەك بولغاندىچۇ؟ مەن ھېلىم جادۇ ئەمەس، ھېلىماخۇن، ھېلىمجان، ھېلىم ئەپەندى بولالايمەن. مەرىكىلەردە تۆرنىڭ كالىسى مېنىڭ بولىدۇ، ئىلىپنى بىلمىسەممۇ موللىلار قىرائەتكە تەكلىپ قىلىدۇ. خېلىسى ئېلىم - بېرىم سورايدۇ. ھەتتا ساقچىلارمۇ مېنى كۆرگەندە ۋېلىسىپىتتىن چۈشىدىغان بولىدۇ! ...

رۇسۇل ھېلىم جادۇغا ئەيمىنىپ قاردى. ئېگىز،

دۇمچەكرەك بۇ ئادەم بىر مېتىرنى بىر چامداپ لوڭۇلداپ رۇسۇلغا ياندىشىپ كېتىۋاتاتتى: «كىم بىلىدۇ، بىر يەرگە ئاپىرىپ مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرەمدۇ تېخى. لېكىن، مېنى ئۆلتۈرسە جۇل - جۇل كىيىملىرىم ئون تەڭگىگە يارىمايدۇغۇ...» رۇسۇل شۇلارنى ئويلىدى. ھەر ئېھتىمالغا قارشى يانچۇقىغا ئىككى تال تاش سېلىۋالدى. لېكىن، ئۇنىڭ ۋەھىمسى بىكار بولۇپ چىقتى. ئەتىگەنلىكى ئۇ ھېلىمىنىڭ مېھرىبان، مەرد ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلدى. ھېلىم ئاشخانىدا رۇسۇل ئۈچۈن پۇلنى ئايماي خەجلىدى. بىر قۇر ئۇستىباشىمۇ قىلىپ بەردى. تۆت يانچۇقلۇق چاپان، سىرىق شەپكە ئۇنى يەر ئىسلاھات كادىرلىرىغا ئوخشىتىپ قويغان بولسا، ھېلىمىنىڭ تاپىلىشى بىلەن يېڭىدىن قويغان چېچى ئۇنى كىچىكرەك ئىداره باشلىقىغا ئوخشىتىپ قويدى.

ئۇلار ناسۋال رەڭ سومكىلىرىنى مۇرىلىرىگە سېلىشىپ بىر يېزىغا يېقىنلاپ كەلدى. بىر دېھقان ئېشەك ھارۋىسىنى قۇرۇق ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى.

— ھەي يولداش، — دېدى ھېلىم دېھقانغا قاراپ، — ئا كوجاڭ مۇشۇ مەھەللىلىكمۇ؟

— چۈشەنمىدىم ... كادىر ئەپەندىم ... ئاكىجان دېگەنلىرى...

— ھەي تاغا، ئۇرۇمچىدە ئىشلەيدىغانلاردىن كىم بار بۇ يەردە؟

— ھە، مۇنداق دەڭ، ئىمىن داڭ - داڭنىڭ چوڭ ئوغلى، ئىسمى نېمىدى، نېمىدى...

دېھقان پېشانىسىنى سىلاپ، ساپسىرىق چىشىنى كۆرسىتىپ، چىگىش ساقلىنى تىترىتىپ كۈلدى. كۈلگەنده ئۇنىڭ سارغۇچ قاشلىرى ئاستىدىكى ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان كۆزلىرى يۇمۇلدى.

— ھە راست، ھېمىت ئەپەندى ... داشۆده دەمدۇ، مائارىپتا

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

دەمدۇ...

ئۇلار توپتوغرا دادۇي ئىنقىلابىي ۋەيىيۇەنخۇي ئىشخانىسىغا يېتىپ كەلدى. ئىنقىلابىي ۋەيىيۇەنخۇي جۇرنىي ساۋاتسىز دېھقان ئىكەن، ھېلىم ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ كۆرۈشتى.

— بىز ھېيمەت ئىممىنوفنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەپ ئۇرۇمچىدىن كەلگەن، — دېدى ئۇ، — بىر سائەتتىن ئوشۇق تۇرالمايمىز.

ئىنقىلابىي ۋەيىيۇەنخۇي جۇرنىي ئۇلارنى مېھمان قىلدى. ئۇچ ـ تۆت دېھقانىنى يىغىپ بەردى. ئۇلار ھېيمەت ئىممىنوفنىڭ كىچىكىدە ئېزىلگەنلىكى، تارىخى، سىنىپى پاك ئىكەنلىكى، پەقەت ئاتىسى ئىمىن مەشچى ئارىلاپ ـ ئارىلاپ مەش، چېلەك تۇزلەپ پۇل تېپىپ قويىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈنلا ئانچە ـ مۇنچە ئۇچۇقدىلىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ئۇلارنىڭ قوشنا يېزىغا يېتىۋېلىشى ئۇچۇن ياخشى ئېگەر ـ توقۇم بىلەن بىر ئات بەردى.

— ئۇ يەتتىنچى دۇيدە مېنىڭ ئىنىم بار، — دېدى دادۇي ئىنقىلابىي ۋەيىيۇەنخۇي جۇرنىي ھېلىملارغا تاپىلاپ، — ئاتىنى شۇنىڭغا بېرىپ قويىسىڭلار يەتكۇزۇپ بېرىدۇ. ئىنىمنىڭ ئىسمى جامالىدىن ...

ئۇلار ياخشى ئاتقا مىنگىشىپ شۇ كۇنىلا باشقا ناھىيەگە ئۆتۇپ كەتتى ...

— ئېتىنى بېرىۋېتەيلى... — دېدى رۇسۇل ئۇچ كۇندىن كېيىن تاغ تەرەپكە كېتىۋېتىپ، — دېھقانغا ئۇۋال بولىدۇ.

— دېھقان دېگەن ئالدانغىلى يارالغان. سەن ئالدىمىساڭ باشقا بىرى ئالدايدۇ. كۆردۇڭمۇ، ھېلىقى ئاغزىدىن نېنى چۇشۇپ قالغان جۇرىننى. قايسى ئىدارىدىن، ئىسمىڭلار نېمە دەپ سوراپمۇ قويماستىن ئات توقۇپ بەردى. ئەمدى بۇ ئاتنى قازاقلارنىڭ كۆزىنى تېڭىپ مىڭ يۇەنگە ساتىمىز، غۇلجىغا يېتىپ بېرىۋالساق تازا ئالدىنىدىغانلار شۇ يەردە ...

روسۇل ئالتىنچى، يەتتىنچى ئايدىن كېيىن خېلى پۇللۇق بولۇپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. كەلگەن كۈنى دادىسىدىن تاياق يېدى. ئەتىسى دادىسى ئۇنىڭ ئەكەلگەن پۇللىرىنى مۇسادىرە قىلدۇرۇۋەتتى. ئۆزىنى دادۇيگە تاپشۇرۇپ بېرىۋىدى، ئىككى ئاي بىكارغا كېسەك قۇيدۇردى. ئۇ مىڭ پەندىيات دەپ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەلدى ۋە «زاغرا غاجاپ نومۇرغا ئىشلىسەممۇ ئۆز ئۆيۈم تىنچ، ۋەھىمسىز ئىكەن» دېگەن يەرگە كەلدى.

يىراقلاپ كەتتۇق. گەپنى يەنە روسۇلنىڭ بۇگۈنكى كۈنىگە يۆتكەيلى.

چوكان ناز بىلەن روسۇلنىڭ قولىنى تۇتتى ـ دە، ئۆزىگە تارتتى:

ـــ تىڭشاپ بېقىڭ، كىچىك ئابدۇروسۇل دادا دەۋاتىدۇ!

روسۇل ئايالنىڭ قولىنى ئاستا ئىتتەردى:

ـــ روسۇلمۇ، ئوسۇلمۇ، تۇغۇلغاندا كۆرىمىز!...

ـــ نېمە، گۇمانىڭىز بارمۇ تېخى... ئايال جەينىكىگە تايىنىپ ئورنىدىن تۇردى، ـــ يۈزسىزلىك قىلسىڭىز...

روسۇل بېشىدىكى سومكىسىدىن بىر كاللەك پۇل چىقاردى:

ـــ مە، بەش يۈز سوم، مۇشۇنىڭ بىلەن ئاغزىڭنى يۇم!

ـــ نېمە؟ سىزنىڭ مۇشۇنداق قىلىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم، ئەمدى چاندىڭىزمۇ؟

ـــ سېنىڭ قەستىڭ مۇشۇ پۇلغۇ. چاندى ـ پاندى دېگۈدەك ئاشىق ـ مەشۇق ئەمەسقۇ بىز!

ـــ كۆڭۈلنى پۇل بىلەن سېتىۋالماقچىمۇ سىز؟

ـــ نېمە كۆڭۈل دېگەن؟ ـــ دېدى روسۇل ئالدىراپ كۆڭلىكىنى كىيىۋېتىپ، ـــ ئايالىم بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئادەمگە يېلىنمەدەك چاپلاشتىڭ. بىرىنچى كېچىسى مەستچىلىكتە سېنىڭ بىلەن بىللە بوپ قاپتىمەن. پۇلۇمنى دېمىسەڭ، مەندەك تومپاي سەھرالىققا يېقىن كېلەتتىڭمۇ؟ ھازىردىن باشلاپ مەن سېنى تونۇمايمەن!

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

رۇسۇل ئورنىدىن دەس تۇردى. ئايال ياستۇقىنى قۇچاقلاپ ھۇلاپ يىغلىدى. يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۆيگە ھېلىم كىرىپ كەلدى. ئۇ ھازىر خېلىلا قورساق سالغان، ئورا كۆزى نۇرلىنىپ، قاتاڭغۇر يۈزىدە ئارتۇق گۆشلەر پەيدا بولغانىدى. ئۇ ئىككى قولى بىلەن بېلىگە تايىنىپ:

— نېمە قىلماقچىسەن؟ — دېدى.

— ئارىنى ئوچۇق قىلماقچىمەن ! — رۇسۇل سوغۇقلا جاۋاب بەردى.

— مېنىڭكىگە چىقىپ تۇرغىن، سۆزلىشىمىز. ھازىرچە مۇنۇ چىرايلىق بىلەن ئارىنى ئوچۇق قىلىپ بېرەي.

رۇسۇل دالانغا چىقىپ ئايالنىڭ نازلىق ئاۋازىنى ئاڭلىدى:

— ئارانلا بەش يۈزما ...

— قالغىنىنى مەن ...

رۇسۇل سەسكىنىپ تالاغا قاراپ ماڭدى. ئۇ باغ ئىشىكىدىن چىقىپ كۆل بويىغا باردى ـ دە، سوغۇق سۇ بىلەن يۈز ـ كۆزىنى يۇدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، روھىي ئازاب ئۇنى قىينىدى. بۇگۈن ئىككىنچى قېتىم ئۇنىڭ يادىغا زەربىپىخانىنىڭ خۇمار كۆزلىرى كەلدى. ئالتە بالىسى، ئاتىسىنىڭ غەزەپلىك چىرايى، قولۇم ـ قوشنا، تونۇش ـ بىلىشلىرىنىڭ مەسخىرىلىك قاراشلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئۆرتىمەكتە ئىدى. «ئاۋۇ ئايالدىن، باج ئىدارىسىنىڭ سېلىقىدىن، يەنە بىرىنىڭ جازاسىدىن پۇل بىلەن قۇتۇلغىلى بولىدىكەن، لېكىن مۇنۇ روھىي چۈشكۈنلۈكتىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئوخشايدۇ. يىراقلارغا باش ئېلىپ كەتسەمچۇ؟ ئۇ چاغدا ئاتام قارغىۋەتسىچۇ؟ ...» ئۇنىڭ پۈتلىرى تىترىدى.

— پۇل، پۇل تاپمەن دەپ بېشىمغا بالا تېپىۋالدىم ! — دېدى ئۇ تاماكا ئوراۋاتىپ، — ھەممىنى قىلغان سەن ھېلىم جادۇ !

ئۇ ئىككى يىل بۇرۇنقى ئىشنى ئەسلىدى.

رۇسۇل دادىسىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن سېتىپ بېرىش پىلانىدىن ئاشۇرغان ئۇزۇمنى رېزىنكە چاقلىق ھارۋىغا بېسىپ بىر يۇز سەكسەن كىلومېتىرلىق يولنى مېڭىپ ئۇرۇمچىگە كەلدى. كىشمىش، قىزىل سايۇا، ئاق سايۇا ئۇزۇملىرى خۇددى ھازىرلا ساپىقىدىن ئۇزۇلگەندەك پارقىراپ تۇرغىنى ئۇچۇن دۆڭكۆۋرۈك بازىرىدا ئونىڭ ئالتە يۇز كىلو ئۇزۇمى ئىككى كۇندىلا سېتىلىپ بولدى. ئاخىرقى بىر يەشىك سېتىلىۋاتقاندا، بىر قول ئونىڭ ئۇزۇم تارتىۋاتقان تارازىسىنى كاپىلا قىلىپ تۇتۇۋالدى.

— ۋوي، سىز ھېلىماخۇنمۇ؟ — دېدى رۇسۇل ھېلىم جادۇنى تونۇپ.

— بولدى، قالغىنىنى شۇنداقلا مەن ئالىمەن، — دېدى ھېلىم جادۇ بىر يەشىك ھۆل ئۇزۇمگە سانىمايلا ئون يۇەنلىك يېڭى پۇلدىن بىرنەچچىنى تاشلاپ، — ھەيدە، ھارۋاڭ بىلەنلا مېنىڭ ئۆيۇمگە تارت!

بالىخانىلىق ئۆيلىرى بار، ئىشكىلىك چوڭ قورۇ ئالدىغا كېلىپ توختىغاندىن كېيىن، ھېلىم:

— مۇشۇ جاي مېنىڭكى، بۇ يىل يىگىرمە بەش مىڭ يۇەنگە ئالدىم، — دەپ ماختاندى، — سەككىز ئېغىزلىق ئۆيدە ئۆزۇم يالغۇز تۇرىمەن، خوتۇن ـ بالاڭ دەمسىنا، بالام بەلدە، خوتۇن يولدا. ئۇيغۇر چوكانلىرى دەمسەن، خەنزۇ تەتەيلىرى دەمسەن، ھەممىسىلا مېنى يوقلاپ تۇرىدۇ. ئۇزۇمنى ئىككىنچى قەۋەتتىكى كۆك ئىشىكلىك ئۆيگە ئەكىر، ئېشەك ھارۋاڭنى ئاۋا لەمپە ئاستىغا چىقار!

رۇسۇل ھەيۋەتلىك مېھمانخانىغا كىرىپ گىلەم ئۇستىدە يۇكۇنۇپ ئولتۇردى، ھېلىم ئونىڭ قولىدىن تارتتى:

— ئاۋۇ لۆم ـ لۆم سافامۇ مېنىڭ. ئولتۇرغىن، قوپ.

— بولدى، مۇشۇ يەرمۇ... — دېدى رۇسۇل قورۇنۇپ.

— تۇرە، گىلەملەرنى قورقماي دەسسەۋەرگىن. مېنىڭ

ئۆيۈمگە ئەۋلىيا كەلمەيدۇ. ساڭا ئوخشاش ئوقەتچىلەر كېلىدۇ.

رۇسۇل لۆم ـ لۆم سافاغا كېلىپ ئولتۇردى. ھەممە بالايىئاپەت مۇشۇ سافاغا ئولتۇرۇش بىلەن باشلاندى.

ـــ چاي ئىچ، ھە قېنى ئېيتقىنە، ئەزالىرىڭدىن قۇرۇق ئۇزۇمنىڭ كىلوسىنى نەچچە پۇلدىن ئالغىلى بولىدۇ؟

ـــ ئۇچ كوي ئىككى مودىن ئالغىلى بولار.

ـــ ھىم ... سېنىڭ قانچىلىك قۇرۇق ئۇزۇمۇڭ بار؟

ـــ كىشمىش، سايۋا بولۇپ بىر تونىا چىقىپ قالارمىكىن ...

ـــ بىر تونىا؟ ھىم ... كىلوسىنى تۆت كوي توققۇز مودىن سېتىپ بەرسەم، بىر تونىا ئۇزۇمۇڭ تۆت ـ بەش مىڭ كويغا يارايدۇ. قانداق دەيسەن؟

ـــ راستىما؟ نەدە شۇنداق ئالىدىغان يەر بارىكەن؟ ـــ رۇسۇلنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى.

ـــ بارغاندا كۆرسەن، ئاندىق بولسا گەپ شۇ، ھە، مۇنۇ ئون مىڭ كوي، تونىنسىنى ئۇچ مىڭ ئىككى يۈز يۆندىن ئۇچ تونىا ئۇزۇم سېتىۋال. كۆزۈڭنى جامەدەك قىلىسەنغۇ، ئادەم قوشمەن. بىر ئايغىچە ئېلىپ تەييارلاپ قويىسىلەر. بىر ئاي بولغاندا ماشىنا ئېلىپ چۈشمەن. تۇرپاندىن ئۇتتۇر ھېلىقى ئۇزۇمنى قىممەت ئالىدىغان يەرگە بارىمىز. بىر تونىا ئۇزۇمنىڭ كىرا ھەققىگە سەككىز يۈز كوي تۆلەيسەن. بىز بارغان جايدا بەش كوي يەتتە مو، ئۇنىڭدىن كىلوسىغا سەككىز موچەن كىراسىغا چىقىپ كەتسە، ساڭا تۆت كوي يەتتە مودىن قالىدۇ. يەتتە موسى ئېقىم ـ چىقىمغا كەتسىمۇ ... قورقۇۋاتامسەن؟ بۇ دېگەن ھۆكۈمەت يول قويغان ئىش. ھېلىقىدەك ئالداپ ـ سالداپ ئات ئوغرىلايدىغان ئىش ئەمەس!

كىچىككىنە سومكىسى بىلەن تۇتقۇزۇلغان ئون مىڭ يۈەن پۇل رۇسۇلنىڭ قولىدا ھازىرلا پارتلايدىغان بومبا تۇرغانىدەك قورقۇنچلۇق بىلىنگەنىدى. ھېلىم رۇسۇلنىڭ لىڭ تاسما بولۇپ تۇرۇۋاتقىنىنى بايقىدى ـ دە، ئۇنىڭغا يەل بەردى:

— نېمىدىن قورقىسەن؟ ھۆكۈمەت بانكىسىنى ئوغرىلاۋاتقىنىڭ يوق ياكى بىراۋنىڭ تېمىنى تېشىۋاتقىنىڭ يوق. ھۆكۈمەت يول قويغان ئىش، سەن تېخى ھېچنېمە بىلمەيسەن، ئون مىڭ كويىنى خۇددى تاغ كۆتۈرگەندەك تەستە كۆتۈرۈۋاتىسەن، ئون مىڭ كوي قانچىلىك پۇل بۇ؟ باشقىلارنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنى ئاڭلاپ قوي: يېقىندا بىر تۈڭگان بىلەن بىللە بولۇپ قالدىم. غۇلجىدىن تۆت تونىنا بىمۇ يۆتكەپتۇ. تونىنىسىنى ئوتتۇز نەچچە مىڭ كويدىن ئاپتۇ، ئىچكىرىگە ئاپىرىپ تونىنىسىنى سەكسەن نەچچە مىڭ كويدىن سېتىپ، ئۈچ — تۆت يۈز مىڭ كوي پۇلىنى ساق — سالامەت ئېلىپ كەپتۇ. ئوغۇل بالا دېگەن مانا، تۆت تونىنا بىمۇنى يىغۋېلىش ئۈچۈن بىرنەچچە ناھىيەنى تولۇق قولغا ئېلىش كېرەك! سەن قورقىسەن تېخى، شۇلارمۇ دېھقانغۇ، بىر گۈڭشېنىڭ تەمىنلەش ئىدارىسىنىڭ دەسمايىسى ئەللىك مىڭ كويدەك بولىدۇ. ھېلىقى تۈڭگانىنىڭ قانچە؟ بەش — ئالتە گۈڭشېنىڭ دەسمايىسىدىن جىق. تولا بەزگەكلىك قىلماي ماڭ يۇگۇر، چىقىپ ئۈزۈم سېتىۋال!

ئۇلار بىر ئايدىن كېيىن ساق — سالامەت يولغا چىقتى. ياپونىيەنىڭ كۆك ماشىنىسى تۆت تونىنا ئۈزۈمنى، تۆت ئادەمنى ئېلىپ توپتوغرا ئىككى يېرىم كۈن يول ماڭدى.

بىر شەھەرگە كېلىپ ياخشى مېھمانخانىغا چۈشتى. شەھەرلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ باشلىقى ھېلىم، رۇسۇللار بىلەن ئايرىم — ئايرىم ئۇچراشتى. ھېلىم سېمىز، پاناق، تاقىر باش جىڭلىنى ئۈزۈم، قوغۇن، ئالمىلار بىلەن مېھمان قىلىپ بولۇپ، ئالدىغا مىڭ سوم پۇل قويدى. باشلىق رۇسۇلغا قارىدى.

— بۇ، بۇ ...

— كېرەك يوق، بىزنى تېزرەك يولغا سالسىڭىز بولدى، — دېدى ھېلىم. باشلىق بىرنېمىلەرنى يازدى.

ئەتىسىلا تۆت تونىنا ئۈزۈم ھۆكۈمەت دۇكىنىغا بەش كوي

ئىككى مودىن بىراقلا ئۆتكۈزۈلدى. رۇسۇلنىڭ قولىغا تۆت مىڭ كويدەك پۇل تەگدى.

ــ مانا بۇ شىنىڭ شەھىرى، ــ دېدى ھېلىم رۇسۇلغا ماختىنىپ، ــ بىلەمسەن، سەن ھازىر ئۆيۈڭدىن بىر مىڭ ئەللىك ئالتە كىلومېتىر يىراقلىقتا تۇرۇۋاتىسەن. كۆڭلۈڭ قايسى تاماشىنى خالايدۇ؟ ھەرقاندىقى قاملىشىدۇ. بىلىپ قوي، پۇل ــ چىراي، پۇل ــ قانات، پۇل ــ مەنسەپ، ئابرۇي، مەرتىۋە ! تېخىلا خوتۇنۇڭنى، داداڭنى ئويلاۋاتامسىنا؟ خوتۇن ئۆز ئۆيۈڭدە ئەزىز، خوتۇن دېگەن بىلەن مۇڭداشقىلى بولىدۇ، كۆڭۈل ئاچقىلى بولمايدۇ. ماشىنا ئۈستىدە دۇگدىيىپ ئولتۇرۇپ سوغۇقتا قىينالدىڭ، ئەمدى جاپانىڭ ھالاۋىتىنى كۆرىدىغان چاغ كەلدى.

ــ ھالاۋىتىنى ئۆيۈمدە كۆرەي ...

رۇسۇل ئۇ قېتىم راستلا تاپقان پۇلىنى كۆكرىكىگە تېڭىپ ئۆيگە پويىز بىلەن تىنچ ـ ئامان قايتىپ كەلدى.

لېكىن، شۇ قېتىم ھېلىم ياپون ماشىنىسى بىلەن ئاقسايغا بېرىپ بىر ماشىنىغا ئىككى يۈز ئەللىك قوي بېسىپ كەپتۇ. قويلارنىڭ ئالدى يىگىرمە بەش كوي، كەينى ئون سەككىز كويغا توختاپتۇ. ئۇرۇمچى، تۇرپانغا ئەكىلىپ، ئالدىنى يۈز يىگىرمە، كەينىنى ئاتمىش كويدىن سېتىپتۇ. بۇ غەنىيمەت پايدا ئۇنى قىزىقتۇردى. دادىسىغا بىر مىڭ ئىككى يۈز يۆەن پۇلنى بېرىپ قويۇپ، قالغان پۇلنى بېلىگە تۇگۇپ لازا سېتىپ چىقىمەن دېگەن باھانە بىلەن ئۇرۇمچىگە يەنە چىقتى ـ دە، ھېلىمنى ئىزدەپ تاپتى.

شۇنداق قىلىپ بىر يىلدىن كېيىن ئون ـ يىگىرمە مىڭ كوي، ئىككى يىلدىن كېيىن ئەللىك ـ ئاتمىش مىڭ كويلۇق دەسمايىگە ئىگە بولۇپ قالدى.

ھاياتنىڭ بۇ ئاسان يولى ئۇنى ئۆزگەرتىۋەتتى. مۇنۇ بۇگۇنكى ۋەھىمە ئەنە شۇنىڭ بەدىلىگە كەلدى.

كۆل سۇيى تۇيۇقسىز چولتوكلىدى، رۇسۇل چۆچۈپ لېيىغان سۇغا قارىدى. ھېلىم ئوچۇم بىلەن سۇنى بېشىغا قۇيۇپ كۆلدە يۇيۇنۇۋاتاتتى.

— ھەي، ئىچىدىغان سۇنى ھارام قىلدىڭغۇ!

— ھە؟ — دېدى ھېلىم كۆزىنى ئۇۋۇلاپ، — ھالال - ھارام دەپ قاپسىنا؟ ئېيتقىنا، بۇ دۇنيادا زادى قايسى نەرسە ھالالكەن؟ ئۆزۈڭ تاپقان بالىنىمۇ ھارام دەپسەن، تېخى!

2

ئاتا بولغۇچىلار ئۆز ئوغۇللىرىنىڭ ئەيىبىنى كۆرۈشكە قېرىق كېلىدۇ. ھەمدۇل بوۋايمۇ بۇ ئاجىزلىقتىن خالىي ئەمەس، قاراڭلار! ئوغلى بىرنەچچە كۈن يوقلىپ كېتىپ مانا بۈگۈن بىر قول تىراكتورىغا كەپتەر مايىقى بېسىپ دەرۋازا ئالدىدا پەيدا بولۇۋىدى، نەچچە كۈنكى گۈمان، ئاچچىقلىرىنى ئۈنتۈپ ھاسىغا تايانمايلا ئالدىراپ ئوغلىنىڭ ئالدىغا چىقتى - دە، مىشكاپلارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ كەپتەر مايىقىنى ئالىقىنىغا ئېلىپ سوروپ باقتى - دە:

— پاھ، نېمىدېگەن قۇرۇق - ھە! چۆل كەپتىرىنىڭ مايىقى كۈچلۈك بولىدۇ بالام، ئۆزۈملەر كۈلۈپ كېتىدىغان بولدى. توپتوغرا تەكلىككە تارت ماشىناڭنى، قۇرۇق ئوغۈتنى بۈگۈنلا بېرەيلى! — دېدى.

— ئىككى - ئۈچ كۈن تەخىر قىلايلى، ئاتا!

— تەخىر، ھېلىمۇ بەش كۈن ئۆتۈپ كەتتى. تولا ساخولۇق قىلمىغىنە. ھەي سەيدۇل، بول، ھېلىقى قۇرۇق چېلەك، ئول - بولنى ئاچىقىپ ماشىنىغا سال، ئېشەك ھارۋىغا تۆڭنى قاچىلا، سۇغا ماڭ. ئۆزۈملەرگە تەم كىرەي دېدى، تەخىر دەيدا!

ئاتىنىڭ دېگىنى دېگەن، ئەتكىنى ئەتكەن بولىدۇ - دە، رۇسۇل تىراكتورچى بالىغا قارىدى:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ھەيدە، ئەمسە، بىزنىڭ تەكنى بىلمىسەنغۇ ... ـــ رۇسۇل مايلاشقان ئۇستىباش كىيگەن، ئىككى - ئۈچ كۈندىن بېرىقى ئۇيقۇسىزلىق، ۋەھىمىدىن كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، ساقاللىرى كىرپە تىكىنىدەك تىك - تىك بولۇپ ئۆسكەن، قارىسىدىن ئېقى كۆپ بۇ ساقاللار ئۇنىڭ ئىچكى ئازابلىرى، روھىي چۈشكۈنلۈكىنىڭ گۈۋاھچىسى ئىدى.

ئۇ ھېلىقى ئايالدىن زادىلا قۇتۇلالمىدى. ھېلىم ئايالنى ئەيۋەشكە كەلتۈرىمەن دەپ تېخىمۇ چىڭىتىپ قويغان ئوخشايدۇ. ئايال رۇسۇلنىڭ پۇللىرىنى بېشىغا ئېتىپ، سوتقا ئەرز قىلىمەن، چاۋاكنى چىتقا يايىمەن دەپ ئاخىر رۇسۇلنى يالۋۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى. لېكىن، رۇسۇل بۇ ئايالدىكى تەرسالىقنىڭ سەۋەبچىسى ھېلىم جادۇ ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولدى. ھېلىم مۇشۇ يول بىلەن رۇسۇلنى قېقىپ چىقىرىپ ئۆزۈم سودىسىنىڭ خوجايىنى ئۆزى بولۇۋالماقچى. مانا بۇنى رۇسۇل بىلىپ بولدى. ھازىرچە بۇ قىلتاقتىن قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى تاپالمىغاچقا، رۇسۇلنىڭ روھى چۈشكەن، غېمى كۆپ ئىدى.

ـــ ھەيدە، تېز ھەيدە، كۈن ئىسسىغىچە قوزۇقلارنى قېقىپ بولايلى، كەچقۇرۇن قوزۇق ئوغۇت بېرىمىز. ھاي زەرىپىخان چۈشلۈك تاماق قىلىمەن دەپ جوۋىماڭ، نان بىلەن سوغۇق چاي بولسىلا بولدى ...

ـــ قوزۇق ئوغۇتنى ئۆزىمىزلا بېرەيلى ئاتا، ـــ دېدى رۇسۇل ئاتىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـــ سىلى بارمىسىلىمۇ بولا!

ـــ نېمە، قوزۇق ئوغۇتنى مەنسىز بېرەلەمسىنا؟ ھەي سېنىڭ ئاسمان باقتىلىقىڭ، كۆچەتكە ياپىلاق شۇڭنى قويما دەپ مىڭ ئېيتتىم، قارىسام، يۈز تالدىن جىق شاپىلاق شۇڭ قويۇلۇپتۇ، ئۇزۇم بولامدۇ ئۇ! تاشلىدىم، پۈتاشنىمۇ چولتا قىپسەن، چوڭلىرىنى يەتتە بىخ، ئاندىن بەش، كىچىكلىرىنى ئۈچ بىختىن قويۇڭلار، دەپ قۇلىقىغا نەچچە قېتىم

ۋارقىرىدىم، تازا بىر ئېشەك قۇلاق بىرنېمە بولدۇڭغۇ، ئارىلاپ قارىسام، نۇرغۇن شاخلاردا تۆت بىخ، ئىككى بىخ! مەندىن كېيىن قالساڭ نان تېپىپ يېيەلمەيدىغان ئوخشايسەن! ھەيدە بالام سوپىكىڭنى!

قول تىراكتور يۈرۈپ كەتتى. ئۇ بىردەم يېزىنىڭ تار، توپىلىق كوچىلىرىنى ئايلىنىپ توپا توزۇتۇپ ماڭدى - دە، ئاندىن ئاق، ھال رەڭ نەشپۈت، شاپتۇل، ئۆرۈك چېچەكلىرى بىلەن پۈركىنىپ، ھېيتلىق كىيىم كىيگەن قىزلاردەك سىن ئالغان، پۈراقلىق باغلارنى ئەگىپ ئۆتۈپ، قويۇق تېرەكلەر سايە تاشلاپ تۇرغان سېمونت يولغا چىقتى. ھاۋا ئىسسىق بولغىنى بىلەن شامالىلىق بولغاچقا، چەكسىز يولدا مېڭىش كۆڭۈللۈك ئىدى، بوۋاي باھار شادلىقى بىلەن روھلاندى!

— ھەي رۇسۇل، پەمىدۇرلىرىمىز غۇچچىدە بۇدۇشقاقتەك چۈشۈپتۇ، خۇدايىم بۇيرۇسا يەنە بىر يېرىم ئايدا مۇشۇ سوپەك بىلەن ئورۇمچىگە ئاچىقىپ باش بۇرنىنى ئۆزۈم ساتىمەن!

رۇسۇل زورىغا كۈلۈمسىرەپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. بۇرۇن كۆڭۈللۈك تۇيۇلمىغان بۇ پاراڭلار ھازىر ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەرزىمەس ۋە زېرىكىشلىك بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئەسنىدى.

— قاچانغىچە لېيى خاملىق قىلىسەن، ئەسىنگەندە ئاغزىڭنى قولۇڭنىڭ كەينى بىلەن تورا، سەتلىكىنى، ساقلى ئاقارغان ئادەم تۇرۇقلۇق، كىچىك تىلى كۆرۈنگۈچە ھا بولمىدۇ، توختات بالام!

بوۋاي قولىنى كۆتۈردى، تىراكتور توختىدى.

— ئاۋۇ مەزىنئاخۇن كوچىدا ھاپىزلىق قىلىپ نەگە ماڭغاندۇ - ھە؟ ھاي مەزىن، ھاي نىياز، ھاي ياسىناخۇن، چىقىڭلار، تەكلىككە ماڭغانسىلەر، نېمىگە نېزىقايسىلەر، چىقىڭلار سوپەككە!

دېھقانلار قول تىراكتورىغا توشتى. تىراكتور سېمونت

ئۇيغۇر كتاب توربىكىتى www.uyghurkitap.com

يولدا دىرىلداپ ماڭماقتا، ھەمدۇل بوۋاي مەزىنئاخۇنغا چاقچاق قىلدى:

— ھەي، تەكلىكتە پوشكال بولمىسا نېمە دەپ يۈرسەن؟

— پوشكال بولمىسا دادۇر باردۇ؟ نېمە، مېنى سەن كەچكىچە ئۆيدە ئولتۇرىدىغان مەستۇرە دېۋىدىكمۇ؟ كۇنچى غوجام، مۇنار غوجام، كوشىت ئەخمەت غوجام... غوجىلار چاقىرغىلى تۇردى، مەنزە، ھاي غوجىلار، ئاۋۋال ۋەدە بېرىڭلار، شام گۆرگە ھەمدۇلنى باشلاپ كەلسەم سىغىشمىزمۇ، دېدىم. غوجىلاردىن نىدا كەلدى. باقىيدا ئىككى قەۋەت بىناغا سىغمىغان بىلەن شام گۆردە چاشقان تۆشۈكىگە سىغدىغان گەپ ئىكەن. مەنزە، ھاي ئۇ ئۆزىلا كەلسە سىغۇر، بىراق ئىككى يۈز تۇپ تەكنىمۇ ئالغاچ كېلىدۇ ئەمەسمۇ، دېدىم. قانداق؟

— ھا ـ ھا ـ ھا ! — دېھقانلار مەزىنىنىڭ تەنىسىگە قاقاقلاپ كۈلۈشتى.

— ھوي مەزىن، مېنى شۇنچە دۇنياغا تويمايدىغان يالماۋۇز دەمسەن؟ ماۋۇ دۇيجاڭچىلىك ئاچ كۆز ئەمەستۇرمەن؟

ھەمدۇلئاخۇن تىراكتورنىڭ كەينىدە ئۇچۇشقا تەمشەلگەن قارچىغىدەك زوڭزىيىپ ئولتۇرغان قارا بۇرۇت، قاڭشارلىق، تېگى قىزىل، ھال گۈللۈك تۇرپان دوپپىسى كىيگەن ئادەمنى كۆرسەتتى.

— ئەمدى ماڭا يېپىشماقچىمۇ؟ — دېدى دۇيجاڭ كۈلۈپ، — ئالالماي قالغان نېمەڭ بار، سەن قېرىنىڭ؟

— مۇكاپاتچۇ؟ بۇلتۇر كۆتۈرۈپ بەرگىنىڭدىن ئون يەتتە مىڭ جىڭ ئاشۇرۇۋەتتىم، 108 ـ نومۇرلۇق كېۋەزدىن بىر يۈز ئوتتۇز جىڭدىن، ئۇزۇن تالالىقتىن بىر يۈز يىگىرمە تۆت جىڭدىن ساپ پاختا ئېلىپ بەردىم. قانچىلىك مۇكاپات بەردىڭ؟ مۇكاپات دەپ بەرگەن يېغىچۇ مەزىنئاخۇنىنىڭ بىر قېتىملىق پوشكىلىغا يەتمىدى !

— بۇ يىل جىق بېرىمىز ھەمدۇل ئاتا !

— جەرىمانىنى تولۇق ئالمدۇ بۇلار، مۇكاپاتقا كەلگەندە قولى تىترەيدۇ، — دېدى پاناقراق، كۆمۈردەك قارايغان، تازچاق دېھقان پىخىلداپ كۈلۈپ، — تۇتقان تەكتىن بەش تۇپىنى ئېشىكىم يەپ قويۇۋېدى، ئىككى كويدىن موككىدە ئون كوي جەرىمانە ئالدى. ھۆكۈمەتنىڭ سېتىۋېلىشى پىلانىنى ئورۇندىمىدىڭ دەپ ھۆل ئۈزۈمگە بەش موچەندىن، قۇرۇق ئۈزۈمگە ئون كويدىن جەرىمانە ھېسابلاپ كېۋەز ساتقان پۇلۇمدىن موككىدە بىر يۈز ئوتتۇز كوي تۇتۇپ قالدى، شۇمۇ ئىنسابمۇ؟

— كىم سېنى شەخسكە ساتسۇن دەپتۇ؟

— رۇسۇل بەگلەر قىپقىزىل ئاخچىنى تەڭلەپ...

رۇسۇل ئۇنىڭغا ئالايدى، لېكىن ھەمدۇل بوۋاي بۇ گەپكە دىققەت قىلمىدى.

— يېمەيدىغان ئادەم دۇيجاڭ بولغىنى تۈزۈك، — دېدى مەزىنئاخۇن قارا دوپپىسى ئۈستىگە يۆگەلگەن كىر سەللىسىنى جۆندەۋېتىپ، — مۇرتۇقلۇق نەمەت خەلپەت قالتىس ئادەم ئىدى. شاڭجاڭ سايلىمدا ئىككى ئادەم شاڭجاڭلىقنى تالىشىپ قاپتىكەن، ئىككى تەخسە دادۇرنى ئىككىسىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، كىم بالدۇر يەپ بولسا شۇنى شاڭجاڭ سايلايمىز دەپتىكەن، بىرى ئالمان ـ تالمانلا بىر تەخسە دادۇرنى شاكىلى بىلەنلا يەپ قويۇپتۇ، يەنە بىرى يېمەپتۇ. نەمەت خەلپەت يەپ بولغىنىغا قاراپ: خۇدا ساقلىسۇن، سەن شاڭجاڭ بولساڭ پۈتۈن يۇرتنى شاكىلى بىلەن يەۋېتىدىكەنسەن، سېنىڭ نەپسىڭ يوغان ئىكەن دەپ ھېلىقى دادۇر يېمىگىنىنى سايلاپ قويۇپتۇ. دۇيجاڭ سايلاشتا بىزمۇ شۇنداق قىلساق بولاتتى...

— مەزىن سايلاشتىچۇ؟

— جىق يېگىنىنى سايلاش كېرەك ـ دە، — دېدى مەزىن كۈلۈپ، — نەزىر دېگەننى قانچە كۆپ يېسە، شۇنچە ساۋاب!

كۆپچىلىك يەنە كۈلۈشتى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكىسى www.uyghurkitap.com

— هه، مەزىن گەپ قىلە! — دېدى ھەمدۇل بوۋاي كۈلۈپ.

— ئەمما لېكىن، — دېدى مەزىن كۈلۈپ، — نىياز شىيەنجاڭنىڭ ۋاقتى بولغان بولسا، مۇنۇ بىزنىڭ نىياز تازلارمۇ كاتتا ئۇسسۇلچى بولۇپ كېتەتتى، رەھمەتى نىياز شىيەنجاڭ سەيلە بولغاندا كۇللۇھۇم تازلارنى يالاڭباش قىلىپ، پۇچۇقلارنى ئاسمانغا قارىتىپ ئۇسسۇلغا سالاتتى، توكۇرلارنمۇ يىغىپ ئەكىلىپ ئايرىم ئۇسسۇل ئويناتاتتى، ھى - ھى - ھى...

— پوشكالچىلارنچۇ؟

— لەنتى، پوشكالنى داستىخانغا تاشلاپ قويۇپ، قولۇڭنى كەينىگە قىلىپ چىشىڭ بىلەن ئالمىسەن دەپ يەتمىش بەشنى كۆرسەتتى...

ئۇلار ۋاڭ - چۇڭ، خۇش چاقچاق بىلەن ئۇزۇملۇك باغقا يېتىپمۇ كەلدى. تىراكتور توختىغاندا، مەزىنئاخۇن ئىشلەۋاتقان ئاياللارنى كۆرۈپ رۇسۇلدىن سورىدى:

— هه، رۇسۇل بەگ، توقالنىڭ نىكاھىنى قاچان...

— نېمە، — ھەمدۇل بوۋاي چۆچۈپ سورىدى.

— خەۋىرىڭ يوقمۇ تېخى ھەمدۇل! بىزنىڭ ئابدۇرۇسۇل...

— ھەي مەزىنئاخۇن، سەللىنىڭ ھۆرمىتى قېنى؟ — رۇسۇل ئۇنىڭغا ئاستا، ئەمما غەزەپ بىلەن دېدى. مەزىن جىمىپ قالدى...

تۇرپان باغلىرى يېشىللىققا پۈركەنگەن، سارغۇچ توپا ئۇستىدە سۇنايلىنىپ ياتقان تەكلەردىن قېنىق يېشىل، يۇمران يوپۇرماقلار بىلەن بىللە ئۇزۇملەرمۇ كۆرۈنۈپ چىققان. قارىماققا بۇ سېرىق تۇپراق گويا ئۆزىنىڭ ئەت رەڭ تومۇرلىرى ئۇستىگە يېشىل شايىدىن لىباس ياپقاندەك كۆرۈنەتتى. دېھقانلار ئۆزلىرىگە بۆلۈپ بېرىلگەن تەكلەر ئەتراپىدا خۇددى قىزىنى ياساندۇرۇۋاتقان ئانىدەك، زوق ۋە مۇھەببەت بىلەن پەرۋانە بولماقتا ئىدى...

ھەمدۇل بوۋاي مۆلدۈرلەپ تۇرغان كىچىككىنە بىر ساپ ئۇزۇمگە ئېگىشتى. ئۇ كىچىككىنە ساپ ئۇزۇمنىڭ تېخى تۆكۈلۈپ بولمىغان پۇراقلىق چېچەكلىرىگە سىنچىلاپ قارىدى:

ـــ راسا ۋاقتى، ھەي رۇسۇل كۆردۈڭمۇ، ئۇزۇم ئوزۇق سوراۋاتىدۇ. كۈزدە كۆمۈلگەن يانتاق، سامان بۇنچە جىق ئۇزۇمگە ئوزۇق بولالايتتىمۇ؟ ھەربىر تەككە يىلتىزدىن يېرىم مېتىر نېرىغا مۇنۇ قوزۇقلارنى قېقىپ سۇغۇرۇۋالمىدىغان گەپ. ھەربىر تەككە ئۈچ قوزۇق قېقىلسا بولار، تۇرسەنغۇ، قاراڭغۇ چۈشكۈچە قېقىپ بولايلى. قاق، مەن سەيدۇل بىلەن كەپتەر مايىقىنى ئۈماچ قىلىپ تەييارلاپ تۇراي، قاراڭغۇ چۈشكەندە پانار يورۇقىدا بولسىمۇ ئوغۇتنى تۆشۈكلەرگە قۇيۇپ بولايلى.

بۇ ئىش رۇسۇل ئۈچۈن تولىمۇ زېرىكىشلىك، بىرىگە بەش ـ ئون كوي بەرسىلا پۈتىدىغان ئىش ئىدى. مۇنۇ كەپتەر مايىقىمۇ پۇلنىڭ كۈچى بىلەنلا كەلگەنىدىغۇ. قوزۇق قېقىش، مايىاق ئۈمىچىنى تۆشۈكلەرگە بىرمۇبىر قۇيۇش قانچىلىك ئاۋارىگەرچىلىك، زېرىكىشلىك ئىش ـ ھە؟ نېمىشقا بۇنى بۇرۇن ئويلاشمىدى؟ شۇنچە پۇلنىڭ ئىگىسى تۇرۇپ تەرگە چىلىنىپ، مايىاققا مىلىنىپ، توپىغا چۆكۈپ ئىشلىسە ئۇنىڭ دۆلەت كۆرگىنى قېنى؟...

ئۇنىڭ بېشى قاتتى. ياغاچ قوزۇقنىڭ بىرىنى پالتا چۈلدىسى بىلەن ئۇزۇم يىلتىزلىرى بار يەرگە قاقتى. مىڭ تەسلىكتە سۇغۇرۇۋالدى، ئىككى يۈز تۆپكە يېقىن تەككە ئۈچتىن قېقىلسا بەش ـ ئالتە يۈز قېتىم قوزۇق قېقىش كېرەك. مۇنۇ قېرى بۇ ئامالنى نەدىن تاپقاندۇر؟ تېخى ئۇنىڭ دېيىشچە، بىر جىڭغا ئۈچ جىڭ قېتىلارمىش. ئۇنىڭدىن كۆرە چىڭمىسۇ ئۇروش ھەم ئوڭاي، ھەم ئۇنۇملۇك ئەمەسمىدى؟ بىر چېلەك سۇ ئوتتۇز جىڭ كېلىدۇ. ئۇنىڭغا بىر گىرام چىڭمىسۇنى قېتىپ ئېرىتىسەن، بىر چېلەك دورا بەش ـ ئالتە تۆپكە يېتىدۇ. دورا چاچىدىغان كۈش ـ كۈش ماشىنا بىلەن

ساپاقلارغا چېلەكتىكى سۇيۇقلۇقنى كۈشۈلدىتىپ ئۇرۇش ھەم ئوڭاي، ھەم كۆڭۈللۈك. كىشمىش ئۈزۈم قاشقىر ئۈزۈمىدەك يوغىنايدۇ. بىر گىرام چىكىمسۇ بىر كوي ئەتراپىدا، دېمەك، ئازراقلا پۇل بىلەن بىر جىك ئۈزۈمنى ئوخشاشلا ئۇچ جىك قىلغىلى بولىدۇغۇ. ئوڭاي سېسىيدۇ دەيدۇ، سېستىماي ساتىدىغان مەن تۈرسام، تەمسىز، قورساق ئاغرىتىدۇ دەيدۇ، بىز يېمىگەندىكىن مەيلى ئەمەسمۇ. خەقنىڭ قورسىقى بىلەن بىزنىڭ نېمە كارىمىز؟ جالىق قىلىپ پۇل تاپسا ھارام بولىدۇ دەيدۇ. ھېلىم جادۇ ئېيتتىغۇ، دۇنيادا ھالال نەرسە يوق دەپ. سۈت موزاينىڭ رىزقى، تۇخۇم توخۇنىڭ بالىسى، گۆش بۆرە - يولۋاسنىڭ ئوزۇقى، كۆكتات قوي - كالىنىڭ، بۇ نەرسىلەرنى ئەجەب باشقىسىنىڭ رىزقى دېمەي موك - موك سوقىدىكەنلا، ئەجەب رۇسۇل بىر ئىشنىڭ ئېپىنى قىلسىلا ھارام بولۇپ قالىدىكىنە؟ سىز تۇمشۇق تىرەپ توخۇدەك يەر تاتىلاپ يۇرۇپ ئارانلا بىرنى ئىككى قىلالايسىز، مەنچۇ؟ ئاغزىمنى بىرلا مىدىرلاتسام بىرنى ئون قىلالايمەن. يۇز قىلالايمەن. سىزنىڭ چېلەكلەپ تەر تۆكۈپ يۇرۇپ تاپقان پۇلىڭىزنى مەن يەلپۇگۈچ بىلەن ئۆزۈمنى يەلپۇپ ئولتۇرۇپ بىردەمدىلا تاپىمەن. يەنە تېخى مېنى دەلتە، پالانچى - پوكۇنچى دەيسىز، قاراپ تۇرۇڭ، دەلتە ئىكەنلىكىمنى بىر كۆرسىتەي، سىز مایاقتىن ئۇماچ ياساپ بولغۇچە بەش - ئالتە يۇز يەرگە قوزۇق قېقىپ بولمىسام ...

ئۇ بارغانسېرى قىزىۋاتقان كۈنگە قارىدى. كۈن چۈش بولۇپ قالغان، ئۆزى ئىنجىقلاپ، تەرلەپ - پىشىپ ئارانلا تېخى ئون قوزۇق قاققانىدى. مۇشۇنداق بولسا ئەتە كەچ كىرگۈچىمۇ بۇ قوزۇقلارنى قېقىپ بولالمايدۇغۇ، بۇ ئىشقا ساختا قىلىشقا بولماسمۇ؟ تېيىز قېقىپ قويسا تېجىمەل قېرى ھازىرلا بىلىپ قالىدۇ. كەم قاقسىچۇ؟ ياق، بۇۋاي ھەربىر تۈپ تەكنى بەش قولدەك بىلىدۇ، ياخشىسى پۇل...

— ھەي نىياز، ھەي كۆسەي!

ئۇ قولىنى كۆزىگە دالدا قىلىپ، نېرىدا ئۇزۇمگە قىغ كۆمۈۋاتقان ھېلىقى قارا ئادەمنى چاقىردى. نىياز تاز، نىياز كۆسەي دەپ چاقىرىلسىمۇ، ھە، دەۋېرىدىغان ئادەم چىشىنىڭ ئېقىنى كۆرسىتىپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

— ھەي كۆسەي، ئاسان پۇل تېپىشقا مەجبۇرمىدىڭ قانداق؟

— بىر قوزۇق قاقسام قانچىدىن بېرىسەن؟

— بىر موچەن...

— ئونى بىر كويما؟

— ھە، قانچىدىن ئالماقچىدىڭ؟

— يەنە بىر موچەن قوش.

— ھەي كۆسەي، كەچ كىرگۈچە قېقىپ بولىسەنغۇ، بىر كۈندە يۈز كوي تاپاي دەمسەن؟

— سەنچۇ؟ ھەر كۈنى يۈز كوي، نەچچە يۈز كوي تاپسەن، بىز ئىت يىلىدا بىر، ئېشەك يىلدا بىر قېتىم تېپىپ قالىمىزغۇ؟

— مېنىڭ شۇنچە پۇل تاپىدىغىنىمنى سەن نەدىن بىلىسەن؟

— كىم بىلمەيدۇ، ئەششادىن كەپتەر مايىقى ئەكىلىشكە ئۇچ ئادەمگە يۈز ئەللىك كوي تۆلىگىنىڭنى، پەمىدۇر كۈچلەيدىغانغا كۈنلۈكىگە ئالتە كوي بەرگىنىڭنى، مېۋە - چېۋە شىركىتىنىڭ بوغالتىرىغا ھۆكۈمەت باھاسىدا ئىككى كوي بەش مو تۆت پۇڭدىن ئۇزۇم ئېلىپ بەرگىن دەپ ئىككى يۈز كوي پارا بەرگىنىڭنى، ھېلىقى خوتۇنىڭ قورسىقىدىكى بالاڭنى چۈشۈرۈۋېتىش ئۈچۈن دورا ئىزدەپ...

— ھوي ئىت! ھوي ئىغۋاچى!

رۈسۈلنىڭ قوللىرى غالىلداپ تىترەپ كەتتى.

— ئىغۋامۇ؟ پۈتۈن خەقنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ؟

— ئاتام ئاڭلىدىمۇ؟

— ئاڭلىمىغان چېغى، بولمىسا پاچىقىڭ ساق تۇراتتىمۇ،

هه، ئىككى موچەنگە قانداق مىجەزلىك؟

ـــ مەيلى قاق، تېزرەك قاق ... هەي، بايىقى گەپلەرنى زادى كىم تارقىتىپ يۈربدۇ، بىلىدىغانسەن؟

ـــ سېنىڭ پۇلۇڭ تارقىتىدۇ، كىم تارقىتاتتى؟ گاداي بولساڭ ساڭا ھېچكىم قارىمايتتى، ھازىر سەن پۇللۇق، پۇتۇن خەقنىڭ كۆزى سەندە، قايسى تۆشۈكتىن چىقىپ، قايسى تۆشۈككە كىرگىنىڭنى بايقاپ يۈرىدىغانلار يوق دەمسەن؟ سېنى پۇلۇڭنى ئالغۇچە تىلىدىن شېكەر تامغۇزغانلار، پۇلۇڭنى ئېلىپ بولۇپلا ئەسكى پۇرۇچلىرىڭنى كوچىغا ئاچىقىپ يايىدۇ ـ دە !

ـــ ئۆلۈڭلار، ھەممىڭلار ئۆلۈڭلار !

ـــ ئۆلىمىز، ئۆلىمىز. لېكىن سېنىمۇ ساق قويمايمىزغۇ !

نىياز كۆسەي ئاپپاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى ۋە قولىغا تۈكۈرۈپ تۈرۈپ پالتا چۈلدىسى بىلەن قوزۇقنى يەرگە قېقىشقا باشلىدى...

زەرىپىخان چۈشلۈك تاماق ئەكەلدى. ئۇ تەرلەپ قاريداپ كەتكەن. ئەپكىشىنىڭ بىر بېشىدا ئاغزى داكا بىلەن ئوبدان يېپىلغان چېلەكتە سۈيۇقئاش، يەنە بىر بېشىدا سېۋەتتە نان، چەينەكتە چاي، قاچا ـ قۇچىلار بار ئىدى. يىگىرمە ـ ئوتتۇز كىلو يۈكنى مۈرىسىگە سېلىپ، ئۈچ كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىپ كەلگەن ئايالغا رەھمەت ۋە ئالقىشىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. لېكىن، رۇسۇلنىڭ ئېغىزىدىن يۇمشاق سۆز ئورنىغا تىل چىقتى:

ـــ ئەمدى كەلدىڭما؟ بەش ـ ئالتە يۈز تال قوزۇقنى يالغۇز قاقسۇن دېدىڭمۇ تەييارتاپ !

ـــ ئاش ئېتىپ ...

ـــ ئاناڭغا ئېلىپ بار بۇ ئېشىڭنى، ۋاي مىلجىڭ ـ لەقۋا.

ئۇ چېلەكنى تەپتى. چېلەك سىڭار يان بولۇشىغا زەرىپىخان تۆتۈۋالدى. زەرىپىخان يەرگە تۆكۈلگەن قىپقىزىل مايلىق ئاش

يۇزىگە قاراپ قاتتىق ئۇھ تارتتى. ئۆز ئەمگەك تەرى بىلەن پىشقان ئاشلىق مۇشۇ ئېرى بىلەن قېيىنئاتىسى ئۇچۇن ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئۆز غەزىپىنى باسالمىدى، ئايال ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ ئاچچىق تىل بىلەن ئېرىگە:

— نېمانداق دىلىڭىز تاش بولۇپ كەتتى ھە، قولۇمنى كۆسەي، چېچىمنى سۇپۇرگە قىلىپ يۇرۇپ ئاران پىشۇرۇپ ئەكەلسەم...

— تاش؟ تاشنى كۆرمەپسەن تېخى؟

پۇتۇن خاپىلىقىنى ئايالىدىن چىقىرىۋېلىش ئۈچۇن رۇسۇل ئايالىغا ھومىيىپ ماڭدى. تازا شۇ پەيتتە مەزىنئاخۇن پەيدا بولدى ـ دە:

— ھوي رۇسۇل بەگ، شەيتانغا بەس بەرسىلە، بىلەمدىلا، ئايالنى قېرىتمىدىغان نەرسە ئوتۇننىڭ ھۆلى بىلەن قىڭراقنىڭ قاشىڭى، ئەرنى قېرىتمىدىغان نەرسە شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن ئۇلاغنىڭ قاشىڭى، زەرىپخان بالام ئاش قۇيسىلا، تۆكۈلگىنى قۇرت ـ قوڭغۇز، قاچىدا قالغىنى ھەمدۇللا ئىككىمىزنىڭ رىزقى. رۇسۇل بەگلەر تۇنۇگۇن شەھەردە يېگەن مانتىسىنىڭ تەشنالىقى بىلەن ماقۇل، چۆگۈندىن چايدىن بىر پىيالىدىن بېرىپ قالغىنىنى ئىچىۋەرسۇن، نىياز بەگ سىلىمۇ بارمۇ تېخى؟ بايا زەرىپخان كۆسەينىڭ گېپىنى قىلىۋىدى، قازان بېشىدا تويۇپ كەلگەنلا، ھى ـ ھى ـ ھى ...

بوۋاينىڭ گېپىگە ئاۋۇال نىياز كۆسەي، ئاندىن كېيىن زەرىپخان كۈلدى. رۇسۇل بولسا بوۋاينى كۆرۈپ ئالاقزادە بولدى، ئۇ كېتىشكە ئالدىرىدى، ئايالىغا قاراپ:

— مېنىڭ ئورنۇمدا ئىشلەيدىغانسەن، مېنىڭ بازاردا ئىشىم بار، — دېدى.

مەزىنئاخۇن كۈلۈپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدى:

مەن بازارغا بارمىسام،
نەرخىدە بولمايدۇ بازا.

سىز خېنىمنىڭ دەردىدە،
گېلىمدىن ئۆتمەيدۇ غىزا!
ھى - ھى - ھى...

قوشاق رۇسۇل بىلەن زەرىپىخانغا خۇددى ئاچ قورساقلا ئىچىلگەن دورىدەك كۆچلۈك تەسىر قىلدى. رۇسۇل بىر تاتىرىپ - بىر بوزىرىپ مەھەللىگە قاراپ تېز كېتىش ئۈچۈن نېرىدىكى قول تىراكتورىنىڭ يېنىغا، زەرىپىخان بىردىنبىر مۇڭدىشى بولغان قېيىنئاتىسىنى ئىسسىقراق ئاش ئىچىۋالسۇن دەپ چاقىرىپ كېلىش ئۈچۈن ئازگال تەرەپكە يۈرۈپ كېتىشتى...

3

تۇرپانلىقلار ئۇجمىنى جۇجەم دېيىشىدۇ. جۇجەم پىشىقى تۇرپاندا مەۋرچىلىق چاغ. بالىلار تۇگۇل، چوڭلارمۇ ھاۋاسى ئىسسىق بۇ جايدا جۇجەمنى بىرەر ۋاخ تاماقتا تېگىل قىلىۋېرىدۇ. ياقۇتتەك مۆلدۈرلەپ تۇرغان ئاق، قارا، چېقىر جۇجەملەر تىلنى يارىدىغان شەربىتى بىلەن داڭلىق: «بىر قورساق جۇجەم يەپ، ئىككى - ئۈچ چىنە كاربۇز سۈيى ئىچىۋەتسە ئادەم كەچ كىرگۈچە شەربەت پۈراپ تۇرىدۇ» — مانا بۇ دېھقاننىڭ گېپى، لېكىن بۇ گەپ زادىلا ماختانغانلىق ئەمەس ...

بەشىنچى ئاينىڭ ئون بىرىنچى كۈنى رۇسۇل بەگ بىر ماشىنا مېھمان بىلەن ئۈرۈمچىدىن چىقتى. ئۇنىڭ ھېلىقى چوكانىنى ئۈرۈمچىگە نېمىگە ئەكەتكەنلىكى، يىگىرمە نەچچە كۈندىن بېرى نېمىلەرنى قىلىپ يۈرگەنلىكى قاتارلىقلاردىن تولۇق خەۋەردار بولغان زەرىپىخان بارلىق ئاچچىق، خورلۇق كۆز ياشلىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ، مېھمانلار ئالدىغا كېمىرلىق دەرۋازىدىن كۈلۈپ چىقتى. ئوغلىنىڭ قوزۇق ئوغۇتى بەرگەن

كۈنى قېچىپ كېتىپ، پۈتۈن ئېتىز ۋە ئۆي ئىشىنى كېلىن بىلەن ئۆزىگە تاشلاپ قويغىنىغا خاپا بولۇپ، ئۆز گۆشىنى يېگۈدەك بولۇپ چېچىلىپ يۈرگەن ھەمدۇل بوۋاي يېزا ئادىتى بويىچە يەنىلا ئوغلىنىڭ مېھمانلىرى بىلەن بىرمۇبىر قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، ئۆز ھويلىسىدىكى يۈزلۈك مېھمانلارغا دەپ ساقلاپ قويغان جۈجەملەرنى ئۆز قولى بىلەن ئىرغىتىپ، نەۋرىلىرىگە يېگۈى قورۇغا توشۇتتى.

مېھمانلار ئىككىنچى قەۋەتنىڭ مېھمانخانىسى، گىلەم سېلىنغان كەڭرى پېشايۋاننى ئىگىلەپ يېگۈى سويۇلغان قوي گۆشىدە ئېتىلگەن ياخشى غىزا، ياخشى قورۇلغان سەيلەرنى ئىشتىھا بىلەن يېيىشتى. ئۇلار خۇددى تۇرپانغا زىيارەتكە ھەر كۈنى كېلىپ تۇرىدىغان چەت ئەللىك مېھمانلارغا ئوخشاش، ماشىنىغا چۈشۈۋېلىپ بېزەكلىك، ئىدىقۇت، يارغول، ھەتتا تۇيۇق غوجام (ئەسھابۇل كەھەب)لەرگە بېرىپ كېلىشتى، ئۇلار كەلگۈچە زەرىپىخان ھۈپۈلدەپ تۇرغان تومۇزدا تونۇرغا يۈزلەپ قېتىم باش تىقىپ نان، پېتىر توقاچ، چاۋاتلارنى ياقتى. ئۇلارغا مەخسۇس ئۆيلەردە سوغۇق چاي، پۇڭا، چىشۈيلەرنى ھازىرلىدى. ئۆز قولى بىلەن كۆكتات ئاقلاپ، ئۆز مۇرىسىدە ئەپكەش كۆتۈرۈپ بىر مىنۇت ئارام ئالمىدى. مېھمانلار مەست بولۇپ ئۇخلىغاندىن كېيىن قاچا ـ قۇچىلارنى يۇيۇپ، ئەمدى كىچىككىنە كۆز يۇماي دەپ قىڭغىيىۋىدى، ئۇنىڭ بېشىدا رۇسۇل پەيدا بولدى:

ـــ ھەي، قورۇغان سېيىڭ نېمانچە تۇزلۇق؟

ـــ تېتىغاندەك قىلىۋىدىم...

ـــ ئۆل ئىلاھىم، خېمىرلىرىڭ نېمىشقا مىش ـ مىش، نېمىشقا چېيى قانمىغان خېمىردا لەڭمەن تارتسەن؟...

ـــ جىق يۇغۇرۇپ قويۇپ، ياخشى چەيلىيەلمىگەن ئوخشايمەن...

ـــ خىزمىتىمنى قىلالمىساڭ گېپىڭنى قىلمامسەن!

ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكتىنى
www.uyghurkitap.com

— ...

— سەن گادايغا خوتۇنلۇققا يارايسەن، پۇل تاپىدىغان ئوغۇل بالىنىڭ پۇتىغا چۈشەك، بېشىغا توقماقسەن !

— راست ئېيتىسىز...

— راست دەيسەنۇ، يەنە سالجىدەك چاپلىشىسەن، خېتىڭنى ئالمامسەن !

— ئاتامغا دەڭ ...

— دېمەيمەن، خېتىڭنى يوشۇرۇنچە ئالىسەن !

زەرىپىخان يۈزىنى بىلىكىگە قويۇپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. شۇ چاغدا كاڭدا — يالاڭ كىيىم بىلەنلا ئۇخلاۋاتقان سەيدۇللا چۆچۈپ ئويغاندى:

— چوڭ ئاتامنى باشلاپ چىقىمەن، كەچكىچە ئاپامنى تىللامسەن !

— ۋارقىرىما ھېلى بىكار !

— ۋارقىرايمەن. چوڭ ئاتا !

رۇسۇل تالاغا چىقىپ كەتتى. سەيدۇللا ئاپىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ يۈزىنى يۈزىگە يېقىپ پىچىرلىدى:

— ئادەم دېگەن پۇل تاپسا ئەسكىلىشىپ كېتەمدۇ ئاپا، ئاتام نېمانچە ئەسكى !

— ئاتاڭ ئەسكى ئەمەس ئوغلۇم، پۇل ئەسكى...

زەرىپىخان ئوغلىنىڭ بېشىنى باغرىغا بېسىپ قاتتىق يىغلىدى. كۆز يېشىمۇ بىر مەلھەم، بەزىدە كۆڭۈل يارىسىنى كۆز يېشى بىلەن بەزلەپ يۈرەكتىكى ئاچچىق ھەسرەتنى كۆز يېشى بىلەن ئېرىتىۋەتكىلى بولىدۇ. زەرىپىخان يىغا بىلەن ئارام تېپىپ تاڭغا يېقىن ئۇخلاپ قالدى...

ھايات لەززىتى، گۈزەللىككە بولغان ئىنتىلىش ئۇنى پەپىلەپ شېرىن ئۇيقۇدىن ئويغاتتى. كەڭرى قورۇنىڭ تۈگىمەس كۆڭۈللۈك ئىشلىرى ئۇنى كۈتۈۋالدى. ئۇ ئىششىغان كۆزلىرىنى ئوسما چايقىغان قىزلاردەك سۈزۈك سۇدا چايقاپ

ئۇيقۇسىزلىق ئازابىنى تۇگەتتى. بىر كۈندىلا كىرلەشكەن ھال رەڭ كۆڭلىكى ئورنىغا شاپتۇل چېچىكى گۈلى بار، تېگى ئاق يىپەك كۆڭلىكىنى كىيىپ، بېشىغا غىلدىر ياغلىقنى چىگىپ چېكىلەپ تاڭدى. ئاۋۇال ئۇزۇم بارىكى ئاستىنى، ئاندىن كوچىلارنى پاكىز سۈپۈردى ـ ده، سۇ ئەكىلىپ چېچىش ئۈچۈن ئەپكىشىنى مۇرىسىگە سالدى. ئۇ سۇ بويىدا قېينىئاتىسىغا ئېگىلىپ سالام بەردى. ھەمدۇل بوۋاي يۈيۈۋاتقان سامىنىنى قويۇپ قويدى ـ ده، سامان يۇقى قوللىرىنى قولتۇقىغا سۈرتۈۋېتىپ كۆكرىكىگە جۈپلەپ:

ـــ ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام بالام، سالامەت تۇردىلىمۇ؟ ـــ دېدى.

ـــ خۇداغا شۈكۈر ئاتا. نېمانچە ئەتىگەن تۇرۇۋاللا؟

ـــ كېچىدىكى شامال پەمىدۇر باراڭلىرىنى ئۆرۈۋەتتىمكىن ياكى خاڭگا تېرەكلىرىنى يىقىتىۋەتتىمكىن، ئۆمسە بىر چۈش كۆرۈپتىمەن بالام. سەيدۇللا ئويغاندىمۇ، ئەتىگەنرەك ئېتىزغا بارلى.

ـــ مېھمانلار ئۇزىسىلا مەنمۇ بارىمەن ئاتا!

ـــ رۇسۇلچۇ؟

ـــ يەنە بازارغا بارىدىغان ئوخشايدۇ، ئاتا.

ـــ پۇتىنى چېقىپلا، نان تاشلاپ بېرىپ باقىدىغان يەرگە يەتتىم. ساقالغا ئاق كىرگەندە نېمە بۆۋەكلىك بۇ!

ـــ بوپتۇ، سىلى بىلەن بىز بولغاندىكىن، ئاتام بار دەپ ئېغىنايدۇ ـ ده.

بوۋاي كۈلۈپ قويۇپ سېۋەتىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە ماڭدى. سۇنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى كۆكۈلمەيدانداى يېزا بالىلىرى ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يېتىشىپ ئۇخلاۋاتاتتى. شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان كارىز سۈيى ئۈيقۇسى قانغان بالىنىڭ كۆزىدەك سۈزۈك، ئۇنىڭ ئاۋازى يىراقتىن ئاڭلانغان تەمبۇر ئاۋازىدەك يېقىملىق ئىدى. سۇ بويىدىكى ئۇجمە دەرىخىگە كاككۇك كېلىپ

قوندى ـ ده، قاقاقلاپ كۈلۈپ قويۇپ ئۇچۇپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن بىر جۈپ پاختەك كېلىپ قوندى. پاختەكنىڭ بىرى «گۈك ـ گۈك» قىلسا، يەنە بىرى «خوتۇندىن قورقىدۇ»غا سايرىغىلى تۇردى. «توۋا، ـــ دەپ ئويلىدى زەرىپىخان سۇغا قاراپ ئولتۇرۇپ، ـــ جاھاننىڭ ھەممە غېمىنى مەنلا يېغىۋالغان ئوخشايمەن. ئانام رەھمىتى: «بايلارنىڭ خوتۇنلىرى يالغان كۈلىدۇ، دەيدىغان، راست ئوخشايدۇ. ئېچىلاي دېسەم يىغا يامىشىپلا تۇرىدۇ. كۈلۈمسىرەي دېسەم كۆزلىرىمدىن ياش ئەگمەيدۇ...» ئۇ ئۆزىنىڭ سۇدىكى شولىسىغا قارىدى: چېكە چاچلىرى ئاقارغان، يۈزى كىچىكلەپ قوشۇقتەك بولۇپ قالغان، كۆزلىرى نۇرسىز، بوينى ساپاقتەك ... قېنى ئۇنىڭ گۈزەللىكى؟ مۇشۇ سۇ بويىدا ئۇ نۇرغۇن قېتىم شولىسىغا قارىغانىدىغۇ، ئوت چاقناپ تۇرغان، مۇھەببەتكە قانمىغان كۆزلەر، نۇر يېغىپ تۇرغان ئانار دانىسىدەك سۈزۈك يۈزلەر، قۇندۇز تۈكىدەك قاپقارا قاش ـ كىرپىك، توم ئۆرۈلگەن ئىككى تال ئۇزۇن چاچ، سۈرەتتەك كۆرۈنىدىغان قەددى ـ قامەت ... دائىم زەرىپىخانىڭ ئۆزىنى ھەۋەسلەندۈرەتتى. ئۇنىڭ قىزلىق، جۇۋانلىق غۇرۇرىچۇ؟ ئۇنىڭ بۇ قىممەتلىك بايلىقىنى كىم بۇلاپ كەتتى؟ ئەلۋەتتە مۇشۇ ئۆي، ئاشۇ رۇسۇل ... ئۇ بايلىقىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن مانا ئەمدى ئەرگە چۈشەك، توقماق بولۇپ تۇيۇلماقتا. كۆڭۈل توقلۇقىمۇ ئۆي، بالا، ئەر، ئۆمۈر خۇشلۇقىمۇ ئاشۇ ئۇچ نەرسە، ياشاشنىڭ لەززىتىمۇ ئاشۇ ئۇچ نەرسە دەپ قاراپ كەلگەن ساددا دېھقان ئايال ئۇچۇن چۈشەك، توقماق بولۇپ قېلىشتىنمۇ ئارتۇق خورلۇق بولامدۇ؟

ئۇنىڭ ئۇنچىدەك ياشلىرى سۇغا چۈشكەندە، بىر ئىسسىق گەۋدە ئۇنى كەينىدىن يېنىك قۇچاقلىدى.

ـــ ھەسەل، جېنىم دوستۇم!

ـــ ھېلىقى ئېزىتقۇنى تاپتۇق. يۈزىگە تۈكۈردۇق، ـــ دېدى ھەسەلخان خۇشال بولۇپ، ـــ رۇسۇلكامنىڭ كۆڭلى نېمانداق

پەسكىنتاڭ، ئۇپا ـ ئەڭلىك، ئەتىر ـ پەتىر بىلەن چىرايلىق بولۇۋالغىنى بولمىسا بىر قورۇق جادۇگەرگەن ئۇ، ۋاي ـ ۋاي، ئۇنىڭ قوللىرىدىكى قوش ـ قوش ئۈزۈك، ئېسىل ھالقا، بۇلاپكا، قۇلاقلىرىنى يىرتىپ تۇرۇپ ھالقىلىرىنى تارتىۋالاي دېسەم بىزنىڭ كىشى ئارىلىشىۋالدى.

ـــ سەن ئۇنى قانداق بىلىۋالدىڭ؟

ـــ پېيىگە چۈشتۈم. ئۇچ كۈن ئىش قىلماي بازاردا يۇرۇپ تىكتىكلاپ يۇرۇپ تاپتىم. ماگىزىندىكى ھېلىقى قەمبەر كۆنچىنىڭ قىز ئالغان خوتۇنىكەن. ئون ئىككى ئەرگە تېگىپتۇ. ۋاي شەرمەندە ! ئاۋۋال ھېلىقى تۆگە بويۇن ھېلىم جادۇ دېگەن كاززاپ بىلەن تېپىشىۋاپتىكەن. ھېلىم جادۇ ئەمدى ئۇنى رۇسۇلئاخۇنغا ئۆتۈنۈپتۇدەك. نېمە دەيدۇ دېمەمسەن تېخى: رۇسۇل مېنىڭ، ئۇنىڭ پۇللىرىغا مەن شېرىك، تېخى مەھەللەڭلەردىكى ھەيۋەت ئۆينىمۇ مەن تۈتمەن، خوتۇننى خىزمىتىمگە سالمەن، چىدا، قانداق قىلاتتىڭ دەپ ھازازۇللۇق قىلدى دېگىنە ! مانا ئەمىسە دەپ چېچىدىن تۇتۇپ ئاستىمغا بېسىپ تازا سالدىم ! قانداق، ئۆچۈڭ چىقتىمۇ؟

ئۇلارنىڭ پارىڭى تازا قىزغان بولاتتى، سۇ بويىغا ئۇرۇق كۆتۈرۈپ مەزىنئاخۇن كېلىپ قالدى. مەزىنئاخۇن ئايالىلارنىڭ سالمىغا جاۋاب بېرىپ بولۇپ ئۆزىچىلا شېئىر ئوقۇدى:

«داۋا» بىلەن «دار» باشىدا «دال»① بار،
«زالىم» بىلەن «زاھىت»نىڭ باشىدا «زال» بار.
قورساق ئاچى گۇناھ ئەمەس، توقلۇق ئەيىبدۇر،
ھەر ئەيىبنىڭ باشىدا ئىشتاھا ـــ گال بار !
مەن بازاردىن بەك بىزار، كۆڭلۈم بازارنى تارتىدۇ،
ئېشىكىم مەندىن چېۋەر، توقۇمىنى ماڭا ئارتىدۇ...

① ھەجىلىگەندە «د» دال، «ز»زال ئوقۇلىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ بىر ئېشەكنىڭ تۆت بالىدەك غەلۋىسى بولىدىكەن. رۇسۇل بەگ بىر ئېشەك ئېلىپ بېرىۋىدى، يۇز يىل ياشا دەپ دۇئا قىپتىمەن. خۇشال بولۇپ دۇئا قىلغىنىمغا ئەمدى پۇشايمان قىلىۋاتىمەن، مەن بەش ۋاق ئەزان ئېيتسام، ئۇ ھارام ئون ۋاق ھاڭرايدۇ. مەن بىر پوشكال بىلەن تويىمەن، ئۇ ھارام تۆت تامنى يەيمەن دەپ تۇرىدۇ. زەرىپىخان بالام، رۇسۇلئاخۇنغا ئېيتىڭ، ئېشىكنى ئېلىۋالسۇن، نوختا، چوم، قۇشقۇنلىرى بىلەن بىكىرىغا بېرىۋېتىمەن!

ئاياللار غەمنى بىلمەيدىغان خۇشخۇي مەزىنىڭ مەنىلىك شېئىرلىرى، ناشتىلىق چاقچىقىغا كۈلكە بىلەن جاۋاب بېرىپ ئۆز ئۆيلىرىگە قايتىشتى...

زەرىپىخان قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلەلمەي، گاڭگىراپ يۇرۇپ ھويلا ـ ئارانىڭ ئىشلىرىنى قىلدى. ئۆزىنىڭ بارلىق مۇھەببىتىنى سەرپ قىلىپ، زوق بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇپ يۈرگەن مۇنۇ ھەيۋەتلىك قورۇ ـ جاي ئۇنىڭغا گۆرىستانەدەك سۇرلۇك، ئەسكى تاملىقتەك سەت كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ بۇگۈنلا، يەنە ھەسەلخاندىن رۇسۇلنىڭ باشقا بىر ئايالغا راستلا باغلىنىپ قالغىنىنى بىلگەندىن كېيىن، مۇھەببەتسىز ھاياتنىڭ نەقەدەر مەنىسىز، زېرىكىشلىك ئىكەنلىكىنى بىلدى. گۇمان، مىش ـ مىش گەپلەرنى ئاڭلاپ يۈرۈۋەرگەن بولسا، ھەتتا رۇسۇلنىڭ قوپال گەپلىرىنى، «خېتىڭنى ئال!» دەپ قىستاشلىرىنى ئاڭلاپ يۈرۈۋەرگەن بولسىمۇ ئۆزىگە تەسەللى تاپالمىغان، ئۆزىنىڭ ساپ مۇھەببىتىنى «رۇسۇل ئۇنداق قىلمايدۇ» دېگەن سۆز بىلەن قوغداپ يۈرۈۋەرگەن بولاتتى. لېكىن، بۇگۈن ھەسەلخان ئۇنىڭغا ھېلىقى مۇھەببەت قاراقچىسىنىڭ بەشىرىسىنى كۆرسەتتى، ئاۋازىنى ئاڭلاتتى. قاراقچى: «تېخى ئايالىنى خىزمىتىمگە سالمەن، ھەيۋەتلىك ئۆي ـ جاي مېنىڭكى!» دېگۈدەك، بۇ قانداق قورقۇنچلۇق خەۋەر، دەھشەتلىك ھەيۋە ـ ھە؟ ئۆز ئېرىنى بەختلىك قىلىش

ئۇچۇن بەدىنى قۇرۇغىچە تەر تۆكۈپ، قۇرۇق تېرە - ئۇستىخان بولغان ئايالغا تۇرمۇشنىڭ جازا بەرگىنى نېمىسى؟ زەرىپىخان قىز چېغىدىن باشلاپ پۇل - دۆلەتتىن مۇھەببەتنى ئۇستۇن بىلگەن، ئۇنىڭغا مۇھەببەتتىن باشقا ھېچنېمە لازىم ئەمەس ئىدىغۇ؟ مانا ئەمدىلىكتە پۇل - دۆلەت ئۇچۇن ئۇنىڭ مۇھەببىتى قۇربان بولۇۋاتىدۇغۇ؟ ئىنسانلارنىڭ بارلىق ئۇرۇنۇشلىرى مۇھەببەت ئۇچۇن بولماستىن، پۇل - دۆلەت ئۇچۇنلا بولسا دۇنيادا ئىنساندىنمۇ ۋەھشي نەرسە يوق ئىكەنغۇ! ياكى زەرىپىخان تۇرمۇشنى خاتا چۈشىنىپ قالدىمۇ؟ مۇھەببەت، بەخت، ساداقەت دېگەن نەرسىلەر ئادەم ئالدايدىغان، پۇل تېپىشنىڭ يولىدا ئېيتىلىدىغان چىرايلىق سۆزلەرمۇ؟ ياكى توكلاڭچىنىڭ توكلىگىدەك ئادەملەرنى سودىگەرگە ئالدىنىشقا چاقىرىدىغان ئاۋازمۇ؟...

— ھەي زەرىپە!

زەرىپىخان چۆچۈپ يۇقىرىغا قارىدى. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ پېشايۋىنىدا بىر قولى بىلەن بېلىگە، يەنە بىر قولىدا تۆمۈر رېشاتكىغا يۆلىنىپ مايكىچان ھالدا رۇسۇل تۇراتتى.

— ھەي!

— ھە، نېمە دەيلا!

— تېخىچە قازاندىن ھور چىقماپتۇغۇ؟

— مانا ھازىرلا...

— نەۋاق بولدى؟ — رۇسۇل كۆرسەتكۈچ قولى بىلەن قولىدىكى ئالتۇن رەڭلىك سائەتنى چوقۇپ تۇرۇپ ھومايدى.

— تېخى جامائەت مەسچىتتىن يانمىدى...

— ئاچچىق - چۈچۈك سۆھبتاڭرۇ، ئىككى تەخسە گۈيرۇ تەييار قىل. ھېلىقى يېڭى تىكتۇرگەن سارجا شالۋارغا دەزمال سال، قىرىنى خاتا چىقارغانسەن، تۈزىگىن. ھە، نەگە پايپاسلايسەن، ئىلىمان سۇ بىلەن داسنى تەييارلا، بېشىمغا سۇ قۇيۇپ بېرىسەن! يېرىم سائەت، يېرىم سائەتتىن كېيىن

ماشىنا كېلىدۇ، بۇ قېتىم سەپەر ئۈزۈنغا!

زەرىپىخان يۇقىرىدا تۇرۇپ ئۆزىگە بۇيرۇق بېرىۋاتقان يوچۇن، سۇرلۇك ئادەمگە ئازاب بىلەن بىر قېتىم تىكىلىپ قارىدى: رۇسۇل بۇرۇتىنى كۆتمەك قىلىپ ياساتقان، قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى بۇرۇنقى مېھرىبان كۆزلىرى ھازىر ئولتۇرۇشقان، قورقۇنچلۇق ئىدى...

— چۈشەمسىز چىقمەنمۇ؟ — دېدى داس - چۆگۈن، سوپۇن، يېڭى لۆڭگە كۆتۈرۈۋالغان زەرىپىخان پۈت - قوللىرى تىترىگەن ھالدا.

— مەن نەدە تۇرۇۋاتىمەن، قاچاندىن بېرى خانىم بولۇۋالدىڭ؟

— مەن چىقاي ئەمىسە، لەمپە ھۆل بولمىسۇن دەپتىمەن ...

ئۇ پەلەمپەي بىلەن ئۆرلىۋىدى، رۇسۇل پەلەمپەيدىن ئالدىغا چۈشتى:

— يامىشىپ نەگە بارىسەن كۆك قۇرت!

— ماقۇل، سىز چۈشۈڭ ئەمىسە...

رۇسۇل بېشىنى، بويۇنلىرىنى پاكىز يۇدى، زەرىپىخان يېڭى لۆڭگە بىلەن ئۇنىڭ گەدىنىنى، كۆكرىكىنى ئېرتتى. شۇ چاغدا رۇسۇل ئۇنىڭغا پىچىرلىدى:

— ئۇچ تالاق، ئۇچ تالاق، ئۇچ تالاقسەن، ئاڭلىدىڭغۇ، ئۇچ قېتىم تالاق دېدىم. ئون كۈندىن كېيىن سېرىق قەغىزىڭنى قولۇڭغا بېرىمەن. ئېيتە، نېمىلەرنى ئالىسەن، ئۇچ پارچە گىلەم، مىڭ سوم پۇل بېرىمەن، دادامغا تۇيدۇرما، بىلدىڭمۇ؟

— بىلدىم.

— يەنە نېمىلەرنى ئالىسەن؟

— ھېچنېمە...

زەرىپىخاننىڭ لەۋلىرى كەچ كۈزدە قالغان ياپراقتەك كۆكەردى، ئىزغىرىن شامالدا دىرىلدىغان يالغۇز قورايدەك تىترىدى، لېكىن سەۋر - تاقەت بىلەن تاۋلانغان ئايال ئۇن سېلىپ يىغلۇۋېتىشتىن ئۆزىنى تۇتۇپ قالالمىدى...

ئۇ ئەمدى يات ئادەم. بۇ ھويلا ئەمدى ئۇنىڭ ئەمەس، ئۇنىڭ قولى بىلەن كۆكلىگەن گۈللەر، ئۇنىڭ تەرى بىلەن ياشارغان باغ، ئۇنىڭ مېھرى بىلەن گۈللەنگەن ئۆيلەر ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىدۇ. ئۆزىنىڭ ئەڭ گۈزەل چاغلىرىنى ناخشا، ئەمگەك، مۇھەببەت بىلەن ئۆتكۈزگەن مۇنۇ مەھەللە ئەمدى ئۇنىڭ ئەمەس. يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى سانسىز قېتىم دەسمالالاپ، سانسىز قېتىم غۇچۇرلىتىپ يۇغان قاچا، جوزا ـ ئۇستەل، خۇشاللىقىغا شېرىك بولۇپ، ئاشۇ ئەر، ئاشۇ بالىلار ئۈچۈن ئەجىر قىلىپ خۇددى زەرىپىخاندەك ئۇپرىغان قىزىراق، سۇپرا ـ ئاشتاختىلار ... ئەمدى ئۆز ئىگىسىنى ئۇزىتىدۇ ...

مېھمانلار ھويلىنى يەنە مالىماتاق قىلىشتى، ئۇلارنىڭ قوللىرىغا سۇ قۇيۇلدى، ئالدىغا داستىخان سېلىندى. زەرىپىخان تۇغما ئادىتى بويىچە مېھمانلار ئالدىدا خۇشخۇي، ئوچۇق ـ يورۇق بولۇپ خىزمەت قىلدى. ئۇنىڭ ئالدىغا رۇسۇل يەنە كەلدى:

— سۇھەنتاڭرۇغا نېمىشقا تۇز سالمىدىڭ؟

— ئۇنتۇپتىمەن ـ دە، ماقۇل ھازىر ...

— كاللاڭ نەدە؟

— سىز ماڭا ئەمدى قوپاللىق قىلماڭ، — دېدى زەرىپىخان شۇڭىرلاپ، — مەن ئەمدى سىزگە يات بىر ئايال ...

— ھىم ...

ئۇلارنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كۆك سىرلانغان، چاقماق بىر ماشىنا كېلىپ توختىدى، زەرىپىخان دەرۋازا ئالدىغا چىقتى. ماشىنىنىڭ كەڭ كابىنكىسىدا ئېگىز، ئورا كۆز بىر ئادەم بىلەن ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن، ئېسىل غىلدىر ياغلىق تاڭغان، قۇلاق، قول، بويۇنلىرى يالت ـ يۇلت ئالتۇن بېزەكلەر بىلەن تولغان، ئۇپا ـ ئەڭلىك بىلەن ئۆزىنى ياشارتىۋالغان بىر ئايال ئولتۇراتتى. شوپۇر ھە دەپ گۇدۇك بېرىپ ئۆيدىكىلەرنى چىللىماقتا ئىدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ قېنى، چۈشلى مېھمانلار ! ـــ دېدى زەرىپىخان كۈلۈپ تۇرۇپ.

ـــ سىلى زەرىپىخان بولاملا، ـــ دېدى ئورا كۆز ئادەم كۆتمەك بۇرۇتى ئاستىدىن شالاڭ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈمسىرەپ، ـــ رۇسۇل بەگكە ھېلىمئاخۇن كېلىپ ساقلاپ تۇرۇۋاتىدۇ دەپ قويسىلا، ئۆيگە كېلەر قېتىم چۈشمەيمىزمۇ !

ھېلىقى ياسانچۇق ئايال زەرىپىخانغا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى ـ دە، ھېلىمئاخۇنغا مەنىلىك قاراپ قويدى، زەرىپىخان ئۇلارنى دەرھال تونۇدى: بۇلار ئەلۋەتتە ھېلىم جادۇ بىلەن ھېلىقى ئايال ئىدى.

زەرىپىخان ھويلىدا نېمىلەر بولۇۋاتقىنىنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالدى. بىرلىرى كۈلۈشەتتى. بىرلىرى ۋارقىرىشاتتى، بىرلىرى يەنە بىرلىرىگە يېلىناتتى، بىرلىرى يەنە بىرلىرىگە قوپال گەپ قىلاتتى، بىرلىرى ماشىنىغا چىقىۋېلىپ يەنە بىرلىرىنىڭ قولىنى تارتاتتى، يەنە بىرلىرى جۈجەم قاچىلانغان سېۋەتلەرنى توشۇيتتى ... زەرىپىخان يەر ـ جاھان ئايلىنىۋاتقاندەك، ئادەملەر يوغان بىر قازانغا چۈشۈۋېلىپ بىردە قاينىۋاتقاندەك، بىردە ئاق بالداق بولۇپ چاراس ـ چۈرۈس قىلىپ ئېتىلىپ چاچراۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ تۇرۇپلا بېشى قايىتتى، تۇرۇپلا كۈلكىسى قىستايىتتى، تۇرۇپلا ھۆكۈرەپ يىغلىغۇسى كېلەتتى.

ـــ ئاپا، نېمە بولدىلا؟

ئۇ قىزى سەلىمەنىڭ ئاۋازىنى يىراقتىن ئاڭلىغاندەك بولدى.

ـــ سەلىمە بالام ! ـــ دېدى ئانا قىزىنى يېنىغا تارتىپ، ـــ كېۋەزگە قارا، ئېشەك !

ـــ ئاپا، ئاپا نېمە بولدىلا؟

شۇ چاغدىلا ماشىنا يۈرۈپ كەتتى. زەرىپىخان ئۆزىمۇ سەزمەستىن بىر نەرسىگە قول سوزدى ـ دە، دەلدۇگۇنۇپ

كەتتى. ئۇنى سەلىمە بىلەن سەيدۇللا قولتۇقىدىن يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردى.

كەچقۇرۇن ئۇنى دوختۇردىن ئەكىلىشتى. دوختۇر: «چارچىغان، نېرۋىلىرى قالايمىقانلاشقان، ئۇخلىسۇن، ئىش قىلمىسۇن» دەپ تاپىلىدى. زەرىپىخان بىر ئايدىن كېيىن ئېسىگە كەلدى، ھەمدۇل بوۋاي رۇسۇلنى ئىزدەتتى، لېكىن ھېچنەدىن ئۇنىڭ دېرىكىنى ئالالمىدى. قىرىق گىرادۇس ئەتراپىدىكى ئىسسىقتا ئېتىزدا ئىشلەش سەكسەن نەچچە ياشتىكى بوۋاي ئۇچۇن ئازابلىق بولسىمۇ، ھەمدۇل بوۋاي زارلانمىدى. چۇنكى ئۇنىڭ پەمدۇرلىرى مۆلچەرلىگىنىدىنمۇ كۆپ پۇل بولدى. ئۆزىنىڭ بارلىق تەك كۆكى، كېۋەز كۆكىنى سېتىپ تاۋكادا ئۇتتۇرۇپ بولۇپ رۇسۇلغا ئۆز كۇچىنى سېتىشقا مەجبۇر بولغان نىياز كۆسەي ھەمدۇل بوۋاينىڭ مۇشكۇلىنى يەڭگىللەتتى.

پىيالىدەك پەمدۇرلارنى يەشكەكە قاچىلاۋېتىپ بوۋاي نىياز كۆسەيدىن:

— ھەي، بۇ ئۆيىنىڭ نېنىنى يەۋاتقىنىڭغا بىر ئاي بولدى، پارچە خىراجىتىڭ ئۇچۇن بولسىمۇ پۇل سوراپ قويمايسەنغۇ، پەمدۇرنى جىڭلاپ ئاچىقىپ ساتسەن، بىر پۇڭ پۇلنى كەم قىلماي ئەكىرىپ بېرىۋاتسەن، ئۆزۇڭ قانداق مۆرىمەس بىر نېمىسەن؟ — دېدى.

نىياز كۆسەي بېغىردەك كالپۇكىنى يالاپ قويۇپ ئاپپاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى:

— ھەققىمنى ئېلىپ بولغان تۇرسام.

— رۇسۇل دەلىتمىدىنمۇ؟ ئۇ ئەمدى بۇ ئۆيىنىڭ ئادىمى ئەمەس، پەمدۇرغا تەڭ ئىشلىدۇق، پايدىسىنى تەڭ ئالىمىز، يەر دۆلەتنىڭ، كۆچەت پۇلى، ئوغۇت پۇلىنى مەيلى دەۋېتەي، ئىككىمىز ئىشلىدۇق، ئىككىمىز تەڭ ھەق ئالىمىز.

— تەشكىل يەرنى سىلىگە بەرگەن تۇرسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە

ئۇيغۇر كتاب توربىكىنى www.uyghurkitap.com

هەممىلا نېمە سىلىنىڭ، مەن ئايلىقىمغا يۈز كۆيدىن ئالغان، ئۇچ ئاي ئىشلەپ شۇنى ئۇزسەملا بولدى.

ـــ بولمايدۇ، ـــ دېدى بوۋاي كەسكىن قىلىپ، ـــ رۇسۇل دەلتە بىلەن بولغان مۇئامىلەڭنى ئۆزۈڭ تۈگىتىۋال. مېنىڭ ھېسابىمدىكى يەردىن قانچىلىك كىرىم كىرسە ئۇنىڭ يېرىمى سېنىڭ. يەر ھەققىنى تەڭ تۆلەيمىز. كۆزلىرىڭنى چوڭ ـ چوڭ قىلىسەنغۇ، ھوي! ئادەم يالىلاشقا بولمايدۇ، ئىشلىگەن چىشلەيدۇ. سەن ئېتىزدا قونۇپ جاپانىڭ ئېغىرىنى تارتىپ ئىشلىدىڭ، كۈچلەندۈرگەندىمۇ، چۆنەك ئالغاندىمۇ بىللە ئىشلىدىڭ. قوزۇق ئوغۇت، كەپتەر مايىقى ئەكىلىش، ئوغۇت ئاچقىش... قايسى ئىشقا سېنىڭ قولۇڭ تەگمىدى؟ ھەقىمنى ئالدىم دېگىنىڭ بىلەن، ئۇ ئالغىنىڭمۇ تاۋاكادا بولغان ئىش. بىلىپ قوي، رۇسۇل دەلتىنىڭ بىر پۇڭ پۇلىنى چىشىمىنىڭ كامىرىغا باسمايمەن. كۆردۈڭغۇ، ئۇ چايان زەرىپىخانىنىڭ خېتىنى بېرىپتىكەن، مەن كېلىنىنى بالىلار بىلەن كونا ئۆيگە كۆچۈرۈپ ئاچىقۋالدىم. ئۇنىڭ ھەيۋەتلىك ئۆيى ھۇلىغاراپ قالدى. پاختەك ئۇۋۇسى بولغىلى تۇردى. ئۇ ھازىر مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئادىمى ئەمەس، كۆرۈپ تۇرۇپسەن، زەرىپىخان جۇجەم پىششىقىدا كۆڭۈل ئاغرىقى بىلەن يىقىلغاندىن بېرى، مېنىڭ ماغدۇرۇمنىڭ يېرىمىدىن كۆپى تۈگىدى. بىر پۇتۇم ئۆيدە، بىر پۇتۇم گۆردە بولۇپ قالدى. زەرىپىخان ئېتىز ئىشىدىن قالدى. سەلىمە قىزىم ئەپەندىچىلىك قىلىمەن دەۋەرگەندىكىن، رايىغا باقتۇق. ئۆزۈڭ بىلىسەن، قالغان بالىلار ئېتىزنى يامان كۆرۈشىدۇ. بىرلا سەيدۇللام ئېتىزغا ئامراق، بىراق ئۇ كىچىك. چېقىلدۇرۇپ قويمايلى دېدۇق. ئەمدى ئويلاپ باق، بۇنچىلا پەمدۇر، كېۋەز، تەكنى مەن قانداق يىغىشتۇرىمەن؟ سېنىڭ ئۆز يېرىڭ، ئوقىتىڭ بولمىغاندىكىن شېرىك بولايلى. ھېسابلىسام، ئون نەچچە مىڭ كوي كىرىم بولغۇدەك. تەڭ ئالىلى. ئىشلىگەن چىشلەيدۇ دېگەن مانا شۇ ئەمەسمۇ، نىياز

بەگ !

ئۆزىنىڭ ھالال بايلىقىنى باشقا بىرىگە ئۆتۈنۈۋاتقان ئادەمنى بىرىنچى قېتىم كۆرگەن نىياز كۆسەي، بوۋايغا ھەيران بولۇپ تىكىلىپ قارىدى:

— تۆت ئاي ياللانسام ئارانلا تۆت يۈز كوي تاپالايتتىم. سىلى بىلەن شېرىك بولسام ئۆزلىرىنىڭ دېيىشىچە جىق پۇلغۇ بۇ ...

— شۇنداق نىياز بەگ، — دېدى ھەمدۇل بوۋاي ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ، — مېنىڭ ھېسابىمچە، ئون ئالتە مو يەر، بىر يۈز ئوتتۇز بەش تۇپ تەك بىزگە ياخشى مېۋە بېرىدۇ. مەن ئون تۆت مىڭ كوي ھېسابلىغانىدىم. ئۇنىڭدىنمۇ ئاشىدىغان ئوخشايدۇ. ئىشقىلىپ ھالال تەر تۆكسەڭ، ھارۋىنىڭ ئىچ ئېتى بولۇپ بەرسەڭ، يەتتە - سەككىز مىڭ كوي پۇل قولۇڭغا كىرىدۇ. ئەمما لېكىن، ئەمدى تۆت ئوشۇقنىڭ يېنىغا بارما، ئىنسابى بار بىر مەزلۇمنى تېپىپ بېشىڭنى ئوڭشاپ قويماي، ھالال ئىشلە، ھالاللاپ نان يە. رۇسۇل دەلتە كۇنىگە بەلكى يۈز كوي، ئىككى يۈز كوي تاپار. لېكىن، تاپقان پۇلى ھارام. شۇڭا ئۇ پۇل تاپتىم دەپ ئوتقا مىنىۋالدى، ئەمدى پۇلى ئۇنى دوزاخقا ئەكىرىدۇ.

يەتتىنچى ئايلار دېھقانلار ئۇچۇن ئازابلىق، تەر چىپىلداپ ئېقىپ تۇرىدۇ. شامال ئۇلار ئۇچۇن تۇتىيا، لېكىن نىياز كۆسەي يالغۇزلا تامبال بىلەن بولۇۋېلىپ، باشقىلار زەي گەمىدە ياتقاندىمۇ ئېتىزدا ئىشلەۋەردى. سالقىندا بولسا لاي بىلەن سەل ئاقىرىپ قالغان سۇ كالىسىنىڭ تېرىسىدەك يالتىراق بەدىنىدىن تەر ئاقتۇرۇپ تېخىمۇ قاتتىق ئىشلىدى. ئۇنى ھەمدۇل بوۋاي زەرىپىخانىنىڭ تەملىك تاماق، مۇزدەك چېيى بىلەن ياخشى تەمىنلىدى.

رۇسۇلنىڭ باش ئېلىپ چىقىپ كېتىشى ھەمدۇل بوۋاي، زەرىپىخانلار ئۇچۇن ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز خاپىلىق،

كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈردى. لېكىن، نىياز كۆسەيگە بولسا ئەكسىچە خۇشاللىق ـ بەخت كەلتۈردى. ئۇ يېقىن ئاردىدا باي بولىدۇ، ئۆيلىنىدۇ، بالىۋاقىلىق بولىدۇ.

دۇنيا شۇنداق، بىرىنىڭ جەبىر ـ جاپاسى ھېسابىغا يەنە بىرلىرى راھەت ـ ھالاۋەت كۆرىدىغان گەپ، بۇ توغرىدا مەزمۇنلۇق بىر كۈنى مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

مېنىڭ قايغۇلىرىم ئۇزۇندىن ـ ئۇزاق،
سېنىڭ شادلىقىڭ چەكسىزدۇر بىراق.
ھەم ئۇنىڭغا، ھەم بۇنىڭغا تايانما چۈنكى،
ھەممىنى بۇ پەلەك قىلۇر ئويۇنچاق...
(ئۆمەر ھەييام)

چۈنچىگە قاراپ كۈل

1

سەككىزىنچى ئاي تۈرپان دېھقانلىرىنى تېخىمۇ ئالدىرىتىدىغان ئاي. شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى كۈلدۈرۈپ، بەزىلىرىنى يىغلىتىدىغان ئاي. بۇ ئايىنىڭ ئون بەشى ـ يېگىرمىلىرىدىن كېيىن ئۈزۈم ئۈزۈلىدۇ. ئۇلار ئاۋۇال ھۆل پېتى سېتىپ بېرىش پىلانىنى ئورۇنداش ئۈچۈن ئالدىرىشىدۇ. ئۈزۈم باسقان ئېشەك ھارۋا، قول تىراكتور، ماشىنىلار تار كوچىلاردىن چاك توزۇتۇپ توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ. تەك باغلىرى گويا پۈتۈن مەھەللە كۆچۈپ بېرىۋالغاندەك ئاۋاتلىشىپ كېتىدۇ. ناخشا، كۈلكە، مۇھەببەتلىك چاقچاق خۇددى شۇ باغلارنىڭ ئۈزۈمىدەك لەززەتلىك ئاڭلىنىدۇ.

مانا بۇ تۈرپان باغلىرىنىڭ توي ئېيى، مەرىكە ئېيى... نىياز كۆسەي ھەمىدىن بەك خۇشال. ئۇ ئۆز ھاياتىدا بۇ

يىلقىدەك خۇشال بولمىغان. ئون ئالتە مو يەردىكى كېۋەز، پەمىدۇر، خاڭگا، جاڭدۇ خۇددى بىر - بىرى بىلەن بەسلەشكەندەك ئوخشىغان. يالغۇز پەمىدۇرلا ئىككى ئايدىن بېرى سېتىلىۋاتىدۇ، يېيىلىۋاتىدۇ، لېكىن تېخىچىلا ھېچ قول تەگمىگەندەك تۇرىدۇ. «108 - نومۇرلۇق» كېۋەز ياكى ئۇزۇن تالالىق كېۋەز بولسۇن باشقىلارنىڭكىدىن ياخشى. تۇنۇگۈن نىياز بىر تۇپ كېۋەزنىڭ غوزىكىنى ساناپ كۆرۈۋېدى. بىر يۈز ئوتتۇز ئىككى تال چىقتى. بۇ قانداق كارامەتلىك ئىش - ھە! بىر يۈز ئوتتۇز ئالتە تۇپ تەكچۇ تېخى؟ سېرىق تۇپراقلىق يەرگە سۇنايلىنىپ ياتقان ھەربىر تۇپ تەكتە كەم بولغاندا يەتمىش - سەكسەن ساپ ئۇزۇم. خۇددى مەرۋايىت دانىسىدەك سۇزۇك كىشمىش ئۇزۇم، قىممەتلىك كەھرىۋادەك كۆزنى چاقىدىغان سايۋىلار خۇددى ھازىرلا يېرىلىپ شەربەت ئاقتۇرىدىغاندەك مەي بولۇپ تۇرىدۇ، نىياز ئۆمرىدە بۇنداق ئوخشىغان ئۇزۇمنى كۆرمىگەن. مۇشۇنچىۋالا بايلىققا ئۇ شېرىك. ھازىر ئۇ ئون ئالتە مو يەردىكى تېرىقچىلىق بىلەن بىر يۈز ئوتتۇز ئالتە تۇپ تەكنىڭ تولۇق خوجايىنى. پەمىدۇر، خاڭگا ياكى ئۇزۇم ئالغۇچىلار كەلسە قانچىلىك ئالسىمۇ ھەمدۇل بوۋاي خېرىدارلارنى ئېتىزغا — نىياز كۆسەينىڭ ئالدىغىلا يوللايدۇ. نىياز جىڭلاپ بېرىپ پۇلنى ئالىدۇ، ھەمدۇل بوۋاي ياكى زەرىپىخان قانچىلىك سېتىلدى، قانچە پۇل بولدى، دەپ سوراپمۇ قويمايدۇ. لېكىن، نىياز كۆسەيمۇ بىر پۇڭچەنگە كۆز ئالايتقىنى يوق، ھەر ئۇچ كۈندە بىر قېتىم زەرىپىخانغا غەللە تاپشۇرغىلى بارغاندا، تاماكا ئېلىپ چەككەن ئۇچ موچەننىمۇ قالدۇرماستىن ئېيتىدۇ. زەرىپىخان بۇنداق چاغلاردا كۈلۈپ قويىدۇ - دە:

— نېمانچىلا ئۇششاق - چۇششەككىچە دەپ كېتىدىلا، خەجلەۋەرسىلە، ئۆزلىرىنىڭ پۇلى، — دەپ قويىدۇ. نىياز كۆسەي زەرىپىخاندىن كۆزىنى قاچۇرۇپ:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ شۇنداقتىمۇ، شېرىك ئوقەت بولغاندىكىن لىللا بولغىنى تۇزۇك ! ـــ دەپ قويىدۇ.

بۇگۈن ئۇ چۈشىدە زەرىپىخاننى كۆردى. توۋا، ئۇ چۈشىدە زەرىپىخان بىلەن توي قىپتۇدەك، رۇسۇلنىڭ ھېلىقى مېھمان كۈتىدىغان چوڭ ئۆيىگە ئولارنى كۆچۈرۈپتۇدەك. قىپقىزىل گىلەملەر ئۈستىدە، گۈللۈك تاۋار يوتقان ـ كۆرپىلەر، ماموق ياستۇقلار سېلىقلىق تۇرغۇدەك، زەرىپىخان قىپقىزىل تاۋاردىن ئىچ كۆڭلەك كىيىۋېلىپ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ ئورۇن تۇزەشتۇرۇۋاتقۇدەك ...

نىياز كۆسەي قىرىق نەچچە يىللىق ھاياتىدا كۆرمىگەن لەززەتنى چۈشىدە كۆردى. «توۋا، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ تاڭ سەھەردە داق بورا ئۈستىدە ئوخدا يېتىپ ئىككى ئالقىنىنى گەجگىسىگە قويۇۋېلىپ، ـــ رۇسۇلزە، لەززەتتىن كېكەرگەن ئىكەن ـ دە، مۇشۇنداق خوتۇننى قويۇۋېتىپ يەنە قانچىلىك راھەت كۆرەركىن، راستلا خۇدايىم بۇ دۇنيانىڭ راھىتىنى تەكشى تاراتمىغانكەن. رۇسۇللار سەدىقە قىلىۋەتكەن نەرسە بىزدەكلەرگە تۇتىيا...».

ئۇ زەرىپىخان توغرىسىدا يەنە نۇرغۇن شېرىن خىياللارنى سۈرگەن بولاردى، بىردىنلا مەزىنئاخۇننىڭ ھاپىزلىقى ئاڭلاندى ـ دە، ئارقىدىنلا شورىدىن ئۇنىڭ كىر سەللىسى كۆرۈندى. مەزىنئاخۇن شېئىر ئوقۇدى:

سېرىق توپا مېنىڭ ئانام،
چۈچۈك بۇيا ماڭا تائام.
ئېمىپ تويماس مېنىڭ بالام،
نەپسى يامان ئادەم ئىرۇر.

شەربەتلىرىم تىلنى يارار،
ساپ قان بولۇپ تەنگە مادار.

لېكىن بالام مېنى ساتار،
پەيلى يامان ئادەم ئىرۇر.

ـــ هاي كۆسەي، هاي خۇدادىن چاچ تىلەپ ھارمايدىغان سېخىي تاز، يۇمشاق نان ئەكەلدىم، قىزىل سايۇندىن ئىككى جىك ئۈزە، ئۈزۈم سەندىن، ئېغىز مەندىن، تائامى ماڭا، ساۋابى ساڭا، لەززىتى مېنىڭ، مەينىتى سېنىڭ، كېچىچە توپىغا مىلىنىپ ياتتىڭغۇ دەيمەن؟ يۇزۈڭنى توپىدا يۇغىن، قولۇڭنى چالمىدا ئېرتقىن، شۇ چاغدا ئانىدىن تۇغما پاكىز بولىسەن !...

ـــ كەلسىلە مەزىنئاخۇنۇم !

ـــ كېلىپ بولغان ئادەمگە قانداق ئىلتىپات بۇ !

مەزىنئاخۇن كۈلۈپ قويۇپ يۇمشاق توپىغا ئولتۇردى. نىياز كۆسەي پاكىز كارىز سۈيىدە يۇيۇلغان قىزىل سايۇا ئۈزۈمدىن بىر ساپاق ئەكەلدى ـ دە، سېۋەتنى دۇم كۆمتۇرۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە قويدى:

ـــ قېنى باقسىلا !

ـــ ھەي، سەن بۇ باغنىڭ قارانچۇقمۇ؟

ـــ ياق، خوجايىنى، ئاخۇنۇم !

ـــ ئىككى قەۋەتلىك قورۇنىڭ قۇلمۇ؟

ـــ ياق، خوجايىنى، ئاخۇنۇم.

ـــ ھىم، ـــ دېدى مەزىنئاخۇن لەززەتلىك ئۈزۈمنى شوراپ تۇرۇپ، ـــ زەرىپىخاننى ئالاي دەمسەن يا؟

ـــ يوقسۇ تەخسىر، بىزگە ئوشۇقلۇق قىلىدۇ.

ـــ ھىم، پەتتار دوقمىنىڭ ئۈزۈملىرى شاخلىرى كۆپ بولۇپ كېتىپ ھۆپلەپ كېتىپتۇ، بەتتام. زەرىپىخانىنىڭ گېپى چىقىۋىدى، بېشىڭ قىزارغىلى تۇردىغۇ تازچاق، ئىچىكىدە دەردىڭ كۆپ، قېنىڭ ھۆپلەپ كەتكەن چېغى، ھەمدۇلغا دەپ باقايمۇيا؟

نىياز كۆسەي بېشىنى چايقىدى.

ـــ بېرىدىغان سەدىقەڭ يوقمىدى؟

نىياز ئىشتان قىرغىقىدىن ئىككى كوي پۇلنى چىقىرىپ مەزىنئاخۇنغا ئۇزاتتى.

— خوجايىن بولماق ئاسان ئەمەس، — دېدى مەزىن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — سەھەردە كۆرگەن چۈش، ئوڭدىكى ئىش، خەيرلىك بولغىن كۆسەي.

مەزىنئاخۇننىڭ كېيىنكى سۆزى ئۇچۇن ھەممىلا نېمىسىنى سەدىقە قىلىۋېتىشكە تەييار تۇرغان نىياز كۆسەي، خۇشاللىقتىن قىن ـ قىنىغا پاتماي ئوغلاقتەك قىيغىتتى. ئۇ يالتىراپ تۇرغان ئۇزۇملەرنى شۇنچىلىك تېز ئۇزدىكى، يىراقتىن قارىغان كىشى ئۇنى گەدىش ئۇسسۇلىغا چۈشۈپتۇ دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

ئۇ ئۇزۇمنىڭ بورا ئۇستىگە قانچىلىك دۆۋىلەنگەنلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمىدى. بىر ئايال:

— كېچىچە ئۇخلىماي ئۇزۇم ئۇزدىلىمۇ نېمە! — دېگەندىن كېيىنلا ئۇ ئىشتىن توختىدى. ئۇ ئۆزىگە زوق بىلەن تىكىلىپ تۇرغان زەرىپىخانىنى كۆردى. ئۇ ئۆزىنىڭ كۆڭلەكسىز، قاپقارا تېنىدىنمۇ ياكى ماي قاپقىدەك پارقىراپ كەتكەن بېشىدىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ، خۇددى تونۇرغا باش تىققاندەك بىردىنلا تەرلىدى:

— كەلدىلىمۇ زە ... زەرىپەم ...

— نىيازئاخۇن نېمە بوللا؟

— تەرەپبالىلا...

— سىلىگە كىيىم ئەكەلدىم، — دېدى زەرىپىخان قولىدىكى بوپىسىنى شەرەت قىلىپ، كىر كۆتۇرۇشلۇك، قارا دېچۆلياك كۆڭلەك، قارا دۇخاۋا بۆك، قارا چىبەرقۇت ئىشتان، قارا خەي...

— ئۆزۇمۇ قارا، ھى ـ ھى ـ ھى...

— كۆڭۈللىرى ئاق، شۇسى بولدى...

— سىلى شۇنداق ئويلاملا زەرىپەم؟

— راست ئەمەسمۇ يا؟
— زەرىپەم بۇگۈن سىلىنى چۈشەپ قاپتىمەن...
— مېنىمۇ؟
— تاڭ ئاتار ئالدىدا دېسىلە... مەزىنىئاخۇنۇم ئوڭۇڭدىكى ئىش، دېدى ... توۋا، ئوڭۇم بولسىغۇ ... توۋا!
— ياخشى چۈش كۆرگەن ئوخشايلا ـ دە؟
— ياخشى بولمامدىغان زەرىپىخان...
— خۇدايىم تەلەيلىرىنى بەرسۇن.
— خۇدايىمغۇ بېرەر، ئەمما سىلى...
— مەن خۇدادىن ئۇلۇغمىدىم؟
— ئانداقتا، زەرىپىخان بىزنى خۇدايىم ئۆزى قوشسا ...
— بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ — زەرىپىخاننىڭ چىرايى بىردىنلا تامدەك تاتىرىپ كەتتى. نىياز كۆسەي ئايالنىڭ لۆممىدە كۆزىگە ياش ئالغىنىنى كۆردى. ئايالغا خورلۇق بولۇپ تۇيۇلغان بۇ سۆزى نىيازنىڭ ئۆزىگە تاياق بولۇپ تۇيۇلدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى تىترەك چىرمىۋالدى. ئۇ بەزگەك ئادەمدەك تىترىمەكتە، دورداي كالپۇكلىرى ئۆزىنى بېسىۋالدى. ئۇ چۈشەندى. مۇنۇ كۆرۈمسىز ئىنسان ئۇنى ئاشۇ تىترەپ تۇرغان ۋۇجۇدى بىلەن سۆيىدىكەن، نېمىلا بولمىسۇن، زەرىپىخاندەك تاشلاندۇق ئايال ئۇچۇنمۇ ئوت ـ كاۋاپ بولۇپ يۇرگەن ئادەم بار ئىكەن. ئۇنىڭ جاراھەتلىك قەلبى باشقا بىرىنى سەكپارە قىلىشنى خالىمايدۇ. ئەرلەرگە لازىم بولمىدىغان نەرسە ئۇنىڭ قەلبىدە يوق. ئۇنىڭ مۇھەببەت، ھېس ـ تۇيغۇلىرىمۇ كۆڭلىدەك مۇز بولۇپ قاتقان، ئۇنى ھېچقانداق ھارارەت ئېرىتەلمەيدۇ.
ئۇنىڭ نىياز كۆسەيگە ئىچى ئاغرىدى:
— كىمىنىۋالسىلا نىيازئاخۇن، بۇنىڭدىن كېيىن يالىڭاچ يۈرمىسىلە، يېڭى ئۆينىڭ ئىككىنچى قەۋەت لەمپىسىگە ئورۇن ھازىرلاپ قويدۇم. كېچىسى شۇ يەردە قارانچۇق بولۇپ ياتسىلا،

ئاتام بايانتىن چىتلارنى شىپقا سىم بىلەن ئېسىپ چىقتى. بۇگۈن چۈنچىگە ئۇزۇم ئەكىرىمىزكەن. ھازىر سەيدۇللام ئۇزۇم توشۇشقا ھارۋا ئەكىلىدۇ، قېنى، غىزالانسىلا، مەن ئۇزگەچ تۇراي، ــ دېدى.

نىياز كۆسەي ئايالىنىڭ دېگىنىنى قىلدى.

كۈنلەر كۆڭۈللۈك، بەرىكەت بىلەن ئۆتمەكتە. ھەمدۇل بوۋاي بەش كۈندىن بېرى توشۇلۇۋاتقان كىشمىش ئۇزۇمنى بىر ساپ ـ بىر ساپتىن قولىدىن ئۆتكۈزۈپ، «چىت» دەپ ئاتىلىدىغان ئاسما چەنزىنىڭ تۆشۈكلىرىگە ئۆتكۈزۈلگەن يۇلغۇن، بامبۇك چوكىلارغا ئېسىپ چىقتى. مانا، بەشىنچى كۈنى ئۇ ئاخىرقى «چىت»كە بەندىكدە ئۆرە تۇرۇۋېلىپ ئۇزۇم ئاسماقتا. ئۇزۇم ئۇنىڭ قەلبىدىكى بالىسى پەيدا قىلغان تۇمانلارنى سۈرۈپ چىقىرىۋەتتى. كۆڭۈللۈك ئەمگەك ئۇنىڭ يۈرەك پارىسىغا مەلھەم بولدى. ئۇ بۇرۇنقىدىن خېلىلا مۇكچەيگەن، قەددىنى تەستە رۇسلاپ ئۆزىگە ئۇزۇم سۇنۇپ بېرىۋاتقان نىياز كۆسەيگە چاقچاق قىلدى.

ــ نىياز بەگ، ھۆكۈمەتنىڭ سېتىپ بېرىش پىلانىنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىدۇق. ئەمدى دۇيجاڭنىڭ ئالدىغا مۇكاپات ئالغىلى ياسىنىپ بارارسەن؟

ــ خۇدا بۇيرۇسا...

ــ ئەمدى كېلىن ئۇقۇشايمۇ؟

ــ ئۆزلىرى ئاتا!

ــ كاسسىر تۇتىدىغىنىنى تۇتۇپ بولۇپ بىزنىڭ ھەققىمىزنى ئەكەپتۇ. تەڭمۇتەك قىلىپ ئىككى كىنىشكا قىلدۇرۇپ بانكىغا قويۇپ قويدۇم. بىر كىنىشكىغا سېنىڭ ئىسمىڭ يېزىلدى. ھازىرچە كىنىشكاڭدا بىر مىڭ بىر يۈز تەڭگە پۇلۇڭ بار. كىنىشكاڭنى قولۇڭغا بېرەيمۇ، بەرسەم دەتتىكامغا تىكىۋېتەرسەنمۇ يا؟

— ياق، ياق، پەندىيات!
— كېيىن بىراقلا ئالامسەن؟
— زەرىپىخان ساقلاپ قويسۇن، — دېدى نىياز كۆسەي ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ، — ھەمدۇل ئاتا، پۇلنى ئۈچكە بۆلسەك دۇرۇس بولمىدىغان ئوخشايدۇ، بىر ئۇلۇشى زەرىپىخاننىڭ بولسۇن.
— دۇرۇس ئويلاپسەن. لېكىنزە، بىز بىر ئائىلە ئىككى ئۇلۇش ئالغان بولۇپ قالمىزكەن، مېنىڭ يىغقان - تۇققانلىرىم ئاشۇ بالىنىڭ، بايقاۋاتامسەن، مېنىڭ بۇلتۇرقى ماغدۇرۇم بۇ يىل يوق. ھەي، نىياز بەگ، مېنى ئەمگەك ئەمەس، بالا غېمى مۇكچەيتىۋەتتى. رۇسۇل ھەرقانچە ئەسكى بولسىمۇ پۇشتۇمدىن تامغان يالغۇزۇم ئەمەسمۇ. ئاڭلىسام، ھېلىقى خوتۇننىنى قويۇۋېتىپ ئۇرۇمچىدىن يەنە ئۆيلىنىپتىمىش. دۇكان ئېچىپتىمىش، شېرىكى بېيجىڭ، شاڭخەيگە قاتناۋېتىپتىمىش، ئۆزى يېقىندا خاڭجۇغا بېرىپ كەپتۇدەك. ئاشۇ بالىنىڭ بىر پالاكەتكە يولۇققىنىنى كۆرۈشتىن بۇرۇن خۇدايىم ئامانىتىنى ئالسا بولاتتى. ئاڭلاپ قوي، قازا يېتىپ مەرىكەم بولۇپ قالسا ئۇنى نامىزىمغا ئېيتماڭلار. ئەجىلىمدىن ئون - يىگىرمە يىل بۇرۇن ئۆلتۈرگىنىگە خاپا ئەمەسمەن، ئاتا دېگەن بالا غېمى بىلەن ئۆلىدىغان گەپ. لېكىنزە، زەرىپىخاننى خورلىغىنىغا چىدىمىدىم. ئۆلسەم كۆزۈم ئوچۇق كېتىدۇ. زەرىپىخان بالام تېخىلا ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزگىنى يوق. ھېلىھەم بولسىمۇ بويۇن ئېگىپ، توۋا قىلىپ كەلسە، ئۇنىڭ ھەممە ئەسكىلىكىنى ئۇنتۇيدىغاندەك قىلىدۇ!
نىيازنىڭ قولىدىن بىر ساپ ئۈزۈم چۈشۈپ كەتتى. نىياز خىجىل بولۇپ يەرگە ئېڭىشىپ پىتىراپ كەتكەن ئۈزۈملەرنى بىرمۇبىر تېرىشكە باشلىدى. ئۇ بىر تال ئۈزۈمنىڭ توپىسىنى پۈۋلەپ ئاغزىغا سېلىۋىدى، ھەمدۇل بوۋاي كۈلۈپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ سېنىڭ ئورنۇڭدا مەن بولسام توپسىنى پۈۋلىمەيتتىم. دۇنيادا توپىدىن پاكىز نېمە بار؟ شەربەتمۇ، ئالتۇنمۇ، ئىنسانمۇ، قىزىلگۈلمۇ، دۇنيادىكى ئېسىل نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى توپىنىڭ بالىلىرى. توپىنى يات كۆرگەن ئادەم رۇسۇلدەك دادىسىنى خورلىغان بولىدۇ. بىلىپ قوي نىياز، دېھقان توپا بىلەن ئەزىز، توپىدىن ئۆزىنى قاچۇرسا ئىنسان دېگەن ئېشەك تېزىكىدەك خورلىنىدۇ. ئىككى يىل بۇرۇنلا بىزنىڭ رۇسۇلمۇ توپىدا يېتىپ، توپىدا ئېغىناپ يۇرەتتى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا دادىسىمۇ، خوتۇنىمۇ پاكىز، ئەزىز بىلىنەتتى. ھازىرچۇ، كۆردۇڭغۇ، ئۇ توپىدىن يىرگىنىدىغان بولۇۋىدى، ئۇنىڭغا دادىسى، خوتۇنى، بالىلىرى، ئېتىز، باغلىرى سەت كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇھ، خۇدايىم ئىنسانىنى يەردىن ئايرىمىسۇن...

ئۇلارنىڭ چۈنچىسىگە دۇيجاڭ كىرىپ كەلدى.

ـــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ھەمدۇل ئاتا، بەرىكەت تاپ!

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ئېيتقىنىڭ بولسۇن!

ـــ قانچىلىك ئەكىردىڭلار ئاتا؟

ـــ كىشمىش، سايۋى بولۇپ ئون تۆت مىڭ نەچچە يۈز جىڭ...

ـــ تەكلىرىدە يەنە كۆپ تۇرىدۇغۇ؟

ـــ خۇدا بۇيرۇسا ئون بىرىنچى ئايغىچە تەك چۆرگىلەيمىز تېخى ... مۇكاپات پۇلىمىزنى قاچان بېرىسەن؟

ـــ ئۈچ كۈندىن كېيىن ھۆل سېتىپ بېرىشنى ئاشۇرۇپ ئورۇندىغانلارغا مۇكاپات بېرىمىز.

ـــ بىزگە قانچىلىك ئاقچا كېلىدۇ؟

ـــ سەن رازى بولغۇدەك كېلەر.

ـــ قۇرۇق سېتىپ بېرىشنىڭ مۇكاپاتىنىمۇ قوشۇپ بېرىۋەت. بىز بەربىر ئاشۇرۇۋېتىمىز. مەنغۇ ئالدىرىمايمەن،

مۇنۇ نىياز بەگ ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم مۇكاپات ئېلىۋاتىدۇ. خۇددى يېڭى توپى بولغان يىگىت خۇدايىمدىن ئۇزاقراق كېچە تىلىگەندەك جىقراق مۇكاپات تىلەۋاتىدۇ، راستىمۇ نىياز بەگ!

نىياز كۆسەي جاۋاب ئورنىغا گەدىنىنى سىلاپ ھېجايدى. دۇيجاڭ نىياز كۆسەيگە قارىدى:

— ئەمدى راسا تۆمۈردىن ياسالغان كۆسەيگە ئوخشاپسەن نىياز. بەرىكەت ئوچىقىنى چۇخچىلاۋەرگىن. بولدى، يېرىڭنى، تەكلىرىڭنى ساتقىنىڭ ئۇچۇن كېلىدىغان جازانى كەچۈرۈۋېتىمىز. مۇكاپات دېگەن بۇنىڭدىن ئوشۇق بولامدۇ؟

— ھەي دۇيجاڭ، — دېدى ھەمدۇل بوۋاي ۋارقىراپ تۇرۇپ، — نىيازغا كېلىدىغان جازانى رۇسۇلغا بەرگىن، ئۇنى نېمىگە ئايايسەن، ئۇ پۇتۇن يۇرتنى، ئاتىسىنى، خوتۇن - بالىسىنى سېتىۋەتتىغۇ، نېمىشقا ئۇنى تېپىپ كېلىپ جازالمايسىلەر؟ نېمىشقا ئۇنىڭ پۇللىرىنى، مۇنۇ ھەيۋەتلىك ئۆيلىرىنى تارتىۋالمايسىلەر؟ ئۇنىڭ تاپقان - تەرگىنىنىڭ ھەممىسى ھارام پۇل، دۇنياسىنى تارتىۋېلىپ ئۆزىنى قاماققا ئېلىڭلار! ئويلىغىنا، يەر يۈزىدىكى دېھقانلارنىڭ ھەممىسى رۇسۇلدەك ئۆزى بەگ، ئۆزى خان بولۇپ، ئادەملەرنى ئېزىدىغان ئەزگۈچىلەرگە ئۆزگەرسە، جاھان كۆيۈپ كۇل بولۇپ كەتمەمدۇ؟ دېھقانىنىڭ سودىگەر بولغىنى — قوينىڭ بۆرە بولغىنى، كەپتەرنىڭ سېغىزخان بولغىنىغا ئوخشاش. مۇشۇنداق بولىدىغان بولسا، دۇنيادا تازا نەرسە قالامدۇ زادى؟ سەن دۇيجاڭ نېمىشقا ئەزالىرىڭغا ئىگە بولمايسەن؟ سەن رۇسۇلنى تېپىپ كېلىپ جازالىمساڭ، ئۇستۇڭدىن سوتقا، بېيجىڭغا ئەرز بېرىمەن!

دۇيجاڭ بوۋاينىڭ ھالىغا يېتەتتى، ئوغلىنىڭ دەردى بىلەن يۈرىكى پۇچىلانغان بوۋايغا چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەسەللى بېرىش زۆرۈر ئىدى:

— ئادەم دېگەن ئۆزىنى ئۆزى جازالايدىكەن، — دېدى دۇيجاڭ مەنىلىك قىلىپ، — كۆردۇڭغۇ، ھەر - ھەر

سەكرىگەنلەر ئاخىرىدا ئۆزىنى ئۆزى جازالىدى. خەلقنىڭ نەپرىتى، جەمئىيەتنىڭ غەزىپى ھەرقانداق يۇرت بۇزۇقىنى جازالىيالايدۇ. رۇسۇلمۇ ئىنسابقا كېلىپ قالار، ئەگرى يول دېگەننىڭ دوقمۇشلىرى كۆپ بولىدۇ. بىرىگە بولمىسمۇ بىرىگە ئۇسۇپ بېشىنى يېرىۋالىدۇ!

— بىزمۇ ئۇستۇققۇ، — دېدى نىياز كۆسەي پاناق بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ، — مانا ئەمدى قېرىغاندا تۆت ئوشۇقنى تاشلاپ ئادەم بولمىز دەپ يۇرۇپتىمىز.

نىياز كۆسەي راستلا يامانلىقتىن قول ئۈزدى. ئۇنىڭ پۇللۇق بولۇپ قالغىنىنى ئاڭلاپ بىر كېچىسى ئۇلپەتلىرىدىن بىرنەچچىسى ئۇنى ئىزدەپ كەلدى. نىياز كۆسەي ئۇلارغا:

— سىلەردىن ئارىنى ئوچۇق قىلغىلى قويساڭلار، مەن ئىككىنچى تاۋاكاغا دەسسىمەيمەن، پۇل لازىم بولسا مېنى بۇلاڭلار، ئۆلتۈرۈڭلار، ئەمما ئاخىرىدا ئۆزۈڭلارنى ئۆزۈڭلار جازالايسىلەر، — دېدى.

ئۇ رۇسۇلنىڭ ئادەمسىز، ئۆي ـ ئەنجامغا باي قورۇسىنى ساقلاپ لەمپىدە ياتاتتى. يەردىن ھۆلۈلدەپ ئىسسىق كۆتۈرۈلۈپ لەمپىنى تېخىمۇ دىمىق قىلىۋەتكەن، ئۇ ئۆزىنى يەلپۈپ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا تاماكا چېكىپ، قوشنا قورۇدىكى زەرىپىخاننىڭ بىر يۆتەلگىنىنى بولسىمۇ ئاڭلىۋېلىش ئۈچۈن شۇ ياقتا تەلمۈرۈپ ئولتۇراتتى. گەرچە ھېلىقى قېتىم زەرىپىخان قاتتىق رەنجىگەندىن بېرى ئۇ ئايالغا بىر قېتىممۇ تىكىلىپ قارىمىغان بولسىمۇ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، كۆيۈك ئازابى تارتماقتا ئىدى. ئۇ ھازىر تېخىمۇ كەم سۆز، ئىشچان بولۇپ قالغان، شالاڭ، يىرىك ساقال ـ بۇرۇتى ئۇنىڭ كۆمۈردەك قارا چىرايىنى يېپىپ قالمىغىندا ئىدى، بەلكى كىشىلەر ئۇنىڭ بۇرۇنقىدەك سېرىقداپ قالغىنىنى بىلگەن بولاتتى، ئۇنىڭ ئۇچۇن ئادەملەر زېرىكىشلىك، يالغۇز ئولتۇرۇپ خىيال قىلىش كۆڭۈللۈك ئىدى. ئۇ چوڭ قورۇدا يالغۇز ياتقان

كېچىلىرى پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدىن زەرىپىخانىنىڭ يادنامىلىرىنى ئىزدەيتتى. ئۇنىڭ تەلەيسىزلىكىنى قارىمامدىغان، ئۇنىڭغا زەرىپىخانىنىڭ بىرەر يادنامىسى ئۇچرىمىدى. ئۇ ئامالسىز ئىككىنچى قەۋەتتىن تۆۋەن چۈشۈپ، يازلىق ئوچاقنىڭ سۇپىلىرىغا يۆزىنى، بۇزۇلغان تونۇرنىڭ گىرۋەكلىرىگە كۆكسىنى ياقاتتى.

بۇگۈنمۇ خۇمارىنى بېسىلدۇرۇش ئۈچۈن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدى. لېكىن، خۇمارى بېسىلمىدى. بۇگۈن چۈشتە دوغاپ سۈنغاندا زەرىپىخانىنىڭ قولى بىر بارمىقىغا تېگىپ كەتكەنىدى، ئۇ ئەتراپىنى تىكشاپ بېقىپ قاراڭغۇ كېچىدە ھېچ تېۋىش ئاڭلانمىغاندىن كېيىن ئۆز بارمىقىنى ئېھتىيات بىلەن لېۋىگە ئاپاردى. گويا زەرىپىخانىنىڭ لېۋىنى سۆيگەندەك بىردىنلا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى تىترەك باستى...

شۇ چاغدا يان ئىشىك ئاستا چېكىلدى. نىياز خۇددى ئەيىبلىك بىر ئىش قىلغان ئادەمدەك ھودۇقۇپ قولىنى كەينىگە يوشۇردى، ئىشىك قاتتىقراق ئۇرۇلغاندا، ئۇ ئىشىك ئېچىش ئۈچۈن تۆۋەنگە قاراپ ئالدىراپ ماڭدى.

— بۇ كىم؟ — نىياز تىترەپ تۇرۇپ سورىدى.

— سەن ئۆزۈڭ كىم؟ — سىرتتىكى ئادەم قوپال ئاۋازدا سورىدى.

— بۇ، مەن نىياز...

— ئۆلىدىغان لالما ئىت، ئىت ئاغزىدىن چۈشۈپ قالغان تاز !

— تىللىمىسىلا رۇسۇل بەگ، بوۋاي، بوۋاي مېنى قارانچۇق بول دېگەچكە...

ئىشىك ئېچىلغاندىن كېيىن ھويلىغا رۇسۇل كىرىپ كەلدى.

— چىراغ ياق، كۆسەي !

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن

— چىراغ يوق...

— ئىككىنچى قەۋەتتىكى مېھمانخانىسىدا يەشىك ئىچىدە شام بار، ئاچقۇچ يوق دەمسىنا، ئاچقۇچ مانا، ماكى يۇگۇر، شام ياق!

نىياز بىر مىنۇتتىن كېيىن رۇسۇلنى خىرە يورۇغان مېھمانخانىدا كۆردى. رۇسۇلنىكى ئاۋازىدىن باشقا ھەممىلا نېمىسى ئۆزگەرگەن؛ سەمرىپ كۆزلىرى بۆرتۈپ چىققان، بۇرۇتىنى چەكتۈرمەي قويۇۋەتكەن، تۇرپان دوپپىسى تازا سىڭىشقان بېشىغا پاخپايتىپ چاچ قويۇۋالغان، چېچىنىكى كەينى گەجگىسىگە چۈشۈپ تۇرۇپتۇ. كىيىملىرىمۇ غەلىتە! يوغان - يوغان گۈلى بار كۆكۈچ كۆڭلەك، چاقماق شالۋار كىيگەن. پۇتىدىكى كىپىشنىكى ئۆكچىسى بۆلەكچىلا ئېگىز. سول بىلىكىدىكى سېرىق سائىتىنىمۇ نىياز شۇ چاغقىچە كۆرۈپ باقمىغان...

— سەن بۇ ئۆيدە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟

— سىلىگە قەرزدار ئىدىم، قەرز ئۈزۈۋاتىمەن، ھەمدۇل ئاتام بۇ ئۆيگە قارانچۇق قىلىپ قويدى...

— ھەمدۇل ئاتاڭ كىسەل ئەمەسمۇ؟

— ساغلام.

— زەرىپە نېمىشقا تېخى كەتمىدى؟

— بىلمەيمەن، رۇسۇل بەگ!

— پۇل خەجلەمسەن؟

— پۇل، پۇل...

— مىكى كوي بېرىمەن، ماڭا خىزمەت قىلامسەن؟

— قىلاي، رۇسۇل بەگ!

— مە، ئانداق بولسا مۇنۇ پۇلنى ئال. ئۆيدىكى ھەممە تەلىقاتنى ئۈرۈمچىگە يەتكۈزۈپ بېرەلەمسەن؟

— ياق - ياق، بۇ ئىشنى قىلالمايمەن، رۇسۇل بەگ!

— نىياز، سەن ياق دېمە، — دەپ يېلىندى رۇسۇل، —

ئوقەت بۇرۇنقىدەك ئەمەس، دەسمايىنى يەپ بولاي دېدىم، دادامدىن قورقمەن، بولمىسا قايتىپ كېلەتتىم. ئۇنداق بولسا، ماشىنا ئەۋەتەي، بېسىپ بەرگىن...

— ھەمدۇ ئاتامدىن بىسوراق قىل يۆتكىيەلمەيمەن بېگىم!

— ھەي كۆسەي! — رۇسۇل ئاچچىقلاندى، — قىلامسەن — قىلمامسەن؟

— يا... ياق...

شۇ چاغدا دەرۋازا قاتتىق ئۇرۇلدى. ئارقىدىن ھەمدۇل بوۋاينىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ھەي نىياز، مايا‌قا قارىغىنە!

رۇسۇل شامنى ئۆچۈرۈپ نىيازنى تالاغا ئىتتەردى ۋە ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

— كېۋەزگە سۇ قۇيىدىغان گەپكەن، بىللە بېرىپ كېلىلىمۇ؟

— مەن ھازىر چىقاي، — نىياز تۆۋەنگە قاراپ يۇگۇردى.

بوۋاي چىقىپ كەتتى. رۇسۇل پەسكە چۈشتى:

— بىرىگە دېگۈچى بولما كۆسەي، دەپ قويساڭ ئەجىلىڭ قولۇمدا!

بىردەمدىن كېيىن موتوسىكلىتىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. نىياز قاراڭغۇلۇققا قاراپ غوتۇلدىدى:

— ھەركىم ئۆزىنى ئۆزى جازالايدۇ، ئىلاھىم تېزرەك ئۆل، زەرىپەم مېنىڭكى بولۇپ قالسۇن...

2

زەرىپىخان تىنچىق كۇنلەرنىمۇ كېۋەزلىكتە ئۆتكۈزدى. ئۇنىڭغا بەزىدە ھەسەلخان، بەزىدە قىزى سەلىمە ھەمراھ بولۇپ بىللە ئىشلىدى. ئۆز ۋاقتىدىكى خۇشخۇي، ناخشىچى گۈزەل قىز، كېيىنكى كۇنلەردىكى دىلكەش، كۆڭۈلچەك، مۇھەببەتلىك

جۇڭان هازىر كەم سۆز، خىيالچان، بەزىدە ھەتتا ھاڭڭاقتى، ئۇنتۇغاق مومايغا ئايلانغان. ئۇنىڭ ئىككى قۇلىقى ئۇستىدىكى ئۆز ۋاقتىدا بۇرغاي سېكىلەك بولۇپ ھۆسنىگە زىننەت بولغان قۇندۇزدەك قارا چاچلىرى ھازىر بوزارغان، يىراقتىن قارىغان كىشى بۇ چېكىلەپ تاڭغان ياغلىقنىڭ ئىككى چېكە تەرىپىدىن چىقىپ تۇرغان غۇژمەك چاچلارنى قۇلاققا قىستۇرۇۋالغان كۆكۈچ تاغ گۈلى دەپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ خىيالچان كۆزلىرى ئەتراپىدىكى قورۇقلار مۇشۇ بىر - ئىككى ئاي ئىچىدە ئالاھىدە كۆپەيگەن. ئىككى قوۋزى ئولتۇرۇشۇپ ياڭاق تېرىلىرى ساڭگىلاپ قالغان. بۇ مومانىنى ناۋادا بىر كىشى: ئۆز ۋاقتىدا داڭلىق گۈزەللەردىن ئىدى دېسە ھېچكىم ئىشەنمىگەن بولاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ تاشقى قىياپىتىدىكى ئۆزگىرىشلەر يېقىنلىرىنى ھەيران قالدۇرمايدۇ. ئۇنىڭ مىجەزىدىكى كەسكىن ئۆزگىرىش بولسا ھەسەلخان، ھەمدۇل بوۋاي، ھەتتا سەلىمەنمۇ ھەيران قالدۇرماقتا؛ ئۇ ھازىر سوئالغا جاۋاب بېرىش ئورنىغا سىزدىن سوئال سورايدۇ. مەسىلەن، «مىجەزىڭىز قانداق؟» دېسىڭىز، ئۇ: «ھېلىقى دورا پايدا قىلدىمۇ؟» دەپ سورايدۇ. «تاماق يەپ كەلمەيمىزمۇ؟» دەپ سورىسىڭىز، ئۇ: «ئاتامنىڭ مىجەزى يوق...» دەيدۇ. ئۇ بەزىدە سۇ بويىدا شۇنچىلىك ئۇزاق، جىمجىت، ئېڭىكىنى تۇتۇپ ئولتۇرىدۇكى، كۆرگەن كىشى ئۇنى قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەل دەپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ھەربىكتىمۇ بۇرۇنقىدەك چەبدەس ئەمەس، بىر ئەپكەش سۇنى ئىككى قېتىم تىنىۋېلىپ ھويلىسىغا ئارانلا ئەكىرىدۇ. ئۇنىڭ بىرلا ئىشى تېخى بېجىرىم، سالامەت، ئەقلى جايىدا ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ئەمگەك قىلغاندا، ئاداشمايدۇ. مەسىلەن، كېۋەز پىتىلىسا ياكى پەمىدۇر، خاڭگا ئۇزسە ھەرگىزمۇ خاتا ياكى ئېھتىياتسىزلىق قىلمايدۇ. ئەمگەك قىلغاندىمۇ ئۇ باشقىلارنىڭ سوئاللىرىغا جايىدا جاۋاب قايتۇرالايدۇ. ئۆزىمۇ باشقىلارنى گەپكە ياكى ناخشىغا سالالايدۇ.

ئۇ ئۇزاق يىل ئەمگەك قىلىپ يېتىشتۇرگەن ئادەتتى بولسا كېرەك...

بىر كۈنى كەچقۇرۇن بىر غەلىتە ئىش بولدى. زەرىپخان ئېتىزدىن يېنىشىدا بىردىنلا تۇرپان بازىرى تەرەپكە قاراپ چوڭ يول بىلەن كېتىپ قالدى.

— نەگە؟ — دېدى ھەسەلخان ھەيران بولۇپ ئۇنىڭ يېڭىدىن تارتىپ.

— ئوبۇلنىڭ يېنىغا.

— ئوغلۇڭ كەلگىن دېگەنمىدى؟

— ھەئە، كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ بېرىپ كېلەي...

— كىيىم يۇتكەپرەك ماڭارسەن.

— بولدىلا...

ھەسەلخان ئۇنى قايتۇرمىدى. كەچقۇرۇن زەرىپخاننى مەزىنئاخۇنۇم ھەمدۇل بوۋاينىڭ ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ مۇنداق دېدى:

— ... سۇلتان مامۇتخان غوجامغا دۇئا قىلىپ ئىمىن گاڭنى بىر قارغۇبېتەي دەپ مۇنار مازىرى يېنىغا بارسام، مۇنار تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ يىغىسى ئاڭلاندى، بۇ نېمە كارامەتتۇر دەپ قاراڭغۇدا تەمتىرەپ يۇرۇپ مۇنار ئىچىگە كىردىم. تىڭشىسام راستلا بىر ئايال ئۇن سېلىپ يىغلاۋاتىدۇ. ئالۋاستى بولسىمۇ يىغلىغان بولغاندىكىن، بىچارىكەن دەپ مۇنار تارتمىلىرىنى ساناپ - بېسىپ يۇقىرى ئۆرلىدىم. ھېلىقى ئايال يىغلاپ ئالدىمدىلا كېتىۋاتىدۇ. ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ، ئۆزى يوق. مىڭبىر جاپادا ھەربىر تارتمىنى ئوچ ماڭدام بىلەن ئارام بېسىپ توقسان ئىككىنچى تارتمىغا قەدەم قويدۇم، قارىسام زەرىپخان ئولتۇرىدۇ.

— نېمە بوللا بالام؟

— ...

— سۇلايمان گاڭ بۇ مۇنارنى دەردمەنلەر ئۆزىنى تاشلاپ

ئۆلۈۋالسۇن دەپ ياساتمىغان بولغىيدى، ئۆلسىلىمۇ ئىمان بىلەن ئۆلسىلەرا ! ـــ دەۋەتتىم ئاچچىقىمدا. ئىماننىڭ گېپىنى ئاڭلاپ زەرىپىخان تىلغا كىردى: «ئۆلگىلى كەلمىدىم ئاخۇنۇم، تاۋاپ قىلغىلى كەلدىم» دەيدۇ تېخى. «مۇنار بېشىدا نېمە تاۋاپكەن ئۇ، يۈرسىلە» دەپ قايتۇرۇپ چىقىپ، ئېشەك ھارۋىغا تۆت موچەنگە كىرا قىلدۇرۇپ قايتۇرۇپ كەلدىم، قانداق قىپتىمەن ھەمدۇل؟

ھەمدۇل بوۋاي جاۋاب بەرمىدى. ئۇ كېلىنىگە بىر قارىدى - دە، ئاپپاق كىرپىكلىرىنى نەمدەپ ئېقىۋاتقان يېشىنى ئاق كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتتى...

ئەتىسىدىن باشلاپ ھەمدۇل بوۋاينىڭ قولى ئىشقا بارمايدىغان بولدى. بوۋاينىڭ پىكرى بويىچە سەلىمە ئانىسى بىلەن بىللە بولمىدىغان، سەلىمە بولمىغان كۈنلىرى ھەسەلخان بىللە ئىشلەيدىغان بولدى. ھەسەلخان دوستىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن كۆپرەك رۈسۈل توغرىسىدا قىزىق - قىزىق خەۋەرلەرنى، مەسىلەن، خوتۇنىنى ئۇرغانلىقى، مەست بولۇۋېلىپ زەرىپىخاننى يادلاپ يىغلىغانلىقى، يېقىندا تۇرپانغا كەلگەنلىكى، دادىسىدىن قورقۇپ بۇ يېزىغا چىقالمىغانلىقى، ھېلىقى ھېلىم جادۇدىن ئايرىلىپ چىققانلىقى، ھېلىم جادۇنى ساقچىلار ئىزدەپ يۈرگەنلىكىدەك گەپلەرنى قىلىپ بېرەتتى. بۇنداق چاغلاردا زەرىپىخان قاقاقلاپ كۈلەتتى، ھەتتا، ناخشىمۇ غىڭشىپ قويياتتى.

بۇگۈن ئۇلار پەرتۇق تارتىپ تۇنجى قېتىم كېۋەز شادىسىنى ئۇزدى. ھازىر تۇرپاندا ئىسسىقمۇ ئاخىرلاشتى. سالقىن شامال پاختىكار ئايالىرىنى، ئۇزۇمزار باغلىرىنى شادلاندۇردى. سەيدۇللا ئېشەك ھارۋىسىغا لىخشىتىپ قوغۇن بېسىپ ئانىسى ئىشلەۋاتقان يەرنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. ھەسەلخان:

ـــ ھەي بەگزادە، قوغۇننىڭ مۇزدىكىدىن بىرنى بەرگىنە، ـــ دېۋىدى، تېتىك بالا ھارۋىسىنى توختىتىپ تورلىشىپ پىشقان چار قوغۇننى قولىغا ئېلىپ پوكشىتىپ قويدى:

— ئالسىلا ئايلا، تۇنۇگۈن ئۇزۇپ پەلەككە يۆگەپ قويغان، شاپىقمۇ ھەسەل ! — دېدى كۈلۈپ.

ھەسەلخان قوغۇننى ئېلىپ بۇرنىدىن قانغۇچە پۇرىدى - دە، ئاندىن كېيىن بوشلا ئۇرۇۋېدى، قوغۇن ۋاك - ۋاك قىلىپ توّت پارچە بولدى. ئۇ ئىككى بارمىقى بىلەن ئۇرۇقلىرىنى ئېلىۋېتىپ بارماقلىرىنى يالىدى:

— راستلا ھەسەل - ھەسەل، بول زەرىپە، ئارماندا قالمىسۇن بىكار !

زەرىپىخان قولىنى پەرتۇقىغا سۇرتۇۋېتىپ دوستىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ ئابىناۋاتتىن قوۋزىنى تولدۇرۇپ بىر چىشلىۋېدى، چارچىغان بەدىنى شەربەت بىلەن ياشارغاندەك، مىسكىن يۇرىكى مۇزدەك شىرنە بىلەن كۈلگەندەك بولدى. ئۆز ئەمگەك مېۋىسىنىڭ شەربىتىدىن روھلانغان ئايال يازىچە تەرى تۆكۈلگەن ئېتىزىغا قارىدى.

قارامتۇل يېشىل ياپراقلار ئىچىدىن ئۆزىگە تەلپۈنۈپ تۇرغان ئاپپاق كېۋەز غوزىلىرى، تەرمە ۋە شاخلارغا ئېسىلىپ تۇرغان بەزەن كۆك، بەزەن سېرىق تەرخەمەك، جاڭدۇلار، نېرىدىكى قوغۇنلۇق كەپسىگە ياماشقان كاۋا - قاپاقلارنىڭ ئاق سېرىق گۈللىرى، باراڭ چۆرىسىدىكى رەڭگارەڭ گۈللەر ئۇستىدە پەرۋانە بولۇپ يۇرگەن ھەرە، كېپىنەكلەر، ياپيېشىل ئېتىز - قىرلار، سۇزۇك ئاسمان، رەت - رەت تېرەكلەر، ئومۇمەن تۇرپان تۇپرىقىدا ياشناپ، تۇرپان ئاسمىنى ئاستىدا كۆكلىگەن ھەممىلا نەرسە چەكسىز گۈزەل ۋە يېقىملىق ئىدى...

— ئۇھ ! — دېدى زەرىپىخان قوغۇننى ئىككىنچى قېتىم چىشلەپ، — توپىغا ئىشلەيمىز، شەربەت چىشلەيمىز. تۇۋا، ئادەملەر مۇشۇنداق يەرنى تاشلاپ كېتىپ يەنە نېمە ئىزدەيدىغاندۇ؟

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دوستىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەن ھەسەلخان كۈلۈپ قويدى:

— يادىڭدىمۇ؟ ئىككىمىز مەكتەپتىكى چېغىمىزدا «گۈزەل تۇرپان» دېگەن لەپەرنى ئېيتاتتۇق. چۈشەنمەيلا «مېۋىسى تاتلىق، سۈلىرى ناۋات»، «خەلقى بايلىقى، مەلىسى ئاۋات» دەپ ۋارقىراپتىكەنمىز. مانا ئەمدى «گۈزەل»نىڭ مەنىسىنى چۈشەنگەندە، بىزگە ناخشا ئېيتىدىغان سەھنە يوق! — دېدى. شۇ چاغدا گۈلەڭلىك ئىچىدىن نىياز كۆسەينىڭ ناخشىسى ئاڭلاندى. نىيازنىڭ ناخشا ئېيتالايدىغانلىقىنى ھازىرلا بىلگەن ئىككى ئايال قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى.

— بىچارە، ھەمدۈل ئاتامنىڭ قىلغان ياخشىلىقىغا خۇشال، — دېدى ھەسەلخان كۈلۈپ. لېكىن، نىيازنىڭ خۇشاللىقى يالغۇز ئۇلا ئەمەس، بەلكى زەرىپىخاننىڭ خۇشال كۈلگىنىمۇ مۇھىم سەۋەب ئىكەنلىكىنى بىلگەن زەرىپىخان كۈلۈپ قويدى:

— بىچارىنىڭ ئۆزى سەت بولغىنى بىلەن كۆڭلى ياخشى. كىشىلەر ئۇنى كۆزگە ئىلمىغىنى بىلەن ئۇنىڭ خىلىلا ۋىجدانى بارىكەن. مېنىڭچە، ئۇنىڭغا چۈشىنىۋالغان ئايال بەختسىز بولمايدۇ. ئايالىلار پۇل، دۇنيا بىلەن بەختلىك بولمىز دېيىشىدىكەن. كۆردۈڭمۇ، بىز كەمبەغەل چاغدا قانداق ياخشىدۇق، رۇسۇلمۇ ماڭا، مەنمۇ ئۇنىڭغا قانائەت قىلىشاتتۇق. نۇرغۇن پۇل، ھەشەمەتلىك تۇرمۇش بىزنىڭ بەختىمىزنى كاردىن چىقاردى. رۇسۇلنىڭ يۈزسىزلىكىگە مەيلى دەيمەن، بۇزۇلغان يالغۇز ئۇلىمۇ؟ خىلى ـ خىلى، مەن ـ مەن دېگەنلەرمۇ دۆلەتنى كۆتۈرەلمەيدۇغۇ. رۇسۇل قانچىلىك ئادەم ئىدى؟ مېنىڭ ئۆزۈمگە غەزىپىم كېلىدۇ، نېمىشقا ئۇنىڭ بۇزۇلۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، يەنە ئۇنىڭغا يېلىنىپ سۈخەنچىلىكىنى قىلدىم؟ نېمىشقا ئۇنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يايمىدىم؟ زادى نېمىشقا ھازارۇل بولۇپ تۇغۇلمىدىم. ھازارۇللار ئۇتىدىكەن، كۆڭۈلچەك، مېھرىبان ئادەم خورلىنىدىكەن زادى...

ئۇ يەنە ياغلىقىنى كۆزىگە ئاپىرىۋىدى، ھەسەلخان ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى:

ــ قويساڭا شۇ رۇسۇلنى، ئوچۇق - يورۇق، خۇشال - خۇرام يۈرگىنە ! يەيمەن، كىيىمەن دېسەڭ ئالدىڭدا ئېشىپ - تېشىپ تۇرۇپتۇ. بالىلىرىڭ ئەسقاتتى. ئوغۇل ئۆيلە، قىز چىقار، خۇدايىم ئەردىن ئېيتمىغان بولسا بالىدىن ئېيتار، ئەردىن كۆرمىگەن خۇۋلۇقنى كېلىن، كۈيۇ ئوغۇللاردىن كۆرەرسەن.

ــ ئاتامنى ئايايمەن، بولمىسا بۇ ئۆيدە بىر مىنۇت تۇرغۇم يوق. رۇسۇلنىڭ يېڭى ئۆيىگە قارىغۇم كەلمەيدۇ. ئەزىرايىلى، دەرۋازىسىدىن كۆزۈمنى يۇمۇپ ئۆتىمەن. بەزى كۈنلىرى خۇدايىمدىن ئاپەت تىلەيمەن، ئاشۇ ئۆي كۆيۈپ كۈل بولسىدى دەيمەن. ئەمما ئاتام تۇغىشىپلا كەتتى، شۇ ئادەمنىڭ كۆڭلى ئۇچۇنلا يالغاندىن بولسىمۇ كۈلۈپ - ھەجىيىپ قويمەن...

يىراقتىن ئاپپاق كۆڭلەك، قارا بۆك كىيگەن بوۋاي كۆرۈندى. بوۋاي ھاسىسىغا تايىنىپ، بىرنەچىلەرنى تېرىپ كەلمەكتە ئىدى. بوۋاي يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي بىرنەچىلەرنى ھېسابلاپ - ساناپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئۆزىگە قارىشىپ تۇرغان ئايالىلارنى كۆرمىدى. ئەنە، كېۋەزلىككە كىرىپ ھەر تۈپ كېۋەزگە بىر - بىرلەپ سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى. ئۇ ئايالىلارغا يېقىنراق كېلىپ، قىرغاقتا ئۆسكەن بىر تۇپ باراقسان كېۋەزنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى. ئۇ خۇددى ئۇزۇندىن كۆرمىگەن قېرىندىشىنى كۆرگەندەك خۇشال بولۇپ، كېۋەزگە قاراپ قۇچقىنى كەڭ ئاچتى، ئاندىن بېشىنى لىكشىتىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىدى، پاختىدەك ئاقارغان قاشلىرى ئويناپ، قان تېمىپ تۇرىدىغان قارامتۇل يۈزىدە خۇشاللىق جىلۋە قىلدى. ئۇ كېۋەزنىڭ تۈۋىگە زوڭزىيىپ ئولتۇردى، ئۆز - ئۆزىگە بىرنەمىلەرنى دەپ سۆزلىدى، ئۆزىچە كۈلدى. بوۋاينىڭ

خۇشلۇقى ئاياللارغىمۇ ئۆتتى، ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ بوۋاي تەرەپكە ماڭدى. ئاياللار يېتىپ بارغاندا، بوۋاي ئاخىرقى غوزەكنى ساناپ بولۇپ كېۋەز شاخلىرىنى قۇقاغلىدى ـ دە، قاقاقلاپ كۈلدى:

ـــ بەرىكەت، ئامەت! ـــ دېدى ئۇ ۋارقىراپ، ـــ زەرىپىخان بالام، ھېلىقى ئايرىم باققان كېۋەز مۇشۇغۇ ھە، قارىسىلا، بىر يۈز ئەللىك ئۈچ تال غوزەك! يۈزدەك غوزەك جەزمەن پىشىدۇ بالام. جەزمەن مۇشۇ بىر تۇپتىن يەتتە ـ سەككىز سەر ساپ پاختا چىقىدۇ! ـــ ئۇ پىشقان بىر تال غوزەكنى ئۈزۈۋېلىپ پاختىسىنى چىقىرىپ سوزۇپ كۆردى ۋە ئاغزىنى مىدىرلىتىپ ھېسابلىدى ـ دە، خۇشال بولۇپ، باشلىرىنى گىلدىڭلىتىپ يەنە قاقاقلاپ كۈلدى:

ـــ تالاسى ئەللىك مېتىردىن ئاشىدۇ بالام! مانا مول ھوسۇل، گەپ يوق بىر يۈز ئەللىك جىڭدىن ساپ پاختا ئۆتكۈزىمىز. كېلەر يىلى خۇدايىم ئۆمۈر بەرسە ئون بەش مو يەرگە ئۇزۇن تالالىق پاختا تېرىيلى، نىيازغا قانداق باقسا كېۋەز ئوخشايدىغانلىقىنى ئۆگىتىپ قويسام، كېۋەز دېگەننى قوي بوردىغاندەك بورىدۇ.

ئۇلار شۇ كۈنى قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۆيگە خۇشال ـ خۇرام قايتىشتى.

ئەل ياتقۇ بىلەن بوران چىقتى، ھەمدۇل بوۋاي سەيدۇللانى ئويغىتىپ ئېشەككە مىنىپ ئېتىزغا قاراپ ماڭدى.

ـــ مەن باراي ئاتا، نىياز بىلەن سەيدۇللا بارسۇنمۇيا؟ ـــ دېدى زەرىپىخان بوۋايدىن ئەنسىرەپ.

ـــ نىياز ھاردى، ئارام ئالسۇن، سىلى بارغان بىلەن پەمدۇر قاقلىرىنى ساقلاپ قالالمايلا، ئۆزۈم بارمىسام ئەپلەشمەيدۇ!...

ئىككى ئېشەكلىك چىقىپ كەتكەندىن كېيىن زەرىپىخاننىڭ ئۇيقۇسى قاچتى. ئۇنىڭ قىزلىرى تاتلىق ئۇيقۇدا، تالا قار

سىياھدا بويۇەتكەندەك قاراڭغۇ، ھويلىدا نېمىلەردۇر ۋىشىلدايدۇ، تۇرۇپلا غوڭۇلدايدۇ، يەنە تۇرۇپلا پۇشتەك چالغاندەك قىلىدۇ. نېمىلەردۇر غاراسلايدۇ، خۇددى يەر سىلكىنگەندەك، ئۆيدىكى چىنە ـ قاچىلار تاراقلايدۇ...

ئۇ ياغلىقىنى چېكىلەپ تېڭىپ ھويلىغا چىقىۋىدى، ئاچچىق توزان كۆزىگە ئۇرۇلدى. بۇك ـ باراڭ، ئۇنىڭ كەينى يىگىرمە نەچچە تۇپ ئۇجمە دەرىخى، باغ بولسا قويۇق تەك، باغدىكى تەكلىكنى ئارىلاپ يېڭى قورۇغا چىققىلى بولىدۇ. ئۇ شۇ يول بىلەن بېغدىكى كىچىك چۇنچىنىڭ يېنىغا باردى. ئۇ يەردە بورا ئۈستىدىمۇ پەمىدۇر قېقى بار ئىدى. ئۇ سىيپىلاپ يۇرۇپ بورىنى تاپتى. بورا پۈكلىشىپ قاپتىكەن، ئۇ تۇزەشتۇرۇپ تۆت بۇرجىكىگە كېسەك قويماقچى بولدى. شۇ چاغدا يېڭى ھويلا تەرەپتىن بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى كەلدى. ئايال ئۇ ياققا قارىۋىدى، يالت ـ يۇلت قىلىپ تاملارغا قولچىرىغىنىڭ يورۇقى چۈشتى. زەرىپىخان باغ يولى بىلەن شۇ ياققا قاراپ ماڭدى. ئۇنى تىترەك باستى، پۈتلىرى ھېچ قولاشمىدى. شۇ چاغدا بىردىنلا نىياز كۆسەينىڭ ئۇزۇك ـ ئۇزۇك ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ سىلەر ئو... ئوغرى، بۇ ... بۇلاڭچى !...

زەرىپىخان باغ يولى بىلەن يېڭى قورۇغا قاراپ يۇگۇردى. ئۇ ھويلىغا كىرگەندە ئۇچ ئادەم پەلەمپەي بىلەن يۇقىرىغا چىقىشقا ھەرىكەت قىلىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ قوللىرىدا قولچىرىغى بار ئىدى. قولچىرىغىنىڭ يورۇقىدا زەرىپىخان بۇ ناتونۇش ئادەملەردىن بىرىنى تونۇدى. ئۇ ھېلىقى چاغدا ئۇجمە يېگىلى كەلگەن مېھمانلاردىن بىرى ئىدى. ئۇ نىياز كۆسەيگە قارىدى، نىياز پەلەمپەينىڭ ئەگىلىدىغان يېرىدە خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك مەھكەم تۇراتتى.

ـــ بىزنى رۇسۇل بەگ ئەۋەتتى. ھەي نىياز تاز، ياخشىلىقچە يول بوشات ! ـــ دېدى ھېلىقىلاردىن بىرى.

نىياز كۆسەي زەرىپخاننى كۆردى:

ـــ ھەمدۇل ئاتامنى، يۇرت ـ جامائەتنى چاقىرىڭ زەرىپخان!

يەنە بىرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ نېمە قاراپ تۇرىسىلەر، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئۆچۈرۈڭلار!

قولچىراغلىرى ئۆچتى، شۇ چاغدا نىياز كۆسەي ئىگرىدى، پەلەمپەيدىن تۆۋەنگە دومىلاپ چۈشتى. زەرىپخان ئۇنى يۆلەشكە ماڭغاندا، بېشىغا بىر نەرسە تەگكەندەك قىلدى ـ دە، ھوشىدىن كەتتى.

ئەتىگەنلىكى ھەمدۇل بوۋاي ئۇلۇغ ئېچىلغان كېمىرلىق ئىشىكنى كۆرۈپ ھەيران بولدى، ئۇ ھويلىغا كىرىپ قانغا مىلىنىپ، ماغدۇرسىز ھالدا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان نىيازنى كۆردى، ئۇ چاچلىرى چۈۋۈلغان، پېشانىسىدە قان ئۇيۇپ قالغان زەرىپخاننىڭ بېشىنى تىزىغا قويۇۋالغان، ئۆزى بولسا ئارانلا نەپەس ئالاتتى... بوۋاي ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ۋە كىيىملىرىدىكى قانلارنى كۆردى. بۇ ئىككى ساپ دىل ئادەمنىڭ قانلىرى بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەنىدى...

... نويابىر ئېيىغا كەلگەندە تەك باغلىرى يالىڭاچلاندى. كۈزنىڭ سوغۇقىنى يەپ شەربەتلەنسۇن دەپ قالدۇرۇلغان سايۋا ئۇزۇملەرمۇ ئۇزۇلۈپ بولدى. چۈنچىلەردىكى ئۇزۇملەرمۇ كىشمىشكە ئايلىنىپ خامانلاردا چەش بولدى، ھەمدۇل بوۋاينىڭ كىشمىش چەشمىلىرى ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ پۆكەن تاللاۋاتقان بوۋاي ـ مومايلار ئۆتكەن ـ كەچكەن ئىشلار ئۈستىدە سۆزلەشكەندە، ھەمدۇل بوۋاي ئائىلىسى توغرىسىدا مۇنۇ يېڭى خەۋەرلەرنى دېيىشتى: رۇسۇل ھېلىقى ھېلىم جادۇنىڭ ئادەملىرى بىلەن بىللە قولغا ئېلىنغان، بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەمدۇل بوۋاي ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالغان. بۈگۈن ئەتىگەن جامائەت يوقلىغىلى كىرگەندە بوۋاي كۆزىنى ئارانلا ئاچالىغان. زەرىپخان تېخى يېڭىلا دوختۇردىن چىقىپ قارىماي،

بوۋاينىڭ بېشىدا سەدىپارە بولۇپ تۇرۇپتۇ. پۇتۇن ئېتىز ـ ئېرىق ئىشى نىياز كۆسەي بىلەن سەيدۇللاغا قاپتۇ. رۇسۇلنىڭ ئوغلى ئوبۇل دەۋا قىلىپ يۇرۇپ. ئۆيدىن بۇلاپ كېتىلگەن گىلەملەردىن ئالتە پارچىسىنى تېرىلدۇرۇۋاپتۇ. سەلىمە بىر مۇئەللىم بىلەن توي قىلماقچىكەن، ھەمدۇل بوۋاينىڭ ھالىغا قاراپ توي ۋاقتىنى كېيىنگە سۈرۈپتۇ. ھەمدۇل بوۋاي رۇسۇلنىڭ ئۆيىگە ئوت قويۇۋېتىش ئۈچۈن لەمپىگە ئوت يېقىپتىكەن، نىياز كۆسەي چاپىنى بىلەن ئۇرۇپ يۇرۇپ ئوتنى ئارانلا ئۆچۈرۈۋاپتۇ. ھەمدۇل بوۋاينىڭ قۇرۇغان ئۈزۈمى ئۈچ تونىنا سەككىز يۈز كىلو چىقىپتىكەن، ئۈچ تونىنىسىنى بىراقلا ھۆكۈمەتكە سېتىپ بېرىپتۇ، ھەمدۇل بوۋاينىڭ پاختىسى بىرلىك مەھسۇلاتتا گۈڭشې بويىچە بىرىنچى بولۇپ تۆت يۈز كوي نەق پۇل، قىرىق كىلو ياغ مۇكاپات ئاپتۇ...

كەكە ساقال، قاپىقى ساڭگىلاپ تۇرىدىغان بىر بوۋاي بىر تال قېتىشمىغان ئۈزۈمنى ئاغزىغا كاپ قىلىپ سالدى ـ دە:

— ھوي، ئاشۇ تۆت يۈز كوي مۇكاپاتنى نىياز كۆسەيگە بېرىۋېتىپتۇدەك دەيدۇ، راستمىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— قولى ئوچۇق ئادەم، بەرسىمۇ بەرگەندۇ.

— نىياز كۆسەي تەييارغا ھەييار بولدى ـ دە!

— ھەمدۇل ئاكىنىڭ دۇرۇس. يەر ھۆكۈمەتنىڭ بولغاندىكىن، مەھسۇلات ئەمگەك بىلەن بولىدىغان گەپ، نىياز كۆسەي ئەمگەك قىلغاندىكىن تەڭ ئالىدۇ ـ دە!

— ھەي، ھېسابلىدىڭمۇ، ئۇنىڭ ئايلىق ئىش ھەققى مىڭ كويدىن ئېشىپ كېتىپتۇ دەيمەن! بۇ تەييار نان بولماي نېمە؟

— راست تەييار نان، چاينىپ قويغان نان!

— سېنىڭ نېمىگە ئېچىشىپ كەتتى ئاغىنە! ئاتاڭ ئوغۇل دەپ تاپقاندىكىن سەنمۇ ئىشلە، تاپ!

— ھەي، ھەق ئىش بولسۇن دەۋاتىمەن، سەن نېمىگە ياقامغا يامىشىسەن؟

— قورسقىڭنى كەڭ تۇت دەيمەن !

شۇ چاغدا ھەمدۇل بوۋاينىڭ خامىنىغا مەزمۇنئاخۇن يېتىپ كەلدى. ئۇ ھاپىزلىق قىلاتتى، ئاۋازى قايغۇلۇق ئىدى. بوۋاي - مومايلار ئۇنىڭغا قاراشتى. بوۋاي بېشىدىكى كىر سەللىسىنى تۈزەشتۈرۈپ قويۇپ ئاقىرىپ كەتكەن مەسىلىك پۇتلىرىنى سەل ئېگىپ، بىر قولىنى ئۇزۇن ئاق كۆڭلەك ياقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان يۇڭلۇق مەيدىسىگە قويدى - دە، يەنە بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدى:

«بالا» دەپ پۇتتى ئاۋازىم،
بالام كەلمەي «بالا» كەلدى.
يېشىم تۆكتۈم، بېغىر ياقتىم،
بالامدىن شۇ نىدا كەلدى:
گۇناھىم جىق، ئامانلىق يوق،
دىرەكلەپ دادىخا كەلدى.
دېدى ھەمدۇل كۆزىدە ياش:
بالام، دەردىڭ بەكمۇ ئار كەلدى.
قايان كەتتىڭلار سىرداشلار؟
«مانا مەن» دەپ ھاسا كەلدى.
ئېچىپ قۇچاقىنى كەڭرى،
سېرىق تۇپراق مازار كەلدى !...

— ھەي جامائەت، بۇگۈن پەيشەنبە، ئەتە جۈمە، ئەتە بىزنىڭ ھەمدۇللام خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن پانىيدىن باقىيغا سەپەر قىلىدۇ ...

3

كۈلكىنىڭ ئاخىرى بولغىنىدەك، يىغىنىڭمۇ ئاخىرى بولىدۇ. ياش ئاققان كۆزلەردىمۇ شادلىق ئۇچقۇنلىرى پەيدا

بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بەزىدە كۆلكە يىغىنىڭ بېشى بولۇپ قالىدۇ. بەزىدە بولسا يىغا - زار كۆلكە بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. مانا بۇ تۇرمۇشتا بولۇپ تۇرىدىغان ئىش. يىغا بىلەن كۆلكە، خۇشاللىق بىلەن خاپىلىق بىر - بىرىگە ھەمراھ ...

ئادەتتە بوۋاي - مومايلار ئۈچۈن يىغا كۆپ بولسىمۇ كۆز يېشى ئاز بولىدۇ. ئەمما، ھەمدۇل بوۋاي ئۈچۈن زەرىپىخانىنىڭ قانچىلىك كۆز يېشى تۆككەنلىكىنى ئۆلچىگەن ئادەم يوق. بارلىق ھازىچىلارنىڭ تەتۈرىچە، زەرىپىخان ئادەم بار يەردە ئاز يىغلاپ، يالغۇز قالغانلىرىدا كۆپ يىغلىدى. بوۋاينىڭ تەۋەررۈك كىيىملىرىنى سىلاپمۇ، باغرىغا بېسىپمۇ، سۈرىتىگە قاراپمۇ، بوۋاي ئۆز قولى بىلەن ياسىغان كالتەك، تونۇر، چۈنچىگە قاراپمۇ، بوۋاي ئۆز قولى بىلەن تىكىپ ئۆستۈرگەن ھەربىر كۆچەتنى قۇچاقلاپمۇ يىغلىدى. كۆز يېشى ئۇنىڭ بەدىنىنى قۇرۇتتى، يۈرىكىنى ھالسىراتتى، ئۇيقۇ - غىزاسىنى ئازايتتى. چېچىدىكى ئاق بىلەن يۈزىدىكى قورۇقلىرىنى خۇددى ئىچىگە سىغمايۋاتقان ئازابلىرىدەك كۆپەيتىۋەتتى...

ئۇ ئەمدى كىم سۆز، كۆزلىرى گىرىمسەن، بېلى مۇكچەيگەن مومايغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇ ئولتۇرغان يېرىدە جىمجىت، ھېچ نەرسە ئويلىماي ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭغا گويا يەنە ئويلىغۇدەك ھېچ نەرسە قالمىغاندەك، ئۇ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىلا ئۇنتۇپ بولغاندەك بىپەرۋا، ھاڭۋاقتى كۆرۈنىدۇ. پەقەت بىر مۇھىم ئىش ئېسىگە كەلگەندىن كېيىنلا ئىككى تىزىغا تايىنىپ ئورنىدىن تۇرىدۇ، ئىشقا كىرىشۈالسىلا توختىمايدۇ، بىر خىل غايىۋانە، تۇغما كۈچ - قۇۋۋەت ئۇنى «يەنە، يەنە ئىشلە» دەپ ھەيدەپلا تۇرىدۇ. ئىش ئۇنىڭغا خۇشاللىق، ئازادىلىك كەلتۈرىدۇ. بۇ ئىش ئۇنىڭ ئۆز خاھىشى بىلەن بولىدىغان مەقسەتسىز، مەجبۇرىيەتسىز ھەرىكەت. ھازىر ئۇنىڭغا ئىش بۇيرۇيدىغان ھېچكىم يوق. لېكىن، نېمىلا بولمىسۇن، بوۋايدىن كېيىن مۇشۇ قورۇنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

خوجايىنى ئۆزى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغىنى يوق. ئۇ گەرچە بوۋايغا ئوخشاش بۇ ئۆينىڭ كەلگۈسى، پايدا - زىيىنى بىلەن ئۇنچىلىك زىغىرلاپ ھېسابلىشىپ كەتمىسىمۇ، ئەمما ئۆينىڭ ئىچكى - تاشقى گۈزەللىكى، كەم - كۆتىسى، بار - يوقىغا ئېتىبار بېرىدۇ. ھويلا - ئارانىنى ھەر كۈنى سۈپۈرۈپ سۇ سېپىش، بۇزۇلغان، پۇچۇلغان يېرىنى تۈزەشتۈرۈش، باراڭلارنىڭ ئىسكەتىنى ساقلاشتەك ئىشلارنى بوۋاي بار ۋاقتىدىكىدەك بېجىرىدۇ. مانا شۇ ئىشلاردىن ھۇزۇر، خۇشاللىق تاپىدۇ...

قوش قاناتلىق ئىشىكنىڭ ھالقىسى تاراقلىدى. ئۇ ئاستا بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى:

— كەلسىلە دۇيجاڭ، قېنى ئۆيگە!

— رەھمەت، زەرىپىخان، سىلىدىن بىر ئىشنى سوراپ كۆرەي دېۋىدىم.

— خوش، قېنى؟

— سىلەرنىڭ ئۆينىڭ ئىككى چوڭى ھازىر يوق. بۇلتۇر سىلەرگە كۆتۈرە بېرىلگەن بىر يۈز ئون ئالتە تۈپ تەك بىلەن ئون ئالتە مو يەرنى ئەمدى كۆتۈرە ئالالمايلا، شۇڭا تەك بىلەن يەرنى كىمەيتمەكچىمىز، پىكىرلىرى بارمۇ؟

— پىكرىم يوق. لېكىن، ئون ئالتە مو يەرگە ئاتام رەھمىتى جىق ئەجىر قىلغان، تاشلىق يەرلەرگە ھارۋا بىلەن نە - نەلەردىن توپا توشۇپ ئەكىلىپ تۆككەن، ئەسلىدە ئون ئىككى مو يەر ئىدى، تۆت مو يەرنى دۆڭنى تېراكتور بىلەن تۈرتكۈزۈپ ئاچقان، بۇ يىل ياخشى قىغلىغان. ئاتامنىڭ دېيىشىچە، كېلەر يىلى كۈچ كۆرسىتىدىكەن. شۇڭا، ناۋادا سىياسەتكە خىلاپ كەلمىسە يەرنى ئازايتىشمىسىلارا، كۈچ يوق، سەيدۇللام بىلەن ئىككىمىز تېرىشىپ كۆرەرمىز. يېتىشمىگۈدەك بولسا يەنە نىياز بەگ بىلەن شېرىكلىشىپ تېرىساق قانداق بولاركىنتاڭ؟

دۇيجاڭ ئۇنىڭ «نىياز بەگ» دېگەن ئىسمىنى بىر خىل

يوشۇرۇن ئېھتىيات بىلەن تىلغا ئالغىنىنى بايقىدى:

ــ شۇنداق مەسىلىھەتكە كەلگەن بولساڭلار، ئەلۋەتتە قاملاشمايدىغان يېرى يوق، ئۇنداقتا رۇسۇلنىڭ بىر كىشىلىك ئۇلۇشىنى كېمەيتىشكە توغرا كېلىدىغان ئوخشايدۇ.

زەرىپىخان يەرگە قارىدى. بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن ھەربىر سۆزنى ساناپ ئېيتىۋاتقاندەك بىر خىل سالماق بىلەن:

ــ ئاتام ھايات ۋاقتىدا ئۇ كىشىنى بۇ ئۆينىڭ ھېسابىدىن چىقىرىۋەتكەن. ئاتام جان ئۇزۇش ئالدىدىمۇ ئۇنىڭغا رازىلىق بىلدۈرمىدى. ئەنە، كۆرۈپ تۇرۇپلا، ئۇنىڭ ياساتقان جايى ئىگىسىز تۇرۇپتۇ.

دۇيجاڭ رۇسۇلنىڭ ئىككى قەۋەتلىك ئۆيىگە قارىدى.

ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيلەرنىڭ ئىشىكلىرى ھاڭغىرقاي ئوچۇق، باراڭدىكى ئۇزۇمنىڭ يوپۇرماقلىرى سولاشقان. بىرمەھەل مېھمان ئايىغى ئۇزۇلمەس بولۇپ قالغان ھەيۋەتلىك ئۆي ھازىر سۇيى قۇرۇغان يالغۇز تۇگمەنگە ئوخشاپ قالغان. دۇيجاڭ ئايالىنىڭ ئازابلىنىۋاتقىنىنى بايقىدى...

بۇ ئۇزۇن ھېكايىنى رۇسۇل بىلەن ئاخىرلاشتۇرايلى. ھېلىم جادۇ باشلىق ھايانكەشلەر چەكلەنگەن مالالارنى قانۇنسىز يۆتكەپ جىنايەت بىلەن قولغا ئېلىنغاندا، بۇ تورغا رۇسۇلمۇ چۈشتى. ئەلەم قىلغىنى ئۇنىڭ تاپقان ـ تەرگىنى ھېلىقى ئالتۇن چىشلىق ئايالىنىڭ قولىدا قالدى. رۇسۇل ئىككى ئايدىن كېيىن سوراق قىلىندى ۋە ئەگەشكۈچىلەر قاتاردا قويۇپ بېرىلىپ ئۇرۇمچىدىن تۇرپانغا قايتۇرۇلدى. مانا بىزنىڭ رۇسۇل كىر خالتىسىنى تىزىغا قويۇپ، ئاپپاق ئاقارغان ئۆسكىلەڭ ساقاللىرىنى بىر قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن چاڭگاللاپ، كىرلەشكەن، تېگى قىزىل، گۈلى ھال بۆكسىنى كەينىگە سۇرۇپ قويۇپ، شىنچىڭدىكى بىر ئېرىق بويىدا دەرەخكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇستىبېشى چاڭ، پۈتلىرى كىر، مۇنۇ ئادەمنى ئىككى ـ ئۈچ ئاي بۇرۇنقى گەجگىسىگە چۈشۈرۈپ چاچ

قويغان، ئالتۇن هەل بېرىلگەن سائىتىنى بىلىكىگە تاقاپ، چاقماق نىلون كۆڭلەك، ئېسىل سارجىدىن شالۋار كىيىپ يۇرىدىغان، توپىدا ئولتۇرغانلارنى كۆرسە يىرگىنىپ تەرىنى تۇرىدىغان رۇسۇل بەگ دېسە كىممۇ ئىشىنەر؟ ئىككى - ئۈچ ئاي ئىچىدىلا شۇنچە رودۇلىشىپ كېتەرمۇ دېگۈچىلەر ئەلۋەتتە بولىدۇ. ئەسلىدە توپىدا ئېغىناپ چوڭ بولغان دېھقان بالىسىنىڭ قولىغا بىرنەچچە مىڭ يۈەن كىرىش بىلەنلا ئاتىسى، خوتۇن - بالىسىدىن چانغۇدەك هالغا يەتكىنىگە بەلكىم هەيران قالغۇچىلار چىقمىغان بولغىيدى؟ ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئىشىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن: رۇسۇل پۇلدىن ئايرىلىش بىلەن نوچىلىق، كۆرەڭلىك، مەنمەنلىك، بىلەرمەنلىك، هاكاۋۇرلۇق، پوچىلىق، ياسانچۇقلۇق، قارا كۆڭۈللۈك، كۆيۈمسىزلىك ... قاتارلىق «يارىشىملىق» سۈپەتلىرىدىنمۇ بىراقلا ئايرىلدى. ئۇ هازىر ئۆزىگە قارىغانلا ئادەمگە، مەيلى قېرى - ياش بولسۇن، ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن هەممىسىگىلا سالام بېرىدۇ، يول يۇرگەنده ئادەملەر تۇگۈل ئېشەكلەرگىمۇ يول بېرىدۇ. ناۋادا هال تەڭشىغۇدەك ئادەم تېپىلمىسا، ئەسكى تامغا يىغلاپ تۇرۇپ هال ئېيتىشقا تەييار ...

ئۇلارنىڭ شېرىكچىلىكىدىكى دەسمايىسى مۇسادىرە قىلىندى، ئۇنىڭ ئۇرۇمچىدىكى ئۆيىنى خوتۇنى سېتىپ، بىر تال چوكىسىنىمۇ قويماي ئېلىپ ئۇرۇمچىدىن كېتىپتۇ. ئۇنىڭ نەگە كەتكىنىنى بىلىدىغان بىرمۇ ئادەم تېپىلمىدى ... ئۇ ئىلگىرى - كېيىن ئون بىر يۈەن پۇل، ئاشۇ بىرقۇر كىيىم - كېچەك بىلەن قالدى. ئۇ تۇرپانغا كېلىپ دادىسىنىڭ ۋاپات بولغىنىنى، ئۆزىنى قانچىلىك قارغىغىنىنى ئاڭلىدى. يىغلىدى، قاقشىدى، لېكىن ئۆيگە قايتىشقا ياكى ئوغلى ئوبۇلنىڭ يېنىغا بېرىشقا پېتىنالمىدى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا ئۆزى ئىشقا سالغان كىچىك ئوقەتچىلەرنىڭكىگە باردى. ئۇلار رۇسۇلغا بىر قاراپ قويۇپ مازاق قىلىشىپ دىمىقىدا كۈلۈشتى: «ئاڭلىدۇق

رۇسۇلئاخۇن، بولدى، گەپنىڭ قىسقىسى، پۇل قەرز سورامسىز؟ كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز، قايتۇرالمايسىز» دېيىشتى. ئۆز ۋاقتىدا رۇسۇل بەگ دېيىشكەنلەر ئۇنى كۆرسە كۆرمەسكە سالدى. ئولتۇرۇشلاردا بېيىت بىلەن ئۇنىڭغا قەدەھ تۇتقانلار بىر چىنە داغ سۇيىنى ئايىدى. ئۆز ۋاقتىدا رۇسۇل ئۇچۇن جېنىنى تىكىشكە تەييار تۇرغان سادىق دوستلىرى ئۇنىڭ سالمىنى ئىلىك ئالمىدى. ئۇ چەكسىز خورلاندى، ئازابلاندى. ئەنە شۇ چاغدا مېھمىر - شەپقەتنىڭ نېمىلىكىنى ھېس قىلدى. دادىسىنى، ئايالىنى، بالىلىرىنى تىلغا ئېلىپ بۇقۇلداپ يىغلىدى...

ئۇ رەڭگى ئېسىدىن چىققان، تەر ۋە چاڭ بىلەن لاي رەڭگىگە كىرگەن نىلون كۆڭلىكىنىڭ يانچۇقىدىن ئاخىرقى پۇلىنى ئېلىپ ساناپ باقتى. ئارانلا تۆت كوي پۇلى قاپتۇ. ئۇ قۇرۇغان لېۋىنى يالاپ قويۇپ ئايىغىنى يەشتى. ئۆز ۋاقتىدىكى ئېسىل پايپاق لاي ۋە تەر بىلەن قېتىپ، خام كىرىشكە ئوخشاپ قالغان. شىبلىتىنىڭ ئاپقۇتىمۇ پەيلىرىنى رەھىمسىز غاجاپتۇ. گەجگىسىنى ئۇزلۇكسىز غاجاۋاتقان نىلون كۆڭلەكنىڭ ياقىسى توغرىسىدا گەپ قىلىشىنىڭ ھاجىتى يوق. كىر، سېسىق بولسىمۇ مەيلى ئىدى، مۇنۇ ئۆز ۋاقتىدا راھەت ۋە سۆلەت بەرگەن كىيىمى ئەمدى ئۇنى ئازابلىمىسلا ئۇ خۇشال بولغان بولاتتى. لېكىن ئۇ خۇشال بولغۇدەك، راھەتلەنگۇدەك ھېچنېمىمۇ قالمىغان ئوخشايدۇ. ئۇنىڭغا بەخش ئېتىلگەن راھەت - پاراغەتمۇ پۇلى بىلەن تەڭلا تۇگىگەن ئوخشايدۇ...

— ھەي رۇسۇل، كۇنلۇك ئىشلەمسەن؟

ئۇ ئالدىدا ۋېلىسىپىتكە تايىنىپ تۇرغان ئەلەس ئادەمنى كۆردى. ئۇ رۇسۇلغا ئەمەس، باشقا ياقتا قاراۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. رۇسۇل ئۇنى تونۇدى، ئۆز ۋاقتىدا رۇسۇلدىن كۇنلۇكىگە بەش يۈەندىن ھەق ئېلىپ، كەپتەر مايىقى يىغىشقا قاتناشقانلارنىڭ بىرى ئىدى. رۇسۇل ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى

كەمستىشنى ئاڭلاپ بېشىنى ساڭگىلاتتى.

ـــ تامىقىڭنى بېرىمەن، كۇنلۇكۈڭ ئۇچ كوي، كېسەك توشۇيسەن!

ـــ ياق...

ـــ ھەي، ئۆيۈڭنى بەش مىڭ كويغا ساتامسەن، ھە، نېمىگە كۆزۈڭنى پارقىرىتىسەن، ئېغىزىڭنىڭ يېلى بىلەن پۈتكەن ئۆيغۇ ئۇ!...

ـــ مېنىڭ ئۆيۈم يوق...

ـــ ئانداق بولسا خوتۇنۇڭنى ساتامسەن؟

رۇسۇل بۇ ئەتەي جېدەل قوزغاۋاتقان سابىق مەدىكارغا بولغان غەزىپىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بېشىنى يەردىن كۆتۈرمىدى.

ـــ يادىڭدىمۇ؟ مايماق ئەكىلىپ بولۇپ بىر ئاشخانىغا ئەكىرىپ تاماق ئېلىپ بەر دېسەم كەپتەر مايىقىنى كۆرسىتىپ: «ئەنە ئاۋۇنى يە!» دېگىنىڭ؟ ئەمدى ساڭا نېمە يېگۈزسەم بولار؟

ـــ ...

ـــ ئاڭلاپ قوي، زەرىپىخان ھېلىقى نىياز كۆسەي دېگەن تاز بىلەن ئويناۋاتىدۇ! قىزىڭ يەتتە خوتۇن ئالغان تايىقچىغا يالۋۇرۇپ ئارانلا تېگىۋالدى، سېنىڭ نەرىڭ ئادەم، نېمىشقا ئۆلۈۋالمايسەن؟

ئەلەس ئۇنىڭ يۈرىكىگە سۆز بىلەن تىغ ئۇرۇۋېتىپ، ئۇنىڭغا قاراپ بىرنى تۇكۇردى ـ دە، ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ كېتىپ قالدى.

رۇسۇل خۇددى ئاسماندىن تاش يېغىۋاتقاندەك بېشىنى چاڭگاللىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىگە «ئۆلۈۋېلىش» كېرەك دېگەن خىيال شۇ چاغدا بۆسۈپ كىردى ـ دە، ئۇنى تېز ھەرىكەت قىلىشقا قۇتراتتى. ئۇ قاراڭغۇ چۈشكەندە مەھەللىسى تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى: «دادامنىڭ قەبرىسىنى بىر قۇچاقلىۋېلىپ، زەرىپەمنىڭ جامالىنى بىر كۆرۈۋېلىپ ئۆلۈۋالمەن!» دەپ ئويلىدى ئۇ توپىلىقلاردا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ.

تىلەمچىگە ئوخشاپ قالغان رۇسۇل ئەتىسى سەھەردە مەھەللىنىڭ چېتىدىكى قەبرىستانلىقتا پەيدا بولدى. سېرىق توپا دۆمچەكلىرىنىڭ چېتىدە يېڭى قەبرە تۇراتتى. لېكىن، رۇسۇل ئۇ يەرگە بېرىشقا پېتىنالمىدى. ئۇ يەردە ئاق داكا ياغلىققا ئورىلىپ بىر ئايال مۆكچىيىپ ئولتۇراتتى. ئايال تىزلىرىنى پوكۇپ، ئۈزۈن ئاق يەڭلەر ئىچىدىكى قوللىرىنى تىزلىرىغا قويۇپ دۆمچىيىپ ئولتۇرغاچقا، ئۇنىڭ يۈزى كۆرۈنمىسىمۇ رۇسۇل ئۇنى تونۇدى. ئۇ زەرىپىخان ئىدى. ئۇ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، يۈزىنى قىبلىگە توغرىلاپ قوللىرىنى دۇئاغا كۆتۈردى. ئۇنىڭ كۆزىدىن بۇلۇڭلاپ قۇيۇلۇۋاتقان ئىسسىق ياشلىرى توپا بىلەن كىرلەشكەن يۈزىنى، كەس - كەس يېرىلغان لەۋلىرىنى يۇيۇپ، پاكىز سېرىق تۇپراقنى چۈشمەكتە ئىدى.

ئۇ قانچىلىك ئولتۇرغىنىنى بىلمەيدۇ. پەقەت مۆڭلۈق قىرائەت ئاڭلانغاندىن كېيىنلا بېشىنى كۆتۈرۈپ قەبرىگە قارىدى. ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنى بىرنەچچە ئادەم چۆرىدەپ ئولتۇرۇشاتتى. مەزىنئاخۇنۇم تىترەڭگۈ ئاۋازى بىلەن قۇرئان ئوقۇماقتا، قالغان يۇرت قېرىلىرى دوپپىلىرىنى چۆكۈرۈپ كىيىشىپ، خۇددى بىرىگە يالۇرۇۋاتقاندەك ئېغىزلىرىنى مىدىرلاتماقتا ئىدى. رۇسۇل بۇ ئادەملەرنىڭ ئۇنسىز نالىلىرىدىن گويا ئۆز ئاتىسىنىڭ نالىسىنى ئاڭلىغاندەك بولدى، ئۇنىڭ نەزىرىدە ئاتىسى خۇدادىن: «مۇنۇ رەھىمسىز رۇسۇل مېنىڭ پۈشتۇمدىن تامغان بولسىمۇ، ئىبلىسنىڭ قېنى بىلەن چوڭ بولغان، خۇدايىم ئۇنى ئايىماستىن جازالا !» دەپ تىلەۋاتقاندەك بىلىندى، ئۇنىڭ قوللىرى غالىلداپ تىترىدى، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ بېشى ئايلاندى...

ئۇچ كۈندىن كېيىن يېرىم كېچىدە ئۇ ئۆزى تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان قورۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پەيدا بولدى. ئاۋۇال دەرۋازا قاپقىنى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن سىيپىدى، ئىككى

قاناتتىكى بالا ۋاقتىدا يامىشىپ ئېغىناپ ئويناۋاتقان، كېيىنچە ئازادە ئولتۇرۇۋېلىپ نۇرغۇن شېئىرلىرىنى سۆزگەن سۇپىلارغا يۇزىنى ياقتى، ئاندىن كېيىن ئېھتىياتسىزلىنىپ دەرۋازىنى قاقتى، دەرۋازا ئاستا قېقىلغان بولسىمۇ، دەرھال ئىشىك تۈۋىدە شىپىلدىغان ئاۋاز پەيدا بولدى ـ دە، ئايال كىشىنىڭ:

ـــ كىم؟ ـــ دېگەن تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى.

رۇسۇل جاۋاب ئورنىغا ئىشكىنى يەنە ئاستا چەكتى.

ـــ بۇ كىم؟ ـــ دېدى ئايال تىترەڭگۈ ئاۋازدا، ـــ يېرىم كېچىدە نېمە گەپ؟

رۇسۇل جاۋاب بەرمىدى. ئايال دەرۋازا يوچۇقىغا يۇزىنى يېقىپ:

ـــ نىياز بەگمۇ يە سىز؟ بۇنداق قىلماڭ، ئۇيات بولىدۇ! ـــ دېدى.

ـــ بۇ مەن رۇسۇل...

ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن دەرۋازىنىڭ سول قانىتى ئېچىلدى. زەرىپىخان رۇسۇلغا ئۆينى كۆرسىتىپ:

ـــ كىرسىلە، باللىرى ئۇخلاۋاتىدۇ ... مەن ئەمدى بۇ ئۆيدىن كەتسەممۇ بولىدۇ! ـــ دېدى.

ـــ يا ... ياق ... زەرىپىخان ... مەن سېنى كۆرۈپلا قايتماقچى ...

ـــ نەگە قايتىلا، ئۆي ـ ماكانى يوق ئادەمدەك تەمتىرەپ يۈرسىلە سەت بولمامدۇ؟

ـــ زەرىپىخان مەن...

ـــ ئوھۇي، قويسىلا، ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ نېمە قىلاتتىلا، سىلىنىڭ كېلىشلىرىنى كۈتۈپ تۇرغانىدىم، مانا ئۆيلىرى، خەير ـ خوش!

زەرىپىخان خۇددى غايىۋانە كۈچ پەيدا بولغاندەك قاراڭغۇ كوچىغا قاراپ ئىتتىك يۈرۈپ كەتتى. رۇسۇل ئۇنىڭغا بىر

بۇرۇشتا يېتىشىۋالدى ـ دە، جەينىكىدىن تۇتتى. زەرىپىخان ئۇنى سىلكىۋەتتى:

— تولا سەتلەشمىسىلە دەيمەن، ھايا دېگەن بىرنېمىنى نەگە چۆرۈۋەتتىلە؟

رۇسۇل كەينىگە داجىدى ۋە يېلىنىپ تۇرۇپ:

— توۋا قىلاي، قۇرئان تۇتۇپ قەسەم قىلاي ...

— سۇنغان ئەينەكنى قاداتقان بىلەن قاداق تۇتمايدۇ، ئەمدى مېنى تولا خاپا قىلمىسىلا!

ئايال بۇ گەپنى شۇنچىلىك ۋەزىنلىك ۋە غەزەپ بىلەن ئېيتتىكى، رۇسۇل خۇددى بېشىغا تۇيۇقسىز تاياق يېگەن ئادەمدەك ئەندىكتى. ئۇنىڭ پۇتلىرى ئۆزىگە بويسۇنمىدى، تىزلىرى پۈكۈلدى ـ دە، پاكار قورۇق تامنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ قالدى.

ئاتىسىنىڭ ئۆلۈمى، زەرىپىخاننىڭ كېتىپ قېلىشى رۇسۇل ئۈچۈن بىر قاتتىق زەربە بولۇپ تۇيۇلدى. لېكىن ئۇنى ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇر قىلغان زەربە ئۇ ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر تۇيۇلغىنى بېشىغا قونغان دۆلەت قۇشىنىڭ ئۈچۈپ كېتىشى ئىدى. قېنى، ئۇنىڭ قانچە خەجلىسىمۇ ئۇپرىمايدىغان پۇلى؟ قېنى، ئۇنىڭ پۇل بىلەن پەيدا بولغان دۆلەت، ئابرۇيى؟ ئەتە مۇنۇ ئاتىسىدىن مىراس قالغان قەدىمىي ھويلىدىن كوچىغا چىقسا، ئەمدى ھېچكىم ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۇرۇپ سالام قىلمايدۇ. قېرىلار ئاتا قارغىشى تەگكەن ئادەم دەپ كايىسا، ئاياللار «ۋاپاغا جاپا قىلغان يۈزسىز!» دەپ تىللايدۇ. ھەتتا ياشلار، بالىلارمۇ «ئاتا بولماي قالسۇن، قەدىرسىز!» دەپ تىللايدۇ. بۇنداق خورلۇقتا باش كۆتۈرۈپ ياشاشنىڭ قانچىلىك لەززىتى بولار؟ بېشىنى ئېلىپ چىقىپلا كەتسىچۇ؟ ياق، ئۇ ساقچىنىڭ تىزىمىغا چۈشكەن، كىم بىلىدۇ، ئۇنىڭ پېيىغا چۈشكەن ئادەم بارمۇ تېخى! بۇ قېتىم تىنچ ئەمگەك قىلماي، يەنە كەلسە ـ كەلمەس ئىشلارنى قىلسا، ئەمدى ئۇنىڭغا

ئۇيغۇر كتاب توربىكىتى www.uyghurkitap.com

كەڭچىلىك يوق ...

ئۇنىڭ مېڭىسىدە ياشاش بىلەن ئۆلۈش ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئېلىشىش كېتىپ بارماقتا ئىدى. ئۇنىڭ ياشىغۇسى ھەم ئۆلگۈسى كېلىدۇ. ئۆلۈم ئۇنى بارلىق ئازابلاردىن قۇتۇلدۇرىدۇ. لېكىن ئۇ دەھشەتلىك. ياشاش ئۇنىڭ قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىنى، خورلىنىشلىرىنى كۆپەيتىدۇ. بۇنىڭغا چىداش قىيىن. لېكىن، قانچە قىيىن بولسىمۇ، ئۇ لەززەتلىك ...

زەرىپىخان قاراڭغۇلۇق ئىچىدە غايىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ تام تۈۋىدە خېلى ئۇزاق ئولتۇردى. ئۇنىڭ قورسىقى ئاچ، ئۇيقۇسىزلىقتىن بېشى ئېغىرلاشماقتا ئىدى. ئۇ ئورنىدىن تەستە تۇرۇپ ئۆزىنىڭ يېڭى ياساتقان جايىغا ـــ ئۆز ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ كېمىرلىق لەمپىسى بار دەرۋازىسى ھەم ئېتىلگەن بولۇپ، يان ئىشىكى قىيا ئوچۇق تۇراتتى. ئۇ قاراڭغۇ ھويلىغا كىردى. ھويلىنى ئۇزۇم غازاڭلىرى قاپلىغان ئوخشايدۇ، قاراڭغۇدا ئايىغى ئاستىدا شالدىرلىماقتا ئىدى. ئۇ تۆۋەن ۋە يۇقىرىدىكى ئۆيلەردىن يەيدىغان بىرنېمە ئىزدەپ، ئاچ قالغان تۈلكىدەك بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭنى تىمىسقىلاپ چىقتى. ئۆزىنىڭ مېھمانلىق چوڭ ئۆيىدىكى ئۈستەل تارتمىسىدىن بىرنەچچە تال پىرەنىك تاپتى ـ دە، دەرھال ئاغزىغا سالدى.

پىرەنىك ئۇنىڭ قورسىقىنى تېخىمۇ ئاچۇرۇۋەتتى. ئۇ سەرەڭگە يېقىپ يۇرۇپ ھەممە يەرنى ئالدىراپ ئاختۇردى ـ دە، كونا سېۋەت ئىچىدىكى تاشتەك قاتقان نان پارچىلىرىنى تاپتى ۋە ئۇلارنى كاراسلىتىپ ئىشتىھا بىلەن غاجىلاشقا باشلىدى. ئۇ چاغدا پېشايۋاندا ئادەمنىڭ ماڭغانلىقى ئاڭلاندى، ئادەم:

ـــ چاخ لالما ! ـــ دېدى.

ئاۋازدىن رۇسۇل نىياز كۆسەينى تونۇدى ۋە پېشايۋانغا چىقتى:

ـــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم نىياز بەگ ! ـــ ئۇ ئالدىغا ئېگىلىپ تۇرۇپ سالام بەردى.

— بۇ سىلى، سىلى رۇسۇل بەگمۇ، كەپقاپلا رۇسۇل بەگ ! — نىياز رۇسۇلنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە خىجىل بولۇپ گەجگىسىنى سىلاپ تۇرۇپ دېدى، — خەۋەر تاپقانلا، ئۆي ـ بىساتنى ساقلاپ قالالمىدىم، ئوغرىلار بېشىمغا ئۇرۇۋېتىپ ...

— نىياز بەگ، مېنىڭ قورسىقىم ئاچ !

— شورپا، گۆش بار، ھېلىلا ئىسسىتىمەن.

— بولدى، سوغۇق پېتى ئەكىلىۋەرسۇنا !

— ھىلى ... مانا ...

نىياز كۆسەي ئۆزى يېتىۋاتقان ھۇجرىغا چىراغ يانداۋردى ۋە دەرھال كىرىسىن ئوچاققا ئوت يېقىۋېتىپ رۇسۇلنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى:

— قالغان ـ قاتقان ئۆي ـ بىساتلىرىنى ساقلاپ، مۇشۇ ھۇجرىدا ياتتىم رۇسۇل بەگ !

رۇسۇل نىيازغا قارىدى: نىيازنىڭ ئۇستىبېشى تۇزۇك، چىرايى مايلىشىپ تۇراتتى. نىيازمۇ رۇسۇلغا قارىدى: رۇسۇل كىر كىيىم ئىچىدە خۇددى شاپاق تېرىپ يۇرگەن يېتىم بالىلاردەك قاسماق، جۇدەڭگۇ ۋە ئاپپاق ساقال ـ چاچلىرى ئۆسكەن ھالدا نۇرسىز كۆزلىرىنى چىمىرلىتىپ قاراپ تۇراتتى. خېلى جىمجىتلىقتىن كېيىن نىياز كۈلۈمسىرىدى:

— جىق جاپا چېكىپلا رۇسۇل بەگ !

رۇسۇلنىڭ ئاغزى ئۇمچەيدى:

— تۇگىدىم، لېكىن ئۆلمىدىم.

ئىسسىق شورپىغا نان چىلاپ يېگەندىن كېيىن، ئۇ ساقاللىرىغا ياماشقان نان، گۆش ئۇۋاقلىرىنى قاپقارا قولىنىڭ كەينى بىلەن ئېرتىپ تۇرۇپ نىيازدىن سورىدى:

— پۇلۇڭ جىقمۇ نىياز بەگ؟

— خۇدايىم بۇيرۇسا يەتتە ـ سەككىز مىڭ تەڭگەم بار، رۇسۇل بەگ !

— راسا دو كەلگەن ئىكەن ـ دە...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— يوقسۇ، قىمار ئويىنىمغىلى خېلى بولدى.
— راسا ئۇتۇۋېلىپ ئويىنىماپسەن - دە؟
— يوقسۇ، راسا ئۇتتۇرۇپ ئاندىن كېيىن ئويىنىماس بولدۇم.
— ئۇنداقتا بۇ پۇلنى...
— يەرگە ئىشلەپ تاپتىم رۇسۇل بەگ، تاۋكادىن تارتقان زىياننى يەردىن تۆلىتىۋالدىم...
— ھىم ... دادام رەھمىتى توغرا ئېيتقانكەن - دە !
— توغرا ئېيتقان رۇسۇل بەگ، ھېلىھەم بولسىمۇ بۇۋاينىڭ دېگىنىنى قىلسىلا بەرىكەت تاپىدىلا ...
— بەرىكەت؟ ...
رۇسۇل ھەيران بولۇپ نىياز كۆسەيگە قارىدى ۋە:
— شۇنچە پۇلۇڭ تۇرۇپ نېمىشقا ئۆي - ئوچاقلىق بولمايسەن نىياز؟ — دەپ سورىدى.
— گەپ پۇلدا ئەمەس ئىكەن رۇسۇل بەگ، — دېدى نىياز خىيالچان يەرگە قاراپ، — گەپ كۆڭۈلدىكەن، كۆڭلۈم تارتقانىنى تەقدىر بۇيرۇماپتۇ، پۇلغا يۆلەپ توي قىلاي دېسەم كۇل تامدەك غۇلاپ كېتەرمىكىن دەيمەن...
— ھىم، ماڭا ئوخشاشمۇ؟ — دېدى رۇسۇل ھەسرەت بىلەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — چۇنچىنىڭ شىپى مەزمۇتمۇ نىياز بەگ؟
— خۇداغا شۇكۇر، بۇۋاي ئىككىمىز ھەممىنى يېڭىلاپ قويغان رۇسۇل بەگ !
رۇسۇل پېشايۋانغا چىقتى. تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغان، تۇرپان ئاسمىنى ئاقىرىشقا باشلىغانىدى. ئۇ مۇشۇ گۈزەل ئاسمان تېگىدە چوڭ بولدى، مۇشۇ ئاسمان تېگىدە ئۆلىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭغا دۇنيانىڭ لەززەتلىك يېرى قالمىدى ...
ئۇ چۇنچىگە قاراپ ئىتتىك يۇرۇپ كەتتى.
ئاردىدىن بەش مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن نىياز كۆسەي ئۇنى

خۇددى بالىنى كۆتۈرگەندەك يېنىك كۆتۈرۈپ ئېلىپ چۈشتى ۋە هوشسىز ياتقان رۈسۈلنى يەرگە قويۇپ، هەمدۇل بوۋاينىڭ دەرۋازىسىنى قاتتىق قاقتى:

— ئاچسىلا زەرىپىخان، رۈسۈل بەگ سىرتماقتا ئۆلمەكچىكەن، قۇتقۇزۇپ قالدىم ... بولسىلا دەيمەن ...

دەرۋازا ئالدىغا رۈسۈلنىڭ كىچىك ئوغلى سەيدۇللا چىقتى:

— نېمە بولدىلا نىياز ئاكا؟ — دەپ سوردى بالا كۆزىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.

— رۈسۈل بەگ، ئەنە ياتىدۇ ...

ئۇلار كەلگەندە رۈسۈل يۈزىنى ئالىقانلىرى بىلەن يېپىپ ئۆپكىسىدە يىغلاۋاتاتتى. كەلگۈچىلەر ئۇنى قولتۇقىدىن يۆلىگەندە، ئۇ تېخىمۇ قاتتىق هۆڭرەپ يىغلىدى. ئۇ ئازابتىن قۇتۇلالمىغىنىغا يىغلاۋاتامدۇ ياكى هايات قالغىنىغا خۇشال بولۇپ يىغلاۋاتامدۇ؟ بۇ تەرىپى بىزگە قاراڭغۇ ... بىز ئۇنىڭغا شۇنىلا ئېيتىمىز:

— يىغلىما، چۈنچىگە قاراپ كۈل!

* *

ئوقۇرمەن سورايدۇ:

— زەرىپىخان كىمنىڭ ئايالى بولىدۇ؟

بۇ سوئالغا خالىس ۋە ئەقىللىق ئوقۇرمەنلەر توغرا جاۋاب تاپالايدۇ، ئەلۋەتتە!

1982 - يىلى ئاپرىل - ئىيۇل،
تۇرپان - ئۈرۈمچى - غۇلجا

سۇبھى

1. ئەسئەت

«... سۆيۈملۈك راھەت! سىز مېنىڭدىن ئىلىنىڭ باغلىرى، ئېتىز - ئورمانلىرى، بۇك قارىغايلىق تاغلىرى توغرىسىدا ئوبدانراق يېزىشنى ئۆتۈنۈپسىز. مەن سىزنىڭ تەلىپىڭىزگە جاۋاب بېرىش ئۈچۈن ئىلى دەرياسى بويىدىكى قايتىدىن باراقسانلىشىۋاتقان توقايلىقلارنى ئارىلىدىم. ئۇ يەردە چېچەكلەپ مېۋە بېرىۋاتقان بۆلجۇرگەن، قارىقات، زىرىق، جىغان قاتارلىق ياۋايى مېۋىلەرنىڭ گۈللىرىدىن (بەزىلىرىنىڭ مېۋىلىرىدىن)، ھەتتا بۇ يەرنىڭ ھەر خىل - ھەر رەڭ كېپىنەكلىرىدىنمۇ، ھەسەل ھەرىسى، قۇش پەيلىرى، ھاشاراتلىرىدىنمۇ قۇرۇتۇپ ئەۋرىشكە تەييارلىدىم. بىلمەن، سىز مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرگەنلىكىڭىز ئۈچۈن مېنى ئۆستۇرگەن تۇپراقنى قەدىرلەيسىز. بۇ تۇپراق ئۇستىدىكى ھەر بىر گىياھ، تاش ياكى جانلىق نەرسىلەردىن سىز مېنىڭ چىرايىمنى كۆرىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ نەرسىلەر سىز ئۈچۈن گۆھەردىنمۇ قىممەت.

سۆيۈملۈك راھەت! سىزمۇ بىلمىسىز. مەن سىزنى قەدىرلەيمەن. ناۋادا مەنمۇ سىزنى خۇددى سىز مېنى ياخشى كۆرگەنچىلىك سۆيەلىگەن بولسام، قىرىقتىن ئاشقان (يېگىت) بىلەن ئوتتۇز يەتتىگە كىرگەن قىز ئۈچۈن بىر ئائىلىدە ياشاشقا ھېچقانداق توسقۇنلۇق قالمىغان بولاتتى. لېكىن، ھازىر

توسقۇنلۇق بار، ئۇ توسقۇنلۇق سىزنىڭ چوغدەك مۇھەببىتىڭىزگە بىر پارچە مۇزغا ئوخشاش سوغۇق قەلب بىلەن جاۋاب قايتۇرۇۋاتقانلىقىم. سىز بىلمىسىز، مېنىڭ قەلبىم سىزگىلا ئەمەس، ئومۇمەن، ئۆز خىزمىتىدىن باشقا ھەممىلا ئىشقا ئاشۇنداق مۇئامىلىدە بولۇشقا ئادەتلەنگەن. مىسالى، دوستلىرىمنىڭ كەيپ بولۇپ خۇشاللىقتىن ۋاڭ - چۇك قىلىشى مېنىڭ جېنىمغا تېگىدۇ. قوشنىلىرىمنىڭ ئىشكاپ، دىۋان قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن ئۆي ياساشتا بىر - بىرلىرى بىلەن بەسلىشىشلىرى مېنىڭ كۈلگۈمنى كەلتۈرىدۇ. ياشلىقتا بولۇپ ئۆتكەن شېرىن مۇھەببەت توغرىسىدىكى سۆھبەتنى بولسا ئۇياتلىق ئىش ھېسابلايمەن. نەسرۇللاغا ئوخشاش پۇلۇازلارنىڭ كىتاب تەرجىمە قىلىپ پۇل تاپمەن، دەپ ئايلاپ ساقال ئېلىشقىمۇ ۋاقىت چىقىرالماسلىقى مېنى يىرگەندۈرىدۇ...

مېنىڭ ئۇچۇن تۇرمۇشتا كۆڭۈللۈك نەرسە پەقەتلا ئۇچ: كىتاب، تەمبۇر ۋە غىزا ... مەن ھۆرمەتلەيدىغان ئادەملەر پەقەتلا بىر خىل، ئۇ بولسىمۇ، ئۆزى بىلىدىغان ئىشنى جېنىدەك قەدىرلەيدىغان ئەمگەك ئەھلى.

مەن شۇنىڭ ئۇچۇن سىزنى قەدىرلەيمەن، ھۆرمەتلەيمەن. سىز بىلەن تونۇشقان ئون ئۇچ يىلدىن بېرى، قايسى كۈنى سىزنىڭ مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ تۇرغان كۆزلىرىڭىزنى كۆرمىدىم؟ بىلىمەن، سىز مېنى ھاياتىڭىزدىكى ئەڭ ساپ تۇيغۇلىرىڭىز بىلەن سۆيىسىز، مېنىڭسىز ياشاشنى زېرىكىشلىك، بەختسىزلىك دەپ بىلىسىز. شۇنىڭ ئۇچۇن يىگىرمە تۆت يېشىڭىزدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە ئۇن - تىنسىز، بارغانچە كۈچىيىۋاتقان بىر خىل قىزغىنلىق بىلەن مېنى كۈتۈپ كېتىۋاتىسىز.

قىممەتلىك راھەت ! كۆزلىرىڭىز ئاجايىپ ئوتلۇق ۋە

گۈزەل، ئىككى تال تۇم ۋە ئۇزۇن چاچلىرىڭىز، زىلۋا قەددىڭىز، جاراڭلىق كۈلكىلىرىڭىزچۇ؟ ئۇ كىملەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىمىدى دەيسىز؟

نىغمەت، قاۋۇل، يالقۇنلار سىزگە ئوت - كاۋاپ بولۇپ كۆيگەنلىكىنى ماڭا ئېيتمىشقان، لېكىن شۇ چاغدىمۇ مېنىڭدە رەشىك ئوتى تۇتاشمىغان، بۇ قانچىلىك دەھشەت - ھە؟ مېنىڭ مۇرددىن نېمە پەرقىم بار؟ ناۋادا، مەن دۇنيادا بىرلا ئادەمنى ياخشى كۆرگەن بولسام، بۇ ئادەم سىزدىن باشقىسى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدىغۇ. كۆزۈمچىلا چاچلىرىڭىزغا ئاق چۈشتى، كۆز قۇيرۇقلىرىڭىزنى ئۇششاق سىزىقلار قاپلىدى. يۈزىڭىزدىن گۈدەكلىك ئۆچتى. مەن بۇلار ئۈچۈن قانچىلىك ئازابلىنىمەن - ھە؟ بەزىدە: «بىز جۇڭگولۇقلارنىڭ خېلى كۆپچىلىكى مۇھەببەتسىز ئۆي تۇتىشىدۇغۇ. مەنمۇ راھەت بىلەن بىر ئۆيدە ياشىسام» ... دەپمۇ ئويلىدىم، لېكىن مۇز بىلەن چوغ قانداقمۇ بىرلىشەلىسۇن؟ ... ئىككىمىز توغرىسىدا بىھۇدە سۆزلەرنى قىلىۋەتتىم، ئەپۇ قىلىڭ. ئەمدى خىزمىتىم توغرىسىدا بىر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قوياي: مەن ھازىر بۇ مەيداننىڭ پارتكوم شۇجىسى بىلەن راسا ئېلىشىۋاتىمەن. پارتكوم شۇجىسى گەيدان، ماختانچاق، ئۆزۈمچىل ئادەم ئىكەن. ئۆزىنىڭ دېيىشىچە، قىرىق ئالتە ياشقا كىرگەن ئوخشايدۇ. لېكىن، قارىماققا تېخى قىرىققا كىرمىگەندەك قىلىدۇ. ماڭا سېلىشتۇرغاندا كۆپ ياش، ئۇنىڭ چاچ - ساقاللىرىدا بىر تالمۇ ئاق يوق. ئىككى مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇرىدۇ. كۈلگەندە ئاۋازى بالىلارنىڭكىدەك ساپ ۋە جاراڭلىق چىقىدۇ. مەيداننىڭ كىچىك ماشىنىسى بار ئىكەن. لېكىن ئۇ تىرپاتا يۇرۇشى بار جىرەن قاشقا ئاتنى مىنىپ ئېتىز - ئېرىق ئارىسىدا ئايلىنىپ يۇرۇشنى، موتوسىكلىت بىلەن ناھىيە - شەھەرگە پات - پات قاتناشنى ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇ قولى كەڭ، ئىشتا جۇرئەتلىك،

مەسىلە ھەل قىلىشتا كەسكىن بولغىنى ئۇچۇن كۆپچىلىكنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە ئىكەن. ئۇ مېنىڭ تەتقىقات ئىشى بىلەن كەلگەنلىكىمنى ئاڭلاپ ئالاھىدە ئۆيگە ئورۇنلاشتۇردى. موتوسىكلىتنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ مەيدانىنىڭ كەڭرى سالا ئېتىزلىرىنى ئارىلايتتى. كىچىك ماشىنىسىنىڭ شوپۇرىغا: «نەگە بارىمەن دېسە، دەرھال ئاپارغىن. بىلەمسەن، بۇ ئادەملەر بۇغداي چاغىندا ئۇنچە ـ مارجان پەيدا قىلالايدۇ!» دەپ چاقچاق قىلدى. مەن ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۇچ قېتىم مېھمان بولدۇم. ئۇنىڭ ئازادە، بۇك دەرەخلەر ئارىسىغا سېلىنغان خۇسۇسىي قورۇ ـ جايى، شەخسىي ئات ـ كالا، قويلىرى بار. ئۇنىڭ ئايالى مەيدان دوختۇرخانىسىنىڭ باشلىقى ئىكەن. ئىسمى ئامىنەم بولغاچقا (ئا يۇەنجاڭ) دەپ ئاتىشىدىكەن («پارتكوم شۇجىسىنىمۇ «ئا شۇجى» دېيىشىدىكەن). يېقىندا ئۇقسام، ئۇنىڭ ئىسمى ئاۋام ئىكەن. سىز بىلمىسىز، مەن ئادەملەرنىڭ مەنسىپىنى ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلاپ ئېيتىشنى ناھايىتى يامان كۆرىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇلارنى «ئاۋام»، «ئامىنەم» دەپ ئۇدۇلىسىغىلا ئېيتىۋەردىم. ئۇلارنى بۇ مەيداندا بۇنداق ئاتايدىغانلار يوق بولغاچقا، مېنىڭ ئوچۇق كۆڭۈللۈكۈم بەزىلەرگە ئۇ ئىككىسىنى كەمستەكەندەك تۇيۇلغان ئوخشايدۇ. مەن بىرنەچچە چىرايلىق رەنجىش ئالامەتلىرىنى بايقاپ قالدىم. ئۇلارنىڭ بىرى ـــ مەيدان باشلىقى لاۋگاۋ. مەن لاۋگاۋغا:

ـــ نېمىشقا يالغان ھۆرمەتكە ئامراقلىق قىلىمىز؟ ـــ دېدىم. ئۇ كۈلۈپ قويۇپ تەسلىكتە:

ـــ ئىجتىمائىي ئادەت، ـــ دېدى.

پارتكوم شۇجىسى بىلەن بولغان ئىختىلاپنىڭ بېشى شۇ بولدى. ئۇ بىر كۈنى ئالماشتۇرۇپ تېرىشنى سىناق قىلىۋاتقان ياش ئاگرونوم قىزنى مېنىڭ كۆزۈمچىلا رەنجىتتى.

ـــ سىناق دېگەن سىناق، ـــ دېدى ئۇ قىزنىڭ تەلىپىنى

www.uyghurkitap.com

رەت قىلىپ، — بىر مو يەرنىمۇ قوشۇپ بېرەلمەيمىز، نېمە، ئون مىڭ مو يەرنى ئالماشتۇرۇپ تېرىپ بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى بەش يۈز جىڭغا يەتكۈزىمىز دەيسىزا! مەن بۇنداق تەۋەككۈلچىلىككە يول قويالمايمەن!

مەن قىزغا يان باستىم.

— تەجرىبىنىڭ مەقسىتى ئەمەلىيەتتە قوللىنىش، سىلەرنىڭ مەيداندا سىناقتىن ئۆتكەن تەجرىبىنى قەيەرگە ئاپىرىپ قوللانماقچى؟

— سىناق قىلىشقا يىگىرمە مو يەر بەردىم بولدى، سىناقتىن ئۆتكەن بولسا ئىلمىي ماقالىسىنى يېزىۋەرسۇن، ئۇنۋان ئېلىپ بېرىشكە يەنە مەن تەييار!

— مەقسىتىم ئۇنۋان ئېلىش ئەمەس، — دېدى ياش قىز خاپا بولۇپ، — ئالماشتۇرۇپ تېرىشنى ئومۇمىيۈزلۈك قوللىنىپ، بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى بەش يۈز جىڭدىن ئاشۇرۇپ، ئىلى ۋادىسىنى بۇغداي ئامبىرىغا ئايلاندۇرۇش!

— پاھ! — دېدى ئاۋام تەنە قىلىپ، — بەك ئاسانكىنە؟ سىزگە بېدە بىلەن كۆك پۇرچاق تېرىشقا ئون مىڭ مو يەر ئاجرىتىپ بېرىپ، بۇغداي تېرىلىدىغان يەرنى ئون بەش مىڭ موغا چۈشۈرۈپ قويسام ئىلى ۋادىسى ئەمەس، مۇنۇ مەيداننىڭ ۋادىسىمۇ ئاشلىق ئامبىرى بولالمايدۇ. گەپ تۈگىدى، ئەمگىكىڭىز قەدىرلىك، نىيىتىڭىز چۈشىنىشلىك، لېكىن تەلىپىڭىز ئورۇنسىز. ئون يىل سىناق قىلىمەن دېسىڭىز خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن، ئەمما كېڭەيتىشكە ھازىرچە يەر يوق!

مۇشۇنداق شۇجى بىلەن نېمىشقا ئېلىشمايدىكەنمەن!

راھەت، مەن ھازىر ھېلىقى قىزنىڭ ئارقا تىرىكى بولۇپ قالدىم، ئۇ قىز ھازىر: «ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق تەتقىقات ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن تەتقىقاتچىسى دېگەن ئىلمىي ئۇنۋانى بار ئەسئەت دېگەن كىشى مېنى قوللىدى، مەن جەزمەن ئالماشتۇرۇپ تېرىشنى پۈتۈن ئىلى ۋادىسىدا قوللىنىشتا

غەلىبە قىلالايمەن، دەپ داۋراڭ سالماقتا. قىنز كىچىك، بەلكى تېخى يىگىرمە بەش ياشقا كىرمىگەندۇر، لېكىن غەيرەت - ئىشەنچى يېشىغا قارىغاندا نەچچە ئون ھەسسە چوڭ، سىنز بىلىسىز، مەن مانا مۇشۇنداق ئادەملەرنى قەدىرلەيمەن، ئۇلارنىڭ كىچىككىنە غەلىبىسى ئۈچۈن ئەزىز جېنىمنى قۇربان قىلىۋېتىشكە تەييارمەن ... كەچ بولۇپ كەتتى. يىراقتىن ناخشا ئاڭلىنىۋاتىدۇ. دېرىزەمنى ئېچىپ قويۇپ قارا لىباس ئاستىدىكى باغلارغا قارىدىم، باغلاردىن ئاجايىپ مەززىلىك پۇراق كېلىۋاتىدۇ. قويۇق دەرەخلەر ئارىسىدا غىل - پال قىلىپ يالغۇز چىراغ كۆرۈنمەكتە. بۇ چىراغ ھېلىقى ياش ئاگرونوم قىزنىڭ ياتىقىنىڭ چىرىغى، قىز شۇ تاپتا نېمىلەرنى پىلانلاۋاتىدىكىن، مېنىڭ شۇنى بىلگۈم كېلىدۇ ...

ئەسئەت

1980 - يىلى 8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى، كېچە»

نۇرغۇن تۇنلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ، قويۇق دولقۇنلۇق چاچلىرىنى شالاڭلاشتۇرۇۋالغان ۋە ئاقارتىۋالغان بۇ ئالىم خېتىنى ئىخلاس بىلەن قايتىدىن ئوقۇپ چىقتى - دە، ئالدىنئالا سىرتىغا ئىككى يېزىقتا ئادرېس يېزىلغان لېپاپىغا ئاۋايلاپ سالدى، ئاندىن كېيىن قويۇن دەپتىرىنى ئېچىپ، ئۇنىڭ بىرىنچى بېتىگىلا چاپلانغان ئايال كىشىنىڭ رەسىمىگە قارىدى. رەسىمدىكى ئايال قاڭشارلىق، كۆزلىرى يوغان، لەۋلىرى ھىم يۇمۇلغان، نە ھالقا، نە مارجان - بۇلاپكىلىرى يوق ئاددىي كىينىگەن بولۇپ خىيالچان كۆرۈنەتتى. ئەسئەت ئايالغا تىكىلىپ قارىدى - دە، بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ دەپتەرنى يېپىپ قويدى. ئاندىن كېيىن قاياق سۇغا ئىككى چاقماق قەنت سېلىپ ئۇنى قوشۇق بىلەن ئارىلاشتۇرغاچ خىيالغا كەتتى ...

2. راھەت

1967 - يىلى ئەسئەت بۇغداي سورتلىرىنى يېتىشتۇرۇشنى سىناق قىلىۋاتقان دېھقانچىلىق مەيدانىدا بولدى. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى «چوڭ ئىشلار» بىلەن كارى بولمىدى، شۇڭا ئۇنى ھەممە ئادەم ئۇنتۇپ كەتتى. ئۇ شۇ يىلقى قىشنى پارنىكتىكى بۇغداي مايىسلىرىنى كۆزىتىش، پەرۋىش قىلىش بىلەن ئۆتكۈزدى - دە، تۆتىنچى ئاينىڭ باشلىرىدىن كېيىن مايىسلارنى ئېتىزغا كۆچۈردى. ئۇ تەجرىبە ئېتىزىنىڭ بېشىغا كەپە تىكىۋېلىپ ئىشلىدى. ئوقۇدى، يالغۇز ئۆزى تەمبۇر چېلىپ غىڭشىپ ناخشىمۇ ئېيتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مۇشۇ مەيدانغا ئەمگەك قىلغىلى چۈشكەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن بولغان راھەت ئىسىملىك قىز ئۇنىڭ كەپىسىگە كىرىپ كەلدى.

— سىز قايسى پەي؟ — دېدى قىز ماش رەڭ شىم - تۇجۇركا ئىچىدىكى كېلىشكەن قەددى - قامىتىنى تىك تۇتۇپ.

— بۇغداي پەي؟ — دېدى ئەسئەت كىتابىدىن بېشىنى كۆتۈرمەي سوغۇقلا قىلىپ.

— مەنمۇ ئاگرونومىيە ئىلمىنى ئوقۇغان، — دېدى قىز يېقىملىق ئاۋاز بىلەن، — مەكتەپ پۈتكۈزىدىغانغا بىر يىل قالغاندا ئىنقىلاب بولۇپ كەتتى، ئىسىت ...

— ياخشى بوپتۇ، قارا يېرىڭىز ئازراق بولىدۇ ...

قىز قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى - دە، رېزىنكە ئۆتۈك كىيگەن، قوپال پۈتلىرىنى يىغماستىن يېنىچە ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى:

— ئەسئەت تېخنىك دېگەن كىشى سىز بولامسىز؟

— ھەئە.

— چاڭچۇندە ئوقۇغانمۇ سىز؟
— ھەئە.
— رۇس تىلى، ئىنگلىز تىللىرىنىمۇ بىلەمسىز؟
— ئانچە ـ مۇنچە ...
— بۇغداينىڭ يۇقىرى مەھسۇلاتلىق، سوغۇققا چىداملىق سورتلىرىنى يېتىشتۇرۇشنى سىناق قىلىپ نەتىجە قازىنالمىغان ئوخشايسىز ـ ھە؟
— قازاندىم.
— يالغاندۇ؟
— مەيلىڭىز.
— مېنى شاگىرتلىققا قوبۇل قىلالامسىز؟
— ياق.
— نېمىشقا؟
— ئېرىڭىز ئۇرۇشۇپ چىشىمغا تېگىدۇ.
قىز پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى.
— مەن توي قىلمىغان تۇرسام ...
— بەرىبىر ...
— بوپتۇ، قوبۇل قىلمىسىڭىز ماڭا كىتاب بېرىپ تۇرالامسىز؟
— ياق.
— نېمىشقا؟
— ئىچ پۇشۇقى چىقىرىدىغان كىتاب مەندە يوق ...
— مەن ھەممىدىن زېرىكتىم، ئەسئەت ئاكا، — دېدى قىز يېنىچە ياتقان، ساقاللىرى قىرىلمىغان يىگىتنىڭ كىر چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى چىمدىپ تۇتۇپ، — «ئىنقىلاب» دېسە بېشىم ئاغرىيدىغان بولدى. مەنمۇ «بۇغداي پەي» بولسام دەيمەن.
— ئىختىيارىڭىز.
— ئۇنداق بولسا ماڭا ئۇستاز بولمىسىز ـ دە.
— ياق.

ئۇيغۇر كتاب توربىكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ياخشى شاگىرت بولالايمەن. ھېچ بولمىسا مايسا كۆچۈرۈش، پارنىك ئەينەكلىرىنى سۈرتۈشكە بولسىمۇ يارايمەن، ماقۇل دەڭا!

قىز ئەسئەتكە خېلىغىچە يالۋۇردى. ئەمما، ئەسئەت قىزغا ئالىيىپ قاراپ قويدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كەپە ئىشىكىنى كۆرسەتتى:

ـــ شۇنچە ھېرىسمەن بولسىڭىز يەر كەڭ، بىر يەرگە كەپە تىكىپ تەجرىبە قىلىۋەرمەمسىز!

قىز بۇ ئادەمنىڭ قوپال ئاۋازىدىن رەنجىدى ـ دە، لېۋىنى چىشلەپ كەپىدىن چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى يېرىم كېچىدە ئەسئەت يالغۇز چىغ تۇۋىدە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ بىر كىتابنى تاتىلاپ چىقاردى، ئۇ كىتابنى قولتۇقىغا قىسىپ ئورنىدىن تۇرۇشىغا، ھېلىقى قىز يالغان مىلتىقنى تەڭلەپ:

ـــ كۆتۈرۈڭ قولىڭىزنى! ـــ دېدى.

ـــ سىزگە نېمە لازىم؟ ـــ دېدى ئەسئەت قاتتىق چۆچۈگىنى ئۈچۈن قىزدىن رەنجىپ.

ـــ قولتۇقىڭىزدىكىسى لازىم، ئەگەر مېنىڭ تەلىپىمنى قوبۇل قىلمىسىڭىز كىتابلىرىڭىزنى كۆيدۈرگۈزۈۋېتىمەن!

ئەسئەت كىتاب كۆيدۈرۈشتىن ناھايىتى قورقاتتى. بىر يىل بۇرۇن ئۇنىڭ ئۈچ يەشىك ياخشى كىتابلىرىنى مۇشۇ قىزغا ئوخشاشلار كۆيدۈرۈۋېتىشكەنىدى.

ـــ سىزگە قانداق كىتابلار لازىم؟

ـــ ئۇرۇقچىلىق كەسپىگە دائىر.

ـــ ئۇيغۇرچە ئۇنداق كىتابلار يوق.

ـــ خەنزۇچىسىنى چۈشىنەلەيمەن. چەت تىللىرىدىكىسىنى سىزدىن ئۆگىنىمەن.

ـــ ھەر كۈنى ئون كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىپ بۇ پاشىلىققا كېلەمسىز؟

— ياق، مەنمۇ سىزنىڭ يېنىڭىزغا كەپە تىكتىم.
— مەن نارازى.
— بۇ مېنىڭ ئىختىيارىم، — دېدى قىز ئوغۇل بالىلارچە دادىل سۆزلەپ، — قورقماڭ، مەن سىزگە زىيان سالمايمەن!
ئەسئەت قايتىدىن يەرنى كولاپ بىر كىتابنى ئالدى - دە، قول چىرىغى بىلەن مۇقاۋىسىنى يورۇتۇپ خېتىنى ئوقۇدى ۋە كىتابنى قىزنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆز كەپىسىگە قاراپ ئالدىراپ يۇرۇپ كەتتى.
ئەتىسى چۈش بىلەن قىز كۈلۈپ كىرىپ كەلدى. ئۇزۇن، گۈللۈك كۆك كۆڭلەك كىيىۋالغان قىزنىڭ تولۇق كۆكرەكلىرىگە ئەسئەتنىڭ كۆزى چۈشتى.
— مېنىڭ لەڭمىنىمنى يەپ باقامسىز؟ — قىز ئۇنىڭغا تەبىئىي، ساپ بىر تۇيغۇ بىلەن كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويدى.
— لەڭمەن! — ئەسئەتنىڭ كۆزلىرىدە خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى چاقنىدى، — جان دەپ!...
قىز تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ لەۋلىرىدە كۈلكە كۆردى.
ئەسئەت ئىككى تەخسە لەڭمەن يېگەندىن كېيىن قىزغا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ چاقچاق قىلدى:
— بۇغداي سورتى يېتىشتۇرۇشكە قانداقسىزكىن، ئەما لەڭمەن سورتىغا يارايدىكەنسىز.
شۇنىڭدىن بېرى ئۇلار قانچە كۈنلەرنى مۇڭدىشىپ ئۆتكۈزۈشتى، بىللە ئىنگلىز، رۇس تىللىرى ئۆگەندى، بىللە لايغا مىلىنىپ، ھېرىپ - چارچاشتى، تەمبۇرغا جور بولۇپ بىللە ناخشا ئېيتىشتى. ئۇلار ئاخىر بىر - بىرىنىمۇ چۈشىنىشتى: راھەتمۇ بىكاردىنلا بۇ يالغۇز ئەرنىڭ يېنىغا كەپە تىكىپ كېلىۋالغان ئەمەس ئىكەن، ئۇنىڭغىمۇ مۇشۇنىڭدىن باشقا يول يوق ئىكەن. ئۇنىڭ دادىسى تۇرمىدىكەن، ئانىسى ئۆكىلىرى بىلەن يىراق يېزىغا ئەمگەككە چۈشۈرۈلگەن، ئۆزى بولسا ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈۋالسام جەمئىيەتتە بىر كىشىلىك

www.uyghurkitap.com

ئورۇنغا ئىگە بولۇپ قالارمەن، دەپ ئۈمىدلىنىپ يۈرگەنىكەن. لېكىن، مەكتىپى ئۇنىڭغا لازىم بولغان بىلىمنى بېرەلمەپتۇ. ساۋاقداشلىرىدىن نۇرغۇنلىرى «ئىنقىلاب» بىلەن ئىستىقبالغا ئىگە بولۇشىغا ئىشىنىپ «كەسپىي ئىنقىلابچىلار»دىن بولۇپ كېتىپتۇ. لېكىن، راھەت: «پۈتۈن جۇڭگولۇق ئىنقىلابچى بولۇپ كەتسە، نۇرغۇنلىغان كەسپىي ئىشلارنى كىم قىلىدۇ؟ مەسىلەن، ئاگرونومىيە ئىلمىنى بىلمەي تۇرۇپ قانداقمۇ يېزا ئىگىلىك ئالىمى بولغىلى بولىدۇ؟ بۇنداق ئالىملار بولمىسا ئاشلىق مەھسۇلاتىنى قانداق ئاشۇرغىلى بولىدۇ؟ ئاشلىق كۆپەيمەي ئادەم كۆپىيىۋەرسە ئاقىۋەت نېمە بولىدۇ؟...» دېگەندەك سوئاللارغا جاۋاب تاپالماي، ساۋاقداشلىرى بىلەن پات ـ پات مۇنازىرىلىشىپتۇ، لېكىن قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب تاپالماپتۇ. راھەتكە ئوخشاش «ئىنقىلاب»تىن زېرىكىپ بېرەر كەسىپ ئىگىلىۋېلىش ئۈچۈن ئىنتىلىۋاتقان ياشلار بىلىملىك زىيالىيلار توغرۇلۇق سۆزلەشكىنىدە، پات ـ پاتلا «ئەسئەت» دېگەن ئىسىمنى تىلغا ئېلىشىدىكەن، راھەتمۇ ئاگرونومىيەگە قاتتىق ھەۋەس باغلىغان قىز بولغاچقا ئەسئەتكە قىزىقىپ قاپتۇ. ئەسئەت بىلەن يېقىنلىشىش، ئۇنىڭ ياردىمىگە ئىگە بولۇپ كەسپىي بىلىم ئىگىلەش بارا ـ بارا قىزنىڭ ئارزۇسى بولۇپ قاپتۇ.

ئارزۇ كىشىنى يېتەكلەيدۇ. ئارزۇ كۈچ، ئۇ كۈچ سېنى قارام، باتۇر ۋە تىنىمسىز قىلىۋېتىدۇ. مانا، راھەتنىمۇ باشقا ھېچ نەرسە توغرىسىدا ئويلىمايلا يالغۇز ئەرنىڭ يېنىغا ئەكەلگەن كۈچ ـــ ئاشۇ ئارزۇ ئەمەسمۇ؟ يېقىنلىق ئۇلارنى بىر ـ بىرىدىن تەپ تارتىدىغان، قورۇندىغان قىلىپ قويدى. چۈنكى ئۇلار يېقىنلاشقاندىن كېيىن بىرى ئەر، يەنى قارىماققا قېرى كۆرۈنگەن بىلەن تېخى ئۆيلەنمىگەن يىگىت، يەنە بىرى قىز، يەنى ئوغۇل بالىلارەدەك ژارقىراپ ـ جارقىراپ يۈرگىنى بىلەن تېخى ئىپپەتلىك قىز ئىكەنلىكىنى بىلىشتى.

ئۇلار هەممە ئىش توغرۇلۇق سۆزلەشتى، لېكىن مۇھەببەت توغرۇلۇق لام ـ جىم دېيىشمىدى ... ئىككىيلەن چاپقۇداپ ياغقان يامغۇردا خىمىيەۋى ئوغۇت بېرىۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ يېنىغا قورال تۇتقان ناتونۇش ئادەملەر كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى يالقۇن يامغۇردا پاتقاقتا مىلىنىپ يۇرۇپ، تەجرىبە ئېتىزىدىكى بۇغداي ئىسىملىك چىرايلىق يىگىت ئەسئەتنىڭ كۆزىگە قادالدى:

— ئۇچ كۈن بۇرۇن پۈتۈن ئاشلىقنىڭ «ئىسيانچىلار سىلىكىبۇسى»غا تاپشۇرىسەن دەپ بۇيرۇق بەرسەك، نېمىشقا تېخىچە بىر دان بەرمىدىڭ؟

— بۇغداي يوق ! — ئەسئەت تەمكىن جاۋاب بەردى.

— كۈزدە خاماندىن مىشكاپ ـ مىشكاپلاپ توشۇغان بۇغداي قېنى؟

— ئۇ دېگەن سورتلۇق بۇغداي ئۇرۇقلىرى !

— شۇنى تاپشۇر !

— ھەممىسىنى دورىلىۋەتكەن، يېگىلى بولمايدۇ.

— بىزنى يېمىسۇن دەپ دورىلىدىڭمۇ؟

— ھەئە !

— ئىنقىلابىي ئاممىا بىلەن قارشىلاشقىنىڭ راستمۇ؟

— راست !

— قىلمىشىڭ نەق ئەكسىلئىنقىلابچىنىڭ جىنايىتى.

— بۇغداي سورتلىرىنى يېتىشتۇرگىنىممۇ؟

— باغلا !

بىرىنچى باغلاق ئەسئەتنىڭ قوللىرىنى گەجگىسىگە چىقىرىۋەتتى، ئەسئەت قاتتىق بىر ئىڭرىدى ـ دە، ئوت چاقنىغان كۆزلىرىنى راھەتكە تىكتى. راھەت ئۇنىڭ تامدەك تاتىرىپ كەتكەن چىرايىغا، نەشتەردەك تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىگە بىرلا قاراپ ئۇنىڭ دېمەكچى بولغىنىنى چۈشەندى. ئۇ: «مېنىڭ خورلىنىشىمغا سىز سەۋەبچى، سىز مېنىڭ بىلەن

يېقىنلاشمىغان بولسىڭىز، يالقۇن مېنى بۇنچە قىينىمىغان بولاتتى!» دېمەكتە ئىدى. راھەت ئىختىيارسىز يالقۇنغا تاشلاندى:

— سىز ۋىجدان دېگەننى نەگە چۆرۈۋەتتىڭىز؟

— ئىنقىلاب دۇشمەنلىرىنىڭ قوينىغا كىرىۋېلىش ۋىجدان ئىگىسىنىڭ پەزىلىتى ئىكەن — دە!

— ئۇياتسىز تۆھمەتخور! — قىز يالقۇنىنىڭ كاچىتىغا غەزەپ بىلەن ئۇردى.

راھەتنىڭ بىر كاچىتى ئۇچۇن يالقۇن ئەسئەتنى قوپالمىغۇدەك قىلىپ قاتتىق ئۇرغۇزدى.

ئەسئەت بىرنەچچە كۇندىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ ئۆز كەيپىسىدە ياتقىنىنى، راھەتنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ دورا ئىچۇرۇۋاتقىنىنى كۆردى. ئەسئەت ئارانلا كۆزىنى ئېچىپ قىزغا قارىغاندا، قىزنىڭ ياشلىق كۆزىدىن مېھرىبانلىق، يېقىنلىق ئالامەتلىرىنى چۇشەندى ...

ئۇ راھەت بىلەن ئۆتكەن كۇنلەردىن يەنمۇ لەززەتلىك خاتىرىلەرنى ئەسلىگەن بولار ئىدى. ئىشىك ئېچىلىپ ئۆيگە ئاگرونوم قىز كىرىپ كەلدى.

— ئۇخلىمىدىڭىزمۇ؟ — ئەسئەت كەينىگە بۇرۇلۇپ قىزدىن سورىدى.

— زادى ئۇيقۇم كەلمىدى، سىزدىن بىر نەرسىنى سوراي دېۋىدىم.

— قېنى، سوئالىڭىزنى سوراڭ، — دېدى ئەسئەت ھېلىقى قەنت سېلىنغان چايدىن ئىككى يۇتۇم ئىچىۋېتىپ.

3. سۇبھى

ئەسئەت ئەتىگەن تاپشۇرۇۋالغان بۇ خەتنى يېتىش ئالدىدىلا ئوقۇدى.

«سۆيۈملۈك ئەسئەت ئاكا!

سىزنى «ئەسئەت ئاكا» دېيىش قانچىلىك ئازابلىق - ھە! مەن ھازىر مۇھەببەتنىڭ تۇنجى ئازابلىرى بىلەن بەختتىن بىھوش بولغان ياش قىز ئەمەسمەن. ۋىجدان ئالدىدا خۇددى يېقىن دوستلىرىمغا راست گەپ قىلالمىسامۇ، لېكىن تەنتەنە بىلەن شۇنى جاكارلىيالايمەن: سىز مېنىڭ سۆيگىنىم، سىز مېنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھىم، گەرچە بىز قانۇنلۇق ئەر - خوتۇن بولمىغان، ئەر - خوتۇنلار ئارىسىدا بولىدىغان رەسمىيەتلىك ئىشلارنىڭ ئەڭ تۆۋەن شەكىللىرىدىنمۇ ئۆزىمىزنى تارتقان بولساقمۇ، بىز ئۆمۈرلۈك ئەر - خوتۇن. چۈنكى مېنىڭ سىزدىن باشقا سۆيگىنىمنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. سىز ئۆزىڭىز تاللىغان ھايات يولىدا مېڭىش قارارىغا كەلگەنلىكىڭىز سەۋەبى بىلەنلا، بىز ھازىرغىچە ئاكا - سىڭىل دېگەن نام بىلەن بىر - بىرىمىزنى ئاتاپ كېلىۋاتىمىز. مەن سىزدىن زادىلا نارازى ئەمەسمەن. سىز خېتىڭىزدە مۇز بىلەن ئوتنى قانداقمۇ بىر - بىرىگە چاتقىلى بولىدۇ دەپسىز. مەن بۇ گېپىڭىز ئۈچۈن ئازابلىنىمەن. لېكىن رەنجىمەيمەن. كۆز يېشى بىلەن يۈرەك يارىسىنى ساقايتىۋالىدىغان ئاياللار ئازمۇ؟ مەن سىزگە دائىم دەيتتىمغۇ، مەن سىزگە زادىلا ماڭا ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇڭ دەپ تەلەپ قويمايمەن. مېنىڭ كۈتۈۋاتقىنىم سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزمۇ ئەمەس، چۈنكى مەن ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىمنى چۈشىنىمەن. بىلىمەن، سىزنىڭمۇ يۈرىكىڭىز يارا. ئاشۇ يارا سىزنى ئاياللار ئالدىدا قورۇندىغان، خورسىنىدىغان، ئۆزىڭىزنى ئەيىبلىك ۋە ئاجىز ھېسابلايدىغان قىلىپ قويغان. سىزنى مۇشۇ ھالغا سالغان يۈرەك يارىسى مېنى ساق قويارمۇ؟ مەن قانداقمۇ مۇھەببەتتىن ئايرىلغان بىر ئائىلىنىڭ ئىگىسى بولالايتتىم؟ يەنە تەكرارلايمەن: مېنىڭ خۇشاللىقىم، سىزنىڭ بۇ دۇنيادا قاپاق تۇرۇپ، خىيال بىلەن تۇرۇپ بەرگىنىڭىز ... مەن ھەر كۈنى خىزمەتتىن بىكار

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بولسامىلا سىزنى ئويلايمەن. سىز بىلەن بىللە بولغان كۈنلەر بىرمۇبىر، نەچچە تەكرارلىنىپ كۆز ئالدىمدىن ئۆتىدۇ. تۇنۇگۈن ھېلىقى دوختۇر دوستىڭىز ماڭا تۇرمۇش قۇرۇش توغرىسىدا يەنە تەكلىپ بەردى. شۇنچىلىك جىق يىغلىدىمكى، «ئىنقىلاب» تا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن دادامنىڭ جەسىتى ئۇستىدە شۇنچىلىك يىغلىغان بولۇشۇم مۇمكىن. دوختۇر ياخشى ئادەم، ئۇنى رەنجىتىشىمۇ ئازابلىق. ئۇ بۇ توغرىدا سىز بىلەن سۆزلەشكەنلىكىنى ماڭا ئېيتتى. سىز ئىختىيارنى ماڭا قويۇپسىز ۋە: «مەن راھەتنى ھېچنېمىگە زورلىيالمايمەن» دەپسىز. دوختۇر ماڭا دەرد ئېيتىپ: ياشلىقىم تۇرمە، تارىم ئەمگىكى بىلەن ئۆتۈپ كەتتى، قىرىق نەچچە ياشلىق ئادەم بولغىنىمدا جەمئىيەتكە ئارىلاشتىم. مەيلى، بۇنىڭغا ئۆكۈنمەيمەن. بۇ بىر تارىخنىڭ خاتا يېزىلغان ۋاراقلىرى ... لېكىن راھەت، يىگىتلىك چاغلىرىم مۇھەببەتسىز ئۆتۈپ كەتتى، يىگىتلىك چاغلارنى تەكرارلىغىلى بولسىمىغۇ كاشكى، ئىسىت دېدى. ئۇنىڭغا ھېسداشلىق، مەدەت لازىم ئىدىغۇ. لېكىن، دوختۇر مېنىڭدىن بۇ نەرسىلەرگە ئىگە بولالمىدى. ئۇ ھاياجان بىلەن ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەۋاتقىنىدا، مەن سىزنى ھېلىقى چاغدا ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ قويغان يەردىن دوستلىرىمنىڭ ياردىمى بىلەن كۆتۈرۈپ ئاچىققانلىرىم، ئېشەك ھارۋىسىغا ياتقۇزۇپ، ھارۋىنى ئۆزۈم ھەيدەپ كەپىزگە ئەكەلگەنلىكىم، ھەتتا كۆچىلىكىنىڭ ئالدىدا سىزنى ئاقلاپ مۇنازىرىلەشكەنلىكىم ۋە شۇ قاتارلىق ئىشلارنى ئويلاپ ئولتۇردۇم ...

ئەسئەت ئاكا! بىزنىڭ ياشلىق باھارىمىز ئۆتتى. مەن ئوتتەك قىزغىن چاغلىرىمنى سىزنىڭ يېنىڭىزدا ئۆتكۈزدۇم. ئۆزۈمنىڭ ساپ، تۇنجى مۇھەببىتىمنى سىزدىن ئايىمىدىم. گەرچە بۇنىڭ بەدىلىگە كۆڭلۈم قانائەت، ۋۇجۇدۇم راھەتكە ئىگە بولالمىغان بولسىمۇ، ئۆزۈمنى بەختسىز ھېسابلىمايمەن.

سەۋەبى، مەن غايەمدىكى ئادەمنى سۆيدۇم. ئۆزۈمگە ئادەم بولۇشتا ئۇلگە بولالمىغۇدەك ئادەمگە يۇرىكىمدىكى ئاق گۈزەل نەرسىلەرنى بېغىشلىدىم. سىزگە يۈزمۈيۈز دېمىگىنىم بىلەن، سىزدىن ئاستىرتىن ئۆگەندىم، بىلىمىنىڭ تار قەپىسىدىن يۇگۇرۈپ چىقىپ، ئىلىم - پەننىڭ چەكسىز يايلىقىدا قىيغىتىشنى، بىلىم ئىگىلەش، ئىجاد قىلىش ئارقىلىق تۆھپە يارىتىپ، ئۈزلۈكسىز ھالدا ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىنى ئاشۇرۇشنى مەن بىرىنچى قېتىم سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدا كۆردۈم. سىزنى ئەخلەت دېگۈچىلەر مېنىڭ كۆز ئالدىمدىلا ئۆزلىرىنىڭ خاتا قاراشلىرىنى ئىقرار قىلىشىپ، ئاخىر سىزنى ئالتۇن دېيىشتى. سىزنىڭ كېرەكسىز دېيىلگەن سۈپەتلىرىڭىز ئاخىرىدا خىسلىتىڭىز بولۇپ چىقتى: سىزنى «ئەخمەق» دېگۈچىلەر ئەمدى «تالانت ئىگىسى» دېيىشتى. «كاج» دېگۈچىلەر «ئادىل» دېيىشتى. «كۆكقۇرت» دېگۈچىلەر «بۇركۇت» دېيىشتى ... بىلىمەن، سىزنىڭ بۇ قۇرلارنى ئوقۇپ يۈزىڭىز قىزىرىۋاتىدۇ، پەقەت بىرلا قېتىم دەۋېلىشقا رۇخسەت قىلىشىڭىزنى سورايمەن.

ئەسئەت ئاكا ! ئەۋەتكەن سوۋغىلىرىڭىز ئۈچۈن سىزگە كۆپ رەھمەت. بۇ ئىلى سوۋغىلىرىدىن سىزنىڭ ماڭا تونۇش ۋە مەن ئۈچۈن قىممەتلىك ھېدىڭىز كېلىپ تۇرىدۇ. سىز ھېلىقى ئاگرونوم قىز توغرىسىدا: مەن مانا مۇشۇنداق ئادەملەرنى قەدىرلەيمەن ! دەپ يېزىپسىز، ئۇ گېپىڭىز بىلەنلا مەن ئۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. كېلەركى خېتىڭىزدە ئۇ قىز توغرۇلۇق ئوبدانراق يېزىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

راھەت

1980 - يىلى 8 - ئاينىڭ 12 - كۈنى، ئۈرۈمچى»

ئاگرونوم قىز توغرۇلۇق يېزىش ئەسئەت ئۈچۈن تولىمۇ

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى www.uyghurkitap.com

كۆڭۈللۈك، ئۇ شۇ قىز ھەققىدە بىلگەنلىرىنى راھەتكە تەپسىلىي يېزىش ئۈچۈن ئۈستەلگە مۈكچەيدى.

«سالام راھەت! بۇ خېتىمدە ھېلىقى ئاگرونوم قىز توغرىسىدىلا يازىمەن. قىزنىڭ ئىسمى سۇبھى ئىكەن. 1960 - يىلى 5 - ئاينىڭ بىر سەھىرىدە سۇبھى كۆتۈرۈلگەندە تۇغۇلۇپتۇ. مەن سىزگە ئاۋۋال سۇبھىنى سۈرەتلەپ بېرەي: قىز ئوتتۇرا بوي، زىلۋا، بۇغداي ئۆڭ. ئۇنىڭ كۆزلىرى ياز سەھىرىنىڭ تىنىق ئاسمىنىدەك سۈزۈك، ئۇنىڭ بۇرنى خۇددى مېنىڭ بۇرنۇمدەك قىرلىق ۋە ئۇزۇن (توۋا)، مۇندا قىمۇ ئوخشاشلىق بولىدىكەن، يۈزىمۇ سەل - پەل سوزۇنچاقراق، ئەما تولىمۇ يېقىملىق ۋە مېھرلىك.

تۇنۇگۈن ئۇ مېنى تەجرىبە ئېتىزىغا باشلاپ باردى. ياپياشلا بىر قىزنىڭ ۋېلىيامىس قانۇنىنى سىناق قىلىشقا ئۇرۇنۇشى نۇرغۇن كىشىلەرگە بىر خىل قارامىلىق بولۇپ تۇيۇلسا كېرەك، لېكىن ماڭا (ۋە سىزگە) بۇ ئىشى زادىلا غەلىتە ياكى سۈنئىي تۇيۇلمايدۇ. قىزنىڭ تەجرىبە ئېتىزىدا قازانغان مۇۋەپپەقىيىتىنى سىزگە تەپسىلىي سۆزلەپ ئولتۇرۇشۇم ھاجەتسىز. ئۇنىڭ يىگىرمە مو يەرگە ئالماشتۇرۇپ تېرىشى، يېشىل ئوغۇت بىلەن تۇپراقنى ياخشىلاشنى سىناق قىلىپ، بۇغداينىڭ مو بېشىغا كېلىدىغان بىرلىك مەھسۇلاتىنى يەتتە يۈز جىڭدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلىكى سىزگىمۇ ۋە بىزنىڭ پۈتۈن ئىدارىمىزگىمۇ مەلۇم.

بۇ يەردە يەنە نۇرمۇھەممەت ئىسىملىك بىر مال دوختۇرى بار. ئۇ ئۆز كەسپىگە يۆلىنىپ يۇقىرى ئىناۋەت ۋە بايلىققا ئىگە بولۇۋاپتۇ، بولۇپمۇ يايلاق مەزگىلىدە ئۇنىڭ ساقسى ئالچۇ چۈشىدىكەن. نەپسى يامان چوڭ - كىچىك ھوقۇق ئىگىلىرىگە ساق قويلارنى كېسەل بىلەن ئۆلدى، دەپ خەت يېزىپ بېرىدىكەن - دە، ئۇنىڭ بەدىلىگە ئۆزى بەگ، ئۆزى خان بولۇۋېلىپ ھوقۇق يۈرگۈزىدىكەن.

بىز مەيدانىڭ كۇنچىقىش تەرىپىدىكى ئۆستەڭ بويىدا سايىدا تاۋۇز يەپ ئولتۇراتتۇق. ئاشۇ نۇرمۇھەممەت دېگەن يىگىت ئات ئوينىتىپ يېتىپ كەلدى. ئۇ ئېتىدا سىڭار يان ئولتۇرۇپ قىزغا خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان ئاچ كۆز كۆزى بىلەن تىكىلىپ (ماڭا قاراپمۇ قويماستىن)، چىرايلىق قىسقا بۇرۇتىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ خۇرجۇنىنى تەڭلىدى:

— مۇشۇنىڭغا مۇزدەك تاۋۇزدىن ئىككىنى غاچچىدە سېلىپ بېرىڭ، خىزمىتىڭىز يارىسا، كۆزلۈككە تارسسىدە توخلا بىلەن مۇكاپاتلىنىسىز ...

— مەن تاۋۇزچى ئەمەس.

— چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىشنىمۇ ئۆگىنىپ قويۇڭ، قىزچاق!

— ھۆرمەت ئىگىلىرىنى رەنجىتكىنىم يوق ...

— مەن نېمە ئۈچۈن سىزنىڭلا ھۆرمىتىڭىزگە سازاۋەر بولالمايمەن ـ ھە؟

— ئۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىز ...

نۇرمەھەممەت تاتىرىپ كەتتى. لېكىن، موخۇركا ئوراۋېتىپ قىزغا يەنە ئىلتىماس قىلدى:

— ماڭا غاچچىدە بىر چاشكا مۇزدەك سۇ بەرسىڭىز.

سۇبھى ئۇنىڭغا ئۆز چاشكىسى بىلەن سۇ سۇندى. نۇرمەھەممەت سۇنى ئىچىپ بولۇپ ھاياسىزلىق بىلەن قىزنىڭ چاشكىسىنى پۈركىدى ۋە قىزغا قايتۇرۇپ سۇندى. قىز چاشكىنى ئالدى ـ دە، ئۆستەڭگە قارىتىپ ئاتتى. نۇرمەھەممەت ئوڭايسىزلىنىش، خىجىل بولۇش ئورنىغا ھىجىيىپ ئاتتىن چۈشتى. ئېتىنى يېشىل ئوغۇت ئۈچۈن ئۆستۇرۇلگەن بېدىلىككە نوختىسى بىلەن قويۇۋېتىپ، بىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىپ زوڭزايدى:

— قوپاللىقمۇ چوڭ ئەيىب، قىزچاق! — دېدى ئۇ سۇبھىنىڭ پەرۋاسىز، ئەمما يوشۇرۇن غەزەپتىن ئوت بولۇپ

ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىنى www.uyghurkitap.com

يېنىۋاتقان كۆزلىرىگە قاراپ، — گۈزەللىكىڭىزگە تەسىر يەتكۈزىدىغان قىلىقلارنى ئۆگەنمىگىنىڭىز ياخشى...

— ماڭا نەسىھەت قىلىمەن دېمەي، ئاۋۇ باشباشتاق ئېتىڭىزنى باشقۇرۇڭ، — دېدى قىز ئەمدى غەزەپتىن تاتىرىپ، — بۇ يەر سىزنىڭ يايلىقىڭىز ئەمەس، تەجرىبە مەيدانى!

— مېنىڭ ئېتىم پۈتۈن مەيداننىڭ خوجايىنى، نەنى خالىسا شۇ يەردە ئوتلاۋېرىدۇ!

— ئۇنداق بولسا، مەنمۇ بۇ يەرنىڭ خوجايىنى، زوراۋانلىقنى چەكلەش قولۇمدىن كېلىدۇ!

قىز سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئاتنىڭ چىۋىسىغا تاش ئاتتى. ئات ئۈركۈپ، ئېگەر - جابدۇقى بىلەن قاچتى.

مەن قىزنى قوللىدىم:

— مانا ئەمدى مال دوختۇرىنى پىيادە يۈگۈرۈشكە مەجبۇر قىلدىڭىز!

مال دوختۇرى خۇرجۇنىنى پۇلاڭلىتىپ ئېتىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كەتتى.

— تۈنۈگۈنلا ئاق چېچەكلىك بېدىدىن بىرمۇنچە يەرنى ئورۇپ، باغلاپ ئېلىپ كېتىپتۇ! — دېدى سۈبھى قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، — ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى. ئاق چېچەكلىك بېدە ياخشى ئىكەن: تېرىغان يىلى ئۇرۇقلايدىكەن. بىر، ئاغدۇرۇپ تاشلىغاندىن كېيىن كېلەر يىلى كۆكلەپ چىقمايدىكەن. ئىككى، چىرىشىمۇ تېز بولىدىكەن، ئۈچ ... ئورۇپ ئاتقا يېگۈزۈۋەتكەن يېرى راسا بولۇق، قويۇق يېرى ئىدى. شۇ يەرنىڭ ئوغۇتلانغاندىن كېيىنكى توپىسى بىلەن ئوغۇتلانماستىكى توپىسىنىڭ كالتسىي تەركىبىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەي دەپ تېخى پىلانلاپ يۈرەتتىم، ۋاي ئىسىت!...

بۇ گەپلەرنى ئېيتقاندا قىزنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى. ئۇ ماڭا كۆك پۇرچاق، بېدە، قىچا قاتارلىق كۆك ئوغۇتلاردىن تۇپراققا ئۆتىدىغان كالتسىي ماددىسىنىڭ سېلىشتۇرمىسىنى

تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى. ئۇ مەخسۇس بوتۇلكىلارغا، يەشىكلەرگە قاچىلانغان توپىلارنى چىمداپ ئېلىپ، خۇددى كېپەك ئالتۇننى ئالىقىنىغا ئېلىۋالغاندەك ئەتىۋارلاپ، ئاۋايلاپ، شۇنچىلىك قىزغىنلىق بىلەن سۆزلىدىكى، مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ چىن كۆڭلۈمدىن سۆيۈندۈم. ئۇ سورىغان سوئاللارغا چۈشىنىشلىك جاۋابلارنى تەييارلاش ئۈچۈن قانچە كېچىلەرنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزمەن.

راھەت! مەن ئۇنىڭ كەسپىنى سۆيۈش روھىنى سىزگە ۋە ئۆزۈمگە ئوخشىتىمەن. ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى ساپلىقنى بولسا بىزدىن ئۇستۈن قويغۇم كېلىدۇ. ناھەق ئىشلارنى كۆرگەندە بىز غەزەپلىنىش، غوتۇلداش بىلەنلا چەكلىنىمىز. ئۇ بولسا ئېلىشىش، يېڭىش ياكى يېڭىلىش بىلەن توختايدۇ. نۇرمەھەممەتنىڭ بېدە ئوغرىلىغىنى ئۈچۈن پارتكومغا ئەرز قىپتۇ. ئا شۇجى ئۇنىڭغا پىسەنت قىلماپتىكەن، سۇبھى يۇقىرى دەرىجىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىغا ئەرز قىلىمەن ياكى گېزىتكە ماقالە يېزىپ قىلمىشىنى ھەممە يەرگە يايىمەن دەپتۇ. ئا شۇجى چۆچۈگەن چېغى، ئاخىر نۇرمەھەممەتكە ئەللىك يۈەن جەريمانە قويۇپ ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بېرىپتۇ.

— ئۆيۈمگە ئوت قويۇۋەتسە ۋاي دېمەيمەن، — دېدى سۇبھى ئىنچىكە قاشلىرىنى يىمىرىپ سۆزلەپ، — ئەمما لېكىن، بىرىنچىدىن، تەجرىبە ئېتىزىغا زىيان سالسا؛ ئىككىنچىدىن، ئۇستۇمدىن گەپ تاپسا؛ ئۈچىنچىدىن، قاقتى - سوقتى قىلىپ خىيانەت قىلىشسا؛ تۆتىنچىدىن، ماڭا يامان نىيەتتە گەپ قىلسا، مەيلى كىم بولسۇن ئۇنىڭدىن يانمايمەن!

قەدىرلىك راھەت، سۇبھى ناھايىتى جۇرئەتلىك ئىكەن. مەن ئۇنىڭ تەجرىبە ئېتىزىنىلا ئەمەس، ئۆزىنىمۇ ھەرقاچان ھىمايە قىلىشقا ۋە ئۆز قىزىمدەك كۆرۈشكە بەل باغلىدىم. ئاڭلىساق، ناھىيەدىن بىر ئايال ھاكىم كەلگۈدەك. كۆزىمىز تۆت، ھاكىم تېزرەك كەلسە، بىزنى قوللىسا، بۇغدايىنى ئالماشتۇرۇپ تېرىش،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يېشىل ئوغۇت بىلەن تۇپراقنى ياخشىلاش ئىشىنى پۈتۈن ناھىيەدە قوللىنىپ، ئىلى ۋادىسىنى تېزرەك بۇغداي ئامبىرىغا ئايلاندۇرۇۋەتسەك ئەجەب ئەمەس!

ئەسئەت

1980 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى، غۇلجا»

4. ھاكىم

«بېيجىڭ» ماركىلىق پىكاپ مەيدان مېھمانخانىسى ئالدىدا توختىدى. پىكاپ كەلسىلا دائىم يۈگۈرۈپ چىقىشقا ئادەتلەنگەن نۇرمەھەممەت، مېھمان چۈشۈشتىن بۇرۇن پىكاپ ئىشىكى ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۇيناپ تۇرىدىغان خۇمار كۆزلىرى تېخىمۇ خۇمارلىشىپ، قىزىل مەڭزىدە بىردىنلا خۇشاللىق جىلۋە قىلدى.

ــ غىلمانبۇۋى ھەدە، غىلمان ھاكىم، سالامەت تۇرۇۋاتامسىز؟ ئاخشاملا بىز ئاۋام شۇجى، ئامىنەم يۈەنجاڭلار بىلەن سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىشۇۋىدۇق. مانا ئەمدى دىدارلاشتۇق. مېنىڭچە، مېھمانخانىغا چۈشمەيلا ئاۋام شۇجىنىڭكىگە چۈشسىڭىزمىكىن، ئۇ ئادەم ھازىرلا غېپىدە موتوسىكلىت بىلەن ئېتىز ئارىلاپ كەتتى. ئەكىلىڭ، بۇ سومكىنى غاچچىدە ماڭا ئامانەت بېرىڭ، غىلمانبۇۋى ھەدە!

ماشىنىدىن كۈلۈمسىرەپ بىر باش چىقتى، بۇ باش ھەرقانداق ئادەمنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان بىر گۈزەل ئايالنىڭ بېشى، سېنتەبىرنىڭ ئەتىگەنلىك قۇياشى ئىللىق نۇرى بىلەن ئۇنىڭ تولۇق يۈزىنى يورۇتقان، قاڭشارلىق بۇرنىنىڭ ئۇچىدىكى چېكىم ـ چېكىم تەر تامچىلىرى، چاچلىرىدىكى يۇپقا توزان، يوغان، ئۇزۇن كىرپىكلىك كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدىكى ئىنچىكە سىزىقلار كۆزگە روشەن چېلىقىدۇ.

ئۇنىڭ بۇغداي ئۆڭلۈك يۈزى قۇلىقىدىكى ھال رەڭ ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن ھالقىنىڭ قۇياشتا پەيدا بولغان شولىسىدىن قىزارغان. نېپىز لەۋلىرى ھىم يېپىلغان، ئۇ خىيالچان ۋە تەمكىن كۆرۈنەتتى.

— يولداش نۇرمەھەممەت، — دېدى ئۇ ئوتتۇز سەككىزگە كىرگىنىگە قارىماي تەمكىنى يوق بالىلاردەك بىر باغدىن - بىر تاغدىن سۆزلەۋاتقان يىگىتنىڭ باش - ئاخىرى يوق گېپىنى بۆلۈپ، — مەن مېھمانخانىدا دەم ئېلىپ تۇراي، سىز ماڭا يولداش ئاۋامنى تېپىپ بېرىڭ. ھە، راست ئۇرۇمچىدىن بىر يېزا ئىگىلىك ئالىمى كەلگەنىدىغۇ، شۇ كىشىنىمۇ تېپىپ كېلىڭ!

— ھازىرلا، ھازىرلا، غاچچىدە تاپىمەن غىلمان ھاكىم. ئۇ ئادەم بىزنىڭ سۇبھى قىزنىڭ تەجرىبە ئېتىزىغا بۇدۇشقاقتەكلا چاپلاشتى. يائاللا، ئادەمدىن گىياھنى، پۇلدىن توپىنى ئەتىۋار بىلىدىغان ئادەم دۇنيادا ئىككى بولسا بىرى شۇ، بىرى بولسا نەق ئۆزى شۇ. ئۇ ئالىم ئەمەس، مۇتەللىپ تېجىمەلنىڭ ئۆزىغۇ ... ھۆكۈمەت راسا تاللاپ!...

— يولداش نۇرمەھەممەت! — دېدى ئايال ماشىنىدىن چۈشۈپ، — ئەگەر باشقا زۆرۈر ئىشىڭىز بولمىسا مۇشۇ ماشىنا بىلەن بايىقىلارنى تېپىپ كەلسىڭىز.

نۇرمەھەممەت ئايالنىڭ ئەتلىك، قاملاشقان تەقى - تۇرقىغا زوقلىنىپ قارىغاندىن كېيىن، يەنە ۋالاقلىدى:

— خۇدايىم مېنى ئۇچ نەرسىدىن ئېيتمىغان: بىرىنچى ئىش، ھايۋانىنىڭ تومۇرىنى تۇتمەن دەڭا! ئىككىنچىدىن، مەنسەپ، خەت - چەك باشقۇرغۇچىغىمۇ غالچىلىق قىلمەن تېخى؛ ئۇچىنچى، ھاياسىزلىق بولسىمۇ ئېيتىۋېتەي، خۇدايىم ئايالدىن ئېيتمىغان، ئوتتۇز سەككىزگە كىردىم، مال دوختۇرخانىسىدا ياتاقتىمەن! ھا - ھا - ھا ...

شوپۇر ھاكىمنىڭ كۆز ئىشارىسى بىلەن نۇرمەھەممەتنى

ئېلىپ يۈرۈپ كەتكەندىن كېيىن، غىلمانبۇۋى ئۆزىچىلا شۇنداق دېدى:

ــ خۇدايىم ئۇچتىن ئېيتمىغىچە بىردىنلا، يەنى زۇۋاندىن ئېيتمىغان بولسا بوپتىكەن!

ھاكىم مېھمانخانىنىڭ دائىم ئۆزى ياتىدىغان بۆلۈمى ئالدىدا توختىدى. كۈتكۈچى قىز غىلمان ھاكىمنى كۆرۈپ خۇددى ئانىسىنى كۆرگەندەك خۇش بولۇپ، بۆلۈمىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ ئۇستەللەرنى ئالدىراش سۈرتۈپ چىقتى.

ــ سۇبھى قايسى ئۆيدە ياتىدۇ؟

ــ باغدىكى ياتاقتا كۆچۈپ بېرىۋالدى.

ــ نەچچە قىز بىللە ياتىدىكەن؟

ــ ئاخشام كىنوخانىدا كۆردۈم. ئۇچ قىزنى ئۆزىگە شاگىرت قىلىۋاپتۇ. مەنمۇ شاگىرت بولاي دەۋاتىمەن. دەپ قويسىڭىز غىلمانبۇۋى ھەدە، مېنىمۇ قوشۇۋالسۇن.

ھاكىم كۈلۈپ قويدى.

ــ ھېلىقى ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ئالىم قايسى بۆلۈمدە تۇرىدۇ؟

ــ تۆتىنچى ياتاقتا ئۆزى يالغۇز تۇراتتى. خېلى بولدى، ياتقى قۇلۇپلاقلىق، ئۆزى ئېتىزلاردىلا يۈرىدىكەن، دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىدە ياتىدىكەن. ئاڭلىساق، سۇبھى قىز ئۇ ئادەمدىن نۇرغۇن تېخنىكا بىلىملىرىنى ئۆگىنىۋاپتۇ. ئۇ ئادەم بىكار بولسىلا سۇبھىنىڭ تەجرىبە ئېتىزىدا ئەمگەك قىلىدىكەن.

شۇ چاغدا سىرتتا پىكاپ سىگنال بەردى ۋە ئارقىدىنلا زالدا ئاۋام شۇجىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ نۇرمەھەمەت، دەريا بويىغا چاپ، شەخستىن ئۆتنە ئال، كۈزلۈككە مال يايلاقتىن قايتقاندا بېرىۋېتىمىز!

قىسقا يەڭلىك، كۆك نىلون كۆڭلەك كىيىۋالغان ئاۋام ياتاقتا كۈلۈپ ـ يايراپ كىرىپ كەلدى.

ــ سالام، غىلمان ھاكىم! تازا ۋاقىتدا كەپسىز،

ئۇرۇقچىلىق مەيدانىدىن باشقىلارنىڭ تىراكتورلىرى 9 ـ ئايىنىڭ 2 ـ كۈنى ئېتىزغا چىقتى، ئەمدى خۇش بولغانسىز، ئاۋۋال ئېيتىپ قويايلى، بۇ يىل مەيدان بويىچە تېرىلىدىغان ئوتتۇز توّت مىڭ يەتتە يۈز سەكسەن ئۇچ مو كۈزگى بۇغداينى جەزمەن 10 ـ ئايىنىڭ 1 ـ كۈنىدىن بۇرۇن چوّكۇرۇپ بولىمىز!

ئۇ ئالدىراپ سۆزلەپ كىرىسلوغا چوّكتى. قارا نىلوندىن تىكىلگەن كەپكىسىنى بېشىدىن ئېلىپ، تەردىن ھوّللەشكەن چېچىنى بارماقلىرى بىلەن تارىدى. كۈتكۈچى قىز ئەكىرگەن ھوّل لوّڭگە بىلەن تەرىنى سۈرتۈپ بولۇپ، سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

— ئۇرۇقنى كۈنجۈرىگە ئارىلاشتۇرۇپ سىيالكا بىلەن سالىمىز، ئەتىيازلىققا قار كېتىشى بىلەن يەنە خىمىيەۋى ئوغۇت ...

— ئۇ چاغدا بۇغداينىڭ تەننەرخى قانچىگە توختايدۇ؟ بىر مو يەرگە يىگىرمە كىلودىن بەرگىلى تۇرسىڭىز، بىر كىلوسى بىر يېرىم يۈەن، دېمەك، يەرگە ئوغۇت ئۈچۈنلا ئوتتۇز يۈەن پۇل كەتتى دېگەن سۆز، بىز بۇرۇنلا سىزگە تۈپراقنى ياخشىلاشتا مال ئوغۇتى بىلەن كۆك ئوغۇتقا تايىنىش كېرەك دەپ كۆپ قېتىم جېكىلىگەنغۇ؟

— ھەر ئائىلىگە يىگىرمە كۇب مېتىردىن مال ئوغۇتى يىغىشنى سېلىق سالدۇق. ئاشۇرۇۋەتسە مۇكاپات. بىر كۇب مېتىرغا: سەككىز نومۇر، يەنە بىر سوم بېرىلىدۇ. ئورۇنلىمىسا بىر كۇب مېتىرغا بەش موچەندىن جازا.

— بۇمۇ ياخشى چارە ئەمەس، — دېدى غىلىمان ھاكىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۇپ، — يولداش ئاۋام، كۆك ئوغۇت بېرىش ۋە ئالماشتۇرۇپ تېرىشنى تەجرىبىدىن ئەملىيەتكە كۆچۈرۈش كېرەك. ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ئالىمنىڭ تەكلىپىنى نېمىشقا رەت قىلىسىلەر؟ مەن نەق مۇشۇ ئىش بىلەن كەلدىم. كۆك ئوغۇتنى پۇتۇن مەيدان بويىچە قوللىنىشچىلار كېرەك. ئەتىدىن باشلاپ

ماشىنا ئەۋەتىڭ، مەن ئوبلاست بىلەن سۆزلىشىپ بېدە ئۇرۇقى ھەل قىلىپ قويدۇم. يولداش ئاۋام، ئىلى رايونىدا بۇرۇن كۆپ تېرىپ ئاز ھوسۇل ئېلىپ كەلدۇق، ئەمدى ئاز تېرىپ كۆپ ھوسۇل ئېلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. بۇرۇن نۇرغۇن جايلار مو بېشىغا ئوتتۇز بەش جىڭ ئۇرۇق چېچىپ يەتمىش جىڭدىن مەھسۇلات ئالدى، ئېشىپ كەتكەنلىرى بىر يۇز ئەللىك جىڭ. ھازىر ناھىيەمىزدە بىر مو يەردىن سەككىز يۇز جىڭدىن مەھسۇلات ئالغان جايلار بار. ئىككى مىڭ مو تېرىپ ئۇچ يۈز مىڭ جىڭ بۇغداي ئالغاندىن، بەش يۈز مو تېرىپ ئۇچ يۈز ئەللىك مىڭ جىڭ بۇغداي ئالغان ياخشىدۇ؟

— ئۇنداق ... ئۇنداق دېگەنبىلەن ...

— بىزدە يەر تولا بولغاندىكىن، مول ھوسۇلنى يەرنى كۆپ تېرىش ئۈسۇلى بىلەن قولغا كەلتۈرسەكمۇ بولىۋېرىدۇ دېمەكچىمۇ سىز ! ياق، يولداش ئاۋام، ئىلمىي تېرىقچىلىق بىزنىڭ ناھىيەنىڭ ئاساسىي ئىشى. كۆرۈۋاتىسىز، بىز يەرنى ئائىلىلەرگىچە چوڭ كۆتۈرە بېرىشنى ئاساسەن يولغا قويمىدۇق. سەۋەبى نېمە؟ تېرىقچىلىقنى، سۇغىرىشنى بىرقەدەر زامانىۋىلاشتۇردۇق. كۆپ جايلارنىڭ تەقسىماتى بىرقەدەر يۇقىرى، ئەزالارنىڭ تۇرمۇشىمۇ بىرقەدەر ياخشى، يەرنى كوللېكتىپ تېرىپ، كوللېكتىپ باشقۇرۇشقا بولغان تەلىپى خېلى كۈچلۈك. دېمەك، ئەمدىكى گەپ ئىلمىي تېرىقچىلىقنى ئومۇملاشتۇرۇش، بىرلىك مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشتا قالدى. بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى يەتتە يۈز يىگىرمە جىڭغا يەتكۈزگەن دۇيلەرمۇ بار. سىزمۇ بىلمىسىز، ئۇلارنىڭ بۇلتۇرقى ئومۇمىي كىرىمى ئىككى يۈز يىگىرمە نەچچە مىڭ سومغا يەتكەن. بۇ پۈتۈنلىڭ ئەللىك نەچچە پىرسەنتى بۇغدايدىن كىرگەن. ئەزالارنىڭ ئەمگەك كۈنى سەككىز يېرىم سومغا يەتكەن. دېمەك، ئەمدى ئۇلارغا يەرلەرنى بۆلۈپ بېرىشنىڭ ھاجىتى قالمىدى دېگەن سۆز. بۇ جايلاردا كىرىمنىڭ

ئارتىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب، يەرلەرنى كېڭەيتكەنلىك ئەمەس، بەلكى بىرلىك مەھسۇلاتىنى ئاشۇرغانلىق. مەھسۇلات ئېشىشىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئىلمىي تېرىقچىلىقنى يولغا قويغانلىق!

ئاۋام ئايال ھاكىمغا يېنىشلاپ قارىدى. ئايالنىڭ چوڭ ۋە خىيالچان كۆزلىرى ئۈستىدىكى قىپقىزىل گۈللۈك تېرموسقا تىكىلگەن. ئۇنىڭ ئاغزىدىن سانلىق رەقەملەر، مەيدان، دۇي ۋە دۇيجاڭلارنىڭ ئىسىملىرى ۋە ئاي ـ كۈنلەر شۇنچىلىك تولۇق ۋە توغرا چىقاتتىكى، ئاۋام شۇجى بەزىدە بۇ ئايال دەپتىرىدىن ئوقۇۋاتامدىكىنە دەپمۇ قالاتتى.

ئۇلار راسا قىزىق پاراڭلىشىۋاتقاندا، ئۆيگە ئاۋۋال ئېگىز بويلۇق ئالىم ئەسئەت، ئۇنىڭ كەينىدىن سۇبھى كىرىپ كەلدى.

ـــ ئاپا! ـــ دېدى سۇبھى بالىلارچە ئامراقلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇۋاتقان ئايال ھاكىمنىڭ قوينىغا تاشلىنىپ، ـــ ئاپا!

ئايال كۈلۈپ قويۇپ قىزنىڭ بېشىنى سىلىدى:

ـــ قارا، سېنىڭ چاچلىرىڭنى، ۋاي بىساپارەي!

ئۇ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان ئاق چاچلىق ئادەمگە قولىنى ئۇزاتتى:

ـــ سالامەتمۇ سىز؟ ناھىيەگە كېلىپلا بۇ ياقتا كېلىۋاپسىز. نامىڭىزنىلا ئاڭلاپ ئۆزىڭىزنى كۆرمەپتىكەنمىز. جىق جاپا تارتقانسىز؟

ـــ ياق، ياق، ـــ دېدى ئەسئەت كارىۋاتقا ئولتۇرۇۋېتىپ، ـــ ساپ ھاۋا، سۇزۇك سۇ، شېرىن مېۋە، مېھماندوست دېھقانلار ئارىسىدا تەنلىرىم يايراپ كەتتى.

ـــ يولداش ئاۋاملارنىڭ مەيدانى راستلا ئاجايىپ ياخشى، مەنمۇ بۇ يەرنى ياخشى كۆرىمەن. ھە، يولداش ئەسئەت، شۇنداق قىلىپ سىزگە بۇ يەر يېقىپ قاپتۇ ـ دە؟ ئەتكەنچايغا مىجەزىڭىز قانداق؟

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن.

— لەۋمەننىمۇ ياخشى كۆرىسىزغۇ دەيمەن، — دېدى ئاۋام چاقچاق قىلىپ.

— يولداش ئاۋام، سىزمۇ ماڭا ئوخشاش لەۋمەن خۇماربكەنسىز ! — دېدى ئەسئەت كۈلۈپ تۇرۇپ، — سىزچۇ غىلمانبۇۋى؟ قىزىڭىزنىڭ ئېيتىشىچە، گۆشنانغا بەك ئامراق ئىكەنسىز.

— ھا ـ ھا ـ ھا ... شەيتان قىز، ھېچ نەرسەمنى قويماي دەپ بېرىپتۇ ـ دە !

غىلمانبۇۋى قولىنىڭ كەينى بىلەن ئاغزىنى توسۇپ قاقاقلاپ كۈلدى. قىزىقىنىڭ قارىسىنى ئالغان ئايالنىڭ زىل ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈشى، ئەسئەتنىڭ قەلبىدە ئۇزاقتىن بېرى ساقلىنىۋاتقان بىر قىزنىڭ ئىسمىنى يادلىشىغا سەۋەب بولدى:

«خىسلەتبۇۋى ! — دېدى ئۇ پەس ئاۋاز بىلەن قەلبىگە ئۆچمەس ئىز قالدۇرۇپ دۇنيادىن ئۆتكەن بىر قىزنىڭ نامىنى ئاتاپ، — غىلمانبۇۋى ئۇنىڭ نېمىسى بولۇشى مۇمكىن؟»

— غىلمانبۇۋى ! — دېدى ئەسئەت بىرپەس جىمجىتلىقتىن كېيىن، — سىز مۇشۇ يەرلىكمۇ؟

— ياق، مەن شەھەرلىك.

— ئۇنداقتا مەن خاتالىشىپتىمەن !

— مېنى بىرىگە ئوخشىتىۋاتامسىز، قانداق؟

— شۇنداقمۇ دەيلى، لېكىن ئۇ بۇرۇنقى ئىش.

— قانداق ئىش، قانداق؟ ! — دېدى سۇبھى بالىلارچە تەرسالىق بىلەن ئەسئەتكە يېپىشىپ، — ئېيتىپ بەرسىڭىز ئەسئەت ئاكا !

— سىز بۇ يەرگە ئىلگىرىمۇ كەلگەنغۇ دەيمەن، — دېدى ئاۋامۇ سۆزگە ئارىلىشىپ، — بۇ ئارىلىقتا سىز بىلمەيدىغان يەر يوق ئىكەن، تېخى چېغىر يوللارنىمۇ بىلىدىكەنسىز. قاچان

كەلگەنتىڭىز، يولداش ئەسئەت؟

— بۇنىڭدىن يىگىرمە بىر يىل بۇرۇن.

— نېمە؟ يىگىرمە بىر يىل بۇرۇن دېدىڭىزما؟ — دېدى سۇبھى تېخىمۇ قىزىقىپ، — مەن تۇغۇلۇشتىن بىر يىل بۇرۇنمۇ؟ دېمەك، 1959 - يىلى كەلگەنىكەنسىز - دە؟ شۇنداقمۇ، ئاپا؟

ئۇ تۇيۇقسىزلا ئاپىسىنىڭ مۇرىسىدىن تارتتى. ئاپىسى قاتتىق چۆچۈپ، پېشانىسىگە بارماقلىرىنى قويۇۋالغان قولى بىلەن قىزنىڭ مەڭزىگە ئاستا ئۇرۇپ قويدى:

— تازىمۇ چۆچۈتتىڭا شەيتان!

ئەسئەت بۇنىڭغا قارىدى. ئايالنىڭ كۆزلىرى ئەسئەتنىڭ كۆزىگە مەنىلىك تىكىلىپ تۇراتتى. غىلمانبۇۋىنىڭ لەۋلىرى كۆكىرىپ كەتكەن، ئۇ خۇددى بىر نەرسىدىن قاتتىق خاپا بولغاندەك پەرىشان ئىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى بۇ تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش ئەسئەتنىمۇ، ئاۋامنىمۇ ھەيران قالدۇردى.

— بىرى سىزنى رەنجىتتىمۇ؟ — دېدى ئاۋام شۇجى غىلمان ھاكىمغا قاراپ، — كۆڭۈلسىز بىر ئىش يادىڭىزغا يەتتىمۇيا؟

— شۇنداق، يولداش ئەسئەت، — دېدى غىلمان ھاكىم تەستە كۈلۈمسىرەپ، — ھېلىقى «تەرەققىيات»نىڭ باشلىقى قانداق سايلىنىپ قالغان - ھە؟ قاچانلا كەلسەم مەست، ئاڭلىسام، كۈنىگە ئۈچ ژاخ ھاراقلا ئىچىدۇ، دەيدۇغۇ؟ بايا شۇنىڭ بىلەن ژارقىرىشىپ قالدىم. شۇ ئىش يادىمغا يېتىپ ...

ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقىنىنى ئەسئەتلا سەزدى. ئەمدى ئەسئەت بىئارام بولۇشقا باشلىدى: «ناۋادا خىسلەتبۇۋى ئۆلمىگەن، ئىسمىنى ئۆزگەرتۋالغان بولسىچۇ؟ ... ھاياتتا بۇنداق ھادىسىلەر دائىم بولۇپ تۇرىدۇغۇ، نېمىشقا مۇشۇنداق ئويلاشقا بولمايدىكەن؟...» دەپ ئويلىدى ئۇ بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— يولداش ئەسئەت، سىز 1959 - يىلى بۇ يەردە بولغانكەنسىز - دە، — دېدى ئاۋام شۇجى ئۇنىڭغا قىزىقىپ، — ئۇنداقتا سىز نېمە ئىش بىلەن كەلگەنىدىڭىز؟

— دېھقانچىلىق تېخنىكى بولۇپ.

— خاتالاشمىسام، سىزنىڭ چاقماقلىق رەختتىن كۆڭلىكىڭىز بار ئىدىغۇ دەيمەن؟

— مۇمكىن.

— ها - ها - ها ... سىزنى ئەزالار «باغدال تېخنىك» دەپمۇ چاقىرغانمۇ؟

— بەلكىم ...

— شۇ، نەق شۇ سىز - سىز ... باش ئېتىشقا چاققان، ئاشخانىدا بۇ ھۈنىرىڭىزنى كۆرسەتكەنغۇ دەيمەن؟

ئەسئەت بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاۋام شۇجىغا سىنچىلاپ قارىدى:

— شۇ يىگىت سىز، گۇمانىم توغرا چىقتى. مەن خېلى بۇرۇنلا سىزنى تونۇغان، يىگىرمە بىر يىل بۇرۇن سىزنى ئۇرۇپ سالغىنىم ئۈچۈن سىزدىن ئەپۇ سورايمەن. ئۇ چاغدا بۇرنى كۆپكەن يىگىت ئىدۇق.

— گارمون، تەمبۇرمۇ چالاتتىڭىز - ھە؟

— شۇنداق.

— لېكىن مەن ئەپۇ سوراي دېسەم، ھېلىقى سىز ھمايە قىلىپ چىققان خىسلەتبۇۋى بېلىققا يەم بولۇپ كەتتى، مېنى توغرا جازالىدىڭىز، لېكىن بىزنىڭ بىر ئېسىل قىزىمىزنىڭ بېشىغا چىقتىڭىز...

ئەسئەتنىڭ بېشى چۈشتى.

— كىمنىڭ بېشىغا كىم چىقتى؟ نېمىشقا ھەممىڭلار يەرگە قارىۋالدىڭلار؟ ئاپا، ساڭا نېمە بولدى ئەمدى؟

سۇبھىنىڭ بۇ سوئاللىرىغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى.

5. غەزەپ

غەلمان هاكىمنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قىينىماقتا، ۋۇجۇدىنى بىر خىل غەزەپ يالقۇنى ئۆرتىمەكتە ئىدى. ئۇ چۈشلۈك تاماقمۇ يېمەستىن مېھمانخانىنى ئىچىدىن تاقىۋالدى - ده، ياستۇققا يۈزىنى يېقىپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. ئۇنىڭ بەدىنى يىغىدىن خۇددى بوراندا تىترىگەن شىۋاقتەك قاتتىق سىلكىندى. كۆز يېشى خۇددى يۇرىكىنى يۇيۇپ ئېتىلىپ چىقىۋاتقاندەك، مۇشۇ بىر قاتتىق يىغا بىلەن ئۇ يۇرىكىده ساقلاپ كېلىۋاتقان يوشۇرۇن غەزەپ تۇغۇنلىرىنى تۇغدۇرۇپتىدىغاندەك، ئار - نومۇسنى كۆز يېشى بىلەن همايە قىلىۋاتقان ئىپپەتلىك قىزدەك يىغلىدى ...

ئۇ تەخمىنەن بىر سائەتچە يىغلىغاندىن كېيىن، ئىششىغان كۆزلىرىنى هۆل ياغلىق بىلەن سۈرتتى. قۇرۇغان لېۋىنى تامشىپ قويۇپ ئىككى يۇتۇم قاينىق سۇ ئىچتى - ده، ئۇستەلگە جەينەكلىرى بىلەن تايىنىپ، ئالقانلىرى بىلەن ئېڭىكىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، ياشلىقتا ئۆتكەن ئاشۇ ئاجايىپ يېڭىلىشنى يەنە بىر قېتىم ئەسلىدى:

... 1959 - يىلى يازلىقى، مەھەللە هەر يىلقىدەك بۇك - باراقسان ياپراقلار بىلەن چۈمكەلگەن، لېكىن ئۆيلەرنىڭ تۇرخۇنلىرىدىن ئىس چىقمايدۇ، ئاياللار ئەپكەش كۆتۈرۈپ بۇلاق بېشىغا يۈگۈرۈشمەيدۇ ... خىسلەتبۇۋى ئىسمىلىك، چىرايلىق، لېكىن يالاڭ ئاياغ، شۇنداق بولسىمۇ قولىدىن كىتاب چۈشمەيدىغان، هېسسىياتچان قىز جاۋۇر كۆتۈرۈپ، ئۇكىسىنى ئەگەشتۈرۈپ «كوللېكتىپ ئاشخانا» زالىغا كىردى. ئادەملەر سۈيۇقئاش ئالىدىغان هەر خىل قاچىلارنى كۆتۈرۈشۈپ تاماق بېرىدىغان تۆشۈككە قارىشىپ نۆۋەت كۈتۈپ تۇرۇشىدۇ ...

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

خسلەتبۇۋى كىتاب بىلەن بولۇپ كېتىپ قانچىلىك ۋاقىتتا ئۆزىگە نۆۋەت كەلگىنىنى سەزمەي قالدى.

— قانچە كىشىلىك؟

— تۆت كىشىلىك، — دېدى قىز تۆشۈككە قاراپ.

ئاشپەزلەر نېمىنى بەرسە شۇنى ئېلىپ قايتىشقا ئۆگەنگەن قىز جاۋۇرنى ئېلىپ بۇرۇلۇشىغا، تۆشۈككە ئۆزىنى ئېتىپ كېلىۋاتقان قارام يىگىت جاۋۇرغا ئۆزىنى ئۇرۇۋالدى. ئاش يىگىتنىڭ كۆكسىنى بويلاپ تۆكۈلدى. كۆيۈككە چىدىمىغان يىگىت قىزنى ئايماستىن ئارقىسىغا قارىتىپ قاتتىق ئىتتەردى. قىز سىلكىنىپ بېرىپ تامغا ئۇرۇلدى. جاۋۇر قولدىن چۈشۈپ ھەممە ئېشى تۆكۈلدى. قىز يۈزىنى تۇتۇپ يىغلاپ سىرتقا مېڭىۋىدى، يىگىت ئۇنى بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى:

— نەگە قاچىسەن، قانجۇق ! — دېدى يىگىت، — كۆيگەن تېرەم ئۈچۈن تېرەڭنى سويۇۋالمەن !

ھمايىسىز قىزچاق تېپىچەكلىدى، لېكىن يىگىتنىڭ ئامبۇردەك قوللىرىدىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتەلمىدى.

— ئاۋام، چىرايلىق يۈزىگە سۆيۈۋال !

— ئۇزۇن چېچىنى كېسىۋال ئاۋام !

— ھەي، خسلەتخان، ئۇنى رازى قىلماي قۇتۇلالمايدىغان بولدۇڭ !

— قويۇۋەت ھوي، نومۇسنى بىلمەيدىغان !

— ۋاييەي، قىز بالىنى !...

— قايرىڭلار، ئاۋام لۈكچەكنىڭ قولىنى !

بىر يىگىت يۈگۈرۈپ كېلىپ ئاۋامنىڭ قوللىرىنى قايرىدى.

— سەن نېمە دەيسەن، باغدال مېكىيان ! — ھۇرپەيدى ئاۋام ۋە ھېلىقى يىگىتنىڭ كۆكسىگە بىر مۇشت ئۇردى.

— ئۇرۇشنى مەندىن سورىغىنا !

ھېلىقى يىگىت ئاۋامنى ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ

قاتتىق ئۇستى. ئاۋام ئوڭدىسىغا ئۆچۈپ كەتتى.

كۆپچىلىك ئۇلارنى ئاجرىتىۋالدى. قىز ئۆزىنى ھمايە قىلغان يىگىتكە قارىدى: قاڭشارلىق، بۇدۇر چاچ، ئېگىز بويلۇق يىگىت ئادەملەر ئارىسىدا مەغرۇر گەدىيىپ تۇراتتى ...

— ئەمدى نېمە يېگۈلۈك! — دېدى قىزنىڭ سەپرا مىجەز ئۆگەي دادىسى ئۇنىڭغا دېۋەيلەپ، — ۋوي سېنىڭ كىتابىڭنى! ...

ئۇ قىزنىڭ كىتابىنى يۇلۇۋېلىپ يىرتىپ، يەرگە تاشلاپ دەسسىدى. خىسلەتبۇۋى ئۇ كۇنى خۇددى ھازىرقىدەك بۇقۇلداپ يىغلىغانىدى. لېكىن، قىزنىڭ يىغىسىنى يەنە ھېلىقى يىگىت توختاتتى. يىگىت بىر جاۋۇر ئاش بىلەن بەش نان ئەكىرىپ قىزنىڭ ئۆگەي دادىسىنىڭ ئالدىغا قويدى:

— بۇ كىمنىڭ نېسىۋىسى، بالام؟

— سىلىنىڭ!

— ماۋۇ كېلەڭسىز تۆكۈپ قويدۇم دېۋىدىغۇ، سېنىڭ كىيىملىرىڭگە تۆككەنمىدى؟

— ياق، باشقا بىرىنىڭ!

— ھىم، ھەي خىسلەت، تولا خىرتىلدىماي جوزاڭنى قوي!

قىز شۇ چاغدا يىگىتكە يەنە بىر قېتىم قارىدى. يىگىت مېھرىبان كۆزلىرى بىلەن قىزغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئەمدىلا ئون يەتتە ياشقا كىرگەن، تېخى بىرمۇ يىگىتكە تىكىلىپ قارىمىغان، شۇ سەۋەبتىن مۇھەببەت ھېسسىياتىنىڭ تاتلىق، لېكىن قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان قىزچاقنىڭ يۈرىكى تۇنجى قېتىم بىر شېرىن ھېسسىياتنىڭ تۇرتكىسى بىلەن «جىغ» قىلىپ قالدى ...

خىسلەتبۇۋىلەرنىڭ ئۆيى پاكار، تورۇسى ئىسلاشقان بولغىنى بىلەن كۆڭۈللۈك ئىدى. جەنۇبقا قارىغان چاقماق پەنجىرىلىرىدىن سېرىنگۈل پۈرىقى كىرىپ تۇراتتى. قويۇق ئۆرۈك ياپراقلىرى ئارىسىدىن دىلمۇك تېغىنىڭ قارلىق چوققىلىرى كۆرۈنەتتى. جىمجىت كېچىلىرى پەنجىرە تۈۋىدە

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ياتساڭ ئىلى دەرياسىنىڭ ھەيۋەتلىك شارقىرىشى ئېنىق ئاڭلىناتتى. يېڭىدىن ھېسسىياتى ئويغىنىۋاتقان قىز ئۈچۈن بۇنداق كېچىلەر ئاجايىپ گۈزەل ۋە سىرلىق تۇيۇلىدۇ. ئۇلار بۇنداق كېچىلەردە ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمايدۇ، چۈنكى ئۇلار گۈزەل تەبىئەت بىلەن مۇڭدىشىدۇ...

ئايدىڭ كېچە، ياپراقلار ئارىسىدىن چۈشكەن كۈمۈش تەڭگىدەك شولىلار بىردە قىزنىڭ ئۇيقۇسىز، خۇمارلىق كۆزلىرىنى، بىردە قىزىل سەتىندىن تىكىلگەن ئىچ كۆڭلىكىنى ئەمدىلا كۆتۈرۈپ چىققان كۆكسىنى يورۇتىدۇ ... توۋا، ئەجەبمۇ شوخ شولىلاركىنە؟ قىز قايسى جاينى تەبىئەتتىن يوشۇرسا بۇ شولىلار شۇ جاينى يورۇتىدىكەن.

قىز يوتقان بىلەن پۈركىنىۋېلىپ دەريا شاۋقۇنىنى ئاڭلىغاچ ئۇيقۇغا كەتمەكچى بولدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا مۇڭلۇق تەمبۇر بىلەن ئۈزۈپ - ئۈزۈپ ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. قىزنىڭ يۈرىكى ئوينىدى. ئۇ تولغىنىشقا باشلىدى. ئۇ بۇ تەمبۇر بىلەن ناخشا ئاۋازىنى تۈنۈگۈنلا ئېتىزدا ئىشلەۋېتىپ دەم ئېلىش ۋاقتىدا ئېرىق بويىدا ئاڭلىغان. تەمبۇرچى يىگىت تەشنالىقى بىلىنىپ تۇرغان، ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە تىكىلىپ قىرغاقتا ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتقان، قىز ناخشىچىنىڭ چوغدەك تەپتى بار سۆزلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يىراققا قېچىپ كەتكەنىدى. مانا ھازىر يەنە شۇ تەمبۇر بىلەن ناخشا...

تەمبۇر قىزنى چىللىماقتا، ئۇنىڭ يۈرىكى باغقا قاراپ تەلپۈنمەكتە، لېكىن نومۇس كۈچى ئۇنى يوتقان ئىچىگە مۆكتۈرمەكتە ئىدى.

ھېسسىيات بىلەن نومۇس ئۇزاق كۈرەش قىلدى. ئاخىر ھېسسىيات يەڭدى، قىز پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ ھويلىغا، ئاندىن كېيىن باغقا چىقتى. ئۇ خۇددى مەست كىشىدەك دەلدۈگۈنۈپ بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ تەمبۇرچىنىڭ يېنىغا كەلدى. قېرى ئۈجمىگە يۆلىنىپ، تەمبۇرنىڭ بېشىنى

تىزلىرى بىلەن چاك قىسىپ، ئاسماندىكى ئايغا قاراپ ئولتۇرغان يىگىت قىزنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى. قىز قاچماقچى بولدى، لېكىن ئۇنىڭ پۇتلىرىدا جان قالمىغانىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ماغدۇرسىز ۋە ئىلاجسىز ھالدا يىگىتنىڭ قۇچىقىدا ئېرىدى. خۇددى كۆچلۈك ئوت تەپتىگە يولۇققان قوغۇشۇندەك ئۇنىڭ بەدىنىمۇ، ئىرادىسىمۇ ئېرىدى...

— قورقمەن، قويۇۋېتىڭ!... — دېدى قىز خېلى ئۇزاقتىن كېيىن غالىلداپ تىترەپ.

— ئەتە كەچتە چىقامسەن؟

— ياق - ياق!...

لېكىن ئۇ ئەتىسى، ئۆگۈنى... بىر ئايغىچە ھەتتا يامغۇرلۇق كېچىلىرىمۇ چىقتى...

كۈز پەسلى، باغ ياپراقلىرى سارغايدى. مانا شۇ چاغدىلا خىسلەتبۇۋىنى سۈر باستى. ئۇنىڭ ئانىسى دوختۇرخانىدىن چىقتى - دە، قىزىدىكى ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ يالغۇز ئۆيدە بىلىكىدىن چىمداپ تۇرۇپ:

— ئۇياتسىز، قورسىقىڭدىكى بالا بىلەن باش كۆتۈرۈپ يۈرۈۋاتامسەن، كىمدىن تاپقان بالاڭ بولسا، شۇنىڭ پېشىنى تۇت، مەن بىلمىگەنگە سالاي، شۇنىڭ بىلەن قاچ! — دېدى.

لېكىن قىز تەمبۇرچى يىگىتنى ھېچنەدىن تاپالمىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككىلا يول قالغانىدى. بىرى، ئۆلۈش؛ بىرى، شەھەرلىك تەمبۇرچى يىگىتنى ئىزدەپ - سوراپ تېپىش! ئۆلۈش، ئاخىرقى قېتىم ماڭدىغان يول. ھازىرقىسى يىگىتنى ئىزدەپ تېپىش يولى.

كەچ كۈز، بىر يامغۇرلۇق كۈنى سەھەردە ئۇ شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتى. ناماز دىگەر بىلەن شەھەرگە يېتىپ كېلىپ تۆرەم مەھەللىسىنى سۈرۈشتۈردى. ھۆلچىلىك، سوغۇق ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزدى. تۆشۈك توپلىيىدىن پاتقاق بىمالال ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ پاناھلانغۇدەك جاي تېپىش ئۈچۈن قاراڭغۇ چۈشكەندە

بىر دەرۋازىنى قاقتى. يان ئىشىك ئېچىلىپ بىر ئادەم پەلەمپەيدە پەيدا بولدى:

— كىمنى ئىزدەيسىز، قىزچاق؟

— ئەسئەت تېخىنكىنى... — قىز يەرگە قارىدى.

ھېلىقى ئادەم قىزغا سىنچىلاپ قارىدى.

— قېنى كىرىڭ! — دېدى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن، — غالىلداپ تىترەۋاتىسىزغۇ!

قىز ئۇ ئادەمنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپ، ئېگىز پېشايۋانلىق ئۆيگە ئەيمىنىپ كىردى.

ھېلىقى ئادەم ئىنسابلىق ۋە مېھرىبان ئىدى:

— سەن ئېيتمىساڭمۇ، — دېدى ئۇ ئۆزىچىلا يىغلاۋاتقان قىزنى «سەن»لەپ تەسەللى بېرىپ، — سېنىڭ ھالىڭ ماڭا چۈشىنىشلىك. ئەمدى ھايات قالاي دېسەڭ مۇشۇ ئۆيدىن كەتمىگىن. سالامەت بوشىنىۋال، بالاڭغىمۇ مەن ئىگە بولىمەن. خىسلەتبۇۋى تېخىمۇ قاتتىق يىغلىدى. لېكىن ئۇ تاڭغا يېقىن ئوغرىلىقچە يېزىغا قاراپ يولغا چىقتى. ئۆي ئىگىسى ئۇنىڭ كەينىدىن يېرىم يولدا خادىك بىلەن قوغلاپ كەلدى - دە:

— قاچقىنىڭ نېمىسى، چىق ھارۋىغا، مەن سېنى مەھەللەڭگىچە ئاپىرىپ قويىمەن، — دېدى.

مەھەللىنىڭ سىرتىدىكى قورۇق يېنىدا ھېلىقى ئادەم خادىكنى توختاتتى:

— قاچان ئۆيدىن ھەيدەلسەڭ مېنىڭكىگە بارغىن، سېنى قېرىندىشىم ئورنىدا باقاي، مېنىڭ نە ئايالىم، نە بالىلىرىم يوق. ھەممىسى چەت ئەلگە كەتكەن. مەنمۇ ساڭا ئوخشاش بىر دەردەمەن. ئۆزۈڭنى، بالاڭنى ئوقۇتىمەن، قاتارغا قوشىمەن. سارالىق قىلىپ ھەرگىز ئۆلۈۋېلىپ يۈرمىگىن.

قىزنى ئۆگەي ئاتىسى دەھشەتلىك تىل.ـ ئاھانەت بىلەن كۈتۈۋالدى.

— ماڭ، يوقال ! — دېدى ئۇ ئانىسىنىڭ قۇچىقىدىن قىزنى يۇلۇۋېلىپ تالاغا قارىتىپ ئىتتىرىپ، — يا ئەرگە تەگ، يا ئۆل !

خىسلەتبۇۋى گۇگۇم ۋاقتىدا مەھەللىدىن يالاڭ ئاياغ قېچىپ چىقىپ دەريا بويىغا قاراپ يۇگۈردى. ئۇ كەينىدىن بىرنىڭ ھاسىراپ قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ جاڭگالنى يالاڭئىغداق كېسىپ ئۆتتى - دە، يوغان تالنىڭ تۈۋىگە يوشۇرۇنۇۋېلىپ ئەتراپنى كۆزەتتى. كېچە جىمجىت ۋە سۇرلۇك ئىدى. دەريا بىر خىل شارقىرايتتى. قىز قىرغاققا كېلىپ دەريانىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى قاراڭغۇلۇقنى قارىدى، ئۇ ياقتا نەلەردىدۇر چىراغ يانماقتا. ئاسمانغا قارىدى، ئاسماندا سانسىز يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. ھايات گۈزەل ۋە شېرىن، لېكىن ئار - نومۇسنى ساقلاش ئۈچۈن ھەرقانداق گۈزەللىكتىن ۋاز كېچىشكە توغرا كېلىدۇ. قىز پۈتىنى سۇغا تىقتى: بىرى قورسىقىغا ئۇرغاندەك بولدى، قىز چۆچۈدى. تېخى ھاياتقا كۆز ئاچمىغان جان ئىگىسى ئۆز ئانىسىدىن ھاياتلىق تىلىمەكتە ئىدى. قىز قورسىقىنى تۇتتى ۋە بۇقۇلداپ يىغلىدى. شۇ ئەسنادا، بىرى قىزنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى:

— مۇشۇنداق بولارىنى پەملەپ مەھەللەڭنى ئايلىنىپ يۈرگەنىدىم، ئاخىر ئويلىغىنىم بولدى. يۈر ئەمدى، مېنىڭ بىلەن كەت ! ئاتا - ئاناڭ سېنى ئۆلدى دېيىشسۇن، مۇنۇ ياغلىقنىڭ بىلەن ئەسكى چاپىنىڭنى مۇشۇ دەريا بويىغا تاشلاپ قوي !

خىسلەتبۇۋى يوچۇن ئادەمنىڭ غەمخورلۇقىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇلار شۇ كېچىسى ھېلىقى شەھەردىكى ئۆيگە يېتىپ كەلدى. خىسلەتبۇۋى شۇنىڭدىن كېيىن دەرۋازىدىن چىقماستىن كىتاب ئوقۇدى. ھېلىقى ئادەمنىڭ خىزمىتىنى قىلدى. ئىككىنچى يىلى باھاردا تاڭ سەھەردە ئۇ بوشاندى. قىزى سۇبھى ئۇچ ئايلىق بولغاندىن كېيىن ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ھېلىقى

ئادەم بىلەن توي قىلدى. سۇبھى ئۆز ئاتىسىنىڭ ئاشۇ ئادەم ئىكەنلىكىدىن گۇمانلانمايدۇ، ئەلۋەتتە. سۇبھى ئۇچ ياشقا كىرگەندە خىسلەتبۇۋى ئېرى بىلەن ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ يولدىشى ــ غەمخورچىسى ئوشەموف ئەسلىدە 1958 ـ يىلى سىياسىي زىيانكەشلىككە ئۇچراپ، خاتا ھالدا خىزمەتتىن ھەيدەلگەنىدى. 1961 ـ يىلىدىن كېيىن ئۇنىڭ خىزمىتى ئەسلىگە كەلگەن ۋە مەنسەپى ئۆسكەنىدى، ئوشەموف ھەربىي سەپتە مەجرۇھلانغان، ئۇ بالىلىق بولۇشتىن مەھرۇم بولغان، بېقىۋالغان بالىلىرى ئايالىغا ئەگىشىپ، پالاكەتكە يولۇققان ئوشەموفتىن يۈز ئۆرۈپ چەت ئەلگە كېتىشكەنىدى. ئۇ ئۆزىگە چىن دىلىدىن خىزمەت قىلىۋاتقان ياش ئايالىنى ئوقۇتتى، خىزمەتكە قاتناشتۇردى. ئۆزىنىڭ ھاياتنى قىزغىن سۆيىدىغان، بىلىم ئېلىشقا تىرىشىدىغان، ئاق كۆڭۈل، ساددا پەزىلىتىنى ئايالىغا ۋە بىردىنبىر ئۇمىدى بولغان قىزىغا سىڭدۇردى. لېكىن «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» ئوشەموفنىڭ بېشىغا يەنە بىر قېتىم پالاكەت ئېلىپ كەلدى. ئۇ «ھوقۇق تارتىۋېلىش» ئەۋجىگە چىققان مەزگىللەردە قولغا ئېلىنىپ تۇرمىدە ئۆلگەن. 1979 ـ يىلى قىزى يىگىرمىگە كىرگەندە نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەنىدى.

ئوشەموف گەرچە ياش ئايالى بىلەن قىزىنى جېنىدىن ئەتىۋار بىلگەن بولسىمۇ، ئايالىنىڭ مۇھەببىتىگە مۇيەسسەر بولالمىدى. ئۇ خىسلەتبۇۋىنىڭ ئىسمىنى «غىلمانبۇۋى» قىلىپ ئۆزگەرتكەن، ئۇنىڭدىن غەمخورلۇق، مېھىر ـ شەپقەت كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن دۇنيادىن ئارمان بىلەن ئۆتتى. چۈنكى ئۇ «غىلمانبۇۋى»دىن مۇھەببەت تەلەپ قىلاتتى. لېكىن، غىلمانبۇۋى قەددى ـ قامىتى، چىراي شەكلى ۋە مۇئامىلىسىدە ئالاھىدە ئەيىبى بولمىغان بۇ ئېرىگە قانداق قىلسىمۇ مۇھەببەت باغلىيالمىدى. ئۇ يالغۇز قالغانلىرىدا يىغلىدى ـ قاقشىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە بىر ساقايماس جاراھەت پەيدا بولغان،

ئوشەموفىنىڭ مېھىر - مۇھەببىتى بۇ جاراھەتكە مەلھەم بولالمىدى، ئۇ كىمنىدۇر سېغىناتتى، لېكىن شۇ سېغىنغان كىشىگە ئۇنىڭ قەلبىدە غەزەپى، نەپرىتى بار ئىدى.

مانا بۇگۈن شۇ ئۆچكەن غەزەپ ئوتلىرى بىردىنلا قايتا يانىدى ...

6. گۈمان

«سالام راھەت!

مەن ھېچقاچان سىزنى بۇگۈنكىدەك سېغىنمىغان، يېنىمدا بولسىڭىز، مۇڭدىشسام، كۆڭلۈمدىكىنى بىر - بىرلەپ تۆكسەم قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! مەن ئاجايىپ ئىشلارغا دۇچ كەلدىم. نۇرغۇن ئىشلار تېپىشماق، بەزىلىرى سىرلىق. مەن سىزگە بۇ چىگىشتىن ئىككىسىنى يازىمەن.

ئىككى كۈن بۇرۇن غىلمان ھاكىم بىلەن ئۇچراشتىم. ھېلىقى مەن سىزگە تونۇشتۇرغان قىز ئاشۇ ھاكىمنىڭ قىزى ئىكەن (مەن پەقەت شۇ كۈنىلا ئۇلارنىڭ ئانا - بالا ئىكەنلىكىنى بىلدىم). سىزگە ئېيتماقچى بولغان ئىشنىڭ بىرى ئاشۇ غىلمان ھاكىم بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنىڭ تۈيۇقسىز ئۆزگىرىشى.

مەن كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدىن (بولۇپمۇ سۇبھى)دىن غىلمان ھاكىمنىڭ بىلمىگە ئامراق، ئىلىم - پەن، ماۋارىپ، مەدەنىيەت خادىملىرىنىڭ ئەمگىكىنى قەدىرلەيدىغان ۋە قوللايدىغان، كىشىلەرگە ئەمىلىنى پەش قىلمايدىغان ياخشى ئايال ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغان، شۇ سەۋەبتىن مەن بۇ ئايالغا چىن ئىخلاس بىلەن ئۈمىد باغلىغانىدىم.

(42 ــ 7303) نومۇرلۇق بۇغداي سىناقتىن ئۆتكەن، يۇقىرى مەھسۇلاتلىق، ئىلمى رايونىنىڭ ھاۋاسىغا ياخشى

ماسلاشقان سورت ئىدى. بۇغداي سورتىدىن خىمىيەۋى ئوغۇتسىزمۇ يۇقىرى مەھسۇلات ئېلىش سىنىقىنى سۇبھى ئۆز تەجرىبە مەيدانىدا مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندىغان.

ئىلىم - پەن خادىمى ئۇچۇن تەجرىبىخانىدىن جەمئىيەتكە قەدەم تاشلاش، ئىلمىي ھۆكۈمدىن ماددىغا ئۆتۈش، يەنى خەلق ئۇچۇن بايلىق يارىتىش ئەڭ چوڭ بەخت. پار ماشىنىسى، ئاتوم فىزىكىسى، ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسى ئىنسانىيەت ئۇچۇن ھېسابسىز پايدا كەلتۈرگەنلىكى بىلەن قىممەتكە ئىگە ئەمەسمۇ! دېمەك، بىزنىڭ بۇغداي سورتىمىزمۇ مەھسۇلات بېرىشى، شۇ ئارقىلىق خەلقىمىزگە بايلىق يارىتىشى لازىم ئىدى. بۇنىڭ ئۇچۇن ئۇنى يېگىرمە - ئوتتۇز مو يەردە ئەمەس، بىرنەچچە ئون مىڭ، ھەتتا بىرنەچچە يۈز مىڭ مو يەردە تېرىش لازىم. مەن ئۆز خىيالىمدا بۇ يىلقى كۈزگى تېرىشتا مۇشۇ مەيداننىڭ ئون مىڭ مو يېرىگە ئۇرۇقنى ئاق ئۇرۇقلۇق بېدە بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ تېرىپ، كېلەر يىلقى كۈزدە بېدىنى كۆك ئوغۇت قىلىش، يەنە ئىككى - ئۈچ يىلدىن كېيىن بېدىنى ئۈچ يىلدا بىر قېتىم ئالماشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولغانىدىم، بۇنىڭ ئۇچۇن غەلىمان ھاكىمدەك كۇچلۇك قوللىنۇچىغا بەكمۇ موھتاج ئىدىم. ناۋادا غەلىمان ھاكىملا قوللاپ بەرسە، مەن ئۈچ يىلغىچە ئالماشتۇرۇپ ئۇرۇق تېرىش، كۆك ئوغۇت سورتى قاتارلىق ئۇنۇملۇك ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، پۈتۈن ناھىيەنىڭ بۇغداي مەھسۇلاتىنى بىرلىكىنى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بەش يۈز جىڭدىن ئاشۇرۇۋېتەتتىم، بۇ يول بىلەن ئاگرونومىيە ئىلمىنىڭ كۇچىنى ئەملىيەتتە كۆرسىتىپ قويايتتىم. شۇنداق بولغاندا ئۈچ يىلدىن بەش يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا ئىلى ۋادىسىنىڭ بۇغداي ئومۇمىي مەھسۇلاتى ھازىرقىدىن ئۈچ - تۆت ھەسسە كۆپەيەتتى، تېرىلغۇ مەيدانى ھازىرقىدىن يېرىم باراۋەر ئازىياتتى. بۇنىڭ بىلەن دېھقانچىلىق رايونلىرىدا چارۋىچىلىق، يېنىك سانائەت قاتارلىقلارنى كەڭ

يولغا قويۇشقا زېمىن هازىرلانغان بولاتتى، شۇ چاغدا بىز ئاگرونومىلار خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا چوڭ ھەسسە قوشقان بولاتتۇق. بىزنىڭ ئىشلەش ئىمكانىيىتىمىز كونكرېت ئادەملەرگە كېلىپ باغلىنىدىكەن. شۇ ئادەملەرنىڭ قوللىشى ياكى توسقۇن بولۇشى بىلەن بىزنىڭ ئىشىمىز ياكى ئوڭلىنىدىكەن، ياكى كاردىن چىقىدىكەن. ناۋادا ئاۋام شۇجى بىزنىڭ سىناقتىن ئۆتكەن تەجرىبىلىرىمىزنى پۈتۈن مەيدانغا قوللىنىشقا ئىمكان بەرگەن بولسىدى، بەلكىم مېنىڭ غېلمان ھاكىمغا زادىلا ھاجىتىم چۈشمىگەن بولاتتى.

ئەمدى گەپنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى: غېلمان ھاكىم بۇ مەيدانغا كېلىپلا ئاۋام شۇجىنى تەنقىد قىلدى، بىزنىڭ تەلەپلىرىمىزنى يوللۇق ھېسابلاپ ناھايىتى قىزغىن قوللىدى. مەن خۇشاللىقىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالماي قالدىم. لېكىن، توساتتىن ئەتىسى مېنى ئالدىغا چاقىرتتى - دە، يالت قىلىپ بىر قاراپ قويۇپ:

— سىز باشقا ناھىيەگە بېرىپ ئىشلىسىڭىز بولىدىغان ئوخشايدۇ، مەسىلەن، قورغاس، چاپچال ناھىيىلىرىمۇ بۇ ناھىيەگە ئاساسەن ئوخشاش، — دېدى.

— سۇبھى مۇشۇ ناھىيەدە ئىلمىي تەجرىبە ئېلىپ بېرىپ نەتىجە قازانغاندىكىن، مۇشۇ ناھىيەدە كېڭەيتكىنىمىز تۈزۈك بولارمىكىن...

— ئومۇمەن مەن سىزنىڭ باشقا ناھىيەگە بېرىپ ئىشلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئاۋام شۇجىنىڭ پىكرىمۇ شۇنداق!

— مەن سىز توغرۇلۇق خاتا ئاڭلىمىغان بولسام سىزنى ...

— مېنىڭ ئىلىم - پەننى قوللايدىغانلىقىم ئۈ باشقا گەپ.

— مەن سىزدىن ئىلتىماس قىلىمەن. بۇ يىل بىر دادۇيىدە بولسىمۇ ئالماشتۇرۇپ تېرىشنى سىناق قىلىپ كۆرسەك ...

— مەن سىزگە ھېچقانداق ياردەم بېرەلمەيمەن! — ئۇ گەپ

www.uyghurkitap.com

شۇ دېگەندەك قەلبىڭ ئورنىدىن تۇردى. مەن گاڭگىراپ قالدىم. توغرىدىن - توغرا ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئالدىغا كىرەيمكىن دېسەم، ئىشلەپچىقىرىشقا مەسئۇل ھاكىمنىڭ مەسلىھەتسىز شۇجىمۇ بىر نەرسە دېيەلمەسلىكى مۇمكىن، بۇگۈن سۇبھى ئالدىمغا يىغلاپ كىردى.

— ئاپام تۇرماق ئەۋلىيا بولۇپ كەتسىمۇ مەن ئۇنىڭ ئۇستىدىن يۇقىرىغا ئەرز قىلىمەن. بىرىنچىدىن، ئۇ بىزنىڭ ئىشىمىزنى تەكشۈرمىدى؛ ئىككىنچىدىن، سىزگە قوپال ۋە سوغۇق مۇئامىلە قىلدى؛ ئۈچىنچىدىن...

— بولدى سۇبھى، تۆتىنچىدىن، بەشىنچىدىن دېسىڭىزمۇ بەربىر، بۇ يەردە بىر سىر بار. شۇ سىرنى يېشەيلى! — دېدىم مەن قىزغا.

ئاۋام شۇجى بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا ياش ۋاقتىمىزدا كۆڭۈلسىز بىر ئىش ئۆتۈلگەن. شۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك خىسلەتبۇۋى ئىسىملىك بىر قىز بار ئىدى. غۇلمان ھاكىمنىڭ شۇ قىز بىلەن بىرەر ئالاقىدار تەرىپى بارمىكىن، ئۇ شۇ ئالاقە مۇناسىۋىتى بىلەن ماڭا نەپرەت بىلەن قاراپ، شەخسىي ھېسسىياتى بويىچە ئىش قىلىۋاتامدىكىنتاڭ، دەپ گۇمانلىنىپ قالدىم.

لېكىن، خىسلەتبۇۋى بىلەن بولغان ئىشتا مېنىڭ ئەيىبىم يوق، چۈنكى ئۇنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا نېمە ئامالىم بولسۇن؟

قىممەتلىك راھەت، سىز بىرنەچچە قېتىم:

— سىزنىڭ يۇرىكىڭىز يارا، ئاشۇ يارا سىزنى ئازابلىغان ۋە خورسىنىدىغان قىلىپ قويغان، — دېگەنىدىڭىز، مەن ئۇ چاغدا ئىقرار بولمىغانىدىم. سىزگە پەقەت شۇ بىرلا مەسىلىدە يالغان گەپ قىلغانىدىم. ئەمدى ئىقرار قىلىمەن. مەن يۇرىكىمنىڭ ساقايماس يارىسىنى سىزگە كۆرسەتمەن، سىز شۇ چاغدىلا مېنىڭ نېمە ئۈچۈن سىزنىڭ يالقۇنلۇق

مۇھەببىتىڭىز ئالدىدا شۇنچە ئاجىزلىق قىلغىنىمنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنىسىز.

1959 - يىلى مەن ھازىر تۇرۇۋاتقان مەيداننىڭ يېنىدىكى بىر مەھەللىدە تۇيۇقسىزلا بىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالدىم. ياشلىق شۇنداق بولىدىكەن، ئۇنى بىر كۆرۈۋېلىش ئۈمىدى بىلەن بىغىدىكى قېرى ئۇجمە تۈۋىدە پۈتۈن كېچىنى ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىممۇ بولدى. ئۇنىڭ ئېتىزغا بارىدىغان يولىنى توسۇپ، چاشقان ماربىغان مۇشۇكتەك قۇملۇق ئېرىقلاردا ياتتىم ... لېكىن مەن ئۇنىڭ دىققىتىنى كوللېكتىپ ئاشخانىدىلا ئۆزۈمگە قارىتالىدىم. ئۇنى بوزەك قىلغان بىر تەنتەكتىن ئۆچىنى ئېلىپ بەردىم. قىزلار ئاجىز بولىدىكەن، ئۆز ھىمايىچىسىنى ئوڭايلا ياخشى كۆرۈپ قالىدىكەن ... شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشەلىدىم. بىز ھەر كۈنى كېچىسى قېرى ئۇجمىنىڭ تۈۋىدە ئۇچرىشىپ تۇردۇق. ئۇچ ئايدىن كېيىن مېنى تۇيۇقسىزلا تۇرمىگە سالدى. ئالتە ئايدىن كېيىن خاتا بولۇپ قاپتۇ، دەپ قويۇۋەتتى. مەن يېنىغا يۈگۈردۈم. خىجىل بولۇش، قورقۇنچ دېگەنلەرنىمۇ ئۇنتۇپ، ئۇدۇل قىزنىڭ ئۆيىگە باردىم، قىزنىڭ سەپرا مىجەز ئاتىسى (كېيىن بىلدىم، ئۆگەي ئاتىسى ئىكەن) مېنى كۆرۈپلا قولىدىكى تېۋىلغا سۇپۇرگىنىڭ سېپى بىلەن دولامغا بىرنى ئۇردى. مەن سۇپۇرگىنى تۇتۇۋېلىپ:

— ئۇرمىسىلا، مەن سىلەرگە بالا بولغىلى كەلدىم... — دېدىم.

— مالڭ جۇگۇ، خىسلەتنى دېسەڭ دەريا‌غا كىر، ئانىسىنى دېسەڭ گۆرگە كىر! — دەپ تىللىدى بوۋاي سۇپۇرگىنى كۇچەپ تارتىپ. ئۇ سۇپۇرگىنىڭ باش تەرىپىنى يۇلۇۋالدى - دە، ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ كەتتى. مەن سۇپۇرگە سېپىنى چۆرۈۋېتىپ قېچىپ قۇتۇلدۇم.

شۇنداق قىلىپ خىسلەتبۇۋى، ئۇنىڭ كەينىدىن ئانىسى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىگە مەن سەۋەبچى بولغاندەمەن. لېكىن مېنىڭ يۈرەك يارامغا كىم سەۋەبچى؟ مەن ئۇنى بىر كۈنمۇ خىيالىمدىن نېرى قىلالمىدىم. مەن ئۇنى بىر مىنۇتمۇ ئۇنتۇمىغان تۇرسام، قانداقمۇ يەنە باشقا بىر ئايال كىشىگە كۆڭۈل بېرەلەيتتىم. قىممەتلىك راھەت! مەن بىرنەچچە قېتىم سىزنىڭ ھاجايانىدىن ئۆزىڭىزنى باسالماستىن ماڭا بارلىقىڭىزنى بېغىشلىغان چاغلىرىڭىزنى كۆردۈم، سىزنىڭ قولىڭىزنى تۇتۇشتىنمۇ ئەيمەندىم، سەۋەبى نېمە؟ بۇنداق چاغلاردا خۇددى خىسلەتىبۇۋى قاراپلا تۇرغاندەك، مېنى: «ۋاپاسىز، دەپ ئەيىبلەۋاتقاندەك بىلىندى. ئاشۇ قەلبىمدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان يالقۇنلۇق مۇھەببەت مېنى ئىككىنچى بىرگە كۆڭۈل بېرىشتىن چەكلىدى. مۇشۇ سەۋەب بىلەن مەن سىزنى بەختسىز قىلدىم. راھەت، بۇ گەپلەرنى ئاڭلاش سىز ئۈچۈن ئازابلىق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ ئورنى يوق. ناۋادا، مەن سىز بىلەن تونۇشماندىن كېيىن باشقا بىرگە ئاشىق بولغان بولسام ئىدىم، ئۇ چاغدا سىزنىڭ غەزەپلىك كۆزلىرىڭىز ئالدىدا يەرگە قارىغان بولاتتىم.

سۆيۈملۈك راھەت، سىزگە ئېيتماقچى بولغان چىگىش ئىشنىڭ بىرى مۇشۇ، يەنى: غەلمان ھاكىم نېمىشقا ماڭا بىرلا كېچىدە ئۆچ بولۇپ قالدى؟ سىزچە ئۇ مېنى تونۇپ، خىسلەتىبۇۋىنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەب بولغان ساختىپەز دەپ قاراپ غەزەپلەنگەنمىدۇ؟ ناۋادا شۇنداق بولسا ئۇ ھەقلىق ئەمەسقۇ دەيمەن.

چىگىش ئىشنىڭ ئىككىنچىسى، رەھبەرلەرنىڭ ئومۇمىي ئىشقا شەخسىي ھېسسىياتنى ئارىلاشتۇرۇۋېلىشى. ناۋادا غەلمان ھاكىم مېنى ساختىپەز دەپ قارىغان بولسا، ئاۋام شۇجىمۇ يىگىرمە نەچچە يىل بۇرۇن تاياق يىگىنى ئۈچۈن قورسىقىدا غوم ساقلاپ يۈرگەن بولسا، بۇ ئۇلارنىڭ شەخسىي ھېسسىياتى، يەنى بىرلا كىشىنىڭ ئۆچمەنلىكى ئەمەسمۇ؟ مۇشۇ شەخسىي ئۆچمەنلىكى سەۋەبى بىلەن بىزنىڭ ئىلى رايونىنى بۇغداي

ئامبىرىغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ئىلمىي ئىشلىرىمىزغا توسالغۇ بولسا بۇ قانداق بولغىنى!

شەخسىي ھېسسىيات بىلەن ئومۇمىي ئىش توقۇنۇشۇپ قالغاندا، مېنىڭچە، ھېسسىياتنى ئومۇمىي ئىشقا بويسۇندۇرۇش لازىمغۇ دەيمەن. غۇلمان ھاكىم، ئاۋام شۇجىلار نېمىشقا ئۇنداق قىلالمىدى؟ دۆلىتىمىزدە بۇ خىل رەھبەرلەردىن قانچىسى باركىن؟ ناۋادا ھەممىلا رەھبەرلەر مۇشۇنداق قىلىۋەرسچۇ؟ ئۇ چاغدا ھېسسىيات كاشىلىسى بىلەن قانچىلىغان ئىشلار ئاقسىغان بولار ـ ھە؟

راھەت، بۇ ئىككى ئىش تۇغۇنچەككە ئايلىنىپ ئۈچ كۈندىن بېرى مېنى بىئارام قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. تولا ئويلاپ بېشىم قاتتى، ئۇيقۇم قاچتى.

بۇگۈن ئەتىگەن سۇبھى يۇگۇرۈپ كىردى. ئۇ نۇرمەھەممەت ئۇستىدە كايىپ:

— مەن ئۇنداق مال دوختۇرىنىڭ ئۇستىدىن ئەمدى سوتقا ئەرز بېرىمەن. نەسىلىڭ بۇقىلىرىنى كۆك پۇرچاقىغا قويۇۋېتىپ، ئىككى مو يەرنىڭ پۇرچىقىنى بىتچىت قىلىۋېتىپتۇ. ئاۋام شۇجى تېخى ئۇنىڭ يولسىزلىقىنى قوللاپ: «كۆز پەسلىدە كالىلار ئېتىزغا چىقىدۇ، بۇ كونا ئادەت، نۇرمەھەممەتنىڭ ئىشى ئەمەس!» دەيدۇ، تېخى. مەن جەزمەن زىيانىنى تۆلىتىمەن! — دەپ ھال ئېيتتى.

بىزنىڭ ئىلمىي تەجرىبە ئۈچۈن تۆككەن تەرىمىز بۇقىلارنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدا بىتچىت بولسا كىشىنىڭ يۈرىكى راستلا ئېچىشىدۇ ـ دە. مەن باشقا ھەرقانداق كەمستىشنى كۆتۈرەلەيمەن، لېكىن نېمىشقىدۇر سۇبھىنىڭ كۆز يېشىنى كۆرسەم ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايمەن. ئۇ قىز ئۈچۈن ھەرقانداق بىر كىشى بىلەن ئېلىشىشقا تەييارمەن. غايىلىك، ئۆز ئىشىغا جان پىدا بولغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى دادىللىقى، ئادىللىقى ئۈچۈنمۇ ئىشقىلىپ، ئۇ قىزنى بىر خىل روھىي گۈزەللىكنىڭ ۋەكىلى ھېسابلايمەن. ئەنە، سۇبھى كېلىۋاتىدۇ.

مەن دېرىزىدىن كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن، ئۇنىڭ كۆزلىرى ياش، ئىششىغان:

ـــ سۇبھى!

ئۇ قاياققىدۇر يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنىغا قوشنا گۈڭشېنىڭ بىر دادۇي باشلىقى ھەمرا ئاكا جاۋاب بەردى.

ـــ دېسەم ـ دېمىسەم بۇ قىزنى ھېلىقى نۇرمەھەممەت خاپا قىلغان گەپ، تولىمۇ تېتىقسىز يىگىتكەن. «مەن غەلىمان ھاكىمغا كۆيۈ ئوغۇل بولىدىغان بولدۇم، كەچ كۈز قىرو چۈشكەندە تارسسىدە توي قىلىمەن، دەپ ئاشكارىلا سۆزلەپ يۈرىدۇ. بايىلا ئارغىماق مىنىپ ئۆستەڭ ياقىلاپ مېڭىۋىدى. بايازە، قىزنىڭ يالغۇز ئىشلەۋاتقىنىنى پايلاپ قالغانكەن ـ دە، قېنى، بىزنىڭكىگە بېرىپ بىر چىنە چاي ئىچىپ كەلسىڭىز!

بارماسقا ئىلاجىم يوق، خەير راھەت، قالغىنىنى كېيىن يازىمەن.

ئەسئەت

1980 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى

چۈشتىن كېيىن سائەت ئۈچ...»

7. ھەمرا ئاكا

بۇ يەرنىڭ كۆچىلىك دېھقانلىرى دىلكەش. پۇتۇن ـ پۈتۈن كېچىلەرنى پاراڭ بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىدىغانلار بۇ يەردە كۆپ، ئۇلار يېڭىلىقلارغا ئامراق. كۆپنى بىلىدىغان ئادەملەر يېزىسىغا كېلىپ قالسا، ئۇلار كىملىكىنى سۈرۈشتۈرمەيلا قوي سويۇپ ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىدۇ. مېھمان ھۆرمىتىگە قىلىنغان چايغا پۈتۈن مەھەللە خەلقى تەكلىپسىزلا كىرىپ كېلىشىدۇ. ياشلار دېرىزىلەرنىڭ سىرتىغا ئۇنىئالغۇلارنى توغرىلاپ، ھۆرمەتلىك مېھمانىنىڭ «يېڭىلىق»لىرىنى لېنىتىغا ئېلىۋېلىپ، قىممەتلىك

بۇيۇم قىلىپ ساقلايدۇ. مەھەللىدىكىلەر ئاڭلىغان - كۆرگەن، لېكىن تېگىگە يېتەلمىگەن ياكى چۈشىنەلمىگەن ئىشلارنى «مېھمان»دىن تارتىنمايلا سوراۋېرىدۇ. مەسىلەن، ئانچە - مۇنچە گېزىت ئوقۇيدىغان دېھقان هېلىقى مېھماندىن توغرىسىغىلا:

— مېھمان، بىلىۋالايلى، ئېيتىپ بېرسىڭىزا، ئۆكەردە ئادەم بار دەيدۇ، راستمۇ؟ هېلىقى ئۇچار تەخسە دېگىنى ئۆكەردىكى ئادەملەرنىڭ تاشلىغان نېمىسى دېيىشىدۇغۇ، بۇ زادى قانداق گەپ؟ — دەپ سورايدۇ.

مېھمان جاۋاب بەرگەندە، ئۇلار جىم تۇرۇشۇپ زېھىن قويۇپ ئاڭلىشىدۇ، «بىلمەيدىكەنمەن» دېسىچۇ؟ ئۇ چاغدا بۇلۇڭدا ئولتۇرغان بىرى «مېھمان»غا ئاڭلىتىپ تۇرۇپلا:

— بۇ كىشىمۇ چاغلىق ئىكەن! — دەپ قويىدۇ. مانا بۇنداق چاغلاردا قوپاللىق قىلغۇچىغا يوغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئالىيىدىغان ئادەم مۇشۇ دۇي باشلىقى هەمرا، يېڭىلىققا ئىنتىلىش هەمرانىڭ بىر ئالاهىدىلىكى.

هەمرا كۆپچىلىكنىڭ ئاۋاز بېرىشى بىلەن دۇيگە باشلىق بولۇپ سايلانغان. ئۇ ئىككى يىلدىن بېرى مەيلى گېزىتتىن، مەيلى رادىيودىن ياكى دوكلاتتىن ئاڭلىسۇن، ئىشقىلىپ «يېڭىلىق» دەپ تونۇلغانلا ئىشنى ئۆز دادۇيىدە قوللىنىپ كەلدى. «دېھقانلارنى بېيىتىش» هەممىلا يەردە داغدۇغا بىلەن يولغا قويۇلغاندىن كېيىن بولسا، ئۇ هەر كۈنى گېزىت ئاختۇرىدىغان، «شىنجاڭ گېزىتى»، «ئىلى گېزىتى»نىڭ دېھقانچىلىققا ئاجرىتىلغان مەخسۇس بەتلىرىنى ئوقۇپ يېڭىلىق ئىزدەپمۇ قانائەت قىلماستىن، خەنزۇچە بىلىدىغانلارغا «خەلق گېزىتى»نىڭ يېزا ئىگىلىكىگە دائىر خەۋەرلىرىنى ئوقۇتۇپ ئاڭلايدىغان بولۇۋالدى. ئۇ باشقا جايلارنى دوراپ يەرنى ئائىلىلەرگە بۆلۈپ بېرىۋىدى، تىراكتور بىلەن هەيدەش، سۇغىرىش قاتارلىق ئىشلاردا چاتاق چىقتى. سەۋەبى: بۇ يەرنىڭ ئېتىزلىرى ئەللىك - ئاتمىش مو ياكى يىگىرمە - ئوتتۇز

مودىن سالالاشقان بولغاچقا، يەككە ئىشلىگۈچىلەرگە ئۇڭايسىز بولدى. كۈزلۈكى ئەزالار: «كوللېكتىپ تېرىپ، نومۇر خاتىرىلىگەن ياخشىكەن» دەپ تۇرۇۋالغاچقا، يەنىلا مەشغۇلات گۈرۈپپىلىرىغا كۆتۈرە بېرىش ئۈسۈلىنى قوللاندى. لېكىن، ھەمرا بۇنىڭغا قانائەت قىلماي يېڭى ئۈسۈل تېپىش ئۈچۈن ئىزدىنىۋەردى.

ئىزدىنىش جەريانىدا دادۇيدە يېڭىلىقلار خېلى كۆپەيدى: بۇغا فېرمىلىرى، ئېلېكتىر كۈچى بىلەن ماڭىدىغان تۇگمەنلەر، كۆكتاتچىلىق، مېۋە ـ چىۋە دۇكانلىرى، ئاشخانا، كىيىم تىكىش، ساتىراشلىق، ياماقچىلىق، رەسىمخانا ھەتتا پىلە بېقىش، سۈت پاراشوكى ئىشلەش بويىچە گۈرۈپپىلار پەيدا بولدى. ئۇۋچىلار، بېلىقچىلار، كىگىزچى ـ بوياقچىلارمۇ، خۇمدانچى، جۇۋازچى قاتارلىقلارمۇ بۇ دادۇيدىن تېپىلىدۇ. «تاشقا چاچ، بەختىڭدىن كۆر» دەيدىغان دېھقان ئادىتى ھازىر ئۆزگەرگەن، ئۇلار كىرىمنى كۆپەيتىش، تۇرمۇشنى ياخشىلاش ئۈچۈن قىلىشقا بولىدىغانلىكى ئىشنى قالدۇرماستىن قىلماقتا...

ئەسئەت ھەمرا دادۇيجاڭغا ئەگىشىپ، كەينىدىن مېڭىپ چوڭ كوچىغا چىقتى. ئۇلارنى بۇ يەردە قول تىراكتورى كۈتۈپ تۇرغانىكەن:

ـــ قېنى، كوچكىمىزغا چىقىڭ، ـــ دېدى ھەمرا ئەسئەتكە، ـــ ئاستىڭىزمۇ يۇمشاق، مەڭگەن قېلىن، تېكىمەت يېڭى.

ـــ توي كۆچۈرىدىغاندەك ھەشەمەتلىكقۇ، ـــ دەپ كۈلدى ئەسئەت قول تىراكتورىغا چىقىۋېتىپ، ـــ مۇنۇ ماموقلىرىڭىز ئوشۇقچە، ھەمرا ئاكا!

ـــ ئەسلىدە سىزنى پىكاپتا ئولتۇرغۇزساق بولاتتى، ـــ دېدى ھەمرا كۈلۈپ تۇرۇپ، ـــ لايىقىڭىزنى قىلالمىدۇق، ئەسئەت ئەپەندىم. ئەپەندىم دېسەك بولار ـ ھە؟ بىزنىڭ بۇ يەردە بىلىملىك ئادەملەرنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئەپەندىنى ئۈلاپ

قويىمىز، بۇ بىزنىڭ ھۆرمىتىمىز. ئەمىسە، كېلىشتۇق، ئەسئەت ئەپەندىم دەيمەن. ئاڭلىدۇق، ئالىمكەنسىز، سىز بىلەن ھەمسۆھبەت بولساق دېگۈچىلەر، ھېچ بولمىسا دىدارلاشساق دېگۈچىلەر كۆپ، ئەسئەت ئەپەندىم. بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنىڭ سەۋىيەسى خېلى ئۆسۈپ قالدى، شۇڭا ئۆزلىرىنىڭ ئالىملىرىنى، يازغۇچى - شائىرلىرىنى، دوختۇر، تېخنىك، ئارتىسلىرىنى تولىمۇ ئەتىۋارلايدۇ. بۇرۇن بۇ تۆت تۆڭگۈرەكتە يالغۇز مەنلا يېڭىلىق تارقاتقۇچىدىم. مىسالى، بۇ يېزىدا ئاغلىق ئىشتان بىلەن چۇچىلىق ئىشتانباغنى تۇنجى قېتىم تاشلىغان، تۇنجى قېتىم چاچ قويغان، ۋېلىسىپىت مىنگەن، پاتېفون ئوينىغان، ئۆينى ھاۋا رەڭ سېنكا بىلەن ھاكلاتقان، رادىيونى مۈرىگە ئېسىپ كوچىمۇكوچا يۈرگەن، قول سائەت تاقىغان، ئايالىمغا كوپتا - يوپكا كىيدۈرگەن ... مۇشۇ يېقىندىمۇ بوش كەلمەستىن ئۆگزىگە ئون ئۈچ مېتىر خادا ئورنىتىپ، ئۇنىڭغا ماس سىم بېكىتىپ تېلېۋىزور ئالغانمۇ مەن بولدۇم. ئۇنئالغۇنىمۇ بۇ يەرگە بىرىنچى بولۇپ مەن پەيدا قىلدىم. تېلېۋىزور ئالغان مەھەل بىر ئايغىچە دەرۋازىنى كەڭ ئېچىپ، ئىتنى چىڭ باغلاپ، ھويلامنى كىنوخانا قىلىپ بەردىم، ئاخشىمى بولسا ھويلىغا ئادەم پاتمايدۇ. كۆرسۇن، خەلقنىڭ كۆزى ئېچىلسۇن دەيمەن - دە، ھازىرچۇ؟ بۇ نەرسىمۇ كۆپىيىپ كەتتى. بىر ئۆينىڭ كىگىز - كېچىكىنى يىغىپ تاشلاپ، زامانغا يارىشا قىلىپ ئۈستەل - ئورۇندۇق، ئىشكاپ دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ياساپ قويدۇم، بىر يىلدىن بېرىچۇ؟ مۇشۇ دادۈيجاڭلىق ماڭا ئارتىلىپ قېلىۋىدى، ئەس خىيالىم دادۈينىڭ ئىشىدا بولۇپ قالدى. ئەمدى دادۈيگە يېڭىلىق ئىزدەش بىلەن ھەلەكمەن. ئاڭلىسام كۆك ئوغۇت دەيدۇ، ۋېلىيامىسنىڭ ئالماشتۇرۇپ تېرىشى دەيدۇ، تۇپراقشۇناسلىق دەيدۇ؛ ئامېرىكا، كانادالاردا بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى بىر مىڭ بەش يۈز ئىككى جىڭكەن دەيدۇ، ئىشقىلىپ ئاڭلىغان - كۆرگەنلىرىمنى

قىلىپ بېقىۋاتىمەن. تۇپراق دېگەننى ئەللىك ئىككى يىل دەسسەپ يۈرۈپ ئۇنىڭ قەدىر - قىممىتىنى بىلمەپتىمەن. مانا ھازىر، قاراڭ، سېرىق تۇپراقنى قارا چىلان تۇپراق قىلغىلى بولىدىكەن، ھوسۇلسىز يەرنى مۇنبەت قىلغىلى بولىدىكەن. ئەجىر قىلسا تۇپراق ئۆزگىرىدىكەن، بۇنى كۆردۇڭ، بىلدۇڭ. بىزدە يەر دېسە، ئون نەچچە مىڭ مو يېرىمىز بار. سۇ دېسە يېتەرلىك. نېمىمىز كەم؟ مېنىڭچە، ئىككىلا نەرسە كەم، بىرى، ئەقىل - پاراسەت؛ يەنە بىرى، ئەمگەك - ئەجىر ... ھەي يالقۇن، سىلىقراق ھەيدىگىنە، ئېتىز ئارىلاپ ماڭ. ئەسئەت ئەپەندىم بىزنىڭ يەرلىرىمىزنى، تىككەن كۆچەتلىرىمىزنى كۆرسۇن، ئاستا ھەيدە، ئىلاج بار ئاۋازىنى پەسەيت، گەپنى - گەپكە قوشماي، مېنى تولا ۋارقىرىتىپ ئۇنۇمنى پۈتكۈزۈپ قويىدىغان بولدۇڭ !...

قول تىراكتورى ئىككى قاسناقتىكى سۇۋادان تېرەكلەر كۇن نۇرى چۈشۈرمەيدىغان كۆپكۇك، چىم باسقان، چاڭ - توزانسىز يېڭى يول بىلەن ئاستا ماڭماقتا. سېنتەبىرنىڭ جانغا راھەت ئىللىق ھاۋاسى بىر خىل تەۋرىنىپ كېتىۋاتقان ئىككى ئادەمنى خۇددى ئانا سۈتىگە قېنىپ، يۇمشاق چۈشەكتە ياتقان بوۋاقتەك راھەتلەندۈرگەن. سالقىن، مەيىن شامالدا كېپىنەكتەك پىلدىرلاۋاتقان ياپراقلارنىڭ ئاستى تەرەپلىرى يالتىراپ، كىشىدە خۇددى كۆكتىن كۈمۈش تەڭگە تۆكۈلۈۋاتقاندەك تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى. ئەسئەت ھەمراغا ھەۋەس بىلەن تىكىلىپ قارىدى - دە:

— ناۋادا، سىزنىڭ بۇ يىل تېرىلىدىغان پۈتۈن كۇزگى بۇغدىيىڭىزنى ئاق چېچەكلىك بېدە ئۇرۇقى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ تېرىساق، بۇ يېڭىلىقنى قارشى تۇرىدىغانلار چىقارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— سىناقتىن ئۆتكەنمىدى؟ — ھەمرا ياپراقلار ئارىسىدىن چۈشۈۋاتقان چالا كۆلەڭگىدىن كۆزلىرىنى قىسىپ تۇرۇپ سورىدى.

— شۇنداق، كېلەر يىلى بۇغداي ئورۇلۇپ بولغاندا ئىككى قېتىم سۇ بەرسەك بىر يېرىم مېتىر چامىسىدا ئۆسىدۇ. 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاغدۇرىمىز. 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىن كېيىن ئۇرۇق سالىمىز. ئاڭغىچە توپا ئاستىدا قالغان قاشقا بېدە چىرىپ ئوغۇتقا ئايلىنىدۇ. سۇبھىنىڭ تەجرىبە ئېتىزىدا بۇ خىل كۆك ئوغۇت سىناقتىن ئۆتتى. تۇيراقتا كالتسىي ماددىسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتى قىرىق يەتتە پىرسەنتكە يېتىدىكەن. بۇ ئەھۋالنى ئاچ ئادەمنىڭ پولۇ بىلەن ئوزۇقلىنىپ بىردىنلا قۇۋۋەتكە ئىگە بولغىنىغا ئوخشىتىشقا بولىدۇ. كېلەر يىلى كۆك ئوغۇتنىڭ قۇۋۋىتى بىلەن بۇغدايىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى بىردىنلا بىر ياكى بىر يېرىم باراۋەر ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

ھەمرانىڭ كۆزلىرى شادلىقتىن ئويناپ كەتتى:

— بىزنىڭ ھازىرقى ئوتتۇرىچە بىرلىك مەھسۇلاتىمىز ئىككى يۈز ئەللىك جىڭ، بىردىنلا بەش يۈز جىڭ ياكى ئالتە يۈز ئەللىك جىڭغا يېتىدىكەن - دە!

— پەۋقۇلئاددە ئاپەت بولمىسلا بۇنىڭدا شۈبھە يوق.

— بىزنىڭ بۇ يىل تېرىيدىغان كۆزگى بۇغدىيىمىز سەككىز مىڭ ئالتە يۈز مو، راستلا ئۇنۇم بېرىدىغان بولسا ھەممىسىگە بېدە ئۇرۇقى ھەل قىلىشقا بۇگۈنلا ئاتلىنىمەن.

— ياخشى، ناھايىتى ياخشى! — دېدى ئەسئەت ھاياجانلىنىپ، — سىلەرنىڭ بۇغداي ئۇرۇقۇڭلار قانداق ئۇرۇق؟

— «كۇبانكا» بىلەن «چەنچاۋ».

— مېنىڭچە، «42 — 7303» نومۇرلۇق بۇغداي سورتىدىن ئىككى - ئۈچ مىڭ يەرگە تېرىپ كۆرسەڭلار، سۇبھىنىڭ تەجرىبە مەيدانىدا بۇ ئۇرۇق ئەڭ يۇقىرى مەھسۇلاتلىق بولۇپ سىناقتىن ئۆتكەن، بۇنىڭدىكى تەلەپ: 9 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن بۇرۇن تېرىلىپ بولۇشى كېرەك.

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

— بۇنىڭ كارى چاغلىق.

— ئۇنداقتا، — دېدى ئەسئەت هاياجان بىلەن تىزلىنىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، — هەمرا ئاكا، كېلىشتۇق ئەمەسە، سۇبهىنىڭ تەجرىبە ئېتىزىدا سىناقتىن ئۆتكەن ئەڭ يېڭى ئىلمىي ئۇسۇللارنى سىلەرنىڭ دادۇيده بىرىنچى بولۇپ كېڭەيتمەمسىز، بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟

— هەممە كۇچۇم بىلەن قوللايمەن! — دېدى هەمرا كۆزلىرىدىن شادلىق ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ تۇرۇپ، — ئەسئەت ئەپەندىم، قانداق يېڭىلىق بولسا ئەكىلىۋېرىڭ، باش تارتماي قوبۇل قىلىمىز: دېمىسىمۇ باشقىلار قىلغانىنى بىز نېمىشقا قىلمايمىزكەن؟ مىسالى، بىزنىڭ ئويلاپ تاپقىنىمىز ئەزالارغا ئوغۇت سېلىقى سېلىش، بىر ئائىلىگە ئون كۇب مېتىر ئوغۇت سېلىق سالىمىز. ئاشۇرۇۋەتسە بىر كۇب مېتىر ئوغۇتقا سەككىز نومۇر، ئەللىك پۇڭ نەق پۇل مۇكاپات بېرىمىز. ئورۇندىمىسا بىر كۇب مېتىر ئۇچۇن ئەللىك پۇڭدىن جەرىمانە ئالىمىز، بۇنىڭدىن باشقا خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋالىمىز، كۇنجۇرە ئىشلىتىمىز، قىممەتكە چۇشىدۇ، يېتىشمەيدۇ.

ئۇلار قىزغىن سۆھبەت بىلەن سالا ئېتىزلارنى ئارىلاپ خېلى ئۇزاق ماڭدى، كېتىپ بېرىپ ئەسئەت بۇغداي ئېڭىزىدىن ئۆتكەندە تىراكتورنى توختىتىپ، يەرگە چۇشۇپ بىر تۇتام بۇغداي ئېڭىزىنى يۇلۇۋېلىپ، ئۇنىڭ يىلتىزىنى سانىاپ، ئۇزۇنلۇقىنى ئۆلچىدى، يىلتىزلار ئارىسىدىكى توپىنى پۇراپ باقتى ۋە هەر خىل توپا تۇرلىرىدىن قول ياغلىقىغا تۇگۇۋالدى:

— يېرىڭلار ئالتۇن، — دېدى ئەسئەت بىرهازادىن كېيىن قول تىراكتورىغا چىقىۋېتىپ، — هەمرا ئاكا، سۇبهىنىڭ تەجرىبە مەيدانىنى سىلەرنىڭ دادۇيگە كۆچۇرۇپ ئەكەلسەك قانداق دەيسىز؟

— ئەڭ مۇنبەت سۇغا يېقىن يەردىن يۇز مو ئاجرىتىپ

بېرىمەن، ئادەم، قورال دېگەننى قانچىلىك تەلەپ قىلسا شۇنچىلىك بېرىمەن. بىزنىڭ گۈزىنىڭ بىر تېخنىكى بار، گەپكە قويۇپ بەرسىڭىز بىر تاغار لاپ ئۇرىدۇ، ئەما قىچا بىلەن زاغۇننى پەرق قىلالمايدۇ. بىر كۈنى تېخى قوناق ئارىسىغا كۆك پۇرچاق تېرىپ قوش مەھسۇلات ئالمەن، دەپ ماڭا نوختا سالغىلى كەپتۇ، ماقۇل دېدىم. پۇرچاق تېرىدىم دەپ ئىككى مو يەرنىڭ قونىقىنى يۆگمەچكە باستۇرۇۋەتتى، نان قېپى شۇ قاچقانچە بىزنىڭ مەھەللىگە قەدەم باسمايدىغان بولدى. قايسى يىلىكىن، بىر يىلى مۇشۇ ئەتراپقا «باغدال تېخنىك» دېگەن بىرى پەيدا بولۇپ قېلىۋىدى، كېيىن بىر قىزنىڭ ... ھىم، ئىشقىلىپ شوخلۇق قىلىپ قويۇپ ئاخىر تىكىۋەتتى. بۇ يەردە بىر قېرى سۆگەت بار، بىز ئۇنى «باغدال تېخنىك سۆگىتى» دەيمىز، نېمىشقا دېسىڭىز، ھېلىقى «باغدال تېخنىك» ئىتتىن قورقۇپ سۆگەت ئۇستىدە تۇنەپتىكەن ئەمەسمۇ...

— ھىم، قىزىق ئادەمكەن — دە؟ راستىنلا، بايا ئىتىڭىز بارلىقىنى دېگەندەك قىلىۋىدىڭىز، باغلاقتىمۇ، قويۇقلۇقمۇ؟

— سىزمۇ ئىتتىن قورقامسىز، ئەسلىدە ئەپەندىم؟ ئىت دېگەننىڭ يۈزىدە تۈكى بار — دە. ئالىم بىلەن ئوغرىنى پەرق قىلالمايدۇ، مانا مەھەللىگىمۇ كەلدۇق، ئاۋۇ ئۆستەڭ بويىدىكى يېڭى ئاقارتىلغان ئۆي بىزنىڭ. قاراڭ، كۆپچىلىك بىزنى كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ...

8. مېھمان

ئەسلىدە ئۇچۇن بۇ خىل ئولتۇرۇش كۆڭۈلسىز. يېزا ئادەملىرى ئازراق ئىچىۋالدىمۇ بولدى، قىزىشقاندىن كېيىن ئاغزى بېسىلمايدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى www.uyghurkitap.com

ـــ مېھماننىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئىچتۇق ئەمىسە !

ـــ قېنى مېھمان، ھېچ بولمىسا لېۋىڭىزنى رومكا قىرىغا تەگكۈزۈپ قويۇپ ئۆزۈمگە بېرىڭ !

ـــ ئەمىسە مېھماندىن بىردەم مۇھەببەت ئاڭلايلى، قېنى مېھمان ئىچسىڭىزا !

مانا بۇ مېھماننىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ئېيتىلغان چىرايلىق گەپلەر. لېكىن بۇ گەپلەر ئەسلىدىنى كۆڭۈل غەشلىكىدىن قۇتقۇزۇۋالالمىدى. ئۇ خۇددى چوغ ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بىئارام: ئۇنىڭ گۈزەل ياشلىقى مۇشۇ يېزىدا تۈنجى قېتىم تۇرمۇش زەربىسىگە ئۇچرىغان. ئۇنىڭ پەرىزىچە، نەق مۇشۇ بەزمە بولۇۋاتقان ياسداق ساراينىڭ ئورنىدا ئۇ ئاخىرقى قېتىم خىسلەتبۇۋى بىلەن بولغانىدى. ئۇلار دائىم ئۈچرىشىدىغان قېرى ئۈجمە ئەنە يازلىق ئوچاقنىڭ يېنىدا تېخىچە مەزمۇت تۇرۇپتۇغۇ. ناۋادا ئادەملەر بولمىسا، ئۇ ھېلىقى ياشلىقىدا دولىسىنى تەرەپ ئولتۇرىدىغان يەردە يەنە بىر قېتىم ئولتۇرۇۋالسا، قېرى ئۈجمە دەرىخىنى قۇچاقلىسا، كۆز يېشى بىلەن ئۇنىڭ قوۋزىقىنى نەمدىسە ...

ئۇنىڭ كۆڭلى ناھايىتى پەرىشان، مىسكىن ئىدى. ھەمرانىڭ خۇشخۇي، چاقچاق بىلەن ئۇنى گەپكە تەكلىپ قىلىشلىرى، يېزا يىگىتلىرىنىڭ بىر ـ بىرىنىڭ لەقەملىرىنى ئىما قىلىپ چاقچاقلىشىپ كۈلۈشلىرى، سازچىلارنىڭ ناخشا ـ مەرغۇللىرى ياكى ھەمرانىڭ: «ئۇيغۇرلاردىن چىققان يېزا ئىگىلىك ئالىمى» دەپ تونۇشتۇرۇشلىرى ئۇنى مىسكىنلىكتىن زادىلا ئازاد قىلالمىدى. ئۇ بىرلا ئىشنى خىيال قىلاتتى: ناۋادا ئاشۇ بەختسىزلىك بولمىغان بولسا، ئۇنىڭمۇ ھازىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بالىسى بولماسمىدى؟ ئۇ ھازىر نە ئۆي، نە پەرزەنت يۈزى كۆرمىدى. بۇ خىل يېگانە ھايات كەچۈرۈش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئازابلىق ۋە مەنىسىز تۇيۇلمايتتىمۇ؟ ...

ئۇ ئۈجمە دەرىخى تۇۋىدە بولغان ئۈچرىشىشلارنى يەنە بىر

قېتىم ئەسلەپ كۆڭلىنى كۆتۈرمەكچى بولۇپ پېشانىسىنى بارماقلىرى بىلەن تىرىگەندە، ھويلىدا موتوسىكلىت ئاۋازى، ئاندىن كېيىن كۈلكە، مەستلەرنىڭ قوپال تىل ـ چاقچاقلىرى ئاڭلاندى.

ئارقىدىنلا ئۆيگە قولىنى كۆكسىگە قويۇپ چوڭ سالام بىلەن نۇرمەھەممەت كىرىپ كەلدى:

ـــ غاچچىدە ئىككى ئېغىز گەپ قىلىۋالاي، مەيدان رەھبەرلىكى ئا شۇجىنىڭ شەخسەن ئۆزى ۋە مەيدان پارتكومى مېنى بۇ يەرگە تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى، ئاستىمدىكى موتوسىكلىت، ئۈستۈمدىكى ۋەزىپە، ئاغزىمدىكى گەپ ھەممىسى ئا شۇجىنىڭ، ئاغىنىلەر، ئىككى تەلىپىم بار: بىرىنچىدىن، قۇربانلىق قوي توغرىسىدا قۇلىقىمغا پىچىرلاشقا رۇخسەت يوق، ئىككىنچىدىن، خۇش كەتتى قوبۇل قىلغۇچىلىكىم يوق.

ـــ بولدى ھوي، سېنىڭ ۋەزخانىڭ ئەمەس بۇ!

ـــ تىزدا جان قالمىدى، ھوي!

ـــ چاچىمەن جۇمۇ مۇنۇ رومكىدىكىنى!

ئۇنىڭ يېقىنلىرى تەرەپ ـ تەرەپتىن جۇنگەندىن كېيىنلا ئۇ بىر كۈلۈۋېتىپ، يۇقىرىغا، ئەسئەتنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدى. ئىككى مېھمان سوغۇقلا سالاملاشتى، رومكا يەنە ئىككى ئايلانغاندىن كېيىن، بايىاتىن ئەسئەتكە تەتۈر قاراپ ئولتۇرغان نۇرمەھەممەت بىردىنلا ئەسئەتكە ئۆرۈلدى:

ـــ قانداق، ئەسئەت ئاكا؟

ـــ ياخشى.

ـــ نېمە ياخشى.

ـــ مىجەزىم ...

ـــ ھىم، بىلەمسىز، مەن يېقىندا شاگىرتىڭىز بىلەن توي قىلىمەن، خۇشالمۇسىز؟

ـــ بىمەنە گەپ.

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ خاپىمۇ سىز؟

ـــ بەلكىم ...

ـــ يېزىلىقلار گەپنى ئۇدۇلىسىغىلا قىلىدۇ: مەن بار يەردە سىزگە ھۆرمەت ئاشمايدۇ، ئاۋام شۇجىنىڭ تاپشۇرۇقى، غىلمان ھاكىمنىڭ ئىرادىسى بويىچە ... بىر كۈنى سىز بىلەن ئايرىم سۆزلىشىمەن، تېخى!

ئەسئەتنىڭ مۇشتۇملىرى تۈگۈلدى، ئۇ يىگىرمە بىر يىلدىن ئاۋۋالقى ئىشنىڭ تەكرارلىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن تالاغا چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. دەل شۇ چاغدا ئۇ نۇرمەھەممەتنىڭ ھەمرانىڭ قۇلىقىغا:

ـــ بۇ ئادەم غىلمان ھاكىمغا ساقال تاشلاپ ... ـــ دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى، ھەمرا ئۇنىڭ ئاغزىنى ئالىقىنى بىلەن باستى ـ دە:

ـــ ئاۋام شۇجىنىڭ ئەلچىسى بۇ خىل گەپلەرنى قىلامدۇ، ئولتۇرۇشنىڭ گېپى بولماي قالدى، نۇرمەھەممەت! ـــ دېدى.

ئەسئەت كوچىغا چىقتى. ئايدىڭ، سالقىن شامال، ئەجەب كۆڭۈللۈك كېچە. ئۇ تۆت كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ ئەتراپقا قارىدى. بۈك ـ باراقسان باغلاردىن گۈپۈلدەپ كۈزلۈك ئالمىلارنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. بىر ـ بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان قوش قانات ئىشىكى بار ئۆيلەر كەڭ ـ ئازادە كوچىلارغا ياراشقان. بۇنىڭدىن يىگىرمە بىر يىل بۇرۇنقى دەرەخسىز تار، ئەگرى ـ بۈگرى كوچىلار، بىر ـ بىرىگە ئۆگزىلىرى تۇتىشىپ كەتكەن، تۆپە پەنجىرىلىك ئۆيلەر ئىزناسىز يوقالغان. شۇنداق، يېزا تونۇغۇسىز بولۇپ ئۆزگەرگەن. پەقەت شۇ يىللارنىڭ خاتىرىسى ـــ يۈرەك يارىسىلا ئۆز پېتىچە تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشىمۇ شۇ يىللاردىكىدەك ئەنسىز ۋە تېز ـ تېز ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قايتىپ كەلمەس ياشلىقىنى، ياشلىقتا ئۆتكەن ئۇنتۇلغۇسىز ئىشلارنى قايتا ـ قايتا ئەسلەپ، كوچىدا

خېلى ئۇزاق ماڭدى.

ئۇنىڭ يېنىغا جۇڭغا يۆگەلگەن بىر بوۋاي يۆتىلىپ - قېقىلىپ يېقىنلاپ كەلدى:

— ئىچمەيدىغان ئوخشىمامسەن، كوچىغا چىقىۋاپسەنغۇ؟

— ئىچەلمەيمەن.

— چەكتۇرمەمسەن، قېنى؟

— چەكمەيمەن.

— سوپىكەنسەن - دە، نەدىن بولىسەن ئۆزۈڭ؟

— ئۇرۇمچىدىن كەلگەن.

— ھىم ... غىلمان ھاكىمنى بىلىدىغانسەن؟ ئالتۇندەك خوتۇن، ھەر ئايدا ماڭا پۇل ئەۋەتىدۇ، «كۆزەتچى مەتقۇل سەپراغا تەگسۇن» دەپ توپتوغرا مۇشۇ ماگزىنغىلا سالىدۇ، بەش ئاي بولدى، ھەر ئېيىغا يىگىرمە سومنى پۇۋلىمەي سوقۇۋاتىمەن. توۋا، بۇ ھاكىم ماڭا ئوخشاش ئىگە - چاقسىز، ھەم ئىچىدىغان، ھەم چېكىدىغان سەپرا قېرىغا قانداقمۇ ئىچ ئاغرىتىپ قالغاندۇ؟ ئۇ ھاكىمنى بىر كۆرۈپ ئىنسابىغا دۇئا قىلاي دېسەم ئورنى بولمايۋاتىدۇ، بىز دېگەن پىشىق قوغۇن، بىر تىنىقتىن قالساقلا ئۇ دۇنيانىڭ ئادىمى ...

ئەسئەت بوۋايغا قىزىقىپ قالدى:

— سىزنىڭ بالا - چاقىڭىز بولغانمىدى؟

— نەدىكىنى ! — دېدى بوۋاي ئەسنەپ قويۇپ، — ئىككى قىزى بار بىر جۇۋاننى ئېلىۋىدىم، خىسلەتىۋۇڭى دېگەن چوڭ قىزى دەريانىڭ ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالدى، ئانىسى بالا كۆيۈكىدە سىل بولۇپ ئۆلدى، كىچىكى قارامايلىق بىر ئىشچى بىلەن قېچىپ كەتتى، نەدىكىنىتاڭ !...

— خىسلەتىۋۇڭى دېگەن قىزنىڭ قەبرىسى ئانىسىنىڭ يېنىدىمۇ؟

— نەدىكىنى، — دېدى بوۋاي قاتتىق بىر ئەسنەپتىپ، — ئۆلۈكى تېپىلمىسا نەدىكى قەبرە ئۇ !؟

ئۇيغۇر كتاب توربكتى www.uyghurkitap.com

ئەسئەت ئۆي تەرەپكە مېڭىۋىدى، بوۋاي:

ـــ ھەي بالام، ھېلىقى «باغدال تېخنىك»نى تونۇمسەن، ئۇنىمۇ ئۇرۇمچىدە دەمدۇ، شەھەردە دەمدۇ، بار ئوخشايدۇ، ئېيتىپ قوي، مەتۋاقى سەپرا ئەمدى ئۇنىڭغا كايىمايدۇ، بىزنىڭ قىزنىڭ مەيلى بولغىنى ئۇچۇن شۇنداق شوخلۇق قىلغان ـ دە، ھامىنى بىر ئۆلۈم، ئوتتا ئۆلدى نېمە، سۇدا ئۆلدى نېمە، ئوقتا ئۆلدى نېمە، شوخلۇقتا ئۆلدى نېمە، ھەممىسى بىر ئۆلۈم، بىكارلا ئۇنى كالتەكلەيمەن دەپ تەزدۇرۇۋەتتىم. بولمىسا يوقلاپ تۇرارىدى، كۆرسەك ئېيتىپ قوي، كۇندۇزى بىكارچىلىقتا قوغۇن تېرىپ قويغان، تازا ئوخشىدى، چىقىپ يەپ ـ ئىچىپ يۇرۇپ كەتسۇن.

ئەسئەت ئاق كۆڭۈل بوۋاينىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ بىئارام بولدى. ئۇ كۆز ياشلىرىنى كۆرسىتىپ قويماسلىق ئۇچۇن تېرەكلەر سايىسىغا ئالدىراپ ماڭدى.

ـــ ھەي بالام، ھەمراغا ئېيتقىنا، ئىككى سەر چىقىرىۋەتسۇن، پىششىق گۆش بولسا ئۇنىمۇ ئايىمىسۇن، كۆزەتچىلىك قىلمىغان بولسام تۆرنىڭ بېشىدىن ئورۇن ئالاتتىم. ماگىزىن دېگەنمۇ ھۆكۇمەتنىڭ مۇھىم جايى، ئۇخلىساڭمۇ تاپسىغا بېشىڭنى قويۇپ ئۇخلىمىساڭ بولمايدۇ. نەدىكى ئۇيقۇ ئۇ؟ ... بەزىدە خۇدايىم بىلەن، بەزىدە ئۆلگەن ئايالىم، ئۆگەي قىزىم بىلەن سۆزلىشىپ تاڭ ئاتقۇزىمەن. بۇ دۇنياغا بىر يارالدىم، بىر ئۆيلەندىم، ئۆگەي بولسىمۇ خۇدايىم ئىككى قىز بېرىۋىدى، دۆلىتىنى مەندىن ئايىدى، نېسىپ بولمىدى.

ئەسئەت، بوۋاينىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلىيالمىدى، ئۇ قاتتىق يۆتەل بىلەن گېپىنى ئاخىرلاشتۇردى ـ دە، قولىدىكى تايىقىنى نېمگىدۇر ئۇرۇپ تاكىلداتتى.

ئەسئەتنىڭ مېڭىسىگە يېڭى بىر سوئال كىرىۋالدى: «ناۋادا غىلمان ھاكىم راستلا ئاشۇ خىسلەتىۋۇڭى بولۇپ قالسىچۇ،

بولمسا نېمشقا ئۇنىڭ ئۆلۈكى تېپىلمىدى؟ نېمشقا بۇ تونۇمايدىغان بوۋايغا پۇل ئەۋەتىدۇ؟» ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بىر خىل كۆرۈنمەيدىغان ئوتنىڭ تەپتى ئۆرتىدى، ئۇنىڭ يۈرىكى خۇددى كۆكرىكىدىن سەكرەپ چىقىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق تېپىچەكلىدى: «بۇ بىر يېڭى تېپىشماق، بۇ تېپىشماقنى راھەتكە يېزىپ ئەۋەتىمەن، ئۇ چوقۇم توغرا يېشىلەيدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆيگە كېتىۋېتىپ.

9. رەددىيە

كۇچلۇك ھاياجان خۇددى ئىچىملىكتىن كېيىنكى كەيپلىككە ئوخشايدۇ. ئۇ چاغدا ئادەم ھەرقانداق قارامللىقتىن يانمايدۇ.

ئەسئەتنىڭ ئەس ـ خىيالى ئەمدى غىلمان ھاكىم بىلەن كۆرۈشۈش، ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلىشىشتە ئىدى. «ھەممىنى ئېيتىمەن، سىز غىلمان ئەمەس، خىسلەتبۇۋى، مۇنۇ سۇبھى مېنىڭ قىزىم، ئېقىپ چۈشكەن بۇرنى، سوقمىچاق يۈز قۇرۇلۇشى مېنىڭ قىزىم ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇرسا، يەنە نېمشقا گەپ يورغىلىتىسىز، دەيمەن. ناۋادا ئىلتىماسىمنى قوبۇل قىلسا مەن يىگىرمە نەچچە يىللىق بۇرۇقتۇرمىلىقنى ئاخىرلاشتۇرىمەن ـ دە، ياشلىقىمغا قايتىمەن. ئۇنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن سۆيىمەن، قالغان ئۆمرۈمنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكۈزىمەن، كېچىكىپ كەلگەن بەختمۇ لەززەتلىك، دېمەك بەخت كۆرۈنمەكتە، ئۇنى ئەمدى قاچۇرۇۋەتمەيمەن» دېگەنلەرنى كۆڭلىگە پۈكتى ئۇ تاڭنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ.

ئۇ يەرگە يورۇق چۈشمەستە ئورنىدىن تۇردى ـ دە، پۈتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ ھەمرانىڭ ھويلىسىدىن چىقتى. قونغان ئۆيدە ناشتا قىلىش ئادىتىگە خىلاپلىق قىلىپ، ئېتىز يوللىرى بىلەن

مەيدان تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. سېنتەبىرنىڭ شەبنەملىك سەھىرى ئۇنىڭ يوللىرىغا ئۇنچە ـ مارجان چېچىپ كۆتۈۋالدى. چېپىقتىن كېيىن كۆكلەپ چىققان يۇمران ئوت ـ چۆپلەرنىڭ بەرگىسىدىكى بۇ ئۇنچە ـ مارجانلار ئۇنىڭ يولىغا، ئاياغلىرىغا تۆكۈلدى. ئۇ ياۋا گۈللەر مەڭزىگە قونغان رەڭدار ئۇنچىلەرنى ئالقىنىغا ئېلىپ سۆيدى. ئېرىقلاردا شۇرلىشىپ، سۈزۈك تاشلارنى چاقنىتىپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيى بىلەن يۈزىنى يۇدى. مەجنۇنتال ۋە جىگدىلەر شېخىدا چۈرۈقلىشىۋاتقان قۇشلارغا قاراپ ھەۋەس بىلەن كۈلدى. بۇلاق سۈيىدەك تاڭ سۈبھىسى ئارىسىدىن بۇگۈنكى كۈن ئۇچۇن خەيرلىك ئىزدىدى ...

بەختتىن ھاياجانلانغان ئادەمگە ھەممىلا نەرسە يېڭى ۋە گۈزەل كۆرۈنىدۇ. ئادەمزاتسىز كەڭرى ئېتىزلار گەرچە ئايقىن ـ سايقىن بولسىمۇ، ئەسئەتنىڭ كۆزىگە خۇددى بىر چېۋەر قول ھەممىلا نېمىنى جاي ـ جايىغا تىزىپ چىققاندەك خامانلاردىكى چېچىلىپ ياتقان سامان ـ پاخالىلار، يوللاردا تولا دەسسىلىپ رەڭگىنى يوقاتقان ئوت ـ چۆپلەر، چالا چۇشۇرۇلگەن باشتەك كۆرۈنىدىغان، يېرىمى ئۆرۈلۈپ، يېرىمى ئۆرە تۇرۇۋاتقان قوناقلىقلار، ۋاقىتسىزلا ۋاشاڭ قىلىنغان قوغۇنلۇق، بوراندا قىيسايغان باراڭلار، مالغا تولغان ئېڭىزلىق، ئات ئۇستىدە جۇۋنغا ئورىلىپ ئۇششۇك چۈجىسىدەك شۇمشىيىۋالغان ئاتچى ... كۆزگە كۆرۈنگەن ھەممىلا نەرسە گويا يارىلىشتىنلا ئاشۇنداق گۈزەلدەك بىلىندى...

ئۇ كۈچلۈك ھاياجان بىلەن مەست بولۇپ ئالدىراپ مېڭىپ سۈبھىنىڭ دېرىزىسىگە يېتىپ كەلدى: «قىزىم ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە، ـــ بىلىۋاتامسەن، سېنىڭ ئۆز داداڭ دېرىزەڭدە تۇرۇپتۇ، ئۇ سېنىڭ نەپەس ئېلىشلىرىڭنى ئاڭلاپ تۇرۇپتۇ، ئۇ سېنىڭ بەختىڭگە تىلەكداش، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتى ساڭا بەخت تىلەش بىلەن ئۆتىدۇ ...»

دېرىزە ھىم يېپىلغان، پەردىلىرى چۈشۈرۈلگەنىدى، ئۇ

قۇلىقىنى يېقىپ تىڭشىدى، ئاندىن كېيىن تاقەتسىزلىك بىلەن دېرىزىنى چەكتى.

— كىم؟ — قىزنىڭ ئاۋازى، ئالدىراپ ئاياغ كىيىم ئىزدىگىنى، كارىۋاتتىن چۈشكىنى ئاڭلاندى.

— بۇ مەن، سۈبھى قىزىم! — ئەسئەت تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

— سىز ئەسئەت ئاكاممۇ؟ — قىز دېرىزىگە كەلدى ۋە پەردىنى قايرىدى.

— ياق، مەن!

— سىزغۇ، نېمىشقا ياق دەيسىز، ئەسئەت ئاكا؟

— ياق، ئاكىڭىز ئەمەسمەن، مەن سىزنىڭ ئۆز دادىڭىز!

— نېمە؟ ئەمدى سىزمۇ مەست ئادەمدەك كەلسە ـ كەلمەس گەپ قىلمىدىغان بولۇۋالدىڭىزمۇ؟ — قىز خۇددى بىرى يۈزىگە سوغۇق سۇ چاچقاندەك ئەندىكىپ كەتتى.

— ئىشىكنى ئېچىڭ، مەن سىزنىڭ دادىڭىز، ھازىر ھەممىنى بىلىسىز ... ياق، راست گەپنى دەۋاتىمەن.

— نېمە قىلىق بۇ!؟ — دېدى قىز تېرىكىپ، — خەق كۆرسە نېمە دەپ ئويلايدۇ، تۇۋا، — قىز پەردىنى قايتا چۈشۈرۈۋەتتى ـ دە، ئەسئەتكە ئاڭلىتىپ تۇرۇپ غودۇڭشىدى، — تۇۋا، نۇرمەھەممەتنىڭ دېگىنى راستكەندە، بۇ ئادەم راستلا ئاپامغا...

— سۈبھى! قىزىم ...

ئۆيدىن ئەمدى ئاۋاز چىقمىدى، ئەسئەت خېلىغىچە تىڭشاپ تۇردى. بىرئازدىن كېيىن بىردىنلا قىزنىڭ ئۆپكىسىدىن يىغلاۋاتقىنى ئاڭلاندى.

ئەسئەت ئۇچۇن خۇشاللىق تۇيۇلغان بۇ ئىش قىز ئۇچۇن ئۇياتلىق ۋە ئازابلىق بىلىنگىنى ئەسئەتكە ئەلەم قىلدى. ئۇ: «مەن ھېس قىلغاننى سۈبھىمۇ ھېس قىلىدۇ، قىزىم دېسەملا، دادا دەپ جاۋاب بېرىدۇ» دەپ ئويلىغانىدى. لېكىن، قىز ئۇنىڭ

هایاجان بىلەن ئىيتقان سۆزىنى سوغۇق كۆز يېشى بىلەن كۆتۈۋالدى. ئەسئەت كەينىگە قايرىلدى ـ دە، دېرىزە يېنىدىكى سېرىنگۇل شېخىنى كۆچ بىلەن سىلكىدىدى ...

«سەۋر كېرەك ئىدى، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆز ياتقىغا قايتىپ بېشىنى غىجىملاپ تۇتۇپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۆزىگە كېلىپ، ـــ ئۇنىڭ ئۆز دادىسىنى بىلمەسلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەسقۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە غىلمان، ئاشۇ خىسلەتبۇۋىمۇ؟ بۇنى مېنىڭ ھۆكۈم قىلىشىم بىلەن مۇقىملاشتۇرۇشقا تېخى ئەتىگەنغۇ؟...»

ئۇنىڭ خىيال بىلەن قانچىلىك ئولتۇرغانلىقى ئۆزىگە بەلگىسىز، ئىشىكنى چەكمەيلا ئۆيگە بىرى كىرىپ كەلگەندىن كېيىنلا ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى:

ـــ بەللى، ئەسئەت ئەپەندىم، ـــ دېدى ئۆيگە تۇيۇقسىز، ئالدىراپ كىرىپ كەلگەن ھەمرا، ـــ بۇنداق قىلارئىزنى بىلگەن بولسام ئىتنى قويۇۋەتكەن بولاتتىم. ھېلىھەم بولسىمۇ ئەتىگەنلىك چايغا بىزنىڭكىگە بارىسىز، مەن نۇرمەھەممەتنىڭ «پوت ـ پوت»ى بىلەن كەلدىم، يۇرۇڭ، مىنگىشىڭ!

ـــ ئەپۇ قىلىڭ، ھەمرا ئاكا، ـــ دېدى ئۇ تەستە كۈلۈمسىرەپ، ـــ ئەتىگەندە ئېتىز ئارىلاپ يۇرۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قاپتىمەن، ئولتۇرۇڭ، مۇشۇ يەردىلا ناشتا قىلايلى ـ دە، ئاۋامنىڭ يېنىغا كىرىپ سۇبھىنىڭ تەجرىبە مەيدانىنى سىلەرنىڭ دادۇيگە يۆتكەش توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى.

ئەسئەت ھەمرانى باشلاپ ئاۋامنىڭ ئۆيىگە ئەمەس ئىشخانىسىغا كىردى.

ئىشخانا ھەشەمەتلىك ئىدى. دېرىزىسىگە گۈل قاچىلىرى قويۇلغان، بىر ئۇزۇن كرېسلو، يەنە بىر كىشىلىك بىر جۈپ كرېسلو قويۇلغان. يېزىق ئۈستىلىنىڭ بىر چېتىگە يۆلەنچۇكلۈك يۇمشاق ئورۇندۇق، يەنە بىر چېتىگە ئەينەكلىك چوڭ ئىشكاپ قويۇلغان. ئۈستەلدە تېلېفون، تىكلىمە كالېندار،

ھەر خىل سىياھ دۈۋەتلىرى تۇراتتى. ئاۋام ئورۇندۇقىغا تاشلىنىپ گېزىت ئوقۇپ ئولتۇرغانكەن، مېھمانلارنى كۆرۈپ ئورنىدىن قىمىرلاپ قويدى.

— ھە، ھەمرا ئاكا، ئاخشام ئولتۇرۇشۇڭ قىزىدىمۇ، ناھىيەدىن رازيوف مۇدىر كەلگەنىدى، بارالمىدىم، قانداق، يولداش ئەسئەت، ئۇلار سىزنى ئىچىشكە زورلاشتىمۇ؟

— زورلاپ - زورلاپ ئۆزلىرى ئىچىشتى، — دېدى ھەمرا كۈلۈپ، — سىزنىڭ ۋەكىلىڭىز ياخشى ئولتۇرۇپ بەردى.

— نۇرمەھەممەتمۇ؟ — دەپ كۈلدى ئاۋام قىزىقىپ، — ئاۋارە قىلمىغاندۇ؟ ئىچىۋالسا ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايدۇ، لېكىن قولىدىن ئىش كېلىدۇ، يارايدىغان يىگىت، ئۇنىڭ چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشتا تۆھپىسى چوڭ، بىزنىڭ نەسىللىك بۇقا، قوچقار، ئايغىرلىرىمىز پۈتۈن ناھىيەدە داڭلىق، ئىككى ئايلىق موزايلىرىمىزنىڭ ئەركەكلىرىنى يەتتە - سەككىز يۈز سوم، ئۇرغاچىلىرىنى تۆت - بەش يۈز سومغا تۇتقۇزماي ئالىدۇ. بىزنىڭ مەيدانىنىڭ كاللىرى ھازىر پۈتۈنلەي سارقۇلاق، ئالاتاۋسكى ئارغۇن بولۇپ كەتتى. ئاق قويىمىزنىڭ ئوتتۇز يەتتە كىلو يۇڭ بەرگەنلىرىمۇ بار. ئۇنىڭ تېخنىكىسىنىڭ ئۈستۈنلۈكىدىن ھەتتا بىزنىڭ مەيدانىنىڭ توخۇلىرى چېغىدا ئاپەتكە ئۇچرىمايدۇ. ئەتراپتىكى گۈڭشېلارنىڭ توخۇلىرى قىرىلىپ بولغان يىللىرى ھەممىلا ئادەملەر بىزنىڭ توخۇ فېرمىمىزدىن چۈجە سېتىۋالىدۇ.

— ماختاۋەرمىگىنە، — دېدى ھەمرا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، — ماختىغان بۇقا بىلەن ئارغىماقلىرىڭ سىلەرنىڭ مەيداندىن ئۆتۈپ بىزنىڭ دادۇينىڭ زىرائەتلىرىنىمۇ دەسسەپ - چەيلەپ رەسۋا قىلدى. سۇبھى قىز ئۇنىڭ ئۈستىدىن ھەر يىلى بىرنەچچە قېتىم ئەرز سۇنىدىكەنغۇ؟

— چاقچاق، ھەممىسى چاقچاق، — دېدى ئاۋام كۈلۈپ قويۇپ، — نۇرمەھەممەت ئۇ قىزنىڭ تولا چىشىغا تېگىدۇ،

قانداق قىلىدۇ؟ ئاشۇ قىزغا ئاشىق ئىكەن، ئۇنىڭ ئىككى قېتىم ئۆيلەنگىنى بولمىسا سۇبھىنىڭ راسا لايىقى ئىدى. سۇبھى نادان قىز، چىچاڭشىيدۇ، بىراق قىز بالا دېگەن چىچاڭشىپ - چىچاڭشىپ پەسكويغا چۈشىدىغان گەپ. مەن نۇرمەھەممەتكە ئاتا بولۇپ غىلمان ھاكىم بىلەن سۆزلەشتىم، رەھبەرلىك بىرلىككە كەلسەكلا ئۇ قىزنى كۆندۈرىمىز.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئەسئەتنىڭ بەدىنى تىكەنلەشتى:

— بىز سىزنىڭ ئالدىڭىزغا ئاشۇ سۇبھى توغرۇلۇق پىكىرلەشكىلى كىردۇق، — دېدى ئەسئەت گەپنى ئۆز مەقسىتىگە بۇراپ، — ئۇنىڭ ئۇرۇق يېتىشتۇرۇش، تۇپراقنى ياخشىلاش، مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئېلىپ بارغان ئىلمىي تەجرىبىلىرىنى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ. مەن شەخسەن ئاشۇ قىزنىڭ ئەمگىكىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈنلا كەلگەن. ئۇنىڭ قولغا كەلتۈرگەن زور نەتىجىسىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئەمدىكى گەپ، سىناقتىن ئۆتكەن تەجرىبىلەرنى ئەمەلىيەتتە قوللىنىپ بايلىق يارىتىش، ئۇنىڭ ئىلمىي ئەمگىكىگە ياخشىراق ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىش. ئەمما بۇ ئىككىلا ئىش سىلەردە تازا ياخشى قوللاشقا ئىگە ئەمەس ئىكەن. مەسىلەن، بۇغداينى بېدە بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ تېرىش، بېدىنى ئۈچ يىلدىن كېيىن ئاغدۇرۇپ بۇغداي تېرىش ئىشلىرىغا سىلەر قوشۇلمايدىكەنسىلەر.

— توختاڭا، — دېدى ئاۋام تاقەت قىلىپ تۇرالماي، — قوللاشقا ئىگە بولمىغان بولسا سىز ئېيتقان نەتىجىلەر نەدىن كەپتۇ؟

— تەجرىبە ئېتىزى سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردا بىر زىننەت بۇيۇمى ئىكەن، — دېدى ئەسئەتمۇ خاپا بولۇپ، — ئىلىم بىرەر ئورۇنىنىڭ، بىرەر شەخسىنىڭ ئابرۇيىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈنلا خىزمەت قىلىدىغان نەرسە ئەمەس، ئۇ جەمئىيەتكە ماددىي بايلىق يارىتىدىغان نەرسە. سىلەرنىڭ دوكلاتىڭلاردا

«ئىلمىي تەرىقچىلىقنى چىڭ تۇتتۇق، مۇنداق سورت، ئۇنداق كەشپىيات بارلىققا كەلدى» دېگەن سۆزلەر بار ئىكەن. لېكىن بۇ سورت، كەشپىياتلار تەجرىبىخانىدىن ئېتىزغا كۆچمىگەن. ئەمەلىيەتتە قوللىنىشقا كەلگەندە، پارتكومنىڭ بىرىنچى شۇجىسى بولغان ئادەمنىڭ ئىدىيەسىدىن ئۆتمەيدىكەن.

— خۇش، شۇنداق بولسۇنمۇ دەيلى، سىز زادى نېمە دېمەكچى؟

— دېمەكچى بولغىنىم ناھايىتى ئېنىق: سىز قوبۇل قىلالمىغانلىقىڭىز ھەمرا ئاكا پۈتۈن كۈچى بىلەن قوللىماقچى. بىز سۈبھىنىڭ تەجرىبە ئېتىزىنىمۇ ھەمرا ئاكىنىڭ دادۇيىگە يۆتكەيمىز. ھەمرا ئاكا بۇ يىلقى سەككىز مىڭ ئالتە يۈز مو يەرگە تەرىلىدىغان كۈزگى بۇغدايىنى بىزنىڭ ئىلمىي ئۇسۇلدا تەرىقچىلىق قىلىشىمىزغا تولۇق تاپشۇرۇپ بەرمەكچى، بىز ھەمرا ئاكىنىڭ دادۇيىدە ئىلمىي تەرىقچىلىقنىڭ ئۈنۈمىنى ئەملەدە كۆرسىتىپ، كېلەر يىلدىن باشلاپ پۈتۈن ناھىيەدە، پۈتۈن ئىلى ۋادىسىدا قوللانماقچى!

— نىيىتىڭىز ياخشى، غەرىزىڭىز چۈشىنىشلىك، — دېدى ئاۋام ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — لېكىن كىمنى قەيەرگە يۆتكەشنى، قەيەردە نېمە قىلىشنى پارتكوم بەلگىلەيدۇ، بۇنى سىز بەلگىلەپ بېرەلمەيسىز! سۈبھى بىزنىڭ مەيداننىڭ ئادىمى، ئۇنى سىز ئەگەشتۇرۇپ كەلمىگەن!

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۈستەلدىكى دۇۋەتلەرنى ئۇياق - بۇياققا يۆتكەپ قويدى، ئۇنىڭ قوللىرى تىترىمەكتە ئىدى.

ئەسئەتمۇ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۇنىڭ ئۈستىلى يېنىغا كەلدى ۋە سالماقلىق بىلەن:

— پارتىيە رەھبەرلىكى بىلەن ئىلىم - پەننى قارىمۇقارشى قىلىپ قويسىڭىز خاتالىشىسىز، يولداش ئاۋام. بىزنىڭ پارتىيەمىز قۇرۇق جۈۋا تاراقلىتىدىغانلارنىڭ زىيىنىنى ئاز تارتمىدى! — دېدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاۋام ئۇنىڭغا ئالمىيىپ قاردى، ئەسلىتمۇ غەزىپىنى يوشۇرۇپ ئولتۇرمىدى، ھەمرا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى جىددىيلىكنى پەسەيتىش ئۈچۈن:

— نېمە بولدۇڭ، ھوي ئاۋام، قويساڭا ئۇكام، سۇبھىنى بەرمىسەڭمۇ بەرمە، تەرىڭنى تۇرمىگىنە، ساڭا باشقا ئىشتا بىر تىينىلىق ھاجىتىمىز يوق، ئاشۇ قىزىڭنىڭ ئەمگىكى ئوبدانراق تەن قويسۇن دېگىنىمىز - دە، بولدى، يۈرۈڭ ئەسلىتەت ئەپەندىم، قالغىنىغا بىز بارغۇ ! — دېدى.

شۇنداق قىلىپ ئەسلىت بىلەن ھەمرا كۆڭۈلسىزلا قايتىپ چىقىشتى. «مانا قارا، ياخشى نىيەت ئۈچۈن ئىككى قېتىم رەددىيەگە ئۇچرىدىم. ھەر ئىككىلىسى مېنىڭ خۇشاللىقىم ئىدى. بىر ئادەمنىڭ خۇشاللىقى يەنە بىرلىرىنى خاپا قىلىدىغىنى ئەجەب - ھە؟ نېمىشقا خۇشاللىق بىلەن خاپىلىقنىڭ ئۇمۇملۇقى يوقكىنە؟» دەپ ئويلىدى ئۇ ھەمرانىڭ دادۇيىگە قايتىپ كېلىۋېتىپ.

10. مايسلار

ئەسلىت بىلەن ھەمرا بۇغداي مايسىلىرى تەپتەكشى ئۆسۈپ چىققان سالا ئېتىزلارغا زوقمەنلىك بىلەن قاراپ تۇرۇشاتتى. باش كۇزنىڭ لەرزان شامىلى كۆپكۆك مايسىلارنى سۆيۈپ ئۆتمەكتە.

— مانا قارا‌ڭ، ئىلمىي ئەمگىكىمىزنىڭ تۇنجى بىخلىرى، — دېدى ئەسلىت ھاياجانلىنىپ.

— راست ئېيتتىڭىز، تېخنىكىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىگە بۇرۇندىنلا قايىل ئىدىم. كېلەر يىلى مول ھوسۇل ئېلىشىمىزدا گەپ يوق، بولىدىغان ھوسۇل كۆكىدىن مەلۇم، شۇنداق ئەمەسمۇ ئەسلىت ئەپەندىم !

شۇ چاغدا يولنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى ئاخىرقى بىر پارچە سالا ئېتىزغا ئۇرۇق سېلىۋاتقان سېيالكا ئېتىز بېشىدا توختىدى. سېيالكىنىڭ كەينىدە ئۆرە تۇرۇۋېلىپ، ئۇرۇق، ئوغۇت ۋە بېدە ئۇرۇقىنىڭ چۈشۈش ئەھۋالى، سېيالكا دىسكىلىرىنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلۇقتا قاتارلىق ئىنچىكە ئىشلارنى كۆزىتىپ كېلىۋاتقان سۇبھى ئەسئەت بىلەن ھەمراھى كۆردى ـ دە، سېيالكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۇدۇل ئۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ بېشىغا نېپىز ھاۋا رەڭ ياغلىق ئورىۋالغان، قاپقارا چاچلىرىغا نېپىز بىر قەۋەت ئېتىز چاڭلىرى قونغانىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئىللىق تەبەسسۇم ئەسئەتنى بوۋەكچىلا خۇشال قىلدى:

— قاراڭا، سۇبھى قىزىم! — دېدى ئىختىيارسىزلا «قىزىم» دەپ ۋارقىراپ، — مايسىلار خۇددى يېشىل ئەتلەسكە ئوخشاپ كېتىپتۇ!

سۇبھىنىڭ مايسىلارغا زوق بىلەن قاراپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەندە، ئەسئەت ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈندى. بىر خىل يوشۇرغىلى بولمايدىغان ھاياجان، ئاتىلىق مېھرى ئۇنى ئالدىغا ئۇندەيتتى. مەيلىچە بولسا ئۇ قىزىنىڭ چاچلىرىنى سىيپاشقا، يۇزىدىكى چاڭ ـ توزانىنى سۈرتۈشكە، پېشانىسىدىن سۆيۈشكە تەييار ئىدى. لېكىن، قىزىنىڭ قايسى كۈنكى يىغىسى ئۇنىڭ يادىغا كەلدى ـ دە، توختاپ قالدى:

— سىزنىڭ سىناقتىن ئۆتكۈزگەن مول مەھسۇلاتلىق ئۇرۇقىڭىز مايسىغا ئايلاندى، ئەنە قاراڭ، مۇنبەت تۇپراق ئۈستىگە يېشىل كىمخاب بولۇپ يېپىلماقتا. سىزنى تەبرىكلەيمەن، سۇبھى!

سۇبھى قول ياغلىقى بىلەن ئاغزىنى توسۇپ چوغدەك قىزاردى:

— سىزنى تەبرىكلەيمەن ئەسئەت ئاكا، سىزنىمۇ تەبرىكلەيمەن ھەمرا ئاكا، سىلەر بولمىساڭلار مېنىڭ تەجرىبە

ئېتىزىمنىڭ مېۋىلىرى بىرىنچىدىن، كەڭ ئېتىزغا چىقالمايتتى، ئىككىنچىدىن، يېشىل مايسا بولالمايتتى، ئۈچىنچىدىن ...

— بىزنى بۇنچىۋالا خۇشال قىلالمايتتى دېمەكچىمۇسىز؟ — دېدى ئەسئەت ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ. قىز ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى تۇتۇپ كۈلدى.

— قېنى، مايسىلارنىڭ قويۇق ـ شالاڭلىقىنى كۆرەيلى، يۈرۈڭلار، — دېدى ھەمراھۇ خۇشال بولۇپ، — بېدىلەرمۇ ئۇندىمىكىن!

ئۈچەيلەن ئېتىزلىققا كىلىپ قۇر ـ قۇر ئۇنگەن بۇغداي مايسىلىرى يېنىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇشتى. يۇمشاق، ئۇستى ئاقىرىشقا باشلىغان نەم توپىدىن خۇددى قارىغاي ياپرىقىدەك يېڭنە بولۇپ ئۇنۇپ چىققان بۇغدايلار تەكشى ۋە جانلىق ئىدى. مايسىلار خۇددى قول بىلەن تىكىپ قويغاندەك يارىشىملىق، بەزىلىرى ئىككى قۇلاق، ئۇرۇق قاسرىقىنى قالپاق قىلىپ كىيىۋالغان بېدە مايسىلىرىمۇ ئۆز قۇرىدا تەكشى ۋە تىزىپ قويغاندەك رەتلىك تۇراتتى. ھەمرا بىر تال بېدە مايسىسىنى چىمداپ يۇلۇۋېلىپ ئالقىنىغا قويۇۋىدى، سۇبھى خۇددى بېشىدىن بىر تال چېچىنى يۇلۇۋالغاندەك سىلكىندى ـ دە:

— ئىچىڭىز ئاغرىمامدۇ، نېمانچە يۇرىكى تاش ئادەمسىز؟ — دېدى. ھەمرا ئەسئەتكە قارىدى:

— كۆردىڭىزمۇ، بۇنىڭ ئاچچىقىغا ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ.

ئۇلار قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى. شۇ چاغدا يىراقتىن بۇقىنىڭ توپا توزۇتۇپ ھۆركىرىگىنى ئاڭلاندى.

— مانا، نۇرمەھەممەتنىڭ قىرغۇچى تانكىلىرى! — دېدى ھەمرا غەرب تەرەپكە ئۇزاق قاراپ، — ئاچچىقىڭىزنىڭ كۈچىنى ئەمدى كۆرسىتىڭ، قىزىم.

تىراكتورچى بىلەن سېيالكا باشقۇرۇۋاتقان ياش يىگىت ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى، تىراكتورچىنىڭ قولىدا كۈلۈچ بار

ئىدى.

— بىر، ئىككى ... ئون تۆت، ئون بەش ... پاھ، ئون ئالتىنى ھۆركىرىدى، — دېدى سېيالكا باشقۇرغان يىگىت بۇقىنىڭ ھۆركىرىشىگە زوقلىنىپ، — بۇنداق نوچى بۇقىنى ھېچنەدىن تاپالمايسەن جۇمۇ، يالقۇن، ئون ئالتىنى ھۆركىرىگەن بۇقىنى كۆرمەك تۇگۈل ئاڭلىغانمىدىڭ؟

— ھېچ قىزىقى يوق ئىش، — دېدى يالقۇن ئىسسىلىك تىراكتورچى يەر ئاستىدىن سۇبھىگە بىر قاراپ قويۇپ، — سەنزە رەخىم، خوراز، ئىت، ئايغىر، بۇقىدىن باشقىنىڭ گېپىنى قىلمايسەن ـ دە!

شۇ چاغدا ياپال مۇڭگۈزلۈك بۇقىنىڭ توپىغا مىلەنگەن بېشى قىرغاقتا پەيدا بولدى. بۇقا سۇرلۇك پۇشۇلداپ ئېرىقتىن ئۆتتى ـ دە، بۇغدايلىققا كىردى:

— ھوش، ھوي ئىمانسىز، ھوش! — سۇبھى بۇقا تەرەپكە قاراپ يۇگۈردى. قىزىنىڭ قولىدا نە تاياق، نە تاش يوق، ئۇ توخۇ قوروغاندەك قولىدىكى ئاق ياغلىقىنى لەپەڭشىتەتتى.

ئەسئەت ئەندىكسىپ ئورنىدىن تۇردى. ھەمرا بىلەن تىراكتورچى يىگىتلەر قىزنىڭ كەينىدىن دەرھال يۇگۈرۈشتى. بۇقا بۇغداي مايسىلىرىنى ئالدى ئاياغلىرى بىلەن تاتىلاپ مۇڭگۈزى بىلەن تىتىپ ـ تىلغاپ كاردىن چىقىرىپ، ھەيۋە بىلەن ھۆركىرىمەكتە ئىدى. سۇبھى بۇغداي مايسىلىرىنىڭ نابۇت بولغىنىنى كۆرۈپ، بۇقىنىڭ ھەيۋە بىلەن كۆز ئالايتىپ ماي تارتقىنىنى، پۇشۇلداپ ئېتىلىشقا تەمشىلىۋاتقىنىنى ھېسابقا ئالمىدى. ئۇ بۇقىغا قاراپ ئۇدۇللا يۇگۈرۈۋەردى.

— ھوش، ھوي زومىگەر! — قىز ياغلىقىنى پۇلاڭلاتتى. يۇگۈرۈشۈپ كېلىۋاتقانلار ئەندىشە بىلەن ۋارقىراشتى:

— قېچىڭ سۇبھى!

— ۋاي يامان بولدى!

— پاھ، مۇنۇ قاراملىقنى ـ ھە!

ئۇيغۇر كتاب پورتالى www.uyghurkitap.com

— بولۇڭلار بالىلار، ئۇرۇڭلار بۇقىنى!

بۇقا تۇيۇقسىز تۇمشۇقىنى ئىچىگە تىقىپ پۇشۇلداپ قىزغا ئېتىلدى:

— ئاپا! — سۇبھى قاتتىق چىرقىرىدى. ئىككى يىگىت بۇ چاغدا قىزنىڭ يېنىغا يېتىپ بارغان، ئۇلاردىن بىرى — سېيالكا باشقۇرغىنى كەينىگە، تىراكتور ھەيدىگەن يالقۇن ئىسسىلىكى ئالدىغا ئۆزىنى ئاتتى، بۇقا قىزغا ئېتىلدى. ئەمما، يالقۇننى ياپال مۇڭگۈزى بىلەن يەردىن يۇلۇۋېلىپ سىلكىتىپ ئاتتى، يالقۇننىڭ بۇقا مۇڭگۈزلىرىنى چاقىلىق بىلەن تۇتۇۋالغان قوللىرى مۇڭگۈزدىن بوشاپ ھاۋادا خۇددى ئۇچۇۋاتقان قۇشنىڭ قانىتىدەك لەپىلدىدى ـ دە، قاتتىق قىرغاققا بېشىچە چۈشتى، بۇقا قىزغا ئىككىنچى قېتىم ئېتىلغاندا، ئۇنىڭ تۇمشۇقىغا زەرب بىلەن كۇلۇچ تەگدى، بۇ كۇلۇچ ئۇرغۇچى ھەمرا ئىدى. ھەمرا ئىككىنچى قېتىم بۇقىنىڭ جان يېرىگە ئۇرغان چېغى، بۇقا كەينىگە قاتتىق سىلكىندى ـ دە، بىر ھۇركىرىۋېتىپ كىلەڭسىز گەۋدىسىنى يانغا تاشلىدى. بۇقىنىڭ بۇرنىدىن قان ئاقماقتا، كۆزى دەھشەتلىك ئالىيىپ ئاغزىدىن كۆپۈك چىقماقتا ئىدى ...

ھەمرا بىلەن ئەسئەت يالقۇننى يۆلىدى. ئۇنىڭ پىشانىسى قاتتىق سۇرۇلگەن، چىرايى قەغەزدەك تاتىرىپ، لەۋلىرى كۆكىرىپ كەتكەنىدى.

سۇبھى ھېلىقى ھاۋا رەڭ ياغلىقى بىلەن يىگىتنىڭ قان ئېقىۋاتقان ماڭلىيىنى يۆگەپ تاڭدى. قىزنىڭ نازۇك بارماقلىرى يىگىتنىڭ قويۇق چاچلىرىنى كەينىگە قارىتىپ تېز ـ تېز تاراۋاتقاندا، يىگىت كۆزىنى ئېچىپ قىزغا قارىدى.

— يالقۇن! — دېدى ئۇنىڭ بېشىنى يۆلەۋاتقان ھەمرا، — قانداقراق؟

— بېشىم، بېشىم ... — دېدى يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشكە تەمشىلىپ. ئۇ باشقىلار ئالدىدا، بولۇپمۇ قىز بالا

ئالدىدا دالىيىپ يېتىشنى ئۇياتلىق ئىش ھېسابلىدى - دە، قاتتىق ئاغرىۋاتقان بېشىنى ئاستا سىلكىپ قويۇپ ئولتۇرۇۋالدى ۋە:

— سەل قېيىۋاتىدۇ، — دەپ قويدى تەستە كۈلۈمسىرەپ.

— دوختۇرغا ئاپىراي، دوختۇرغا تېزرەك ئاپىراي، — دېدى قىز بىر خىل تەبئىي كۆيۈمچانلىق بىلەن كۆزىگە ياش ئېلىپ، — ئىسسىت، ئىسسىت، بۇ كاللارنىڭ دەردىنى قاچانغىچە تارتىمىزكىنە، بىرىنچىدىن بۇغداينى، ئىككىنچىدىن ...

يالقۇن يىگىتلەرگە خاس چاقچاقلىق بىلەن ئورنىدىن تۇردى، لېكىن سەنتۇرۇلۇپ كەتتى، ئەسئەت ئۇنى يۆلىۋالدى.

— ئونىنچى سىنىپنى تۈگەتتى، ياخشى ئوقۇدى، لېكىن ئالىي مەكتەپكە بارالمىدى. مانا بىر يىل بولدى، ئەڭ ياخشى تىراكتورچى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئۆيىگە باردۇ، ئىش - كۈشىنى تۈگىتىپلا كىتاب ئوقۇيدۇ. ئوقۇمايدىغان كىتابى يوق، خەنزۇچىنىمۇ ئوقۇيالايدۇ. بېغىدىكى بۇلاق سۇيىگە شارقىراتما ياساپ سۇدىن توك چىقىرىۋالغىنىچۇ تېخى ! كومبايىندىن تارتىپ قول سائىتىگىچە بولغان ھەممىلا نېمىنى رېمونت قىلالايدۇ. قىشچە رادىيو، تېلېۋىزور، ئۇنىئالغۇ رېمونت قىلىپ پۇل تاپىدۇ. بۇنىڭ مۇنۇ قوللىرى قول ئەمەس، گۈل !

ھەمرا يالقۇننى ماختاپ مۇرىسىگە قولىنى قويدى، ئۇ قىزىرىپ پۈتى بىلەن يەرنى سىجىدى. ئۇلار ئەمدى كۆزىنى ئالايتىپ، پۇشۇلداپ ياتقان بۇقىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى:

— ئاز بولغاندا ئىككى پۇڭ يەرنىڭ بۇغدىيىنى يوقاتتى، — دېدى سۇبھى بۇقىنى جونۇپ، — بىرىنچىدىن، نۇرمەھەممەت تېخنىك زىيانىنى تۆلىسۇن؛ ئىككىنچىدىن، يالقۇننى داۋالاتسۇن؛ ئۈچىنچىدىن، بۇنىڭدىن كېيىن بۇقا ۋە ئايغىرلىرىنى قويۇپ بېرىمەسلىككە ۋەدە بېرىپ توختامغا قول قويسۇن. شۇنداق قىلمىسا بۇقىنى بەرمەسلىك كېرەك.

— ئەمما، بۇ قېتىم ئۇنىڭ بىلەن دېيىشىپ قالىمىز -

ده ! — دېدى ھەمرا چىرايلىق بۇرۇتىنى قىمىرلىتىپ قويۇپ.

ئۇلار بۇقىنى تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ھەربىرىدە قىلىۋاتقاندا، يىراقتىن ئات ئوينىتىپ كېلىۋاتقان نۇرمەھەممەت كۆرۈندى. ئۇنى كۆرگەن سېيالكىچى يىگىت:

— كەلدى، ھەمرا ئاكا، ئەنە كېلىۋاتىدۇ، قېنى دەيدىغان گېپىڭنى تەييارلىۋال ! — دېدى قىزىقچىلىق كۆرۈشكە ئالدىراپ.

نۇرمەھەممەت ياشارغان بۇغدايلىقلارنى ئېتىغا دەسسىتىپ، ئالتە ئۆرۈمە قامچىسىنى بېشى ئۇستىدە پۇلاڭلىتىپ شاش ئارغىماقنى ئۆكىرەك تاشلىتىپ كەلمەكتە ئىدى.

— قاراڭلار، ئېتىغمۇ چەيلىتىپ كېلىۋاتقىنىنى ! — دېدى سۇبھى تېرىكىپ، — ھەمرا ئاكا، بۇنىڭغا تېتىپ قويۇڭا !

ئۆزىنىڭ پۇتۇن ئەقىل ـ قۇۋۋىتى بىلەن بىلمىنى ۋە ۋاقىتنى مۇشۇ بۇغداي ئۈچۈن سەرپ قىلىپ، ھەشەمەتلىك شەھەردىكى جانغا راھەت تۇرمۇشتىن ۋاز كېچىپ، ئۇچ كۈندىن بېرى توپىغا مىلىنىپ، ھېرىپ ـ چارچاپ ئىشلەپ يۈرگەن ئىلمىي خادىمغا نۇرمەھەممەتنىڭ قىلىقلىرى يات ۋە يىرگىنچلىك تۇيۇلدى. ئەسئەت قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، ئېگىز گەۋدىسىنى تىك تۇتۇپ، ئىككى قولى بىلەن بېلىنى تىرەپ، نۇرمەھەممەت يېتىپ كېلىپ ئۆڭسۈلى ئۆچۈپ قامچىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىغاندا، غەزىپىنى باسالماستىن:

— ئۆزىڭنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىڭنى ئۇنتۇپ قالماڭ نۇرمەھەممەت ئۇكام ! — دەپ ۋارقىرىدى. بۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ قاتتىق گېپى، باشقىلارغا ئىشلىتىدىغان ھاقارىتى ئىدى.

— نېمە، ئىنسان؟ ! — دېدى نۇرمەھەممەت ئۇزەڭگىنى چىڭ دەسسەپ، ھازىر سەكرەيدىغاندەك كۆتۈرۈلۈپ، — ئۇچ مىڭ سوملۇق بۇقىنىڭ بۇرنىنى قاناتقان ئادەممۇ ئىنسانمىكەن؟ مەن ئىنسانىنىڭ نېمىلىكىنى جاقىدە كۆرسىتىمەن ! ھەي ھەمرا، بىلىپ قوي، بۇقىنىڭ بىر تېمىم قېنى سېنىڭ خۇنۇڭ

بىلەن تەڭ، مەن بۇ توغرۇلۇق سوتقا ئەرز قىلىمەن!

— بۇغدايچۇ؟ — دېدى ئۇنىڭغا غەزەپلى بىلەن قاراپ تۇرغان سۇبھى، — بۇقىڭىز، ئېتىڭىز قانچىلىك مايسىنى ئۆلتۈردى؟ بۇغداينىڭ ھېسابى يوقمىكەن؟ تېخى سوتقا ئەرز بەرگۈدەك! بىرىنچىدىن، زىيانىنى، ئىككىنچىدىن، يالقۇننى، ئۈچىنچىدىن، ۋاقتىنى تۆلەڭ!

شۇ چاغدا بۇقا ئورنىدىن تۇرۇش ئۈچۈن تېپىرلاپ قاتتىق پۇشۇلدىدى. نۇرمەھەممەتنىڭ ئېتى ئاختامدا ئويناقلاپ يەرنى تىلغىماقتا ئىدى. سۇبھى بىلەن ئەسئەت بۇ كۈتۈلمىگەن زىيانغا بەرداشلىق بېرەلمىدى:

— ئېتىڭىزنى قىرغا ئاچىقىڭ!

— باشقىلارنىڭ قان ـ تەرىنىمۇ ھۆرمەتلىسىڭىزچۇ!

— ئەستاغپۇرۇللا! — دېيىشتى ئۇلار.

ئەسئەت بۇ يەرنىڭ خوجايىنى — ھەمراغا قارىدى، ھەمرا ئەمدى نۇرمەھەممەتكە قاتتىق گەپ قىلىدۇ دەپ ئويلىغانىدى. لېكىن، ھەمرا خۇددى ھېچ ئىش بولمىغاندەك كۈلۈمسىرەپ چەتتە تۇراتتى. نۇرمەھەممەت بولسا ئۆزىنىڭ ھەيۋىسىنى ئەنە شۇ سەۋرچان، كەڭ قورساق دېھقانغا كۆرسەتمەكتە ئىدى:

— مېنىڭ بۇقام يالقۇننى ئۆيگە بېرىپ ئۇسكىنى يوق، ئۇنىڭ بۇغدايغا زىيان سېلىشى ئاڭسىز ھەرىكەت، بوراننىمۇ، مۆلدۈرنىمۇ، كەلكۇننىمۇ ئىنسانلارغا زىيان تۆلىسۇن دېسەك ئاقمايدۇ ـ دە! شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر تارسىدە توختام يازىمىز، سەن بۇقىنى ئۇرغىنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق پۇلى تۆلەيسەن، ھەمرا ئاكا، سېنىڭدىن باشقىسى مۇشۇنداق قىلغان بولسا سوتقا ئەرز بېرەتتىم، لېكىن سەن ئىقرار قىلدىڭ، يالقۇننى، ھە راست، سۇبھى قىزنى ئاسرايمەن دەپ ئۇرۇپ قويدۇم دېدىڭ، سۇبھى قىز بۇغداينى ئاسرايمەن دەپ بۇقىغا يۈگۈرگەن، ماقۇل، مەنمۇ سۇبھى قىزنى ئاسرىغان بولاي، سوتقا ئەرز بېرىشتىن يالتىياي، ئەما سەن ھەمراكا،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇقىغا ئوزۇقلۇق پۇلى تۆلەيسەن!

— بولىدۇ، تۆلەيلى نۇرمەھەممەت، تۆلەيلى، — دېدى ھەمرا كۇلۇپ تۇرۇپ، — بىر تامچە قېنى يامىنىغا كەلسە بىر مىشكاپ بۇغدايغا توختار، بۇ ئەتىۋارلىقىڭنىڭ!

— بۇ دېگەن بىرىنچى قان گوللاندىيە نەسلىدىن، — دېدى نۇرمەھەممەت ئەمدى ئورنىدىن تۇرۇپ يەر پۇراۋاتقان سېمىز بۇقىنى قامچا دەستىسى بىلەن كۆرسىتىپ، — ئۆلتۈرۈپ قويساڭ ھېچ بولمىسا مۇددەتسىز قاماققا كېسىلەتتىڭ!

— ياۋاللا، بىر نەزىر قىلىۋېتىدىغان يېرى كەپقاپتىكەن، — دېدى ھەمرا كۇلۇپ تۇرۇپ، — جەريمانە بىلەن قاماقتىن قۇتۇلۇپ قالغان بولسام مەنمۇ بەختلىك ئىكەنمەن!

— قېنى، ئاندىق بولسا چەكتۇرگىنە، غاچچىدە!

نۇرمەھەممەت ئېتىدىن چۈشتى، ھەمرا گۇللۇك خالتىسىنىڭ يېپىنى چىمەلتىكىگە ئوراپ خالتىنى ساڭگىلاتتى، نۇرمەھەممەت خالتىغا قول سالدى.

بۇ كېلىشىشكە سۇبھى قارشى چىقتى:

— سىز ئەرز بەرمىسىڭىز، — دېدى ئۇ نۇرمەھەممەتكە ئالىيىپ، — مەن ئەرز بېرىمەن. مەنلا بىر ئىش قىلسام شۇمبۇيا بولۇپ ئۇنىسىز، بۇ جاھان سىز ئۈچۈنلا يارالغانمىدى!؟

— قايىنىماڭ! — دېدى نۇرمەھەممەت قىزىنىڭ كۆزىگە قاراپ كۇلۇپ تۇرۇپ، — ئۆزىڭىزنى ئاسراۋاتسام، جاقىدە ھۇجۇم قىلىۋاتىسىزا، قېنى ئەسئەت ئەپەندىم، چېكىۋالمامسىز؟

ئەسئەت نابۇت بولغان مايسىلاردىن تېخىلا كۆزىنى ئۇزەلمەي خىيال بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇ ھەمرانىڭ مۇنۇ ھاياسىز نۇرمەھەممەت بىلەن شۇنچە زىيانىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ياقىلاشمىغىنىغا، يەنىلا دەرھال دوستلۇق ئىزھار قىلىشىپ ئولتۇرۇشىغا ھەيران بولدى:

— شۇنداق قىلىپ زىيان تارتتۇق - دە! — دېدى ئۇ

ھەمرانىڭ يېنىغا زوڭزىيىپ، ــ كەم بولغاندا بەش ـ ئالتە مىڭ تال مايسا ئۆلدى. ئىسىت مايسىلار !

ــ قايسىبىر زىيانغا يىغلايلى، ئەسئەت ئەپەندىم، ــ دېدى ھەمرا كۇلۇپ قويۇپ، ــ دېھقان، دېھقان بولغاندىن بېرى ئۆلگەن مايسىلارنى ھېسابلاپ كەلسىڭىز يەر يۈزىگە سىغمايدۇ، لېكىن دېھقان ئۆلگەننى ھېسابلىمايدۇ. كۆكلىگىنى ھېساب بىزگە، مايسا ئۆلگەن بىلەن يەر ئۆلىمەيدۇ. يەرلا بولىدىكەن، ھەممىنى تىرىلدۈرۈۋالغىلى بولىدۇ.

11. ئاخىرقى خەت

9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنىگىچە ھەمرانىڭ بۇغدىيى تېرىلىپ بولدى. ئون بەش كۈندىن بېرى ئېتىزدا ئىشلەپ چارچىغان ئەسئەت تولۇق بىر كۈن يېتىپ دەم ئالدى. ئۈيقۇسى قانغاندىن كېيىن ھەر خىل ئىشلارنى، مەسىلەن، جاغىستاي، چۇلۇقاي، سۇلتان ئۇۋەيىس، سۇلىپىتاي قاتارلىق جايلارنىڭ تېرىقچىلىقىغا ماس كېلىدىغان، قۇرغاقچىلىققا چىداملىق، يۇقىرى مەھسۇلاتلىق بۇغداي سورتى يېتىشتۇرۇش مەقسىتىدە چىققان كىتابلاردىكى ھەر خىل ئىلمىي قانۇنىيەتلەرنى ئەسلەش ـ سېلىشتۇرۇش، قۇرغاقچىلىققا چىداملىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر بىلەن بۇغداي ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىقنى تەتقىق قىلىش قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئويلىدى. لېكىن ئۇنىڭ خىيال كەپتىرى ئايلىنىپ كېلىپ يەنىلا خىسلەتبۇۋى بىلەن غىلمان ھاكىم ئوتتۇرىسىدىكى سېلىشتۇرمىغا كېلىپ قوناتتى. بۇ توغرىدا خىيال سۇرۇش ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەم كۆڭۈللۈك، ھەم ئازابلىق ئىدى. ھازىر ئۇنىڭ يۈرەك ئازابلىرىنى يېنىكلىتىدىغان مۇڭلۇق تەمبۇرىمۇ، ھېسسىياتلىق ئاۋازىمۇ يوق، ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرىقى سېغىنىشلىرىنى كۆز

يېشى ۋە ئۇن - تىنسىز تارتقان روھىي ئازابلىرىنى نېمە بىلەن مەلۇم قىلىدۇ؟ راھەت بۇنىڭغا يارىدىم قىلارمۇ؟ ئۆز يارىنىڭ بەختى ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشتىن باش تارتماسلىق ۋىجدان ئىگىسىنىڭ ئىشى. دۇرۇس، راھەت ۋىجدانلىق قىز، لېكىن ئۇ ئۆزى چىن قەلبى بىلەن شۇنچە يىل ياخشى كۆرگەن كىشىنى بۇگۈن يات بىرىگە ئۆتۈنۈپ بېرىشكە مەردانىلىك قىلالارمۇ؟ دوست ئۈچۈن، دوستىنىڭ بەختى ئۈچۈن ئازاب چېكىشمۇ بىر بەخت. لېكىن، بۇ گەپنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشۇرماق، ئېيتماقتا قارىغاندا نەچچە مىڭ ھەسسە قىيىن ...

ناۋادا ئەسئەت ئويلىغاندەك، خىسلەتبۇۋى ھايات بولماي ئاللىقاچان ئۆلگەن بولسىچۇ؟ ئۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن قايتا يۈز كۆرۈشۈش ئارزۇسىدىن تۇغۇلغان كۈچلۈك ھاياجانىنى قانداق باسقىلى بولىدۇ؟ كېسەلدىن ئەمدىلا ياخشى بولغان ئادەم، چېغىنى چاغلىماي قاتتىق ھەرىكەت قىلىپ قويۇپ ئۆزۈلۈپ قالسا بۇرۇنقىدىنمۇ قاتتىقراق ياتىدۇ. ھەتتا بۇ ئازاب بىلەن ئۆلۈپمۇ كېتىدۇ. ئەسئەتنىڭ بۇگۈنكى ھالىمۇ خۇددى شۇنداق ئەمەسمۇ؟

ئۇ غىلمان ھاكىم، سۇبھىلەر توغرىسىدا راھەتكە خەت يازغان، بەلكىم مەيدانغا ئۇنىڭدىن خەت كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇ ئەتە مەيدانغا بېرىشى، راھەتنىڭ خېتىنى ئوقۇشى، خەت يېزىشى، غىلمان ھاكىم بىلەن يۈز كۆرۈشۈشنىڭ يولىنى ئىزدىشى لازىم. يۈز كۆرۈشۈشنىڭ ئاسان يولى سۇبھىنى مەيداندىن گۇڭشىغا، يەنى ھەمرالارنىڭ گۇڭشىسىغا يۆتكەش توغرىسىدا سۆزلىشىش ...

ئۇ نۇرغۇن ئويلىدى، پىلان تۈزدى. كەچتە ھەمرانىڭ ئۆيىدە ياخشى غىزالاندى - دە، كىتاب ئوقۇغان بولۇپ ئۇخلىيالىدى. يېتىۋالدى. يېرىم كېچىدىن كېيىنلا ئۇخلىيالىدى.

ئەتىگەنلىك چايدا ھەمرانىڭ بالىلىرى ئۇنىڭغا بىر پارچە خەت ئەكىرىپ بەردى.

— نۇرمەھەممەت دوختۇر ئەكېلىپ بەردى ! — دېدى ھەمرانىڭ قىزى خەتنى سۇنۇپ، — ئاخشام سىز كىتاب ئوقۇۋاتقاچقا بەرمىگەنتۇق.

خەت لېپاپسىز بولۇپ، ئۇنى نۇرمەھەممەت يازغانىدى:

«ھۆرمەتلىك ئەسئەت ئاكا !

قىلغان شاللاقلىقىم ئۈچۈن بەكمۇ خىجىلمەن، مېنى كەچۈرۈڭ، سىزنىڭ ئەينى يىللاردىكى كەچۈرمىشلىرىڭىزنى ئاۋام شۇجىدىن ئاڭلىدىم، سىزگە بولغان ھۆرمىتىم ئېشىپ كەتتى. دەردىمەن ئىكەنسىز، مەنمۇ سىزدەك دەردىمەن، كۆلۈپ يۈرگىنىم بولمىسا ئىچىم زېھە. راست گەپنى ئېيتسام، سۇبھىنىڭ ئەك يىرگىنىدىغان ئادىمى مەن. لېكىن مېنىڭ ئۇنى ئويلىمايدىغان ۋاقتىم يوق، ئەس ـ خىيالىم ئۇنىڭدا، كۆرۈپ تۇرۇۋاتسىز، سۇبھىنى كۆرۈش ئۈچۈنلا ھەمرانىڭ دادۇيىگە ھەر كۈنى كېلىمەن. بۇقىنىمۇ ئەتەيلا سۇبھىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىۋېلىش ئۈچۈنلا سىلەر تەرەپكە قارىتىپ ھەيدەۋەتكەنمەن. مېنىڭمۇ ھېسسىياتىم، نازۇك سۆزلىرىم بار. قارىماقىا قوپالمەن، لېكىن ناھايىتى زېلمەن. مېنىڭ ھالىمنى ھەمرا ياخشى بىلىدۇ. ئۇ باھاسىز ئادەم، سىزدىن ئۇمىدىم: دوست بولايلى، ئاكام بولۇڭ، مەن دەردىمەن ئادەملەرنى دوست تۇتۇشنى ياخشى كۆرىمەن...»

ئەسئەت بېشىنى ئىرغىتىپ كۈلۈپ قويدى ـ دە، لېپاپلىق ئىككىنچى خەتنى ئاچتى. خەت دەرۋەقە راھەتتىن كەلگەنىدى:

«سالام ئەسئەت ئاكا !

بۇ مېنىڭ ئاخىرقى خېتىم، نېمە ئامال، مېنىڭ خۇشاللىقىم ئاخىرلاشتى. ئازابلىق كۈنلىرىم باشلاندى. مەن ئەمدى سىزنى ئۆمۈر بويى كۆرمەسلىككە قارار قىلدىم. سىزنىڭ خىسلەتىبۇڭىز ھايات. مەن يېرىم ئاي ۋاقىت ئاجرىتىپ خەت، تېلېفون ۋە تېلېگراممىلارنى ئىشقا سېلىپ، غىلمان ھاكىمنىڭ

www.uyghurkitap.com

پۇتۇن تارىخىغا دائىر ماتېرىياللارنى توپلىدىم. ئۇنىڭ ئىلگىرىكى يولدىشى ئوشەموفنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى ئىسلاموف بىلەن سۆزلەشتىم. سىز بەختلىك، مېنىڭ كۆز يېشىم، ئازابلىرىم ھېسابىغا باياشات كۈلىۋېرىڭ! مەن بۇ گەپلەرنى قىتىغۇرلۇق بىلەن ئەمەس، مەردلىك بىلەن دەۋاتىمەن. ناۋادا ئىككىمىز تونۇشقاندىن كېيىن سىز غىلمان ھاكىمنى ئۇنتۇپ كەتكەن بولسىڭىز، مەن سىزدەك تۇتۇرۇقسىز ئادەم بىلەن تونۇشقىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمگە قاتتىق كايىغان بولاتتىم. لېكىن، ھازىر سىزنى تۇتۇرۇقسىز دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ. سىز ئالىيجاناب، ئالتۇندەك ساپ ... قەلبىڭىزدە تۇنجى قېتىم ھايات لەززىتىنى پەيدا قىلغان قىز ئۈچۈن شۇنچە يىل پاك ئەقىدە ساقلىغانلىقىڭىز سىزنىڭ ئالىيجانابلىقىڭىز. ھازىر بۇنداق ئەرلەر ناھايىتى ئاز. مەن ئايالى ئالدىدا ھەممە چىرايلىق گەپلەرنى قىلىپ، كىچىككىنە كۆزدىن غەلەت بولسىلا ساداقەتنى بىر نەپەسلىك ھالاۋەتكە تېگىشىۋېتىدىغان ئەرلەر (ئاياللارمۇ بار ئەلۋەتتە) توغرىسىدا ئاجايىپ كۆپ ھېكايىلەرنى ئاڭلىدىم. مەن ئۇلاردىن نەپرەتلىنىمەن. يىرگىنىمەن. مەن سىزنى ئۇلار بىلەن سېلىشتۇرۇشنى ئويلاپ باققىنىم يوق. ئەرلەردە بولىدىغان نورمال پەزىلەتلەرگە سىزنىڭ ماڭا قالدۇرغان تەسىراتلىرىڭىزنى سېلىشتۇرغۇم كېلىدۇ. سىزدىكى روھىي گۈزەللىك، مېنىڭچە، ھازىر ياشاۋاتقان كۆپچىلىك ئەرلەرگە ئۈلگە بولالايدۇ. مەن سىزدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان بىرەر ئەر كىشىنى تېخى ئۇچراتمىدىم. شۇنداق بولسىمۇ ھەممە ئەرلەرگە دېگەندىن كۆرە، كۆپچىلىك ئەرلەرگە دېگەن سۆزنى ئىشلەتتىم. ئەلۋەتتە بۇ گەپلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايسىز، لېكىن ئاخىرقى خېتىم بولغىنى ئۈچۈن سەۋر قىلىپ ئاڭلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

مېنىڭچە، ھايات ــ مۇھەببەت، ساداقەت، ساپلىق، ئادىللىققا ئوخشاش ئىنسان روھىنىڭ ئېسىل گۈللىرىدىن

شىرنە ئالالىغاندىلا لەززەتلىك، قەدىرلىك بولالايدۇ. ساپ مۇھەببەت ئۇچۇن بارلىققىنى تەقدىم قىلسالا، سېنى چىن قەلبىدىن سۆيگەن ئادەم ئۇچۇن بىر ئۆمۇر سادىق بولسالا، ئۆز مۇھەببىتىلا ۋە نەپرىتىگگە ئادىل مۇئامىلە قىلالىسالا، ھەرقانداق ئەخلەت ـ چاۋار ئارىسىدىمۇ ئالتۇندەك يالتىراپ تۇرالىسالا، ئۆزۈڭنىلا ئىنسان ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن بولسەن. ھايات سالا نېمىنى تەقدىم قىلغان بولسا شۇنىلا بىلەن قانائەتلىنىپ، تۇرمۇشنىلا باي خەزىنىسىدىن تېخىمۇ گۈزەلرەك نەرسىلەرنى يۇلۇۋېلىشنى بىلمەسەلا، سەن مەقسەتسىزلا مىدىرلاپ يۇرىدىغان ھاشاراتلارغا ئوخشاپ قالىسەن. ئىنتىلىش، ئىزدىنىش، گۈزەللىك ئۇچۇن كۈرەش قىلىش ـــ ئىنسانىلىق تۇپ خۇسۇسىيىتى. چۇنكى ئىنسان ـــ ياراتقۇچى، ئۆزگەرتكۇچى، بەخت ئۇچۇن كۈرەشكۇچى.

غىلمان ھاكىم مېنىڭچە، ئاللىقاچان سىزنىلا ئۆز يېنىدا ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىپ بولدى. مەن سىز توغرۇلۇق ئۇ كىشىگە بىر پارچە نامسىز خەت يازدىم. خەتتە سىزنىلا پەزىلىتىڭىز، ئەينى ۋاقىتتا تارتقان جاپا ـ رىيازىتىڭىز توغرىسىدا تەپسىلىي توختالدىم. مەن خېتىمدە ئاشۇ يىللاردىكى (باغدال تېخنىك) ئۇچۇن ئاقىلغۇچى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقتىم. ئۇنىلا قىزغا كەلتۇرگەن روھىي، جىسمانىي جەھەتتىكى بەختسىزلىكلىرى ئۇچۇن تارىخىي سەۋەب كۆرسەتتىم. مەن يەنە خەتنىلا ئىگىسى ئەسئەت ئەمەس ئىكەنلىكىنىمۇ، بەلكى ئەسئەتنى خۇددى ئەسئەتنىلا ئۆزىدەك چۇشىنىدىغان بىر قىز ئىكەنلىكىنىمۇ يوشۇرمىدىم. ئۆزۈمگە ۋە باشقىلارغا ئادىل بولغىنىم ئۇچۇن ئۆزۈمنىلا ئەسئەتكە بولغان مۇھەببىتىمنى، لېكىن مېنىلا مۇھەببىتىم ئەسئەتنى بەختلىك قىلالمايدىغانلىقىنى، ئەسئەتنىلا بەختى گەرچە مەن ئۇچۇن روھىي پاجىئە ئەكەلسىمۇ، مۇشۇ روھىي پاجىئە ئۇچۇن ئۆزىنى ئوتقا ئۇرغان پەرۋانىدەك ھەركەت قىلىش مېنىلا بۇرچۇم

ئىكەنلىكىنى ئوچۇق يازدىم.

ئەسئەت ئاكا! سىز خىسلەتىبۇۋىڭىزنى تاپتىڭىز، سىز يەنە پەزىلىتىڭىز ۋە روھىڭىزنىڭ ۋارىسى — سۆيۈملۈك قىزىڭىز سۇبھىنى تاپتىڭىز. سىزنى بەخت ۋە ئامەت كۈتمەكتە. سىزنىڭ بەختىڭىز ئۈچۈن چىن يۈرىكىمدىن خۇشالمەن. لېكىن سىز بىلىسىز، مەن بۇ مەردانىلىكىم بىلەن ئۆزۈمنى ئازابتىن، يۈرەك يارىسىدىن قۇتقۇزۇۋالالمايمەن، بولۇپمۇ تۇنلەر ماڭا ناھايىتى ئۇزاق ۋە زېرىكىشلىك تۇيۇلىدۇ ...

قىممەتلىك ئەسئەت ئاكا! مەن يېقىندا كۇچا، تۇرپان، مەكتىلەرگە بېرىپ يېڭىدىن يېتىشتۇرۇلگەن ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنىڭ سورتلىرىنى كۆرۈپ كەلدىم، ئەۋرىشكىمۇ ئەكەلدىم. مەن ئۇچۇن كۆڭۈللۈك ئىش — تەجرىبىخانىدا ئىشلەش، زىرائەتلەر بىلەن سۆزلىشىپ ۋاقىت ئۆتكۈزۈش. يېقىندا ھېلىقى ئامېرىكا ئالىمىنىڭ كىتابىنى ئىنگلىز تىلىدىن تەرجىمە قىلىپ چىقتىم. ئۆزۈم ھەل قىلالمىغان بىر قىسىم مەسىلىلەر بار ئىدى، سىزگە يوللىدىم. يارەدەم قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. كۈندىلىك ئىشىم ناھايىتى ئاددىي: سەككىز سائەت تەجرىبىخانىدا كۆڭۈللۈك ئولتۇرىمەن. قالغان ۋاقىتتا كىتاب كۆرىمەن، تەرجىمە قىلىمەن. يېقىندىن بېرى رومان ئوقۇشنىمۇ باشلىۋالدىم، بالزاكنىڭ «يېڭىگىنە گىراندې» ناملىق رومانىنى ئوقۇپ، بىچارە يېڭىگىنې ئۇچۇن ياش تۆكتۈم. ئەقىدە ئۇچۇن ئون تۆت يىل ئولتۇرۇش قىز بالا ئۇچۇن ئوڭايمۇ؟ ئاخىرىدا سۆيگىنىنىڭ بەختى ئۇچۇن (گەرچە ئۇ ۋاپاسىز بولسىمۇ) نۇرغۇن پۇل خەجلەپ، ئۆزىنى قىلچىمۇ دىلى تارتمايدىغان بىر بانكىرغا ئايال بولۇشقا زورلاش، بىر غايىلىك قىز ئۇچۇن قانچىلىك ئازابلىق - ھە؟

دوختۇر دوستۇڭىز ياتقىمدىن چىقمايدىغان بولۇۋالدى. ئاخشاملىرى ئۇن - تىنسىز ئېڭىكىنى تۇتۇپ تاماكا چېكىپ بىرنەچچە سائەت ئولتۇرىدۇ. ئۇ مېنىڭ سوغۇق مۇئامىلەم، تەنە

گەپلىرىمگە زادىلا پىسەنت قىلمايدۇ. ئۆزىنىڭ ئاچچىق سەرگۈزەشتىلىرى، تارىمدا كۆرگەنلىرى توغرۇلۇقمۇ سۆزلىمەيدۇ. ئاشۇنداق جىمجىت ئولتۇرۇش ئۇنىڭغا ھۇزۇر تۇيۇلسا كېرەك. مەن بىر كۈنى تەخىر قىلالماي:

— مېنى يىرگەندۇرۇش ھېسابىغا راھەت كۆرۈش سىزگە نومۇسلۇق ئەمەسمۇ؟ — دېدىم. ئۇ قاپقىنى تۇرۇپ يەرگە قارىدى، ئۇزاق جىمجىتلىقتىن كېيىن مەن ئۇنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم. ئاياللار كۆڭۈلچەك بولىدىكەنمىز، ئۇنىڭغا تۇرۇپلا ئىچىم ئاغرىدى. بۇ مېنىڭ ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم ھېسداشلىق قىلىشىم ئىدى.

— كۈندە ئىككى سائەت، ھېچ بولمىسا يېرىم سائەت مۇشۇ يۇمشاق ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئۇ ياش يۇقى كۆزلىرى بىلەن ماڭا تەلمۈرۈپ، — بۇ ئولتۇرۇڭ مېنىڭ تۇرمۇشۇمدىكى رولىنى سىزگە چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز. چۈنكى سىزمۇ ماڭا ئوخشاشلا باشقا بىرىنىڭ روھىي ئازارىم بېرىشىگە موھتاجغۇ؟!

مەن ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدىم. كەچكى تاماقتىن كېيىن، سېمونت يوللار بىلەن گۈللۈكلەر، ئورمانلارنى ئارىلايمەن. ئۇ قولىنى كەينىگە تۇتۇپ مەن بىلەن ياندىشىپ ماڭىدۇ. مەن سىز توغرۇلۇق ئويلايمەن، خىيالىمدا سىز بىلەن سۆزلىشىمەن. ئۇ ماڭا ھېچ كاشىلا قىلماي جىمجىت ماڭىدۇ. يىراقتىن قارىغان ئادەم بىزنى راسا سىردىشىپتۇ ياكى يېقىن ئىكەن، دەپ ئويلىشى مۇمكىن. مەيلى باشقىلار نېمە دەپ ئويلىسا ئويلاۋەرسۇن، مەن ئىچ ئاغرىتقان ئادەمگە ئاز - تولا بولسىمۇ ئازارىم بېرىشىم كېرەك. مەن ھېرىپ ياتقىمغا قايتىمەن، باشقىلار تېلېۋىزور ياكى كىنو كۆرۈشىدۇ. مەن بىرپەس ھاردۇق ئېلىۋېلىپ كىتاب ئوقۇيمەن ياكى تەرجىمە قىلىمەن. دوختۇر پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆيگە كىرىدۇ. نەشپۈت، ئالمىلارنى ئاقلاپ ئالدىمغا قويۇپ قويىدۇ. پىيالىگە چاي قۇيۇپ ئۇستەل

ئۇستىگە ئەپلىك قويۇپ، يۇمشاق ئورۇندۇقتا ئولتۇرىدۇ. مېنىڭ ئۇيقۇم كېلىپ ئەسنەك تۇتقاندىن كېيىن چىقىپ كېتىدۇ. كۆپ ھاللاردا ئۇنىڭ قاچان چىقىپ كەتكىنىنى تۇيماي قالىمەن.

ئەسئەت ئاكا! مەن ئۇچۇن ئىككىلا يول قالدى: بىرى، يەنە ئون يىل سىز بىلەن خىيالىمدا مۇڭدىشىپ مومايغا ئايلىنىش يولى، يەنە بىرى، يېڭىنى خېنىمغا ئوخشاش كۆڭلۇم تارتمىغان بىر ئەر كىشىنىڭ ئايالى بولۇش. مەن قايسى يولنى تاللىۋېلىشىم كېرەك؟ بۇ ھەقتە سىزدىن مەسلىھەت ئالماقچى ئىدىم. قايسى يولنى تاللىۋېلىش كېرەكلىكىنىمۇ ئۆزۈم بىلگىلەيمەن. قاچان؟ ئەلۋەتتە كەلگۈسىدە...

ئەسئەت ئاكا! شۇنىڭ ئۇچۇن كەلگۈسى گۈزەل، كەلگۈسى قورقۇنچلۇق، مېنىڭ كەلگۈسىگە پەقەت كەلگۈسىگىلا قارىغۇم كېلىدۇ، لېكىن ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ شېرىن - خاتىرىلىرىنى ئۇنتۇماق تولىمۇ تەس ئىكەن...

مەن ئۇرۇمچىدىن يۆتكىلىپ كەتمەكچىمەن، قاچان ۋە قەيەرگە كېتىشىمنىمۇ ئەلۋەتتە كەلگۈسى بىلگىلەيدۇ. ماڭا خەت يازمالىڭ، مېنى ئۇنتۇمالىڭ، لېكىن ئەسلىمەلىڭ، سىزگە كۈتكىنىڭىزدىنمۇ ئارتۇق خۇشاللىق ۋە بەخت تىلەيمەن.

راھەت

1980 - يىلى 10 - ئاينىڭ 19 - كۈنى، ئۇرۇمچى»

ئەسئەت خېتنى ئوقۇپ بولۇپ قويۇن دەپتىرىنى ئاچتى. دەپتەرنىڭ بىرىنچى بېتىدىلا قىزنىڭ سۈرىتى بار ئىدى. قىز لېۋىنى چىڭ يۇمۇپ، يوغان، خىيالچان كۆزلىرى بىلەن ئەسئەتكە قاراپ تۇراتتى. ئەسئەت سۈرەتكە ئۇزاق قارىدى «دوختۇر، راھەت، ئەسئەت، خىسلەتبۇۋى، سۇبھى... بۇنداقلار يەنە قانچىلىك باركىن؟ — دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى، — رۇس يازغۇچىسى لېۋ.تولستوي «ئاننا كارېنىنا» رومانىنىڭ

بىرىنچى جۈملىسىنى بەختلىكلەرنىڭ ئورتاقلىقى بولىدۇ، بەختسىزلەرنىڭ ئۆزگىچىلىكى بولىدۇ، دەپ بىكار يازمىغانىكەن - دە، مەن بىلمەيدىغان يەنە قانچىلىك ئىشلار بارىكىن؟ نېمىشقا ئىنسان كۆڭلى خالىغان، دىلى تارتقان ئادىمى بىلەن قوشۇلالمايدۇ؟ بەلكى كەلگۈسى ھازىرقىدىن ياخشىراق بولار. بۇنى قىزىم سۈيىمى كۆرىدۇ ياكى نەۋرەم كۆرىدۇ. نېمىلا بولمىسۇن، بىز ياشاۋاتقان دەۋرمۇ كۆپ ساندىكىلەرنى بەختلىك قىلالايدىكەن. خىسلەتبۇۋى ھاياتكەن، بۇ ئەلۋەتتە بەخت. كەلگۈسىگە ئىشىنىمەن، مېنىڭ خىسلەتبۇۋىيىم يۇرىكىدىكى بارلىق داغلارنى يۇيۇپ چىقىرىۋېتىدۇ. مەن ھەممىنى — يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرىقى تارتىۋاتقان ئازابلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇشقا، پۈتۈنلەي يېڭىچە ھايات باشلاشقا تىرىشىمەن!»

12. ئايدىڭ

ئونىنچى ئاينىڭ ئاخىرلىرى ئىلى ۋادىسى قايتىدىن يېشىل تون كىيدى. تۇتاش ۋە چەكسىز ئېتىزلار يېشىل مەخمەل تون كىيدى. تۇتاش ۋە چەكسىز ئېتىزلار يېشىل مەخمەل يېپىنغاندەك يالتىراپ كۆزنى چاقىدۇ. يېشىل بۇغداي ئېتىزلىرى ئارىسىدا خۇددى ئالتۇن بەلباغقا ئوخشاش سارغۇچ قىرلار كۆرۈنىدۇ. قۇرغاق پەسىل بولغاچقا قوناق شېخى، مەڭگەن چېچىلغان ئېتىز يوللىرىدىن ھارۋا ياكى تراكتور ماڭغاندا قويۇق توپا - چاڭ كۆتۈرۈلىدۇ. خامانلارمۇ يالىڭاچلانغان، زىغىر، قوناق ۋە قوغۇن - قاپاق تېرىش ئۈچۈن قالدۇرۇلغان ئېڭىزلار قۇياش نۇرىدا پارقىرايدۇ. ئېڭىزلىقتا ئۆسكەن كەنجى يۇمران يۆگىمەچ، قىياق ئوت ۋە قاشقا بېدىلەرنى تالىشىپ ئوتلىشىۋاتقان قوي - كالا پادىلىرى ئەتراپىدىكى يۇمران بۇغداي مايسىلىرىغا يۈگۈرۈشىدۇ. مالچىلار

ئات ياكى ئېشەكلىرىنى دېۋىتىشىپ، كالتەكلىرىنى ھاۋادا پىرقىرىتىشىپ ئۇلارنى توسۇشقا ئالدىرىشىدۇ. مال - ۋاران ئۇچۇن قىشلىق ئوت - چۆپىنىڭ غېمىگە چۈشكەن دېھقانلار ئۆتكۈر چالغىسى بىلەن مال ئايىغىدا دەسسەلگەن ئېشەك چىمى، چىغىرتماق، چۇچۇكبۇيىلارنى قىرىپ چاپماقتا. ئۇششاق بالىلار نەچچە قېتىملاپ ۋاشاڭ قىلىنغان قوغۇنلۇقتىن تۇخۇمدەك سويما بولسىمۇ تېپىۋېلىش ئۈچۈن چۆنەك ئاتلاپ چېپىپ يۇرۇشىدۇ.

ئەسئەت ئاز كۈندە قار ئاستىدا قالىدىغان بۇغدايلار بىلەن خوشلىشۇېلىش ئۈچۈن ئېتىز ئارىلىدى.

ئاشۇ مەنزىرىلەرنى هەممىلا ئېتىزدا كۆرۈپ ماڭدى. ئۇ كېتىۋېتىپ، گۈرەنلىرىنى كۆپتۈرۈپ سوقۇشۇۋاتقان ئىككى دېھقانىڭ يېنىدا توختىدى.

— مۇنۇ شاخلار مېنىڭ، هوي گەكسى، — دەيتتى پاكار، ئاچا مالخاي كىيگەن ساقاللىق دېھقان هازىرلا پارتلايدىغاندەك كۆپۈپ، — سەككىز قۇر قوناقنىڭ هەر قۇرىنى سەككىز پۇڭدىن ئالتە مو تۆت پۇڭغا هېسابلاپ بەرگەن، خوتۇن بىلەن ئىككىمىز بامداتتىن يېنىپ مۇكچىيىۋىدۇق، چۈش پېشىن بىلەن ئاران تۇگىدى، ئۇيالماي شېخىنى باغلىۋالغىنىڭنى قارا، ۋۇي پېتىر نان!

— سېنى كىم ئۇندىمىسۇن دەپتۇ، ئەمىسە! — دەيتتى ئېگىز، قاتاڭغۇر كوسا دېھقان تامدەك تاتىرىپ، — ئاغزىڭغا ئىنەك تەپكەنمۇ، باغلىق بىلەن كەتكەن گۈڭنى تۆلە!

— سېنى مەن باغلاپ بەر دېدىمۇ، خام تاسما!

— تىللىما!

— تىللىسامچۇ!؟

— هېلى بىكار! — ئېگىز دېھقان پاكار دېھقانغا قاراپ يۇگۈردى. ئەسئەت ئۇنى تۇتۇۋالدى. پاكار دېھقانمۇ يالاڭ چاپىنىنى سېلىپ، مالخىيىنى قىردا قويدى.

— ئۇرۇشماي پۈتۈشەيلى ! — دېدى ئەسئەت ئۇلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، — باغلىقىڭىز بىلەن گۈڭ ھەققىڭىزنى، مەن بولسامۇ تۆلەي !

— مۇنۇ يېرىنىدىنىڭ تۇغقىنىمۇ سەن ! — دېدى ئېگىز دېھقان ئەسئەتنىڭ قولىنى سىلكىپ، — ئانداق بولسا ئەكە بەش سوم !

ئەسئەت گەپمۇ قىلماي بەش سوم تۆلىدى، ئېگىز دېھقان كەتكەندىن كېيىن، پاكار دېھقان كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ئەسئەتكە قارىدى:

— تونۇغاندەك قىلىمەنغۇ، ئۇكام !

— مېنىڭ ئېتىم ئەسئەت.

— ھە ... مۇنداق دەڭ، ئەسئەت كادىر. سىزمۇ غىلمان ھاكىمدەك دېھقانغا ئامراق ئىكەنسىز. كۆردىڭىزمۇ، بايىقى ھېۋىز تارىمۇشنىڭ ھۇررەكلىكىنى، جېدەلنى پۈلغا سېتىۋالىدىغان ھۇررەك ئۇ. ئادەم تېپىلمىسا ئەسكى تام بىلەن بولسىمۇ سوقۇشۇپ خۇمارىدىن چىقىدۇ، بۇ كىرىچ تاسما !

غىلمان ھاكىم توغرىسىدىكى پاراڭ ئەسئەتنى قىزىقتۇردى:

— غىلمان ھاكىمنى تونۇيدىغان ئوخشىمامسىز؟

— تونۇمىسىز دېگىنىنى ! — دېدى دېھقانىنىڭ گەپدان ئايالى ئېتىكىگە ئېلىۋالغان قوناقنى يەرگە تۆكۈپ، كىيىمىنى قېقىپ تۈرۈپ، — بىز شەھەردە تام قوشنا ئىدۇق. ئۇ چاغدا بۇ خېنىمنى غىلمانبۇۋى دەيتۇق. غەلىتە ئىسمى بار چوكان ئىكەن دەپ ھەيران قالغانتۇق. ئۇنىڭ قىزى سۇبھى تۇغۇلغاندا مەن كىندىك ئانىسى بولغانمەن. بالا تۇغۇلۇپ بىر يىلدىن كېيىن بۇ يەرگە چىقتۇق. ھوي كىشى، بىز چىقىقان يىلى ... ھېلىقى قوناققا كۈنجۈرە ئىلەشتۈرۈپ يېگەن يىلى نەچچىنچى يىلى ئىدى؟ ھە، ئاتمىشىنچى يىلى، شۇنداق، كۆچۈپ چىققان يىلىمىز سۇبھى بىر يېشىدا تەمتىم ماڭاتتى. كېيىن ئۇلار ئۇرۇمچىگە كۆچۈپ كەتتى، ھەمىلا ئادەم قورساق غېمى بىلەن

بولۇپ كىمنىڭ نەدىلىكى بىلەنمۇ كارى بولماي قالغان چاغلار ئىدى. شۇ غىلمانبۇۋى ئوقۇپ يېتىلىپ بۇگۈن ھاكىم بولۇپ قاپتۇ. ئوشەموف دېگەن بىزنىڭ كونا قوشنا، ئوقۇموشلۇق ئادەم ئىدى. رەھمىتى ئۆلمىگەن بولسىمۇ بۇ يىل ئاتمىشتىن ئاشاتتى. ئۇ دېگەن بىر ئوغۇل بالىتى ـ دە ! مۇشۇ غىلمان ھاكىم ئۇنىڭ قولىغا كىچىك چۇشكەنىدى. يېزىدىن ئاپتىمىش دېدى، بىر يىل بولاي دېگەندىلا كۆچۈرۈپ ئەكەلدى، كېلىپ ئاز كۈندىلا قىز تۇغدى. بىچارە ئوشەموف بالىنىڭ زاكىسىنى قۇرۇقداۋاتقان، كۈلتۇكىنى تۆكۈۋاتقان، بۆشۈكىنى تەۋرىتىۋاتقان، ۋاييەي، غىلمانبۇۋىنى ئويۇققا قورچاقتەك تىزىپ قويۇپ، ھەممە ئېغىر ـ يېنىك، يىراق ـ يېقىن ئىشلىرىنى ئۆزى قىلىپ يۈرۈپ چوڭ قىلىۋالغان !...

ئايال بىرھازا ئەزۋەيلەپ سۆزلىدى، ئەسئەت تۇگۈل ئۇنىڭ ئېرىمۇ زېرىككەندەك قىلىپ بەلگە بەردى:

ـــ گەپكە تۇتما، ئەزمەڭنى ئەزمە ! ـــ دېدى ئېرى گاراڭ ـ گۇرۇڭ ئاۋاز بىلەن، ـــ قاراپ تۇرۇپلا بەش سوم زىيان بولدى. مېھمان كادىر، بەش سومنى بېرىۋېتەيمۇيا؟

ـــ بولدى، تاپقاندا بېرەرسىز ! ـــ دېدى ئەسئەت يولىنى داۋام قىلىپ. ئۇ بەش سوم خەجلەپ غىلمانبۇۋى توغرىسىدا ياخشى بىر مەلۇمات ئاڭلىۋالدى. دېمەك، سۇبھى سۆزسىز ئەسئەتنىڭ قىزى، غىلمانبۇۋى ـــ خىسلەتبۇۋى. ئۇ ئەسئەتنىڭ ھېلىقى خىسلەتبۇۋىسى شۇ، بۇ ھۆكۈم ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا مەست قىلغۇچ ئىچىملىكتەك كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى.

«... شۇ چاغدا ئۆيۈم تۆرەم مەھەللىدە دەپ يالغان ئېيتماي، ئۆز ئادرېسىمنى توغرا ئېيتىپ بەرگەن بولسام خىسلەتبۇۋى مېنى، ھېچبولمىغاندا ئانامنى ئىزدەپ تاپقان بولار ئىكەن ! مېنى يالغان ئېيتىشقا نېمە زورلىدى، خىسلەتبۇۋىنىڭ يالاڭ ئاياغ دېھقان قىزى ئىكەنلىكىمۇ؟ مېنى ئۇ چاغدا ئېزىقتۇرغان زادى نېمە؟ بىر ساپ دىل دېھقان قىزىنىڭ ئار ـ

نومۇسىنى بۇلغاپ، ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇشۇم، ئۇ چاغدا نېمىشقا كىچىك بىر ئىش بولۇپ تۇيۇلدى؟ مەن راستلا راھەت ئېيتقاندەك ساپ ئادەممۇ؟ ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ساپ دېيىشكە توغرا كەلسە خىسلەتبۇۋى، راھەت، سۇبھىلەرنى دېيىش كېرەك. ئۆز ھاياتىدا ئېغىر ساختىلىققا يول قويغان مەندەك ئادەمنىڭ ئۇلار ئالدىدا ‹ئۇلگە› بولۇپ قېلىشى ئادىللىق ئەمەسقۇ ! دۇرۇس، كۆپ خورلۇق تارتقاندىن كېيىن بۇرنۇمغا سۇ كىردى. ۋىجدان، نومۇس، ساداقەت دېگەنلەرنىڭ قەدرىگە يەتتىم، پەقەت ئاچ قالغان ئادەملا غىزانىڭ قەدرىنى بىلگەندەك، روھىي گادايلىقنىڭ زىيىنىنى تارتقان ئادەملا ئىنسانىي ۋىجدانىنىڭ قەدرىگە يېتىدىكەن ... خىسلەتبۇۋى بىلەن يۈزتۇرا سۆزلىشىشكە توغرا كەلسە نېمە دېيىش كېرەك؟ يەنە يوپۇتما گەپ قىلىش لازىمۇ ياكى قالغان ئۆمۈرنىمۇ ‹ھەسسىنە› بىلەن ئۆتكۈزەيمۇ ۋە ياكى بۇ تۇرمۇش تىراگىدىيەسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، كۆزۈمنى يۇمۇپلا راھەت بىلەن توي قىلايمۇ؟ راھەت مېنى بەختلىك قىلىش ھېسابىغا شۇنچە ئازاب چېكىۋاتىدۇ. مەن نېمىشقا ئۇنى بەختلىك قىلىشنى ئويلاپمۇ باقمايمەن؟ مانا بۇ مېنىڭ ۋىجدانسىزلىقىم بولماي نېمە؟...»

ئۇ ئۆزى توغرىسىدا مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، قىرلاردا، يۇمران چىمەنلەر ئۈستىدە ئۇزاق ماڭدى. ئويلىغانسېرى ئىنسانلار ھاياتىنىڭ مۇرەككەپلىكىنى، كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭمۇ پايانسىز دېگىزدەك سىرلىق ۋە چوڭقۇر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى ...

ئۇ يېڭى يولغا چىققاندا، كەينىدىن موتوسىكلىت يېتىپ كەلدى ـ دە، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ توختىدى:

ـــ ئا شۇجى سىزنى شاققىدە تېپىپ كېلىشكە مېنى ئەۋەتىۋىدى، ـــ دېدى نۇرمەھەممەت موتوسىكلىتتىن پۇتلىرىنى يەرگە تىرەپ تۇرۇپ، ـــ قېنى، غاچچىدە مىنگىشىڭ، ئا شۇجى نەدىن بولمىسۇن تېپىپ كەل، دەپ بۇيرۇدى. ئىزدە ـ سورا ئاخىر تاپتىم. تاپقىنىمغا خۇشالمەن، لېكىنزە، ئەسئەت

ئەپەندىم، سۇبھى قىزنى كۆرۈپ جۇدۇنۇم ئۆرلىدى. ھېلىقى تىراكتورچى يالقۇن دېگەن شۇمتەكنىڭ بېقىنىغا ئولتۇرۇۋېلىپ توختىماي كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ. بارماقلىرىمنى چىشلىدىم. تىراكتورچى بولۇۋالايمىكىن يا، ئەسئەت ئەپەندىم، قىزغا كۆيۈش نېمانچە ئازابكىنتاڭ !؟ قېنى، مىنگىشىڭ، ياق دەمسىز، ھېلى بىكار غاچچىدە باغلاپ مىندۇرىمەن !

ئەسئەت ئۇنىڭغا مىنگىشۋېلىپ چاقچاق قىلدى:

— تىراكتورچى بولمەن دەمسىز !؟ سىز تىراكتور ھەيدىسىڭىز سۇبھى موتوسىكلىتقا مىنگىشەر، يالقۇن موتوسىكلىت ھەيدەرمىكىن !

— قىزنىڭ ئۇنىڭغا مەيلى بار دېمەكچىمۇ سىز؟

— مەيلى بولمىسىمۇ ھۆرمىتى بار - دە. ئۇ يىگىت قىزنى سىزنىڭ بۇقىڭزىنىڭ ھۇجۇمىدىن قانداق ساقلاپ قالدى؟ جېنىنى تىكتى.

— مۆرىتى كېلىدىكەن، — دېدى نۇرمەھەممەت كەينىگە بۇرۇلۇپ تۇرۇپ، — مەن سۇبھىنى ھەرقانداق خېيىم - خەتەردىن قۇتقۇزۇشقا تەييارمەن !

— مۆرىتى، — دېدى ئەسئەت يىراقلارغا قاراپ، — پەقەت جىق بولسا بىر قېتىم كېلىدۇ، بولمىسا يوق. يىگىت مۆرىتىنى كۆتمەڭ، ئىزدەپ تېپىڭ ! مېنىڭچە، سۇبھىدەك قىزلار ساختىلىقنى يامان كۆرىدۇ، ئۆزىڭىزدە بارىنى ئايىماڭ، ئۆزىڭىزدە يوق نەرسىلەرنى زىننەت قىلىپ بىكارلا كۆز - كۆز قىلماڭ !

نۇرمەھەممەت بۇ گەپلەرنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمىدى.

— ئاڭلىغانسىز، ئا شۇجىنى ئەلچى قىلىپ غۇلمان ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتىم. ئەگەر خالىسىڭىز سىزنى يەنە بىر ئەلچىلىككە تەكلىپ قىلىمەن. ھاكىمغا كۈيۈ ئوغۇل بولۇۋالسام پۈتۈن ناھىيە مېنىڭ ئالقىنىمدا بولىدۇ، نېمە لازىم بولسا

كەلتۇرەتتۇق، غاچچىدە!

ئەسئەت مىيىقىدا كۇلۇپ قويدى. موتوسىكلىت توپا توزۇتۇپ يۇرۇپ كەتتى.

ئاۋام شۇجى ئەسئەتنى ئۆز ئۆيىدە كۇتۇۋالدى. ئۇ ئەسئەتكە تولىمۇ خۇشال، تېخىمۇ ياشىرىپ قالغاندەك كۆرۈندى.

— كەچۇرگىن، مەن ئەمدى سېنى «سەن» دەيمەن ئاداش، — دېدى ئۇ ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن، — يېگىرمە بىر يىلنىڭ ئالدىدا قانداق تونۇشقانتۇق؟ سەنلىشىپ تونۇشقاندىمىز؟

— ياق، — دېدى ئەسئەت ئۇنىڭ ئوچۇق كۆڭۈللۈكلۈكىدىن رازى بولۇپ، — «سەن»لىشىش بىلەن ئەمەس، تىللىشىش، مۇشتلىشىش بىلەن!

— ھا - ھا - ھا... يارايسەن، ئۇنتۇماپسەن، غالىب كەلگەنسەنغۇ چاغدا، ھازىرمۇ غالىب كەلدىڭ، خاتا قىپتىمەن ئاداش. كېلەر يىلى پۇتۇن مەيدان بويىچە سېنىڭ دېگىنىڭدەك تېرىقچىلىق قىلايلى. ئۇرۇمچىدىكى ھەممە تەجرىبىخاناڭنى كۆچۈرۈپ كەلگىن، مەن شارائىت يارىتىپ بېرىمەن. بۇگۈن سېنىڭ بىلەن زىرائەت توغرىسىدا ئەمەس، پۇتۇنلەي باشقا بىر ئىش توغرىسىدا سۆزلىشىمەن!

نۇرمەھەممەت تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى.

— پاقلاننى كەلتۇرەيمۇ، غاچچىدە؟

— قېنى، ئاتلان.

— قېنى، باغدال ئاداش، — ئاۋام بالىلارنىڭكىدەك جاراڭلىق ئاۋازدا كۇلۇپ ئەسئەتنى قولتۇقلىدى، — ئۆيگە كىرەيلى، خالىساڭ بېغىمدىكى شىپاڭغىلا ئورۇن راسلايمەن. سەن مېنى زومىگەرلىك قىلىپ بېيىدى، دەپ ئويلاپ قالغانسەن. ياق، ئۆيدە بەك ئىشلەيمەن ... ئەتىگەنلىك چايغىچە يېگىرمە ئىككى ياغاچلىق تامدىن بىرىنى ئۆرە تۇرغۇزالايمەن. ئەزالار يەتمىش مېتىر ئېتىز ئېرىقى چېپىپ بىر گۇڭ تاپىدۇ. تارماق ئېرىقتىن ئوتتۇز مېتىر چاپسا بىر گۇڭ. لاپ گەپ

ئەمەس ئاداش، مەن ئېرىقتىن ئىككى يۈز مېتىر، تارماق ئېرىقتىن يۈز مېتىر چاپالايمەن. ئورما، چالغا، سۇ تۇتۇش، خامان تېپىش ... قايسى ئىش مېنى قورقۇتالايدۇ !؟ مەن ئارانلا ئالتىنچى سىنىپنى تۈگەتكەن. مەن ئاشۇ بىلىمىم بىلەن يېزا ئىگىلىك تېخنىكى بولدۇم دېگىنە. سىنىڭدىن كاللا يېگەن چاغلىرىمدا تېخنىك ئىدىم، قانداق تېخنىك؟ قىلىدىغىنىم ئىككىلا ئىش ئىدى: بىرى، يەرگە سەرجان سېلىپ خونى موغا چېقىش؛ يەنە بىرى، سېيالكىنى ئاتقا قوشۇپ ئۇرۇق سېلىش. باشاق يىغىش ماشىنىشى، سامابورسكىلارنى ھەيدىدىم. شۇنىڭ بىلەن «ئاۋام تېخنىك» بولۇپ قالدىم !

ئۇ ئەسىتكە ھويلىسىدىكى تېخى ئۇزۇلمىگەن ئۇزۇم، قىزىل ـ سېرىق «مارشال» ئالمىلىرى، بېغىدىكى قورۇق تامنى ياقىلاپ ئۆسكەن تېرەكلىرىنى، باغلاقتىكى نەسىللىك سېيىرلىرىنى كۆرسىتىپ ماختاندى. ئۇ خارتىلداپ تۇرغان جىرەن قاشقا ئېتىنىڭ يالىنى تاراۋېتىپ يەنە ماختاندى:

ـــ «تېخنىك» قانداق قىلىپ شۇنچە بولۇپ قالدىڭ دەمسەن؟ بىلەكنىڭ كۈچى ئاداش، ـــ دېدى ئۇ پارقىراپ تۇرىدىغان قىپقىزىل يۈزىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، ـــ سەكرەپ ئىلگىرىلەشتە، جاپالىق كۈرەشلەردە ئالدىدا ماڭدىم. شېئىرمۇ يازدىم دېگىنە، ئاڭلاپ باقە:

جاپا ئالدىدا،
مۆكۈنمىدۇق دالدىغا.
ھايت، دېسىلا تەق بولدۇق،
نانىنى سېلىپ خالتىغا.

شۇنداق قىلىپ دۈيجاڭ، جىداۋيۈەن، مۇئاۋىن مەيدان باشلىقى، كېيىن شۇجى بولۇپ قالدىم. ئۆي ـ جاي، مال ـ ۋاران، مۇنۇ جىرەن قاشقىلارنى شۇجى بولماستا ئىشلەپ

تاپقانمەن ئاداش، قورقما، مەن خىيانەت، قاقتى ـ سوقتى بىلەن بېيىغان ھارام تاماق ئەمەسمەن!

ئاۋامنىڭ ياسداق ساريىي، پېشايۋان باغلىرى بىردەمدىلا مېھمانلار بىلەن تولدى. ھويلا، كوچىلاردىكى ۋېلىسىپىت، ئات ـ ئېشەك ھارۋىلىرى خوددى بۇ يەردە مەرىكە بولغاندىكىدەك كۆپ ئىدى.

كۈن ئولتۇرۇشتىن ئىلگىرىلا ئىچىش باشلاندى. ئاۋامنىڭ ئايالى ئامىنەم توپلىمىنى تاكاسلىتىپ ئۇياقتىن ـ بۇياققا يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ خىزمىتىگە يارەمگە كەلگەن قولۇم ـ قوشنىلىرى قازان بېشىدا، پېشايۋاندا، بارا‌ڭ ئاستىدا خۇش چاقچاقلىق بىلەن ئالدىراشماقتا. خىلمۇخىل ئاۋازلار ھويلىغا ئاۋاتلىق بەرگەن، نۇرمەھەممەت كاۋاپچىلارغا:

ـــ قېنى غاچچىدە، ھەي خۇرۇچىنى تەڭشە، ـــ دەپ ئىش بۇيرۇپ يۈرەتتى.

ئەسئەت گىلەم ئۈستىگە سېلىنغان قارا جىيەكلىك يېكەنداز ئۈستىدىن ئورۇن ئالغان. ئۇنىڭ ئوڭ يېنىغا ئۇنىمىغىنىغا قويماي ئىككى ماموق ياستۇق تاشلانغان. ئۆيدىكى ھەممە داغدۇغا ئۇنىڭ شەرىپىگە بولۇۋاتقانلىقى ئېنىق تۇرسىمۇ، ئاۋام بىرىنچى رومكىنى قولىغا ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى:

ـــ قېنى ئەمىسە، بۇگۈنكى ئولتۇرۇش مېنىڭ ئاغىنىمىز ئەسئەتكە قىلغان ناماقۇللۇق چېيىم، باشقا گەپ يوق. ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ، كۈلكە ـ چاقچاق بىلەن مۇنۇ ئۆگزەمنى كۆتۈرۈپ تاشلىۋەتمىسەڭلار رازى ئەمەسمەن، قېنى كەلمەمسىلەر!

ئۇ بىرىنچى قەدەھنى كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، يېرىم سائەتكە قالمايلا ئۆي ژاراڭ ـ چۇرۇڭغا تولدى.

كۆپچىلىكنىڭ زورى بىلەن ئەسئەتمۇ ئىككى رومكا ئىچىپ قويدى. ئىچىملىك ئۇنى ئېچىلدۇردى. ئۇ تەكلىپسىزلا قولىغا تەمبۇر ئالدى. مەستلەر بۇ ئاجايىپ ئىشقا قىزىقىپ بىرپەس

جىمىدى. دۇتارچى دەرھال ئەسئەتكە يېقىن سۈرۈلۈپ دۇتارىنى تەڭشىدى. ئەسئەت بۇنىڭدىن يىگىرمە بىر يىل ئىلگىرى ئېيتقان ناخشىسىنى باشلىدى. ناخشا يېقىملىق، قوشاقلىرى مەنىلىك ئىدى. بولۇپمۇ ناخشىنىڭ قايتۇرمىسى ئېيتىلغاندا ئەسئەتنىڭ ئاۋازى تەتىرەپ، خۇددى بىرىگە ئۆز ھالىنى ئېيتىۋاتقاندەك ھېسسىياتلىق، تەسىرلىك ئاڭلاندى:

كېلىپ كۆرگىن دىدارىمنى،
چەكمە يۈرەك تارىمنى.
قاچان بېرىپ قۇچاقلايمەن،
كۆڭلۈمدىكى يارىمنى؟

— ئۆلمە، ئۆلمە ئاداش! — دېدى ئاۋام ھاياجان بىلەن، — قۇيغىنە ساقىي، راسا تولدۇرۇپ ئىچىدىغان يېرى كېلىپ قالدى!

... ئايدىڭ كېچە، يەنىلا شۇ تونۇش تولۇن ئاي، ئەسئەت ئايغا قاراپ يۈرەك قېتىمدىن ئورۇن ئالغان ياشلىق خاتىرىلىرىنى ۋاراقلىماق بولۇپ شىپاڭ رېشاتكىسىدا ئەمدىلا ئولتۇرۇۋىدى، ئۇنىڭ يېنىغا ئاۋام چىقتى:

— بىر - بىرىگە تەقەززا ئىككى يۈرەكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، — دېدى ئۇ ئەسئەتنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ، — غىلمانبۇۋى بىلەن بىر ھەپتە بىللە بولدۇق. پۈتۈن مەجلىس ئاخىرلاشقۇچە مەن ئۇنىڭغا دىققەت قىلدىم. ئۇ بۇرۇنقى خۇش چاقچاق ھاكىم ئەمەس، كۆزلىرىدە تۇگمەس دەرد - ئەلەمى بار، ھەر ئامال بىلەن سېنىڭ نامىڭنى تىلغا ئالىدۇ. نامىڭنى ھەر قېتىم تىلغا ئالغاندا چىرايى بىر قېتىم قىزىرىدۇ. مېنىڭ ھېيلىگەر كۆزلىرىم سەزدى: ئايال ساڭا ئاشىق. ئۇ تۇل، سەن بويتاق، ئاشىق - مەشۇق بولۇشقا لايىقسىلەر. مەن ئاخىر ئۇنىڭ بىلەن گەپلەشتىم. مەن ماڭىدىغان چاغدا، بىچارە غىلمانبۇۋى، مېنى يالغۇز بۆلۈمگە چاقىرىپ: «ئىلمىي تېرىقچىلىق

توغرىسىدا گەپلىشىمەن، ئۇنىڭغا ئېيتىڭ، ئەتە كەچقۇرۇن كەچ سائەت سەككىزدىن كېيىن مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلسۇن» دەپ تاپىلىدى. ئەتە سائەت يەتتىلەردە مەن سېنى كىچىك ماشىنا بىلەن يولغا سالىمەن. بەختلىك بول باغدال!

ئاۋام ئەسئەتنى يان تەرىپىدىن چىڭ قۇچاقلىدى. ئەسئەت ئاسمانغا قارىدى: جىمجىت كېچىدە باغلار شۇڭىرلايدۇ. ياپراقلار پىچىرلايدۇ، يۇلتۇزلار غۇۋا جىمىرلايدۇ ... ئايدىڭ كېچە ئۇنى تەبرىكلىمەكتە ...

13. سۇبھى ئۇچۇن

ئەسئەت تاڭ ئالدىدا ئۇخلاپ قالدى. ئۇ مېھمانلار تارقىغاندىن كېيىنمۇ ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىغان. ئۇنىڭ ئۇستىگە نەچچە كۈنلەر ئېتىزدا ئىشلەپ چارچىغانىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەتىگەنلىك چاي ۋاقتىدىمۇ ئويغانمىدى.

— بەخت ئۇيقۇسىنى، — دېدى ئاۋام ئامىنەمگە شۇڭىرلاپ، — ئۇخلىسۇن، يۇر، ئۆزىمىز چاي ئىچىۋېرەيلى، ئۇيقۇسىنى قاندۇرۇۋالسۇن، دېرىزىلىرىڭگە قېلىنراق بىرنېمە تارتقىنا، كۈن نۇرىدىن ئويغىنىپ كەتمىسۇن.

ئامىنەم پايپاق بىلەن مېڭىپ يۇرۇپ ئۆيىنى قاراڭغۇ قىلدى. ئۇلار پۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ دالانغا چىقتى ـ دە، سارايىنىڭ ئىشىكىنى ئاستا يېپىپ قويدى.

— مەن ئىتنى دېرىزىدىن يىراققا ئاپىرىپ باغلاپ قوياي. بولمىسا كاڭشىپ ئۇيقۇسىنى بۇزىدۇ. سەنمۇ بالىلىرىڭغا ئېيت، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشمىسۇن.

ئاۋام يالاڭ ئاياغ مېڭىپ پېشايۋان سۇپىسىدىن چۇشۇشىگە، تالادىن ۋارقىرىغىنىچە سۇبھى كىرىپ كەلدى:

— راستىما ئاۋام ئاكا، نۇرمەھەممەت ئاكىنىڭ گېپى

راستما؟

— ئاستا ! — ئاۋام ئۆيىنى شەرەت قىلىپ، — ئۇستازىڭىزنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا ماڭدى. ئۇخلىۋالسۇن، ئاستا سۆزلەڭ، بىچارە كېچىچە هاياجاندىن ئۇخلىيالمىدى.

— نېمىگە؟

— نېمىگە بولاتتى، خۇشاللىقتىن، مەن ناهىيەدە تەنقىد يېگەندىن كېيىن، ئون نەچچە مىڭ مو يەرنىڭ هەممىسىگە كېلەركى كۈزدىن باشلاپ سىلەرنىڭ تەلىپىڭلار بويىچە بۇغداي تېرىشقا ماقۇل بولدۇم، سىزنىڭ تەجرىبە مەيدانىڭىزنى يېگىرمە مودىن ئىككى يۈز موغا بىراقلا ئۆستۈردۈم. خىراجىتىڭىزنىمۇ ئون باراۋەر ئۆستۈردۈم. سىلەرگە يارەملىشىدىغان ئوندەك ئىشچى ئاجراتتىم، تراكتور، كومبايىنلاردىن خالىغانچە پايدىلىنىڭ، سىزگە مەخسۇس بىر قول تراكتورى ئالىدىغان بولدۇق. يەنە بىر يىلدىن كېيىن ئۇرۇقچىلىق ئەترىتى قىلىپ كېڭەيتىمىز. ئۇ چاغدا ...

— راستما، نېمانداق ياخشى ! — قىز يەنە ۋارقىرىۋەتتى، — بۇگۈنلا ئاپامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇستىڭىزدىن بەرگەن ئەرزىمنى قايتۇرۇۋالمەن ... بىرىنچىدىن ...

— ئاپىڭىزنىڭ يېنىغا ئالدىرىماڭ، — دېدى ئاۋام پىچىرلاپ تۇرۇپ، — بۇگۈن بارماڭ.

— نېمىشقا؟

— ئاپىڭىز يوق.

— ئاخشاملا تېلېفون بىلەن سۆزلەشتىم !

— ئەتە سىزنى ئۆزۈم ئېلىپ بارىمەن ياكى نۇرمەھەممەت موتوسىكلىت بىلەن ئاپىرىپ قويسۇنمۇ؟

قىزنىڭ چىرايىدىن شادلىق ئۆچتى، ئۇ قوشۇمسىنى تۇرۇپ تەتۇر قارىۋالدى ـ دە:

— بۇگۈن ئۆزۈم پىيادە كېتىۋېرىمەن ! — دېدى.

قىز سىرتقا قاراپ يۇگۈرۈپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئاۋام جىرەن ئېتىنى توقۇپ قورۇدىن چىقتى ...

ئەسئەت چۈش كۆردى. ئۇ چۈشىدە غىلمانبۇۋىنى ئەمەس، سۇبەينى كۆردى. سۇبەي كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدىلا ئەسئەتكە قوپال تېگىۋاتقۇدەك:

— سىز ئۇرۇمچىدىن مېنىڭ ئىشىمنى دەپ كەلدىڭىز، مەن نەتىجە قازاندىم، مەقسىتىڭىز ھەل بولدى، ئەمدى سىز كەتسىڭىزمۇ بولىۋېرىدۇ.

— مەن سىزنى تاشلاپ كېتەمدىمەن؟ ... مەن سىزنىڭ دادىڭىز، سىز مېنىڭ ئۆز قىزىم!

— مېنىڭ دادام ئوشەموف!

قىز ئەسئەتكە سوغۇق نەزەر بىلەن قارىدى، بىردىنلا كۆزلىرىدىن ياش ئەگىدى ...

ئەسئەت خۇددى بىرى ئۇستىگە سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك ئەندىكىپ ئويغاندى. ئۆي قاراڭغۇ، جىمجىت ئىدى. ئۇ قايتا ئۇخلاش ئۈچۈن ئوڭ يېنىغا ئۆرۈلدى: «ئىش ئەتە كەچ ھەل بولىدۇ، ھەممىسى ھەل بولىدۇ، بەلكىم سۇبەي خۇشالمۇ بولار، بەلكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىنى ئاڭلاپ بىئارام بولار. لېكىن، نېمىلا بولمىسۇن، قىز ئۆز ئاتىسىنى بىلۈۋېلىشى، ئوشەموف ئۇنىڭ ئاق نىيەتلىك تەربىيەچىسى ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بەدىنىدە ئوشەموفنىڭ قېنى يوق ئىكەنلىكىنى بىلىپ قويۇشى كېرەك. بەلكىم بىرىنچى قەدەمدە ئانىسىنىڭ مېنىڭ بىلەن تۇرمۇش قۇرغانلىقىنى بىلىپ خۇشال بولار. چۈنكى، قىز مېنىڭ يامان ئادەم ئەمەسلىكىمنى بىلىدى. ئەمدى ئۆزىگە ئۆمۈر بويى مەنپەئەت بېرىدىغان ياخشى ئاتا — ئۇستاز بولالايدىغانلىقىمغۇ ئىشىنىدۇ. ئۇستاز بولۇش بىلەن ئاتا بولۇش ئوتتۇرىسىدا پەرقىمۇ، ئوخشاشلىقىمۇ بارغۇ! ئۇستاز بولغىنىمدىن كېيىن ئىككىنچى قەدەمدە ئۆز ئاتا بولسامۇ ...

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى

دېمەك، ئەتە كەچ سائەت سەككىزدىن كېيىن مېنىڭ خىسلەتبۇۋىم قۇچىقىمغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. يىگىرمە بىر يىل بۇرۇنقىدەك، مەن ئۇنىڭ ئوماق بېشىنى كۆكرىكىمگە تاڭىمەن. ئۇ مېنىڭ يىرىك چاچلىرىمنى نازۇك بارماقلىرى بىلەن ئويناپدۇ ...»

شېرىن خىيال ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى. ئۇ ئەمدى ھەرقانداق قىلىپمۇ ئۇخلىيالمىدى. ئاخىر ياستۇق تېگىدىن سائىتىنى ئېلىپ قارىدى. سائەت ئون بىر بولغانىدى. «بۇ قانداق ئون بىر؟ كېچە سائەت ئون بىرده مەن شىپاڭدا ئىدىمغۇ، سائەت توختىغانمۇيا؟» ئۇ سائىتىنى تەكشۈردى، مېڭىۋېتىپتۇ. ئۇ ئۆينىڭ كۈنگەي تېمىغا قارىدى، شۇ چاغدا سىرتتا خوراز قىچقاردى. دېرىزە تەرەپتىن ئىنچىكە يورۇق چۈشمەكتە، دېمەك، ئاللىقاچان تاڭ ئېتىپ بولغان، خىسلەتبۇۋى بىلەن كۆرۈشىدىغان كۈننىڭ ئالتۇن نۇرلىرى ئۇنىڭغا خۇش خەۋەر يەتكۈزمەكتە ئىدى.

ئۇ ئالدىراپ كىيىندى. ئۇ چۈشىنىپ بولمايدىغان بىر خىل شېرىن تۇيغۇنىڭ غىدىقلىشى بىلەن جىددىيلەشتى: ئۇنىڭ نە كىتاب ئوقۇغۇسى، نە بىر نەرسە يېگۈسى، نە ئولتۇرۇپ خىيال قىلغۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ سەكرىگۈسى، دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلغۇسى، بىرى بىلەن چېلىشقۇسى، ۋارقىراپ ناخشا ئېيتقۇسى ياكى بىرەر ئاساۋ ئاتنى مىنىپ ئوغلاق تارتقۇسى، ئۆڭچىلىق قىلغۇسى، دەريادا ئۈزگۈسى ... ئومۇمەن بۇنىڭدىن يىگىرمە بىر يىل بۇرۇنقى كەپسىزلىكلىرىدىن بىرەرىنى قىلغۇسى كەلدى. لېكىن مۇنۇ ياسداق ساراي، گۈللۈك ھويلا، ئۇنىڭغا تارلىق قىلىدۇ ... ئۇ شۇنداق بولسىمۇ ئۆزىگە ئىش تاپتى: گىلەم ئۈستىدە پايپاق بىلەن مېڭىپ يۈرۈپ بىرده تېكلىمە ئەينەككە، بىرده ئىشكاپ ئەينىكىگە، يەنە بىرده تام ئەينىكىگە قارىدى. ئۇچىلا ئەينەكتە كۆزلىرى بەختتىن خۇمارلاشقان، ئورۇق يۈزىنى ئۇششاق قورۇقلار چىرمىغان،

چاچلىرى شالاڭلاشقان ۋە ئاقارغان، قاڭشىرى قىڭراققا ئوخشاپ قالغان ئۇزۇن بويۇن بىر ئادەم كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

ئەسئەت كىچىك سومكىسىدىن ساقال ئالغۇچ ماشىنىسىنى ئېلىپ ئېچەكلىرى ئەتراپىدا گىژلىداتتى. كىچىك باتارېيە مېيىنىڭ كۈچى بىلەن ماڭىدىغان بۇ ساقال ئالغۇچ ماشىنا خۇددى تومۇزغىدەك بىر خىل ئاۋازدا گىژلىدىدى. ئۇ سىرتقا چىقىپ كۈنگە قارىدى. ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرى بولۇپ قالغىنىغا قارىماي، كۈننىڭ خېلى تەپتى بار ئىدى. ئېرىق بويىدىكى سېرىق غازاڭلار ئۈستىدە يېزا بالىلىرى يالاڭ كىيىملەر بىلەن ئويناشۋاتاتتى. ئەسئەت ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىۋىدى، بالىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ قوللىرىنى كۆكسىگە قويۇپ:

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم، — دېيىشتى ۋە كىچىك قوللىرىنى ئەسئەتكە سۇنۇشتى. ئەسئەت ئۇلار بىلەن بىرمۇبىر كۆرۈشۈپ بولۇپ ھەربىرىگە ئون تىيىندىن پۇل بەردى. ئۇ ئاۋامنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ، كۈنچىقىش تامغا جايلاشقان يازلىق ئاشخانىغا قارىدى. ئۇ يەردە ئاخشامقى قاچا ـ قومۇچلار ئايقىن ـ سايقىن تۇراتتى. ئەسئەت ئىش تېپىلغىنىغا خۇشال بولدى. ئۇ چايداندىن قاينىاق سۇ قۇيۇپ قاچا يۇدى. سائىتىگە قارىسا يەنىلا ئون بىردىن ئوتتۇز يەتتە مىنۇت ئۆتكەن، ئۆي ئىگىلىرى يەنە بىر سائەتتە كېلىشى مۇمكىن. ئاڭغىچە نېمە قىلغۇلۇق؟ ئۇ قاچا ـ قۇچىلارنى جاي ـ جايىغا قويۇۋېتىپ، كانارىدا ئېسىقلىق تۇرغان سېمىز قوي گۆشىنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، ئۆزىگە يېڭى ئىش تاپتى. دەرھال ئوچاققا كۆمۈر سېلىۋېتىپ لەڭمەن ئېتىش ئۈچۈن خېمىر يۇغۇرۇشقا كىرىشتى.

ئۇ ئاش سوزۇشقا باشلىغاندا ھويلىغا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئامىنەم كىرىپ كەلدى:

— ۋاي ئۆلەي ! — دېدى مەيدىسىنى تۇتۇپ، — قولۇم ـ قوشنىلار كۆرسە نېمىمۇ دەر؟

— نومۇسلۇق ئىشمۇ بۇ؟ — دېدى ئەسئەت ئامىنەمگە

قايرىلىپ قاراپ، — مەن يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى قىلىپ كېلىۋاتىمەن، بىر قېتىممۇ بىرىنىڭ مازاق قىلغىنىنى ئاڭلىماپتىمەن؟

— بىزنىڭ بۇ يەردە قازانغا چېپىلغان ئەر كىشىنى زاڭلىق قىلىدۇ. مەن ئاۋامغا سۆزمۇ ئەكەلدۈرمەيمەن.

— قىزىق! — كۈلدى ئەسئەت بېشىنى ئىرغىتىپ، — كەتمەن بىلەن قىر سوقۇش ئاياللارنىڭ ئىشى ئەمەس ئىدىغۇ، ھازىر ئاياللار بۇ ئىشنى قولىغا ئاپتۇ. ئاياللارنى زاڭلىق قىلىشمايدىكەنۇ، قازان بېشىغا ئەرلەر كەلسە مازاق قىلىدىكەن، بۇ بىر چوڭ تەڭسىزلىك!

— خۇددى غۇلمان ھاكىمدەكلا گەپ قىلدىڭىز! — دېدى ئامىنەم قولىنى يۇيۇۋېتىپ، — بىزمۇ شۇنداق تونۇيمىز، لېكىن قىلالمايمىز. غۇلمانباۋى نەچچە قېتىم ئاۋام ئىككىمىزنى تەنقىد قىلدى، — ئامىنەم ھەر قېتىم «غۇلمان ھاكىم» دېگەن سۆزنى ئېيتقاندا، ئەسئەتكە يەر ئاستىدىن قاراپ قويىاتتى. ئۇنىڭ سىنچى كۆزلىرىنى بايقاپ قالغان ئەسئەت گەپنى يوشۇرۇپ ئولتۇرمىدى:

— ئامىنەم، ئېيتىڭا، مەن ناۋادا ئاشۇ غۇلمانبۇۋى بىلەن توي قىلسام گەپ - چۆچەككە قالارمەنمۇ؟ دېمەكچى بولغىنىم مۇنداق، مەسىلەن، قىزىمىز سۇبھى خاپا بولارمۇ؟

ئامىنەم چويلا چايقاۋېتىپ ئېيتتى:

— ئۇ بىر ئالتۇندەكلا قىز، غۇلمان ھاكىم نۇرغۇن لايىقلارنى ئاشۇ سۇبھى ئۈچۈنلا قايتۇرۇۋەتتى. مەن بىر قېتىم ئوبلاستنىڭ بىر مەسئۇل كادىرى غۇلمانبۇۋىگە كىشى قويۇپتۇ، غۇلمان ھاكىم ئىختىيارنى قىزىغا ئىتتىرىپ قويۇپتىكەن، قىزى زادىلا ئۇنىماپتۇ، دەپ ئاڭلىغان. ئاۋام يېقىندا ماڭا: مۇشۇ ئەسئەت ئەپەندىنىڭ بىزنىڭ ھاكىمغا كۆڭلى چۈشۈپ قالغان ئوخشايدۇ، ھاكىمغىمۇ بۇ ئادەم ياققاندەك تۇرىدۇ، ھازىر ئۇلار ئاستىرتىن دوت ئېلىپ كۆيۈشۈۋاتىدۇ، سەن سۇبھى بىلەن

سۆزلەشكىن، سۇبھىلا نارازىلىق قىلمىسا مۇشۇلارنىڭ ئەلچىلىكىنى ئۇستۇمگە ئالاي دەيمەن، دېدى. مەن سۇبھى بىلەن سۆزلەشتىم.

ئەسئەت قولىدىكى ئىشنى توختىتىپ پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئامىنەمنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى.

— قىز: «ناۋادا، راستلا ئىككىسى بىر - بىرىنى ياخشى كۆرگەن بولسا، ناۋادا ئانام ئوشەموف دادامنىڭ ئورنىنى ئاشۇ ئادەم باسالايدۇ، دەپ تونۇغان بولسا نېمىمۇ دەيتتىم» دېدى - يۇ، لېكىن بۇقۇلداپ يىغلۇەتتى ...

شۇ چاغدا ھويلىغا سۇبھىنى ئەگەشتۈرۈپ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئاۋام كىرىپ كەلدى. ئەسئەت قىزارىدى ۋە ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە ھودۇقتى. يەنە ئۇ شۇنچىلىك خۇشال بولىدىكى، يىگىرمە بىر يىلدىن بېرى بۇنچىلىك خۇشال بولۇپ باقمىغانىدى.

سۇبھىچۇ؟ بۇ ھەقتە بىرنېمە دېگىلى بولاتتى - يۇ، بىراق ئىشنى يەنىلا نۇرمەھەممەت بۇزدى. ئۇ ئاۋاملارنىڭ كەينىدىنلا موتوسىكلىتنى توتوتلىتىپ كىرىپ كەلدى. بۇنىڭ بىلەن سۇبھىنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىق، ھاياجان ئالامەتلىرىنىڭ ھەممىسىلا تۇگەپ، ھازىرلا مۆلدۇر تۆكىدىغان بۇلۇتقا ئوخشاش بىر خىل خاپىلىق، غەزەپ ئالامەتلىرى ئۇنىڭ چىرايىنى قاپلىدى.

ئەسئەتنى ئەكەلگەن كىچىك ماشىنا كەچ سائەت يەتتە يېرىمدا ناھىيەگە يېتىپ كەلدى. ئۇ تۆمۇر قاپقىلىق ئالاھىدە ھويلا ئالدىدا توختاپ، ئادىتى بويىچە ئاسمانغا قارىدى. ئۇنىڭ يۇرىكى كۆكرەك قەپىسىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك تېپچەكلەيتتى. ھويلا ئىشىكىنىڭ بىر قانىتى قىيا ئوچۇق ئىدى. ئۇ ئاستا ھويلىغا كىردى - دە، تېخى ياپراق تاشلىمىغان ئالمىلار ئارىسىدىكى خىش ياتقۇزۇلغان يول بىلەن پېشايۋان

تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ پىشايۋانغا كۆتۈرۈلۈشىگىلا دالان ئىشكى ئېچىلدى. ئۆيدىن چىققان كۈچلۈك يورۇقتا جىگەر رەڭ پوپايكا كىيگەن، تولۇق كەلگەن گۈزەل ئايالنىڭ قامىتى گەۋدىلەندى، ئەسئەت نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى. ئەمما، ئايال ئۇن ـ تىنسىزلا ئۇنىڭغا قول ئۇزاتتى.

ـــ خىسلەت ...

ـــ ئەسئەت ...

ئۇلار دالان تاپىسىدىلا قۇچاقلاشتى. ئەسئەت خىسلەتبۇۋىنىڭ چاچلىرىنى، بويىنىنى، مۇرىلىرىنى پۇتۇن تەشنالىقى بىلەن سۆيدى ...

ـــ قويۇۋېتىڭ ئەسئەت ! ـــ دېدى خىسلەتبۇۋى پۇتۇنلەي ماغدۇرسىزلانغان گەۋدىسىنى تەستە قىمىرلىتىپ، ـــ ماڭا قاراڭچۇ.

ئەسئەت ئۇنىڭ ئەينى يىللاردىكى سېھىرلىك، لېكىن ساددا كۆزلىرىگە قارىدى. ئايال ئەسئەتنىڭ بەختىسىن ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان كۆزلىرىگە بىرلا قارىدى ـ دە، قايتا ئەسئەتنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپ ئۆپكىدەپ يىغلىۋەتتى. ئۇ يىغلىغاندا پۇتۇن گەۋدىسى سىلكىنەتتى ... ئەسئەتنىڭ ئۇنى بەزلەشكە ھالى يوق ئىدى، ئۇنىڭمۇ كۆز ياشلىرى تۆكۈلدى. ئايالنىڭ كۆز يېشى ئەسئەتنىڭ كۆكرىكىنى ھۆل قىلدى. ئەسئەتنىڭ كۆز يېشى خىسلەتبۇۋىنىڭ يەلكىسىگە تېمىپ تۇردى ...

خېلىدىن كېيىن ئۇلار ئۆزىگە كەلدى:

ـــ يۈرۈڭ، ئۇستەلگە، بىللە غىزالىنايلى، ـــ دېدى يەنە «غىلمان ھاكىم» سالاھىيىتىگە كىرگەن ئايال ئەسئەتنى قولتۇقلاپ، ـــ لەڭمەن ئەتتىم، سىز ئامراق بولىدىغانغۇ، تاماق كەلگۈچە ئۇنئالغۇ ئاڭلاڭ.

ئايال چىقىپ كەتتى. ئۇنئالغۇدىن ئەسئەتنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئاڭلاندى، ئايال تاماق ئەكىردى:

— خەسلەت، سېنىڭ كۆز - قۇلاق، ھەتتا پۈت - قوللىرىڭمۇ ھەممىلا جايغا يېتىدىكەن. ئاۋامنىڭ ئۆيىدە ئېيتقان ناخشامۇ مەندىن بۇرۇن يېتىپ كەپتۇ.

— ئاۋام ئوبدان ئادەم. ھېلىقى ئاز - تولا ئەيىبلىرىنىمۇ چۈشىنىشكە بولىدۇ. ھارام نېمىتى يوق. مۇشۇ لېنتىنى بۇگۈن ئەتىگەندە، بىر كىشىدىن ئەۋەتىپتۇ. خۇددى ھېلىقى چاغدىكىدەكلا ئېيتىپسىز، ئازراق ئىچەمسىز؟ مەنمۇ قىزىلدىن ئىچىپ قويای ئەمدى!

ئۇلار بىر رومكىدىن ئىچىشتى.

— ئەكەلگىن خەسلەت، ھاراقنى مەن قۇيای، بۇگۈنلا ئۆيۈڭنىڭ ھەم خوجايىنلىقىنى، ھەم مالايلىقىنى قولۇمغا ئالاي.

ئايال جاۋاب بەرمىدى.

— بەخت بەك كېچىكىپ كەلدى خەسلەت، مەن ئۇنى قانچىلىك كۈتتۈم؟ يىگىرمە بىر يىل!

ئايال ئۇن چىقمىدى، ئەسئەت ئۇنىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ يۇرىكىگە تاڭدى.

— مېنى كەچۈردۈڭمۇ؟ خەسلەت، مەن ئۇ چاغدا ... كېيىن سېنى ئىزدەپ چىقتىم ...

— ئۇ توغرۇلۇق سۆزلىمەڭ.

— ئۇقۇشماسلىقمۇ بار ...

— بىلىمەن، ھەممىنى بىلىمەن، — دېدى ئايال ھەسرەت بىلەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — ئۆتكەن ئىشلارنى تىلغا ئالماڭ، سىز بۇگۈن ماڭا مېھمانغۇ، گېپىمگە كىرىڭ، ئۆتمۈش توغرۇلۇق بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايلى ...

— ماقۇل ئەمىسە، كەلگۈسى توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى، بىز ھامان كەلگۈسى ئۈچۈن ياشايمىزغۇ.

— ياق، كەلگۈسى توغرۇلۇقمۇ سۆزلەشمەيلى ...

— نېمە دېيىشمىز ئەمىسە؟

— ھېچنېمە دېيىشمىسەكمۇ بولىدۇ ...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ مېنىڭ گېپىم شۇنچىلىك جىققۇ خىسلەت، كېيىنگە قالدۇرمىزمۇ ئەمىسە؟

ئايال يەنە جاۋاب بەرمىدى.

ئۇلار ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇپ يەنە ئىككى رومكىدىن هاراق ئىچىشتى. ئەسئەت خېلىلا قىزىدى. لېكىن، ئايالنىڭ «هېچنېمە دېيىشمىسەكمۇ بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى ئۇنتۇمىدى. ئۇلار بىر ـ بىرىدىن كۆز ئۇزمەي قارىشاتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئاۋازسىز سۆزلەشمەكتە، بىر ـ بىرىگە سېغىنىش ۋە دەرد ـ ئەلەملىرىنى بايان قىلماقتا ئىدى. لېكىن، تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئەسئەت چىدىيالمىدى:

ـــ خىسلەت، مەن هەممىنى ئويلىدىم: ئەمدى سېنىڭ يېنىڭدا دائىم بولىمەن. ئومۇمەن بىزنىڭ ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ئۆتۈشىمىز ئۈچۈن هېچقانداق توسالغۇ يوق ئىكەن، ئەتىلا مەن قانۇنىي رەسمىيەتلەرنى توغرىلايمەن.

ئايال كۈلۈپ قويدى ـ ده، ئەسئەتكە ئورۇن تەييارلاۋېتىپ دېدى:

ـــ توغرا، بىزنىڭ ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ئۆتۈشىمىزگە هېچقانداق توسالغۇ يوق. بۈگۈن بىزنىڭ ئەر ـ خوتۇنچىلىق هاياتىمىزنىڭ باشلىنىشى دېيىشكە بولىدۇ. لېكىن ...

ـــ يەنە قانداق «لېكىن»؟

غىلمان ئەسئەتنىڭ چېچىنى سىلاپ قويۇپ هەسرەتلىك كۈلدى:

ـــ ئۇخلاڭ، بۈگۈنچە مۇشۇ «لېكىن»دە توختاپ تۇرايلى، خوش، ياخشى چۈش كۆرۈڭ!

ئايال يېنىك هەرىكەت بىلەن ئۆيدىن چىقتى ـ ده، چىراغ ئۆچۈرۈلدى.

ئەسئەت كېچىچە تۇزۇك ئۇخلىيالمىدى. هويلىغا چىقتى، سۇزۇك ئاسماندىن يالغۇز ئايغا، ئاچچىق شامالدا يىراق تۆكۈۋاتقان ئېگىز تېرەكلەرگە قارىدى. هويلىغا يېز

ئاۋاتچىلىقىنى چىللاپ غۇچچىده ئېچىلىپ تۇرغان ئەتىرگۈللەرنى پۈرىدى. ئۆيگە كىرىپ خىسلەتىۋۇنىنىڭ ۋە سۇبھىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ھاراق ئىچتى، لېكىن ھاراق ئۇنىڭ تەشنالىقىنى باسالمىدى. ئۇنىڭ ناخشا ئېيتقۇسى ھەم يىغلىغۇسى كەلدى ...

غۇلمان ھاكىم ئۇنى ئويغاتقاندا، كۈن ئارغامچا بويى ئۆرلىگەنىدى.

— «لېكىن» توغرىسىدا ئەمدى ئېيتارسىز؟ — دېدى ئەسئەت ئاخشامقى خىسلەتىۋۇنى نازاكىتىنى پۈتۈنلەي يوقىتىپ، سالماق، سۈرلۈك «غۇلمان ھاكىم» تۇسىگە كىرگەن ئايالغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ.

— ئەمدى ئېيتىمەن، — دېدى ھاكىم خاتىرجەملىك بىلەن، — بەختىنى كىم يامان كۆرىدۇ؟ لېكىن سىز بىلەن بەختلىك بولۇشنى ئىستىگۈچى مەنلا ئەمەسقۇ، راھەتنى قانداق قىلىسىز؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن خەت ئارقىلىق سۆزلىشىپ ھەممىنى بىلدىم. نېمىشقا ئۆزىڭىزنى بەختلىك قىلىشنىلا ئويلايسىز؟ راھەت سىزنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن شۇنچە جىق ئىشلارنى قىلغان بولسىمۇ، سىز ئۇنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن ھېچ ئىش قىلمىغانسىز ! ھەممىلا ئادەم مۇشۇنداق ئۆز بەختى ئۈچۈن باشقىلارنى ئازابقا سېلىۋەرسە، بەختلىكلەردىن بەختسىزلەر كۆپىيىپ كەتمەسمۇ؟ راھەتنى بەختلىك قىلىش، خىسلەتىۋۇنى ئۆلگەن بولسۇن، سۇبھى بۇ سىرنى بىلمىسۇن، بۇ مېنىڭ ئىلتىماسىم !

ئەسئەت يەرگە قاراپ ئۇزاققىچە جىم بولۇپ قالدى.

— رەھمەت سىزگە ! — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ، — لېكىن، راھەتنى بەختلىك قىلالمىسامچۇ؟ مەسىلەن، كېچىككەن بولسامچۇ؟

— ئۇ چاغدا سۇبھىنىڭ بەختى بىزنىڭ بەختىمىز بولىدۇ ...

ئۇ غۇلمان ھاكىمنىڭ ھويلىسىدىن خۇددى تاش باغلاپ

قويغاندەك ئېغىرلاشقان ئاياغلىرىنى تەستە يۆتكەپ قايتىپ چىقتى.

ئەسلىدە شۇ كۈنىلا ناھىيەدىن شەھەرگە كىرىپ مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتى. ئۇچ كۈندىن كېيىن ئايروپىلان ئىلى دەريا ۋادىسىنى ئايلانغاندا، دېرىزىدىن ھېلىقى ئۆزىنىڭ ياشلىقى ئۆتكەن يېزىنى ئىزدىدى.

ئۇ ئۇرۇمچىگە كېلىپ ئۇدۇل راھەتنىڭ ياتقىغا كەلدى. ياتاقنى چەكتى. ياتاقتىن باشقا بىر كىشى چىقتى. ئەسلىدە ئۇنىڭدىن سورىدى:

— راھەت نەگە كۆچۈپ كەتتى؟

— تېخى خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟ تۇرمۇشقا چىقىپ يولدىشى بىلەن سىرت ۋىلايەتكە يۆتكىلىپ كەتتى!

ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ راھەتنى بەختلىك قىلىشمۇ ئۇنىڭ قولىدىن كەلمىدى. ئۇنىڭغا دەسسەپ تۇرغان قارلىق كوچىلارمۇ كۆڭۈلسىز تۇيۇلدى. «شۇنچە يىل نېمىنى كۈتتۈم؟ نېمە ئۈچۈن راھەتنى ئىنتىزار قىلدىم! مانا ئاخىر كۈتكىنىمدىنمۇ، كۈتكۈزگىنىمدىنمۇ قۇرۇق قالدىم: قىرىق ئالتە ياشلىق ئادەم ئۈچۈن ئەمدى مۇھەببەتتىن بەخت ئىزدەشنىڭ ئارتۇقچە ئاۋارىچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلمىشىم كېرەك. قالغان ئۆمۈرنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن يەر يۈزىدە يەنە مەن ئۈچۈن نېمىلەر قالدى؟ دۇرۇس، سۇبھى بار، مەن ئۇنىڭ بەختىنى كۆرۈشۈم، ئۇنىڭ بەختى بىلەن ھۇزۇرلىنىشىم كېرەك. دەرھال ئىلى ۋادىسىغا قايتىشىم، شۇ يەردە يەنە سۇبھىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۆز قىزىمنىڭ كەلگۈسىدىن خۇشاللىق ئىزدىشىم كېرەك.

مەن كەتتىم، خەير راھەت، مېنى كۈتۈۋىلىڭ، مېنىڭ خۇشاللىقىم سۇبھى!»

ۋاپادارلىق

لايىق

بېشىڭنى كىم سىلىسا ۋاپادارىڭ شۇ،
كۆڭلۈڭنى كىم ئالسا ماشايىقىڭ شۇ.
(خەلق ماقالى)

— خۇش بول، كالچارا، ھەي قاشقىر ئېغىز ! ئۆيلىنىدىغان بولدۇڭ، ئوتتۇز سەككىز يېشىڭدا قىز ئالىدىغان بولدۇڭ. ئەمدى ئاغزىڭ قۇلىقىڭغا يەتكەندۇ؟ ۋوي سىلقىمباش !

زىلۋا، قاملاشقان، خۇمار كۆز، ئىنچىكە بۇرۇت يىگىت سۆزلەيتتى، سۆزلىگەندىمۇ خۇددى مەيلىنى تارتماقچى بولغان ئايال ئالدىدا سۆزلىگەندەك قاش - كۆزىنى ئۇيناتتىپ، زوق - شوق بىلەن سۆزلەيتتى. ئۇ بىردە قوللىرىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ، بىردە تىڭشىغۇچىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، بىردە تىڭشىغۇچىنىڭ بۇرۇن - قۇلاقلىرىنى چىمداپ - سوزۇپ قويۇپ، بىردە كۈلۈپ قويۇپ ھەر خىل ئاۋازدا ھەييارلىق بىلەن سۆزلەيتتى.

تىڭشىغۇچى سەت، قوپال، پاسكىنا كىيىنگەن، قارىماققا ئەللىك ياشتەك كۆرۈنىدىغان ئادەم سارغايغان شالاڭ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، يوغان ئاغزىنى ئېچىپ ئۇنسىز، ئەمما ھاجايان بىلەن كۈلەتتى. خۇشاللىقتىن كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتكەن بولۇپ، كۆرۈمسىز قامىتىگە تېخىمۇ كۆرۈمسىز قىلىقلىرى بىلەن «زىننەت» بەرمەكچى بولغاندەك غولىنى

قوروپ، مۇرسىنى لىكىلدىتىپ، تۆگە تاپىندەك گۆشلۇك ئالىقانلىرى بىلەن بىردە گەدىنىنى، بىردە شالاڭ ساقاللىق ئېغىكىنى، بىردە بولسا كونا ياغ قاپقىدەك پارقىراپ تۇرىدىغان چاچسىز بېشىنى سىلاپ قويياتتى.

— خۇش بول ئايپاك باش! — دېدى سۆزلىگۈچى تىكشىغۇچىنىڭ گەدىنىگە شاپىلاقلاپ، — سۇلتان پاشا بولىدىغان بولدۇڭ. تىراكتور ئال. يا بولمىسا رېزىنكە چاقلىق هارۋىدىن ئۇچنى ئال. شەھەرگە تويى تارتىپ كىرىپ قىز كۆچۈرۈپ چىقمىز. چاققان دۇيجاڭغا چاپ!

— ئەمما لېكىنزە... — دېدى تىكشىغۇچى بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ، — جىق ياخشىلىق قىلدىڭ، هېكىم ئاداش ...

— ياخشىلىقنىڭ چوڭىنى ئەمدى قىلارمەن، — دېدى هېكىم جىددىي قىلىپ، — قۇباق تازىنىڭ ئاتىسى بولۇپ قالدىم. تويۇڭ تۆگىگۈچە مېنى «دادا» دەمسەن يۇمشاقباش! ماڭ يۇگۇر، پاقىلىنىڭنى بىزنىڭكىگە ئاپىرىپ سوي، مەسلىھەت چېيى بېرىمىز. ئەكەل يانچۇقۇڭدىكى پۇلنى، شەھەردىن قىز ئىگىلىرى چىقتى. ئۇلارغا بىرنېمە قويىمىز. تاتلىق ـ تۇرۇم، هاراق، كۆكتات، ۋاي ـ ۋۇي، ئەللىك سوم يەتمەيدۇ. بوپتۇ، قالغىنىغا ئاكاڭ بار. ماڭ چاپ، نېمە تۇرىسەن!

قۇباق ئىسسىلىك ئادەم تۆش يانچۇقىنى ئۇزاق كولاپ بىر سىقىم پۇلنى ئالدى. هېكىم ئۇنىڭ سۇس تىترەۋاتقان بېخىل ئالىقىنىدىن پۇتۇن ۋە پارچە ـ پۇرات پۇللارنىڭ هەممىسىنىلا يۇلۇۋالدى ـ دە:

— پايدىنى كۆرسەڭ بۇرگىدەك چاققان، زىيانىنى كۆرسەڭ سازاڭدەك لايغەزەل نېمىسەن ـ دە! پۇل خەجلىسىلا زىيان بولۇۋەرمەيدۇ. بەزىدە پايدىغا خەجلەيسەن، بەزىدە زىيىنىغا. ئەقلىڭ يەتمىگەن ئىشقا باش قاتۇرما. ئۆيلىنىش ئىنسان ئۆمرىدىكى ئەڭ چوڭ پايدا. ئالىقىنىڭنى يوغان ئاچ، بانكىنىڭ چەك ـ پەكلىرىنى ماڭا بەر، هېسابىنى تويدىن كېيىن

قىلمىمىز. ماڭ يۈگۈر، مېنىڭ دېگىنىمنى قىل!

ھېكىم ماگىزىن تەرەپكە، قۇباق ئۆيگە ماڭدى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى كۈلەتتى. بىرى دانالىقىدىن، يەنە بىرى گالۋاڭلىقىدىن خۇشال ئىدى. ئۇلارنى مەيلىگە قويۇپ بېرەيلى.

قۇباقنىڭ بۇگۈنكى ھالىتىنى بىرنەچچە قۇر گەپ بىلەن ئوقۇرمەنلەرگە بايان قىلىپ ئۆتەيلى.

قۇباق ئۆيلىنىدۇ! قۇباق مانا بۇنى ئويلىسىلا ئۆزىنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. مانا ئەمدى ئاتا - ئانىسى ئارزۇلاپ چوڭ قىلغان بىر قىرّ ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھى بولىدۇ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ، كۆڭلىنى ئاچىدۇ، ھالىغا يېتىدۇ، ئۇنى ئىنسانلار ئىچىدىن بىرىنچى بولۇپ «سىز» دەيدۇ، ئەمدى شۇ ھەمراھى بىلەن ئۆز ئۆيىنى ئاۋات قىلىدۇ: باشقىلارنىڭكىدەك ئۇنىڭ تۇرخۇنىدىن قويۇق ئىس، ئۆيىدىن مەززىلىك غىزانىڭ پۇرىقى چىقىپ تۇرىدۇ. كالىسى قەرەللىك مۆرەپ، توخۇلىرى قاقاقلاپ تۇرىدۇ. قازان بېشىنى ئۆمچۈك توري باسمايدىغان، ئۆيدىن بىخسىپ تەر پۇرىقى چىقىپ تۇرمايدىغان بولىدۇ. مانا بۇنچىلىك چوڭ خۇشاللىق ئۇچۇن ئەلۋەتتە ئالىقانىنى چوڭ ئېچىپ پۇل خەجلىشى، زىيانغا قاپاق تۇرمەسلىكى لازىم.

لېكىن، تېخى قىز بىلەن دىدارلاشمىدى. دىدارلاشماي ئۆيلۇك بولۇشقانلار ھامان بىر - بىرىنىڭ چىراي - شەكلى، يېشى، مىجەز - خۇلقى، خۇي - پەيلى قاتارلىقلارنى سۇرۇشتۇرۇشىدىكەن. قۇباق نېمىشقا سۇرۇشتۇرمىدى؟ ياق، قۇباق سۇرۇشتۇرمەيدۇ. سۇرۇشتۇرمەن دەپ يالتايتىپ قويسۇنمۇ؟ ھەممىلا ئادەمنى ئۆزىدىن ئۇستۇن ھېسابلاشقا، ئۆزىنى ھەممىلا ئىشتا باشقىلاردىن ناچار ھېسابلاشقا ئادەتلەنگەن بۇ ئادەم ئۇچۇن يۇقىرىقى سۇرۇشتۇرۇشلەر زىيانلىق، بۇنى قۇباق ھېس قىلالايدۇ. ھېكىم ھەرھالدا لايىق دەپ بىر قىزنى تاپتى، مانا بۇ قۇباق ئۇچۇن چوڭ خۇشاللىق.

يىگىرمە يىلدىن بېرى قانچىلىغان قىزلارنى خىيال قىلمىدى؟ لېكىن، خىيالدىن تۇرمۇشقا قەدەم تاشلاشقا ئەمدى نۆۋەت كەپتۇ. مەيلى كېچىككەن بولسۇن ئاخىر كەپتۇ. بۇ ئامەتنى قاچۇرۇپ قويماسلىق كېرەك. قۇباق ئۇچۇن باشقا شەرتلەر ئارتۇقچە. بىرلا شەرت بار ــ ئۇ قىز قۇباققا قانداق قارايدۇ؟ ... ھازىرغىچە بىرمۇ قىز كۆز قىرىنى سالمىغان، كۆرۈمسىز، ھەتتا ئاياللار چۆچۈگۈدەك چىرايلى بار بۇ ئادەمنى ياراتقان قىز، قۇباق ئۇچۇن دۇنيادا ئەڭ گۈزەل (ئەيىبى بولسىمۇ مەيلى)، ئەڭ پاكىز (ئۇچ كۈندە بىر قېتىم يۇزىنى يۇسىمۇ مەيلى)، ئەڭ ئەقىللىق (ئوندىن يۇقىرى تاق سانلارنى قوشالمىسىمۇ مەيلى) قىز ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇنداق قىز ئۇچۇن قۇباقنىڭ جېنى پىدا.

ئۇ شېرىن خىيال بىلەن ئۆيى تەرەپكە كېتىۋېتىپ، كەينىگە قايرىلىپ پات ـ پات ھېكمىنىڭ كەينىدىن قاراپ قوياتتى. خۇددى ھېكىم ھازىرلا قايتىپ كېلىپ: «چاقچاق قىلدىم، ساڭا نەنىڭ قىزى!» دەيدىغاندەك ئەنسىزچىلىك ئىچىدە ھېكىمنىڭ قارىسى يوقالغۇچە قاراپ تۇردى. ھېكىم دوقمۇشتىن ئەگىگەندىن كېيىن مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ ئۆزىچە كۈلدى ۋە بېشىنى ئىرغىتىپ پىچىرلىدى:

ــ دانا دەپ سېنى دېسە بولىدۇ ھېكىم! سەن مۇشۇ ئېپىڭ بىلەن تاشلىقتىن ئالتۇن ئالالايسەن، تۇخۇمغا تۈك ئۇندۇرەلەيسەن. ۋالىمكام سېنى بىكارغىلا ئالىقاپ، ساختا، لۇلى دەپ تىللىغانىكەن، سېنى رازى قىلمەن، بالاڭغا قوزا، خوتۇنۇڭغا قوي يېغى، ئۆزۈڭگە بادرا بېرىمەن!...

ئۇ ھويلىسىغا ھىجىيىپ كىرىپ كەلدى. ئازادە، لېكىن قوي مايىقى، كالا تېزىكى، ئەخلەت ـ چاۋار بىلەن تولغان ھويلىدا ئۇستىخان غاجىلاۋاتقان ئىتتىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

ياز ئايلىرى تەبىئەتكە گۈزەللىك، ئىنسانغا بايلىق تەقدىم

قىلىدۇ. بۇ بايلىقتىن قۇباقمۇ قۇرۇق قالمىغان؛ ئوتياشلىقتىن سېسىغان پەمىدۇر ـ لازا پۇرىقى كېلىدۇ، ھۇرۇن خوتۇننىڭ چېچىدەك پاخماق، چاتالمىغان ئۇزۇم بارىگىدا ھەرىلەر غوڭۇلدايدۇ، ئېغىللاردىن چىلە پۇرىقى كېلىدۇ. باراڭ ئاستىدىكى داق يەرنىمۇ ئەمەن باسقان، يازلىق ئوچىقىغا بىر لالما قانجۇق كۆچۈكلىگەن. ئۆگزىدىكى قاردىاپ كەتكەن سېسىق سامان ئۈستىدە ياۋا مۇشۇك قۇشقاچ ئۇۋىسىنى ماردىلاپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىدا قارلىغاچلار ناله ـ زار قىلىشىپ ئېگىز ـ پەس ئۇچۇشۇپ يۈرۈشىدۇ. مانا بۇلار قۇباقنىڭ بايلىقى ۋە قۇباق ھويلىسىغا سېخىي ياز ئايلىرى تەقدىم قىلغان گۈزەللىك ...

ئۇ مەقسەتسىزلا ئۇچ ئېغىز ئۆينى ئارىلىدى: ئۇنىڭ تاپقان ـ تەرگىنى توپا ـ چاڭ، ئۆمۈچۈك تورلىرى ئارىسىدا قالغان چوڭ ساندۇق ئۈستىدە قاتلاق ـ قاتلاق كىگىزلەر، ئەستىرى مايلاشقان چىت يوتقان، ماي تۇلۇمىغا ئوخشاپ قالغان ئىككى دانە سامان ياستۇق، چاڭ باسقان قازان بېشىدا يۇيۇقسىز قاچا ـ قۇمۇچ، بۇلۇڭدا باش قوناق بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن قوي يۇڭى، كېپەك يېنىدا چاشقان تارتىپ چىقارغان سېغىز توپا، چالا ئاشلانغان تېرىلەر... ھەم دۇملەنگەن دېرىزىلەرنىڭ ئەينەكلىرى خىرەلەشكەن، كۈن نۇرى پەقەت مۇشۇ ئۆيلەرگىلا ئېقىپ كىرىشتىن يالتايغان بولسا كېرەك، ئۆيلەر قاڭسىق ۋە دىمىق ئىدى ...

قۇباق ھەجايدى: «تۇزەيدۇ، مەن تاپىمەن، ئۇ تۇزەيدۇ، ھەممىسى رەتكە چۈشىدۇ» دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە.

ئۇ تۇلۇق تاشنى مىنۇۋلىپ قىڭغاق بىلەۋاتقاندا، ۋالىم گەكسى ھويلىغا كىرىپ كەلدى:

ـــ ھە قوشنا، قوي سويامسەن نېمە؟ ـــ دېدى ئۇ دىققاق قوللىرى بىلەن قىسقا، لېكىن بۇقىنىڭكىدەك توم بېلىگە تايىنىپ تۇرۇپ، ـــ كېچىچە ئېشەك توستۇم. بولمىسا ھويلاڭنى بىتچىت قىلىۋېتەتتى، ھارامىلار.

قۇباق قوشنىسىنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى ۋە گەجگىسىنى سىلاپ، بىردە ئوڭ، بىردە سول پۇتىغا يۆتكىلىپ غولىنى قورۇپ قويۇپ ھەجايدى. ۋالىم ئۇنىڭ بىر يېڭىلىق ئېيتماقچى ئىكەنلىكىنى سەزدى ـ دە:

ـــ ھە، لايىق تاپتىڭمۇيا؟ ـــ دەپ سورىدى. قۇباق چىللىماقچى بولغان خورازدەك بويۇنلىرىنى سوزۇپ تەسلىكتە:

ـــ ھەئە... ـــ دەپ بېشىنى ئىرغىتتى.

ـــ نەدىن؟ ـــ ۋالىمنىڭ مېكىيان پۇپۇچىكىدەك غۇزمەك ئۆسكىلەڭ قاشلىرى كۆتۈرۈلدى ـ دە، يوغان، چېقىر كۆزلىرىدە كۈلكە پەيدا بولدى.

ـــ شەھەردىن ...

ـــ ھە ـ ھە، قالتىسقۇ !

ـــ بۇگۈن مەسلىھەت چېيى ...

ـــ مانا يېڭىلىق، نەدە؟

ـــ ھېكمىنىڭكىدە ...

ـــ ھېكمىنىڭكىدە؟ ـــ ۋالىمنىڭ قاشلىرى كۆتۈرۈلدى ـ دە، چېقىر كۆزلىرىدە سوئال ئالامىتى پەيدا بولدى. ئۇ قويۇق چار بۇرۇتىنى سىلاپ:

ـــ تېگىنى ئۇققانسەن؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ ياق ...

ـــ ئىسمى نېمىكەن؟

ـــ سورىمىدىم ...

ـــ ئاتا ـ ئانىسى، نېمە قىلىدىغىنى، شەھەرنىڭ قايسى بۇلۇڭىدا تۇرىدىغىنى ... ھېچنېمىسىنى سورىمىدىڭمۇ؟

ـــ ياق ...

ـــ ئەخمەق، بىر ئادەم ئېشەك سېتىۋالسىمۇ چىشىغا قاراپ، مىنىپ بېقىپ ئالىدۇ، بۇ دېگەن ئۆمۈر سودىسى تۇرسا ...

ـــ ھېكمىگە يارىغاندىكىن ...

ـــ ھىم.... ـــ دېدى ۋالىم بۇرۇتىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ

ئويلانغان هالدا، ــ هېكمده ئېلىشىڭ بارغۇ - هه؟
ــ كارى چاغلىق. ئىككى يۈز تەڭگمەك بار ...
ــ باشقا ئادەمگه سۇنۇق تىيزاڭ ئۆتۈپ قالسا بوسۇغىسىنى تېشۇۋېتمسەن. هېكىمگه ئەجەب كەڭ قوللۇق قىلىسىنا؟ ئۇنى ئاز دەپ هەركۈنى ئۇنىڭ ئۇششاق - چۈششەك ئىشىنى قىلىسەن. سېنى ئۆيلەيمەن دەپ ساختا قىلۋالمىسۇن يەنه !
ــ هى - هى - هى ... لايىق تېپىپتۇ، لايىق !
ــ ئەخمەق ! ــ دېدى ۋالىم خاپا بولۇپ، ــ ساڭىمىغۇ هېكىمدەك بىر لەمگۈت① لايىق...

بوزەك

بوزەكنى بوزەك ئەتمىسەڭ
قىيامەتته سورىقى بار.
(خەلق ماقالى)

ۋالىمنىڭ ئەندىشىسى بىكار ئەمەس: يېتىلەككە ئۆگەنگەن تايدەك ياۋاش، شىياۋدۇينىڭ تاغىل ئۆكۈزىدەك قاۋۇل، جۈۋاز ئېتىدەك سەۋرچان - كۆتۈرۈشلۈك قۇباقنى هەممىلا ئادەم ئىشىغا سالالايدۇ، تىللىيالايدۇ، خالىغانچه بوزەك ئېتەلەيدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئەقىلسىزلىقىنىڭلا مەھسۇلى ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن ئادەملەرنىڭ ئىنساپسىزلىقىمۇ بۇ ئىشتا بىر مۇهىم سەۋەب. مەسىلەن، ئەر كىشىلەر ئازراقلا هەق بېرىپ ياكى هەق بەرمەيلا قۇباقنى بىر - ئىككى كۈن ئىشلىتەلىسه، ئاياللار خۇددى قورۇ خىزمەتچىسىدەك ئۇنىڭغا ئىش بۇيرۇيالايدۇ. ئۇنىڭ كالىسىنى سېغىپ ئاچىقىپ كېتىدىغان، كۆكتاتلىرىنى ئېتەكلەپ توشۇپ كېتىدىغان، قاچا - قومۇچ ياكى قولغا چىققۇدەك مۇلۇكلىرىنى

① لەمگۈت ــ ئانىسىنى ئەمگۈزمەسلىك ئۈچۈن قىسىرەندە (ئىككى ياشلىق موزاي)نىڭ بۇرنىغا سېلىنىدىغان چۈلۈك.

بېقىۋالمىدىغان ئايالالار بۇ مەھەللىدە خېلىلا كۆپ. قۇباق تارتقان زىيىنىنى بىلىدۇ، ئىچى ئېچىشىدۇ، لېكىن چىش يېرىپ بىرىگە قاتتىق گەپ قىلىشنى نومۇسلۇق ئىش ھېسابلايدۇ. ئۇنىڭ تەن قۇرۇلۇشى ۋە چىرايىنىڭ تەتۇرىچە، مىجەزى بالىدەك ساددا، قىزلاردەك تارتىنچاق، بالا ئالدىدىكى ئانىدەك ئاق كۆڭۈل، تال چۈشتەك مۇلايىم ... ئۇ قاتتىقراق بوزەك بولغان چاغلىرىدا ۋالىمغا كېلىپ ھال ئېيتىدۇ. سەۋەبى، بۇ پاناھسىز يېتىمنى كىچىكىدىن تارتىپلا ئاشۇ ۋالىم ھمايە قىلىپ كەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ۋالىمغا پاناھ تارتىپ، دادىسىدىن قالغان خېلى ئوبدانلا جايىغا ھازىرقى مۇنۇ ناچارراق جاينى باشمۇباش تېگىشىۋالغان. ۋالىم ھازىرمۇ قۇباقنىڭ ھەربىر قەدىمىگە زەن قويۇپ تۇرىدۇ. خاتا باسقان قەدىمىنى تۇزەشتۇرۇپ، خۇددى ئىشكى ئالدىدا كۆچتىنى ئاسرىغاندەك قۇباقنى ئاسرايدۇ، ئۇنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ ياقا يىرتىدۇ، بىرلىرىگە قاتتىق ـ قاتتىق گەپمۇ قىلىپ قويىدۇ، لېكىن شۇنداق بولسىمۇ ۋالىم قۇباقنى تولۇق ھمايە قىلىپ كېتەلمەيدۇ، بولۇپمۇ ھېكىم ساختا قۇباق بىلەن دوستلاشقاندىن بېرى، قۇباق ئۆزىنى ۋالىمدىن قاچۇرىدىغان، ئۇنىڭغا ئانچە ھال ئېيتمايدىغان، مەسلىھەت سالمايدىغان بولۇۋالدى. مانا مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ۋالىم ھېكىم بىلەن دېيىشىپمۇ قالدى، لېكىن قۇباقنى ئۆزىگە قارىتىۋالالمىدى. ھېكىم ۋالىمنىڭ كۆزىچىلا قۇباقنى ئىشلەتمەكتە، پۇل، ئاشلىق، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى يالغان ـ ياۋداق ۋەدىلەر بىلەن ئېلىۋېلىپ يونۇپ يېمەكتە ئىدى. مانا ئەمدىلا ۋالىم قۇباقنى ئەس ـ ھوشلۇقراق بىر يەردىن ئۆيلەش ئۈچۈن يول مېڭىپ بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتقاندا ھېكىم چاققان چىقىپتۇ. قۇباق بۇگۈن مەسلىھەت چېيى بەرمەكچى ! ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟

ۋالىم قۇباقنىڭ ھويلىسىدىن روھسىز قايتىپ چىقتى.

قۇباقچۇ؟ ۋالىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بېشىنى

گىلدىڭلىتىپ ئۆزىچە سۆزلىدى: «ھەي ۋالىمكا، سەنمۇ ياخشى، لېكىن ھېكىمدەك چاققان ئەمەسسەن، يول بىلمەيسەن. سەن ماڭا ئوچ بالىسى بار تۇل خوتۇن تاپقان بولساڭ، ھېكىم قىز تاپتى. سەن مېنى كەچكىچە دۇيگىلا ئىشلە دەيسەن، ھېكىمچۇ؟ ماڭا شەھەر كۆرسەتتى، خاڭدا ئىشلەپ پۇل تېپىشنى، تاپقان پۇلنى چىڭ تۇتۇشنى، باشقىلارغا قەرز بېرىپ ئۇنى قانداق ئۇندۇرۇۋېلىشنى ... ھەممىنى ئۆگەتتى. ئۇنىڭ بىلەن قىلغان ھەممىلا ئىشىم ئوڭدىن كەلدى. سېنىڭ دېگىنىڭنى قىلىپ ھېچ پايدا تاپالمىدىم. بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟...»

قۇباق يەرگە ئىشلەپ ھالال تەرنىڭ مەھسۇلىدىن خۇشاللىق تاپىدىغان دېھقانلار قاتاردا چوڭ بولدى. ئېرىق چېپىپ، ئات بېقىپ، باغ باغلاپ، تۇلۇق ھەيدەپ ئادەم بولۇپ يېتىلگەندىن كېيىن، ئورما ئورۇپ، باغ تارتىپ، ساپان تۇتۇپ، تام سوقۇپ، ھارۋا ھەيدەپ بىرمۇ ئادەمنى ئالدىماي، يالغان سۆزلىمەي، گەدەنكەشلىك قىلماي ئىشلەپ، كۆپ تاپسىمۇ، ئاز تاپسىمۇ قانائەت قىلىپ، ئات مىنگىنىگە خۇشال بولۇپ، سۆيۈقئاش ئىچكىنىگە رازى بولۇپ، تونۇر بېشى، ئۆگزىلەردە، كالا، قوي، ئورغاق دېگەندەك ئۆزىگە تونۇش نەرسىلەر ئۇستىدە ئۆزلىرى خۇش بولىدىغان دېھقان پارىڭنى قىلىشىپ، شۇ يېزىنىڭ سۇۋادان تېرىكىدەك تۇز، بۇلاق سۇيىدەك تازا ئۆسۈپ ئەر بولۇپ يېتىلدى. ئەر بولۇش بىلەنلا تۇرمۇشنىڭ قاينىمىغا شۇڭغۇدى. ئۆزى يول تېپىپ مېڭىشقا، باشقىلارغا ئوخشاش تۇرمۇشتىن جىقراق لەززەت ئېلىشنىڭ كويىدا چېپىشقا توغرا كەلدى. تۇرمۇش يولى تۇز بولمايدىكەن، ئۇنى نە ـ نەلەرگە چاپتۇردى، نە ـ نەلەردە قاڭقىتتى، نە ـ نەلەردە كۇلدۇردى، ئۇ باشقا دېھقانلاردەك تۇرمۇشنىڭ ئەتىۋارلىشىغىمۇ، زەربىسىگىمۇ، ھەتتا جازاسىغىمۇ ئۇچرىدى. ۋالىم دائىم ئۇنىڭغا: يۇمشاق بول، قىل دېگەننى قىل، ئېغىر ئىشتىن قاچما، يالغان ئېيتما، ئاجىزنى بوزەك قىلما، كىشىگە ھەققىڭنى يېدۇرمە

ئۇيغۇر كتاب نۇر بىكتى www.uyghurkitap.com

دېگەندەك گەپلەرنى جېكىلەپ تۇردى. لېكىن ۋالىمنىڭ دېگەنلىرىنى قىلىپ ئۇ پايدا تاپالمىدى. جىق ئىشلىدى، ئاز ئارام ئالدى، كۆپ زىيان تارتتى، ئاز پايدا ئالدى. ھاياتتا ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن باشقا ئادەملەرگە ئوخشاش ئۇمۇ يالغانچىلىق ۋە ياسالمىلىقنى ئاز - تولا ئۆگىنىشكە مەجبۇر بولدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۆگەنگەنلىرى تاشلاندۇق پىچاقتەك كارغا كەلمەس بولۇپ قالغان نەرسىلەر ئىدى. قۇباق بۇ نەرسىلەر بىلەن پايدا تاپالمىغان، ئۆز مەنپەئەتىنى قوغداپ قالالمىغان بولسىمۇ، ئۇ ھامان بۇ نەرسىلەرنى چۆرۈۋەتمىدى. چۈنكى بۇ نەرسىلەر ئۇنىڭ ھاياتىدىكى يېڭىلىق ئىدى. مانا مۇشۇ يېڭىلىقلار ئۇنى ۋالىمدىن يىراقلاشتۇرۇپ ھېكىمگە يېقىنلاشتۇردى. چۈنكى ساپ، سەممىي بولۇش، ياۋاش بولۇش قۇباققا زىيان كەلتۈرگەن چاغلار كۆپ بولدى. ئۇ ھېيلە، ساختىلىق بىلەن يېنىك ۋە كۆڭۈللۈك كۈن كۆرگىلى بولىدىغانلىقىنى كۆردى ...

ئۇ بىرىنچى قېتىم ھېكىمگە ئەگىشىپ ئېغىر ئىشتىن قاچتى. ئۇ دېھقانلار بۇغداي تېرىپ، كۈنجۈرە ئارىلاش قونىاق يېگەن، ئۆي تۈتۈپ قازان ئاسمىغان، سوقا - ساپان بار تۇرۇپ يەرنى كەتمەن بىلەن ئاغدۇرغان يىللار ئىدى. تاڭ سەھەردە داڭ ئۇرۇلاتتى. جاپالىق ئىشلەشكە چىقمىغانلارغا بىر كۈنلۈك تاماق بېرىلمەيتتى. قۇباق داڭنى ئاڭلىماي قالماي دەپ چالا ئۇيقۇ تاڭ ئاتقۇزاتتى. ئىككى زاغرا، بىر جاۋۇر سۇيۇقئاش ئۈنى ئۇيقۇسىز قويدى، ئىشتىن باش كۆتۈرگۈزمىدى. ئېغىر ئىش، ئاچ قورساق يۇرۇش ئۇنىڭ جېنىغا پاتتى. ئۇ بىر كۈنى شۇ چاغدا دۇيجاڭلىق قىلىۋاتقان ۋالىمنىڭ ئۆيىگە كىردى:

— ۋالىمكا، قونىاق ئوغرىلاپ يېمىگەن ئىككىمىزلا قالدۇق. ھەممە ئادەم قونىاق ئوغرىلاپ كېچىسى سۈت ئېشى قىلىپ يەيدۇ، مەن قانداق قىلاي قورسىقىم تويمايۋاتىدۇ.

— غەيرەت قىل، مە، مۇنۇ ئىككى ئاپقۇر قايماقنى ئال، مۇنۇ بىر جاۋۇر قىزىلچىنىمۇ ئال، ئاپىرىپ يە، لېكىن

دادلىما، زارلانما، ۋاقىتلىق قىيىنچىلىق ئۆتۈپ كېتىدۇ.

ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۇ يەنە كىردى:

— يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ بىر قات ئوغۇت، بىر قات توپا قىلىپ ئىشلەڭلار، يالغۇزلا ئىككىمىز ئىكەنمىز. قىيىنچىلىق قاچان ئۆتۈپ كېتىدۇ، قورساق قاچان تويىدۇ؟

— ساڭا يەر، ئات، ئۆڭ بەرگەن ھۆكۈمەت سېنى ئاچ قويماتتىمۇ سارالڭ، غەيرەت قىل!

لېكىن بۇ گەپلەر قۇباقنىڭ قورسىقىنى تويدۇرالمىدى. بىر كۈنى ئۇ ھېچ چىدىمىدى - دە، شەھەردىن كۆچۈپ چىققان تۇل خوتۇننىڭ ئۆيىگە يېرىم كېچىدە تەمە بىلەن كىردى. تۇل خوتۇن ئىشكىنى تاقۇۋلىپ گۆش پىشۇرۇۋاتقانكەن. قۇباقنى كۆرۈپلا ئەيىبلەشكە باشلىدى:

— شۇنچىمۇ بوزەك بولامسەن، شۇنچىلا كۈچۈڭ تۇرۇپ ئاچ قالغىنىڭنى قارا! بىزنىڭ ھېكىمدەك بول، كۈچۈڭنىمۇ، ئەقلىڭنىمۇ ئىشقا سال. ئولتۇر، بۇگۈن گۆشكە بىر تويۇۋال، ئەتىدىن باشلاپ دۇينىڭ كەتمىنىنى ئاز چاپ، ھېكىمنىڭ كەينىدىن كۆپرەك چاپ! — دېدى.

ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇ ھېكىمگە ئەگىشىپ شياۋدۇينى تاشلاپ خاڭغا قاچتى. مانا بۇ ئۇنىڭ ساختا يولغا ماڭغان بىرىنچى قەدىمى ئىدى. ئۇلار خاڭدا تويغۇچە تاماق يېدى، ئىسسىق ئۇخلىدى. كۈنىگە بەش - ئالتە كويمۇ پۇل تاپتى. يازدا — خاڭ توختىغاندىلا ئۇلار مەھەللىسىگە قايتىپ كېلىشتى. ئۇلارنى ئەيىبلەيدىغان ۋالىم دۇيجاڭلىقتىن قالغان، لېكىن «ۋاقىتلىق قىيىنچىلىق» تېخىچىلا بار ئىدى. پۇلنى قۇباق تاپتى. تىزگىننى ھېكىم تۇتتى، ئۇلار مال قىلدى، ئۆيۈاق قىلدى. مەھەللىنى ھەيران قالدۇردى. بىر كۈنى ھېكىم قۇباققا:

— مەن ئاۋۇ شەھەردىن كۆچۈپ چىققان سەمەت داڭداڭنىڭ قىزىنى ئالمەن. ئەكەل، ئاشقان پۇلۇڭنى! — دېدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئەللىك تەڭگەم قالدى !

ـــ ئەكەلگىن !

ـــ ئۇ قىزىنى ساڭا بېرەمدۇ؟ ـــ دېدى قۇباق ھەيران بولۇپ، ـــ نى ـ نى ئەپەندىلەر، كادىرلار ئالالمايۋاتسا ...

ـــ كۆرسەن، مېنى بىكارغا ھېكىم ساختا دېمەيدۇ، ئۇچ ـ تۆت كۈندىلا ئاتا ـ ئانىسىنى ئىندەككە كەلتۈرىمەن.

ئاردىدىن ئون كۈن ئۆتمەيلا ھېكىم ساختا سەمەت داڭداڭنىڭ تىرناقىغا توختايدىغان، ئون سەككىز ياشلىق قىزنىڭ توي قىلىپ ئالدى. توي قىلغاندىمۇ جۇۋان تويىدەك ئاددىيلا توي قىلدى. قۇباق ھەيران قېلىپ ھېكىمدىن سورىدى:

ـــ قالتىس سەندە ! قانداق قىلدىڭ ھوي؟

ـــ ساختا قىلدىم ! ـــ دېدى ھېكىم كۆرەڭلەپ، ـــ شەيتاننىڭ كۆزىگە توپا چاچىدىغان ساختىپەز تۈرسام بۇنچىلىك ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمەيتتىممۇ؟ سېنىڭ پاينەك بېشىڭدا بۇنداق ئەقىل نېمە قىلسۇن؟ سەن خاڭدا ئىنجىقلاپ كۆمۈر ئاچقىپ، ئاران بەش ـ ئالتە كويغا ئىشلىدىڭ. مەنچۇ؟ دازادى، ماشىڭدى① بولدۇم، لېكىن سېنىڭدىن جىق پۇل تاپتىم. بىلىپ قوي، سېنىڭ قارا كۈچۈڭنى مېنىڭ ساختىلىقىم يېڭىدۇ. كۈچتىن ئەقىل غالىب، ھەممىدىن ھېيلە ـ نەيرەڭ كۈچلۈك، بۇنى قاملاشتۇرالمىساڭ بوزەك بولغىنىڭ بولغان !

ـــ داڭداڭنى قانداق جايلىدىڭ، ئېيتقىنە ھوي !

ـــ ئاسان ! ـــ دېدى ھېكىم ئايالى ـــ چىرايلىق قىزچاققا كۆزىنى قىسىپ قويۇپ، ـــ قىزىنى ئۇناتقاندىكىن دادىسى نەگە باراتتى !

ـــ ئۆلۈڭ ! ـــ دېدى قىز يالغان خاپا بولۇپ ۋە قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، ـــ ئالدامچى !

ـــ ئېيتقىنە، قانداق ئالدىدىڭ؟ ـــ قۇباق بۇ ئىشقا راستلا

---

① خاڭدىكى ئىش تۈرلىرى.

قىزىققانىدى.

— قەغەزنى ئون سوملۇققا ئوخشىتىپ قويدۇم، — دېدى ھېكىم كۇلۇپ، قاش - كۆزىنى ئويناتتىپ، — ئىككى چېتىگە سەن بەرگەن ئەللىك سومنى ئېلىپ ئوتتۇرىسىغا قەغەزنى جايلاپ ئۈچ مىڭ سوم قىلىپ كاللەكلىدىم. بىر پېچەت پۇلنى يانچۇققا سېلىپ قويۇپ سەمەت داڭداڭنى ھاراقىقا تەكلىپ قىلدىم. ھاراق، پۇل دېسە قۇلىقىنى كېسىپ سېتىشتىن، كۆزىنى ئويۇپ بېرىشتىنمۇ يانمايدۇ ئۇ. ئىچىپ بىرئاز قىزىغاندىن كېيىن ھېلىقى كاللەك پۇلنى جوزىغا تاشلاپ: «لايىق تاپ ئاكا! چېيىغىلا مۇشۇ كاللەكنى خەجلەيمەن!» دېدىم. ئۇ ئاۋۋال ئۆز قىزىنى ئويلايدۇ - دە، شۇ ئاخشىمىلا ئاپامغا ماقۇل جاۋاب بېرىپتۇ. پۇتۇن تويلۇقى ئارىيەت، قوي سېنىڭ، گۈرۈچ بىلەن ماينىمۇ سەن تاپتىڭ. بىكىرىغىلا ماۋۇ چىرايلىق قىز مېنىڭ بولدى. مانا ئەمدى سەمەت قېيىنئاتام قىلتاققا چۈشكىنىنى بىلدى. نومۇس كۇچىدىن قەرزلىرىمنى ئۈزۈپ بېرىۋاتىدۇ. ماجىرا قىلاي دېسە قىزىنىڭ كۆڭلىنى ئايايدۇ. بىلىپ قوي يۇمشاقباش، ساختىلىقنى بىلمىسەڭ قىزلارمۇ سېنى ياراتمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سەن مېنى پىر تۇت، پېشىمگە چىڭ ئېسىل، مەن سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزىمەن!

راست، قۇباق كۆزى بىلەن كۆردى: ھېكىم بىرىنچى بولۇپ خاڭغا بېرىپ جىق پۇل تاپالىدى. ئېغىزنىڭ يېلى بىلەن تالاشتا قالغان ئېسىل قىزنى ئېلىۋالدى: «ساختا دېگەن لەقەم ئەيىب ئەمەس ئىكەن — دەپ ئويلىدى ئۇ ھېكىمگە چىن دىلىدىن قايىل بولۇپ، — كەتمەن چاپمىز، سۇ تۇتمىز، خامان سورۇيمىز، توپا - چاڭ، لاي - توپىغا مىلىنمىز. لېكىن، نېمىگە قول سوزساق شۇ بىزدىن قاچىدۇ. قولىمىز گەجگىمىزدىن باشقىغا يەتمەيدۇ. ھېكىمگە يېقىن بولسام زىيان تارتمايدىغان ئوخشايمەن...»

شۇنىڭدىن باشلاپ قۇباق ھېكىمنىڭ سايىسى، پۇل تېپىپ

بەرىدىغان، ئۆي ئىشىنى قىلىپ بەرىدىغان ئادەمى بولۇپ قالدى. ئۇ سەھەر تۇرۇپ ھېكمەتنىڭ بېغىغا قورۇق تام سوقاتتى. ئوچىقىغا قالاش ئۇچۇن كۆشۈك بىلەن سېسىق سامان ياكى باغلاق قىلىپ شاخ ـ شۇمبا ئەكىلەتتى. ئارىلاپ دۇيدىن گۆش بەرسەپ قالسا ئۆز ئۇلۇشىنى ھېكمەتنىڭ ئۆيىگە ئاپىراتتى. ھېكمەتنىڭ ھويلىسىنى پاكىز سۈپۈرۈپ سۇ چاچاتتى. ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئالىدىغان چىرايلىق قىزى، بولغۇسى تويى ۋە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى توغرىسىدا چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئاغزىنى تاتلىق قىلاتتى. قۇباق بەزىدە ھېكمەنى لايىق تېپىشقا ئالدىرىتاتتى. بۇنداق چاغدا ھېكىم مەھەللىدىكى ئەڭ چىرايلىق قىزنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ، شۇنىڭغا ئەلچى بولۇپ مېڭىۋاتىمەن دەيتتى. قۇباق بۇنىڭغا ئىشىنەتتى، شۇ قىز بار ئۆينى پىرقىرايتتى، شۇ ئۆينىڭ ئىشىنى قىلاتتى، شۇ قىزنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ يۇلتۇز ساناپ تاڭ ئاتقۇزاتتى. كېيىن ئۇ قىز باشقا بىرىگە ياتلىق بولۇپ كەتكەندە، قۇباقنىڭ روھى چۈشەتتى. مەھەللە خەلقى ئۇنى ئاشكارىلا:

ـــ ئالىدىغىنىڭنى تارتقۇزۇپ قويدۇڭغۇ ! ـــ دەپ زاڭلىق قىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا روھسىزلانغان قۇباقنى ھېكىم ساختا يەنە روھلاندۇراتتى. ئۇ كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدىلا:

ـــ قۇباق ئۇ قىزدىن يالتايدى، ئۇنىڭ لايىقى پالانچىنىڭ قىزى، ـــ دەپ ئىككىنچى بىر ياخشى قىزنىڭ نامىنى ئاتايتتى. قۇباق بۇنىڭغىمۇ ئىشىنەتتى ۋە شۇ قىز بار ئۆينى ئايلىناتتى. ئايلار، يىللار مانا شۇنداق ئۆتتى. قۇباق مەھەللىنىڭ ياخشى قىزلىرىنى بىرمۇبىر ئۇزىتىپ بولدى. بۇ ئارىلىقتا ھېكىم ئىككى بالىلىق بولدى. ئۇنى ئارىلىقتا بىر قېتىم نېمە ئۈچۈنكى ناھىيەگە ئاپىرىپ سولىدى، مەھەللىدە كۆرەش قىلدى. ئۇنىڭ قۇباقنى باشلاپ ئۇياققا ـ بۇياققا چېپىشىغا، قاقتى ـ سوقتى قىلىپ پۇل تېپىشىغا چەك قويدى. لېكىن، قۇباق ئۇنى تاشلىمىدى. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭۈل رىشتىسى، كەلگۈسىدىكى

تاتلىق تۇرمۇشقا بولغان ئۇمىد رىشتىسى ھېكىمگە چىڭ باغلانغان. ئۇ ھېكىمنىڭ ئاشۇ پەم - پاراسىتى بىلەن تۇگمەننىڭ نوسىدىن ساق چىقىپ يەنە تالاي ئادەملەرنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سالمىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

بىر يىلى ئۇلارنىڭ دۇيى يەنە نامراتلاشتى. بۇ چاغ 70 - يىللار ئىدى. ھېكىم ئۇششاق بالىلىق، تۇرمۇشى ناچار، قۇباق بىر جان - بىر تەن، پۇل - مېلى بار، تۇرمۇشى لەززەتسىز دوستلار ئىدى. بىر ئاخشىمى ھېكىم قۇباققا:

— ھۆكۈمەت سېتىپ بەرگەن قوناقنى ئەكەپتۇ، ھەممىلا ئادەم ئىسكىلاتتىن ئوغرىلاۋاتىدۇ. ئازراق ئوغرىلىساڭچۇ! — دېدى.

— ئوغرىلىسام ئوغرىلاي، ئەكەل تاغىرىڭنى! — دېدى قۇباق دەرھاللا.

ئۇ كېچىسى ئاشلىق ئامبىرىنىڭ ئۆگزىسىگە چىقتى ۋە تۆشۈكتىن ئوڭايلا ئېسىلىپ ساڭغا چۈشتى. راستلا قوناق بار ئىكەن، ئۇ تاغارنى قوناقنا تولدۇردى. لېكىن ئۇ ئويلىمىغانكەن. تۆشۈكتىن قوناقنى ئاچىقماق تۆگۈل ئۆزىمۇ چىقالمىدى. چۈشمەك ئاسان، چىقماق تەس. قۇباقنىڭ بۇ قېتىم ئۆگىنىۋالغىنى مۇشۇ تەجرىبە بولدى. ئىلاجسىز تاڭ ئاتقۇچە قوناق ئۈستىدە ئېغىناپ ياتتى. ئەتىسى بىر توقاي ئادەمنى ئەگەشتۇرۇپ ئىسكىلاتچى ۋالىم كەلدى - دە، ئامبار ئىشىكىنى ئاچتى، مىشكاپتىكى قوناقنا يۆلىنىپ ھېجىيىپ ئولتۇرغان قۇباقنى كۆرۈپ كۆپچىلىك قاتتىق كۈلۈشتى.

— سەن خەق ئوغرىلىمىغانمۇ! — دەپ كۆپچىلىككە گۆلەيدى قۇباق، — ھەممىڭ ئوغرى!

— ئوغرى بولسىمۇ ساڭا ئوخشاش تۇتۇلغىنى يوق! — دېدى ئىش تاپالماي يۈرگەن خەلق ئەسكىرى پەيجاڭى ئىش تېپىلغىنىغا خۇشال بولۇپ، — قېنى مىشكاپنى كۆتۈرۈپ ئالدىمغا چۈشۈپ ماڭ!

— نەگە؟

— نەگە بولاتتى، دادۇيگە. بىر ئاي كېسەك قۇيسەن!

— سورىۋالايلى! — دېدى بىر بوۋاي قۇباققا چىمچىق كۆزى بىلەن قاراپ، — راستىنى ئېيت قۇباق، سېنى ھېكىم ئوغرىلىققا سالدىغۇ - ھە؟ بولمىسا تىكەندەك بىر جېنىڭغا ئوغرىلىق قىلمىساڭمۇ كۈنۈڭ كېتمدۇغۇ!

— راستىنى دە! — دېدى ۋالىم ئارىغا كىرىپ، — ھېكىمنىڭ ئىشى بۇ، ئۇنىڭ ئۆيىدە ئاشلىق ئۇزۇلگىلى نېكەم، ئوغرىلاپ شۇنىڭغا بەرمەكچى بۇ، بىكار خەقنىڭ تايىقىنى يەۋالسەن قۇباق، راستىنى ئېيتىۋەت!

— ئۆزۈم ئوغرىلىدىم! — دېدى قۇباق كىچىك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، — ئوغرىلاپ ساتماقچىدىم!

— يالغان ئېيتما! — دېدى ۋالىم ئۇنى ئاقلاپ، — سەن ئوغرى ئەمەس. تۇز ئادەمسەن. ھازىرغۇ راستچىنىڭ پىچىقى گاللىشىپ، ساختىنىڭ پىچىقى كېسىدىغان بولۇپ قالدى. سەن جېنىڭدا راست گەپ قىلمايدىغان بولۇۋالدىڭ. قوي، يالغان گەپنى. سەن پۇلغا موھتاج ئەمەسسەن. مەن بىلىمەن، پۇلۇڭ جىق، سەن قەرزدار قىلمىغان ئادەم قالمىدىغۇ بۇ مەھەللىدە؟ يەنە كېلىپ سەن تېخى ئوغرىلىمىدىڭ، ئوغرىلىماقچى بولدۇڭ. كىم سېنى ئوغرىلا دېگەن، شۇنى دېسەڭلا بولدىغۇ!

— ئۆزۈم! — دېدى قۇباق ئۆزىنى چاغلىماي مېكىيانغا نوچىلىق قىلغان چۈجە خورازدەك كۆرەڭلىك قىلىپ، — ماڭا ھېچكىم ئۆگەتمىدى!

— بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ئوغرىلىق قىلدىڭمۇ؟ — خەلق ئەسكىرى پەيجاڭى، يېڭىلا ساقچى خىزمىتىدىن ئالمىشىپ كەلگەن يىگىت سورىدى.

— قىلغان! — يالغان گەپ بىلەن ماختاندى قۇباق.

— قانچە قېتىم؟

— ئون قېتىم!

— قانچىلىكتىن ئوغرىلىدىك؟
— قانچىلىك بولماقچىدى، ھەر قېتىمدا تىكمۇتنىك بىر تاغار!
— يۈز كىلو كېلەمدۇ؟
— كەلمەيچۇ!
— بىر تونىنا ئاشلىق ئوغرىلىغانسەن، راستمۇ؟
— راست بولماي!
ئۇ خاتىرىسىگە بىرنېمىلەرنى يازدى ۋە قۇباقنى دەپتەرنى تەڭلىدى.
— مەيەگە قول قوي!
— قويسام قويدۇم! — ئۇ قولىنى باستى. پەيجاڭ خاپا بولۇپ ۋارقىرىدى:
— ھەي قوپال ئۆكۈز. ئىسمىڭنى يازمامسەن؟
قۇباق ساپسېرىق چىشلىرىنى چىقىرىپ ھىجايدى:
— ئۆزۈڭ يېزىۋال، يۈز يەرگە يېزىۋال، سېرىق ماشكا!
— بېشىڭغا بالا تاپتىڭ قۇباق! — ۋالىم بېشىنى لىڭشىتىپ غودۇڭشىدى. ئۇنىڭ غۇزمەك قاشلىرى چېقىر كۆزىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ساڭگىلىدى.
شۇ كۈنى قۇباق بىر مىشكاپ قوناقنى كۆتۈرۈپ مەھەللىمۇ مەھەللە سازايى قىلىندى. ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقانلار كۆپ بولدى. ھەممىدىنمۇ كۆپ ئىچ ئاغرىتقان ئادەم ۋالىم بولدى. ئۇنىڭ كۈيە سۈركەلگەن، لېكىن ھىجىيىپ تۇرغان تۇرقىنى كۆرۈپ تېلىقىپ كۈلگەنلەرمۇ بولدى. ئەڭ تېلىققانلارنىڭ بىرى ھېكىم ساختا بولدى. قۇباق دادۇيگە بىر ئاي بىكارغا كېسەك قۇيۇپ بەردى. قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ئۇ ئۆزىگە ئىچ ئاغرىتقانلاردىن قاچتى. ئۆزىنىڭ خورلانغىنىنى كۆرۈپ تېلىقىپ كۈلگەنلەرگە تېخىمۇ يېقىن بولدى.
قۇباقنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا «ئوغرى» دېگەن سۈپەت

ئۇلاندى. ئەمدى مەھەللىدە نېمىلا يوقالسا قۇباقنى تۇتىدىغان بولدى. قۇباقمۇ بۇ ئوغرىلىقلارنى تانماي بويىنغا ئېلىپ تۇردى. ئەمدى ئۇ ئوغرىلارنىڭمۇ بوزىكى بولۇپ قالدى.

توي

تويمىساڭ تويۇڭدا تويارسەن.
(خەلق ماقالى)

قۇباقنىڭ مەسلىھەت چېيى ھېكمىنىڭ ئۆيىدە ھەشەمەتلىك، كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈلدى. شەھەردىن چىقىقان، ئاغزىدىن ياخشى گەپ تېمىپ تۇرىدىغان بۇ مېھمانلار قۇباق تېخى كۆرۈپ باقمىغان قىزنى بىر - بىرىگە گەپ بەرمەستىن ماختاشتى.

— چىرايى دېسەڭ — يېڭى ئېچىلغان گۈل! — دېدى بىرى.

— قول ئىشىچۇ؟ ھەرقانداق ئىشنى قىلالايدۇ، قولىمۇ گۈل!

— ئەخلاقىچۇ تېخى؟ قىز دەپ شۇنى ئېيتسا بولىدۇ!

كۆپچىلىك قۇباقنى تەبرىكلەشتى. ساددا سەپداشلىرى ئۇنىڭ ئۇچۇن خۇشال بولۇشتى. ئۇنىڭغا دۇيدىن ئۇچ ئات قوشۇلغان رېزىنكە چاقلىق ھارۋىدىن بىرنى ئاجراتتى. ھېكىم ئاتا بولۇپ ئايالى بىلەن تۆپىدە تۇرىدىغان بولدى. ئۇلار ھارۋىغا لىق قىلىپ توي راسكالىقى باستى. ھارۋىنىڭ كەينىگە تۆت ياشلىق توپاقتىن بىرنى باغلاپ، توي تارتىپ شەھەرگە ماڭدى.

قۇباق ئۇچ كۇن كىرپىك قاقمىدى. ئۇنىڭ ھاياتىدا چوڭ ئۆزگىرىش بولىدۇ، ئۇ ئۆيلىنىدۇ!

شەھەردە — ھېكىمنىڭ بىر تۇغقىنىنىڭ ئۆيىدە ھېكىم بىلەن سەمەت داڭداڭ قۇباقنى ياساندۇردى. ئۇنىڭغا چىبەرقۇتتىن ئۇستىباش، پاكىز كۆڭلەك كىيىندۇردى؛ يېڭى ئۆتۈكنىڭ قونچىنى قايرىپمۇ، يېڭى شىلەپىنىڭ ئىچىدىكى قىزىل دۇخاۋا بۆكنى كەينىدىن چىقىرىپمۇ قويدى. قۇباق

بازاردىن چۈچىلىق غىلاپ بىلەن پىچاق سېتىۋېلىپ، ئۇنى يوتىسىغا ساڭگىلىتىپ ئاستى. پارچە پۇللارنى تۆش يانچۇقىغا سېلىپ پومپايىتتى - دە، ئىككى كويلۇق كۆك پۇللارنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ قويدى. تۈجۈركا يانچۇقىدىنمۇ يىپەك قول ياغلىقىنىڭ يېرىمى چىقىپ تۇراتتى.

ئۇ ئوبدان ياسانغاندىن كېيىن، كۆز ئايلىرىنىڭ مۇشۇ ئۇنتۇلغۇسىز بىر سېخىي كۈنىدە قىز بىلەن كۆرۈشتى. كۆز پەسلى ئەجەب سېخىي: ھاياتلىق كۈزدە تويۇنىدۇ، ئادەملەر، قۇرت - قوڭغۇزلارمۇ شۇنداق. ھەممىلا جان ئىگىسىنى رازى قىلغان ئىللىق كۈز پەسلىگە رەھمەت!

مانا شۇ كۈز پەسلى قۇباقنىڭ ئالدىغا مۇنۇ قىزنى ئەكەلدى: ياپىلاق يۈزى زاغرا يەڭلىكىگە ئوخشايدىغان، كۆزلىرى قىيغاچ، قاشلىرى يېيىلاڭغۇ، لەۋلىرى قېلىن بۇ قىز ئىككى پۇتىنى كارىۋاتتىن ساڭگىلىتىپ، قاتۇرۇپ قويغاندەك جىم ئولتۇراتتى. قۇباق قىزغا سىنچىلاپ قارىدى: قايرىما ياقىلىق چىبەرقۇت چاپانىنىڭ غولى تارتىشقان، كالاچسىز، ئەرلەرنىڭكىدەك ئۆتۈكى چالا مايلانغان، پايپىقى تىزىنىمۇ باسمىغان، كۆك گۈللۈك باسما ئىشتان پۇشقىقى پايپاق ئىچىگە تىقىلمىغان، ئېڭىكىدىن چىڭ چىگىلگەن يىپ ياغلىق ئۇنىڭ ياپىلاق يۈزىنى پوسماق قىلىپ، قېلىن لەۋلىرىنى ئوماق قىلىپ كۆرسىتەتتى. قىز قۇباققا ياقتى. ئەمدى گەپ قىلىشلا قالدى، لېكىن قىز ئۇندىمەيتتى. «قىز بالىنىڭ كەم سۆز بولغىنى ياخشى» دەپ ئويلىدى قۇباق تىنچلىق سورىشىپمۇ قويمىغان قىزنى ئىچىدە ئاقلاپ. گەپ باشلاش كېرەك. قۇباق تۇنۇگۈن ھېكىمدىن ئۆگەنگەن گەپلىرىنى يادىغا ئېلىشقا تىرىشتى. لېكىن ئۇنتۇپتۇ.

ـــ ئىسمىڭىز... ـــ قۇباق ئاخىرىنى ئېيتالمىدى. قىز قاراپمۇ قويماي ئىككى قولىنى يانچۇقىغا سېلىپ، ئالغاي كۆزلىرى بىلەن دېرىزىدىكى گىزىلداۋاتقان چۈشىنگە قاراپ

ئولتۇراتتى. قۇباق قاربدى. ھېچ بولمىسا مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇشى لازىم ئىدىغۇ؟ ئۇنىمۇ قىلمىدى.

— ماڭا ... ئۆزىڭىز خالىدىڭىزمۇ؟ — قۇباق ئۆگەنگەن چىرايلىق گەپنىڭ يېرىمىنى دېيەلمىدى. قىزنىڭ چىرايىدا يەنە ئۆزگىرىش بولمىدى. قىز نە تارتىنىپ، تىرناق تاتىلاپ يەرگە قارىمىدى. نە ناز بىلەن پىسكۈكىدە كۈلۈپ قويمىدى. پومىساق لەۋلىرى يېلىملاپ قويغاندەك جىم، سوزۇنچاق كۆزلىرى ھېچ ئادەم يوق يەردە تۇرغاندەك بەقىيىت (پەرۋاسىز). ئۇ گەپنى ئاڭلىمىغاندەك قۇباققا قاراپمۇ قويماستىن ئولتۇراتتى. قۇباقنىڭ روھى چۈشتى. ئۇ ھودۇقتى. «مېنى ياراتمىدى ئەتمالىم، بايا بىكارلا قىزنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ بېشىمنى سىلاپتىمەن. بېشىمنى كۆرۈپلا كۆڭۈلسىز بولدى. شەھەر قىزلىرى چىراي تاللايدۇ. ھەي، ئىسىت ... پۇتۇن بەختسىزلىك مۇشۇ چىرايدىن بولۇۋاتىدۇ. ئىسىت !» دەپ ئويلىدى قۇباق.

— يېتىم ... يېتىمچىلىكتە ... مۇشۇنداق سەت بولۇپ قالدۇق، — قۇباق خۇدۇكسىنىش بىلەن مالىخىيىنى قولىغا ئالدى ۋە چاچسىز بېشىنى سىلىدى. «بۇنىڭ تۇرمۇشقا ئانچە تەسىرى يوق» دېگەن مەنىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، — تاز بولساقمۇ كۆڭلىمىز ...

لېكىن، قىز يەنىلا ھېچ گەپ بولمىغاندەك قاراپلا ئولتۇراتتى. قۇباق: «ھەي، باشقا بىرىگە كۆڭلى بار ئىكەن، مېنى كۆرۈپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئولتۇرىدۇ. ئاتا ـ ئانىسى ماڭا زورلىغان ئوخشايدۇ، بۇنى يىغلىتىپ ـ قاقشىتىپ ئالغۇچە بويتاق ئۆتسەم بولمامدۇ. ئوتتۇز سەككىز ياشقا كىرگۈچە بىرىنى يىغلاتمىدىم، ھېلىھەم بولسىمۇ يېپىق قازان يېپىق پېتى قېلىۋەرسۇن ...» دەپ ئويلىدى. ئۇنىڭ قىزغا شۇنچىلىك رەھمى كەلدىكى، بېرىپ بېشىنى سىلىغۇسى، كۆزلىرىنى سۈرتكۈسى كەلدى: «ھەي خۇدايىم، نېمىشقىمۇ ماڭا كۈلۈپقىنە قارايدىغان بىر ئايال ياراتمىغانسەن؟ — دەپ پىچىرلىدى ئۇ

ئىچ - ئىچىدىن خورسىنىپ، — خېلى جىق قىزلارغا كۆڭلۈم چۈشتى، لېكىن بىرىمۇ ماڭا قولىنى تۇتقۇزمىدى، بەختسىزنى شۇنچىمۇ بەختسىز يارىتامسەن، ھېچ بولمىسا مۇنۇ يالغۇز ئۆيدە ئولتۇرغان قىز بالا بولسىمۇ ماڭا چىراي ئاچسىچۇ...»

ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن تاماكا ئورىدى، تاماكا چېكىشنى ئىككى كۈن بۇرۇنلا ئۆگەنگەچكە، ئورىغان تاماكىسىنى چىشلەش بىلەن يىرتىلىپ كەتتى، ياندۇرغان سەرەڭگىسى قۇرۇق گېزىت قەغىزىگە تۆتاشتى، قالدۇق تاماكىلار ئاپپاق ياقىسىغا چۈشتى. قىز بىردىنلا ئورنىدىن تۇردى - دە، قۇباقنىڭ ياقىسىدىكى ئوتنى قاقتى. قۇباقنىڭ يوغان قوللىرى قىزنىڭ قوللىرىغا تەگدى.

ئايال كىشىنىڭ قولى ئاجايىپ نازۇك ۋە سېھىرلىك بىر نەرسىكەنە؟ ... قۇباقنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدا بىر ئىللىق نەرسە ئاققاندەك، كىمدۇر بىرى سېھىر بىلەن ئۇنى غىدىقلىغاندەك بولدى. ئۇ ھاياتىدا تۇنجى قېتىم بولۇۋاتقان بۇ لەززەتتىن قانغۇچە ھۇزۇرلىنىشنى خالايتتى، بىراق قىز كارىۋاتتا ئولتۇرۇۋالغان، ئۇ ئەمدى قۇباقنى قاراپ كۈلۈمسىرىمەكتە ئىدى. قۇباق شۇنچىلىق خۇشال بولۇپ كەتتىكى، قىزغا ئۆزىنى تاشلاشتىن ئارانلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالىدى:

— ئەمدى ماڭا ... ئىختىيار قىلدى...ئۇمۇ؟ — ئۇ قىزنى «سەن» دېيىشكە جۈرئەت قىلدى.

— مېنى ئۇرمامسىز؟

— ساراڭمۇ سېنى ئۇرىدىغانغا ...

— قاۋۇل يامان ئۇراتتى ...

— كىم ئۇ قاۋۇل دېگىنىڭ؟

— مېنى قويۇۋەتكەن ھاراقكەشچۇ ...

قۇباقنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى. قىز ئەمەس، جۈۋان ئىكەن - دە، ھېكىم قىز دېۋىدىغۇ؟ ھېكىممۇ يالغان سۆزلەيدىكەن - دە ... يالتايسۇنمۇ؟ ياق، جۈۋان بولسىمۇ قۇباق

www.uyghurkitap.com

تۇنجى قېتىم ئايال يۈزى كۆرۈۋاتىدۇ، قىزغا تېگىل بولىۋېرىدۇ ...

— قاۋۇل دېگىنىڭ ياشمىدى؟

— نەدىن بىلەي؟

— چىرايلىقمىدى؟

— چىرايلىق بولغاچقا باشقا خوتۇنلار تارتىپ كەتتى ـ دە!

قىزنىڭ كۆڭلى بىكار يېرىم بولمىغانىكەن ـ دە، ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن نېمە بولار؟ كۆڭۈلسىز بولۇپ قالسىچۇ؟ ئۇ چاغدا ئۇرۇپ قويمايمەن دېگىلى بولامدۇ؟

— قاۋۇل سېنى مېنىڭدىن تارتىۋالسا قانداق قىلىمىز؟

— ۋاييەي، ئالدىغا تاشلاپ بەرسىڭىزمۇ ئالمايدۇ، مېنى كۆرسە زاڭلىق قىلىپ كېتىدۇ تېخى، «ھەي تۇدەك، يۈگۈر، بېرىپ خوتۇنۇمنىڭ يۇندىسىنى تۆك، كۈلىنى ئال، بالامنىڭ يۆگىكىنى يۇ» دەپ كېتىدۇ، تېخى ...

— ئۇنداق ئادەمگە نېمىشقا تەگكەنتىڭ؟

— چېقىلىپ قويغاندىكىن ...

— چېقىلىپ دەمسەن؟ نېمىشقا گەپ قىلمىدىڭ؟

— بىنەمدە ئەرلەرنىڭ كەينىدىن باغ باغلاپ يۈرۈپ ھېرىپ كەتتىم، خاماندىكى مەڭگەن ئۈستىدە يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، قاۋۇل يېرىم كېچىدە ... چېقىلدى ... ئۇ چاغدا كىچىك ئاپامغا ئېيتمىدىم. ھېچكىم بىلمەيتتى، كىچىك ئاپامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. مېنى نوغۇچ بىلەن ھارغۇچە ئۇردى، شۇ كۈزلۈكى قاۋۇلغا چېتىپ قويدى.

قۇباقنىڭ قوللىرى ئىختىيارسىز تىترىدى، بەدىنى مۇزلىدى.

ھېكىمنىڭ قىز دەپ تاپقىنى ئۆز ئاغزى بىلەن نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ ـ ھە؟ ... قۇباق تېخى ئۆز ھاياتىدا بىر ئايالنىڭ قولىنى تۇتۇپ باقمىغان، تۇردىخان ئىسىملىك مۇنۇ چوكان تېخى بەتنام بىلەن ئەرگە تەگكەن تۇرسا، قانداقمۇ گۈلى ـ گۈلىگە كەلگەنلىك بولىدۇ، گۆھەرنى تاشقا ئۇردى دېگەن مۇشۇ

بولۇپ قالماسمۇ؟ ...

— مېنى بىر يىل خوتۇن قىلدى، بەدەنلىرىمدە كۆك چۈشمىگەن يەر قالمىدى، خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى تاياق، تاياق دەستىدىنلا بىر يىللىق نومۇرلىرىمنىمۇ بېرىۋېتىپ خېتىمنى ئالدىم ... ئاپامدىن قالغان بىر قازان، ئىككى ياستۇق، بىر قۇراق كۆرپە، چوكا سالغۇچنىمۇ بەرمىدى ...

— كىچىك ئاپاڭ گېپىڭنى قىلمىدىمۇ؟

— نەدىكىنى، قاۋۇلغا بولۇشۇپ تىللىشىپ بەردى تېخى! ...

— سېنىڭ گېپىڭنى قىلمىدىغان بىرى چىقمىدىمۇ؟

— ھەممىسىلا شۇنىڭكىنى راست قىلدى ... ئۇ باشقىلارنىڭ ئاغزىنى مايلاپتەك ...

قىز بىردىنلا كۆزلىرىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. قۇباقنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى: «گۇناھى نېمىكەن، — دەپ ئويلىدى ئۇ ھېسداشلىق قىلىپ، — ئەقىل - ھوشى جايىدا، چىرايىمۇ بار ئىكەن، قىلغۇلۇقنى ئۇ قىلىپ يەنە بۇ بىچارىگە جەبىر قىپتۇ ...»

ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان تۇردىخاننى بەزلەپ قويۇش ئۈچۈن قۇباق يوغان چامداپ كارىۋاتنىڭ يېنىغا كەلدى. تۇردىخان مىدىرلىماي ئولتۇرىۋەردى، ئۇ قوللىرىنى تۇردىخاننىڭ بېشىغا قويدى ۋە ياغلىقىنى تۇزىۋىدى، تۇردىخان بېشىنى قۇباق تەرەپكە سىلجىتتى، قۇباق ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتتى، گۆشلۈك، يىرىك، يېرىلىپ كەتكەن قوللارنى كەڭ، كىرىچتەك قاتتىق، ئۇ يەر - بۇ يېرىدە يېشىل داغلار ئويۇپ قالغان ئالقانلىرىغا ئالدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئوت يانىدى. ئۇ كۈچلۈك بىلەكلىرىنى ئايالنىڭ بېلىگە تاشلىدى ...

ھايات تولىمۇ لەززەتلىك ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئادەملەر ئاچ كۆز ۋە رەھىمسىز بولىدىكەن. مۇنۇ ئايال ئۆزىنىڭ پومىساق لەۋلىرىدە، يىرىك، گۆشلۈك مەڭزىدە قۇباق ئۈچۈن شۇنچە نۇرغۇن لەززەت ساقلاپ قويۇپتۇغۇ ... ئوتتۇز سەككىز يىل

ئۇلاندى. ئەمدى مەھەللىدە نېمىلا يوقالسا قۇباقنى تۇتىدىغان بولدى. قۇباقمۇ بۇ ئوغرىلىقلارنى تانماي بوينىغا ئېلىپ تۇردى. ئەمدى ئۇ ئوغرىلارنىڭمۇ بوزىكى بولۇپ قالدى.

توي

تويىمىساڭ تويۇڭدا تويارسەن.
(خەلق ماقالى)

قۇباقنىڭ مەسلىھەت چېيى ھېكمىنىڭ ئۆيىدە ھەشەمەتلىك، كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈلدى. شەھەردىن چىقىقان، ئاغزىدىن ياخشى گەپ تېمىپ تۇرىدىغان بۇ مېھمانلار قۇباق تېخى كۆرۈپ باقمىغان قىزنى بىر - بىرىگە گەپ بەرمەستىن ماختاشتى.

— چىرايى دېسەڭ — يېڭى ئېچىلغان گۈل! — دېدى بىرى.

— قول ئىشىچۇ؟ ھەرقانداق ئىشنى قىلالايدۇ، قولىمۇ گۈل!

— ئەخلاقىچۇ تېخى؟ قىز دەپ شۇنى ئېيتسا بولىدۇ!

كۆپچىلىك قۇباقنى تەبرىكلەشتى. ساددا سەپداشلىرى ئۇنىڭ ئۇچۇن خۇشال بولۇشتى. ئۇنىڭغا دۇيدىن ئۇچ ئات قوشۇلغان رېزىنكە چاقلىق ھارۋىدىن بىرنى ئاجراتتى. ھېكىم ئاتا بولۇپ ئايالى بىلەن تۆپىدە تۇرىدىغان بولدى. ئۇلار ھارۋىغا لىق قىلىپ توي راسكالىقى باستى. ھارۋىنىڭ كەينىگە تۆت ياشلىق توپاقتىن بىرنى باغلاپ، توي تارتىپ شەھەرگە ماڭدى.

قۇباق ئۇچ كۇن كىرپىك قاقمىدى. ئۇنىڭ ھاياتىدا چوڭ ئۆزگىرىش بولىدۇ، ئۇ ئۆيلىنىدۇ!

شەھەردە — ھېكىمنىڭ بىر تۇغقىنىنىڭ ئۆيىدە ھېكىم بىلەن سەمەت داڭداڭ قۇباقنى ياساندۇردى. ئۇنىڭغا چىبەرقۇتتىن ئۇستىباش، پاكىز كۆڭلەك كىيىندۇردى؛ يېڭى ئۆتۈكنىڭ قونچىنى قايرىپمۇ، يېڭى شىلەپىنىڭ ئىچىدىكى قىزىل دۇخاۋا بۆكنى كەينىدىن چىقىرىپمۇ قويدى. قۇباق

بازاردىن چۈچىلىق غىلاپ بىلەن پىچاق سېتىۋېلىپ، ئۇنى يوتىسىغا ساڭگىلىتىپ ئاستى. پارچە پۇللارنى تۆش يانچۇقىغا سېلىپ پومپايىتتى - دە، ئىككى كويلۇق كۆك پۇللارنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ قويدى. تۈجۈركا يانچۇقىدىنمۇ يىپەك قول ياغلىقىنىڭ يېرىمى چىقىپ تۇراتتى.

ئۇ ئوبدان ياسانغاندىن كېيىن، كۈز ئايلىرىنىڭ مۈشۈ ئۇنتۇلغۇسىز بىر سېخىي كۈنىدە قىز بىلەن كۆرۈشتى. كۈز پەسلى ئەجەب سېخىي: ھاياتلىق كۈزدە تويۇنىدۇ، ئادەملەر، قۇرت - قوڭغۇزلارمۇ شۇنداق. ھەممىلا جان ئىگىسىنى رازى قىلغان ئىللىق كۈز پەسلىگە رەھمەت!

مانا شۇ كۈز پەسلى قۇباقنىڭ ئالدىغا مۇنۇ قىزنى ئەكەلدى: ياپىلاق يۈزى زاغرا يەڭلىكىگە ئوخشايدىغان، كۆزلىرى قىيغاچ، قاشلىرى يېيىلاڭغۇ، لەۋلىرى قېلىن بۇ قىز ئىككى پۇتىنى كارىۋاتتىن ساڭگىلىتىپ، قاتۇرۇپ قويغاندەك جىم ئولتۇراتتى. قۇباق قىزغا سىنچىلاپ قارىدى: قايرىما ياقىلىق چىبەرقۇت چاپانىنىڭ غولى تارتىشقان، كالاچسىز، ئەرلەرنىڭكىدەك ئۆتۈكى چالا مايلانغان، پايپىقى تىزىنىمۇ باسمىغان، كۆك گۈللۈك باسما ئىشتان پۇشقىقى پايپاق ئىچىگە تىقىلمىغان، ئېڭىكىدىن چىڭ چىگىلگەن يىپ ياغلىق ئۇنىڭ ياپىلاق يۈزىنى پوسماق قىلىپ، قېلىن لەۋلىرىنى ئوماق قىلىپ كۆرسىتەتتى. قىز قۇباققا ياقتى. ئەمدى گەپ قىلىشلا قالدى، لېكىن قىز ئۇندىمەيتتى. «قىز بالىنىڭ كەم سۆز بولغىنى ياخشى» دەپ ئويلىدى قۇباق تىنچلىق سورىشىپمۇ قويمىغان قىزنى ئىچىدە ئاقلاپ. گەپ باشلاش كېرەك. قۇباق تۇنۇگۈن ھېكمىدىن ئۆگەنگەن گەپلىرىنى يادىغا ئېلىشقا تىرىشتى. لېكىن ئۇنتۇپتۇ.

— ئىسمىڭىز... — قۇباق ئاخىرىنى ئېيتالمىدى. قىز قاراپمۇ قويماي ئىككى قولىنى يانچۇقىغا سېلىپ، ئالغاي كۆزلىرى بىلەن دېرىزىدىكى گىزىلداۋاتقان چۈشىنگە قاراپ

ئولتۇراتتى. قۇباق قاربدى. ھېچ بولمىسا مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇشى لازىم ئىدىغۇ؟ ئۇنىمۇ قىلمىدى.

ـــ ماڭا ... ئۆزىڭىز خالىدىڭىزمۇ؟ ـــ قۇباق ئۆگەنگەن چىرايلىق گەپنىڭ يېرىمىنى دېيەلىدى. قىزنىڭ چىرايىدا يەنە ئۆزگىرىش بولمىدى. قىز نە تارتىنىپ، تىرناق تاتىلاپ يەرگە قارىمىدى. نە ناز بىلەن پىسكىڭىدە كۈلۈپ قويمىدى. پومىساق لەۋلىرى يېلىملاپ قويغاندەك جىم، سوزۇنچاق كۆزلىرى ھېچ ئادەم يوق يەردە تۇرغاندەك بەقىيىت (پەرۋاسىز). ئۇ گەپنى ئاڭلىمىغاندەك قۇباققا قاراپمۇ قويماستىن ئولتۇراتتى. قۇباقنىڭ روھى چۈشتى. ئۇ ھودۇقتى. «مېنى ياراتمىدى ئەتمالىم، بايا بىكارلا قىزنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ بېشىمنى سىلاپتىمەن. بېشىمنى كۆرۈپلا كۆڭۈلسىز بولدى. شەھەر قىزلىرى چىراي تاللايدۇ. ھەي، ئىسىت ... پۇتۇن بەختسىزلىك مۇشۇ چىرايدىن بولۇۋاتىدۇ. ئىسىت!» دەپ ئويلىدى قۇباق.

ـــ يېتىم ... يېتىمچىلىكتە ... مۇشۇنداق سەت بولۇپ قالدۇق، ـــ قۇباق خۇدۇكسىنىش بىلەن مالىخىيىنى قولىغا ئالدى ۋە چاچسىز بېشىنى سىلىدى. «بۇنىڭ تۇرمۇشقا ئانچە تەسىرى يوق» دېگەن مەنىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ـــ تاز بولساقمۇ كۆڭلىمىز ...

لېكىن، قىز يەنىلا ھېچ گەپ بولمىغاندەك قاراپلا ئولتۇراتتى. قۇباق: «ھەي، باشقا بىرىگە كۆڭلى بار ئىكەن، مېنى كۆرۈپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئولتۇرىدۇ. ئاتا ـ ئانىسى ماڭا زورلىغان ئوخشايدۇ، بۇنى يىغلىتىپ ـ قاقشىتىپ ئالغۇچە بويتاق ئۆتسەم بولمامدۇ. ئوتتۇز سەككىز ياشقا كىرگۈچە بىرىنى يىغلاتمىدىم، ھېلىھەم بولسىمۇ يېپىق قازان يېپىق پېتى قېلىۋەرسۇن ...» دەپ ئويلىدى. ئۇنىڭ قىزغا شۇنچىلىك رەھمى كەلدىكى، بېرىپ بېشىنى سىلىغۇسى، كۆزلىرىنى سۈرتكۈسى كەلدى: «ھەي خۇدايىم، نېمىشقىمۇ ماڭا كۈلۈپقىنە قارايدىغان بىر ئايال ياراتمىغانسەن؟ ـــ دەپ پىچىرلىدى ئۇ

ئىچ ـ ئىچىدىن خورسىنىپ، ـــ خېلى جىق قىزلارغا كۆڭلۈم چۈشتى، لېكىن بىرىمۇ ماڭا قولىنى تۇتقۇزمىدى، بەختسىزنى شۇنچىمۇ بەختسىز يارىتامسەن، ھېچ بولمىسا مۇنۇ يالغۇز ئۆيدە ئولتۇرغان قىز بالا بولسىمۇ ماڭا چىراي ئاچسىچۇ...»

ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن تاماكا ئورىدى، تاماكا چېكىشنى ئىككى كۈن بۇرۇنلا ئۆگەنگەچكە، ئورىغان تاماكىسىنى چىشلەش بىلەن يىرتىلىپ كەتتى، ياندۇرغان سەرەڭگىسى قۇرۇق گېزىت قەغىزىگە تۆتاشتى، قالدۇق تاماكىلار ئاپىپاق ياقىسىغا چۈشتى. قىز بىردىنلا ئورنىدىن تۇردى ـ دە، قۇباقنىڭ ياقىسىدىكى ئوتنى قاقتى. قۇباقنىڭ يوغان قوللىرى قىزنىڭ قوللىرىغا تەگدى.

ئايال كىشىنىڭ قولى ئاجايىپ نازۇك ۋە سېھىرلىك بىر نەرسىكەنە؟ ... قۇباقنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدا بىر ئىللىق نەرسە ئاققاندەك، كىمدۇر بىرى سېھىر بىلەن ئۇنى غىدىقلىغاندەك بولدى. ئۇ ھاياتىدا تۇنجى قېتىم بولۇۋاتقان بۇ لەززەتتىن قانغۇچە ھۇزۇرلىنىشنى خالايتتى، بىراق قىز كارىۋاتتا ئولتۇرۇۋالغان، ئۇ ئەمدى قۇباققا قاراپ كۈلۈمسىرىمەكتە ئىدى. قۇباق شۇنچىلىق خۇشال بولۇپ كەتتىكى، قىزغا ئۆزىنى تاشلاشتىن ئارانلا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى:

ـــ ئەمدى ماڭا ... ئىختىيار قىلدى...ئۇمۇ؟ ـــ ئۇ قىزنى «سەن» دېيىشكە جۈرئەت قىلدى.

ـــ مېنى ئۇرمامسىز؟

ـــ ساراڭمۇ سېنى ئۇرىدىغانغا ...

ـــ قاۋۇل يامان ئۇراتتى ...

ـــ كىم ئۇ قاۋۇل دېگىنىڭ؟

ـــ مېنى قويۇۋەتكەن ھاراقكەشچۇ ...

قۇباقنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى. قىز ئەمەس، جۈۋان ئىكەن ـ دە، ھېكىم قىز دېۋىدىغۇ؟ ھېكىممۇ يالغان سۆزلەيدىكەن ـ دە ... يالتايسۇنمۇ؟ ياق، جۈۋان بولسىمۇ قۇباق

تۇنجى قېتىم ئايال يۈزى كۆرۈۋاتىدۇ، قىزغا تېگىل بولۇۋېرىدۇ ...
— قاۋۇل دېگىنىڭ ياشمىدى؟
— نەدىن بىلەي؟
— چىرايلىقمىدى؟
— چىرايلىق بولغاچقا باشقا خوتۇنلار تارتىپ كەتتى — دە!
قىزنىڭ كۆڭلى بىكار يېرىم بولمىغانىكەن — دە، ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن نېمە بولار؟ كۆڭۈلسىز بولۇپ قالسىچۇ؟ ئۇ چاغدا ئۇرۇپ قويمايمەن دېگىلى بولامدۇ؟
— قاۋۇل سېنى مېنىڭدىن تارتىۋالسا قانداق قىلىمىز؟
— ۋاييەي، ئالدىغا تاشلاپ بەرسىڭىزمۇ ئالمايدۇ، مېنى كۆرسە زاڭلىق قىلىپ كېتىدۇ تېخى، «ھەي تۇدەك، يۈگۈر، بېرىپ خوتۇنۇمنىڭ يۇندىسىنى تۆك، كۈلىنى ئال، بالامنىڭ يۆگىكىنى يۇ» دەپ كېتىدۇ، تېخى ...
— ئۇنداق ئادەمگە نېمىشقا تەگكەنتىڭ؟
— چېقىلىپ قويغاندىكىن ...
— چېقىلىپ دەمسەن؟ نېمىشقا گەپ قىلمىدىڭ؟
— بىنەمدە ئەرلەرنىڭ كەينىدىن باغ باغلاپ يۈرۈپ ھېرىپ كەتتىم، خاماندىكى مەڭگەن ئۇستىدە يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، قاۋۇل يېرىم كېچىدە ... چېقىلدى ... ئۇ چاغدا كىچىك ئاپامغا ئېيتمىدىم. ھېچكىم بىلمەيتتى، كىچىك ئاپامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. مېنى نوغۇچ بىلەن ھارغۇچە ئۇردى، شۇ كۈزلۈكى قاۋۇلغا چېتىپ قويدى.
قۇباقنىڭ قوللىرى ئىختىيارسىز تىترىدى، بەدىنى مۇزلىدى.
ھېكىمنىڭ قىز دەپ تاپقىنى ئۆز ئاغزى بىلەن نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ — ھە؟ ... قۇباق تېخى ئۆز ھاياتىدا بىر ئايالنىڭ قولىنى تۇتۇپ باقمىغان، تۇردىخان ئىسىملىك مۇنۇ چوكان تېخى بەتنام بىلەن ئەرگە تەگكەن تۇرسا، قانداقمۇ گۈلى — گۈلىگە كەلگەنلىك بولىدۇ، گۆھەرنى تاشقا ئۇردى دېگەن مۇشۇ

بولۇپ قالماسمۇ؟ ...

— مېنى بىر يىل خوتۇن قىلدى، بەدەنلىرىمدە كۆك چۈشمىگەن يەر قالمىدى، خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى تاياق، تاياق دەستىدىنلا بىر يىللىق نومۇرلىرىمنىمۇ بېرىۋېتىپ خېتىمنى ئالدىم ... ئاپامدىن قالغان بىر قازان، ئىككى ياستۇق، بىر قۇراق كۆرپە، چوكا سالغۇچنىمۇ بەرمىدى ...

— كىچىك ئاپاڭ گېپىڭنى قىلمىدىمۇ؟

— نەدىكىنى، قاۋۇلغا بولۇشۇپ تىللىشىپ بەردى تېخى! ...

— سېنىڭ گېپىڭنى قىلىدىغان بىرى چىقمىدىمۇ؟

— ھەممىسىلا شۇنىڭكىنى راست قىلدى ... ئۇ باشقىلارنىڭ ئاغزىنى مايلاپتەك ...

قىز بىردىنلا كۆزلىرىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. قۇباقنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى: «گۇناھى نېمىكەن، — دەپ ئويلىدى ئۇ ھېسداشلىق قىلىپ، — ئەقىل - ھوشى جايىدا، چىرايىمۇ بار ئىكەن، قىلغۇلۇقنى ئۇ قىلىپ يەنە بۇ بىچارىگە جەبىر قىپتۇ ...»

ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان تۇردىخاننى بەزلەپ قويۇش ئۈچۈن قۇباق يوغان چامداپ كارىۋاتنىڭ يېنىغا كەلدى. تۇردىخان مىدىرلىماي ئولتۇرىۋەردى، ئۇ قوللىرىنى تۇردىخاننىڭ بېشىغا قويدى ۋە ياغلىقىنى تۇزىۋىدى، تۇردىخان بېشىنى قۇباق تەرەپكە سىلجىتتى، قۇباق ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتتى، گۆشلۈك، يىرىك، يېرىلىپ كەتكەن قوللارنى كەڭ، كىرىچەك قاتتىق، ئۇ يەر - بۇ يېرىدە يېشىل داغلار ئويۇپ قالغان ئالىقانلىرىغا ئالدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئوت يانىدى. ئۇ كۈچلۈك بىلەكلىرىنى ئايالنىڭ بېلىگە تاشلىدى ...

ھايات تولىمۇ لەززەتلىك ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئادەملەر ئاچ كۆز ۋە رەھىمسىز بولىدىكەن. مۇنۇ ئايال ئۆزىنىڭ پومىساق لەۋلىرىدە، يىرىك، گۆشلۈك مەڭزىدە قۇباق ئۈچۈن شۇنچە نۇرغۇن لەززەت ساقلاپ قويۇپتۇغۇ ... ئوتتۇز سەككىز يىل

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دۇنيانىڭ راھىتى بىر تەخسە لەڭمەن، ئىسسىق يوتقان، پاكىز كىيىم ... دېگەن چۈشەنچە بىلەن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. سېنىڭ قاۋۇل بەدەنلىرىڭنى ئېرىتىۋاتقان مۇنۇ ھارارەت نەدىن كەلدى؟ ... قۇباق، سېنى بىھوش قىلىۋاتقان ئاشۇ ئايال ئۆز ۋۇجۇدىدىن ساڭا ھارارەت ـ مۇھەببەت يالقۇنى تەقدىم قىلىۋاتىدۇ، سەن ئۇنى قوبۇل قىل ۋە ھاياتىڭنى بۇنىڭدىن كېيىن مۇھەببەت بىلەن ئۆتكۈزگىن. ئىنسانلار بىر ـ بىرىگە مۇھەببەت باغلىمىغان بولسا بۇ دۇنيا تومۇزدىمۇ مۇز، باھاردىمۇ قىش بىلىنگەن بولاتتى، مۇھەببەت بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۆتكەن كۈن بىلىنمەيدۇ ... سەن قۇباق مانا بۇنى بۇرۇن بىلمىگەنىدىڭ، ئەمدى بىلىۋال، ئۆز مۇھەببىتىڭ بىلەن مۇنۇ يېنىڭدا ئولتۇرغان ئايالنى بەختلىك قىل ! ...

قۇباق ئۇنى قۇچاقلىدى.

ـــ بولدى، ھەي سىلقىم، ئىنساب قىل، قالغىنىنى تويدىن كېيىنگە ئاتاپ قوي !

قۇباق چۆچۈپ، تاپسىدا كۈلۈپ تۇرغان ھېكمىنى كۆردى.

تۇردىخان ئۆزىنى تۇزىدى، ئۇنىڭ چىرايىدا نە رەنجىش، نە خىجالەت، نە قورۇنۇش ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى. ھېكىم ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدى:

ـــ قانداق تۇردىخان، يېگىت ياردىمۇ؟ چىرايلىقمىكەن؟

ـــ چىرايلىقكەن، ئىسمى سەتكەن ... ـــ ئايال كۈلۈمسىرىدى.

ئۆزىنى چىرايلىق دېگۈچىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىغان قۇباق ھۇزۇرلىنىپ كۈلدى، ئۇنىڭ قېلىن كالپۇكلۇق ئاغزى كۈلگەندە قۇلىقىغا يەتتى، ساپسېرىق شالاڭ چىشلىرى ئىككى جاۋۇغىيىغىلا توپلانغان بۇرۇتلىرىغا زىننەت بولدى، قارىمۇتۇق يۇزىدىكى كىچىك كۆزلىرى ئۇستىدە قاش ئورنىدا ئۇنۇپ قالغان بىرنەچچە تال تۈكلەر قىمىرلىدى ... ئۇ چاچسىز، تاقىر بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— ئەزان قىچقىرىپ قويغان ئىسسىم قۇرۇۋان ... — دېدى.
— ئەركىلىتىپ قۇباق دەۋالغان، — دېدى ھېكىم چاقچاق قىلىپ.
— مېنىمۇ تۇردىقىز دېمەي، تۇدەك دەيدۇغۇ تېخى ! — دېدى ئايال دەرھال ھېكىمگە قوشۇلۇپ.
— راسا تېپىشتىكىلار ! — دېدى ھېكىم ئۇلارنى خۇش قىلىش ئۈچۈن، — مەن قۇباقنا سىزدەك لايىق تاپالمايكەلگەن، يىگىرمە يىلدىن بېرى باسمىغان بوسۇغا، باش تىقمىغان ئىشىك قالمىدى ... خۇدايىم ئاخىر سىزنى يەتكۈزدى، تۇردىخان كېلىن بولىدىغان بولدىڭىز، سىلەرنى رايونغا ئۆزۈم ئاپىرىمەن، قېنى، يۈرۈڭلار ئەمىسە !
ئۇلار نىكاھ قەغىزى ئېلىش ئۈچۈن رايونغا مېڭىشتى. قۇباق پۇل مۇئامىلىدىكى پىششىقلىقىنى بۇگۈنچە تاشلىدى. توي ئۈچۈن ھېكىمگە ئۈچ يۈز كوي نەق پۇل تۇتقۇزدى. ھېكىم ئۇنىڭ بۇرنىنى چىمداپ قويۇپ:
— سەن خوتۇن ئالمەن دېگىلى يىگىرمە يىل بولدى، يىغقان پۇلۇڭ ئارانلا مۇشۇما؟ ھەي پىخسىق، كېيىن غىڭشىما، مېنىڭدە ئىككى يۈز كوي ئېلىشىڭ بارغۇ، شۇنىمۇ قېتىپ خەجلەيمەن، ئاڭلىدىڭىزمۇ تۇردىقىز؟ تويىڭىزغا بەش يۈز كوي خەجلىنىدىغان بولدى !

بەخت

تويدىن كېيىن قۇباقمۇ، تۇردىخانمۇ، ھېكىممۇ خۇشال بولدى. ھېكىم مۇشۇ يول بىلەن ئىككى يۈز كوي قەرزىنى تۇگىتىۋالدى. قۇباق ئايالىلىق بولۇپ قالدى. تۇردىخانچۇ؟ ئۇ ھەممىدىن بەختلىك، ئۇ ئەمدى كىچىك ئانىسىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن كەچ كىرگۈچە ئۇنىڭ ئالدىدا ئېگىلىپ يۈرمەيدۇ. ھازىر ئۇنىڭ كەڭ ـ كۇشادە قورۇسى، سېغىز سىيىرى، بېقىلىۋاتقان

قويلىرى، كۇنگەي پەشايۇانلىق ئۇچ ئېغىز ئۆيى، توخۇ - تۇمان، باغ - ۋارانلىرى بار. ئۇنىڭ ئۇستىگە تۇردىخان ئوڭچە ئۆيده قورۇنماي ئۇنى - بۇنى قىلالايدۇ. ئۇنى قازان بېشىغا يولاتمايدىغان، نان ياقسا ئوت سېلىشتىن باشقىنى قىلدۇرمايدىغان، سىيىر سېغىش، كىر يۇيۇش، ئورۇن يېغىش، يېڭنە ئىشى، ھەتتا باش تاراشلارنىمۇ ئۆزى قىلىدىغان كىچىك ئاپىسىنىڭ تۇردىخاننى يامانلاپ: «بۇنىڭ قولى كۆسەي، ھېچنېمىگە ئېگىلمەيدۇ» دەپ ۋايسايدىغان ئاۋازى ئەمدى ئاڭلانمايدۇ. تۇردىخان ھەممە ئىشنى ئۆزى قىلىپ بىر باشتىن ئۆگىنىۋاتىدۇ. قۇباق ئۇنىڭ ھەممىلا ئىشىدىن زوقلىنىدۇ: سىيىرنىڭ سول تەرىپىدىن كەلگەچكە كالا تېپىپ يىقىتىۋەتسىمۇ، سۇيۇقئاش دەپ ئەتكەن تامىقى ئۇماچ بولۇپ پىشسىمۇ، قازان نېنى دەپ پىشۇرغىنى بىر تۇزسىز كۆمەچ بولۇپ چىقسىمۇ خاپا بولمايدۇ. ھەتتا پىيازنىڭ ئوتىنى يۇلدۇم دەپ پىيازنى يۇلۇپ تاشلاپ ئاپىخان ۋە قېيىقلارنى قالدۇرۇپ قويغاندىمۇ يوغان ئاغزىنى ئېچىپ كۇلۇپلا قويىدۇ.

— قىلىپ كۆرمەپتىكەنسەن - دە؟

— نەدىن بىلەي، كىچىك ئاپام ئېتىزدا زەمبىل كۆتۇرۇش، كەتمەن چېپىش، باغ باغلاشتىن باشقا ئىشنى قىلدۇرمىغان تۇرسا ...

— نېمىشقا؟

— ساراڭ بولمىسامۇ ساراڭ دەپ ! ...

— ساراڭ بولساڭ سېنى ئالاتتىمۇ ! ...

قۇباق تۇردىخاننىڭ ھەممىلا ئىشىدىن رازى ۋە ئۇنىڭ ئىشلىرىنى «ئەسلىدە مۇشۇنداق بولۇشى لازىم» دەپ چۈشىنىدىغان بولدى. ئۇ تۇردىخان ئۇچۇن ئاڭلىغان ئاھانەتلەرگە پىسەنت قىلمايدىغان، تۇردىخاننىڭ تۇرمۇشتىكى بىلىمسىزلىكى سەۋەبىدىن ئۆتكۈزگەن ئەيىبلىرىنى خۇددى نارەسىدە بالىنىڭ ئەيىبى ئورنىدا كەچۈرۈۋېتىدىغان بولدى.

بىر كۈنى تۈردىخان قۇباقنىڭ كىرگە پىشىپ كەتكەن كۆڭلىكىنى يۇدى. كۆڭلەك قۇرۇغاندا قۇباق غۇزمەك كۆڭلەكنى تارتىشتۇرۇپ كىيدى ۋە كوچىغا چىقتى.

ـــ پاھ قۇباق، ئاق كۆڭلىكىڭنى شولكىۋاي قىلىۋاپسەنغۇ! ...

ـــ بەقەسەم بوپتۇ، قاراڭلار بىر يولى ئاق، بىر يولى قارا - قوڭۇر! ...

ـــ ھا - ھا - ھا ... قالتىس ئايالىڭ بار جۇمۇ!

ـــ ئىشتىنىڭنى قالتىس ياماپتۇغۇ، قاراڭلار، كۆك ئىشتانغا سېرىق ياماقچە، ھا - ھا - ھا!...

لېكىن، قۇباق بۇ مازاق قىلىشلاردىن خاپا بولمىدى، بەلكى راھەتلەندى. سەۋەبى مەيلى قانداق يۇرسۇن، قانداق يامىسۇن، بۇ ئىشلار ئۇنىڭ ئۆز ئايالىنىڭ قولى بىلەن پۈتكەن. مانا بۇ خۇشاللىقنى ھەرقانداق مازاق قىلىشمۇ يوقىتالمايتتى ...

كۈنلەر ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇقنى چوڭقۇرلاشتۇردى، ئايلار ئۇلارنى چۆچەكلەردىكى ئاشىق - مەشۇقلاردەك بىر - بىرىنى بىردەم كۆرمىسە چىدىمايدىغان قىلىپ قويدى. قولۇم - قوشنىلار ئۇلارنىڭ ھويلىسىدىن پات - پات كۈلكە، بەزىدە غىڭشىغان ناخشا ئاۋازلىرىنى ئاڭلايدىغان بولۇپ قېلىشتى.

ئۇلار توخۇ بىلەن تەڭ بىر جۇپ بولۇپ ئېتىزغا ماڭاتتى، قاراڭغۇ چۈشكەندە يەنە بىللە قايتاتتى، شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئەڭ جىق نومۇر تاپىدىغانلاردىن بولۇپ قالدى.

بىر يىل ئۆتتى، ئىككى جۇپ قاۋۇل تېزلا بېيىدى، قۇباق تۇردىخاننى ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇپ ھەر يەكشەنبە كۈنى يېزا بازىرىغا ئېلىپ بارىدۇ. يېڭىدىن - يېڭى ئۆي جابدۇقلىرىنى، مەسىلەن، گىلەم، كارىۋاتلارنى سېتىۋالالايدۇ، قاچا - قۇچا، ھەر خىل ساندۇق، كىيىم - كېچەك ... ئىشقىلىپ ئۇلارنىڭ قولى نەگە سۇنسا شۇ يەرگە يېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ بايلىقىدىن گۇمانلىنىدىغان

ئادەم يوق ئىدى. سەۋەبى، باشقىلار بىر ئەمگەك كۈنىگە ئىشلىگەن يەردە قۇباق ئايالى بىلەن ئۇچ - تۆت ئەمگەك كۈنىگە ئىشلەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تۇردىخاننىڭ پىشىقلىقى ۋە تۇجۇپىلەپ ئىشلىگەنلىكى سەۋەبىدىن، قۇباقنىڭ كۆكتات، مېۋە - چۆللىرى پۈتۈن مەھەللە بويىچە ياخشى ئوخشايتتى. تۇردىخان قۇباقنىڭ بىر تال پاخلىنىمۇ بىرىگە ئالدۇرمايتتى، ئۆتنە - يېرىم قىلىشقا يول قويمايتتى، ھەر ئىككىلىسى تاماق تاللىمايدىغان بولغاچقا قوناق ئۇنى، زاغرا بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈپ، دۇيدىن ئالغان نورما بۇغدىيى بىلەن قالدۇرۇق يېرىدىن چىققان بۇغدىيىنى شۇنداقلا ئاشۇرۇپ قالاتتى. ئۇلارنىڭ سېغىن سىيرى ئۇچكە، تايىنچا - توپاقلىرى بەش - ئالتىگە، قوي - قوزىلىرى ئون بەش - ئون ئالتىگە يەتتى. شۇنداق قىلىپ بىر يىلدىن كېيىنلا قۇباق مەھەللىنىڭ بايلىرىدىن بولۇپ قالدى.

بۇ ھالغا خۇشال بولغۇچىلارمۇ، خاپا بولغۇچىلارمۇ بولدى. ئەڭ خۇشال بولغىنى ۋالىم ئىدى. ئۇ پات - پاتلا ئۇلارنىڭكىگە كىرەتتى. بۇگۈن كەچ ئۇ يەنە كىردى. مەھەللىدە ھېچكىمنىڭمۇ تۇردىخان ئەتكەن تاماققا ئېغىز تەگكۈزۈشكە كۆڭلى كۆتۈرمىسىمۇ، ۋالىم بىرەر - يېرىم پىيالە تېتىپ باقاتتى ۋە تۇردىخاننىڭ قولىدىن كېلىدىغان بىردىنبىر تامىقى بولغان ئاپپاق سۈيۇقئاشنى ماختىدى:

— ئۆگىنىپسەن ئۇكام، سەل ئاقراق بولۇپ قاپتۇ، پەمىدۇر قېقىنى قاينىق سۇغا چىلا، يۇمشىغاندىن كېيىن راسا چاناپ ئاشقا سېلىۋەت، تۇزىمۇ سەل كەمرەك بولۇپ قاپتۇ، كېرەك يوق، ئۆگىنىپسەن، تەملىك، نەچچە قاچا ئىچىسەن قۇباق؟

— بەش ئاپقۇر ئىچىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى تۇردىخان ماختىنىپ، — تېخى مېنى يەكشەنبە كۈنلىرى بازاردا ئاش ساتقىن دەيدۇ، ھى - ھى ... ئالارمۇ؟

— ئالىدۇ، ئالىدۇ، ھا - ھا - ھا، — ھۇزۇرلىنىپ كۈلدى ۋالىم.

— پۈل تېپىشنىڭ كويىغا چۈشۈپسىلەردە، ئىككىڭلار باي بولۇپ نەگە بارىسىلەركىنتاڭ ...

— مانا تاپقان پۇلىمىز ئاران ... — تۇردىخان كىچىك ساندۇقنى ئېچىپ كىنىشكىنى ئالدى ۋە ۋالىمغا سۇندى.

— پاھ، ئۇچ مىڭ سەككىز يۈز ئون ئالتە يۈەن ... يەنە ئۇچ يىلدا ماشىنا سېتىۋالالايدىكەنسەن، يارايسەن قۇباق، يارايسەن تۇردىخان، قۇباققا ياخشى لايىق تاپمىدى، قۇباقنى ئالدىدى دەپ ھېكىمنى تىللاپ يۇرۇپتىمەن، خاتا قىپتىمەن، ھېكىم تازا ياخشى لايىق تاپقان ئىكەن - دە!

— ھېكىم بىزدىن بۇغداي ئۆتنە ئېلىپ بەرمىدى، پۇلىمىزنى قەرز ئېلىپ تېنىۋالدى، ئالمىلارنى قېقىپلا ماڭىدۇ، قويىمىزنى سويدۇرۇپ ھاراقكەشلىرىگە يېگۈزۈۋەتتى. غوتۇلدىسام مېنى سارىڭ، قويدۇرۇۋېتىمەن دەپ تېخى، — تۇردىخان ماچىلداپ يىغلىدى، قۇباقمۇ تىرنىقىنى تاتىلاشقا باشلىدى:

— ھېسابى يوق ئالاتتى ... ئەمدى مۇنۇ خوتۇن ئۇنىمايدىغان بولۇۋالدى ... قېيىداپ يۇرىدۇ ... — دېدى قۇباق چۈشىنىكسىز غوتۇلداپ.

— ھېكىم نېمىسىگە قېيىدايدۇ؟

— ئوغلۇمنىڭ خەتنىسىگە بىر توخلا بەرمەيدىكەن دەپ ...

— قولۇڭدىن كەلسە ياردەم قىلىپ قوي، ئۇششاق بالىلىق ئەمەسمۇ ئۇ؟

— ئۇ كىچىچە بىزنىلا ئالدايدۇ، تويدا بەش يۈز كوي خەجلىدىم دەپ يالغان ئېيتىپ تېخى ... كىچىك ئاپام تويۇڭغا ئىككى يۈز كوي خەجلىدى، ھالقا، ئۇزۇكىنى ئارىيەتكە ئەكەپتىكەن دەيدۇغۇ! ...

— پاھ، قارا سېنى؟ — دېدى ۋالىم كۈلۈپ، — يىپىدىن -

يىگىنسىگىچە ھېسابلىۋېتىپسەن - دە ! ئۇنداق قىلماي بىر توخلا بېرىڭلار !

— مەنغۇ بېرىۋېرىمەن ... مۇشۇ، قىل بەرمەيدىغان بولۇۋالدى !

— بەرمەيمەن، بەرمەيمەن ! — دېدى تۇردىخان چالۋاقاپ، — خوتۇنى مېنى سارايغا دەيدۇ، ئادەمچىلىككە ئاپىرىمەن دەپ ئۇچ مېتىر چىت ئۆتنە ئېلىپ بەرمىدى، بىر جۇپ تەخسەمنى بېقىۋالدى، ئاياللارغا چاي قۇيغاندا بىر تىكىمەتنى ئەكىتىپ ئايرىۋاش قىلىۋالدى، يازىچە قاق سېلىپ بېرىمەن دەپ پەمىدۇرلىرىمنى چېلەك - چېلەكلەپ توشۇپ بولدى، ھېكمىنى توخۇ كاتىكىدىن تۇخۇم ئوغرىلاۋاتقاندا تۇتۇۋالدىمغۇ ! بىزنى گالۋاڭ كۆرۈپزە ...

— پاھ تۇردىخان ! — دېدى ۋالىم ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، — ئۇنداق نەچچە ھېكىم غاجىسىمۇ يەتكۈدەك پۇلۇڭلار بارىكەن، بوپتۇ، قورساقنى كەڭ تۇت !

لېكىن، ۋالىم ھېكىم بىلەن بىر سۆزلىشىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى. ئۇنىڭ قۇباقنى چاكاردەك يۇتۇپ يەيدىغانلىقىنى مەھەللىدە ھەممىلا ئادەم بىلەتتى. ئەلۋەتتە مۇنۇ گالۋاڭ ئايالنى ئېلىپ بېرىپ ئۆمۈر بويى ئۇلارنى يەيمەن دەپ ئويلىغان بولغىيدى، لېكىن ئىش ئەپلەشمىدى. كۈتۈلمىگەندە تۇردىخان پىششىق ۋە ئەسلىك چىقىپ قالدى. ئەسلىك بولغىنى ئۈچۈن دۈشمەنلىك بولۇپ قالدى. ھېكىمگە نەسىھەت قىلىش كېرەك، ئۇ قۇباقنى بۇ ئايالدىن سوۋۇتمىسۇن !

كۈنچىلىك

ئۇلارغا ئوتلۇق مۇھەببەت بەخش ئەتكەن يىللار ئۆز نۆۋىتى كەلگەندە غەم - قايغۇمۇ ئەكەلدى. ئاردىدىن ئىككى يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ۋالىم ھېلىقى خۇشخۇي بەختلىك تۇردىخانىڭ ھال - مۇڭىنى ئاڭلىدى:

— مېنى ئۇردى، تەپتى. ئۇرسمۇ مەيلىدى، خېتىڭنى ئال دېدى تېخى !...

ئايالنىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان ياش قارايغان، يېرىلغان ۋە قورۇق چۈشكەن يۈزىنى يۇيۇپ جاۋغىيى ئەتراپىدا تارىلاتتى. بويۇنلىرىنى ھۆل قىلاتتى. ئەمدى ئۇنىڭ يۈزى سوقىچاق، كۆزلىرى ئولتۇرۇپ خېلى چىرايلىق بولۇپ قالغانىدى.

— ھەممىنى ئۆگەندىم، لەڭمەن ئېتەلەيمەن، نان ياقالايمەن، سۈت پىشۇرالايمەن، ماشىنىنى تېپىپ ئىشمۇ قىلالايمەن. كىيىم يۇسامۇ كىرىنى قاتۇرۇپ قويمايمەن، يەنە نېمىگە ئۇرىدىكىنتاڭ؟...

ئۇ ئۆپكە - ئۆپكىسىنى باسالماي ئېسەدەيتتى، دالان ئۆيىنىڭ سۈپىسىدا دۈمچىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ بىردە كىر قول ياغلىقى بىلەن، بىردە چىت كۆڭلەكنىڭ ئېتىكى بىلەن توختىماي يۇز - كۆزىنى ئېرىتاتتى.

— تۇغمۇدۇڭ دېدى، بالا بېقىۋالدىم، بالا ئۆلۈپ قالسا، باقالماي ئۆلتۈرۈپ قويدۇڭ دەيدۇ تېخى ! كالا سۈتىنى خام بېرىپ بالىنى تولغاق قىلىپ ئۆلتۈردۇڭ دەيدۇ. بالىنى مەن نېمىشقا ئۆلتۈرەتتىم؟ ئاغرىپ قالغاندا كېچىچە ئۇخلىماي كۆتۈرۈپ چىقتىمغۇ ! ھۇ - ھۇ - ھۇ...

— بولدى، تۇردىخان يىغلىما ! — دېدى ۋالىم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ، — بالا باقمىساڭلارمۇ بوپتىكەن، باقساڭلارمۇ ئۆز نېنىنى يېيەلەيدىغانىنى باقساڭلارچۇ ... قۇباق بالىغا بەك ئىچەركىشىپ كېتىپتىكەن، چىدىمىدى ئەتىمالىم. بالىنىڭ ئوتى بېسىلغاندا ئوڭلىنىپ قالىدۇ تۇردىخان، خاپا بولما !...

تۇردىخان ۋالىمنىڭ گېپى بىلەن ئۆز ئۆيىگە كىردى. ئۇ قۇباقنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ھەرنېمە قىلىشقا تەييار ئىدى: ئۆيىنىڭ سۈيىنى ئەكىلەتتى، قۇباقنىڭ كىيىملىرىنى يۇياتتى، سەھەر تۇرۇپ يۇزىنى يۇيۇشقا ئىسسىق سۇ تەييارلايتتى. مال - ۋارانلارنى بېسىقتۇراتتى، ھەتتا قۇباقنىڭ

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

هۆل پايتىملىرىنى قۇرۇتاتتى، ئاياغلىرىنى تازىلايتتى، ئۆزى زاغرا يەپ قۇباققا ئاق نان بېرەتتى...

بالا ئۆلگەندىن كېيىن قۇباقنىڭ مىجەزىمۇ ئۆزگەرگەن، ئۇچ يىلدىن بېرى تەقسىماتنىڭ تۆۋەن بولۇپ كېتىۋاتقانلىقى، قوشۇمچە ئوقەتكە يول قويۇلمىغانلىقى، شۇنىڭ بىلەن قۇباقنىڭ كىرىمى كېمىيىپ كېلىۋاتقانلىقى سەۋەبىدىنمۇ ياكى بولمىسا كىشىلەرنىڭ «قۇباق باتۇر بولغىنى بىلەن مېۋىسىز قاپاق تېرەككەن» دېگەن تەنىسىنىڭ جانغا تەگكەنلىكى سەۋەبىدىنمۇ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ مىجەزى چۈس، تېرىككەك ۋە كەم سۆز بولۇپ قالغان، تۇردىخانغا قىلىدىغان چاقچاقلىرى، ساپسېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۇلۇشلىرى، ئايالىغا مەستلىكى كېلىپ ئىككى مەڭزىدىن ئالىقانلىرى بىلەن قىسىپ كۇلۇپ كۆتۇرۇپ قويۇشلىرى ... ھازىر تۇگىگەن. ئۇ ھازىر ئادەملەرگە كەم ئارىلىشىدۇ. قالدۇرۇق يېرىنى تارتىۋالغاندىن كېيىن ھويلىسىدىكى چۆنەك چاقماققىمۇ ئىشلىمەيدىغان بولۇۋالغان. ئېتىزدىن كېلىدۇ ـ دە، كەتمىنىنى لاي پېتى چۆرۈۋېتىپ، لاي ئاياغلىرى بىلەن كاڭغا چىقىپ سۇنايلىنىپ ياتىدۇ، ئارقا ـ ئارقىدىن بىرنەچچە ئورام موخورکا چېكىدۇ، ئاندىن خورقىراپ خورەك تارتىشقا باشلايدۇ. تۇردىخان، كەتمەنىنى، ئاياغلىرىنى تازىلايدۇ، ئۇنىڭ بېشىغا ياستۇق قويىدۇ، ئويغانغۇچە پىشۇرۇپ بولۇش ئۈچۈن سۇيۇقئاشقا تۇتۇش قىلىدۇ ... قۇباق قورسىقى تويغاندىن كېيىن تالاغا بىر چىقىپ كېتىدۇ ـ دە، يېرىم كېچىدە ھارغىن ھالدا قايتىپ كېلىپ، كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەن تۇردىخاننى پۇتى بىلەن نوقۇيدۇ:

ـــ قوپە ھەي، لايدەك ياتقىنىنى قارا، چاي ئەت!

ـــ نەلەردە يۈرسىز؟ ـــ دەپ سورايدۇ تۇردىخان چاينى جوزىغا قويۇۋېتىپ ئېرىگە بىچارە ھالەتتە تەلمۇرۇپ.

ـــ ئېيتقىنە، نېمىشقا تۇغمايسەن؟

ـــ مەن نەدىن بىلەي! ـــ تۇردىخان كۆزلىرىگە ياش

ئالىدۇ، ئۇلارنىڭ بىر كۈنلۈك سۆھبىتى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. قۇباق ئۆزىنىڭ خورىكىنى تاڭ ئاتقۇچە تارتىۋېرىدۇ.

1974 ـ يىلى كەچ كۈزنىڭ يامغۇرلۇق بىر ئاخشىمى تۇردىخان ئۇچۇن ئەجەب رەھىمسىز، پالاكەتلىك كۈن بولدى!

قۇباق بىلەن تۇردىخان كاڭدا ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرغاندا، ئۆي ئىشىكى يوغان ئېچىلىپ ئۆيگە ھېكىم كىرىپ كەلدى، ئۇ مەست، ئىككى يانچۇقىدا ئىككى بوتۇلكا بار ئىدى، ئۇ سەنتۇرۇلۇپ ئۆيگە كىردى ـ دە:

ـــ ھەي قۇباق، ھەي يۇندىغا چۈشكەن چاشقان، ئۆيۈڭگە مېھمان باشلاپ كەلدىم ... بول، پاقلان سوي، نېرىن قىل، سەي قورۇ! ھەي تۇدەك، ماڭ، ئوچاق ئالدىغا بار، ئوت قالا، ۋوي خاۋارىچ!

ئۇ مۇشتۇمىنى ئاسماندا پۇلاڭلاتتى. تۇردىخان قورقۇپ قۇباققا قارىۋىدى، قۇباق ھېكىمگە قاراپ سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى.

ـــ سويامسەن، يوق؟ ـــ ھېكىم بوتۇلكىسىنى ھاۋادا پۇلاڭلاتتى.

ـــ سوياي!

ـــ بول ئەمسە، بىلىپ قوي سىلقىم، سويمساڭ تاناۋىڭ يىپ!

ئۇ بوتۇلكىلىرىنى دېرىزىگە قويۇپ تالاغا چىقىپ كەتتى. تۇردىخان ھاراقنى تاشلىۋېتىش ئۈچۇن قولىغا ئالدى:

ـــ قۇرۇان! ئۇنىڭغا قوي سويغۇچە ۋالىمكامغا سويۇڭ، ۋالىمكام يېسۇن، مۇنۇ ھاراقكەشكە ھارام كېتىدۇ!

ـــ سەن تولا كاپشىماي ئوتۇن يارغىن، بىلەمسەن، ھېكىم ھازىر دۇيجاڭ!

ـــ نېمە، دۇيجاڭلىق ھېكىمگە قالدىما؟ ـــ تۇردىخاننىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، ـــ ئۇ دۇيجاڭ بولغان بولسا ئەمدى مېنى

قويدۇرۇۋېتىدۇ، قۇرۇان، ماڭا رەھىم قىلمىڭ، مېنى قويۇۋەتمەڭ، سىزدىن باشقا كىمىم بار مېنىڭ. كىچىك ئاپام ئۆلدى، ئۆگەي ھەدەمنىڭ قولىغا قالغۇچە ... مېنى قويۇۋەتمەڭ، مەيلى نېمە قىل دېسىڭىز قىلاي. يەنە بالا بېقىۋالايلى، يېمەي يېگۈزەي، ئۇخلىماي كۆتۈرەي، ئاغرىتىپ قويسام مېنى ئۆلتۈرۇۋېتىڭ، جېنىم قۇرۇان، مېنى قويۇۋەتمەڭ!

— سارائ مەستخۇش! — دېدى قۇباق كۈلۈمسىرەپ، — سېنى كىم قويىمەن دەپتۇ!

— ئۇ دۇيجائ بولغان بولسا قويدۇرۇۋېتىدۇ!

— ئۇ مېنىڭ دادامىدى؟

— ئۇنداق بولسا قوي سويمائ، ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىڭ، كۈچىگىز يېتىدۇ، كانىيىنى بوغۇڭ، قورسىقىغا تېپىڭ!

— مەستخۇش! — دېدى قۇباق قاپىقىنى تۇرۇپ، — ئۇنداق قىلساڭ قويدۇرۇۋېتىدۇ.

— ۋاي ئۆلەي! ئۇنداق بولسا قوي سويۇڭ، مەن ئوتۇن ياراي ئەمىسە!

تۇردىخان ئۆزىگە ياراشمىغان چاققانلىق بىلەن يامغۇرلۇق تۇن قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى. قۇباق پەنەر كۆتۈرۈپ قوي سويۇش ئۈچۈن ئامبىرغا ماڭدى.

تۇردىخان ئوت قالاۋاتقاندا، ئۆيگە ۋالاقلاپ سۆزلىگىنىچە ھېكىم كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئايال مېھمان بار ئىدى. تۇردىخان ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانغا سالام قىلدى ۋە تىنچلىق سورىدى:

— يۇقىرىدىن كەلگەن كادىر! — دېدى ھېكىم ئايالنى كۆرسىتىپ، — سارايغا باشلا، بول، يېكەنداز سال، سارايغا ئوت ياق!

تۇردىخان ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى قىلدى.

مېھمان سارايدا — كۆرپە ئۈستىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن تۇردىخان لامپا يورۇقىدا مېھمانىنى كۆزدىن كەچۈردى: مېھمان

تولىمۇ چىرايلىق ئىدى. بويۇن ۋە پېشانىلىرى سۈتتەك ئاق، مەڭزى ۋە لەۋلىرى قىزغۇچ، خۇمار كۆزلىرىنى قويۇق كىرپىكلىرى بېزىگەن، قۇلىقىدىكى ھال رەڭ ياقۇت كۆزلۈك ھالقىسى چىراغ يورۇقىدا يالتىراپ، سۈزۈك يۈزىگە قىزغۇچ شولا چاچاتتى. ئايال تۇردىخانغا كۇلۇمسىرەپ قاراپ، ھۆل بولغان چاچلىرىنى يېڭى ئايدەك ئەگرى تارغاق بىلەن تارىغاندا، نازۇك بارماقلىرىدىكى ئالتۇن ئۈزۈكلەر يالت ـ يۇلت قىلىپ كۆزنى چاقتى. تۇردىخان ئۆز ئۆمرىدە بۇنداق چىرايلىق ئايالنى كۆرمىگەچكە، ئاغزى ئېچىلغان پېتى قاراپلا قالدى.

ـــ ئېچىڭ كىرىدۇ ھوي، قاراۋېرەمسەن ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى ھېكىم تۇردىخانغا قاراپ، ـــ قانداق، چىرايلىق كادىرمىكەن؟

ـــ چىرايلىقكەن ! ـــ دېدى تۇردىخان راست گېپىنى قىلىپ.

ئايال قاقاقلاپ كۇلۇۋىدى، ئۇنچىدەك چىشلىرى ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق قىلىۋەتتى.

ئۆز ئۆيىدە بۇنداق چىرايلىق، خۇلۇق ـ نازى يارىشىملىق ئايالنى كۆرگەن تۇردىخانىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قورقۇنچ، بەدىنىنى تىترەك باستى. ئوچاق ئالدىدا پۇسۇرلاپ يۇرۇپ خۇدىنى يوقاتقان ھالدا «مېنىڭ قۇرۇنىمنى ئۆزىگە قارىتىۋالسىچۇ؟ قۇرۇان بۇ ئايالغا كۆيۈپ قالسىچۇ؟» دەپ ئويلىدى ئۇ. دەھشەتلىك خىيالىلار بىلەن بېشى گاڭگىرىغان ئايال قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمىگەن ھالدا بىرده ئۆيگە، بىرده قوي سويۇۋاتقان ئامبارغا يۈگۈرەيتتى.

مېھمان ئايال ھېكمىنىڭ پىكرى بويىچە قازان بېشىنى قولىغا ئالغان، قىزىل پوپايكىچان ھالدا تاكاسلاپ مېڭىپ يۇرۇپ تۇردىخانغا قازاننى تالاغا ئاچقتۇرۇپ ئۆرتەتتى. ئاندىن كېيىن كىردى ۋە ئاغىچىيۇغۇچ بىلەن غۇچۇرلىتىپ يۇدى. تۇردىخاننى يىراق ـ يېقىندىكى ئىشلارغا بۇيرۇپ يۇرۇپ بىردەمدىلا سەي

قورۇدى، پاقلان گۆشىنى قازانغا سالدى ـ دە، ھۇپپىدە ئىسسىغان سارايغا كىرىپ، ئەرلەر بىلەن بىر جوزىدا ئولتۇردى.

تالادا يامغۇر چاپقىداپ ياغماقتا، ھويلىدىكى دەرەخلەر ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلايدۇ، بىردە چىرقىرايدۇ، دەرەخ ئۇستىدىن توخۇلارنىڭ ئەنسىز قاقىلداشلىرى ئاڭلىنىدۇ. ئوچاق ئالدىدا ئوت قالاپ ئولتۇرغان تۇردىخان ئۇچۇن بۇ كىچە ئەجەب قورقۇنچلۇق، ئەجەب ئۇزاق تۇيۇلماقتا. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھۆل ئوتۇن پىژىلداپ كۆيۈپ، قازاندىكى گۆشمۇ پىشماي كېتىۋاتىدۇ. تېزرەك پىشسا، ئاۋۇلار يېيدىغانىنى يەپ تېزرەك كەتسە، تۇردىخان قۇباق بىلەن ئۆز ئۆيىدە يالغۇز قالسا، مۇنۇ ۋۇجۇدىنى چىرمىۋالغان قورقۇنچتىن تېزرەك قۇتۇلسا بولاتتى.

تۇردىخان مەشكە ئوتۇن سېلىش ئۇچۇن سارايغا كىردى، ھېكىم قولىغا ھاراق قۇيۇلغان پىيالىنى تۇتۇۋېلىپ سۆزلىمەكتە:

ــ مەن كىم بىلەمسەن؟ مەن بىر مىتە قۇرت، نېمىنى كۆرسەم غاجايمەن، تۇگىتىمەن. بىزدەكلەرنى دۇيجاڭ قىلىپ قويغىنى گۇڭشېنى تۇگەشسۇن دېگىنى بولمامدۇ ... ھەي قۇباق، ئېيتقىنە، سەن قۇرۇپ تۇگەشكەن قوناق شېخىمۇ؟ نېمىشقا بۇ دۇنياغا بىرەر يوپۇرماق بولسىمۇ تاشلاپ كېتەي دېمەيسەن؟ ... ــ ئۇ ۋارقىرايتتى، ئالىقانلىرى بىلەن جوزىغا ئۇراتتى. خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ قاقاقلاپ كۈلەتتى ... ئۇنىڭ كۈلكىسىگە ئەگىشىپ قۇباقمۇ، مېھمان ئايالمۇ قاقاقلىشىپ كۈلۈشەتتى، تۇردىخان قۇباققا قارىدى، قۇباق ئۆپكىدەك قىزارغان پىيالىسىنى ھېكىمنىڭ پىيالىسىگە تەگكۈزۈپ قويۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ ھېلىدىن ـ ھېلىغا ھاراق ئىچەتتى، يوغان ئاغزىنى ئېچىپ، ساپسېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، يۇمۇق كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ، ئايال مېھمانغا كۆز ئۇزمەستىن قارايتتى. مانا ئۇ مايلاشقان شەپكىسىنى ئېلىپ تاشلىدى، ئۇنىڭ شاپىقى ئېلىپ تاشلانغان توك تاۋۇزغا ئوخشاپ

قالغان بېشى چىراغ يورۇقىدا پارقىرايتتى.

— ئىچىمىز، تاڭ ئاتقۇچە ئىچىمىز ! — دېدى ئۇ پۇتۇن گەۋدىسىنى چايقاپ. تۇردىخانغا بۇگۈن مۇنۇ يېقىملىق ئېرى بىردەمدە سەتلىشىپ كەتكەندەك بىلىندى. «ھاراق دېگىنى ئادەم سەتلەشتۇرىدىكەن» دەپ ئويلىدى تۇردىخان.

مېھمان ئايال لېگەنگە گۆش ئېلىپ كىرگەندە ھېكىم ئۇيقۇغا كەتكەن، قۇباق بېشىنى تىزلىرى ئارىسىغا ساڭگىلىتىۋېلىپ ئۆزىچە پىخىلداپ كۈلەتتى. تۇردىخان قورقۇپ تىترەپ:

— گۆشنى ئەمدى كىم يەيدۇ؟ — دەپ ئايالدىن سورىدى.

— يەيمىز دېگەنلەر يېيىشەر ! — دېدى مېھمان ئايال كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ، — مەنمۇ ئۇخلايمەن.

— سىزنى مەن ئاپىرىپ قويىاي... — دېدى تۇردىخان دەرھال.

— مەن سىزگە مېھمان، مۇشۇ يەردە قونىمەن. يامغۇردا نەگە كېتەتتىم. قورقماڭ تۇردىخان، ئەنسىرىمەڭ تۇردىخان !

— دالان پاسكىنىراق ... بۇ يەردە مۇنۇ ئەر كىشىلەر ...

— ۋاي قورقماڭ، مەست دېگەن يېرىم ئۆلۈك، مەن يېتىۋېرىمەن ! — ئۇ تۇردىخاننىڭ ئىلتىپاتىنى كۈتمەيلا ئەڭ پاكىز يوتقان ـ كۆرپىلەرنى ئېلىپ ئۆزىگە ئورۇن سالدى ۋە تۇردىخانغا قاراپ:

— نېمە تۇرىسىز، كېلىڭ، ماۋۇلارنىمۇ ئۆز ئورنىدا ياتقۇزايلى ! — دېدى. دېرىزە تۇۋىدە ھېكىم، ئوتتۇرىدا قۇباق، نېرىقى تام تۇۋىدە مېھمان ئايال ياتتى. تۇردىخانغا بۇ ئۆيدىن ئورۇن تەگمىدى. ئۇ دالانغا چىقىپ كاڭدا تۇگۈلۈپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ قۇلىقى ئىچكىرىدىكى ئۆيدە ئىدى. سارايدىن خورەك، پۇشۇلدىغان ئاۋازلار كېلەتتى. تۇردىخان قۇباقنىڭ خورىكىنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بولغانىدى. بىردىنلا ئايال يېنىڭ يۆتەلدى ۋە شۇ ھامان قۇباقنىڭ خورىكى توختىدى. «قۇباق ئەجەب

سەتكەن، بۇ چىرايلىق كادىر ئايالنىڭ كۆڭلى تارتماس» دەپمۇ ئويلىدى. لېكىن، ئېرىنىڭ كۆز ئۇزمەي ئۇ ئايالغا تىكىلىشلىرىنى ئويلىغاندا، ئۇ خۇددى ئوق تەگكەن يولۋاستەك تولغىناتتى، بىرى خۇددى يۈرىكىگە قول سېلىۋاتقاندەك بىئارام بولاتتى. ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇراتتى ـ دە، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ قاراپ باقاتتى، ئىچكىرىكى ئۆي قاپقاراڭغۇ، ھەرقايسىسى ئۆز ئورنىدا، قۇباق بولۇشىغا خورەك تارتىپ ئوڭدا ياتاتتى. ئۇ قۇباقنى خورەك تارتقۇزماسلىق ئۈچۈن كىرىپ يېنىچە ياتقۇزۇشقا ئېڭىشتى. شۇ چاغدا قۇباق ئاغزىنى تامشىغىنىچە يېنىچە بولۇۋالدى، تۇردىخان قورقۇپ دالانغا قېچىپ چىقىۋالدى.

تالادا بوران قاتتىق گۈركىرىمەكتە، ھەممە تەرەپ قارا سىياھ چېچىۋەتكەندەك قاراڭغۇ. تۇردىخان تاڭدىن دېرەك ئېلىش ئۈچۈن تالاغا چىقتى. تاڭدىن بەلگە يوق، خورازلارمۇ تۇردىخان بىلەن قېرىشقاندەك جىمىپ كېتىشكەن. ئۇ سوغۇقتا تىترەپ تۇرۇپ ناله قىلدى: «خۇدايىم، نېمىشقا دۇنياغا سەت، چىرايلىق قىلىپ ئىككى خىل ئادەم يارىتقانسەن؟ چىرايلىق ئايالىلار رەھىمسىز، ئۇلار سەتلەرنى يىلاندەك چاقىدۇ. ئاچ بۆرىدەك قاسايدۇ. خۇدايىم ماڭا ئوخشاش بىچارىلەرگە ياردەم قىل، ئېرىمنىڭ كۆڭلىگە ئىنساب بەر...»

ئىشىك غاچ قىلىپ ئېچىلدى، پېشايۋاندا بىر قارا گەۋدە پەيدا بولدى، ئۇ تۇردىخاننى كۆردى:

ـــ ھەي، جىن تەپكەن، نېمىشقا دېرىزە مارايسەن؟ ئۇخلا ماڭ، كادىر ئايال بۇزۇلسىمۇ سېنىڭ ئىت ئۆلۈكى ئېرىڭگە ئاشمايدۇ. يۈگۈر ئۇخلا ! ـــ دېدى ئۇ. تۇردىخان ئۆيگە ماڭدى ۋە ھېكمىنىڭ سۆزىدىن تەسەللى تېپىپ ئىسسىق كاڭدا ياتتى، ياتتى ـ دە، كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى ... ئۇ قانچىلىك ئۇخلىدىكىن، چۆچۈپ ئويغاندى ۋە ئىچكىرىكى ئۆيگە قۇلاق

سالدى، ئۆيدىن پىچىرلىغان ئاۋازلار كىلىشكە باشلىدى ... لېكىن ئۆيگە كىرىشكە پېتىنالمىدى، ئۆي ئىشكى يېپىلغان، ئۆيده هېكىمنىڭ بار - يوقلۇقى تۇردىخانغا قاراڭغۇ ئىدى. ئۇ قورقۇپ پۈتلىرى تىترىگەن هالدا تاپسىدا زوڭزىنىپ ئولتۇردى ۋە قانچه قىلسىمۇ خورەكتىن باشقا تىۋىشنى ئاڭلىيالماي ئاخىر ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالدى.

يەرگە يېڭى يورۇق چۈشكەندە ئۇ مۈزلاپ ئويغاندى ۋە قۇباقنىڭ قاتتىق خورىكىنى ئاڭلاپ خۇشال هالدا سارايغا كىردى. لېكىن ئۇ يەردە ياتقانلارنى كۆرۈپ قورقۇپ ۋارقىرىۋەتتى، هېكىم يوق، قۇباق هېلىقى ئايالغا يېقىنلا يەردە ئۇخلاۋاتاتتى...

تۇردىخان ئۇچۇن يېتىمچىلىك، ئېغىر ئەمگەك، كىشىلەرنىڭ كەمسىتىشلىرى، قاۋۇلنىڭ تاياقلىرى، يېلىڭ - يالىڭاچلىق ... هەممىسى ئازاب ئىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ هەممىسى قوشۇلسىمۇ بۇگۈنكى ئازابنىڭ يېرىمىغا تەڭ بولاتتى. ئۇ ئازابقا چىدىماي ئولتۇرۇۋېلىپ، لەۋلىرىنى چىشلەپ قانىتىۋەتتى، چاچلىرىنى يۇلدى، كىيىملىرىنى يىرتتى...

كەچ كۇزنىڭ جۇدۇنلۇق كېچىسى مۇنۇ يۆلەنچۈكى يوق ئايالغا شۇنداق رەھىمسىزلىك قىلدى. «ۋاي خۇدايىم، كۇنچىلىك دېگىنى مۇشۇمىدۇ؟ نېمانچە ئازاب، نېمانچە ئاچچىق. دۇنيادا كۇنچىلىكتىنمۇ ئېغىر ئازاب بارمىدۇ - هە؟» دەپ ئويلىدى.

ئاسار كۇنى

بىراق، تۇردىخاننىڭ ئازابلىرى ئۇزاققا بارمىدى، «كادىر» ئايال كېتىش بىلەنلا خۇددى ياپراق ئۇستىدىكى تۇنجى قىرو كۇن نۇرىنى كۆرۈش بىلەنلا يوقالغىنىغا ئوخشاش، تۇردىخاننىڭ خاپىلىقىمۇ قۇباقنىڭ بىرلا ئىللىق كۇلكىسىنى كۆرۈپ يوقالغان بولدى.

www.uyghurkitap.com

— هە، نېمىشقا ئەمىسە ئۇ ئايالغا شۇنچىلا تەلمۈرىسىز؟

— مەست، مەست بولۇپ قاپتىمەن كالۋا، — دېدى قۇباق ئايالىنى تىنچلاندۇرۇش ئۈچۈن گەپ ياساپ، — سەن مەست بولۇپ باقمىغاندىكىن بىلمەيسەن. ئادەم مەست بولۇپ قالسا تىلى بىلەن كۆزىگە ئىگە بولالمايدۇ. بىلدىڭمۇ، مەستخۇش؟ شۇڭا مەستنىڭ تىلى بىلەن كۆزىدىن خاپا بولماسلىق كېرەك ...

تۇردىخاننىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپتى. ئۇ ئەمدى خۇدايىمدىن قۇباققا ئىنساب تىلەپ، ھېچ سۈرە بىلمىسىمۇ ناماز ئوقۇپ دۇئا قىلىدىغان بولۇۋالدى. «خۇدايىم، ئىلاھىم، — دەيتتى ئۇ تىترەپ تۇرغان ئالىقانلىرىنى ياشتىن ھۆللەشكەن يۈزىگە يېقىپ، — قۇباققا ھاراق ئىچۈرمىگىن، ئىچۈرسەڭمۇ مەست قىلمىغىن ...»

قۇباقمۇ ئەمدى قويۇۋېتىمەن دەپ ۋايسىمايدىغان بولۇپ قالدى. تۇردىخان بارلىق مېھىر - مۇھەببىتى بىلەن خۇددى كالا موزىيىنى ياخشى كۆرگەندەك، مېكىيان چۈجىسىنى ئاسرىغاندەك قىزغىنىش بىلەن ئېرىنى ئاسرىدى ... ئېرىنىڭ بىردەملىك خۇشلۇقى ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنى قىلدى. ھەتتا ئېرى ئۈچۈن موخوركا ئوراشنىمۇ ئۆگەندى، ئېرى كەلگۈچە بىر تەخسىگە تاماكا ئوراپ قويىدىغان، ھەر كۈنى ئېرى ئۈچۈن بىر پىيالە خام قايماق، ئىككى تۇخۇم تەييارلاپ قويىدىغان بولدى.

مۇشۇنداق تىرىشچانلىق بىلەن ئېرىدە مۇھەببەت پەيدا قىلىپ، مۇھەببەت لەززىتى بىلەن بەختلىك كۈن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئۆزىدە ئىشەنچ پەيدا قىلماقچى بولدى.

لېكىن، قۇباق ئۆيدە كەم بولاتتى. تۇردىخان لامپىنى چۆكۈرۈپ قويۇپ يېرىم كېچىگىچە پۇسۇرلاپ ئۇخلىمايتتى. «تىرىق» قىلغان ئاۋاز ئاڭلانسا ئىشىككە يۈگۈرەيتتى. لېكىن، قۇباق ئەمەس بولۇپ چىقاتتى. ئۇ كاڭدا ئېڭىكىنى ئالىقانلىرىغا قويۇپ خىيال سۈرەتتى: «... ھېلىقى چىرايلىق

ئايال قۇرۇاننىڭ كۆڭلىنى ئېلىۋالغانمىدۇ؟ نېمىشقا ھېكمەتنىڭ ئۆيىگە قاتارايدىغان بولۇۋالدى، دۇيجاڭ دەپ خۇشامەتنى قىلامدىغاندۇ، كۈندۈزى ئېتىزدا ئىشلەپ، كېچىسى دۇيجاڭنىڭ تېمىنى سوققىنى نېمىسى؟ مەست بولۇۋېلىپ يەنە ھېلىقى خوتۇنغا ھەجىيىپ قارامدىغاندۇ؟ خۇدايىم بالا بەرسە ئۆيدىن چىقماي بالىسىغا قارار ئىدى، خۇدايىم، ھېچ نەرسىدىن ئېيتمىغان خۇدايىم، بىر بالا يۈزى كۆرسەم ...»

تېگى يوق خىياللار، كۆلەڭگىدەك ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۈرگەن كۈنداشلىق، ئۆرتەۋاتقان ئىچ كۆيۈكى بىردەمدۇ ئارام بەرمەيتتى. ئۇ نېمىلا ئىش قىلسا ئازاتتى، ئۇنىڭ قولى ئىشقا، كۆڭلى غىزاغا تارتمايتتى، يىغلىغۇسى ھەتتا ئازابتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆلۈۋالغۇسى كېلەتتى ... شۇنداق قىلىپ، تاڭ ئالدىدا ئۇخلاپ قالاتتى. بىركەمدە ئويغانسا قۇباق ئىچكىرىكى ئۆيدە خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان بولاتتى.

ئۇنىڭ كۈنلىرى شۇنداق ئۆتەتتى. بۇ كۈنلەردە قۇباقنىڭ دەردى تۇردىخاننىڭكىدىن قېلىشمايتتى. ھېكىم دۇيجاڭ بولغاندىن كېيىن قۇباقنى تېخىمۇ بوزەك قىلىدىغان بولۇۋالدى. ھېكىم ئاشكارىلا:

— تۇردەكنى ھەيدە! يۇندىسىنى ئىت، تۇتۇنىنى بۇلۇت كۆرمەيدىغان قانجۇقىغا ئىچ ئاغرىتىپ نېمە قىلاتتىڭ! — دەيتتى. قۇباقنىڭ تۇردىخانغا ئىچى ئاغرىيتتى. ئايالىنىڭ كۆز يېشى، يېلىنىشلىرى ئۇنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىغان. قۇباق كەمستىش بىلەن يېلىنىش ئارىلىقىدا ئازابلانماقتا ئىدى. ھېكىم ئۇنى ئادەملەر توپلاشقان يەردە مازاق قىلاتتى. دۇيجاڭلىقىغا ئىشىنىپ تىللايتتى، پەس كۆرەتتى. قۇباق ئۇنىڭغا ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن كېچىلىرى ئۇخلىماي تېمىنى سوقاتتى. لېيىنى ئېتەتتى. يېڭى سېلىنمۇاتقان ئۆينىڭ ھەممە ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىنى قىلاتتى. لېكىن، ھېكىم ئۇنىڭغا قانائەت قىلمايتتى. ئۇنىڭ قۇباقتىن: بانكىدىكى پۇلى،

www.uyghurkitap.com

ئۆيىدىكى كېگىز - كېچىكى، قوتىنىدىكى قوي - كالىسى، توخۇ - تۇمان، مېۋە - چىۋە قاتارلىقلارنى تېخىمۇ كۆپ ئالغۇسى كېلەتتى. قۇباق ھازىر بۇرۇنقىدەك مەرد ئەمەس، سەۋەبى، تۇردىخان قۇباق ھويلىسىدىكى ھەربىر گىياھنىڭ ئۈستىدە تىك تۇراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھېكىم قۇباقنى كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا كەمسىتەتتى:

— ھە دېسىلا «ئاكاڭ قارىغاي» دەپ مەيدەڭگە ئۇرىسەن، — دەيتتى ئۇ قۇباقنى نوقۇپ قويۇپ، — نەرىڭ قارىغاي، ۋاي پاختەك، سەن كەچ كىرگۈچە ئىرغىتسىمۇ مېۋە تۈگۈل بىر تال سېرىق يوپۇرماقمۇ چۈشمەيدىغان دار، چوقچىيىپ تۇرغان قاقشال دەرەخ! بولمىسا ئۆيلەنگىنىڭگە شۇنچە يىل بولدى، ئەركەك ئۈجمىدەك كۆكلەيسەن، مېۋەڭ يوق. خوتۇنۇڭ چاشقان بالىسىدەك بولسىمۇ ... نېمە، خوتۇن تۇغماس دەمسىنا؟ سەن بىلەمسەن مەنمۇ؟ بۇرۇنقى ئېرىدىن بىر قىز تۇغقان خوتۇن ئۇ، ھەي، بولۇمسىز سىلقىم!

بۇ گەپلەر قۇباقنىڭ جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كېتەتتى. ھېكىمگە ئەگىشىپ قاقاقلاپ كۈلۈشكۈچىلەرنىڭ ئاۋازى تۇيۇقسىز چىققان گۈلدۈرمامىدەك ئاڭلىناتتى. مەسخىرە بىلەن قاراشلىرى نەشتەردەك سانجىلاتتى، توقماقتەك تېگەتتى. لېكىن، كىچىكىدىن تارتىپلا باشقىلارنىڭ ھاقارەت - كەمسىتىشلىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىرمۇ كىشىگە يېنىپ كۆرمىگەن، خورلۇققا كۆنگەن مۇلايىم دېھمان مازاقلار ئالدىدا شالاڭ - سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجىيىپ قويۇش، غولىنى قورۇپ گەجگىسىنى سىلاش، يەرگە قاراپ جىم تۇرۇۋېلىش بىلەن چەكلىنەتتى. لېكىن، ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن پۈتۈن ئەلىمىنى تۇردىخاندىن ئالاتتى. بۇ بوزەكنىڭمۇ بوزىكى بار ئىدى، ئۇ ئەمدى ئادەم ئۇرۇشنىمۇ ئۆگىنىۋالغان، ئايالىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— سەن تۇغماسمۇ، مەنمۇ؟ — دەپ سورايتتى.

ـــ مەن تۇغماس، مەن ! ... ئىللا ـ بىللا ! ئالدىنقى ئېرىدىن بالىسى بولغان دېگىنى يالغان !

ـــ يالغان؟ ۋوي ئاتاڭنى !...

قۇباق ئۇنى ئۇراتتى، تېپەتتى، تۇردىخان يىغلىماي ـ قاقشىماي، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، قۇباقنىڭ ئاياغلىرىغا چىرمىشىپ يالۋۇراتتى ...

تۇنۇگۇندىن باشلاپ پۇتۇن مەھەللىدە «ھېكىم دۇيجاڭ ئاسارغا چاقىرغۇدەك» دېگەن گەپ تارقىلىپ يۇردى، دۇيجاڭنىڭ خۇشامىتىگە كۆنگەن ئاياللار تاۋاق راسلاشتى، ئەرلەر مۇھىم ئىشلىرى بولسىمۇ توختىتىپ «ئاسارغا» قاتناشماقچى بولۇشتى.

بۇ يۇرتنىڭ ئادىتى شۇنداق، بىر يېڭى كىشى يېڭى جاي سالسا تام سوقۇلۇپ، كېسەكلىرى تەييارلانغاندىن كېيىن پۇتۇن مەھەللە خەلقى بىر كۈن ئۆملىشىپ يارەم قىلىپ، ئۆينىڭ ياغاچ ـ چەنزىسىنى چىقىرىپ، يېپىپ ـ توپىلاپ، ھەتتا سۇۋاپ قولدىن چىقىرىپ بولىدۇ، ئۇ كۈنى ئاياللار جاي سالغۇچىنىڭ ئۆيىگە تاۋاق ئەكىلىدۇ. پۇتۇن مەھەللە ئۇ جايغا يىغىلىپ كۆڭۈل ئېچىشىدۇ. مانا بۇنى يەرلىك تىلدا «ئاسار» دەپ ئاتىشىدۇ.

ئىش باشلانغان كۈنى پۇتۇن مەھەللە ئاياللىرى تاۋاق ئەكەلدى ۋە پۇتۇن مەھەللە ئىشلىدى. ھېكىمنىڭ بېغىدا توي بولغاندەك ئويۇن ـ كۈلكە، ناخشا ـ ئۇسسۇل قاينىاپ كەتتى. مەھەللىنىڭ ھەييارلىرى ئۆز نۆۋىتىدە قۇباقنىمۇ ئۇسسۇلغا تارتتى. ئۇسسۇلچى قۇباقنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، بىر قولىنى گەجگىسىگە قويۇپ، بىر قولى بىلەن تىزىغا شاپىلاقلاپ «بېقىشقان» بولۇپ تۇرۇۋالدى. ئۆمرىدە قولىنى كۆتۈرۈپ باقمىغان قۇباق قېچىشقا تەييارلاندى. شۇ چاغدا ھېكىم ئۇنىڭ مالىخىيىنى ئېلىپ چۆرۈۋەتتى. ئۇنىڭ ياغلىما قاپاقتەك پارقىراق بېشىنى كۆرۈپ ئەر ـ ئاياللار ھەممەيلەن قىيقاس ـ چۇقان كۆتۈرۈپ كۈلۈشتى. بۇ ئىش قۇباققا ئار

كەلدى. ئۇ مالىخىيغا ئېگىشىۋىدى. بىرى كەينىدىن ئىتتىرىۋەتتى، ئۇ دوڭۇلداپ بېرىپ ھېكمىنىڭ ئايالىنىڭ يېنىدا تۇرغان مېھمان ئايالنىڭ قۇچقىغا دۈملا يىقىلدى. كۆپچىلىك تېخىمۇ قاتتىق كۈلۈشتى.

— پاھ، تاپقان ئادىمىنى قارا، تازا چىرايلىقىنى — ھە! ...

— يارايسەن تازچاق، قويماي يېتىۋال!

— بېشىڭنى مەڭزىگە تەگكۈزۈپ قوي ...

قىيقاس — چۇقان ئىچىدە تەمتىرەپ قالغان قۇباقنى مېھمان ئايال سىلىق يۆلەپ، مالىخىيىنى كىيگۈزۈپ قويدى. بۇ ئايالنى تۇردىخان تونۇدى، قايسى كۈنى ئۆيىدە قونغان شۇ ئىدى. ھېكىم كۆپچىلىككە ۋارقىرىدى:

— خالايىق، ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار، ماۋۇ مېھمان ئايال بىزنىڭ قۇباق بىلەن بېقىشىپ ئويناپمەن دەيدۇ، ئىتتىرىڭلار، قۇباقنى قويۇۋەتمەڭلار، قۇتىگۈلنى چىقىرىڭلار، ھوي خوتۇنلار! ...

— تۇردىخانچۇ؟ ئۇ بىچارە نەدە يۇرىدىغاندۇ؟

— تۇردەك سارىڭ چۆنەكلىكىدە ... — دېدى ھېكىم ۋارقىراپ، — قاراڭلار، بىزنىڭ قۇباقمۇ چىرايلىق بولغاچقا ئۆزىگە قۇتىگۈلنى جۇپ قىلىپ تاللاپتۇ، ھا — ھا — ھا!...

قۇتىگۈل ئىسسىلىك ياقا يۇرتتىن كەلگەن چوكان قىزىرىپ — تاتىرىپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى. قۇباق بولسا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي بىردە غوللىرىنى قورۇپ، بىردە قېلىن كالپۇكلىرىنى مىتىلدىتىپ، بىردە ھەجىيىپ، بىردە ئۆڭۈپ — تاتىرىپ ئوتتۇرىدا تۇراتتى. كۆپچىلىك كۈلۈشەتتى، قىيقاس سالاتتى، بىردىنلا ئۇششاق بالىلارنىڭ ئارىسىدا بىر ئايالنىڭ ھۆڭرەپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بالىلار قىيقاس — چۇقان بىلەن ئۇنىڭ يىغىسىنى كۆمۈۋەتتى. يىغلىغان ئايال باغدىن چىقىپ ئۆيى تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى.

— تۇردىخان! — كۆپچىلىكنى يېرىپ چىققان قۇباق ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى.

— كۆچۈپ كېتەيلى! — دېدى تۇردىخان هويلىسىغا كىرگەندىن كېيىن قۇباققا مەھكەم ئېسىلىپ.

— تۇغساڭ بولمامدۇ؟ — دېدى قۇباق ئەلەم بىلەن ئۇنى ئۆزىدىن نېرى ئىتتىرىپ، — هېكىم مانا مۇشۇنداق قىلىپ يۇرۇپ سېنى قويدۇرۇۋەتمەكچى!

— مېنى قويۇۋەتمەڭ، بالا بېقىۋالايلى، مەن ئۇنىڭدەك چىرايلىق ئەمەس، مېنى سەت دەپ قويۇۋېتەمسىز، تۇغمىدى دەمسىز!

— خەقلەر مېنى بالا تاپالمايدىغان ئۆلۈك دەۋاتسا ...

— قويۇۋەتمەڭ، داخانغا ئوقۇتۇڭ!...

تۇردىخان ئۆپكە - ئۆپكىسىنى باسالماي يىغلىدى، قۇباققا ئېسىلاي دېسە ئىتتىرىۋېتىدۇ دەپ هويلىسىدىكى قېرى سۆگەتكە يۈزىنى يېقىپ، ئىچ - قارنى بوشىغۇچە ئۇن سېلىپ يىغلىدى ... باشقىلارنى كۈلدۈرگەن «ئاسار» مۇنۇ بوزەكلەرگە كۆڭۈل ئاغرىقى تېپىپ بەردى ...

سېغىزخان

تالا مۇشۇكى ئۆي مۇشۇكىنى قوغلاپتۇ.
(خەلق ماقالى)

تۇردىخان هاقارەتكە چىدىمايدۇ دادۇيگە هېكمىنىڭ ئۇستىدىن ئەرز قىلدى.

— مېنى قويدۇرۇۋېتىپ تۇغقىنىنى بەرمەكچى! — دېدى ئۇ دادۇي كاتىپىغا يىغلاپ، — قۇتىگۈلنى هەيدەۋېتىڭلار، ئۇ سېغىزخان، بىزنىڭ ئۆينى ئەگىپ شاراخلاۋاتىدۇ!

لېكىن، كاتىپ ئۇنىڭغا بەرگەن ۋەدىسىنىمۇ، تۇردىخانىنىڭ ئەرزىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى.

سېغىزخانىنى باشلاپ بىر كۈنى هېكىم قۇباقنىڭ هويلىسىغا كىرىپ كەلدى - دە، ئۆينى قۇتىگۈلگە كۆرسىتىپ:

ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ تۈزەشتۈرۈڭ، ئۆي سىياقىغا كەلتۈرۈڭ، ئۆز ئۆيىڭىزدەك باشقۇرۇڭ ! ـــ دېدى ۋە تۇردىخانغا قاراپ، ـــ ھەي تۇردەك غىدىڭ ـ پىدىڭ دېسەڭ قويدۇرۇۋېتىمەن، قۇتىگۈلنىڭ دېگىنىنى قىل، بولمىسا تاناۋىڭ يىپ ! ـــ دېدى. قۇتىگۈل ھىجايدى، تۇردىخان شۇمشەيدى، تىترىدى ...

قىبلىدىن تۈرۈلۈپ چىققان قارا تۇمان بوران بولۇپ يېتىپ كەلدى، قۇباقنىڭ پەيلى بۇزۇلدى، ئۇ ھەر كۈنى تۇردىخانغا:

ـــ خېتىڭنى ئالساڭ ئال، بولمىسا ئۆلىسەن ! ـــ دەيدىغان بولۇۋالدى. ھېلىقى ئاخشىمى «كادىر» دەپ قونۇپ كەتكەن ئايال راستلا ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلىدىغان بولۇۋالدى. ئۇ ئۆينى باشقىدىن تۈزەشتۈردى، لايچىلىق قىلدى، ھاكلىدى، يوتقان ـ كۆرپىلەرنى سۆكۈپ قايتىدىن تىكتى، قۇباقنىڭ ھەتتا تۇردىخاننىڭ كىيىملىرىنى يۇدى، دەزمال سالدى. تۇردىخان ئەمدى ئۆز ئۆيىگە ئەيمىنىپ كىرەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۆز ئۆيىدە تۇردىخانغا سۇ چېچىپ ھويلىلارنى سۈپۈرۈش، ئوچاققا ئوت قالاش، كىر يۇسا يۇندى تۆكۈش، تېزەك چاپلاش، كۇكۇم يېيىتىشتىن باشقا ئىش قالمىدى. ئۇ ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىزدا ئىشلەيتتى، ئادەملەرگە ئارىلاشمايتتى. كەچتە قۇتىگۈلنىڭ ئوخشىتىپ ئەتكەن تامىقىنى خۇددى زەھەر يېگەندەك ئازاب بىلەن يەيتتى... كەچتە قۇتىگۈل ھېكىمنىڭ ئۆيىگە كەتكەندىن كېيىن، كاڭدا يېنىچە يېتىۋېلىپ تېگى يوق خىياللار دېڭىزىغا غەرق بولاتتى. ئۇ نۇرغۇن ئويلايتتى. لېكىن، ھېچ خىيالنىڭ ئاخىرى بولمايتتى. ئۇنىڭ پىكرى چېچىلغان، ئۆزىچىلا سۆزلەيدىغان، يالغۇز يەردە يىغلايدىغان بولۇپ قالدى. سېغىزخان بۇ ئۆيگە بىر شۇملۇقتىن خەۋەر ئەكەلگەن ئوخشايدۇ، ئۇ كەلگەندىن بېرى تۇردىخاننىڭ بەدىنى كۈيۈشمەكتە، ئۇ ئەمدى ئېتىزغا ماڭدىم دەپ باشقا ياقلارغا كېتىدىغان، بەزىدە تۇپراق بېشىدا ھېلىقى ئۆلگەن بالىسىنىڭ بېشىدا سائەت ـ سائەتلەپ ئولتۇرىدىغان بولۇۋالدى ...

بىر كۈنى چۈشلۈكى زاراتگاھلىقتا ئۇنى ۋالىم كۆرۈپ قالدى. ئۇ غۇۋزمەك بۇرۇتىنى يىمىرىپ چىشلىدى ـ دە، ئاچچىق بىلەن:

ـــ ھېلىقى سەتەڭنى نېمىشقا تاياق بىلەن ئۇرۇپ چىقارمايسەن ! ـــ دېدى.

ـــ قۇرۇان ... ئۇنىڭغا بولۇشۇۋاتسا ...

ـــ سارالڭ تاز ! ـــ دېدى ۋالىم غەزەپ بىلەن، ـــ ھېكىم تېخى كۆپچىلىككە ئاشكارىلا ئاشۇ سىڭلىمنى قۇباققا چاتمەن دەپ يۈرگۈدەك. كىم بىلسۇن ئۇ ئاتا باشقا، ئانا باشقا سىڭلىسىمۇ تېخى ! قونامدۇ؟

ـــ ياق، كەچتە كېتىدۇ ...

ـــ نېمە قىلىدۇ ئۆيۈڭدە؟

ـــ ھېكىمنىڭ خوتۇنى يېگىنىگە چىدىمىغان ئوخشايدۇ، قورساق باقىدۇ شۇ ! ھۆكۈمەتكە ئېيتايلى ! ـــ دېدى تۇردىخان ئولتۇرۇشقان كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ، ـــ ھۆكۈمەت بولغاندىكىن ...

ـــ قېنى ئۇ ھۆكۈمەت؟ ـــ دېدى ۋالىم قوللىرىنى شىلتىپ، ـــ ھۆكۈمەت بار بولسا ھېكىمنى بىزنىڭ بېشىمىزغا چىقىرىپ قويىاتتىمۇ؟

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە، ھۇرپىيىپ تۇرغان غۇۋزمەك قاشلىرى ئاستىدىكى بۆرتۈپ چىققان كۆزلىرىنى تۇردىخانغا ئالايىتتى ۋە قولىنى ھاۋادا قىلىچتەك بىر سىلكىدى ـ دە، ئېتىز تەرەپكە كەتتى.

ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بىر چۈشلۈكى ۋالىم قۇباقنىڭ ھويلىسىغا كىردى. ھويلىدىكى ئوچاقنىڭ ئالدىدا لەڭمەن ئېتىۋاتقان قۇتىگۈل ۋالىمنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ ئورنىدىن تۇردى.

ـــ كەلسىلە ! ـــ دېدى ئۇ ئۈزۈن چاچلىرىنى كەينىگە تاشلاپ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— سىڭلىم، سىز بۇ ئۆيگە كىمنى پاناھ تارتىپ كىرىپ - چىقىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوردى ۋالىم قۇتىگۈلگە تىكىلىپ، — بىزنىڭ بۇنى بىلگۈمىز كېلىۋاتىدۇ؟

— ھېكىم ئاكام ... ھېكىم دۇيجاڭ ... — دېدى قۇتىگۈل ھودۇقۇپ - تاتىرىپ ۋە تىرىنقىنى تاتىلىدى.

— ھېكىم دۇيجاڭ نېمە دېدى؟ قۇباققا تۇردىخانىنى قويدۇرۇۋېتىپ سىزنى ئېلىپ بېرىمەن دېدىمۇ ياكى ...

— ئۇنداققۇ دېمىدى، — دېدى ئايال دۇدۇقلاپ، — ھېكىم دۇيجاڭ ئانامنىڭ شىرەم تۇغقىنىكەن، مەن ئەردىن ئايرىلىپ كېتىپ ئىگە - چاقىسىز قالغاندىن كېيىن ... كۆچۈرۈپ ئەكىلىۋالدى ... قۇباق ئاكام ئاغىنىسىكەن، ئەمدىزە ئىش - پىشىغا قارىشىپ بېرىڭ دېگەچكە ...

— ھىم! — دېدى ۋالىم ئايالنىڭ بىچارە قىياپىتىگە سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن ئىچ ئاغرىتىپ، — ئۇنداق بولسا كۇن ئېلىڭ، مۇشۇ يەرلىك بولۇپ كېتەرسىز بەلكى. بىلدىم، سىزنى ئۆز ئۆيىگە پاتۇرالمىغان گەپ، لېكىن مۇنۇ بىچارىلەرنىڭ ئۆيى بۇزۇلۇپ يۇرمىسۇن، تۇردىخان مەستخۇش بولسىمۇ ئېرىگە كۆڭلى بار. مەن ئەقىللىق، مەن چىرايلىق، مەن ئوڭلۇق دەپ بوزەكنى چەيلەشكە بولمايدۇ. خەير، باشقا گەپىم يوق!

بولۇنغان گەپ مۇشۇ، لېكىن ھېكىم ۋالىمنىڭ بۇ ئىشىنى ئۆز يولىدا چۈشەنمىدى. ئۇ قۇباقنى كۇشكۇرتۇپ:

— ئەخمەق، ۋالىم بىكارغا كىرەمدۇ، مۇشۇ تۇردىخان ھال ئېيتقان گەپ، ئەمدى ئۇ پۇتۇن مەھەللىگە قۇباق قۇتىگۈل بىلەن ... دەپ ئۇستۇڭدىن گەپ - چۆچەك تارقىتىدۇ!

— تارقاتسا مەيلى، — دېدى قۇباق ئويلىنىپ تۇرۇپ، — مەن قۇتىگۈلگە يامانلىق قىلمىدىم ... ئۇنى كادىر دېۋىدىڭ، يالغانچى! ...

— نېمە، ئۆزۈڭنى نەگە قاچۇرىسەن، ھېلىقى كېچىسى ...

قۇباق غولىنى قورۇپ قويۇپ ھىجايدى:

— مەن مەست بولۇپ قاپتىمەن ... كىم مېنى ئۇنىڭ يېنىغا ياتقۇزۇپ قويدى؟ بىرى سۆرىگەندەك قىلدىغۇ؟...

— مەستچىلىك دېگەن شۇ. ئۇنىڭغا چېقىلغانسەن ... ئۇ ماڭا ئەرز قىلدى پېقىش ! — ھېكىم ئۇنىڭغا چاقچاق بىلەن ئەمەس، بۇيرۇق ئاھاڭدا شۇنداق دېدى.

— ئەمدى تۇردىخاننى قويۇۋەت ! بولمىسا ئىش يوغىنايدۇ. مەن سېنى تۇغقىنىمغا چېقىلىدۇ دەپ ئويلىمىغان، ئەمدى ئۇنى ئالىسەن، قېنى ئالماي باقە !

— قۇتىگۇلنى؟ — قۇباقنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى. قۇتىگۇلنىڭ ئەتىر پۇراپ تۇرغان بەدىنى، چىرايلىق ھۆسنى، يېقىملىق كۈلكىسى، «قۇربانۋاي» دېيىشلىرى يادىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بەدىنىدە گۈزەل ئايالغا ئىنتىلىش تۇيغۇسى ئوت بولۇپ يېنىشقا باشلىدى. ھېكىم ئۇنى دەرھال سەزدى:

— قۇتىگۇلنى ئالساڭ، تاز بېشىڭغا گۈل ئۇنگەن بولىدۇ پېقىش، دۇنيانىڭ راھىتى نېمىدە؟ ياخشى تاماق، ئىسسىق ئۆي، ئوبدان كىيىم، كۆڭۈللۈك ئويۇن، گۈزەل ئايال ... ھەي تاز، ياۋاشلىقىنىڭمۇ چېكى بار. پۇل دېسە بار، بىلىمەن، تۇردىخان پىخسىق سېنى باي قىلىۋەتتى، مال ـ ۋاران، ئۆي ـ جابدۇق دېگىنىڭ تۇرۇپتۇ، بانكىدا ئۈچ مىڭ كوي پۇلۇڭ بار ...

قۇباق خۇشال بولۇپ سېرىق، شالاڭ چىشلىق يوغان ئاغزىنى يۇمالماي قالدى. ئۇ غولىنى قورۇپ قويۇپ:

— تېخى ساندۇقتا ئون كىيىملىك ئېسىل رەخت، قول سائىتى ...

— ھىم ! — دېدى ھېكىم قىزىقىپ، خۇددى قۇباقنىڭ بايلىقىنى ھازىرلا يۇتۇۋالىدىغاندەك ئاچ كۆزلۈك بىلەن، — پۇل دېگەن نېمە، بىلەمسەن؟ پۇل دېگەن چىراي، ئەقىل، مەنسەپ، مىجەز ـ خۇلق ! پۇل دېگەن ئىنساندا بولىدىغان ئەڭ گۈزەل نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ! تۇردىخان ساڭا شۇنىڭ ئۈچۈن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يېپىشقان، هازىر قۇتىگۈلمۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ساڭا ئاشىق!

— ئاشىق! يالغانچى... — دېدى قۇباق ئىشەنمەي.

— سەن كالۋا تاز، ئاياللارنىڭ كۆڭلىنى بىلەمسەن؟ شۇنچە ئەگىپ يۈرسە قېنى كۆزۈڭنى سالماپسەن. بېشىڭغا بەخت قۇشى قونسا قۇيت دەپ، ھۆپۈپ قونسا ھېچىيەردىغان تازدە، سەن! ھا ـ ھا ـ ھا...

ئەتىسى ئەتىگەنلىكى قۇباق تۇردىخانىنى ئېتىزغا ئاچىقىپ كەتتى، ئىككىسى بىردەم قوناق چاپتى ـ دە، قۇباق تۇردىخانغا قاراپ:

— ھوي راست، دۇيجاڭ كەلگىن دېگەنتىغۇ، سەن ئىشلەپ تۇرغىن، مەن ھازىرلا كېلىمەن! — دېدى. تۇردىخان قۇباققا ئىشىنەتتى. ئۇ كۈلۈپ قويۇپ:

— سىز كەلگۈچە مۇشۇ سولنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈۋېتىمەن، — دېدى.

قۇباق ۋېلىسىپىت بىلەن ئۆيگە كەلدى. ئۇنىڭ ھويلىسىدا دېگەندەك قۇتىگۈل ئوسما قويۇۋاتقانكەن. قۇباق ئۆينى ئاچتى. قۇتىگۈل ئۆيگە كىردى ۋە قۇباققا سۇركەلدى. قۇباقنىڭ قوپال پۇت ـ قولى بەزگەكتەك تىترىدى. قېلىن كالپۇكلىرى ھازىرلا سارقىپ چۈشۈپ كېتىدىغاندەك كۈيۈشۈپ، ئاغزى گەپكە كەلمىدى. ئۇنىڭ ھالىنى بايقىغان ئايال يۇمشاق قوللىرى بىلەن قۇباقنىڭ قولىنى تۇتتى.

قۇباقنىڭ بەدىنىگە ئوت كەتكەندەك بولدى. ئۇ قۇتىگۈلنى باغرىغا باستى ...

— تۇردىخانىنى قويۇۋېتىشكە ۋەدە بېرىڭ، — دېدى قۇتىگۈل ئەركىلەپ.

— بۇگۈنلا خېتىنى بېرىمەن، ئۈچ تالاق قىلىمەن، — دېدى قۇباق ئايالىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ.

— يارايسەن پاخشەك!

قۇباق چۆچۈپ دېرىزىگە قارىدى، ئىنچىكە بۇرۇتلىرىنى

پارقىرىتىپ، خۇمار كۆزلىرىنى ئويناتتىپ ھېكىم قاراپ تۇراتتى ...

كۆڭۈل

كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرمەڭ،
كۆڭۈل ھەر جايغا باشلايدۇ...
(خەلق ماقالى)

شۇنىڭدىن كېيىن قۇباقنىڭ تۇردىخانىنى كۆرەرگە كۆزى قالمىدى. دۇنيادا ئەڭ يىرگىنچلىك ۋە سەت ئادەم مۇشۇ تۇردىخان بولۇپ قالدى. بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل بۇرۇن ھاياتىدىكى ئەڭ لەززىتى تۇيۇلغان مۇنۇ ئايالنى بىر كۈندىلا يىرگىنچلىك نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن قانداق كۈچ ئۇ؟ قۇباق شۇ كېچىسىلا ئاشۇ غايىب كۈچنىڭ قۇتراتقۇلۇقى بىلەن غالجىرلاشتى. تۇردىخاننىڭ ئورۇن - كۆرپىسىنى (ئىككىسى بىللە ياتىدىغان)، مايلاشقان ئىككى ياستۇق، گۈلى ئۆچكەن تەكىيە بىلەنلا باراڭ ئاستىغا ئاچىقىپ تاشلىدى. كىيىم - كېچىكىنى كاللەك - كاللەك قىلىپ پىرقىرىتىپ ئاتتى، ھەتتا تۇردىخان خېمىر يۇغۇرىدىغان تەڭنە، تاماق يەيدىغان قاچا - قۇچىلارنىمۇ چاقتى ...

— ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ئۆلەمسەن، خېتىڭنى ئالامسەن؟

— ئۆلىمەن، ئۆلىمەن ... — دېدى تۇردىخان ئۇنىڭ ئاياغلىرىغا چىرمىشىپ.

— مانا ئەمىسە ! — قۇباق ئۇنى تەپتى، دەسسىدى ... تاياققا چىدىمىغان تۇردىخان ئاخىر:

— ئالاي، خېتىمنى ئالاي ! ... — دەپ ناله قىلدى.

نەسىھەت، سالا - سۈلۈ، پوپوزىلار كار قىلمىدى. ئاربىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ھېكىم دۇيجاڭنىڭ رۇخستى بىلەن ئۇلارغا ئاجرىشىش خېتى كېسىپ بېرىلدى. تۇردىخان ئۆزىگە تەگكەن ئۆي - جابدۇق، كىيىم - كېچەك، ئىككى

قوي، ئۇن ۋە ئاز ـ تولا نەق پۇلنى ئېلىپ بىر مەخسۇس ھارۋا بىلەن شەھەرگە ئۆزىتىلدى...

تويدىن كېيىن قۇباقنىڭ ھاياتى باشقىچە تۇس ئالدى، كىيىملىرى پاكىز، قول، بويۇنلىرى خېلى سۇزۇلگەن، گەپلىرى خېلى سىلىق ـ سىپايە بولۇپ قالغان. بىراق، ئۆيدە قىلىدىغان ئىش بۇرۇنقىدىن كۆپەيدى: ئۇ كېلىپلا كىيىم يۆتكەيتتى، پۇت ـ قولىنى، بويۇنلىرىنى ئەتىر سوپۇن بىلەن يۇياتتى. ئاندىن كېيىن ئېھتىيات بىلەن قۇتىگۇل ئۆگەتكەن بويىچە يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى ۋە ئالدىغا كەلگەن لەززەتلىك تاماقنى بۇرۇنقىدەك شالاپ ـ شۇلۇپ قىلماستىن ئاستا ۋە ئاز ـ ئازدىن يەيتتى. تاماقتىن كېيىن كاڭدا ئېغىناپ يېتىشقا رۇخسەت قىلىنمايتتى. چۈنكى ئۇ داسلاردىكى يۇندىلارنى، دۆۋىلەنگەن ئەخلەت ـ كۈللەرنى بەلگىلەنگەن جايغا ئاپىرىپ تۆكۈشى، ئاندىن كېيىن تۈگنى سۇ بىلەن تولدۇرۇشى، كالا ساغقۇچە موزاي تۈتۈپ بېرىشى، ئوچاقتا ئوتۇن تەييارلىشى، يېرىم كېچىگىچە كۆكتات ئاقلىشى، چوڭراق كىر ـ قاتلارنى مۇجۇپ سىقىشى لازىم. ئىش كۆپ، تەلەپ قاتتىق بولسىمۇ ئۇ ئار ئالمايتتى. بىراق ھەر كۈنى يوتقانغا كىرىشتىن بۇرۇن بويۇن ۋە پۇت ـ قوللىرىنى سوپۇنلاپ يۇيۇشى، ھەر ھەپتىدە ئىچ كىيىم يۆتكەش، تېخى تاماقنى ئاز ـ ئازدىن يېيىشى، شالاپ ـ شۇلۇپ قىلماسلىق، پۇتلىرىنى پۈكۈپ ئىختىيار ئولتۇرۇش، ئىشقىلىپ قانداق قىلسىمۇ بولمايدىغان ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلار ئۈستىدە ئايالدىن نەسىھەت ئاڭلاش، ئايالنىڭ دېگىنىنى قىلماي قويسا ئايالى ئۇنى سەتلەش، سىلكىش، تىللاش ھەتتا نوقۇشلاپ قويۇشلار ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر چوڭ ئاۋارىچىلىك ۋە ئارتۇق يۈك بولۇپ تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئايالى ئۇنىڭغا خۇددى سېركىچى مايمۇنغا ھەركەت ئۆگەتكەندەك تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى بىرمۇبىر، بەزىدە يۇمشاق، بەزىدە قاتتىق يوللار بىلەن ئۆگىتەتتى ...

لېكىن، نېمىلا بولمىسۇن، قۇباق ئايالىدىن رازى، ئۆزىنى بەختلىك ۋە تەلەيلىك ھېسابلايتتى:

— ھېكىمنىڭ بۇ ياخشىلىقىنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن، — دەيتتى ئۇ قۇتىگۈلنىڭ نازۇك بارماقلىرىنى ئويناپ تۇرۇپ — ئۇنى كۆندە مېھمان قىلسامۇ ھەققى تۆگمەيدۇ!

— ئىش - كۆشلىرى بولسا قارا كۆچىكىزنى ئايىماڭ، پات - پات بېرىپ نېمە ئىشلىرىڭ بار، سەن بولساڭ دۇيجاڭ، يېتىشەلمەي قالساڭ ھايت دەپ قوي دەپ ئاغزى يۇمشاقلىق قىلىڭ، — دەيتتى قۇتىگۈل.

قۇباقنىڭ بىر كۈن ئاڭلىغان ئاھانىتى قۇتىگۈلنىڭ بىر ئەركىلەپ قويۇشى ياكى سۈركىلىپ قويۇشى بىلەن تۈگەيتتى. بەزىدە قۇباق مۇشۇ گۈزەل مېنىڭ ئايالىم دېيىشكە ئىشەنمەيمۇ قالاتتى. ئۇنداق چاغلاردا ئۇ ئۆزىنى يات ئادەم ئالدىدا ھېيىققان بالىدەك يوچۇن ۋە ياسالما تۇتاتتى. مانا شۇنداق ۋاقىتلاردا قۇتىگۈل سەزگۈرلۈك بىلەن ئۇنىڭغا بۇيرۇتما بۇيرۇيتتى:

— بۇگۈن ئاخشام مېھمان چاقىرىمەن، راست، سىزگە دېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، كىملەر دەمسىز؟ ھېكىم ئاكام ئەر - خوتۇن، ياقۇپ ئەر - خوتۇن، باقى ...

قۇباق نېمىمۇ دېيەلمىسۇن؟ قۇتىگۈلنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلاتتى، ئالدىرىتاتتى، ئۆيگە كېلىپ قوي سويىاتتى، ماگىزىندىن تاتلىق - تۇرۇم ئەكىلەتتى، سەۋزە قىراتتى، سەي ئاقلايتتى، مېھمانلار كېلىپ بولغۇچە ئۇ تېپىرلاپ ئىشلەيتتى، كۆڭلىدە بەزىدە خاپا بولاتتى. كەتكەن پۇل، بولۇۋاتقان چىقىمغا چىدىمايتتى. بەزىدە قۇتىگۈل ئۇنىڭ جان كۆيدۈرۈپ قىلىۋاتقان ئىشىدىن قۇسۇر تېپىپ قاتتىق كايىغاندا بولسا ھەممىدىن ۋاز كېچەتتى. شۇنداق چاغلاردا مۇلايىم، مېھرىبان تۇردىخان يادىغا كېلەتتى - دە، يۇرىكىنىڭ بىر يېرى «پىژ» قىلىپ قالاتتى. لېكىن، سەزگۈر قۇتىگۈل قۇباقنىڭ ئۇزاق مەيۇسلىنىشىگە يول قويمايتتى،

خالىي جايغا تارتىپ ئويناقلاپ تۇرۇپ:

ــ ئاغزىڭىزنى ئېچىڭ! ــ دەيتتى. قۇباق ئاغزىنى يوغان ئاچاتتى، قۇتىگۈل ئۇنىڭ ئاغزىغا بىر تال كەمپۇت ياكى قەنت سېلىپ قويىاتتى ۋە مەڭزىنى بوشلا چىمداپ قويىاتتى. مانا بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ ھەممە خاپىلىقى كۆتۈرۈلۈپ كېتەتتى ۋە تۇرمۇش ئۇنىڭغا چەكسىز گۈزەل، ئاغزىدىكى كەمپۇتتەك تاتلىق بىلىنەتتى ۋە شۇ شېرىن ھايات ئۇچۇن ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ، بىر بۇلۇڭدا پۇكلىنىپ يېتىپ تاڭ ئاتقۇزاتتى. مېھمانلار ئۇنىڭ قويىنى يەپ، ھارىقىنى ئىچىپ، ئۆيىنى چەيلەپ، چىنە ـ قاچىلىرىنى چېقىپ، ئۇنى ئاز دەپ ئۆيىدە قونۇپ ... نېمىلەر قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمەيتتى. ئەتىسى قۇتىگۈل ئولتۇرۇشنىڭ قانداق ئاخىرلاشقانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىنلا ھەممىنى بىلەتتى ۋە شۇنداق بوپتۇ دەپ چىن كۆڭلىدىن ئىشىنەتتى ۋە خۇشال بولاتتى ...

ھاياتى بەختسىزلىك بىلەن خورلىنىۋاتقان بىر ساددا ئىنسان ئۆزىنى بەختلىك قىلىپ كۆرسىتىشكە تىرىشۋاتسا بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟ مازاق قىلىپ كۈلگۈلۈكمۇ؟ ياكى ئۇنىڭ ساختا بەختىنى تەبرىكلىگۈلۈكمۇ؟ ... ۋە ياكى ئۇنىڭغا ئالدانغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپ، ئۇنىڭ ھاياتىنى كۆڭۈلسىزلىكلەر بىلەن تولدۇرۇۋەتكۈلۈكمۇ؟ ... ۋالىم، بۇ ئادەمنى قىينايدىغان سوئاللارغا خېلى ئۇزاق جاۋاب ئىزدىدى. ئاخىر نومۇس، ۋىجدان ئۇنى قۇباقنىڭ ھويلىسىغا ئاخىرقى قېتىم ئەكىردى.

ئۇ كىرگەندە قۇباق ئايالى داسقا چىلاپ بەرگەن داستىخان، ئەدىياللارنى مىجىپ ئولتۇراتتى:

ــ تۇردىخان چىقىپتۇ قۇباق! ــ دېدى ئۇزاق جىم تۇرغاندىن كېيىن، ــ نېمىشقا چىرايىڭنى پۇرۇشتۇرىسەن؟ ئالجىپ قالاي دەپتۇ، قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمەيدۇ، سېنىڭدىن ئالغان مال ـ مۇلۇكنى قانداق يوقاتقانلىقىنىمۇ بىلمەيدۇ.

كۆرسەك ئىچىك سىيرىلىدۇ، ئادەم چىرايى يوق!

— سارا! — دېدى قۇباق قېلىن كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ، — سارا ئۇ!

— سارا! — دېدى ۋالىم غەزىپىنى باسالماي، — سەن قانچىلىك نېمىدىك؟

ئۇنىڭ توشقانىنىڭ كۆزىدەك بۆرتۇپ چىققان كۆزلىرى قۇباقنى تىكىلدى، ھۇرپىيىپ تۇرىدىغان بۇرۇتلىرى ئاستىدىن غەزەپلىك سۆزلەر چىقىشقا باشلىدى:

— ئىنسان پۇل بىلەن ئەمەس، نوموس، ۋىجدان، ئىنساب بىلەن قەدىر - قىممەت تاپىدۇ. سەن ئۆيۈڭگە مېھمان كەلسە نېمىشقا مېھماندىن بۇرۇن مەست بولۇپ قالىسەن، نېمىشقا دائىم تام تۆۋىدە ياتىسەن، خوتۇنۇڭ ۋاپادار بولسا سېنى نېمىشقا كېچىچە تالاغا چىقىرىۋېتىدۇ؟

— ئۆزۈم چىقىپ كېتىپتىمەن، مېنى ئىزدەپ بارمىغان يېرى قالماپتۇ. قورقۇپ باغقا كىرەلمەي، مېھمانلار كەتكەندىن كېيىن كېچىچە ئۇخلىماي يىغلاپ چىقىپتۇ.

— مانا، مۇشۇ گەپلەرگە ئىشەنگەن بولغاندىكىن سەن ئۆزۈڭ قىپقىزىل سارا. مەن ئۆگزىدە ياتقان، ھەممىنى كۆردۇم. سەن ئەخمەق ئۆيۈڭدە مەست بولۇپ يىقىلىپسەن، مېھمانلار ئۇزىغاندىن كېيىن ھويلاڭغا ھېكىم يەنە كىردى، سېنى ھاپاش قىلىپ باغقا ئاچىقتى، ئاندىن كېيىن ... ئاندىن كېيىنكىسىنى ئۆزۈڭ چۈشىنىۋال ... سەن قۇباق، يىلاننى ئاغىنە تۇتىدىغان، ئالۋاستىنى مەشۇق دەيدىغان بىر ئىلەشمەن ئىكەنسەن ... — ۋالىم شۇنى دېدى - دە، قولىنى بىر سىلكىپ تالاغا چىقىپ كەتتى. قۇباق ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ئالايدى ...

قۇباق ئۇچۇنمۇ ئازابلىق كۈنلەر باشلاندى. ئۇنىڭ نە ئۇيقۇسى، نە ئىشتىهاسى قالمىغان، جاھان كۆندىن - كۈنگە قاراڭغۇلىشىپ كېتىپ بارغاندەك، بىر يوشۇرۇن كۈچ ئۇنى بوغۇۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ كۆڭۈل يارىسىنى

قوتىگۇلىنىڭ يېقىملىق كۈلكىسى، ئەركىلەشلىرىمۇ، ھېكمىنىڭ قوپال، لېكىن سەمىمىي چاقچاقلىرىمۇ ساقايتالماس ئىدى.

ئۇ كوچىغا چىقسا باشقىلار ئۇنى مازاق قىلىشىپ كۈسۈرلىشىۋاتقاندەك، ئۆيگە كىرسە ھېلىقى ئوماق ئايالى «مەن سېنى مانا مۇشۇنداق خورلايمەن، سەن بۇ خورلۇققا چىدىشىڭ كېرەك» دەۋاتقاندەك بىلىندى. «قانداق قىلسام بولىدۇ، — دەپ ئويلايتتى ئۇ كېچىلىرى ئوخدا يېتىپ، — مۇنۇ ۋاپاسىزنى بوغۇۋېتىپ، ھېكمىنى بوغۇزلىۋېتىپ دەريا‌غا سەكرەيمۇ؟ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادەملىرىم ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلىۋاتسا، بۇ دۇنيانىڭ يەنە ئارزۇلىغۇدەك نېمىسى قالدى؟...»

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ لامپا ياندۇرۇپ، يېنىدا يېنىك نەپەس ئېلىپ ئاپپاق مەيدىلىرىنى ئېچىۋېتىپ خاتىرجەم ئۇخلاۋاتقان قۇتىگۇلىنىڭ قويۇق ۋە توم چاچلىرىنى تۇتتى، چاچلارنى ئاپپاق بوينىغا ئاستا ئوردى، توم چاچلارنى سىرتماق قىلىپ بىرلا بوغسا، دۇنيادا ئۇنى ئازابقا سالىدىغان ئايال تۇگىگەن بولىدۇ. ئاندىن كېيىنچۇ؟ دۇنيا شۇنىڭ بىلەن لەززەتلىك بولالامدۇ؟ ياق، قۇتىگۇلسىز ياشاش قۇباق ئۇچۇن ئازابلىق، لېكىن نېمىلا بولمىسۇن قۇتىگۇلىنى ... ئۇنىڭ قوللىرى تىترىدى، كۆزلىرىدىن لۆمۈلدەپ ياشلار ئاقتى. ئۇ خۇددى يىغىسىنى بىرى كۆرۈپ قالىدىغاندەك دېرىزىگە قارىدى. ئۇ دېرىزىگە قاراپ چۆچۈپ كەتتى. بىرى ياپىلاق ۋە سەت يۈزىنى ئەينەككە يېقىپ راستتىنلا قاراپ تۇراتتى. قۇباق ئايالىنىڭ چاچلىرىنى قويۇۋېتىپ تالاغا يۈگۈردى:

— تۇردىخان!

تۇردىخان قاراڭغۇدا كۆزدىن غايىب بولدى، قۇباق ئۇنى قوغلىدى، تۇردىخان مەھەللە سىرتىدىكى قەبرىستانلىققا كېلىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

قۇباق قايتىپ كەلگەندە قۇتىگۇل دۇم يېتىپ يىغلاۋاتاتتى.

— نېمە بولدۇڭ؟ — دېدى قۇباق ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ.

— باشقىلارنىڭ گېپىگە كىرىپ مېنىڭدىن گۇمانلىنىۋاتىسىزغۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈڭ! — دېدى قۇتىگۇل قۇباقنىڭ تىزلىرىغا كۆكرىكى بىلەن تاشلىنىپ ھۆڭرەپ يىغلاپ. قۇباق ئوغرىلىق قىلىپ تۇتۇلۇپ قالغان گۆدەكتەك غالىلداپ تىترىدى ۋە قۇتىگۇلنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ:

— خاپا بولما، يىغلىما، ئەمدى سېنىڭ گېپىڭگىلا ئىشىنىمەن، ھەممىنى قىلغان تۇردىخان ئىكەن، ئۇ ھەر كۈنى دېرىزە مارايدىكەن، بىزنىڭ ئىت ئۇنى تونۇغاچقا ھاۋشىماپتۇ. ھازىر ئۇنى قوغلاپ زاراتگاھلىققا بېرىپ كەلدىم.

— ئەسكىكەنسىز! — دېدى قۇتىگۇل قۇباقنىڭ قوللىرىنى ئىتتىرىپ، — ئىچىڭىزمۇ سىرتىڭىزدەك قارىكەن. سىزدىكى كۆڭۈل قانداق كۆڭۈلكىنىتاك؟ تۇردىخاندەك پوشكالغا ئوراپ بەرسە ئىت يېمەيدىغان خوتۇننى ئەتىۋار بىلىپ، ماڭا ئوخشاش جەننەتنىڭ ھۆرلىرىدەك خوتۇننى خارلايدىغان ... كۆڭلىڭىز كۆتۈرگەن بولغاندىكىن، ئاشۇ تۇردىخان پاسكىنا بىلەن ئۆتۈڭ!

قۇتىگۇل ئۆيدىن سالغا تېشىدەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى. قۇباق كەينىدىن قوغلىدى، لېكىن يېتەلمىدى. يېرىم يولدا تۇيۇقسىز چاتقاللار ئارىسىدىن بىر ئايالنىڭ قاقاقلاپ كۈلگىنى ئاڭلاندى. قۇباق تونۇدى: ئۇ تۇردىخان ئىدى:

— سېغىزخان ئۇچۇپ كەتتى! ھا ـ ھا ـ ھا ... ھا ـ ھا ـ ھا!...

— سارىڭ! — دېدى قۇباق مۇشتلىرىنى تۇردىخانغا تەڭلەپ، — ھەممىنى قىلغان سەن سارىڭ. ئاشقا چۈشكەن چۈشەن، كۆڭۈل ئاينىتىدىغان بۇس!

— ھا ـ ھا ـ ھا!... سېغىزخان شاراقلايدۇ، توخۇلار قاقاقلايدۇ، قۇيت!

ئۇ يىراقلاپ كەتتى. ئەمدى ئۇ ئۇنىنى قويۇپ بېرىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يىغلىماقتا ئىدى. قۇباق خىيال بىلەن ئۇنىڭ كەينىدىن پىچىرلىدى:

ـــ كۆڭۈل، ـــ دېدى ئۇ بېشىنى ئىرغىتىپ، ـــ خاپا قىلغانمۇ، يىغلاتقانمۇ، كۈلدۈرگەنمۇ، سارىڭ قىلغانمۇ كۆڭۈل! پاھ ـ پاھ، كۆڭۈل! ...

ۋاپادار

كىچە بولسا ياتمايدۇ،
تېرەك بېشىدا قاغا.
نېمە ئانچە يىغلايسەن،
ۋاپا قىلمىغان يارغا.
(خەلق قوشىقى)

كىيىمگە چۈشكەن داغنى يۇيۇپ چىقىرىۋەتكىلى بولىدىكەن، لېكىن كۆڭۈلگە چۈشكەن داغنى ھېچنېمە بىلەن ھەتتا جاسارەت ۋە ئىرادە بىلەنمۇ ئۆچۈرۈۋەتكىلى بولمايدىكەن!

قۇباق قۇتىگۈلىنىڭ كۆز يېشى، غەزىپى ۋە يامانلاپ كەتكىنىگە قاراپ ۋالمىنىڭ سۆزلىرىنى يالغانغا چىقاردى. لېكىن ئۇنىڭ ئەمدى ھەممىلا نېمىدىن گۇمانلىنىدىغان بولۇپ قېلىۋاتقان يۈرىكى يەنىلا غەشلىك ئىچىدە تۆڭلۈكسىز ئۆيدەك گۈڭگا ئىدى. ھېكىم ھەر قېتىم ئۇچراپ قالسا ئۇنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ، پۈتلىرى تىترەيتتى. ئۇ ئەمدى قىرىقتىن ئاشقاندا تۇرمۇشنىڭ يالتىراق قاتلىمى ئاستىدا يەنە بىر رەڭدار قاتلىمى بارلىقىنى، بۇ قاتلام ساختا، يالغان ۋە ئالدامچى بۇياقلار بىلەن بويالغىنىنى چۈشەنمەكتە ئىدى. ئادەملەر بىرىنىڭ ئەمگىكىنى يەنە بىرى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش ئۈچۈن بىر ـ بىرىنى ئالدايدىكەن. يالغان ۋەدىلەر بىلەن بىرىنى كەلگۈسىدىكى چوڭ پايدىغا ئەمەك قىلىپ قويۇپ، ئاغزىدىكى نېنىنى تارتىۋالمىدىكەن. تۇردىخاندەك زادىلا يالغان ئېيتمايدىغان

ئادەملەر بولسا چاۋار ـ چاتقال ئارىسىدا ئەخلەتتەك سۆرىلىپ يۈرىدىكەن...

قۇباق ئۆز بېشىغا كەلگەن ئىشلارنى خۇلاسىلەپ ئەنە شۇنداق يەكۈن چىقاردى. لېكىن ئۇنىڭ يەكۈنىگە يەنىلا ئۆزى بىرىنچى بولۇپ قارشى چىقىپ، بىرمەھەل نەپرەتلەنگەن ئادەملىرىنى ئىككىنچى بىر سۆھبەت ئارقىلىقلا پاك ـ پاكىز قىلىپ ئۆزى تازىلاپ چىقتى. بۇ ۋەقە ھاۋا تۇتۇق، قىبلىدىن سوغۇق شامال ئۇرۇپ تۇرغان، تېرەكلەرنىڭ سېرىق يوپۇرماقلىرى تىنىمسىز تۆكۈلۈپ يەر بېتىنى چۈمكەۋاتقان، تېرەكلەرنىڭ ئەڭ ئۈچىدىكى ياپراقلىرىلا ياپيېشىل پېتى تۆكۈلمەي تۇرۇۋېلىپ قۇباقنى ھەيران قالدۇرۇۋاتقان بىر كەچ كۈزلۈكى مەھەللە سىرتىدىكى بۇزۇلغان كۆۋرۈك يېنىدا بولدى.

قۇباق ئەلىمىنى يەردىن ئالىدىغاندەك غەزەپ بىلەن كەتمەن چاپماقتا ئىدى. ھېكىم مېكىيان يېنىغا نوچىلىق بىلەن كېلىۋاتقان خورازدەك غادىيىپ قۇباقنىڭ يېنىغا كەلدى.

ـــ نېمە قىلىۋاتسەن پېقىش! ـــ ئۇ قوپال ۋارقىرىدى.

ـــ كۆۋرۈك ياساۋاتىمەن! ـــ قۇباق ھىجايدى.

ـــ ئۆيۈڭنىچۇ؟ خوتۇنۇڭنى قاچانغىچە باقمەن؟ ھەي راپاۋەت بىلمەيدىغان قارا قورساق، ئۆز سىڭلىمنى ماڭا چاپلاپ تۆھمەت قىلغانلارنىڭ گېپىگە كىرىپ، ماي ئىچىدىكى بۆرەكتەك چىڭ يەردە تۇرۇۋاتقان بالىنى قوغلىۋەتتىڭما؟ قوغلىغاندىكىن ئېتىكىنى توشتۇر. سەن سەت تازىغا گۇل ياراشمايدۇ زادى. ماڭ يۈگۈر، تۇردەك دېگەن ئېشەك تېزىكىنى قۇلىقىڭغا قىسۋال!

قۇباق ئاغزىنى مىتىلداتتى، گەپ قىلالمىدى. ھېكىم ۋە قۇتىگۇل توغرىسىدا يامان گەپ چىقارغان ۋالىمغا ئىچ ـ ئىچىدىن نەپرەتلىنىپ، ھېكىم، قۇتىگۇللەردىن گۇمان قىلغىنى ئۈچۈن ئۆزىدىنمۇ نەپرەتلىنىپ، ئالدىدا تۇرغان مۇنۇ ئادەمنى تاڭدا ئېچىلغان گۈلدەك پاكىز ھېسابلىدى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ هەممىنى قىلغان ۋالىم ... ئۇ مېنى ئازدۇردى ...
ـــ ئەمدى قانداق قىلىسەن؟
ـــ ناماقۇل بولاي ... هېكىم ئاكا ...
ـــ ئۇنداق بولسا بۇگۈن كەچكە توغرىلاپ قۇتىگۈلگە چاي قۇيىسەن!
ـــ ماقۇل! ـــ دېدى قۇباق خۇشال بولۇپ. ئۇ ئاخشىمى هېكىمنىڭ ئۆيىگە توخلا ئاپىرىپ ناماقۇللۇق چېيى بەردى ۋە قۇتىگۈلنى ئۆيىگە قايتۇرۇپ كەلدى.

مانا شۇنىڭدىن كېيىن قۇباقنىڭ يۈرىكىدە كۈنچىلىكنىڭ ئىزناسىمۇ قالمىدى. ئۇنىڭ تۇرمۇشى يەنە كۆڭۈللۈك ئۆتۈشكە باشلىدى، چۈنكى يالغان سۆز قىلغۇچىلار قەدىرلىك بولۇپ قالغان يىللار بولغاچقا، قۇباقمۇ ئۆزىنى يالغان سۆزلەر بىلەن ئالداشقا ۋە قانائەتلەندۈرۈشكە ئادەتلەنمەكتە ئىدى.

هەر هەپتىدە دېگۈدەك مېهمانلار كېلىشىدۇ. ئۇلار قۇباقنى شۇنچىلىك ماختىشىدۇكى، هېچكىمدە يوق سۈپەتلەر قۇباقتا تېپىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. بەزىدە هەتتا ئۇنى سەن چىرايلىق بولۇپ قالدىڭ دەپ يالغان ئېيتىدۇ. بەزىدە هېكىم ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى قەدەھ كۆتۈرۈپ: «مېهماندوست، ساپ كۆڭۈل، سەممىي ـ سادىق دوستلارنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن!» دېيىشىدۇ. قۇباق بۇ خىل ماختاشلارنى ئاڭلىغاندا بىرنەچچە رومكىنى ئارتۇق ئىچىۋېتىدۇ ۋە هەممىدىن بۇرۇن مەست بولۇپ يېتىپ قالىدۇ. قېرىشقاندەك ئەتىگەنلىكى تاڭ سەھەردە ئۇنىڭ هويلىسىدا تۇردىخان پەيدا بولۇپ قالىدۇ. ئۇ قۇباقنىڭ بېشىغا كېلىپ مەستخۇشلارچە جۆيلۈيدۇ:

ـــ هەي قۇباق، بېغىڭغا سېغىزخان كىردى، توخۇ ـ تۇخۇملىرىڭنى ئاچىقىپ كەتتى ... ها ـ ها ـ ها ... قۇيت!
ـــ سارائ! ـــ دەيتتى قۇباق تىللاش ئورنىغا سېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ هىجىيىپ، ـــ ئالسا ئالمامدۇ. بۇ ئۆي سېنىڭمىدى يا!

تۇردىخان قۇباقنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارايدۇ ـ ده، يۇزلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ:

ـــ بېغىڭغا ئوغرى چۈشتى، ئەمدى قارىغوجاڭنى قۇيت دېمەيمەن ! ـــ دەيدۇ.

قۇباق تۇردىخانىنىڭ ساراڭ بولۇپ قالغىنىغا راست ئىشىنىدۇ ـ ده، ئىچ ئاغرىتىدۇ.

بۇ كۈنلەردە يالغۇز قۇباقلا ئەمەس، ھەممە ئادەم تۇردىخاننى ساراڭغا چىقىرىۋەتتى. دېمىسىمۇ ھازىر تۇردىخان ئۆزىچە سۆزلەپ، بەزىدە كۈلۈپ، بەزىدە ناخشا ئېيتىپ ئېتىز ـ باغلاردا يالغۇزدىن يالغۇز يۈرىدۇ. ئۇ ئۇدۇل كەلگەن يەرلەردە ئۇخلاپ قالىدۇ. بەزىدە بالىسىنىڭ قەبرىسىگە بېشىنى قويۇۋېلىپ كۈنبويى يىغلايدۇ ...

قاتتىق بوران تۇردىخاننى ئويغىتىۋەتتى. ئۇ مۈزلاپ كۈيۈشۈپ كەتكەن پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ ئورنىدىن تۇردى. چېچىغا چاپلاشقان چاۋار ـ چاتقالنى قاقتى، شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ قۇباقنىڭ قورۇق تېمىغا توپا ئالغان گوداڭدا ئۇخلاپ قالغىنىنى بىلدى: ئۇ ئويغاندى ـ ده، ئادىتى بويىچە قۇباقنىڭ دېرىزىسىگە قارىدى. دېرىزە لاپ قىلىپ يورۇپ يەنە قاراڭغۇلاشتى. دېمەك، قۇباق تالاغا چىقىدۇ دەپ پەرەز قىلدى ئۇ.

ئۇ ھويلىغا كىرىپ قېرى سۆگەتنىڭ تۈۋىدە شۇمشىيىپ ئولتۇردى. بوران گۈركىرەيدۇ، دەرەخلەر چىرقىرايدۇ ... كەچ كۈزنىڭ ئاچچىق شامىلى ئۇنى چاقماقتا، چاڭ ـ توزان ئەخلەتلەرنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ ئۇنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرماقتا، كىيىملىرىنى تارتماقتا، مۈزلاپ ـ كۆيۈشكەن بەدىنىگە تىكەندەك تىرناقلىرى بىلەن ئىز سالماقتا ... لېكىن ئۇ ھېچنېمىنى سەزمەيدۇ، ئۇنىڭ قۇباقنى بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسى ئىچ ـ ئىچىنى كۆيدۈرمەكتە. ئاشۇ ئارزۇ ـ ۋەسۋەسە، قايغۇ ـ ئەلەم پەيدا قىلىپ يۈرىكىنى مۇجۇماقتا. ئاشۇ

ئارزۇسى، ئاشۇ ئىنتىزارلىق ئۇنىڭغا ئەجەل ئەكىلىدىغاندەك يۇرىكى بىلەنلا ئېتىشماقتا. ئۇنىڭ خىيالى قۇباقتا، كۆزلىرى ئىشىككە تىكىلگەن، قەدىناس ئىشىك غىچ قىلىپ ئېچىلسا، گەۋدىلىك قۇباق چاپان يېپىنچاقلاپ چىقىپ كەلسە، ئۇ كۈلۈمسىرەپ كېلىپ جامالىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇۋاتقان مۇنۇ تۇردىخاننىڭ بېشىنى سىلىسا، قۇباقنىڭ يىرىك، تونۇش قوللىرى چاچلىرىغا تەگكەن هامان باياتىن ئارام بەرمىگەن جاپاكەش يۇرىكى سەكرەشتىن بىراقلا توختىسا ياكى تاشقا تەگكەن چىنە پارچىسىدەك پارە ـ پارە بولۇپ كەتسە، تۇردىخان شۇ چاغدا دۇنيادىن ئارمانسىز ئۆتكەن بولماسمىدى؟...

مانا، ئۇنىڭ ئۇمىدلىك كۆزلىرى شادلىقتىن ئويناپ كەتتى.

ئەنە، راستلا ئىشىك ئېچىلدى ۋە ئىشىكتىن ئىككى ئادەم چىقتى. تۇردىخان زەن قويۇپ قارىدى ۋە ئۆزىگە يېقىن كەلگەندىلا ئۇلارنى تونۇپ جالاقلاپ تىترەپ كەتتى. خورلۇق ئۇنى هالىدىن كەتكۈزدى، ئۇ ياقىسىنى چىڭ تۇتۇپ: «خۇدايىم، خۇدايىم!» دەپ ناله قىلدى. هېلىقىلار بىر ـ بىرىگە سۇركىلىشىپ ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن ئۆمىلەپ قوپتى ـ دە، دېرىزىگە بېرىپ چاپلاشتى.

بوران گۈركىرىمەكتە، ئۇنىڭ ئاجىز، خورلانغان تېنىنى رەھىمسىزلىك بىلەن تالىماقتا، مورلىماقتا، قىيما ـ چىيما قىلىۋېتىش ئۈچۈن نەشتەر ئۇرماقتا ... لېكىن ئۇنىڭ پۈتۈن زېھنى ئۆيدە، ئۆيدىن پىخىلدىغان كۈلكە ۋە گۈڭۈر ـ مۇڭۇر سۆھبەت ئاڭلانماقتا!

ـــ هېكىمجان! ... ئەقىللىق، ئامەتلىك ئادەمسىز ـ دە، قاراڭا، چاندۇرماستىن ئىككى خوتۇنلۇق بولۇۋالدىڭىز...

تۇردىخان بۇ ئاۋازنى بىلىدۇ، ئۇ قۇتگۇلنىڭ ئاۋازى.

ـــ مەدەنىيەت ئىنقىلابى ياشىسۇن! جاهان قالايمىقانلاشسا بىزدەكلەرگە ياخشىكەن ... قۇباقلارمۇ ئادەم ـ هە؟ چوكا سالغۇچتىن نېمە پەرقى بار؟ ... بوينىنى تۇتۇپ بەرگەن ئادەمنى

بوزەك قىلمىساڭ نامەرد بولسەن ... قورقما، بىزدەكلەرگە ھۆكۈمەتنىڭ چولىسى يوق !...

ھېكمىنىڭ يىرگىنچلىك ئاڭلىغۇسى كەلمىدىمۇ، تۇردىخان چاچلىرىنى ئوچۇملاپ تۇتۇپ سىرتقا قاراپ يۈگۈردى ۋە يېرىم سائەتتىن كېيىن ئۆستەڭ شارقىراتمىسى بويىدا پەيدا بولدى:

ـــ مېنىڭ نېمىگە ئىچىم كۆيسە شۇنى خورلايدىغان دۇنيا، ئەمدى سېنى قايسى كۆزۈم بىلەن كۆرەي ! ...

شۇ بورانلىق كېچىسى قۇباقمۇ ئۇخلىيالمىدى، باشقا ھارغىن تەنلەرگە ئارام بېرەلىگەن بۇ ئازادە ساراي قۇباق ئۇچۇن تۇگمەندەك زېرىكىشلىك ئىدى.

بۇگۇن ئەتىگەن قۇتىگۇل قاپاقلىرىنى سۈزۈپ: «شەھەرگە تېز كىرىڭ، ھېلىقى مۆرىلىك ھالقىنى ئاچقىلى، ئوغلىڭىز ئۇچ ئايلىق بولدى !» دېگەندە قۇباق خۇشاللىقتىن يېرىلغۇدەك بولغان ۋە شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىنلا شەھەرگە ۋېلىسىپىت بىلەن كىرىپ بىر يۈز سەكسەن كويغا ھالقا سېتىۋالغان، قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەچكە سارايدا قونۇپ قالغانىدى. ئۇ ئايالىنى ۋە تۇغۇلغۇسى ئوغلىنى ئويلاپ ئەمدىلا يانپاشلىۋىدى، قىبلىدىن گۈررىدە قارا بوران كېلىپ قالدى، «بورانىدا ئايالىم قورقۇپ كەتسە ئوغلۇم نېمە بولار !» دەپ ئويلىسىلا ئۇنىڭ پېشانىسىدىن پۈژۈلداپ تەر چىقاتتى. ئۇ يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇردى ـ دە، بورانغا دۇمبىسىنى قىلىپ مەھەللىسىگە قاراپ يول ئىلغىماستىن ۋېلىسىپىت بىلەن چاپتى. ئۇ يولدا يىقىلدى، لاي ـ توپىغا مىلەندى، پۈتلىرى سۈرۈلدى، بەدەنلىرى تىلىندى، لېكىن ئۇنىڭ يادىغا ھامىلدار ئايالى ۋە كەلگۈسىدە چىرىغىنى ياندۇرىدىغان ئوغلى كېلىشى بىلەن ۋۇجۇدىدا قۇۋۋەت پەيدا بولاتتى. ئاخىر ئۇ تۆت سائەت جانبازلىق قىلىپ مەھەللە سىرتىدىكى كۆۋرۈككە يېتىپ كەلدى. ئۆستەڭ تاشقىنلاپ پۈتۈن ئەتراپقا سۇ يامراپ كەتكەن.

ۋېلىسىپىت تۆگۈل پىيادىمۇ يۈرگىلى بولمايتتى. ئۇ ئىشتان پۇشقاقلىرىنى تۈرۈۋېتىپ ۋېلىسىپىتنى مۇرىسىگە ئارتىپ، بەلگىچە سۇ كېچىپ بىرده يىقىلىپ، بىرده قوپۇپ ئالغا قاراپ ماڭدى. بوران ئۇنى ئاۋاره قىلاتتى. بەزىده سۇغا بېشى بىلەن كىرىپ كېتەتتى، بەزىده ۋېلىسىپىتىنى يوقىتىپ قويياتتى. مانا، پاتقاقتىن پۇتىنى تارتىۋىدى، رېزىنكە ئۆتۈكى پاتقاقتا قالدى ... لېكىن قورقۇپ چەكچىيىۋاتقان ئايالى ۋە كەلگۈسىده چىرىغىنى ياندۇرىدىغان ئوغلىنى ئويلىسىلا ۋۇجۇدىدا يەنە قۇۋۋەت پەيدا بولاتتى. ئۇ ئۆمىلەپ قوپۇپ، يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ، راھەت ۋە خۇشاللىق ئاتا قىلىدىغان ئۆيگە قاراپ يەنە ماڭدى...

ئۇ ھويلىسىغا كىردى، ئىشكىلىرى ھاڭقىرقاي ئوچۇق، ھويلىدا قوي ـ كالىلىرى، توخۇلىرى تەمتىرىشىپ يۇرۇشەتتى. قەدىردان ئىتى بولسا، چىلىق ـ چىلىق سۇ، غالىلداپ تىترەپ تاپسىدا تۆگۈلۈپ ياتاتتى.

ئۇ ئۆيگە كىردى. ساراي قالايمىقان، ئورۇن ـ كۆرپىلەر ۋە ئۆزىنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرى يەرگە تاشلانغان، ئىككى ساندۇقى ئوچۇق تۇراتتى.

ـــ ئوغرى ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ساندۇقا ئۆزىنى ئېتىپ، ـــ قۇتىگۈل، ئوغلۇم، سىلەر نەدە؟ !

ساندۇق قۇرۇق: نەچچە يىلدىن تۇجۇپىلەپ يۇرۇپ يىغقان بايلىقى ـــ ئەن رەختلەر، ئالتۇن ئۈزۈك ـ ھالقىلار، ئايالىنىڭ گېپىگە كىرىپ بانكىدىن ئېلىۋالغان نۇرغۇن پۇل ... ھەممىسىلا يوق ئىدى.

ـــ قۇتىگۈل ! ـــ ئۇ ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ قاپقاراڭغۇ كېچە قوينىغا ـــ دالىغا قاراپ يۈگۈردى. بوران تېخىمۇ كۈچەيگەن. ئۇنىڭ نالىسىگە جاۋاب بولۇپ ئىشكى ئالدىدىكى قېرى سۆگەتنىڭ ھويلىسىغا قاراپ كېرىلگەن چوڭ شېخى غاراسلاپ يېرىلىپ چۈشتى. توخۇلار قاقاقلاشتى...

ئەتىسى بوران توختىدى. تام تۇۋلىرى، ئېرىق - ئۆستەڭلەر غازاڭ، قامقاقلار بىلەن تولغان، بوران كەتكەن بىلەن ئاچچىق سوغۇقى كەتمىگەن. يېزىنى قىش كېلىش ئالدىدىكى كۆڭۈلسىزلىك ئىگىلىگەنىدى.

مەھەللە ئەھلى قېلىن جۇۋا - چاپانلىرىغا يۆگىنىپ، قۇلاقچىلىرىنى باستۇرۇپ كىيىپ ۋالمىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ - چىقماقتا ۋە شۇنداق ئاددىي سوئال - جاۋابلار بىلەن ۋەقە بايان قىلىنماقتا ئىدى.

— نېمە بوپتۇ ھوي!

— نېمە بولاتتى، ئاخشامقى بوران تۇردەك ساراڭنى ئۇچۇرۇپ سۇغا تىقىپ ئۆلتۈرۈپتۇ!

— پاھ، ماۋۇ بوراننىڭ يامانلىقىنى - ھە!

لېكىن، ۋالىم بولغان ئىشنى تەپسىلىيرەك قىلىپ مۇنداق بايان قىلاتتى:

— بوراندا چىقىپ قارىسام، سۇ تاشقىنلاپ مەھەللىگە يامىرىغىلى تۇردى. كۆۋرۈك ئاستىغا بىرنېمە تۇرۇپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ بوراندا تىمىسقىلاپ يۇرۇپ سۇغا كىردىم، سىلىسام، قولۇم يۇمشاق بىرنېمىگە ئۇرۇلدى. قوي يۇڭى ئوخشايدۇ دەپ تارتىپ چىقىرىپ قارىسام تۇردىخان ... كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئەكەلدىم. ھەي بىچارە، دۇنياغا تۇغۇلۇپ كۆرگەن راھىتى نېمە بولدى؟ قۇباقنىڭ ئۆيىدە كىچىككىنە راھەت كۆرۈۋىدى، بىز ئىنسانلار شۇنىمۇ كۆرەلمىدۇق، تارلىق قىلدۇق. قۇباقمۇ يامانلىقنى گېپى بىلەن بۇ بىچارىنى ھەيدىدى. كۆڭلى بار ئىكەن، بىچارە تۇردىخان شەھەردىن قۇباقنى پاناھ تارتىپ يەنە چىققانىدى. خورلىنىپ قالدى. قۇباقنىڭ چىرايلىقى ۋاپا قىلمىدى. يىغقان - تۇگكىنىنى ئېلىپ قۇباقنى ئەپلەپ - سەپلەپ شەھەرگە يولغا سېلىپ قېچىپتۇ.

— ئۇنى يولغا سالغان ئاكىسى - دە! — دەپ تەنە قىلدى غەزەپلەنگەن بىر دېھقان، — قۇباق بىچارە بوراندا نەلەردە

www.uyghurkitap.com

يۈرىدىكىنتاڭ !

ـــ تۇردىخاننىڭ سۇدا ئۆلۈشى، قۇتىگۈلنىڭ قېچىشى، قۇباقنىڭ شەھەرگە كېتىشى بىرلا ئاخشامدا بولغان. بۇنى تازا بىر ئويلاپ باقايلى !

شۇ چاغدا ھويلىغا ھېكىم كىردى، ئۇ پەرۋاسىز، قىڭغىر يۆگەلگەن تاماكىسىنى ئاغزىدا پىرقىرىتىپ، قاشلىرىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ:

ـــ ياشلارغا دەپ يەرلىك كولىتىپ قويدۇم، كۆمەيلى ۋالىمكا ! ـــ دېدى.

ـــ كۈتەيلى ! ـــ دېدى ۋالىم قاپىقىنى ئاچماي.

ـــ كىمنى !

ـــ ئىگىسىنى؟

ـــ ئىگىسى كىم؟

ـــ قۇباق بولىدۇ ـ دە !

ـــ نىكاھتىن ئاجراشقان تۇرسا ...

ۋالىم ھېكىمگە يالت قىلىپ قارىدى ـ دە، ھۆكۈم ئېلان قىلىۋاتقان سوتچىدەك ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى:

ـــ ئۇنداقتا تۇردىخان ئىگە ـ چاقىسىز ئىكەن ـ دە ! بىلىپ قوي، ئىتنىڭمۇ ئۆلسە ئىگىسى چىقىدۇ. بۇ بىر ئادەم، ئادەم بولغاندىمۇ ۋاپادار، ئاق كۆڭۈل، ساپ ئادەم ! نىكاھتىن ئاجراشمىغىنى ئۇنىڭ پۇل، مال ـ دۇنياسىغا ۋاپادار ئىكەن. ئاجراشقىنىچۇ؟ قۇباقنىڭ كۆڭلىگە ... قۇباقتىمۇ بىراۋنىڭ ھالال ئەقىدىسىنى بىلگۈدەك كۆڭۈل بار ... ئەلۋەتتە بىزمۇ ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن قەدىر سانىشىمىز كېرەك ـ دە !...

ۋالىمنىڭ سۆزى تۈگەش بىلەن ھويلىغا قۇباق كىرىپ كەلدى. ئۈستىبېشى، يۈز ـ كۆزى لاي، بىر كۈندىلا كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، پۇشقاق ـ يەڭلىرى تۈرۈلگەن، ياقىلىرى ئېچىلغان، يالاڭباش، يالاڭ ئاياغ قۇباق ئۈن ـ تىنسىز كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىغا كىرىپ كەلدى. سۇپىدا ـــ تاختىپۇشتا

غېرىب يوپۇقىدا ياتقان تۇردىخانىڭ جەستىگە قاراپ بىرھازا تۇردى ـ دە، بىردىنلا ئۆزىنى جەسەتكە تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ سىلكىنىپ شۇنچىلىك قاتتىق يىغلىدىكى، سىلكىنگەندە پۇتۇن گەۋدىسى ھازىرلا يەردىن قاڭقىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ھېچكىم قۇباقنىڭ يىغىسىنى ئاڭلىمىغان ۋە بۇنچىلىك يىغلايدۇ دەپ ئويلىمىغانىدى. قۇباقچۇ؟ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى گويا ۋەيلۇندا كۆيمەكتە. يىلان ـ چايانلار ئۇنىڭ بەدىنىنى چاقماقتا ... ئۇ ھېچقاچان بۇگۈنكىدەك ئازاب كۆرمىگەن ۋە ئۆزىنى بۇگۈنكىدەك گۇناھكار سەزمىگەنىدى ...

ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئېتىلىپ چىقىقان ساپ يىغىسى ساپ كۆڭۈل ئادەملەرگە تەسىر قىلدى. كۆز ۋە بۇرۇنلىرىنى ئۇۋۇلاپ يىغلىغۇچىلار خېلىلا كۆپەيدى.

خېلى ئۇزاق يىغدىن كېيىن ھېكىم قۇباقنىڭ يەلكىسىدىن تۇتتى:

ـــ قوپ ھوي، قوپ دەيمەن ! نېمانچە قىلىسەن. سارائغا يىغلىغانىنىڭ ئۆزى سارائ !

قۇباق يىلان چېقىۋالغان توپاقتەك ئورنىدىن سەكرەپ قوپتى ـ دە، چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ ۋارقىراپ ھېكىمنىڭ كانىيىدىن بوغدى، ئۇنىڭ ھەممىلا يېرى تىترەيتتى. ھېكىم بىردەمدىلا كۆكىرىپ ـ سارغىيىپ گىلدىڭلاپ قالدى. كۆپچىلىك ئۇنىڭ قوللىرىنى قانچە قىلىپمۇ ئاجرىتالمىدى. قاتمان قوللار ناھايىتى كۈچلۈك ئىدى. كۆپچىلىك مىڭبىر تەسلىكتە ھېكىمنى ئاجرىتىۋالدى.

ـــ پاھ، بۇنىڭ كۈچىنى !

ـــ ئىنسان شۇنداق نەرسە، قويدەك بوزەك بولىدۇ، كەپتەردەك يەم بولىدۇ. بوزەك بولار ـ بوزەك بولار، ئاخىر سەۋر قاچىسى تولىدۇ. بوزەك ئادەم بىردىنلا غەزەپلىك شىرغا ئايلىنىدۇ. يائاللا، قۇباقنىڭ ئاچچىقىنى بۇگۈن كۆردۈق ! يىغىسىنىمۇ بۇگۈن كۆردۈق ! ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ قويمايلى

جۇموۋلا، پاھ ـ پاھ !...

ئۇنىڭ شىر سۈپەت تىرناقلىرىدىن ئارانلا قۇتۇلغان، يىگىرمە نەچچە يىل قۇباقنىڭ بۇرنىدىن يېتىلەپ ھەر كويغا سېلىپ كەلگەن ھېكىم خۇددى ئېيىق ئويناتقۇچىنى ئۆز ئېيىقى ئۆلتۈرۈپ قويغان بەختسىز سېركچىدەك، چىرايى ۋابادىن ئۆلگەن توخۇدەك قانسىز، ۋاتىلداق لەۋلىرى ئۇششۇق سويمىسىنىڭ بۇرنىدەك كۆكەرگەن، تۇلكىنىڭ بۇرنىدەك سەزگۈر بۇرنىدىن ھارام قېنى ئاققان ھالدا بىھوش ياتاتتى.

قۇباق ھېكمىنى قويۇۋېتىپ ئوق يېگەن ئېيىقتەك قاتتىق ۋارقىرىدى ـ دە، ۋالىمغا تاشلاندى:

ـــ سادىغاڭ كېتەي ۋالىمكا، ۋاپاغا جاپا قىلدىم ... مېنىمۇ تۇردىخانغا قوشۇپ كۆمۈۋېتىڭلار !...

1980 ـ يىلى غۇلجا،
1983 ـ يىلى ئۈرۈمچى.

كەچ كۈز

1 ـ قىسىم

كۆڭۈلسىز كەچ كۈز

1

ئاجايىپ كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى: ئۇ كۈنلەر خاسىيەتلىك چۈشكە، ئۇنتۇلماس تويغا ئوخشايدۇ. يېرىم كېچىدە ياتساڭمۇ ئەتىنى قاچان كۆرەرمەن، دەپ ئىنتىزار بولاتتىڭ ـ دە، ئۇيقۇڭ قاچاتتى. ئۇ كۈنلەردە كۆڭلۈڭ سۈزۈك ئاسماندەك پاكىز ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن غەشلىك، غەم ـ غۇسسە ساڭا يات ئىدى. مانا شۇنداق كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ كۈنلەردە چاپقان كەتمەن، ئېيتقان ناخشا، قىلىشقان چاقچاقمۇ خۇددى ياخشى غىزادەك تېتىملىق ئىدى ...

ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ خاتىرىلىرى سېنى شادلاندۇرسا، سەن بەختلىك، ئەكسىچە، ئۇ خاتىرىلەر سېنى خاپا قىلسىمۇ، ئۇ چاغدا سەن مەڭگۈ ئۆكۈنگۈچى، پۇشايمان قىلغۇچى ئادەم بولۇپ قالمىسەن ـ دە، ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ كۆڭۈلدە قالدۇرغان داغلىرىنى كەلگۈسىنىڭ ھېچقانداق خۇشاللىقى ۋە تۆھپىسى بىلەن يۇيۇۋېتەلمەيسەن. چۈنكى، ئۆتكەن كۈنلەر سېنىڭ ياشلىقىڭغا تەئەللۇق. ھاياتىڭنىڭ ئەڭ گۈزەل چاغلىرى ھەم ئۆتكەن كۈنلەرگە مەنسۇپ !...

ئۇ بارلىق دەرد ـ ئەلەملىك ئادەملەرگە ئوخشاش

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ياشلىقىنى ئەسلەش بىلەن ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرىدۇ، ئۆزىگە تەسەللى بېرىدۇ. ئۆتكەن كۈنلەر قايتا كەلمەيدۇ، ئۇنى تەكرارلىغىلى بولمايدۇ، لېكىن ئەسلىگىلى بولىدۇ. سەن ئەسلەشكە هوقۇقلۇق. چۈنكى ئۇ سېنىڭ ئۆتمۈشۈڭ. ئۆتكەن كۈنلەر تولىمۇ لەززەتلىك، تولىمۇ شېرىن. ئۇنىڭ ياشلىقى، جۇشقۇن چاغلىرىمۇ شۇ يىللار بىلەن بىللە ئۆتۈپ كەتتى. هازىر ئۇنىڭغا كەچ كۈزنىڭ توختىماي يېغىۋاتقان قار ئارىلاش يامغۇرلىرى بىلەن كۆڭۈلسىز پاتقاقلىقا ئايلانغان يالىڭاچ ئېتىزلار، هۆللۈكتىن چىرىشكە باشلىغان سېرىق ياپراقلار بىلەن قاپلانغان ئۆستەڭ ـ ئېرىق بويلىرى هەمراه. بۇ بىر تەبىئەتنىڭ كۆڭۈلسىز مەزگىلى بىلەن يامان خىياللارنىڭ تېخىمۇ ئۇپرىتىشى ئارىلاشقان، شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىنى بىزار قىلىدىغان تولىمۇ ناچار، كۆڭۈلسىز كۈنلەر. بۇ ناچار كۈنلەر ئۆتۈپ كېتىپ يەنە كۆڭۈللۈك باهار ـ ياز باشلىنارمۇ ـ هە؟ نادىروف مەقسەتسىز ئېتىز ئارىلىدى. يول بىلەن ئېتىز ـ قىر ئوخشاشلا پاتقاق بولغاچقا ئۇ يول تاللاپ ئولتۇرمىدى. ئۇزۇن قونچلۇق رېزىنكە ئايىغى پاتقاققا مىلەندى.

ئۇنىڭ مۇشۇ 60 ـ يىللارنىڭ مودىسى هېسابلانغان بىر سوملۇق مايسا رەڭ شەپكىسى يۈمشاپ ـ سالپىيىپ يامغۇر سۈيى بىلەن ئېرىگەن تەر قېتىشمىسىدىن شورلۇق ـ قاڭسىق سۈيۇقلۇققا ئايلاندى ـ ده، بۇ سۈيۇقلۇق ئۇنىڭ قورۇقلار گىرەلەشكەن ئۇزۇن بوينى بىلەن پېشانىسىدىن ئېقىپ ئۆتۈپ كۆكسىگە، ئېغىز ـ بۇرنىغا تىنىمسىز كىرمەكتە. لېكىن ئۇ بۇلاردىن پەرۋاسىز. ئۇ نەگە كېتىپ بارغىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ كۆزىگە يالىڭاچلانغان دالا: شۇمشەيگەن ئوت ـ چۆپ، قارامتۇل پاتقاق دېڭىزىغا ئايلانغان، چۆرىسى ئىهاتىلەنگەن كۈزگى بۇغداي ئېتىزلىرى ... كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ ئۆمرىنىڭ تولىسىنى مۇشۇنداق دالالاردا قوي بېقىپ، قوش هەيدەپ، جەڭ قىلىپ ئۆتكۈزگەچكە، دالالار خۇددى ئۇنىڭ ئۆز بەدىنىدەك، دالا

ئۇنىڭدا يېڭىچە ھېسسىيات ۋە ھاياجان پەيدا قىلالمايدۇ ...

ئۇ ئاخىر قويۇق تېرەكلەر ئارىسىدىكى چېدىرچىلاپ يېپىلغان قاتار ئۆيلەر ئالدىغا كېلىپ توختىدى ـ دە، بېشىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ يوغان، ئۇزۇن پەنجىلىك قوللىرى بىلەن سىقتى. شەپكىدىن سېرىق زەردابتەك سۇ قۇيۇلدى. ئۇ پاتقاقلىق يەرگە قۇيۇلۇۋاتقان سېرىق سۇغا قارىدى ـ دە، بېشىنى گىلدىڭلىتىپ ئەلەم بىلەن كۈلدى:

ـــ تەر، ياش، قان ھەممىسى تۆكۈلدى. ئەمدى زەرداب تۆكۈلمەكتە. ھا ـ ھا ـ ھا ! نادىروف يەنە نېمىلەرنى تۆكەرسەنكىن؟ ياشلىقىڭ نەلەردە قالدى؟ بايتوقايدىمۇ ياكى ئورمانباغ ـــ يەنسىخەيدىمۇ؟ ئەمدى قېرىسەن، بوۋاي ئەمەس، قېرى ! قىرىقتىن ھالقىغاندا ئادەم قىران بولىدۇ، لېكىن سەن قىران ئەمەس، قېرى ! باكالوشكا نەدىسەن، نېمىشقا يانداپ تۇرماي دۇمبەمگە چىقىۋالدىڭ، سەنمۇ مېنەي دەپسەن ـ دە، مېنى !

ئۇ كىمنىڭدۇر ئىسمى ئويۇلغان سۇۋادان تېرەككە يۆلەندى ـ دە، كۇنپېتىش تەرەپكە قاراپ باكالوشكىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ يەنە ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىدى:

ـــ كەتكەنلەرنىڭ سالامەتلىكى، قالغانلارنىڭ ئامانلىقى، ئۆلگەنلەرنىڭ بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن ئېچتىم ئەمىسە !

بىر كىلو ھاراق قاچىلانغان باكالوشكا چولتۇكلاپ قاپتۇ. يەنە مۇشۇنداق ئىككى قېتىم ئۆڭتۇرۇلسە ئۇ قۇرۇقدىلىدۇ. لېكىن، نادىروف سەگەك، تىمەن، يول ماڭسىمۇ، گەپ قىلسىمۇ چانمايدۇ. ئۇنىڭ ئېگىز، قاتمال گەۋدىسى، مەزمۇت ئاياغلىرى تېخى يەنىلا بۇرۇنقىدەك. دەسسىگەن يېرىدە يوغان ئاياغلىرىنىڭ ئۆچمەس ئىزى قالىدۇ ـ دە، بۇ ئىزلار خۇددى تاشقا ئويۇلغاندەك ـــ مەڭگۈ ئۆچمەيدىغاندەك كۆرۈنىدۇ.

ـــ ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئەسلەپ يەنە ماڭماقچى بولۇپ باكالوشكىسىنى كۆتۈرۈۋىدى، باكولوشكىسىنى بىرى قولىدىن تارتىۋالدى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ ئورنىدىن تۇردى ۋە

باكالوشكىسىنى تارتىۋالغان كىشىگە پۇتلىرىنى جۇپلەپ ھەربىيچە سالام بەردى:

— سالام، يولداش پولكوۋنىك، جەڭچى نادىروف خىزمىتىڭىزگە تەييار!

— راھەت!

«پولكوۋنىك» — پاكار، كەڭ كۆكرەك، كەڭ پېشانە، كەڭ يۈزلۈك، چاربىاش ئادەم نادىروفقا قاراپ قاپىقىنى تۇرۇپ، قوللىرىنى چۈشۈرۈپ تىك تۇراتتى. ئۇنىڭ تۆت يانچۇقلۇق، ئاقىرىپ كەتكەن ھەربىيچە چاپىنى سىرتىدىن تاسما پوتا باغلانغان، گەلەپى ئىشتان پۇشقىقى كالاچ قاپلانغان ئۆتۈكىنىڭ قونچىدا؛ بېشىدىكى كەڭ قاسقانلىق ئوفىتسېرچە پىراژكىسىمۇ ئۇدۇل كىيىلگەن، تۈگمىلىرى تولۇق ئېتىلگەن، ئۇ جىددىي ۋەزىيە تاپشۇرۇش ئالدىدىكى ياش كوماندىرداك رەسىم - قائىدىلىك ئىدى. ئۇنىڭ ئىككى چېكىسىدىكى قويۇق، چار چاچلىرىلا ئۇنىڭ ئەللىكتىن ھالقىغان تەمكىن ئادەم ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

— سەن كىم؟ كۆرەش قەھرىمانى نادىروف سەن؟ قارا تۇرقۇڭنى؟ نومۇس قىل نادىروف! نېمىشقا بىر كۈن ھاراق ئىچىپ لاغايلاپ يۈردۈڭ؟ باكالوشكىنى تاشلا، جەڭچى نادىروف!

نادىروف پۇتلىرىنى جۇپلەپ چاس بەردى:

— خوپ، يولداش پولكوۋنىك!

ئۇ باكالوشكىنى نادىروفنىڭ بوينىدىن ئالدى - دە، يىراقتا ئاتتى!

— لېكىن، يولداش پولكوۋنىك! ...

— بولدى، ئىزاھات بەرمەيلا قوي! مېنى ئائىلەم بىلەن تارىمغا بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈشكە بۇيرۇغىنى، سېنىڭ چەت ئەلگە كەتكەن (مەيلى قاچقان دەيلى) كونا ھەربىيلەرنى ئۇزىتىپ زىياپەت بەرگەنلىكىڭنى سىياسىي خاتالىق دەپ قارىغانلىقى يۈقىرىنىڭ خاتالىقى دېمەكچىمۇ سەن؟

— خۇددى شۇنداق، يولداش پولكوۋنىك!

— بۇ بەلگىلىمىلەرگە نارازى، شۇنىڭ ئۈچۈن خاپا، ئىچتىڭ؟ شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، يولداش پولكوۋنىك!

— بۇ بىر ئۇرۇش قەھرىمانىنىڭ نامىغا لايىق ئىش ئەمەس. بىلەمسەن، بىز كاكار، پاگونلىرى يوق ھەربىي، ھەربىينىڭ بۇيرۇقتا بويسۇنۇش مەجبۇرىيىتى بار. مەن يۇك - تاقلىرىمنى تېڭىپ تەييارلىنىپ بولدۇم. ئەتىلا بۇيرۇقتا بىنائەن بالىچاقام بىلەن تارىمغا قاراپ يولغا چىقىمەن!

— لېكىن، لېكىن، يولداش پولكوۋنىك، بۇ بىر جازا! بىز جازالانغۇدەك گۇناھ قىلمىدۇق. قان تۆكۈپ جەڭ قىلىپ ئۆز يۇرتىمىزدىن گومىنداڭنى سۈرۈپ چىقىرىپ، خەلقىمىزنى زۇلۇمدىن قۇتقۇزدۇق. بۇنى گۇناھ دەيدىغان بولسا ...

— بولدى قىل، جەڭچى نادىروف!

بۇ قېتىم پولكوۋنىكنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، چىشلىرى غۇچۇرلىدى، ئاق سانجىغان قويۇق چېكە چاچلىرى ھۇرپەيدى.

— بىز نېمىشقا خاتالىققا قارشى كۈرەش قىلالمايمىز، يولداش پولكوۋنىك؟ پارتىيە، ۋەتەن، خەلق ئۆزىمىزنىڭ، بىرىمىز ئۆز، بىرىمىز ئۆگەي بولۇپ قالساق، بۇ دۇرۇس بولمىغىنى، يولداش پولكوۋنىك!

— نادىروف، زىخرۇللا نادىروف نېمىلەرنى دەۋاتىسەن؟

— راست گەپنى قىلىۋاتىمەن. بىز ئۆملەپ - بېغىرلاپ مېڭىپ پوتەي پارتلىتىش، يامغۇردەك ئوقتا قارشى ئاتاكىغا ئۆتۈش ئۈچۈنلا جەڭ قىلدۇقمۇ؟ نېمىشقا پىڭ دېخۇەي، جۇدې، ماۋجۇشىغا ئەرز قىلالمايمىز!

— نادىروف! تولا ۋارقىرىما، پىكىرىڭ بولسا ئەنە مەيدان پارتكومى، شۇ يەردە سۆزلە!

نادىروف «پولكوۋنىك»نىڭ كۆزلىرىدىن يېنىۋاتقان ئوتنى كۆردى. ئۇ دەرھال يەرگە قارىدى. نادىروف ئويلىغان ئىشلارنى

پولكوۋنىك ئويلىماسمۇ؟ نادىروف پولكوۋنكىنى بىلمىدۇ، پولكوۋنىك قەيەردە، قانداق گەپ قىلىشنى ياخشى بىلمىدۇ. ئۇ زادىلا سالماقلاپ كۆرمەيلا گەپ قىلمايدۇ. ئۇ ئۇن ـ تىنسىز قوبۇل قىلغان قارارنى نادىروف نېمىشقا قوبۇل قىلالمىدى؟ «پولكوۋنىك» ئۇزاقتىن بېرى نادىروفقا تونۇش، ئۇ ھەرگىز، ھېچقاچان ئۆز ھېسسىياتىنى ئوڭايلا ئاشكارىلىغان ئەمەس. ئۇ بىر چاغلاردا ئاددىي جەڭچى ئىدى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىسمى ئەخمەت ئىدى. لېكىن ئۇلار پارتىزانلىقتىن 1945 ـ يىلى 4 ـ ئايدا مۇنتىزىم ھەربىي بولۇپ ھەربىيچە كىيىم كىيگەندە، ئەخمەتنىڭ نامى ئىبراھىموف بولۇپ ئۆزگەردى. شۇ يىلى زېخرۇللا نادىروف ئاددىي جەڭچى كىيىمىدە تولۇق قوراللىنىپ جىڭ، شىخولارنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن پىيادە سەپەرگە چىققاندا، ئىبراھىموف ئۇلارنىڭ روتا كوماندىرى ئىدى. ئۇلار ئۇلاستايدا ـــ تاغ ئېچىدە بىر قورام تاش ئۈستىدە تونۇشقاندىلا ئەخمەت ئىبراھىم ئىسىملىك بۇ دېھقان ئوغلى كەم سۆز، ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن ئىدى. ئۇ چاغلاردا زېخرۇللا قانداق ئىدى؟ ھازىرقىدەك ھاراقكەش، گېپى چوڭمىدى ياكى ...

2

... ياكى گېپى ئاز، مۇڭلۇق، ياۋاش يىگىتمىدى؟

شۇنداق، ئۇ بالا ۋاقىتلىرىدا كۈنبويى گەپ قىلمايدىغان، بەزىدە خىيالچان، مۇڭلۇق، لېكىن تىنىمسىز شوخ، قارام ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۆيى يار بېشىدا ئىدى. كىچىككىنە سوقما تاملىق ھويلىسىدىن چىقسىلا تاشلىق يېزا يولى. يولنىڭ ئۇ تەرىپى يانتۇ، شېغىللىق يار. يار ئېغىنىلىرىنى ئۇ يەرلىكلەر «گۈم» دەيتتى) كېلىدىغان، ئاستا ئاستىدا سۇزۇك بۇلاقلار، مەجنۇنتاللار، جىگدىلەر، بۆلجۇرگەنلەر بىلەن تولغان جاڭگاللىق (ئورمان)، جاڭگال ئىچىدە كەڭلىكى ئىككى ـ ئۈچ مېتىر،

چوڭقۇرلۇقى ھەم شۇنچىلىك (بەزى جايلىرى چوڭقۇر، بۇنداق قىدىغان قارا سۇ بار ئىدى. چەت - چۆرىسى قويۇق قومۇشلۇق بۇ ئۆستەڭدە «قىرچا بېلىق» شۇنچىلىك كۆپ ئىدىكى، سۇنىڭ تېگى كۆرۈنمەي قالاتتى. لېكىن بۇ يەرلىكلەر بېلىق تۇتۇشقا ئادەتلەنمىگەن، بىر يىلدا بىر قېتىم «بېلىق يېمەك ۋاجىپ» دېگەن قائىدە بويىچىلا ئارىلاپ - ئارىلاپ بېلىق تۇتۇپ يېيىشەتتى. بۇ جاڭگالدا قىرغاۋۇلمۇ شۇنچىلىك كۆپ ئىدىكى، زىخرۇللا ئورماندا خۇددى ھويلىسىدىكى توخۇلىرىدەك زىرىقلىقتا «دانلاپ» توپ - توپ يۈرگەن قىرغاۋۇللارنى كۈنبويى قوغلاپ ئويناياتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بالىلىق چاغلىرىنى شۇ يار، قاراسۇ، جاڭگاللاردا يىلان، كىرپىلەر بىلەن ئېلىشىپ، تىك يارلارغا يامىشىپ، چوڭقۇر سۇلاردا چۆمۈلۈپ ئۆزىنى سىناپ - تاۋلاپ ئۆتكۈزدى. بۇ خىل تەبىئەت ئۇنى قورقۇمىسىز، غەيرەتلىك قىلىپ ئۆستۈردى. ئۇ ئون ياشقا كىرمەيلا مەھەللىنىڭ پادا كالىسىنى ھەيدەپ بۇ سازلىقنىڭ نېرىسىدىكى ئىلى دەرياسىغا بېرىپ دولقۇنلۇق دەريادا ئۆزىنى سىناشقا باشلىدى. ئۇ ئاۋۇال پادا كالىنى دەريانىڭ بىر تارمىقىدىن «ئۇزگۇن» بىلەن ئۇزدۇرۇپ، نېرىقى قاتقا ئۆتكۈزۈشنى ئۆگەندى. چوڭ ئېقىن بىلەن تارماق ئېقىن ئوتتۇرىسىدىكى قويۇق ئورمانلىقنى بۇ يەرلىكلەر «ئارال» دېيىشىدۇ. «ئوغرىياتقۇ» بۇ يەردىكى ئەڭ چوڭ ئارال. بۇ ئارالدا قېرى تال، تاغ تېرىكى، ئۆرۈك، قېيىن قاتارلىق دەرەخلەر؛ بۆلجۇرگەن، قارىقات، جىگدە، زىرىق قاتارلىق مېۋىلەر؛ كەكلىك، بۆدۈنە، توشقان، كېيىك، ياۋا توڭگۇز قاتارلىق قۇشلار بىلەن ياۋايى ھايۋانلار تولا. زىخرۇللا دولقۇنلىنىپ، شارقىراپ قىرغاقلارنى تىترىتىپ ئاقىدىغان دەريانى كالىلىرىنى بەخۇدۇك ھەيدەپ، كالىلىرى بىلەن بىللە ئۆزىمۇ ئۇزەتتى. ئۇ ئىككى كالىنىڭ قۇيرۇقىنى تۇتۇۋېلىپ دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۇزۇرلىنىپ قاقاقلاپ كۈلەتتى، قىيقاس سېلىپ ۋارقىرايتتى. ئون ياش

بالىنىڭ بۇ قاراملىقىدىن قىرغاقتىكى چوڭلارنىڭ يۈرىكى سۇ بولاتتى. لېكىن، زىخرۇللا قورقۇش - ئۆلۈش دېگەننى خىيالىغا كەلتۈرۈپ قويمايتتى.

ئىلى دەرياسى ئۆز ۋادىسىدا تۇغۇلغان كەپسىز بالىنى دولقۇنلىرىدا تاۋلاپ، ئون ئۇچ ياشقا كىرگۈزدى.

ھەر يىلى قەمەرىيە 5 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىن 10 - كۈنگىچە بۇ دەريا بويىدىكى قۇم بارخانلىرى نەچچە مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ ۋاڭ - چۈڭى بىلەن ئاۋاتلىشىپ كېتەتتى. بۇ چاغدا پۈتۈن ئىلى ۋادىسى (غۇلجا شەھەر، غۇلجا ناھىيە، توققۇزتارا، چاپچال)دا ياشىغۇچى دېھقانلار بۇ يەرگە يىغىلىپ «قۇم ئارىشاڭ سەيلىسى» ئۆتكۈزەتتى. بوردىن ياسالغان ئاشخانىلار، دۇكانلار، ئۆيلەر، ئويۇنخانىلار ۋە بۇ خانلاردىن تۇزۇلگەن ئەگرى - بۈگرى كوچىلار ئادەملەر بىلەن تولاتتى. پۇلپەزلىك، مەئىشەت، ئويۇن - كۈلكە، قىمار، سەيلە، دارۋازلىق، چېلىشىش، قۇمغا كۆمۈلۈش ... ئويۇنىنىڭ، غىزانىڭ، ئوقەت ۋە ئادەمنىڭ ھەرقاندىقى بۇ يەردىن تېپىلاتتى.

زىخرۇللا مانا بۇ چاغدا ئۆزىنى سىنايدىغان تازا ياخشى پۇرسەتكە ئېرىشەتتى. ئۇ كۆتەك ھارۋىلارنى تىكلەپ چەت - چۆرىسىنى توسۇپ ياسۋالغان «دېھقان ئۆيلىرى»دە، قورسىقىنى ئەتكەنچاي بىلەن تويدۇرۇپ (بۇ يەرنىڭ ئاياللىرى بالىلارغا چاي بېرىشكە تولىمۇ ئامراق)، ئوشۇققىچە قۇم كېچىپ «كوچا» ئارىلايتتى - دە، ئۆزى دېمەتلىك، ماتادىن ئىشتان - كۆڭلەك كىيىشكەن يالاڭ ئاياغ يېزا بالىلىرىنى كۆرسىلا: «چېلىشامسەن؟» دەپ ئالدىنى توسۇيتتى. پۇتىغا سەندەل، ئۇچىسىغا كۆك سىيامبۇدىن گىمناستورکا - شىم كىيگەن شەھەر بالىلىرىنى كۆرسە: «سوقۇشامسەن؟» دەيتتى. قارشى تەرەپنىڭ «ھە»، «ياق»لىرىنى كۈتمەيلا ئۇ قول سالاتتى. يېزا بالىلىرىنى «يانپاشقا ئېلىپ» ياكى «قول قايرىش»، «تەتۈر چىرماق» بىلەن قۇمغا يىقىتاتتى - دە، چېلىشىش پالۋانلىرىنى

دوراپ، بېشىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ قاچاتتى. شەھەر بالىلىرىنى بولسا ئوق، سول قول بىلەن مۇشت ئېتىپ ياكى باش بىلەن ئۇرۇپ، تىزلاپ يىغلىتاتتى ياكى ئاغزى - بۇرنىنى قانىتاتتى. قارشى تەرەپ بەش - ئالتە ياكى ئوندەك بالا بولۇپ قوغلىسا، ئۇ شۇنداق تېز قاچاتتىكى، ھېچقانداق پىيادە ئادەم ئۇنى قوغلاپ تۇتالمايتتى. بەزىدە ئۇنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئارىغا كىرەتتى. چوڭلار ئۇنى قوغلاپ تۇتۇۋېلىشقا ئاز قالغاندا، ئۇ يۇگۈرۈپ كېتىۋېتىپ كىر ماتا كۆڭلىكىنى سېلىپ تاشلايتتى - دە، ئۇنىڭ بېلىقتەك سىلىق بەدىنى قوغلىغۇچى ئادەمنىڭ قولىغا چىقمايتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەرقانداق قولدىن ئوڭايلا بوشىنىۋالاتتى - دە، دەريا ئۆزىنى ئاتاتتى. قوغلىغۇچىلار دەريا بويىغا كەلگەندە، ئۇ دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا ئوڭدا يېتىپ «ئېقىپ» كېتىۋاتقان بولاتتى.

قارامۇچ بىلەن بالا - قازا بىر تۇغقان. زىخرۇللانىڭ قارامۇچ بىلەن بېشىغا بالا - قازا تېپىۋالغان ۋاقتىمۇ مۇشۇ «قۇم ئارىشاق»دا بولدى. ئۇ كۈنى بىر توپ سۇر كىيىملىك، قاسقان شەپكىلىك، رېمون باغلاپ تاپانچا ئېسىشقان ئەسكەرلەر دەريا بويىدىكى تاللىقتا بىر نېمىلەرنى ۋارقىرىشىپ قارتا ئوينىماقتا ئىدى. بىر چەتتە، ئېڭىكىدە تۆت تال ساقىلى بار قورۇق يۈزلۈك چىشاق بىرى ئەرخۇ چالماقتا؛ كۆك تاۋاردىن تېقىمدا يېرىقى بار ئۈزۈن كۆڭلەك كىيگەن، يۈزلىرى غەلىتە گىرىملەنگەن، كۆزلىرى كىچىك ۋە ئالغاي بىر ئايال ناخشا ئېيتىماقتا ئىدى. زىخرۇللا دوستى ئىسرائىل تاز بىلەن بۇ ئۆمرىدە كۆرمىگەن چىرايلارنى قىزىقىپ تاماشا قىلىۋاتقاندا، بىرى ئىسرائىل تازنىڭ يوغان، سېسىق مالىخىيىنى ئايالغا قارىتىپ ئاتتى. ئىسرائىل قۇماق - پاخشەك بېشىنى قوللىرى بىلەن توسۇپ مالىخاي بىلەن تەڭ تاۋكاغا سەكرىدى. ئەسكەرلەر ئۇنىڭ مالىخىيىنى تېپىپ - دەسسەپ لاي - توپىغا مىلىۋەتتى. ئىسرائىل ئۆزىنى مالىخىيغا ئېتىۋىدى، قورقۇپ

كەتكەن چاڭچىلىكەش ئايال جېنىنىڭ بارچە چىرقىرىدى. ئەسكەرلەر ئىسرائىلنى تەپكىلى تۇردى. زىخرۇللا ئۆزى بىلەن بىللە پادا باقىدىغان دوستىنىڭ خورلىنىشىغا چىدىمىدى. ئۇ قۇمنى ئوچۇملاپ ئېلىپ ئەسكەرلەرنىڭ كۆزلىرىگە ئۇرۇۋەردى. ئەسكەرلەر «ۋار ـ ۋۇر» قىلىشىپ قوراللىرىغا قول ئۇزاتقۇچە، زىخرۇللا بىلەن ئىسرائىل دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۆزۈپ بېرىۋالدى. بىر ئەسكەر تاپانچىسىنى چىقىرىپ زىخرۇللاغا قارىتىپ ئوق ئاتتى، ئوق سۇدا «پىژ» قىلىپ قالدى. ئەسكەر ئىككىنچى قېتىم قورۇلغا ئېلىۋىدى، جىرەن ئات مىنگەن، قارا جىيەكلىك ئاق كىگىز مالىخاي كىيگەن ئېگىز، ئاق سېرىق بىرى ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن پېتى ئەسكەرنى قامچا بىلەن بىرنى ئۇرۇپ يىقىتتى. ئەسكەرلەر ئۆزلىرىنى تۇزىگۈچە جىرەن ئاتلىق ئۇلاردىن ئىككىسىنى كىيىم، قوراللىرى بىلەن يەردىن يۇلۇۋېلىپ دەريادا تاشلىدى. قالغانلىرىنىمۇ ئەتراپتىكى يىگىتلەر ئۇرۇپ ـ چەيلەپ دەريادا تاشلىۋەتتى. قوراللىرىدىن ئايرىلغان ئەسكەرلەرنى بايىقى ئادەم ئېتى بىلەن دەريادا كىرىپ بىر ـ بىردىن سۇغا بۇرۇقتۇرما قىلىپ ۋارقىرىتىپ، قاقاقلاپ كۈلدى.

ئەسكەرلەر سۇغا چۈشكەن چاشقانغا ئوخشاپ قېلىشتى. ئۇلار تاشلار ئارىسىدا هوشسىزلىنىپ ئازاب بىلەن يېتىشقاندا، ئاتلىق ئادەم ئېتىنى ئۇزدۇرۇپ دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ كەتتى.

ـــ غېنى ئوغرى! غېنى ئوغرى يۇرىكى قاپتەك يىگىت جۇمۇ!

ـــ غېنى ئوغرى بولمىغان بولسا، ئىسرائىل تاز بىلەن زىخرۇللا بېلىققا يەم بولاتتى!

زىخرۇللا بىلەن ئىسرائىل بۇ گەپلەرنى ئاڭلىدى. زىخرۇللا ئۇ كۈنى بىرنەرسىنى بىلدى: يۇرەكلىك ئادەملا باشقىلارنى قۇتۇلدۇرالايدىكەن.

زىخرۇللا شۇنىڭدىن باشلاپ دەريا، ياربېشى، ياۋايى توڭگۇزلار بىلەن ئېلىشىپ باتۇرلۇق كۆرسىتىشتىن، ئادەملەر بىلەن ئېلىشىپ باتۇرلۇق كۆرسىتىشكە ئۆتتى. ئۇ بىرىنچى باتۇرلۇقىنى مەھەللىنىڭ بېيى نودەر شاڭيونىڭ چىشىغا تېگىشتىن باشلىدى.

ئورما ژاقتى ئىدى. زىخرۇللا بەش ئورغاقچىنىڭ بېغىنى باغلاپ، چېيىنى توشۇپ، ئېتىنى يۆتكەپ (ئارقانلانغان ئاتنى پات - پات يۆتكەپ ئوتلىتىش)، ياغاق تىزلامچىسىنى شالدىرلىتىپ ئالدىراپ يۇگۇرۇپ يۇرۇپ، قارا مالىخاي كىيگەن، بېلىنى كۆك پوتا بىلەن باغلاپ يالاڭ ئاياغ ئورما ئورۇژاتقان نۇرۇللا ئىسىملىك شوخ يىگىتنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قالدى:

— پاھ، خوتۇن خەقمۇ شۇنداق چىرايلىق بولىدىكەنە، نودەر شاڭيونىڭ ئۆيىگە شەھەردىن چىققان ھېلىقى ئايالنى دەيمىنا، بېلىق، بېلىق، پاھ، بەدىنىڭ ئۇنىڭ بەدىنىگە تەگسە ... ھا - ھا - ھا !

— ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىنى تامشىمىغىنا نۇرۇل !

— سەندەكلەرگە قارامدۇ ئۇ سەتەڭلەر، ھەي؟

— تىرنىقىغا ئالامدۇ !

بۇ گەپلەر بىلەن زىخرۇللا كۆرمىگەن ئايالغا ئۆچ بولۇپ قالدى. زىخرۇللانىڭ نەزىرىدە نۇرۇللا ھەم چىرايلىق، ھەم ئەقىللىق يىگىت، ھەرقانداق ئايال ئۇنى يارىتىشى كېرەك. لېكىن، ھېلىقى «شەھەرلىك» ئايال ئۇنى ئېلىۋەتكەن تىرنىقىغا ئالماسمىش !

زىخرۇللانىڭ مېڭىسىگە بىر ئەسكى پىكىر — ئايالنى بىر يەرگە قارىتىش ئىستىكى كىرىۋالدى. ئاخشىمى تونۇر بېشىدا تونۇرغا پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ، بۇ پىكرىنى ئىسرائىلغا ئېيتتى. ئۇلار ئۇزاق پىچىرلاشتى.

ئەتىسى ئۇلار يار بېشىغا بېرىپ سېرىق چۈمۈلە (ئۇ يەرلىكلەر ئورۇس چۈمۈلىسى دېيىشىدۇ) ئۇۋىسىغا ئىچى كاۋاك

قومۇشنىڭ بىر ئۇچىنى توغرىلاپ ئۇۋۇنىڭ ئەتراپىنى تاپانلىرى بىلەن گۈپۈلدىتىپ تېپىشتى. قومۇشنىڭ ئىچى چۈمۈلە بىلەن تولغاندا، قومۇشنىڭ ئىككى ئۇچىدىكى تۆشۈككە پاختا تىقىپ قويۇشتى.

ئۇلار يېرىم كېچىدە باي قورۇسىنىڭ ئۆگزىسىدە پەيدا بولۇشتى. قەدىمكى تارانچى بايلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە كوچا تەرەپكە قارىغان پەنجىرە ـ دېرىزىلەر بولمايدۇ. سارايلىرىدا باغقا قارىغان چاقماق پەنجىرە بىلەن ئۆگزىدە تۆپە پەنجىرىسىلا بولىدۇ. ئۇلار تۆپە پەنجىرىگە چىقىپ غۇۋا ئاي يورۇقىدا، ئۆيدە يۇمشاق كۆرپىلەر ئۈستىدە ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلاۋاتقان شەھەرلىك جۇۋانىنىڭ قاملاشقان بەدىنىنى بىردەم تاماشا قىلىشتى ـ دە، قومۇشنىڭ بىر ئۇچىدىكى پاختىنى ئېلىۋېتىپ جۇۋانىنىڭ قىزىل تامبىلىنىڭ پۇچقاقلىرىغا توغرىلاپ قومۇشنىڭ يەنە بىر ئۇچىدىن پۈلىگىلى تۇردى. جۇۋانىنىڭ پۇچقاقلىرىدىن كىرگەن چۈمۈلىلەر دەرھالا جۇۋانىنىڭ ئارامىنى يوقاتتى. جۇۋان قىمىرلىدى، تولغاندى، ئويغاندى ۋە غەزەپ بىلەن تامبىلىنى سېلىپ، يوتقاندىن تېپىپ چىقىرىۋېتىپ ئۇيقۇسىنى داۋاملاشتۇردى. زىخرۇللا بىلەن ئىسرائىل قومۇش بىلەن يىمىرىپ ـ تارتىپ ئىشتاننى چىقىرىۋالدى ـ دە، ئۇنى چايدىن بۇرۇن ئورما ئورۇۋاتقان يىگىتلەرگە بەردى ۋە بولغان ئىشنى كۈلۈپ ـ ھۇزۇرلىنىپ سۆزلەپ بەردى. بويتاق ئورمىچىلار ھۇزۇرلىنىشتى:

ـــ ھەي، چۈمۈلە بولۇپ قالسامچۇ !

ـــ قومۇش بولۇپ قالساممۇ مەيلىدى.

ـــ زىخرۇل، ئىشتاننى ئەكەلگىنە، بىر كىيەي ! ...

ـــ ھا ـ ھا ـ ھا ...

ـــ قىق ـ قىق ـ قىق !...

ـــ كىي، يىرتىۋەت، باي قىزىنىڭ ھالىغا ۋاي !...

كەمبەغەللەرنىڭ بايلارغا بولغان غەزىپى خىلمۇخىل يوللار

بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ قېتىم ئۇلارنىڭ غەزىپى قىزىل ئىشتاننى بىر گومۇش، قىرىق يىللىق بويتاق يىگىتكە كىيدۈرۈش بىلەن ئىپادىلەندى.

لېكىن، بىر دەملىك ھالاۋەت ئۇنتۇلغۇسىز ئازاب بىلەن ئالماشتى. قىرىق يىللىق بويتاق قىزىل ئىشتانىنىڭ تىكىشلىرىنى سۆكۈۋەتكۈچە كىيگەنلىكى ئۈچۈن قىرىق دەررە يېدى. زىخرۇللا مەسچىت ئۆگزىسىدە دۇم يېتىۋېلىپ بۇ جازانىڭ ئىجراسىنى كۆردى. بومبا ساقال، پالكۆز، دورداي كالپۇك مۇتەۋەللى دەررە بىلەن بويتاقنىڭ دۈمبىسىنى يالىڭاچلاپ قويۇپ غۇلاجىپ تۇرۇپ سىيرىپ ئۇرغىلى تۇردى. مەزىن سانماقتا، مۇتەۋەللى ئۇرماقتا، بويتاق توۋا قىلماقتا:

— بىر !

— توۋا !

— ئىككى !

— ياللا !

— ئۈچ !

— ئىللا ـ بىللا !

— تۆت !

— ئىگىچە ـ ئاناڭ ! ۋاي ئاناڭنى !

بويتاق «توۋا» دېيىشنى ئۇنتۇپ تىللىماقتا، قاقشىماقتا. قاۋۇل ئەزىمەتلەر ئۇنىڭ پۇت ـ قول، بېشىدىن چىڭ بېسىپ ئۇرغۇزماقتا. نودەر شاڭيو — قاپقىدىن قار ـ مۇز يېغىپ تۇرىدىغان قارا ساقال، ئېگىز ئادەم زەھەرلىك كۈلۈمسىرەپ ھۇزۇرلانماقتا. دەررە ئونغا بارغاندا جامائەت ئىچىدە «تىلىۋالايلى» دېگۈچىلەر پەيدا بولدى:

— تىلىۋالايلى !

— سورىۋالايلى !

لېكىن، مۇتەۋەللى تېخىمۇ كۈچەيتە ئىدى. زىخرۇللا ئەمدى ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. ئۇ مەسچىت تۇرخۇنىنىڭ

www.uyghurkitap.com

كېسەكلىرىنى قومۇرۇۋېلىپ، جازالىغۇچىلارغا چالما ـ كېسەك ياغدۇردى. باش ـ كۆزىگە چالما تېگىپ ئىششىغانلار ئىچىدە مۇتىۋەللى، مەزىن، نودەر شاڭيولارمۇ بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ «يۇرت بۇزۇقى»نى تۇتۇپ قاتتىق جازالاش ھۆكمى چىقىرىلدى. لېكىن، جاۋابكار زىخرۇللا جامائەت ئۆزىنى ئوڭشىغۇچە دەريادىن ئۈزۈپ ئۆتۈپ، نودەر شاڭيونىڭ ياپال مۈڭگۈزلۈك ئالا ئۆكۈزىنى مىنىپ جاڭگال بىلەن شەھەرگە قاراپ قاچقانىدى.

شۇنداق قىلىپ زىخرۇللا ئون بەش يېشىدا يالغۇز ئانىسىدىن، يۇرتىدىن ئايرىلىپ «يېتىمچى» بولۇپ غۇلجا ـ پىلىچى، لەنتەيزىلەردە خاڭ تېگىدە قىشلاپ، تامچىبۇلاق؛ دودىشاڭ ـ كۈرەلەردە ئورمىچىلىق قىلىپ تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈكىنى بالدۇرلا تېتىشقا باشلىدى.

ئۇ بالا ۋاقىتلىرىدا كەم سۆز، لېكىن باش ئەگمەس قىساسخور ئىدى.

3

پولكوۋنىك زىخرۇللانى ئۆيىگە باشلاپ كىردى. تەشكىلنىڭ، رەھبەرلىكنىڭ ھەرقانداق قارار ـ بەلگىلىمىسىنى ئۈن ـ تىنسىز، خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىشقا ئادەتلەنگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن «پولكوۋنىك» دېگەن قۇرۇق نامىلا قالغان ئەخمەت ئىبراھىموف زىخرۇللانىڭ يۈرىكىدىن چىققان نارازىلىقلىرى ئالدىدا ئاجىز ئورۇنغا چۈشۈپ قالدى. چۈنكى، زىخرۇللا ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا يوشۇرغان نارازىلىقلىرىنى قېزىپ چىقارماقتا ئىدى. ئۇ ماناس دەرياسى بويىدا زىملەنكا كولاپ، قورالىنى چىڭ تۇتۇپ ئۈرۈمچىگە تىكىلىپ بىكاردىن ـ بىكارلا ئۈچ ـ تۆت يىل ياتقاندىمۇ «نېمىشقا ئۈرۈمچىگە ھۇجۇم قىلمايمىز؟» دەپ ئىچىدە نارازى بولغان، لېكىن بىرىگە تىنمىغان. كېيىن يەر ئىسلاھاتى

خىزمەت دۇيىدىن 5 ـ كورپۈس سىياسىي باشقارمىسىغا قايىتىقاندا، ئۇ يەردىن «بوز يەر ئېچىش» ئۇچۇن بۇ يەرگە يۆتكىلىپ كەلگەندىمۇ كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە «قارار»غا نارازى بولغان، لېكىن چىرايىدا خۇشاللىق ۋە رازىلىقتىن باشقا ھېچ نەرسىنى ئىپادىلىمىگەن. ئۇنىڭ قولىدا ئىشلىگەن، ھېچ ئىشتا قابىلىيىتى يوق بىرلىرى ئۇنىڭ كۆزىچىلا ئەڭ ئاددىي، ئەڭ ناچار ئۇسۇل ــ يالغان ئېيتىپ باشقىلارنى «كۆيدۇرۇش» يولى بىلەن يۇقىرى ئورۇنلارغا كۆتۈرۈلۈپ ئۇنى كۆزگە ئىلماس بولۇۋالغاندا، ئەخمەت ئىبراھىموف ئىچ ـ ئىچىدىن ئازابلاندى، لېكىن چىرايىدىن قىلچە نارازىلىق ئىپادىسىنى بىلدۈرمىدى. ئۆسكۈچى ئۇچۇن تەبىئىي كۇلكىسى بىلەن خۇشاللاندى ۋە ئۇنى تەبرىكلىدى. بۇنداق ھەقىقەتسىزلىك ھامان ئاشكارىلىنىدۇ، ھامان ئالتۇن بىلەن چالما ئۆز ئورنىنى تاپىدۇ، دەپ قاراپ، سەۋر ـ تاقەت بىلەن ھەقىقەتنىڭ غەلىبىسىنى كۇتۇپ يىللارنى ئۆتكۈزدى. ھەقىقەت بىلەن ناھەقچىلىك ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىلا نۇرغۇن ئېلىشتى. ھەقىقەت يەڭگەن چاغلارمۇ، ناھەقچىلىك يەڭگەن چاغلارمۇ، ئۇ چىن قەلبىدىن خۇشال بولغان چاغلارمۇ، خاپا بولغان چاغلارمۇ بولدى. لېكىن، خۇشاللىق ئۆزگەرتەلمىگەن ۋەزىمنلىكنى خاپىلىقمۇ ئوخشاشلا ئۆزگەرتەلمىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى تەمكىنلىك، قانائەت، خۇرسەنلىك تۇرمۇشنىڭ ئاپتىپىدا قانداق ئۆڭمىگەن بولسا، قەھرىتان سوغۇقلىرىدىمۇ شۇنداقلا رەڭ ئۆزگەرتمىدى.

يىللارنىڭ سىناقلىرى ئۇنى ھەممىگە كۆندۈردى، ھەممىگە چىداملىق قىلىپ تاۋلىدى. ئۇ بۇرۇن بىلمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى مۇشۇ تىنچ، پوروخ ھىدى يوق پاكىز ھاۋادا بىلدى. قان تۆكۈش، جان ئۇزۇش بىرلا نەرسىنى، يەنى كۆرۈنۈپ تۇرغان، نامى ئېنىق دۇشمەن بىلەن ئېلىشىشنىلا بىلدۈرگەن بولسا، مۇنۇ تىنچ ھايات ئۇنىڭغا كۇلۇپ تۇرىدىغان، نامى

چىرايلىق، شەكلى بەلگىسىز نۇرغۇن نەرسىلەر بىلەنمۇ ئېلىشىش زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر يېشى ئەللىكتىن ئاشقان، چاچلىرى ئاقارغان، خىيالچان يۈزىنى قورۇقلار قاپلىغان ئەخمەت ئىبراھىموف مۇنۇ ئۆز دەۋرىنىڭ قەھرىمانى، تىنچ دەۋرنىڭ تەلۈسى بولۇپ قالغان زىخرۇللا نادىروفقا بۇ يەردىن كېتىش ئالدىدا ھايات قامۇسىنىڭ ئۇنتۇغا بەلگىسىز بولغان سىرلىق بەتلىرىدىن بىرنەچچىسىنى ۋاراقلاپ كۆرسىتىپ قويۇشنى زۆرۈر ھېسابلىدى:

— ئولتۇرغىن، نادىروف! — دېدى ئۇ بېلىدىكى كەمىرىنى، بېشىدىكى شەپكىسىنى ئۆز جايلىرىغا قويۇپ، چېچىنى چىرايلىق تاراپ، ئۇستەلگە جەينىكى بىلەن تايانغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، — ئىچىدىغان بولغاندىكىن بىللە ئىچەيلى، بەلكى ئاخىرقى قېتىم ئىچكىنىمىز مۇشۇ بولۇپ قالار، بەلكى بىز مۇشۇنىڭ بىلەن مەڭگۈلۈككە خوشلاشقان بولارمىز. بىلىپ قوي، ئادەملەر ھامان بىر - بىرى بىلەن خوشلىشىدۇ، يېقىن دوستلار، ئاكا - ئۇكىلار، ئاتا - بالىلار ھامان بىر - بىرى بىلەن خوشلىشىدۇ. كىم ئۆز ئاتا - ئانامنى ئۆز قولۇم بىلەن ئۇزىتىمەن، دەپ ئېيتالايدىكىن؟ مەن يېزىدىن چىقىپ كەتكىلى نەچچە يىل بولدى؟ نەچچىلىگەن كۆڭلى يېقىن تۇغقانلار: دادام، كىچىك دادام، تاغام، ھەدەم، تاغامنىڭ مەن بىلەن تەڭ قۇرامليق ئوغلى دۇنيادىن ئۆتتى. مەن ئۇلارنى قانچىلىك ياخشى كۆرەتتىم، بىلەمسەن؟ بىلمەيسەن، ئۇ بىر ماڭىلا بەلگىلىك. ئۇلار مېنى كېلىپ دىدارلىشار دەپ قانچىلىك ئىشەنچ بىلەن كۈتتى؟ لېكىن بىز سوغۇقلا، قۇچاقلاشماي، قول قىسىشماي، كۆز يېشى قىلىشمايلا خۇددى قويلاردەك ھېسسىياتسىزلا خوشلاشتۇق. ئۇلار مېنىڭ كۆز يېشىمنى كۆرگەن بولسىمغۇ مەيلىدى. مانا ئەمدى مەن بۇ يەر بىلەن خوشلىشىمەن! بەلكى مۇشۇ كەتكىنىمچە قايتا يۇرتۇمغا كەلمەسمەن، مېنىڭ قەبرەم ئاشۇ

تەكلىماكان ئىچىدىكى توغراقلىقلار ئارىسىدا بولار. مانا كۆرۈپ تۇرۇپسەن، مەن بىلەن خوشلاشقىلى ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىنلىرىمدىن بىرەرىمۇ كەلمىدى. مېنىڭ يېقىنلىرىم چەت ئەلدە ياكى ياقا يۇرتلاردا ئەمەس، يۇز كىلومېتىردەك نېرىدا. بوسۇغىدىكى تۇغقانلىرىم بىلەن كۆرۈشەلمەسلىكىمگە نېمە توسالغۇ بار؟ بۇ ئارىلىقتا يولداش نادىروف، تاغ - دەريا ياكى ئارازلىق يوق. بىرلا توسالغۇ بار، ئۇ بولسىمۇ بۇزغىلى بولمايدىغان ئىنتىزام - تۇزۇم! ئۇلارنى ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئۇلارنىڭ سىنىپىي تەركىبى...

ئىبراھىموف ئىستاكانغا ھاراق قۇيدى. ئۇلار بىردە ھاراقتا، بىردە بىر - بىرىگە قارىشىپ جىم بولۇپ قېلىشتى. ئىبراھىموف ئۆزىنىڭ ھاياتىدا «ئىنتىزام» دېگەن بىر سۆزنىڭ قانچىلىك سالماقتا ئىگە بولغانلىقىنى دەڭسەپ كۆرۈۋاتقان بولسا، نادىروف بۇ بىر جۈملە سۆز بىلەن ئۆز باشلىقىنىڭ قانچىلىك زور زىيانلارغا يول قويغانلىقىنى ئويلىماقتا ئىدى.

يىللار ئۆتتى، لېكىن يىللار ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرىلەرنى قالدۇرۇپ كەتتى.

بۇنىڭدىن ئون سەككىز يىل بۇرۇنقى كەچ كۈز.

غول - غولىلاردىن ئېقىپ چىقىقان بۇزغۇنلۇق تاغ سۇيى ھەيۋەتلىك شارقىرايدۇ. ئۇلار ئۇچ يىگىت شۇ سۇ بىلەن بىردە ئېقىپ، بىردە يۈگۈرۈپ قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى كۈزلەككە كېتىپ بارىدۇ. ئۇ يەردە گومىنداڭنىڭ ئاپتومات، پىلىموتلار بىلەن قورالىلانغان ئەسكەرلىرى بار. ئۇلارنىڭ سانى قانچە، كۈزلەكنىڭ ئەتراپى ۋە تۈزۈلۈشى قانداق؟ ئۇچ يىگىتنىڭ ۋەزىپىسى مانا مۇشۇلارنى ئېنىق بىلىپ كېلىش.

— شەپە چىقارماستىن، ھېچقانداق قورال ئىشلەتمەستىن ۋەزىپىنى ئورۇندىپ قايتىڭلار. ئىككىڭلار ئىبراھىموفقا بويسۇنۇڭلار. بۇ بىر ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلغۇچى ئېتىلمىدۇ! — دېگەنىدى ئۇلارغا قورال ئىشلىتىشنى

ئۆگەتكەن، ئۇيغۇرچە بىلەن قازاقچىنى ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەيدىغان ناتونۇش، سۇرلۇك ئادەم ئۇلارغا ۋەزىپە تاپشۇرۇۋېتىپ.

تاغ سۇيى ھەم ئۇلارنى قىينىماقتا، ئۇلار تىترىمەكتە، بۇرۇقتۇرما بولماقتا، ھالسىرىماقتا، ھەم ئۇلارنى قوغدىماقتا؛ ئۇلارنىڭ نە ئاياغ، نە نەپەس تىۋىشى ئاڭلانمايدۇ. كۆزلەك «ئوغرىلار»نىڭ ھۇجۇمىدىن خاتىرجەم ئوخشايدۇ؛ چارلىغۇچى چىراغلارمۇ، پىلىموت ئاۋازىمۇ ئۆچتى. ئۇلار سۇدىن چىقىپ يىلاندەك يەر بېغىرلاپ چىغلىق بىلەن ماڭدى ـ دە، كۆزلەكنىڭ سوقما تېمىغا يېقىنلاشتى.

ـــ نادىروف! تامغا چىق!

نادىروف تۆلەندى بىلەن ئەخمەتنىڭ مۇرىسىگە دەسسەپ يىگىرمە ئىككى ياغاچلىق سوقما تامغا چەبدەسلىك بىلەن چىقتى ۋە ئېڭىشىپ تۆلەندىنىڭ قولىدىن تارتتى.

ئۇلار يالاڭ ئاياغ ھالدا تىۋىش چىقارماستىن ئۆگزە بىلەن ئۆمىلەپ تۆڭلۇكتىن ئۆيئىچىگە قارىدى. نادىروف قوراللىرىنى باغرىغا بېسىپ ياتقان ئەسكەرلەرنى ساناپ ئولگۇردى. ئۇلار قىرىق يەتتە نەپەر، كۆزەتتىكىلەر بىلەن ئەللىك نەپەر بولسا كېرەك. نادىروف تۆڭلۇكتىن سەكرەپ چۈشۈپ قىرىق يەتتە دانە قوراللىنى يىغماقچى بولدى. تۆلەندى ئۇنىڭ قۇلىقىدىن تارتىپ تۇتۇپ: «ئىنتىزام» دېدى، نادىروف ئەخمەتكە ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ بولغاندىن كېيىن يەنە تامغا ياماشتى. ئەخمەت ئۇنىڭ پۇتىدىن تارتىپ چۈشۈرۈپ، پىچىرلاپ:

ـــ بىلىپ قوي، بۇ قىلىقىڭ ئۈچۈن ئېتىلىسەن! ـــ دېدى.

نادىروف ئۇنى سىلكىۋېتىپ تام ياقىلاپ ئۆمىلەپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئىككى ئاپتومات، بىر بەش ئاتارنى سۆرەپ قايتىپ كەلدى ۋە سۇغا چۈشكەندىن كېيىن:

ـــ ساپلا بالىلاركەن، بۇلارنى بوغماق مۇشۇكنىڭ چاشقانىنى

بوغقىنىمەكلا ئاسانكەن. ھەش - پەش دېگۈچە ئۇخلاپ قالغان ئۇچ قاراۋۇلنى غىقلا ! ...

— بولدى قىل، نادىروف، ئىنتىزامنى بۇزغانلىقىڭ ئۈچۈن ئەتە !...

— پارتىزانلارغا ئۇچ تال قورال تېپىپ بېرىپ، ئەتە ئېتىلىپ كەتسەم مەيلى ! — دېدى نادىروف.

ئەتىسى راستتىنلا نادىروفقا ئىنتىزامنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن «سوۋېت قىزىل ئارمىيەسى ئۇستاۋى»غا بىنائەن، باشقىلارغا ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن ئۆلۈم جازاسى ئېلان قىلىندى. ھۆكۈم ئىجرا قىلىنىدىغان چاغدا، تاپانچا تۇتقان ئېگىز بىر ئادەم تەرلەپ كەتكەن، يوغان جىرەن ئېتىنى چاپتۇرۇپ كەلدى:

— ۋوي ھەزىلەكلەر ! — دېدى تاپانچىسىنى كوماندىرغا تەڭلەپ، — سېنىڭ بۇ «ئىنتىزام - پىنتىزام»لىرىڭ بىلەن دۇشمەننى يوقاتقىلى بولمايدۇ. ماڭ، كۇزلەككە ھۇجۇم قىلىمىز. ھۆكمۈڭنى دۇشمەنگە ئىشلەت !

بۇ ئادەم غېنى باتۇر ئىدى. زىخرۇللانى ئىككىنچى قېتىم غېنى باتۇر قۇتقۇزۇۋالدى.

كەچتە كۇزلەكنى ئېلىش ئۈچۈن قاتتىق جەڭ بولدى. تۆلەندى، ساشكا، ياقۇپ، شامىل، قۇربانجانلار شۇ جەڭدە ئۆلدى، ئەخمەت يارىلاندى. ناۋادا ئاخشىمى قوراللارنى ئېلىۋالغان بولسىچۇ؟

— شۇ چاغدا سىز «ئىنتىزام» دەپ پۈتۈمگا يامىشىپ تۇرۇۋالمىغان بولسىڭىز، ئاشۇ بەش يىگىت ئۆلمىگەن بولار ئىدى - ھە، ھۆرمەتلىك پولكوۋنىك؟

— نېمە، قاچانغىچە ئۇ كونا خامانىنى سورۇيسەن؟

— تۇنۇگۈنكى ئىشقۇ ئۇ؟

— بەللى، 1944 - يىلى كۇزدە بولغان ئىشنى تۇنۇگۈنكى ئىش دەۋاتقىنىڭنى قارا !

— قارامىلىقىنىڭمۇ پايدىسى بار دەيمەن - دە !

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— ئۇنداقتا ساراڭلىقىنىڭچۇ؟

— يولداش پولكوۋنىك، مېنى مازاق قىلمىسىڭىزكەن، غېنى باتۇر قارامليق بىلەن باتۇر بولغانغۇ — ھە؟

— سەن غېنى باتۇردىن باشقا يەنە كىمنى بىلەتتىڭ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن، سوۋۇرۇف، كۇتۇزۇف، ناپولېئون، ستالىن، كاتوۋىسكى، ژۇكوف، جۇدې، پىڭ دېخۇەي، خې لۇڭ، لىۇبوچېڭ ... ۋاي — ۋۇي، دۇنيادا قوماندان — قەھرىمان تولا. ئۇلار قارامليق بىلەن ئەمەس، ئىنتىزام، پولاتتەك ئىنتىزام بىلەن غەلىبە قازانغان، قەھرىمان بولغان!

— قېنى ئەمىسە، رومكىنمۇ ئىنتىزام بىلەن كۆتۈرەيلى!

نادىروف مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، رومكىنى بىراقلا كۆتۈرۇۋەتتى.

— قارام — تەلۋە! — دېدى ئىبراھىموف ھاراقتىن بىر يۇتۇم ئىچىپ، پۇرچاقتىن بىرنى ئېغىزىغا سېلىپ، — ھاراقنىمۇ قارامليق بىلەن ئىچسەن، ھەر رومكىدىن كېيىن مۇشۇنداق زاكۇسكا يېيىشنىمۇ بىلمەيسەن. ۋاي، گىرى — تەلۋە، مۇشۇ قارامليقىڭ بولمىسا، ئۆسەتتىڭ، ئىست! قارامليقىڭ بېشىڭغا چىقمىسا بولاتتىغۇ.

ئۇلار يەنە جىمىپ قېلىشتى.

4

قارامليق شۇنچىلىك زىيانلىقمۇ؟ لېكىن نادىروف قارامليقتىن زىيان كۆرمىدىغۇ. ئۇنىڭ قايسىبىر غەلىبىسى قارامليقىڭ مەھسۇلى ئەمەس ئىكەن. ئۇ گومىندا‌ڭ تۇرمىسىدىنمۇ قارامليق بىلەن قېچىپ قۇتۇلغان؛ زىخرۇللا ئۇ چاغدا كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدىغان، بۇرنى كۆپكەن يىگىت ئىدى. ئۇ يېزىسىدىن قاچقىچە چىقىپ كېتىپ سۇيدۇڭ بازىرىغا ئىش ئىزدەپ باردى، ھاۋا شۇنچىلىك ئىسسىق، دىمىق ئىدى،

تەر توختمايتتى، دەرەخلەر سۇرەتتەك ھەربكەتسز، ئەتراپ تونۇردەك ھللداپ كەتكەندى. ئۇ بىر تاۋۇز سېتىۋېلىپ ئېرىق بويىدا زوكزايدى ـ دە، تاۋۇزنى مۇشتۇمى بىلەن ئۇرۇپ چاقتى، بىر پارچىسىنى ئىشتىھا بىلەن يەپ شاپىقىنى كەينىگە تاشلىدى. شۇ زامان بىرى ئۇنىڭ بېلىگە كۇچ بىلەن تەپتى. زىخرۇللا كەينىگە قاراپ باغلاقتىكى تەلۋە ئىتتەك خىرىس قىلىپ تۇرغان دورداي كالپۇك، پاناق بىر ئەسكەرنى كۆردى. كۇل رەڭ ماتادىن ھەربىيچە كىيىم كىيىپ، تومۇزدىمۇ تۇجۇركا ئۇستىدىن ھەربىيچە تاسما پوتا باغلىۋالغان كۆرۈمسىز ئەسكەر زىخرۇللانىڭ يىگىتلىك غۇرۇرىنى قوزغىدى:

ـــ نېمە تېپىسەن، ھەي ئادەم سەتى؟

ـــ تېپىسەن دەيسىنا زىۋازا؟ ـــ ئەسكەر شاپاق ئىزى بار شەپكىسىنى كۆرسەتتى.

ـــ قەستەن ئاتتىممۇ؟

ـــ قەستەن ئاتماقچىمدىڭ تېخى!

ئەسكەر مىلتىقىنىڭ پاينىكى بىلەن زىخرۇللانى بىرنى ئۇردى.

ـــ ئۇردۇڭ ـ ھە، قوتۇر ئىت! ـــ زىخرۇللا ئەسكەرنىڭ ئىككى يەلكىسىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ باش بىلەن ئۇردى، ئەسكەر ئوڭدىسىغا چۈشتى. زىخرۇللا ئۇنى دەسسەپ بولۇپ ئايىغىنى كۆتۇرۇۋىدى، ئىككى چېرىك قوراللىرىنى تەڭلەپ يېتىپ كەلدى ۋە زىخرۇللانى باغلاپ تۇرمىگە ئېلىپ باردى، تۇرمىدە ھېلىقى دورداي كالپۇك قولى باغلاقلىق زىخرۇللانى رېمون، تاياق، ئايىاغ، مۇشت، ھەتتا تاش بىلەن شۇنچىلىك جىق ئۇردىكى، زىخرۇللا ئۆز جېنىنىڭ قانچىلىك چىڭ ئىكەنلىكىنى شۇ كۈنى كۆردى ...

ئۇ توپتوغرا يەتتە كۈننى تاياق ـ دۇمبا بىلەن ئۆتكۈزدى. بىر كۈنى گۈندىپاي ئۇخلاپ قالغان ۋاقتتىن پايدىلىنىپ

تۇرمە دېرىزسىنى بۇزۇپ قاچتى - دە، شۇ قاچقىنىچە بىرنەچچە ئاي قاڭغىر قاقشاپ يۈرۈپ 1944 - يىلى كەچ كۈزدە نىلقا تاغلىرىغا قېچىپ بېرىپ، گومىنداڭغا قارشى قوزغالغان «ئالتە ئوغرى»لارغا قېتىلدى. ناۋادا، ئۇ، گومىنداڭ ئەسكىرىنى قارامىلىق بىلەن ئۇرمىغان بولسا، قارامىلىق بىلەن تۇرمە دېرىزسىنى بۇزۇپ قاچمىغان بولسا، پارتىزان - ئەسكەر — قەھرىمان بولالايتتىمۇ؟

ئۇ پارتىزان بولغاندىمۇ قورالى يوق، كالتەك بىلەن قوراللانغان پارتىزان ئىدى. دۇشمەن دېگەن كالتەك بىلەن ئوۋلايدىغان توشقان ئەمەس - دە. ئۇ نىلقا تاغلىرىدا يۈرۈپ، باتۇرلارنىڭ ئىزىدىن قالماي باتۇرلۇق - قارامىلىقنى ۋايىگە يەتكۈزدى. كالتەك - چوماق بىلەن دۇشمەننىڭ پىلىمۇت، مىلتىق بىلەن قوراللانغان ئەسكەرلىرىگە ھۇجۇم قىلىپ ئىراده، پاراسەت، قەيسەرلىككە ئادەتلەندى. 1944 - يىلى ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرى پارتىزانلار ئەترىتى غۇلجا شەھىرىدىكى قوزغىلاڭچىلار بىلەن بىرلىشىش ئۈچۈن تاغ ئارىلىرىدا ئۇزاق ۋاقىت يول مېڭىپ غەربكە يۈرۈش قىلدى. 7 - نويابىر كۈنى ئۇلار غۇلجا شەھىرىنى ئازاد قىلىش جېڭىگە قاتناشتى. زىخرۇللانىڭ مىلتىقى يوق بولغاچقا ئۇ پوستتا تۇرۇش، نەيزىسى بىلەن قوراللىق پارتىزانلارغا تام تېشىپ بېرىشكە ئوخشاش ئىشلارنى قىلدى. ئۇ بۇ چاغلاردا مىلتىققا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، بىر قارامىلىق قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلىپ يۈرسەت كۈتتى.

بۇ پۇرسەت سوغۇق، ئاچچىق شامال يۇز - قوللارنى ھەردەك چىقىپ تۇرغان بىر كۈنى ئاخىر يېتىپ كەلدى. ئۇ كۈنى تاڭ سەھەردە قوزغىلاڭچىلار لياڭشاڭغا ھۇجۇم باشلىغاندى. پۈتۈن غۇلجا خەلقى بۇ ھۇجۇمنىڭ غەلىبىسىنى تىلەيتتى. مېڭلىغان پىدائىيلار تاياق - توقماق، ھەتتا قۇرۇق قول پېتى ئالدىنقى سەپكە كەلگەنىدى. زىخرۇللا تەرلەپ -

پىشىپ قوراللىقلار ئۇچۇن تام تېشىپ بېرىۋاتاتتى. بىر مىنامیوتچى «ئوق» دەپ ۋارقىرىدى. زىخرۇللا خوددى ئۆزىگە بۇيرۇق بېرىلگەندەك، چاپقۇن يامغۇردەك يېغىۋاتقان ئوقلا قارىماي، بىر يەشىك مىنامیوت ئوقىنى كۆتۈرۈپ مىنامیوتچىنىڭ يېنىغا يۈگۈردى.

ـــ يات، زىخرۇل ... يات ! ـــ ئۇنىڭ قۇلىقىغا نە بۇ ئاۋاز، نە ئەتراپىدا ھەرىدەك ئۇچۇپ يۈرگەن ئوقلارنىڭ «ۋىز ـ كۇش ـ چۇ» قىلغانلىرى ئاڭلانمىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن دىققىتى دۇشمەن پوتىيىدە، پوتەيگە مىنامیوتتىن ئوق ئېتىۋاتقان جەڭچىدە ئىدى. ئۇ بىر يەشىك ئوقنى مىنامیوتچىغا بەرگەندە، مىنامیوتچىنىڭ كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى چاقنىغانلىقىنى كۆردى. ئۇ دەرھال تاملارنى دالدا قىلىپ كەينىگە ياندى ـ دە، ئىككىنچى يەشكىنى كۆتۈرۈپ يۈگۈردى. ئوقلار ئۇنىڭ ياقىسى، يىرتىق چاپىنىنىڭ ئېتەكلىرىنى، كەڭ پۇچقاقلىق ئىشتىنىنى يالاپ ئۆتۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا قاراپ يوشۇرۇن يەردە تۇرغۇچىلار:

ـــ پاھ، يۈرىكى قاپكىنە !

ـــ يات، ئۆلمىسەن !

ـــ قارامىلىقىنى ۋوي !

ـــ ئوغۇل بالا ! ـــ دەپ ۋارقىرىشاتتى.

زىخرۇللا ئوق يامغۇرى ئىچىدە يۈگۈرۈپ، ئۆمىلەپ، دومىلاپ يۈرۈپ ئالتە يەشىك ئوقنى ئاپارغاندا، مىنامیوت ئوقىدىن پوتەي پارتلىدى.

ھۇررانىڭ كۈچلۈك ساداسى غۇلجا ئاسمىنىنى تىترەتتى. يۈزلىگەن ئەزىمەتلەر ئالغا يۈگۈردى. تۈيۇقسىز ئاكوپتىن پىلىموت ئوقى ئېتىلدى ـ دە، بىر جەڭچى يىقىلدى، قوزغىلاڭچىلار يېتىشقا مەجبۇر بولدى، يالغۇز زىخرۇللا ياتمىدى، ئۇ دۇشمەن ئاكوپىغا قاراپ ئۆمىلىدى. يۈزلەپ كۆزلەر بۇ «قارام» يىگىتكە تىكىلدى. چۈنكى، دۇشمەن پىلىموتىنىڭ

ئوقلىرى ئۇۋسى بۇزۇلغان ھەربىلەردەك ئۇنىڭ بېشىدا ۋىژىلدايتتى.

... مانا بۇ ــ قارامىلىقنىڭ پايدىسى بولماي نېمە؟ ھەي ئىبراھىموف، ھەي پولكوۋنىك، سىز ئىنتىزام ـ ئىنتىزام دەپ بەلكى ئاشۇ ئوقتىن قورقۇپ ياتقانلارنىڭ ئارىسىدىن ئورۇن ئالار ئىدىڭىز. مەن قانداق قىلدىم، ئاڭلاپ قويۇڭ ...

... زىخرۇللا دۇشمەننىڭ يوشۇرۇن يەر ئاستى ئاكوپى يېنىدىن بىر يارىدارنى سۆرەپ ئاچىقتى. بۇ ئىشنىمۇ ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىنى ئونتۇغان ھالدا بېجىردى. يارىدارنى سانىتارغا تاپشۇرۇپ بېرىپ، يەنە ئوق چىقىۋاتقان تەرەپكە قاراپ ئۆمىلەپ يۇرۇپ كەتتى. يۇزلىگەن يەرگە چاپلىشىپ ياتقۇچىلار ئىچىدىن:

ــ ئاپىرىن!

ــ ئاتاڭغا رەھمەت!

ــ ئامىن!

ــ خۇدا ئۆزۈڭ ساقلا! ــ دېگەندەك مەدەت بەرگۈچى ئاۋازلار ئاڭلاندى. زىخرۇللا يەنە ئالغا قاراپ ئۆمىلىدى. ئۇ دۇشمەننىڭ يوشۇرۇن ئاكوپى يېنىغا باردى. ئۇ يەردە بىر جەڭچى ئىگراپ ياتاتتى. ئۇ جەڭچىنى ئازگالراق يەرگە سۆرەپ ئاپىرىپ قويۇپ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى ـ دە، يەر بېغىرلاپ ئۆمىلىدى. دۇشمەن پىلىموتى ئۇنى نىشانغا ئالدى. قۇرۇق قول بىلەن پىلىموتقا قارشى جەڭگە ئاتلانماق بىر چوڭ قەھرىمانلىق: «ھەي ئىبراھىموف، ئاڭلىدىڭىزمۇ، قارامىلىق بىلەن قەھرىمانلىق قوشكېزەك!»

ــ زىخرۇللا، يات!

ــ ئىسىت، ياش كەتتى!

لېكىن، زىخرۇللا بىر دومىلاپلا دۇشمەن ئاكوپىغا چۇشتى ۋە دۇشمەن پىلىموتىغا قاراپ يۇگۇردى. ئۇ يۇگۇرۇپ كېتىۋېتىپ ئۆلگەن گومىنداڭ ئەسكىرىنىڭ جەسىتىگە يولۇقتى. جەسەت سۇيدۇكدە ئۆزىنى ئۇرغان ھېڭگاڭ چىش

ئەسكەرنىڭ ئۆزى ئىدى. ئۇ ئەسكەرنىڭ كانىيىغا دەسسەۋېتىپ ئۇنىڭ بېلىدىكى گىراناتنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ چەبدەسلىك بىلەن گىراناتنى ئالدى ـ دە، دۈشمەن پىلىموتىغا قارىتىپ ئاتتى. «گۇم !» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ «ھۇررا !» دېگەن كۆچلۈك سادا كۆتۈرۈلدى.

زىخرۇللا شۇ كۈنى بىر مىلتىق بىلەن بىر پىلىموت غەنىيمەت ئالدى. قارامليق قىلمىغان بولسا، زىخرۇللا قورالغا ئىگە بولالايتتىمۇ !

ـــ شۇنىڭ ئۈچۈن مەن دەيمەن، قارامليقنى بىلمىگەن ئادەم قەھرىمان ئەمەس !

ـــ نېمە؟ نېمانداق باش ـ ئاخىرى يوق پاراڭ قىلىسەن نادىروف. دېدىمغۇ، قارامليقنىڭمۇ ئۆز يولى بار، ھەممىلا جايدا قارامليق ئېقىۋەرمەيدۇ، بولۇپمۇ تىنچ قۇرۇلۇش دەۋرى، سىنىپىي كۈرەش دەۋرىدە قارامىلاردىن دۈشمەنلەر پايدىلىنىدۇ !

ئۇلارنىڭ تىنچلىقى بۇزۇلدى، نادىروف مەست بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆز باشلىقىغا گەپ ياندۇرۇشقا باشلىدى. ئىبراھىموف ھازىرغىچە بۇ خىل ئەھۋالنى كۆرمىگەنىدى.

ـــ سەن نېمە بولدۇڭ، نادىروف، سەن مەندىن نارازى ئوخشىمامسەن؟

ـــ نارازى.

ـــ نېمىدىن؟

ـــ ئاشۇ ئىنتىزام ـ پىنتىزاملىرىڭىزدىن نارازى. قارامليق مېنىڭ بېشىمغا چىقماس. ئەمما لېكىن، ئاشۇ ئىنتىزام ـ پىنتىزاملىرىڭىز سىزنىڭ بېشىڭىزغا چىقىدۇ !

ـــ مانا قارا، سەۋەب؟

ـــ قارامليقتىن پايدىلانغان دۈشمەن، سىزنىڭ ئىنتىزام ـ پىنتىزاملىرىڭىزدىن پايدىلانماسمۇ؟ مانا سىزنىڭ يۈمشاق، ئىتائەتمەنلىكىڭىز سىزنى تارىمغا ئېلىپ ماڭدى، ھۆرمەتلىك پولكوۋنىك !

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ تارىمغا بېرىشىڭ نېمە زىيىنى بار؟ بوز يەر ئاچىمىز، بۇ، خەلقە، دۆلەتكە پايدىلىققۇ. قېنى، ئالدىڭدىكى رومكىنى كۆتۈرۈۋەت زىخرۇللا، يارايسەن، ھاراقنىمۇ كوماندا بىلەن ئىچىشكە ئادەتلەن!

ـــ لاۋگەيگىچۇ؟ لاۋگەيگىمۇ كوماندا بىلەن بېرىشقا ئادەتلىنەيمۇ؟

ـــ قوپاللىق قىلما نادىروف، تاپتىن چىقىۋاتىسەن، گەپلىرىڭ نامىڭغا ماسلاشمىدى!

ـــ بۇنداق قۇرۇق «قەھرىمان» دېگەن نامنى ئەخلەت ساندۇقىغا چۆرۈۋېتىمەن، ھۆرمەتلىك پولكوۋنىك!

ـــ نېمە دېدىڭ؟ سەن مىللىي ئارمىيە قوماندانلىق ئىشتابىدىن خەلقنىڭ ئالىي مۇكاپاتى بولغان ئالتۇن مېدال بىلەن مۇكاپاتلانغان، 1950 ـ يىلى غەربىي شىمال بويىچە 1 ـ دەرىجىلىك كۇرەش قەھرىمانى بولۇپ سايلانغان شان ـ شەرەپ ئىگىسى، نامىڭغا لايىق ئىش قىل، نامىڭغا يارىشا گەپ قىل، جەڭچى نادىروف!

ئىبراھىموف ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، تۆمۈردەك قارىدىغان قوللىرىنى شىلتىپ نادىروفنى ئەيىبلىدى. نادىروفمۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى. ئۇ باشلىقىغا ھۆرمەت بىلەن چاس بەردى ۋە قىزارغان كۆزلىرى بىلەن ئىبراھىموفقا قادىلىپ تۇرۇپ:

ـــ شۇنداق، ھۆرمەتلىك پولكوۋنىك! لېكىن بۇگۈن يەنى 1962 ـ يىلى كەچ كۈزدە نادىروف بىر ئەخلەت، سىزمۇ ھەم ئەخلەت، ئىشەنمىسىڭىز ئىختىيارىڭىز، ماڭا كېتىشكە رۇخسەت قىلىڭ!

ـــ يوقال! ـــ دېدى ئىبراھىموف بىگىز قولى بىلەن ئىشىكنى كۆرسىتىپ، ـــ ئىككىنچى ماڭا كۆرۈنگۈچى بولما!

نادىروف سەندىرەكلەپ تالاغا ـــ سىم ـ سىم يامغۇر قوينىغا قاراپ ئېغىر قەدەم باستى.

5

ئۇلار بۇنىڭدىن سەككىز يىل بۇرۇن، يەنى 1954 - يىلى ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيەسى مۇشۇ دۆنزىيەسىنىڭ مەيدانىغا بوز يەر ئېچىش ئۇچۇن كەلدى. شۇ چاغدا زىخرۇللا ئۇرۇش قەھرىمانى دېگەن نام بىلەن كۆكرىكىگە ئوردېنلار قاداپ مەملىكەتنىڭ چوڭ - چوڭ شەھەرلىرىنى ئايلىنىپ ئېكسكۇرسىيە قىلىپ قايتقان شەرەپ ئىگىسى ئىدى. ئۇ «بوز يەر ئېچىش»تا يەنە بىر چوڭ شان - شەرەپكە ئىگە بولۇشنى ئويلاپ، ئىبراھىموف بىلەن بىللە خۇشاللىقتىن قەدەھ كۆتۇرۇشكەنىدى. نادىروف قارا كۇچىنى ئايماستىن كەتمەن - گۇرجەك بىلەن ئۇچ - تۆت يىل ئېرىق - ئۆستەڭ چاپتى، دەرەخ تىكتى، يەر تۇزلىدى، قارا كۇچ ھېسابىغا بىرەر قېتىم مۇكاپات ياكى ماختاشقا ئېرىشەلمىدى. ئۇنىڭ تەتۇرىچە، ئۆمرىدە جەڭ كۆرمىگەن، بىر كەتمەن توپىنى نېرى قىلىپ باقمىغان ئىسلاموف «بوز يەر ئاچقۇچى قەھرىمان» دېگەن نام بىلەن بېيجىڭغا بېرىپ قەھرىمانلار ئۇچرىشىش يىغىنىغا قاتناشتى. نادىروف يېرىلغۇدەك خاپا بولۇپ ئىبراھىموفقا:

— ئىسلاموف گومىنداڭدىن ئەسىرگە چۈشكەن، ئادەم چىشلەشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان نان قېپى. نان قېپىلارنى ئۆستۇرىدىغان قانداق ئورۇن بۇ؟ — دېۋىدى، مەيداننىڭ مۇئاۋىن رەھبىرى بولغان ئىبراھىموف:

— ئۇنداق دېمە، ئۇنىڭ مەيدانى مۇستەھكەم، ئېتى يۇقىرى! — دېدى.

نادىروف بۇ گەپلەرگە قارشى ھېچنېمە دېمىدى.

«باشقىلار ئىككى - ئۇچ كۇبادىن توپا قازغان يەردە مەن سەكسەن - توقسان كۇبا (كۇب مېتىر دېمەكچى) توپا قازدىم. ئېرىق چېپىش، يەر تۇزلەشتە يەتتە - سەككىز ئادەمنىڭ

چامنى تۇگەتتىم. كىشىلەر بىر سېۋەت بىلەن تۇپا توشۇسا، مەن ئىككى سېۋەت بىلەن توپا توشۇدۇم. ئاتتەك ھارۋا سۆرىدىم، ماشىنىدەك يەر كولىدىم، قۇلدەك ئىتائەت قىلدىم، بۇلار مەيدان، ئاك ئەمەسمىكىن - ھە؟» دەپ ئويلىغانىدى. لېكىن ئۇ چاغدا نادىروفنىك ئىبراھىموفقا بولغان ئېتىقاد، ھۆرمىتى بۇ سۆزلەرنى ئىچىگە يۇتقۇزۇۋەتكەنىدى ...

ئۇلار سەككىز يىل بۇ يەرگە ئۇمىد بىلەن تەر تۆكتى. ئۇلارنىك تەرىدىن بۇ يەردە چىرايلىق ئۆيلەر، مېۋىلىك باغ، سايىلىك يوللار، سالا ئېتىزلار، ئورمان بەلباغلىرى پەيدا بولدى. ئۇلار بۇ شورتاك يەرگە راسا مۇھەببەت باغلاپ ئۇمىد چېچەكلىرى مېۋە بېرىۋاتقان چاغدا، ئىبراھىموف بۇ يەردىن كېتىدۇ، ئۇ مۇشۇ تۇپراقتا تۇغۇلغان بالىلىرىنى، مۇشۇ يەرنىك سۇتى بىلەن ئەتكەنچاي ئېتىشكە ئادەتلەنگەن بالىجان ئايالىنى ئېلىپ ئاتام - ئانام كۆرمىگەن چۆللەرگە كېتىدۇ. ئۇنىك ئورنىغا ھېلىقى ئىسلاموف بېكىتىلدى. ئۇ ئەمدى مەيداندا پەيدا بولغان بارلىق يېڭىلىقلارنىك ئىگىسى. ئىبراھىموف بولسا ھەممىدىن مەھرۇم؛ خۇشاللىق، بەخت ئۇنىڭغا يات ... بۇ قانداق ئىنتىزام ئىكەن؟ دۇنيادا بىر ئادەمنىك تەقدىرى بىلەن ئوينىشىدىغان، بەختىنى ۋەيران قىلىدىغانمۇ ئىنتىزام بولامدۇ - ھە؟ ياق، ئىبراھىموفنىك بىر ئاخشام قىلغان سۆزى نادىروف ئۈچۈن تېتىقسىز، مەنىسىز گەپلەر. شەخسىنىك ئارزۇسى ئومۇمنىك مەنپەئەتىگە بويسۇنۇش لازىمىش. ھەممىلا جايدا، دائىملا شۇنداق بولامدۇ؟ چىرايلىق گەپنى جازا ئۈچۈن قوللانسا، شۇنىڭغىمۇ «غىك» قىلمىغۇلۇقمۇ؟ تېخى «ئىبراھىموف جىددىي پەيتتە تەۋرەندى» دېگەنلىرىگە نېمە دېگۈلۈك؟ چېگرادىن قاچقانلارنى توسىمەن، دەپ تاياق يەپ ئورنىدىن تۇرالماس بولۇپ قالغان ئادەم «تەۋرەنگەن» بولسا، قورقۇپ ئۆيىدىن چىقالمىغانلارچۇ؟ ئىبراھىموف بىلەن نادىروف ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئۇخلىماستىن قاچقۇنلارنى توستى،

ئۇلارنىڭ كۆچى بىلەن ۋەتەن چېگرىسى تۆتلا قەدەم يەردىكى بۇ مەيداندىن قاچقانلار ناھايىتى ئاز بولدى. پۈتۈن ئىلى، چۆچەكتىن بۇ يىل 5 - ئايىنىڭ ئاخىرى بىرنەچچە تۈمەن ئادەم چېگرادىن ئۆتۈپ قاچالىدى. «تەۋرەنگەن» بولسا، ئىبراھىموف چېگرادىن ئۆتۈپ كېتەلمەيتتىمۇ؟ ئۇ، ئۆز يۇرتىنىڭ سېرىق توپىسىنى باشقا دۆلەتنىڭ ئالتۇن - جەۋھەرلىرىگە تەڭ قىلمايدىغان ئادەم، مۇشۇنداق ئادەملىكىنى ئۇنىڭ سۆزلىرى ئەمەس، يۈرىكى، ھەرىكىتى ئىسپاتلىغان، بۇنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. شۇنداق تۇرۇپ يەنە نېمىشقا ئۇنىڭغا قارا چاپلىنىدۇ؟ نېمىشقا ئۇ يىراق تەكلىماكانغا سۈرگۈن قىلىنىدۇ، ھە؟...

كەچ كۈزنىڭ سىم - سىم يامغۇرى پۈتۈن يەرنى ئېچىغان خېمىرغا ئوخشىتىپ قويغان، نەنىلا دەسسىسەڭ پاتسەن، قانچە چاققانلىق قىلساڭمۇ پۈتلىشىسەن.

نادىروف ئېغىر خىيالىلار بىلەن، مەست ھالدا ئىبراھىموفنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ چىقتى. مانا ئۇ بىر سائەتتىن بېرى بىردە پۈتلىشىپ يىقىلىپ، بىردە ئۆمىلەپ، كەچ كۈزنىڭ بۇ كۆڭۈلسىز كېچىسى ئېتىز ئارىسىدا تەمتىلەپ يۈرمەكتە. ئۇ بەزىدە سۇنايلىنىپ يېتىپ قالىدۇ - دە، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن يەرگە تايىنىپ دەلدۇگۇنۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىدۇ. بەزىدە نەم توپىغا پېشانىسىنى قويۇۋېلىپ خۇددى يەرنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى تىڭشاۋاتقاندەك جىم ياتىدۇ. بەزىدە بولسا بىر نىشانغا قول بومبىسى بىلەن ھۇجۇمغا ماڭغاندەك جەينەكلىرى بىلەن سۈرۈلۈپ ماڭىدۇ. ئۇ بۇ ھەرىكەتلىرىدىن ھۇزۇرلىنىدۇ، ھاياجانلىنىدۇ. ئۇ ھەرىكەت قىلغانسېرى ئۆز ھوشىدىن ئايرىلىپ ئۆتمۈشتىكى ئىشلار بىلەن ھازىرقى ئىشلارنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنىمۇ بىلەلمەي قالىدۇ. تۇرۇپلا يەنە ئۆزىنىڭ مەست ئىكەنلىكى، ئۆيدىن يىراقتا، ئاشلىقى يىغىلىپ بولغان ئېتىزلاردا ئۆمىلەپ

يۇرگىنىنى بىلىپ قالىدۇ - دە، تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىدۇ ... لېكىن يەنە دەرھاللا ھازىر بىلەن ئۆتمۈش ئارىلىشىپ كېتىدۇ.

... پىيادە كېتىپ بارغان، ھارغىن ئەسكەرلەر ئۇتەي بىلەن جىڭ ئارىلىقىدىكى چۆلدە ئۇزۇن سەپ تۇزۇپ كېتىپ بارىدۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا سېرىق سەللە ئورىغان پولك كوماندىرى ئاتتا مەزمۇت ئولتۇرۇپ بارماقتا. ئىسپانكىلارنىڭ قاسقانلىرى تەردىن شورلاشقان، گىمناستورکىلارنىڭ يەلكىلىرى ھۆل ... ئېغىر ئۆتۈكلەر تاقراڭ يەرگە رېتىم بىلەن تەكشى ئۇرۇلغاچقا، «گۈپ - گۈپ - گۈپ» قىلغان كۈچلۈك سادا پەيدا بولۇپ، چاڭقىغان، چارچىغان جەڭچىلەرنىڭ قەلبىدە ھاياجان، غۇرۇر پەيدا قىلىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دۈشمەنگە قارشى جەڭگە ماڭغان خەلق ئوغلانلىرى ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر چۈشىنىدۇ - دە: «بىز مانا فىرونتقا ماڭدۇق» دېگەن ناخشىسىنى قۇرۇغان لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ ئېيتىدۇ ... نادىروفنىڭ ئاۋازى چىقمىدى. ئۇ پۈتۈن ئاۋازى بىلەن دۈنياغا ئاڭلانغۇدەك قىلىپ ۋارقىراپ، ئۆزىنىڭ دۈشمەنگە قارشى جەڭگە كېتىۋاتقىنىنى ئىپادىلىمەكچى بولدى، لېكىن ئۇنىڭ گېپلى قۇرۇپ ئاۋازى پۈتكەن. ئۇ قانچە چىڭقىلسىمۇ ھامان ئاۋاز چىقىرالمىدى. ئۇنىڭ چاڭقاق تىنچىقتىن ھالى قالمىدى، ئۇنىڭ نەم پەرگە مەيدىسىنى يېقىپ ياتقۇسى كەلدى. «ھەسسىنە، بىر يۈتۇم سۇ بولسىدى، لېۋىمنى نەمدۈالسىملا ناخشىغا قوشۇلاتتىم». بىردىنلا ئات تۇيىقى پېتىپ پەيدا بولغان كۆلچەكتە سارغۇچ سۇ كۆرۈندى. نادىروف كوماندىردىن سورىمايلا سۇغا دۈم ياتتى. ئۇنىڭ لەۋلىرى ئىلمان، شورلۇق توپىنى يالىدى ... ئۇ شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ جىڭ بولىدا ئەمەس، مەيدانىڭ بىر ئېڭىزىدا دۈم يېتىپ لاينى يالاۋاتقىنىنى بىلدى. ئۇ چاڭقاپ تەشنالىقتىن شۇنداق قىلغانىكەن - دە ...

ئۇ ئورنىدىن تەستە تۇرۇپ ئاسمانغا قارىدى. يۇلتۇزسىز

ئاسمان ئۇنىڭغا تۇم قارا كۆرۈندى. سىم - سىم يامغۇر ئۇنىڭ ئۇستىبېشىنى بەدىنىگە چاپلىۋەتكەن، لېكىن ئۇ ھامان قىزىپ تۇراتتى. ئۇ سۇ ئىزدەپ قارامتۇل كۆرۈنگەن دەرەخلەر تەرەپكە ماڭدى. ئۇ دەرەخلەرنى بىر - بىر قۇچاقلاپ شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بويىغا كەلدى - دە، قىرغاقتىن تۆۋەنگە قوللىرىنى سوزدى. قوللىرىنى سوزدى - دە، سۇغا پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن چۈشۈپ كەتتى. سۇدا بىر دەم ئاققاندىن كېيىن ھوشىنى تاپتى - دە، قىرغاققا ياماشتى، قىرغاق تىك - غىلتاڭ ئىدى. ئۇ تىرناقلىرى بىلەن تاتلاپ يۇقىرىغا ياماشتى، لېكىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى، يەنە ياماشتى، يەنە چۈشۈپ كەتتى ... ئۇ ئاخىر يەنە ئۆتمۈشتىكى ئىشلار بىلەن ھازىرقى ئىشلارنى ئارىلاشتۇرۇشقا باشلىدى: ئۇ ياماشماقتا. خىيالىدا ئۇ، جان بىلەن ئوينىشىدىغان بىر ئىشتا بىرلا ھەرىكەت خاتا بولسا، ئۇمۇ سەپداشلىرىدەك شېغىللىق يەرنى قۇچاقلاپ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كېتىدۇ. ئۆمىلەش كېرەك، دۈشمەن پىلىمۇتى توختىماستىن ئەجەل ئۇرۇقى چاچماقتا. ئۇنىڭ غايە ۋە ئىرادە بىلەن ئۆمىلەشكەن قانچە سەپداشلىرى شۇ ئۇرۇقلاردىن ھالاك بولدى. ئەنە ئۇلارنىڭ قانغا مىلەنگەن جەسەتلىرى، مانا نادىروفمۇ سەپداشلىرىنى باغرىغا باسقان ئانا تۇپراقنىڭ كۆكسىدە ئۆمىلىمەكتە. ئۇ ئەزىز ئانىنىڭ بەدىنىگە چاپلاشقان سۇلۇك قۇرتنى قولىدا مەھكەم تۇتۇۋالغان بومبىلىرى بىلەن يوقىتىدۇ. مانا قارامىلىق - باتۇرلۇق ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىدىغان پەيت كەلدى. ئەي ئىبراھىموف ئەمدى نېمىمۇ دەيسىزكىن، مانا مەن دۈشمەن پوتىيىگە قاراپ ئۆمىلەپ كېتىۋاتىمەن، ھازىرلا بۇ پوتەي كۈل ۋە ئىسقا ئايلىنىپ ئەبەدىلئەبەد غىڭ قىلالماس بولۇپ قالىدۇ ...

زىخرۇللا ھازىر پارتىزان ئەمەس، ئۇ جەڭچى، مۇنتىزىم ئارمىيەنىڭ بىر جەڭچىسى، 1945 - يىلى 4 - ئايدىن بېرى شۇنداق. ئۇلارنىڭ پىيادىلەر 4 - پولكى جىڭ، شىخولارنى ئازاد

قىلىپ ئورۇمچىگە، پۈتۈن گومىنداڭ ئىشغالىيىتىدىكى جايلارغا يۇرۇش قىلىپ، زالىم، چىرىك ھۆكۈمەتنى ئاغدۇرىدۇ، گومىنداڭنىڭ ھېلىقى مۇز چىراي چېرىكلىرىدىن قىساس ئالىدۇ. ئۇلار پاك ـ نومۇسلۇق، يۇزى تۆۋەن ئۇيغۇر قىزى ھېپىزەمنى زورلۇق بىلەن ئاياغ ئاستى قىلىپ ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. زىخرۇللانىڭ يېزىلىقلىرىنى قارىياغاچقا باغلاپ ئۇردى. زىخرۇللانىڭ بۇ ۋەھشىيلەرگە غەزىپى چەكسىز. زىخرۇللا قاراشلىق بولغان 4 ـ پولكنىڭ 1 ـ باتالىيون 3 ـ رۇتىسى شۇنىڭ ئۈچۈن تاغ ـ داۋان ئېشىپ، سايرام كۆلى بويىغا كەلگەندە روھلىنىپ:

پولاتتەك چىنىققان باتۇر قوشۇن بىز،
ئۇمىدىمىز مەھكەم ۋەتەن ئوغلى بىز.
دۈشمەنگە قارشى قانلىق كۈرەشتە،
كۆكرەك كېرىپ ئالغا باسىمىز !

دېگەن مەشھۇر مارشنى بار ئاۋازى بىلەن ۋاقىراپ ئېيتتى ـ دە!

ئۇ ئۆمىلىمەكتە، نەگە كېتىپ باردۇ؟ دۈشمەن پوتىيىگە قاراپمۇ؟ بۇ قەيەر؟ باجاخۇ بىلەن يۈكجىخۇ ئەتراپىدىكى يۇلغۇن چاتقاللىقمۇ؟ زىخرۇللا بىلىدۇ، ئۇنىڭغا رۇتا كوماندىرى ئېيتقان. بۇ يەر جىڭدىكى گومىنداڭ مۇداپىئە لىنىيەسىنىڭ ئالدىنقى قاراۋۇلى. بۇ يەردىكى قوم دۆڭلىرىدىن ئايرىغىلى بولمايدىغان يوشۇرۇن ئاكوپ ـ پوتەيلەر تورسمان مۇداپىئە ئوت كۈچى شەكىللەندۈرگەن. كوماندىرلار كۈندۈزى يەر تۈزۈلۈشىنى تەكشۈرۈپ، بۇ قېيىن جايغا ھۇجۇم قىلىشنىڭ يوللىرىنى بېكىتكەن. مانا گۈگۈم مەھەل، باتالىيون كوماندىرى سۈرلۈك، قارا چوقۇر يىگىت ۋاقىرىماقتا: «باتالىيونىمىزنىڭ باجاخۇنى ئىگىلىشى ئۈچۈن دۈشمەننىڭ ئالدىنقى ئوچ پوتىينى ۋەيران قىلىشىمىز كېرەك. بۇ ۋەزىپىنى ئورۇندىشىغا خالايدىغانلار

سەپىنىڭ ئالدىغا چىقىڭلار !» كوماندىرنىڭ سۆزى تۈگەش بىلەنلا زىخرۇللا بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى: «مەن تەييار !»

زىخرۇللا باشلىق بەش جەڭچى قوراللىرىنى چىڭ تۇتۇپ، بەللىرىگە گىرانىاتلارنى ئېسىپ جەڭچىلەر ئالدىدا قەسەم بېرىشتى: «ئازادلىق ئۈچۈن ئاخىرقى بىر تامچە قېنىمىز قالغۇچە جەڭ قىلىمىز !» ئۇلار قۇملۇقتا يەر بېغىرلاپ دۈشمەن پوتىنىگە قاراپ ئىلگىرىلىمەكتە. ئۇلارنىڭ ئۈستىدە ئىككى تەرەپنىڭ ئوقلىرى ئۈچرىشىپ ئاسماندا ئوت دېڭىزى شەكىللەندۈرگەن ــ خۇددى بۇلۇتلار كۆيۈۋاتقاندەك، ئاسمان ئېرىۋاتقاندەك ... «دۈشمەننىڭ دىققىتىنى بىزدىن قاچۇرۇش ئۈچۈن، بىزنىڭكىلەر ...» زىخرۇللانىڭ يېنىدىكى يىگىت دۈشمەن پوتىنىگە يەتمىش مېتىر قالغان يەردە خۇشاللىق بىلەن ئاسمانغا قاراپ پىچىرلاۋېتىپ گېپىنى ئاخىرلاشتۇرالماي قۇربان بولدى ... «دۈشمەن بىزگە ئوق ئاتماقتا !» زىخرۇللا كەينىگە بۇرۇلۇپ بۇ گەپنى دېگۈچىلا قالغان ئۈچ جەڭچىمۇ يارىدار بولدى. زىخرۇللانىڭ غەزىپى تاشتى، ئۇنىڭ پۈتۈن زېھنىي كۈچى دۈشمەن پوتىنىگە مەركەزلەشتى. يۇلغۇنلار ئارىسىدىكى قۇم دۆۋىسى ئاستىدىن توختىماي ئوت چىقاتتى. ئۇنىڭدىن چىققان ئوقلار زىخرۇللانىڭ ئەتراپىدىكى قۇملار ئۈستىدە «ۋىز - ۋىز» قىلاتتى. تەخمىنەن پوتەيگە ئەللىك مېتىردەك يېقىنلاشقاندا، زىخرۇللا يەردىن گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ قولىدىكى گىرانىاتنى ئوت ئېغىزىغا قارىتىپ ئاتتى. «گۇمباڭ !» زىخرۇللا ئىس ـ تۈتەك ئارىسىدا تۇرۇپ ۋارقىرىدى: «ھۇررا !» ئۇ تۈتەك ئارىسىدا يىلاندەك چەبدەسلىك بىلەن ئۆمىلەپ ئىككىنچى پوتەيگە يېقىنلاشتى ۋە غەزەپ بىلەن بۇ پوتەيگە قارىتىپ گىرانات ئاتتى. بۇ پوتەيمۇ ئىس ـ تۈتەك ئارىسىدا قالدى. گومىنداڭ ئەسكەرلىرىنىڭ ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىراشلىرى، نېمىنىدۇر تىللاشلىرى ئاڭلاندى: «تامادى زېھي دۈڭشى !» دېگەن تىلنى زىخرۇللا سۆيدۈڭدە ھېلىقى گومىنداڭ ئەسكىرىدىن

ئاڭلىغانىدى. تۇتەك ئارىسىدا ئۆملىشىپ قېچىۋاتقان ئەسكەرلەرگە زىخرۇللا يەنە گىرانات ئاتتى. ئىككى گومىنداڭچى يەر چىشلىدى. «بەش ئىت يەر چىشلىدى، تۆت ھەمراھىم ئۇچۇن يىگىرمىسىنى يەر چىشلىتىمەن!» بىرنەچچىسى ئۆملىشىپ ئۇچىنچى پوتەيگە كىرىۋېلىشتى ۋە زىخرۇللاغا قارىتىپ پىلىموتتىن يامغۇردەك ئوق ياغدۇردى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئوقلار خۇددى دوىشاڭنىڭ پاشىلىرىدەك غىڭشىماقتا. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئەجەل چىلبۆرىلىرى ھۇۋلىماقتا. لېكىن، زىخرۇللانىڭ قەلبىدە قورقۇش يوق. قىساس، نەپرەت، پاراسەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى چىرمىۋالغان، ئۇ بىردە ئۆملەپ، بىردە دومىلاپ، بىردە يەر بېغىرلاپ، ھەربىر يۇلغۇن، ھەربىر دۇمبەلچىنى پاناھ قىلىپ ئەجەل بىلەن ئېلىشماقتا. ئۇنىڭ ئالدىدا توپ يۇلغۇن بار، شۇنىڭغا يېتىۋالسىلا ... «ۋىژ - كۇش - چۇ» ... ئەجەل ئاۋازلىرى خىلمۇخىل. مانا ئۇنىڭ بىر يانپىشى كۆيۈشتى، ئۇ سىلاپ كۆرۈپ ئىسسىق قانىنى بىلدى، ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى. لېكىن، ھازىر ئارام، ئۆكسۈش — ئۆلۈش دېگەن سۆز. ئۇنىڭغا لازىمى قەيسەرلىك، جان پىدالىق. ئۇ بىر توپ يۇلغۇننى نىشانلاپ ئۆملىدى. ئۆز يېرىدە ئۆسكەن ئاشۇ بۇك يۇلغۇن گويا ئۇنىڭ ئانىسى، دوستى - نىگارى. مانا، ئىراده - غەيرەت يەڭدى — ئۇ يۇلغۇن تۇۋىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ ئەتراپىدا تىمىسقىلاپ يۈرگەن دۇشمەنلەرنى كۆردى: «تېخى تىرىك تۇتماقچىمۇ سەنلەر!» دېدى ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ. ئەتراپىدا يەنىلا ئوقلار ۋىزىلدىماقتا، قۇملار توزۇماقتا. زىخرۇللا سالماقلىق بىلەن مىلتىقىغا ئوق باستى ۋە پۇتۇن زېھنى بىلەن دۇشمەنلەرنى كۆزەتتى. ئىككى نەپەر دۇشمەن يېقىنلىماقتا، مانا ئۇلار يىگىرمە مېتىردەك يېقىنلىدى. زىخرۇللا مىلتىق تەپكىسىنى باستى. ئالدىدىكى ئېگىز، تەلەتى تولىمۇ قورقۇنچلۇق دۇشمەن بىرنەمىلەرنى دەپ ۋارقىراپ يەردىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ «گۇپ» قىلىپ چۈشتى، يەنە بىرى

كەينىگە بۇرۇلۇپ قاچتى، لېكىن زېخرۇللانىڭ ئوقى ئۇنىمۇ جىمقتۇردى. قىسمىنىڭ توپ ئوقلىرى زېخرۇللانىڭ ئۇستىدىن ۋاشىلداپ ئۆتۈپ، دۇشمەن ئىستېھكاملىرىنى پاچاقلىماقتا. چاڭ ـ توزان، ئىس ـ تۈتەك، قاڭسىق پوروخ ھىدى كۆز ئاچقۇزمايدۇ. زېخرۇللا ئۇچىنچى پوتەيگە قاراپ ئۆملىدى. تۈيۇقسىز دۇشمەن پىلىموتى يەنە تىلغا كىردى. لېكىن، زېخرۇللا بۇ چاغدا پوتەينىڭ تۈۋىگە كېلىۋالغانىدى. ئۇ چەبدەسلىك بىلەن پوتەينىڭ ئارقا ئىشىكىدىن پوتەي ئىچىگە بېسىپ كىردى ـ دە، پۈتۈن دىققىتى بىلەن پىلىموت ئېتىۋاتقان ياش دۇشمەننىڭ بېشىغا مىلتىق پاينىكى بىلەن ئۇردى. ئىككىنچىسى غالجىر ئىتتەك زېخرۇللاغا ئېتىلدى. ئۇلار يەكمۇ يەك ئېلىشتى. دۇشمەن تەپتى، چىشلىدى، زېخرۇللا پۈتۈن غەزىپىنى تارمۇش بارماقلىرىغا يىغىپ دۇشمىنىنىڭ كانىيىدىن بوغدى ... ئۇ «ھۇررا» ساداسى ئىچىدە كۆزىنى ئاچتى. سەپداشلىرى ئۇنى ئاكوپتىن تاپقاندا، ئۇنىڭ قوللىرى دۇشمەن كانىيىدا، ئۆزى ھوشسىز ياتقانىكەن ...

ئۇ ئىككى قولى بىلەن شۇ تاپىتا نېمىنى بوغماقتا، ئۇ «ھۇررا»غا ئوخشاش بىر ساداً بىلەن ھوشىغا كەلدى. ئۇ تىترىمەكتە، ساداً «ھۇررا» ئەمەس ئىكەن، ئۇستىدىن ئارتىلىپ چۈشۈۋاتقان سوغۇق سۇ ئىكەن، ئىككى قولى بىلەن چىڭ تۇتۇۋالغىنى دۇشمەن كانىيى ئەمەس، سۇ بويىدىكى بىر تۈپ ياش دەرەخنىڭ غولى ئىكەن ...

ئۇ ئوبدانلا سەگىدى ـ دە، جالاقلاپ تىترەپ قىرغاقتا ياماشتى. كۆيۈشكەن قوللىرى بىلەن تىك قىرغاقنى تاتىلاپ يۇرۇپ قىرغاقتا چىقتى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى ھۆل، تاماكسىمۇ سۇ، سەرەڭگىسىمۇ سۇ ! ئۇ ئەلەم بىلەن يىراقتا قارىدى. يىراقتا بىر خىرە يورۇق كۆرۈندى. ئۇ شۇ ياقتا قاراپ ئېغىر قەدەم بىلەن جالاقلاپ تىترەپ تۇرۇپ يۇرۇپ كەتتى.

بىر دەمدىن كېيىن بىر دېرىزىنى چەكتى. ئايال كىشىنىڭ

ئاۋازى چىقتى:

— كىم؟

— ئىسلاموف بارمۇ؟

ئايال دېرىزىگە يۈزىنى ياقتى:

— سىزمىدىڭىز، نېمانچە تەتۈرىسىز. ھودۇقۇپمۇ؟ باشلىقنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ سورايدۇ تېخى، ۋۇي خۇپسەن چوقۇر، قېنى ئۆيگە كىرىڭ، ئىككى رومكا ئىچىپ ئىسسىنىۋېلىڭ!

زىخرۇللا ئويلىنىپ تۇرمايلا قارامىلىق بىلەن قىيا ئېچىلغان ئىشىكتىن ئۆيگە قەدەم باستى ...

2 ـ قىسىم

ئۇنتۇلماس كەچ كۈز

1

يۈك ـ تاق بېسىلغان كوزۇپنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئالتە جان يېتىپ ـ قوپۇپ ئارام ئالغۇدەك ئورۇن راسلانغان «ئازاد» ماركىلىق ماشىنا يولدا غوڭۇلداپ مېڭىۋاتقىلى مانا ئىككى سائەت بولدى. ماشىنىدىكى بىر جۈپ ئەر ـ ئايال بىلەن تۆت بالىنىڭ كۆزلىرى ياش، باشلىرى چۈشكەن. ئۇلار مۇشۇ ماڭغىنىچە يېرىم ئاي ماڭارمىش. ئىككى قېتىم — بىر قېتىم بۈك قارىغايلىق تەلكە داۋىنىدىن، يەنە بىر قېتىم تاپتاقىر ئايغىر بۇلاق داۋىنىدىن ئۆتۈپ چەكسىز كەتكەن قۇملۇقلار ئارىسىدا، سۈيى كەمچىل، چاڭ ـ توزانلىق يەرلەردە قالغان ئۆمرىنى ئۆتكۈزەرمىش.

— نېمىشقا گومىنداڭغا قارشى چىققانسىلەر؟

— نېمىشقا ئەسكەر بولغانسىلەر؟

— نېمىشقا ئورۇسلاردەك «يوف، لوف، روف»

بولۇۋالغانسىلەر !

ئىبراھىموف بۇ سوئاللارنىڭ ھېچقايسىسىغا جاۋاب بەرمىدى. ئۇ بۇگۈن ئەتىگەن ئۆزىنى ئۆزاتقىلى كەلگەنلەر ئىچىدە نادىروفنىڭ يوقلۇقى، ئىسلاموفنىڭ ھازاۋۇل ئايالىنىڭ ۋارقىراپ ـ جارقىراپ قىلغان سۆزلىرى ئۇچۇن خاپا ئىدى.

ـــ جەڭدە قەھرىمانلىق قىلسىلا ھېساب ئەمەس ـ دە، ئادەم دېگەن ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىش كېرەك. شۇنچە تۇتۇۋالساق قونغىلى ئۇنىماي مېڭىپ، ئىسلاموفنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالغىنى نېمىسى !

ئىبراھىموفنىڭ ئايالى مېھرىلىك، ياش يۇقى كۆزلىرى بىلەن ئېرىگە قاراپ قويۇپ قوشۇمچىلىدى:

ـــ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىسلاموف ئۆيىدە يوق ئىكەن دەڭا !

ـــ بىرىڭلارنى تارىمغا ئەۋەتىپ، بىرىڭلارنى ئاشۇنداق رەللە قىلىپ قىينايدۇ. سىلەرنى كىم ئىنقىلاب قىلسۇن دەپتۇ؟

ـــ بولدى قىل رەپقەت ! ـــ ئىبراھىموف چوڭ ئوغلىغا ۋارقىرىدى.

ـــ ئۇ يەردە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بولمىسا، بىزگە ئىستىقبال لازىم ئەمەسمىدى، بىز نېمە قىلغانغا جازالىنىمىز؟

ـــ بالام شەپقەت، نەچچە قېتىم دىدىمغۇ، مەكتەپسىزمۇ، ئوقۇماستىنمۇ ئىستىقبال تاپقىلى بولىدۇ، دەپ.

ـــ دادا، سىز ئىستىقبال دېگەننى باشقىچە چۈشىنىسىز، بىز باشقىچە، ـــ دېدى كىتاب ئوقۇپ خاپا ئولتۇرغان راھىلە دادىسىغا «يالت» قىلىپ قاراپ قويۇپ، ـــ خەلق ئۈچۈن ئىشلىسە، تۆھپە قوشسىلا ئىستىقبال دېگەن شۇ، دەيدىكەنسىز. كەتمەن چاپسىمۇ، كېچە ـ كۈندۈز پوستتا تۇرسىمۇ، سۇ ساتسىمۇ، ئىشلىسىلا بولدى، دەيدىكەنسىز. بىزچە، بۇ بىر كونىچە قاراش، ئوقۇپ زامانىۋى بىلىم، يۇقىرى ئاڭ، ئەخلاق ـ پەزىلەتكە ئىگە بولغاندىلا ھەقىقىي ئىستىقباللىق بولالايدۇ.

ـــ ھەدەمنىڭ پىكرى توغرا ! ـــ دېدى ئاپىسىنىڭ

www.uyghurkitap.com

يانپىشىغا بېشىنى قويۇپ، سۇنايلىنىپ ياتقان كەنجى قىزى شادىيەمۇ دادىسىغا قارشى چىقىپ.

— قويساڭلارا، سىلەر بولساڭلارمۇ داداڭلارغا ئارام بەرسەڭلارا، — دېدى ئانا — ھېپىزەم كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، — سىلەرنى بىر ئامال قىلىپ ئوقۇتارمىز، داداڭلارنىڭ سىلەرنى كەتمەنگە سېلىش نىيىتى يوق.

— كەتمەننىڭ نېمىسى يامان، ئاتا - بوۋىمىزمۇ شۇ كەتمەن بىلەن كۈن ئۆتكۈزگەن. كەتمەن بىلەن ئىستىقباللىق بولغىلى بولمايدۇ، دېسەڭلار، بۇ گەپ تولىمۇ خاتا، بالىلىرىم. ئىستىقبال دېگەن خەلققە پايدىلىق - ياراملىق بولۇش دېگەنلىك!

— بىر دېھقان بىلەن ئاتوم بومبىسىنى ياساپ چىقالايدىغان ئالىمنىڭ تۆھپىسى ئوخشاش ئەمەس، ئۇلارنى سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. دېھقان بولماق ئەڭ ئاسان. كىملا بولسا دېھقان بولالايدۇ. لېكىن، ئالىم بولماق ناھايىتى تەس، بىر ئۆمۈر تىرىشمىسا ئالىم بولغىلى بولمايدۇ ...

— بولدى قىلىڭ راھىلە، — دېدى ئىبراھىموف ئەلەم بىلەن قوللىرى تىترىگەن ھالدا موخوركا ئوراپ، — سىلەر بىلەن مۇنازىرە قىلىشنى خالىمايمەن. مەن پارتىيەنىڭ چاقىرىقى بىلەن يىراق تەكلىماكانغا بوز يەر ئاچقىلى كېتىپ بارىمەن. سىلەر مەن بىلەن بېرىشنى خالىمىساڭلار ئۈرۈمچىدە قېلىڭلار، مەن سىلەرنى قالدۇرۇپ ئاپاڭلار بىلەن بىللە باراي!

— ياق، دادا، بىز سىلەردىن ئايرىلمايمىز.

— باياتىن چېقىشتۇق، دادا، بىزمۇ بوز يەر ئاچىمىز، چۆللەرنى كۆكەرتىپ، ئىنسانىيەتنىڭ تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش كۈرىشىگە ھەسسە قوشىمىز!

— خاتىرجەم بولۇڭ، بىز كەتمەن - گۈرجەك بىلەن ئىستىقبال تاپىمىز!

— بىر كىشىنىڭ قابىلىيىتى ھەر خىل بولىدۇ. لېكىن ئۇ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلسىلا ئىستىقباللىق بولىدۇ. مەن

ساتىراشلىق قىلمەن !
— مەن ياماقچىلىق قىلمەن !
— مەن ئاشپەزلىك قىلمەن !
— مەن دوختۇرخانىدا تازلىق ئىشچىسى بولمەن !
بالىلارنىڭ بۇ قىزغىن گەپلىرى ئىبراھىموفنىڭ ئاغرىغان يېرىگە تۇز بىلەن قۇيۇلدى. ئۇنىڭ يوغان قارا كۆزلىرى تۇمانلاشتى. ئۇ كۆز يېشىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئاچچىق تاماكىدىن قاقاپ كەتكەن بولۇپ كۆز يېشىنى سۇرتتى. ئۇنىڭ يادىغا بىر سىياسىي كومىسسارنىڭ ئۆسكىلەڭ ئاق ساقاللىق چىرايى، ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان كىچىك كۆزلىرى كەلدى. ئۇ غاڭزىدىن قارايغان چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجىيىپ:
— لاۋۇ، نەنىۋەن روھىنى ئۇنتۇماڭ، ئۇ بىر ئەڭگۈشتەر. تەكلىماكاندا بوز يەر ئېچىشنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالى مۆلچەرلىگۈسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن سىزدەك يارامليق كادىرلارنى ئۇ يەرگە ئەۋەتمەيدۇ. پارتىيە تەشكىلى سىزگە ئىشىنىدۇ. سىز بۇ ئىنقىلابىي ۋەزىپىنى شەرەپلىك دەپ چۈشىنىسىز !
«ئاھ نادىروف، سېنىڭ گەپلىرىڭ ئەجەبمۇ جېنىمغا تەگدا ! چىرايلىق گەپ، ئىنقىلابىي شوئارلار بىلەنمۇ ئادەم جازالىغىلى بولىدۇ. سىز سۈرگۈن قىلىنىدىڭىز، ئۆز يېرىڭىزدە تۇرۇشقا ئىشەنچىسىز، سىزنى ھامان بىر كۈنى ۋەتىنىگە ئاسىيلىق قىلىدۇ، دەپ قارايدۇ، شۇڭا سىزنى تارىمغا سۈرگۈن قىلدى، دەيسىنا؟ ئاشۇ پېشقەدەم ئىنقىلابچى، بىر دۆنزىيەنىڭ سىياسىي كومىسسارىمۇ چىرايلىق گەپ بىلەن ئادەم جازالارمۇ؟ مەن راستىتىنلا جازالىنىۋاتىمەنمۇ؟ مەيلى، مەن جازالانسام جازالىناي، نادىروفقا يامان بولدى. ئۇنى تىزگىنلەپ تۇرىدىغان ئادەم ئەمدى يوق. ئىسىت، ئاخشام نېمىگىمۇ ئۇنىڭغا قوپاللىق قىلغاندىمەن !...»
ئۇنىڭ خىيالى نادىروفقا كۆچۈش بىلەن ئەتىگەنكى

ئۇزاتقىلى چىققانلار ئارىسىدا ئىسلاموفنىڭ ئالتۇن چىشلىق، كۈلسە ھەممە يېرى لەڭپۇڭدەك تىترەپ تۇرىدىغان ئايالىنىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ قىلغان سۆزلىرى يادىغا كەلدى:

ـــ پاھ ـ پاھ ـ پاھ! ھى ـ ھى ـ ھى ... ۋاي قانداق قىلاي، يېرىم كېچىدە، چىلىق ـ چىلىق سۇ، غالىلداپ تىترەپ تۇرۇپ دېرىزىگە كەلمەسمۇ، قورقۇپ ئۆلەي دېدىم، دىجورنىغا خەۋەر قىلىپ سولىتىۋېتەيمۇ دېدىم. لېكىن نېمىلا بولمىسۇن «قەھرىمان»دە. ئىسلاموفنىڭ يۈزىنى قىلدىم. ئىسسىنىۋالاي دەيدۇ تېخى، ماقۇل دەپ ئىشكنى ئېچىپ بەرسەم، ئۆيگە كىرىۋېلىپ قېلىنلىق قىلغىلى تۇرغىنىنى دېمەمسىلەر، ھاراق دەيدۇ، ماقۇل دەپ بەردىم، سەي ـ زاكۇسكا دەيدۇ، ماقۇل دەپ تەييار سەينى ئىسسىتىپ بەردىم. تېخىمۇ غەرق مەست بولۇۋېلىپ قېلىنلىق قىلىپ: زادىلا ئىسسىمىدىم، ئىچ ـ ئىچىمدىن تىترەۋاتىمەن، كېلىڭ، سىزنىڭ بەدىنىڭىز ئون مېتىر يەردىكى مۇزنىمۇ ئېرىتەلەيدۇ، مېنى ئىسسىتىپ قويۇڭ، دەيدۇ تېخى، ۋاي يۈزسىز، ۋاي شەرمەندە، ھى ـ ھى ـ ھ! ...

ئىبراھىموف رەھبەرلەرنىڭ ئۇزىتىش يۈزىسىدىن قىلىشقان «يولۇق» گەپلىرىنى ئاڭلىغان بولۇپ، ئايالنىڭ يۇقىرىقى گەپلىرىگە قۇلاق سالغاندى، ئايال بېشىملەشكىلى تۇردى. ئۇ چىدىماستىن مەيدان رەھبەرلىرىنىڭ گەپلىرى تۈگىمەيلا نېرىغا ـــ بىللە مۇشۇ مەيدانغا كەلگەن سەپداشلىرىنىڭ يېنىغا كەتتى.

بایاتىن غىڭىلداپ ماڭغان ماشىنىنىڭ بىردىنلا ئاۋازى ئۆزگەردى.

ـــ سايرام كۆلى! ـــ دەپ ۋارقىراشتى ماشىنىنىڭ ئۈستىدىكى بىرېزېنت يوپۇقنى قايرىشىپ سىرتقا بېشىنى چىقىرىشقان بالىلار. بالىلار تۇنجى قېتىم سايرامنى كۆرۈشمەكتە.

ئىبراھىموف «سايرام» دەپ تەكرارلاپ قويدى. ئۇ بىرىنچى

قېتىم ــ 1945 ـ يىلى يازنىڭ تازا ئىسسىق كۈنلىرىدە غۇلجىدىن پىيادە يولغا چىقىپ تەلكىدىن ناخشا بىلەن ئاشقان. ئۇلار سايرام بويىغا كەلگەندە قانداق خۇشال بولۇشقانىدى ـ ھە؟ سايرام ئۆزىنىڭ چىرايلىق بۈزغۇنلۇق دولقۇنلىرى، ئەينەكتەك سۈزۈك سۇيى، جانغا ئارام سالقىن شامالىرى بىلەن جەڭچىلەرنىڭ ھارغان تەنلىرىگە قانچىلىك ئارام بەرگەنىدى ـ ھە؟ شۇ چاغدا نادىروف ئۆزىنىڭ دېھقانغا خاس خۇشخۇيلۇقى، تۇز كۆڭۈللۈكى بىلەن ئۆز خۇشاللىقىنى ناخشا بىلەن ئىپادىلىگەنىدى:

ئانىجان يادىمدا بار،
ئاق سۈت بېرىپ باققانلىرىڭ.
تەشنا بولۇپ تاڭ نۇرىغا،
دىلغا ئوت ياققانلىرىڭ.

ناخشىنىڭ قايتۇرمىسىغا پۈتۈن جەڭچىلەر قېتىلغان:

جان پىدا ئەيلەپ بۈگۈن،
قىلىمىز قەرزىڭ ئادا...

ئۇلار ياپىيېشىل چىمەنلەردە ئېغىناشقان، چېلىشىشقا چۈشكەن. چېلىشىشتا پولك بويىچە زىخرۇللاغا بوكە چىقمىغانىدى ...

«زىخرۇللا، ــ دېدى ئىبراھىموف ئۈھ تارتىپ قويۇپ، ــ نېمىشقا سېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغىنىمنى چۈشىنەرسەن ـ ھە؟ ئىسسىت، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالغان بولساڭ سەنمۇ يولداش لى چاڭلىنىدەك ئۆسكەن بولار ئىدىڭ. لى چاڭلىن بىلەن سەن مەملىكەتلىك كۆرەش قەھرىمانلىرى يىغىندا تونۇشقان. لى چاڭلىن 12 ـ كورپۇسنىڭ، سەن 5 ـ كورپۇسنىڭ 1 ـ

ئۇيغۇر كتاب تورىبىكىتى www.uyghurkitap.com

دەرىجىلىك ئۇرۇش قەھرىمانى ئىدىڭلار. لى چاڭلىن ھازىر بىر ھەربىي رايوننىڭ رەھبىرى، سەن بولساڭ ...»

— دادا، سىلەر ھېلىقى چاغدا سايرام بويىغا پىيادە مېڭىپ قانچە كۈندە كەلگەنىدىڭلار؟

بالىسىنىڭ سوئالى ئۇنىڭ خىيالىنى ئۈزۈپ قويدى.

— ئۈچىنچى كۈنى چۈشتە تەلكە داۋىنىدىن ئاشقانىدۇق.

— يۈكلىرىڭلار ئېغىرمىدى، دادا؟

— ياق، سۇ بىلەن سۇخاردىن باشقىسىنى ماشىنىغا باسقانىدۇق.

— سىلەر نېمىشقا ماشىنا بىلەن ماڭمىغان، دادا؟

— نەدە ئۇنچىلىك جىق ماشىنا بولسۇن قىزىم! — دېدى ئىبراھىموف قىزىنىڭ بېشىنى سىلاپ قويۇپ.

— ستالىن مىلتىق بەرگەنىكەن، نېمىشقا ماشىنا بەرمىگەن، دادا؟

— ستالىن... — دېدى ئىبراھىموف ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ، — بىزگە قورالمۇ بەردى، لېكىن يولىمىزنىمۇ توستى. بىزنىڭ ماناس دەرياسىدىن ئۆتۈپ ئۈرۈمچىگە ھۇجۇم قىلىشىمىزغا يول قويمىدى.

— نېمىشقا، دادا، ستالىن ئۇنداق قىلمىغاندۇ، دادا؟

— سىز بىلمەيسىز قىزىم، — دېدى ئىبراھىموف موخوركىسىنى شوراپ قويۇپ، — ئۇ چاغدا بىزمۇ بىلمەيتتۇق. مەن ھەتتا نادىروفلار ماناس دەرياسىدىن ئۆتىمىز، دەپ جېدەل قىلغاندا ئۇلارنى ئەيىبلىگەن، لېكىن ھازىر بىلدىم: بىز 1944 - يىلى كەچ كۈزدە ئىنقىلاب باشلاپ، 1945 - يىلى كۈزدە ماناس دەرياسى بويىغا كەپتىمىز. بۇ چاغدا دۇنيادا مىلتىق ئاۋازى ئۆچكەن، 2 - دۇنيا ئۇرۇشى ئاخىرلاشقانىكەن، 1945 - يىلى يالتا يىغىنىدا ستالىن، روزۋېلىت، چېرچىللار بىزنىڭ تەقدىرىمىزنى بەلگىلەپ بولغانىكەن.

... ماشىنا گىياھسىز چۆلدە غىڭىلداپ كېتىپ بارىدۇ.

ماشىنىدىكىلەر ئۇخلىماقتا، بىرلا ئىبراھىموف تاماكا چېكىپ ئولتۇرماقتا. ئۇنىڭ خىيالى ئۇزاق ـ ئۇزاقلاردا قالغان ياشلىقىغا قايتقانىدى:

نەق مۇشۇ قۇمساڭغۇ يوللاردا ئىبراھىموفنىڭ تۇيۇقسىزلا قىزىتمىسى ئۆرلەپ، پۈتۈن بەدىنىدىن شۇرقىراپ تەر قۇيۇلۇپ، پۈت ـ قولى ماغدۇرسىزلانغانىدى. ھارغان جەڭچىلەرنىڭ يۈك ـ تاقلىرىنى ئۈستىگە ئارتىپ، ئۆزىنىڭ ئۈسسۈلۈق سۈيى بىلەن باشقىلارنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرۇپ خۇشخۇي، جۇشقۇن كېلىۋاتقان زىخرۇللا نادىروف بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭ ھالىنى چۈشەنگەنىدى:

ـــ نېمە بولدىڭىز ئىبراھىموف ئاكا، تۆمۈردەك قاردىڭ، بەيگىگە چۈشكەن ئاتتەك تەرلەپ كېتىپسىزغۇ؟ ـــ زىخرۇللا ئۇنىڭ پېشانىسىنى تۇتتى ـ دە، «ئاپلا!» دەپ ۋارقىرىۋەتتى. ئۇ قاۋۇل قوللىرى بىلەن ئىبراھىموفنى ئۇنىمىغىنىغا قويماي ھاپاش قىلىپ ئېلىپ ماڭدى. ئىبراھىموف ھاپاش بولغاندىن كېيىنلا ئۆزىنىڭ قانچىلىك ماغدۇرسىزلانغانلىقىنى بىلگەن. ئۇ ئۆزىنى بىر بىلىپ ـ بىر بىلمەي، بەزىدە جۆيلۇپ، بەزىدە ھوشىنى يوقىتىپ ئۇتەيگە بارغۇچە قىينالغانىدى. ئۇ ئاشۇ زىخرۇللانىڭ دۇمبىسىدە ئۆتكۈزگەن يېرىم كۈننى ھەرگىز ئۇنتۇمايدۇ ـ دە!

«تەشنا بولۇپ تاڭ نۇرىغا، جان پىدا ئەيلەپ بۇگۈن» ئىبراھىموف بۇ مىسرالارنى تەكرارلىدى: «گۈمان ۋە جازاغا ئىگە بولۇپ قالدۇقمۇ ـ ھە؟ ياق، نادىروفنىڭ قارىشى خاتا. قېرى سىياسىي كومىسسار ئېيتتىغۇ، ئىشەنگەنلىكى ئۈچۈن مېنى ئەڭ قىيىن جايغا ئەۋەتتى. مەن پارتىيەگە قەسەم بېرىپ كىرگەندە ‹پارتىيە مەنپەئەتى، خەلق مەنپەئەتى ئۈچۈن بارلىقىمنى بېغىشلايمەن› دېگەنىدىمغۇ؟ سەندە ئاغرىنىش ھېسسىياتى پەيدا بولۇپ قالغىنى نېمىسى؟ ئۇنىڭ قۇلىقى يېنىدىلا زىخرۇللانىڭ ئاۋازى پەيدا بولدى: ‹ئاشۇ مەيدان

باشلىقى، دۆنزىيە كومىسسارلىرىمۇ سىزگە ئوخشاش پارتىيە ئەزاسىغۇ، ئۇلار نېمىشقا تارىمغا بارمايدىكەن ئەمىسە؟» ھەي تومبالقا، سەھرالىق، سېنىڭ بۇ گېپىڭ «قەھرىمان» نامىڭغا لايىق ئەمەس. بەلكى ئۇلارنىڭ بارغىنىدىن مېنىڭ بارغىنىم مۇۋاپىق بولۇشى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ مۇشۇ مەيداندا قېلىشى ئېھتىياجغا ئۇيغۇن بولۇشى مۇمكىن. سەن زىخرۇللا ھېسسىياتقا، يۈزەكى ھادىسىگە بېرىلىپ كەتتىڭ. يىراق مەنپەئەت، ئومۇميلىق، پارتىيە، خەلق مەنپەئەتى دېگەنلەرنى تازا ياخشى چۈشەنمىسەڭ كېرەك ... لېكىن نېمىلا بولمىسۇن مېنىڭ سېنى تاشلاپ كەتكىنىم ياخشى بولمىدى. ساڭا مېنىڭ ياردىمىم تولىمۇ زۆرۈر ئىدى. مەن يوق، ئىسلاموف بىلەن نېمىلەرنى دېيىشەرسەن. سېنىڭ قوپال جاۋابلىرىڭ ساڭا تولىمۇ تونۇش. ھەتتا سىلەرنىڭ نېمىلەرنى دېيىشىدىغانلىقىڭلارنىمۇ بىلىمەن. سەن ئىسلاموف ئەمەلدار كىبىرىڭنى كۆرسىتىسەن:

— خۇش، كېچىلەپ ئەر كىشى يوق ئۆيدە نېمە قىلىپ يۈردۇڭ؟

— ساڭا ئالايماي، خوتۇنۇڭدىن سورا!

— خوتۇنۇم سېنى چىللىغانمىدى؟

— چىللىمىغان دەمسىنا تېخى، ۋوي يۈمشاقباش!

— سولىتىۋېتىمەن سەن بۇزۇق ئۇنسۇرنى!

— ساڭا ئوخشاش گومىنداڭچىنى ئۆلتۈرۈۋەتمىگەندىكىن، راست مەن بۇزۇق ئۇنسۇر!

— مەيدان بويىچە ئۆزۈڭنى تەكشۈرسەن!

— ماۋۇنىڭغا دە!

ئىشىك جالاقتىدە يېپىلدى، نادىروف چىقىپ كەتتى.

بەلكى بۇنىڭدىنمۇ ياماق تىللار ئوتتۇرىغا چىقار. ئىسلاموفنىڭ خوتۇنى بەلكى ئىسلاموفقا ياخشىچاق بولۇش ئۈچۈن مەقسەتلىك ھالدا زىخرۇللاغا زىيانكەشلىك قىلغاندۇ.

هەي مېنىڭ يوقلۇقۇم، ئەمدى نادىروفنى كىممۇ ھمايە قىلار؟ ھازىر ھەممىلا ئادەم ھمايىچىگە، ئارقا تىرەككە موھتاج بولۇپ قالدى. ئىسلاموف شۇنىڭ ئۈچۈن لاياقەتسىز ئادەم بولسىمۇ ئۆستى. ئۇنىڭ قولىدىن خۇشامەت، يالغان گەپ قىلىشتىن باشقا ئىش كەلمەيدۇ، كەتمەن چاپسا ئاياللاردىن ئارقىدا قالمدۇ، مىلتىققا زادىلا رايى يوق، سوقۇش بولسا قېچىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ، ئەخلاقىچۇ؟ ئۆزىدىن باشقىنى ئويلىمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن خەلققە قارىغاندا كاتەكتىكى تۆت توخۇسى، ۋەتەنگە قارىغاندا ئارقىدىكى ئالمقاندەك كۆكتاتلىقى ئەۋزەل. بىلمىچۇ، كاتىپلار يېزىپ بەرگەن دوكلاتنى دۇدۇقلاپ ئارانلا ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ خېتى چالا ساۋاتلارنىڭ خېتىدىن ناچار. ‹ئىسلاموف› دېگەن ئىسىمنى ‹ئىشتلاموف› دەپ يازغىنىچۇ تېخى ... ھەي، ئىسىت، نادىروف مۇشۇ كېرەكسىز ئادەمنىڭ قولىدا قالدى ـ دە، ئۇنى تۇگەشتۇرمىسە بولاتتىغۇ ...»

ماشىنا توختىدى. ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۇتەيگە يېتىپ كەلدى.

بۇ تاقىراڭ ئۆتەڭدە كەچ كۈزنىڭ كەچكى ئىزغىرىن شامىلى ھۇۋلىماقتا ئىدى.

2

... غۇلجا ــ ئۇنىڭ تۇغۇلغان، ئۆسكەن، تەر ۋە قان تۆككەن ئەزىز يۇرتى يىراقلاشقانسېرى ئۇنى مىسكىنلىك، غېرىبلىق ئەسىر قىلماقتا ئىدى. «مەن ئەللىك ياشتىن ئاشقان بولسامۇ تېخى پىشماپتىمەن، نېمىشقا ھېسسىياتقا بېرىلمەن؟ ئېھتىياج ۋە تەقسىماتقا شەرتسىز بويسۇنمەن، دېگەن سۆزۈم سۇنئىي ھېسسىياتنىڭ مەھسۇلمۇ؟ پارتىيە ئەزاسىمۇ گۆش، ئۇستىخان، قاندىن تۇزۇلگەن ئادەم. ‹ئالاھىدە ماتېرىيالدىن تۇزۇلگەن، دېگۈچىلەرمۇ ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىدىكەنغۇ؟

ئالـي هەربـي ئۇنىۋېرسىتېتتا ئاڭلىغان لېكسىيەلىرىم، ئوقۇغان كىتابلىرىم ماڭا ئۇلۇغ نەزەريەلەرنى ياراتقۇچىلارنىڭمۇ شەخسي ھېسسىياتىغا بېرىلىپ باشقىلارغا زىيان سالغانلىقىنى، شەخسي ئىناۋەت - ئابرۇي ياكى ئۆز ئورنىنىڭ مۇستەھكەملىنىشى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ جېنىغا زامىن بولغانلىقىنى ئېيتىپ بەردىغۇ؟ مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، نادىروف يوللۇق. بىزدەك ھەممىلا ئىشتا ئەڭ يۇقىرى پىرىنسىپلارنى ئۆزىگە ئۆلچەم قىلىدىغان ئاق كۆڭۈل كومۇنىستلارنىڭ قىزغىنلىقى ۋە ئىتائەتمەنلىكى ھېسابىغا ئۆزى پايدا ئالىدىغان، راھەت - پاراغەت كۆرىدىغان رەھبەرلەرنى يوق دېگىلى بولامدۇ؟ جەنۇبي شىنجاڭدا بوز يەر ئېچىشقا شىمالدىن ئادەم يۆتكەشمۇ ئېھتىياجمۇ؟ پاھ، نادىروفنىڭ سورىغان سوئالىنى قارىمامدىغان؟ جەنۇبي شىنجاڭ ئۇيغۇرلارنىڭ توپلاشقان جايى. غۇلجىدا مىللىي كادىر يېتىشمەۋىدى، جەنۇبي شىنجاڭدىن كادىر يۆتكەپ بۇ ئىشنى ھەل قىلدى. بوز يەر ئېچىشقا ئۇ يەردىن كادىر يېتىشمەي شىمالدىن سىزنى يۆتكىگەن. سىز بۇ ئىشنىڭ توغرىلىقىغا ئىشىنەمسىزا؟ نادىروفنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەك راستىنلا قىيىن بولۇۋاتىدۇ. ناۋادا مەن راستىنلا گۇمانلىق بولۇپ، نادىروف دېگەندەك تارىمغا سۇرگۈن قىلىنغان بولسامچۇ؟ مەن نېمىشقا بۇ ئادالەتسىزلىككە قارشى كۈرەش قىلمىدىم؟ پارتىيە ئەزاسىنىڭ بىردىنبىر بۇرچى بويسۇنۇشمۇ؟ ئادالەتسىزلىككە قارشى كۈرەش قىلىش ئۇنىڭ بۇرچى ئەمەسمۇ؟ لېكىن كېچىكتىم، مەن ئەمدى كەينىمگە يانالمايمەن. زىخرۇللا دۇشمەن پوتىيىگە ھۇجۇمغا ماڭغاندا ئۇنى قايتۇرۇش مۇمكىن بولمىغىنىدەك، مېنىمۇ بۇ بۇيرۇق - قارارنى ئىجرا قىلىش يولىدىن قايتۇرغىلى بولمايدۇ. نېمىلا بولمىسۇن مەن بۇ سەپىرىمنى سۇرگۈن - جازا دەپ چۈشەنمەيمەن. مەن باشقىلار قويۇل قىلالمايدىغان قارارنى قويۇل قىلالايمەن، مەن باشقىلار

قىلىشتىن باش تارتىدىغان ئىشنى قىلمىمەن. مەن ئۇلۇغ نەزەرىيە ئىگىلىرىنىڭ نەزەرىيەسىگە ئەمەل قىلمىمەن. ھەممىلا ئادەم ئەمەل قىلمىسا، نەزەرىيە قۇرۇق سۆزگە ئايلىنىپ قالىدۇ. مەن ئۆز ھەرىكىتىم بىلەن بۇ نەزەرىيەلەرنىڭ توغرا ۋە ئۇلۇغ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايمەن. خەير غۇلجا، خەير، مەن تەر ۋە قان تۆككەن ماكان!»

جىڭ بازىرىنىڭ غەربىدىكى قويۇق توغراقلىقتىن چىققاندىن كېيىن، ئۇ، قوموش ۋە يۇلغۇن ئۆسكەن بىر دالىغا كېلىپ ماشىنىنى توختاتىشقا بۇيرۇق بەردى - دە، ئۆزى ماشىنىدىن چۈشۈپ چۆلگە قاراپ پىيادە ماڭدى. ئايالى بىلەن بالىلىرى ئۇنىڭ نېمىشقا ماڭغانلىقىنى چۈشەنمەي ماشىنىنىڭ يېنىدا قاراپ قېلىشتى.

چەكسىز، جىمجىت دالا، يىراقتا قىزىل، سېرىق ياپراقلار بىلەن چۈمكەلگەن مەھەللە تۇرۇپتۇ. بۇ يەردە قانداق سىر - ھېكمەت بارىكىنتاك؟ بالىلار بۇنى چۈشەنمەيدۇ، لېكىن ئىبراھىموفنىڭ كۆز ئالدىدا يۈزىگە ئىسپانكا يېپىلغان نەچچە يۈز، ياق، نەچچە مىڭ ياش يىگىتنىڭ ئوڭدا، جىمجىت ياتقان ھالىتى گەۋدىلەندى. شېھىتلەرنىڭ ئوڭ قولى كۆكسىگە قويۇلغان. ئۇلار ئۆز قەرزىنى ئورۇندىيالمىغانلىقى ئۈچۈن، خەلقتىن كەچۈرۈم سوراۋاتقاندەك، ئۈيۇلۈپ ئىسپانكىسى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالغاندەك ...

... ئۇ چاغدا ناۋادا ھېلىقى سوۋېت قىزىل ئارمىيەسىنىڭ كاپىتانى دۇشمەن ئىستىھكامىغا ئۇدۇلدىن ھۇجۇم قىلىشقا ئارقىمۇئارقا بۇيرۇق بېرىۋەرمىگەن بولسا، بۇنچە جەڭچى قۇربان بولمىغان بولار ئىدى. جەڭچىلەرنىڭ نامىزىنى چۈشۈرگۈچى زاتنىڭ شۇ كۈنكى سۆزى ئىبراھىموفنىڭ يادىدا: «بالىلىرىم، بىز مەقسىتىمىزگە يېتىپ دۇشمەننى تامامەن يوقىتالىساق، سىز شېھىتلەر بىلەن خۇدانىڭ دەرگاھىدا يورۇق يۈز كۆرۈشەلەيمىز. ناۋادا تەتۈرىچە بولسىچۇ؟ مەن خۇدانىڭ ئالدىدا

قارا يۇز بولۇپ كېتىمەن !»

ئۇ چاغدا ئىبراھىموف ياش يىگىت ئىدى. گەرچە ئۇ نادىروفتەك قارام يىگىت بولمىسىمۇ، دۇشمىنىگە غەزىپى كۈچلۈك، جېنىنى ئالىقىنىغا ئېلىپ قويغان پىدائىيلاردىن ئىدى. مانا مۇشۇ يەرلەردە ئۇنىڭ نەچچىلىگەن يېقىن دوستلىرى ئىسسىق قېنىنى تۆكۈپ، ئەزىز جېنىدىن كېچىپ بۇگۈنكى مۇشۇ كۈنلەر ئۈچۈن ئەجىر سىڭدۈرگەنىدى ... ناۋادا بىرلىرى ئىبراھىموفنى راستتىنلا گۇمانلىق ئۇنسۇر دەپ جازالىغان بولسا، مۇشۇ جىڭ سوقۇشىدا قۇربان بولغان سەپداشلىرىمۇ ئەيىبلىكىمۇ؟ ياق، ئەركىنلىك ئۈچۈن، زۇلۇمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىش هەممىلا جايدا شەرەپلىك. ئىبراھىموف شان ـ شەرەپ ئىگىسى، هەرگىزمۇ ئەيىبكار ئەمەس ...

ئىبراھىموف بېشىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ ئىزغىرىن شاماللىق جىمجىت دالىغا قاراپ سۈكۈتتە تۇردى. ئۇنىڭ يېنىغا ئايالى بىلەن بالىلىرى كەلگەنلىكىنى ئۇ تۇيمىدى.

ـــ دادا، هېلىقى سىلەر نۇرغۇن قۇربان بەرگەن يەر مۇشۇمىدى؟

ـــ هەئە بالام. ئاۋۇ زومچاق ـ زومچاق قۇم دۆۋىلىرى دۇشمەن ئاكوپلىرى، پوتەيلىرى جايلاشقان جايلار ئىدى. بىزگە هېلىقى سوۋېت ئوفىتسېرى ئۇدۇلمۇئۇدۇل هۇجۇم قىلىشقا بۇيرۇق بەردى. بىز شۇ بۇيرۇقنىڭ زىيىنى بىلەن نۇرغۇن قۇربان بەردۇق.

ـــ زىخرۇللا ئاكام قەهرىمانلىق كۆرسەتكەن يەر مۇشۇمۇ؟

ـــ ئۇ يەر ئاۋۇ شالاڭ دەرەخلىك باجاخۇ بىلەن يۇڭجىخۇ ئەتراپى.

ـــ پوتەي پارتلىتىشقا ماڭغان بەش جەڭچىدىن بىرلا زىخرۇللا ئاكام هايات قالغان، ئۆزى يالغۇز ئۈچ پوتەينى پارتلاتقانكەن ـ هە؟

ـــ شۇنداق، زىخرۇللا قورقۇمسىز، چىداملىق، پاراسەتلىك

يىگىت !

ئىبراھىموفنىڭ كۆز ئالدىغا قارىداپ ـ كۆكسىرىپ كەتكەن، تىلى يېرىم چىقىپ، كۆزلىرى ئالىيىپ قالغان، قوللىرى ئۇيغۇر جەڭچىنىڭ ئىككى قۇلىقىدىن چىڭ تۇتۇۋالغان گومىنداڭ پىلىموتچىسىنىڭ ئوڭدا ياتقان گەۋدىسى؛ تۆمۈردەك ئىككى قولى بىلەن ئۇنىڭ كانىيىدىن بوغۇپ، دۇشمىنىنىڭ قورسىقىغا مىنىپ، گەۋدىسى بىلەن ئالدىغا يىقىلىپ ھوشسىز ياتقان ئۇيغۇر جەڭچى ـــ زىخرۇللا نادىروفنىڭ قىياپىتى گەۋدىلەندى.

ـــ مەن بىرىنچى بولۇپ دۇشمەننىڭ ئاشۇ پوتىيىگە كىرگەن، زىخرۇللانىڭ دۇشمەن كانىيىدىكى قوللىرىنى بىز تەسلىكتە ئاجراتقان، پاھ، ئۇنىڭ قوللىرى بوغۇشقا بەكمۇ ئەپچىل !

ـــ ھېلىقى چاغدا پوجاڭزا ئاتىمەن دەپ مەدەنىيەت ئۆيىگە ئوت قويۇۋەتكەن لىيەنجاڭنىمۇ قالتىس بوغقانىدى ـ ھە، كۆپچىلىك ئاجرىتىۋالمىغان بولسا، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويااتتى !

ـــ ئۇ ۋىجدانلىق، ناھەقچىلىككە چىدىمايدۇ. بىراق، تولىمۇ تۇرگۈن ـ قارام، قارامىلىقى ئۇنى بىر بالاغا قويمىسىلا بولاتتىغۇ !

ماشىنا جەڭدىن شىخوغا قاراپ يولغا چىققاندا، ئىبراھىموفنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياشلار قۇيۇلدى. لېكىن ئۇ كۆز يېشىنى ھېچكىمگە كۆرسەتمىدى. ئۇ خۇددى بۇ يەرلەر بىلەن مەڭگۈلۈككە خوشلاشقاندەك، جىڭ سوقۇشىدا قۇربان بولغان سەپداشلىرى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇنى ئۇزىتىۋاتقاندەك كۆز يېشىنى زادىلا توختىتالمىدى.

ئۇلار شۇ كۈنى شىخودا قوندى. ئۇ كېچىسى تۈيۇقسىزلا يوقاپ كەتتى. بالىلىرى تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىپ يۈرۈپ، ئاخىر ئۇنى شەھەرنىڭ سىرتىدىكى قەبرىستانلىقتىن تاپتى. ئىبراھىموف قەبرىستانلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا خۇددى پوستتا

ئۇيغۇر كتاب تۈر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

3

كۈن غەربكە قىيسايغاندا ماشىنا ماناس دەرياسى بويىغا يېقىنلاشتى. ئىبراھىموف ماشىنىنىڭ كوزۇپىغا مەيدىسىنى قويۇۋېلىپ ماناس دەرياسى بويلىرىغا قارىدى، كۈزنىڭ ئوچۇق ھاۋاسىدا شەرقتىكى ھەممىلا جاي ئېنىق، ئاشكارا كۆرۈندى: ئەنە يەنسىخەي، ئەنە ئورمانباغ!

ماناس دەريا بويىغا
ئاكوپلار كۆپ قېزىلغان!

ئىبراھىموف غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بالىلىرىمۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقىغا شېرىك بولۇشتى. ئىبراھىموف قوللىرىنى سوزۇپ سۈيى ئازىيىپ چوڭ سايغا ئايلانغان ماناس دەرياسىنى، ئاپپاق شورتاڭ يەرلىرى قارلىق دالادەك كۆرۈنىدىغان يەنسىخەي، كەچكى قۇياشنىڭ قىيپاش نۇرىدا قىزغۇچ يوپۇرماقلىرى بىلەن بىر چوڭ گۈلخاندەك كۆرۈنىدىغان ئورمانباغ تەرەپلەرنى كۆرسىتىپ سۆزلەشكە باشلىدى:

ــ نېمىشقا يەنسىخەي دەيدۇ دەمسىنا، بەلكى، بەلكى تۇزلۇق كۆل دېگەن سۆز بولسا كېرەك. ئومۇمەن بۇ يەرلەردىن تۇز چىقىدۇ. «خەي» دېسىلا دېڭىز بولىۋەرمەيدۇغۇ. بۇ ياقتا نەنىڭ دېڭىزى بولسۇن، بالام. خۇش، ئورمانباغ دېگەن سۆزنى بىز ئۆزىمىز قويۇۋالغان. ئاشۇ يەنسىخەينىڭ شەرق تەرىپى ئۈرۈمچى ـ ئىلى تاشيولى، جەنۇب تەرىپى ماناس دەرياسىغا تۇتاشقان تەبىئىي ئورمانلىق ئىدى. مۇشۇ تەبىئىي ئورمانلىقنى جەڭچىلەر ئورمانباغ دەپ ئاتىۋالغانىدى. مىللىي ئارمىيەنىڭ پولك ئىشتابى ئورمانباغنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا جايلاشقانىدى. بىز جىڭ سوقۇشىنى تاماملاپ ئۇدۇل يەنسىخەيگە كېلىپ

ئورۇنلاشتۇردۇق. ئۆي نەدە دەيسىز قىزىم، زېمىلانكىلارنى كولاپ جەڭچىلەر شۇ يەردە ياتاتتى. زىمىلانكا دېگەن نېمە دەمسىزا، قىزىم، زىمىلانكا ئورۇسچە گەپ، بىزچە گەمە دېگەن سۆز - دە. بىز ئۇ يەردە قاچان ئۇرۇمچىگە يۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇق بېرىلەركىن دەپ يېتىپتىمىز. 1945 - يىلى 10 - ئايدا 2 - دۇنيا ئۇرۇشى پۈتۈنلەي ئاخىرلىشىپ، جياڭ جيېشى بىلەن بىزنىڭ ستالىننىڭ چىقىشىپ دوست بولۇپ قالغىنىنى، بىزنىڭ تەقدىرىمىز ھەل بولۇپ بولغىنىنى بىز نەدىن بىلەيلى. ھېچ نەرسىدىن بىخەۋەر ھەربىي مەشىق، ئۆگىنىش، كۆڭۈل ئېچىش، ناماز ئوقۇش بىلەن كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈۋېرىپتىمىز. لېكىن بىز ئۇ چاغدا غەلىبە شادلىقى، ياشلىق غۇرۇرى، ئۈمىد - ئارزۇنىڭ ئىلھامى بىلەن تولمۇ بەختلىك ئىدۇق.

ئۇ جىمىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يەنە شۇ نادىروفنىڭ سېمىسى — ئۇنىڭ ماش رەڭ گەلەپى شىم، ئۆتۈك، گىمناستوركا كىيگەن، بېلىنى تاسما پوتا بىلەن چىڭ باغلىغان، ئىسپانكىسىنى سەل قىڭغىر كىيگەن، ئازراق چوقۇر يۈزىدىكى سەل قىڭغىرراق بۇرنى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىدىغان خۇشخۇي چىرايى گەۋدىلەندى.

ئۇ كۈنى نادىروف تولمۇ خۇشال، سەپداشلىرى، ئۇنىڭ كوماندىرى بولغان ئىبراھىموف تولمۇ خۇشال بولغان بىر كۈن ئىدى.

1945 - يىلى 10 - ئايدىكى شۇ كۈنمۇ خۇددى بۈگۈنكىدەك ھاۋا ئوچۇق، ئاق بۇلۇتلار سۈزۈك كۆز ئاسمىنىنى زىننەتلىگەن، يەنىسىخەي ئورمانلىقى قىزىل نۇرلار ئىچىدە ئالاھىدە جانلانغان، ھەممىلا جاي تازىلانغان، جەڭچىلەر پاكىز، رەتلىك كىيىنگەن، كۈلكە - چاقچاق، ناخشىلار ھەممىلا تەرەپتىن ئاڭلىنىپ تۇرغان بىر كۈن ئىدى.

ئۇ كۈنى 1 - باتالىيون — يەنى ئىبراھىموفنىڭ باتالىيونى باجاخۇ، يۈڭجىخۇدىكى قەھرىمانلىقى ئۇچۇن ئالاھىدە

ماختالغان، ئۇ باتالىيوننىڭ جەڭچىلىرى بىر ئېغىزدىن ماقۇللاپ كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن زىخرۇللامغا «كۆرەش قەھرىمانى» دېگەن نام بېرىلگەن كۈن ئىدى.

ئوچۇق ھاۋادا ئۆز گۈزەللىكىنى تېخىمۇ نامايان قىلغان ئورمانباغ سېخىي قۇياشنىڭ ئەتىگەنلىك ئۆتكۈر نۇرى بىلەن يۇيۇنغان. گويا ئەتراپتىكى سارغايغان جۈڭغار دالاسىغىمۇ ئالتۇن سۇيى چېچىلغان ...

پولك ئىشتابى ئالدىدىكى كەڭ مەيدانغا پۈتۈن پولك رۈتلار بويىچە تىزىلغان. مىللىي ئارمىيە مارشى سۈزۈك ئاسماندا دولقۇن پەيدا قىلىپ، مەيدانىنى كۆرمەك بولۇپ پەسكە ئېڭىشكەن يۇپقا بۇلۇتلارنى تىترەتمەكتە ئىدى. پولك باشلىقلىرى گەمىلەردىن چىقتى. پولك دىجورنىسى پۈتۈن پولكقا دىققەت كوماندىسى بەردى ۋە پولك كوماندىرلىرىغا دوكلات قىلدى. پولك كوماندىرى غەلىبە شادلىقى بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، ئاۋۇال پۈتۈن پولكقا چاس بەردى ـ دە، جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن:

ـــ باجاخۇ ۋە يۈڭجىخۇنى ئىشغال قىلىش جېڭىدە قېرىنداش قىسىملارغا يېقىندىن ماسلىشىپ، پولكىمىزنىڭ 1 ـ باتالىيون 1 ـ رۈتىسى ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتتى. بۇ قېتىملىق ھايات ـ ماماتلىق جەڭدە جەڭچى نادىروف زىخرۇللا قىسىمىمىزنىڭ قەھرىمانلىق ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇپ، دۈشمەننىڭ ئۈچ پوتىينى گۈمران قىلىپ، قىسىملارنىڭ غەلىبىلىك ئالغا ئىلگىرىلىشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىسسىق قېنى بىلەن قېرىنداش قىسىملارنىڭ باجاخۇ، يۈڭجىخۇلارنى ئىگىلىشىگە يول ئېچىپ بەردى. زىخرۇللا ئىنقىلاب غەلىبىسى، ئازادلىق ـ ئەركىنلىك ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئەزىز جېنىنىمۇ ئايىماي پۈتۈن قىسىمدىكى جەڭچىلەرگە شانلىق ئۈلگە يارىتىپ بەردى. ئۇيغۇر خەلقى زىخرۇللادەك قەھرىمان پەرزەنتلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

ئۇلارغا ئاپىرىن ئوقۇيدۇ، شان - شەرەپ ياغدۇرىدۇ. مىللىي ئارمىيە قوماندانلىق ئىشتابى جەڭچى نادىروف زىخرۇللانى خەلقنىڭ ئالىي مۇكاپاتى بولغان ئالتۇن مېدال بىلەن مۇكاپاتلاشنى قارار قىلدى. بۇگۇن مەن مىللىي ئارمىيە قوماندانلىق ئىشتابىغا ژاكالىتەن جەڭچى نادىروف زىخرۇللاغا بۇ مېدالنى تەقدىم قىلىمەن !①

پۈتۈن مەيدانغا ئالقىش سادالىرى، ھۇررالار ياڭرىدى.

زىخرۇللا ئىسپانكىسىنى سەل قىيىپاش كىيىپ، جەڭچىلەرگە خاس چەبدەسلىك بىلەن پولك كومانىدىرىنىڭ ئالدىغا كەلدى. پولك كوماندىرى نۇر چېچىپ تۇرغان ئالتۇن مېدالنى ئۇنىڭ كۆكسىگە تاقاپ بولۇپ، زىخرۇللانىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ، خۇشاللىقتىن ئاۋازى تىترىگەن ھالدا:

— يىگىت، سىزنى تەبرىكلەيمەن، يەنە تىرىشىڭ، تېخىمۇ چوڭ خىزمەت كۆرسىتىڭ ! — دېدى.

— ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن جېنىم پىدا ! — دېدى زىخرۇللا قولىنى چېكىسىگە تىرەپ، پۈتلىرىنى جۈپلەپ سالام بىلەن جاۋاب بېرىپ.

زىخرۇللا سەھنىدىن ھاياجان ياشلىرىنى سۈرتۈپ چۈشكەندە، ئۇنى بىرىنچى بولۇپ تەبرىكلەپ مەھكەم قۇچاقلىغان ئىبراھىموف ئەمەسمىدى ! جەڭچىلەر ئۇنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئېتىپ مەيداندا چۆرگىلەتكەندە، ئىبراھىموف قانچىلىك خۇشاللىق يېشى تۆككەنىدى - ھە؟

مىللىي ئارمىيە ئوتتۇرا يۆنىلىشىدىكى قىسىملار ئىچىدە زىخرۇللانى بىلمەيدىغان، ماختىمايدىغان ھېچكىم يوق. لېكىن، ھېچكىمۇ تېخى زىخرۇللانى ئىبراھىموفتەك بىلمەيدۇ، ياخشى

---

① بۇ يەرلەر ساۋدانوف زاھىر ئاكىنىڭ «ئۇ، خەلقنىڭ قەلبىدە» ناملىق ئەسىرىدىن ئەينەن كۆچۈرۈلدى.

كۆرمەيدۇ. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يېنىدا نادىروف بولسىدى، ئۇلار بىرلىكتە مۇنۇ سۈيى بىر ئېرىقلا بولۇپ قالغان ماناس دەريا‌سى بويلىرىدا، يەنسخەي، ئورمانباغ باغرىدا پىيادە مېڭىپ سەيلە قىلار ئىدى. ئىسىت، ئەمدى بۇنداق كۈن ھەرگىز بولمايدۇ، بەلكى ئۇلار مەڭگۈلۈككە خوشلاشقاندۇر، خۇددى ياشلىق، خۇشاللىق بىلەن خوشلاشقاندەكلا ! ...

— دادا، نېمىشقا بۇ ئېيتقانلىرىڭىزنى رومان قىلىپ يازمايسىز؟ ئاجايىپ تەسىرلىك قىلىپ سۆزلىدىڭىز. زىخرۇللا ئاكام ماتروسوف، خۇاڭ جىگۇاڭ، چىيۇ شاۋيۇنلەردىن قېلىشمايدىكەن. قۇربان بولسىلا ھېسابىمۇ، زىخرۇللا ئاكامۇ ئۆز گەۋدىسى بىلەن دۇشمەن پوتىيىگە ھۇجۇم قىلىپتۇ. لېكىن، قۇربان بولماپتۇ !

— نادىروف ! — دېدى ئىبراھىموف ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ، — راست، ھېچكىمدىن كەم ئەمەس، لېكىن ...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى. ئۇ بىرىنچى قېتىم ۋىجدان ئازابى ھېس قىلدى: نادىروفنىڭ تۆھپىسىنى چۆكۈرۈشتە ئۆزىنىڭمۇ بىر كىشىلىك ھەسسىسى بار ـ دە ! 1961 ـ يىلى مەملىكەتلىك ئەمگەك قەھرىمانلىرى يىغىنىغا كونا ھەربىيلەردىن بىرنەچچىسى نادىروفنى كۆرسەتكەنىدى. دېمىسىمۇ، ئۇنىڭ دېھقانچىلىق مەيدانىنى گۈللەندۈرۈشكە سىڭدۈرگەن ئەمگىكى ھەممە ئادەمدىن ئۈستۈن ئىدى. لېكىن، پارتكوم يىغىنىدا بىرى ئىسلاموفنى كۆرسەتتى. ئىسلاموفنى «سىنىپىي كۆرەش ئېڭى ئۈستۈن» دەپ ماختىدى. ئىسلاموف بىرقانچە «گۇمانلىق ئۇنسۇرلارنى پاش قىلغان»، «تەۋرەنگەن ئۇنسۇر»لارنى نەق ماتېرىياللىرى بىلەن ئەيىبلىگەن ... نادىروفقا «ھاراقكەش»، «ماجىراچى»، «رەھبەرلىك ئۈستىدىن سۆزلەيدۇ» دېگەن ئەيىبلەر قويۇلدى. ئىبراھىموف مەيدانىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، پارتكوم ھەيئىتى بولۇپ تۇرۇقلۇق، شۇ يىغىندا نادىروف توغرىسىدا ھەقانىي گەپ قىلمىدى. ئۇنىڭ

«ئەيىب»لىرىنى قوبۇل كۆردى. نەتىجىدە «ئىسلاموف قەھرىمان شەخس» بولۇپ قالدى. يەنىچۇ؟ نادىروفنىڭ مەيدان پارتكومىغا بەرگەن سەممىي پىكىرلىرىنى «دۇشمەنلىك كەيپىيات» دەپ قارىغۇچىلارنى قوللاپ، نادىروفنى «ئىسكىلاتچى» دېگەن ئاددىي خىزمەتتىدىن ئېلىپ تاشلاپ، ئاددىي ئىشچى قىلىپ قويۇشقا قوشۇلدى. ئۇ نېمىشقا ئۆز سەپدىشىنىڭ گېپىنى قىلالمىدى؟ پارتكوم سېكرېتارلىرىغا نېمە ئۈچۈن نادىروفنىڭ تارىخى، تۆھپىسى، مىجەزىدىكى ئالاھىدىلىك توغرىسىدا سۆزلىمىدى؟ ئۇنى ئىسلاموفتەك ئادەملەرنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بېرىشتە ئىبراھىموفنىڭ ئويىنىغان رولى چوڭ ئەمەسمۇ؟ ...

ئىبراھىموف مانا بۇگۈن قۇربانلار قەبرىسى، ئەسلىمىلەر ئارقىلىقلا ئۆزىنىڭ نېمىلەرنى خاتا قىلغانلىقىنى چۈشەندى. «ئۆزىنى بىلىش ئەجەب تەسكىنا؟ مەن بىرىگە ياخشىچاق بولۇشقا نېمانچە بېرىلىپ كەتكەندىمەن. مەن ئۆزۈمگە قاتتىق تەلەپ قويىدىغان كومۇنىست ئىدىمغۇ؟ يەنە قانداق قىلىپ ھەق سۆز قىلىشتىن قورقىدىغان، ئۆز سەپداشلىرىمنى ئاسرىمايدىغان بولۇپ قالدىم ـ ھە؟...»

... «ھەق جازا، ماڭا جازا بەرسە ھەق بولغۇدەك. نادىروف، قىممەتلىك قېرىنداش، ساڭا ۋابال بولۇپتۇ. سەن تېخى مېنى ئەيىبلىمەپسەن. مېنى مانا بۇگۈن ۋىجدانىم ئەيىبلىمەكتە. مەن ۋىجدانىمدىن جازا تەلەپ قىلىمەن.»

ئۇ ماناستىن چىقىپ ئۇرۇمچىگە كەلگۈچە ئۇزۇلدۇرمەي تاماكا چەكتى.

ئايالى ئۇنىڭ كەيپىنىڭ ئۆزگەرگىنىنى بىرىنچى بولۇپ بايقىدى:

ـــ نېمە بولدى، مىجەزىڭىز يوقمۇ؟

ـــ مىجەزىم؟ ياق، مىجەزىم ياخشى. ماڭا ھاردۇق يەتكەن ئوخشايدۇ!

ـــ ھېلىمۇ ھارمايدىكەنسىز، ئۇرۇمچىدە بىر ئاي دەم

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئالايلى ئەمسە.

— ياق، تېز ماڭايلى. تارىمغا قانچە تېز كەتسەك شۇنچە ياخشى!

ئۇ تۆھپە يارىتىشقا ئالدىرامدۇ ياكى ۋىجدان ئازابىدىن قۇتۇلۇشقا ئالدىرامدۇ؟

بۇنى ماشىنىدىكىلەردىن ھېچكىم بىلمەيدۇ — دە!

4

ئۇلارنىڭ ماشىنىسى تاقىر، زېرىكىشلىك ئايغىر بۇلاقتىن ئاشقاندىن كېيىن ئىبراھىموف ئاغرىپ قالدى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى قىزىپ، يۆتەلسە مەيدىسى ئېچىشاتتى. ئۇنىڭ ئايالى، بالىلىرى سەدىپارە بولۇپ ئۇنىڭغا ھېلى دورا بەرسە، ھېلى ئۇسسۇلۇق بېرەتتى. ئىبراھىموف شۇنداق كېسەل بولۇشىغا قارىماي شوپۇرنى تېزرەك مېڭىشقا ئالدىرىتاتتى.

— كورلىدا ياكى ئاقسۇدا توختاپ داۋالىنىڭ، — دېدى ئايالى يېلىنىپ، — ھامان چۆللۈككە بارىمىز، نېمانچە ئالدىرىغۇلۇقكىنە!

— بىر كۈن - يېرىم كۈن بولسىمۇ بۇرۇنراق بارايلى خوتۇن، ماقۇل دە، گېپىمگە كىر، مەندىن ئەنسىرىمە!

ماشىنا شۇنداق مېڭىپ مارالبېشىدىنمۇ ئۆتتى. يەكەن دەرياسىنىڭ سۈيى ئازايغان، دەريادىنمۇ ئاسانلا ئۆتتى. چەكسىز كەتكەن توغراقلىق باشلاندى. قۇم بارخان - دۆڭلىرى مەڭگۈلۈك ئۈيقۇغا كەتكەن يىللارغا ئوخشايدۇ. بەزى قۇم ئېدىرلىرى ئۇستىدە قېلىن توغراق ياكى قومۇشلار ئۆسكەن. ساپسېرىق توغراق غازاڭلىرى تەكلىماكاننىڭ كەچ كۈز شامىلىدا كۆچمە قۇملار بىلەن بىللە ئۇچۇپ يۇرۇپتۇ. ئىبراھىموفنىڭ بالىلىرى ھەيران - ھەۋەس بىلەن دۇنيا بويىچە ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بۇ پايانسىز قۇم -

چۆللۇكنى تاماشا قىلىشتى:

ـــ نەچچە مىڭ، نەچچە ئون مىڭ يىلنىڭ ئالدىدا بۇ يەرلەردە كۆل ـ دەريالار بولغان، كۆللەر قۇرۇپ چۆللەر پەيدا بولغان.

ـــ كىتابلاردا يېزىلىشىچە، بۇ يەرلەردە بۇرۇن شەھەرلەر بولغانكەن.

ـــ يەنە شەھەرلەر بولىدىكەن ـ دە، بىز شۇ قۇرۇلىدىغان شەھەرنىڭ پۇقرالىرى.

ـــ تەييار شەھەرلىرىمىزنى تاشلاپ ...

ـــ ئاستا، دادام ئەمدى كۆز يۇمدى!

بالىلار جىمىپ قېلىشتى. ئىبراھىموف تېز ـ تېز نەپەس ئېلىپ ئۇخلىماقتا. ئۇنىڭ جۇدەڭگۇ يۈزى تەكلىماكان چاڭ ـ توزانلىرى بىلەن ئاقارغان، قاپقارا كىرپىكلىرى يوغان قاڭشارلىق قۇش بۇرنىغا ماسلاشقان، ئۇنىڭ چىرايىغا ئەرلەرگە خاس گۈزەللىك پەيدا قىلغان. ئۇنىڭ ئىككى يېقىغا تاشلانغان قوللىرىنىڭ بىرىنى ھېچىزەم، بىرىنى راھىلە تىزىغا قويۇۋالغان. ماشىنا چاڭ ـ توزان پۇرقىرىتىپ، بەزىدە سىلىق، بەزىدە قوپال سىلكىنىپ كېتىپ بارىدۇ. ماشىنىدىكىلەر نەگە بېرىشنى بىلمەيدۇ. كابىنكىدىكى يول بويى زۇۋان سۇرمىگەن ئىككى مۇھاپىزەتچى بىلەن شوپۇر بارىدىغان جايدىن خەۋەردار. ئىبراھىموف بارىدىغان يېرىنىڭ نە نام ـ ئىسمىنى، نە مەنزىرە قىياپىتىنى سوراپمۇ قويمىدى، بالىلار بولسا بىلىشنى تېخىمۇ خالىمايتتى.

ئىبراھىموفنىڭ قىزىتمىسى يانغان ئوخشايدۇ. مانا ئۇ سىلىق خورەك تارتىشقا باشلىدى. بالىلار ئۇنىڭ خورىكىنى ئاڭلىغىنى بىلەن قانداق چۈش كۆرگىنىنى بىلمەيدۇ ـ دە.

ئىبراھىموف ماشىنىدا كېتىۋېتىپ ئاجايىپلا بىر چۈش كۆردى: كۆز ئاچقىلى بولمايدىغان شۇرغانلىق بىر كېچىدە ئىبراھىموف نادىروف بىلەن بىللە مەست ھالدا مەيدانىڭ

ئېتىزلىرىنى كېزىپ يۈرگۈدەك. ئىبراھىموف ئۆمىلىگۈدەك، نادىروف ئۆرە، شۇرغانغا پىسەنت قىلماي، ناخشا ئېيتىپ كېتىپ بارغۇدەك. ئىبراھىموف ۋارقىرىدى. ئاۋازى چىقمىدى. ئالدىدا تېخى مۇز قاتمىغان زەيكەش ئۆستىگى بار، زىخرۇللا قاراملىق قىلىپ چۈشۈپ كەتمىگىدى؟ ئىبراھىموفنىڭ غەم - ئەندىشىسى شۇ. ئۇ نە ماڭالمايدۇ، نە ۋارقىرىيالمايدۇ. نادىروف بىرلا ياغاچتىن ياسالغان ھېلىقى غىلتاڭ كۆۋرۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ ئادىنوچكا ئويناۋاتقۇدەك. «ھەي سارالڭ، تولا تەلۋىلىك قىلما!» نادىروفنىڭ بەدىنى قىيسايدى. ئىبراھىموف ۋارقىرىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازىنى نادىروف ئاڭلىمىدى. ئىبراھىموف كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ئۇ كۆزىنى ئاچقاندا كۆۋرۈك ئۇستىدە نادىروف كۆرۈنمىدى. ئىبراھىموف ئاۋازىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى، ئاۋازى چىقمىدى، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ يۈگۈرمەكچى بولدى، پۇتلىرى يەر دەسسىيەلمىدى، ئۇ ئۆمىلەپ ماڭدى. ئۇ ئۆمىلەپ كېتىۋېتىپ بىردە دۇشمەن ئاكوپىغا كېتىۋاتىمەن، دەپ ئويلىدى، تۇرۇپلا زىخرۇللانى قۇتقۇزغىلى كېتىۋاتىمەن دەپ ئويلىغۇدەك. ئۇ ئۆمىلىدى، تىرناقلىرى بىلەن قېتىشقان مۇزلۇق يەرنى تاتلاپ، تىزلىرى بىلەن قىيىندىلارنى تىزىپ ئالغا ئىلگىرىلىدى. ئۇ ئىلگىرىلەۋېتىپ كانىيىغچە سۇغا چىلاشقان زىخرۇللانى كۆرۈپتەك. تاش ياتقۇزۇلغان ئۆستەڭنىڭ ئىككى قېشى ئىككى مېتىردىن ئېگىز، سۇ چاچراندىلىرى بىلەن غىلتاڭلاشقان ئىككى يانىنى تاقىلاپ تۇتۇش مۇمكىن ئەمەس، زىخرۇللانىڭ تىرناقلىرى، چىشلىرى قانىغان، ئۇ ھايات قېلىش ئۈچۈن قىرغاققا ھەدەپ ياماشقۇدەك ... لېكىن ئىبراھىموف ئۇنىڭغا ياردەم قىلالمايدۇ، ئۇ تېخى يېرىم يولدا ئۆمىلەپ كەلمەكتە. بۇرۇتلۇق، مەيدىسىگە قاتار مېدالىلارنى ئاسقان ئادەم تاپانچىسىنى تۇتۇپ، ئويناقلاپ تۇرغان ئات ئۇستىدە ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ئالىيىپ تۇرغۇدەك:

— سەن ئۆلۈمتۇك نېمىشقا تۇرالمايسەن. بىز ساڭا ھەممە

ماهارەتنى ئۆگەتكەنغۇ، سەنزە ئۆمىلەشنىلا بىلىدىكەنسەن ـ دە!
تۇر، نادىروفنىڭ قولىدىن تارت، بولمىسا ئېتىۋېتىمەن!
ـــ گېنېرال لېيتېنانت ئىسھاقبېك جانابلىرى! ـــ دېگۈدەك ئىبراھىموف، ـــ مەن كېسەل، ئارانلا ئۆمىلەشكە ياردىم، ئۆمىلەپمۇ ئۇنى قۇتقۇزالايمەن. مېنى ئېتىۋەتمەڭ!
ئىبراھىموف ئۆستەڭ بويىغا كەپتەك، نادىروف تىرناقلىرىدا، ئېغىز ـ بۇرۇنلىرىدا قان ئۇيۇغان ھالدا قانغا بويالغان قاشانى باغرىغا بېسىپ جىمجىت ياتقۇدەك!
ـــ نادىروف، ئەكەل قولۇڭنى، نادىروف!
ـــ ئۇ ۋاپات بولدى، قورقۇپ ئۆلمىدى. توڭلاپ ئۆلدى. ئىسمىت، ئۇنى دۇشمەن ئۆلتۈرەلمىگەنىدى، ئۆز يېرىنىڭ سوغۇقى ئۆلتۈردى. بىلىپ قويۇڭ، ئىبراھىموف سىز بىزنىڭ 1 ـ دەرىجىلىك ئۇرۇش قەھرىمانىمىزنى ساقلاپ قالالمىدىڭىز، سىز خەلق ئالدىدا ئەيىبكارسىز!
قارا بۇرۇت، گۇللۇك قىزىل دۇخاۋا بۆك، كاستۇم كىيگەن بۇ تونۇش ئادەم كىم؟ ئىبراھىموف كۆزىنى ئۇۋۇلىدى:
ـــ رەئىس، ئەخمەتجان ئەپەندىم! ـــ دېدى ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، ـــ مېنى ئۆز قولىڭىز بىلەن ئېتىۋېتىڭ!
ئۇ ئېسىدەپ يىغلاپ جۆيلۇگىلى تۇردى:
ـــ مېنى ... ئېتىۋېتىڭ ...
ـــ نېمە بولدىڭىز، ۋاي نېمە دەۋاتىسىز؟
ئىبراھىموف چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇ چىلىقلاپ تەرلىگەن، چىرايى تاتىرىپ كەتكەن ھالدا ئۇستىگە يېپىلغان ھەربىيچە جۇۋىنى ئۇستىدىن ئېلىۋەتتى:
«چۈشمۇ، خىيالمۇ ياكى ئىككىسىنىڭ بىرىكمىسىمۇ؟»
ـــ بۇگۈن چېسلاغا نەچچە بولۇپ قالدى؟
ـــ بۇگۈن چېسلاغا ئون، دادا، ـــ دېدى چوڭ ئوغلى.
ـــ ئوغلۇم، خاتىرەڭنىڭ ئوبدان بىر يېرىگە يېزىپ قوي.

ئۇيغۇر كتاب پورتالى www.uyghurkitap.com

1962 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى مەن ئاجايىپ قورقۇنچلۇق چۈش كۆردۈم ...

خاتىمە

... يەنە ئون سەككىز يىل ئۆتتى. ئون سەككىز يىلدا ئىبراھىموف كەم سۆز، خىيالچان بۇۋايغا ئايلاندى. ھازىر ئۇ بالا ـ نەۋرىلىرى بىلەن يىگىرمە ئالتە جان. يۇرتىغا قايتىش ئارزۇسى تۇرمۇشنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرىدا كۆكلەۋەردى ۋە ئاخىر يېڭىدىن مەھەللە ـ شەھەر بولۇشقا باشلىغان تەكلىماكاننىڭ قوينىدىكى ئۇزاق يىل تەر تۆككەن ئۇچىنچى يۇرتىدىن ئۆزى تۇغۇلغان يۇرتىغا قايتىدىغان بولدى. ئىبراھىموف مانا شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ راستىنلا جازالىنىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغىنىنى، كەلگەندىن باشلاپ ھازىرغىچە چەكسىز قۇملۇق ئىچىدە توغراق قومۇرۇپ، ئۆستەڭ چېپىپ ئون سەككىز يىلنى ئۆتكۈزگىنىنى، شۇ ئارىلىقتا يىراقتىكى يېقىنلىرىدىن يا بىر پارچە خەت، يا بىرەر ئېغىزچە خەۋەر ئالالمىغانلىقىنى ئەلەم، ئۆكۈنۈش ۋە غەزەپ بىلەن ئاخىرقى قېتىم يادىغا ئالدى ـ دە، ئۆزىچە:

ـــ زىخرۇللا نادىروف نېمە قىلىۋاتىدىكىن؟ ـــ دەپ پىچىرلىدى.

كەچ كۈز، ھەممىلا يەردە سېرىق غازاڭلار ئۇچۇپ يۈرگەن كەچ كۈزدە ئۇ ئۇچ ماشىنا بىلەن يۇرتىغا كۆچۈپ كەلدى. ئۇ كېلىپلا زىخرۇللانىڭ ھاراق ئىچىپ، زەيكەش ئېرىققا چۈشۈپ ۋاپات بولغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئازاب بىلەن قاتتىق يىغلىدى.

مەيداننىڭ يېڭى رەھبەرلىكى ئۇنىڭغا:

ـــ ھاراق ئىچىپ ئۆلدى دېگەن گەپ يالغان. زىخرۇللا نادىروف ئالىي سورتلۇق ئۇرۇق يېتىشتۈرۈش مەيدانىدىن خىزمەت بىلەن قايتىپ كېلىۋېتىپ، شۇنىڭدا سانائەت

ئۆستىڭگە چۈشۈپ كېتىپ، خىزمەت ئۈستىدە شەرەپ بىلەن قۇربان بولدى. بىز ئۇنىڭ قەبرىسىنى قاتۇرىمىز، ماتەم مۇراسىمىنى ئۆتكۈزىمىز.

— ئون سەككىز يىلدىن كېيىن - ھە؟ بالا تۇغۇلۇپ ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە ئىسسىم قويغاندەكلا كۈلكىلىك ئىش. ئۇنىڭ ۋاپات بولغان ۋاقتى خاتىرىلەنگەنمۇ؟

— شۇنداق، زىخرۇللا نادىروف 1962 - يىلى 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى شۇنىرغانلىق كېچىدە قازا تاپتى.

— 1962 - يىلى 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى؟ — دەپ سورىدى ئىبراھىموف ھەيران بولۇپ، — مەن چۈش كۆرگەن كۈننىڭ ئەينەن ئۆزى. كەچ كۈز؟ ياق، قىش، كەچ كۈزنىڭ ئاخىرى، كۈلكىلىك ئىش، يەنە بىر كۈلكىلىك ئىش!

شۇنداق، بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزدا كۈلكىلىك ئىشلار تولىمۇ كۆپ.

1988 — 1989 - يىللار، ئۈرۈمچى

خىرە دېرىزە

ـــ پەدەرىنىڭ ئۇنئالغۇغا قالدۇرغان سۆزلىرى

ئوغلۇم مىركامىل ! بۇ سۆزلىرىم ساڭا مىراس بولۇپ قالسۇن ... كۆزلىرىم ئاجىزلاشتى، لېكىن ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىمەن. نېمىشقا دەمسىنا؟ كۆڭۈل كۆزۈم بار ئەمەسمۇ بالام ... سەن تۇغۇلغان بۇ ئۆي، سەن ئۆيناپ چوڭ بولغان ئازادە قورۇدا ھازىر مەن تىكەندەك يالغۇز. دېرىزە يېنىدىكى ھېلىقى سەن ئۆينايدىغان ياغاچ كارىۋاتتا ياتقىنىم ياتقان. ھەممىلا نەرسە خىرە كۆرۈندۇ، خىرە ئاڭلىنىدۇ، قولاقلىرىمۇ بۇرۇنقىدەك ئەمەس، سېغىزخاندەك سەزگۈر چاغلىرىم نەلەردە قالدىكىنتاڭ، ئوڭ قولىقىم پۈتۈنلەي پاڭ، ئەمما سول قولىقىم ساق، ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرىمەن. دېرىزە يېنىدىكى قېرى قارىياغاچلار سايىسىدا ئولتۇرۇپ پاراڭ سېلىشقان شوپۇرلار، كوچا سۈپۈرىدىغان ئاياللار، كادىرلار، تېخنىكلار، شەھەرنى يېڭىلاشنىڭ كويىدا قاتراپ يۈرگەن شەھەر باشلىقى، ئىشقىۋازلىقتىن مەست بولۇشقان قىز ـ يىگىتلەر ... قىسقىسى، ھەممىسىنىڭ نېمىلەرنى دېيىشكەنلىكىنى ئۆيىڭىچىدە تۇرۇپ، چاڭ ـ توزاندىن خىرەلەشكەن دېرىزەمگە يانداش قەدىناس كارىۋىتىمدا يانپاشلاپ يېتىپ زىر ـ زەۋەرىگىچە ئاڭلاپ تۇرىمەن.

دېمىسىمۇ، يەتمىش ئالتە ياشلىق قېرىنىڭ خىيالدىن باشقا نېمە ئىشى بار دەيسىلەر؟ ماڭا ئالدىمىزدىكى چوڭ يولدىن ئۆتۈۋاتقان باش ـ ئاخىرى يوق ماشىنىلارنىڭ ژاراڭ ـ

چۈرۈڭلىرىمۇ، گۈر ـ گۈر، غاراس ـ غۇرۇسلىرىمۇ، مېنىڭ بېغىمغا سېلىنغان بىنانىڭ يەتتىنچى قەۋىتىدىكى توختىماس مۇزىكا، ناخشا، كۈلكە، قىيقاس، تىل ـ ئاھانەت، جاراڭ ـ جۈرۈڭمۇ دەخلى قىلالمايدۇ. مەن خۇددى بۆلەكلىك بوۋاقتەك خاتىرجەم يېتىپ خىيال سۈرىۋېرىمەن ...

شۇنداق مەن ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىمەن. ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرىمەن. خالىغانچە خىيال سۈرەلەيمەن.

ـــ نېمىشقا بۇ قېرىغا مەجبۇرىي كۆچۈشكە بۇيرۇق بېرەلمەيمىز، سىز شەھەر باشلىقى بولغاندىكىن بۇيرۇق بېرىڭ. قاراڭا، ئەتراپىدا بىرمۇ كونا ئۆي قالمىدى. قەۋەت ـ قەۋەت بىنالار ئارىسىدا، يەنە كېلىپ ئىككى چوڭ كوچىنىڭ دوقمۇشىدا مۇشۇ يالغۇز ئۆيلا چوقچىيىپ تۇرۇپتۇ. ئۇچ كۈنلۈك مۆھلەت بېرىڭ. كۆچمىسە بىز توپا ئىتتىرىش ماشىنىسىنى ئىشقا سالىمىز!

دېرىزە يوچۇقىدىن قارىدىم: ھېلىقى دائىم ماڭا بۇقىدەك ھۆركىرەيدىغان كادىر، قۇرۇلۇش ئىدارىسىنىڭ دەمدۇ، ئۆي باشقۇرۇشنىڭ دەمدۇ، ئىشقىلىپ لاتا پىكاپنىڭ ئىشكىدىن بېشىنى چىقىرىۋېلىپ كوچىمۇكوچا ئايلىنىپ يۇرىدىغان، قىزىل ساقاللىق، سېرىق يۈزى سۆرۈنلا يۇرىدىغان ھېلىقى ئاداش. بىرلا قاراپ ئۇنىڭ تەلەتىنى كۆردۈم ـ دە، يەنە نېمە گەپلەر بولار ئىكەن دەپ جىم تۇرۇۋالدىم.

ـــ قانۇن بۇنداق قىلىشقا يول قويمايدۇ، يولداش ئابلەت، ـــ دېدى ماڭا تونۇش ئاۋاز. گەپ قىلغان بۇ ئادەم شەھەر باشلىقى. مەن قارىمايلا ئاۋازىدىن ئۇنى تونۇدۇم. ئۇ ماڭا ھېچقاچان قوپاللىق قىلغان ئەمەس. شەھەردە يەر ئىسلاھاتى ۋاقتىدىكى كادىرلاردىن ئاشۇ بىرىلا قالدىمكىن، ئۇ دائىملا كۈلۈپ تۇرۇپ گەپ قىلىدۇ. مىسالغا ئالساق، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ ماڭا:

ـــ ئىسراپىلكا، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، سىزنىڭ بۇ قەدىناس جايىڭىز شەھەرنىڭ ئىسكەتىگە تەسىر يەتكۈزۈپ تۇرۇپتۇ.

باھاسى يۇقىرى بولسىمۇ مەيلى، سېتىۋالايلى، ئۆينى تۇزلەپ ئورنىغا چىرايلىق بىر گۈللۈك ياسايلى، سىزنى شۇ گۈللۈككە خىزمەتكە قويايلى، گۈل ـ گىياھ دەرەخلەرگە قاراڭ، ئاۋۇ ئالتە قەۋەتلىك بىنانىڭ بىرىنچى ياكى ئىككىنچى قەۋىتىدىن ئۇچ ئېغىزلىق ئۆي بېرەيلى، قانداق دەيسىز؟ ـــ دېگەن.

ـــ مەن ئويلاپ كۆرەي، ـــ دېگەنىدىم ھېيلىگەرلىك بىلەن مەنمۇ ھىجىيىپ قويۇپ، ـــ ناھايىتى ياخشى گەپ، شەھەرنى گۈللەندۈرۈش ھەممىزنىڭ ۋەزىپىسى. مەن بۇ يەرگە كۆچۈپ كەلگىلى ئەللىك بىر يىل بولدى. بۇ ئۆيمۇ قەدىناس مومىيىمدەك، جېنىمنىڭ پارچىسى دەڭا، جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولمايدۇ. ئەلۋەتتە دېگىنىڭىزدەك بولىدۇ. بىر مو تۆت پۇڭلۇق بېغىمنى يەتمىش ئالتە تۈپ مېۋىلىك دەرىخى بىلەن بەردىم. ئون ئالتە ئېغىز ئۆيۈمنىڭ (بىرنەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ھەممىسىنى قايتۇرۇپ بەرگەن) يەتتە ئېغىزىنى بەردىم. غىڭ ـ پىڭ قىلمىدىم، قالغىنى توقۇز ئېغىز ئۆي، بىر ھويلا، ئالتە تۈپ ئۆزۈمگە ئوخشاش قېرى قارىياغاچ، بىر قۇدۇق، بۇلارنىڭ ئىشى چاغلىق، ئويلىنىشقا ۋاقىت بەرسىڭىز، كىچىك بولسىڭىزمۇ سىز ئاكا ...

ـــ ياخشى گەپ قىلدىڭىز، ئىسراپىلكا، بوپتۇ، قانچە ۋاقىت ئويلايسىز؟

ـــ ياخشى ئۇكام، بۇنىمۇ ئويلاپ باقاي ...

«ئويلاپ باقاي»نى مەنمۇ ئۆگىنىۋالدىم. شەھەر باشلىقىنى ئىككى يىل ئۆيۈمگە قاتراتتىم. ئۇ دائىم كۈلۈپلا تۇراتتى. ئىككى يىل ئىچىدە بىزنىڭ بۇ شەھەر چېتىدىكى مەھەللىمىزدە تولىمۇ زور ئۆزگىرىشلەر بولدى: رەت ـ رەت ئېگىز بىنالار، ئاجايىپ كەڭ كوچىلار، چىرايلىق دەرەخ، گۈللۈكلەر پەيدا بولدى. مەھەللىنىڭ كونا ئادەملىرى نە ـ نەلەرگە كېتىشتى. يالغۇز مەنلا ئۆز ئۆيۈمدە، ئۆز تىرىكچىلىكىم بىلەن. يازدا ئۆينىڭ سىرتىنى سۇۋاپ رېمونت قىلىۋاتسام، شەھەر باشلىقى كىچىك ماشىنا بىلەن

قارىياغاچ ئاستىدا توختاپ سەل خاپا ھالدا:
— ئىسراپىلكا، ئويلىنىپ بولمىدىڭمۇ، رېمونتقا تۆتۈش قىلغىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى. مەن دەرھاللا:
— مومايىنى تاۋۇتقا سالغاندىمۇ سۈزگە ـ تارغاقلىرىنى قوشۇپ، يۇيۇپ ـ تاراپ سالمىدۇ ئەمەسمۇ ئۇكام، بۇمۇ شۇنداقلا ئىش، — دېدىم.
شەھەر باشلىقى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. مېنىڭ كىچىك دۇكان ئېچىۋالغان قوشنام دەرھال شەھەر باشلىقىغا بىر ئىستاكان مۇزدەك لىمون سۇيى سۇندى.
— نەچچە قوشنىلىرى بار، ئىسراپىلكا؟ — دەپ سوردى شەھەر باشلىقى كۈلۈپ قويۇپ.
— خۇدايىم بۇيرۇسا ئۈچ قوشنام بار. بىرى كاللا ـ پاچاق ساتىدۇ، ئۇنىڭغا چەتتىكى ئىككى ئېغىز ئۆي بىلەن ئامبارنى بەردىم. بىرى تاكسى بىلەن ئوقەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىزلىق تاختايلىق ئۆي بىلەن لاپاسنى بەردىم. دەرۋازىنىڭ ئاچقۇچىمۇ شۇنىڭدا. مۇنۇ تەنزىكەشكە يېنىمدىكى ئىككى ئېغىزلىق ئۆينى بەردىم. مەن ئۆزۈم ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيدە.
— بەللى، بەللى، كىرىم دېسىلە، ئايدا بەش ـ ئالتە يۈز كوي ئىجارە ئالمىدىكەنلا ـ دە؟
— خۇدايىم بۇيرۇسا، خۇدايىم بۇيرۇسا.
— شۇڭا بۇ جاينى ساتمايمەن دېسىلە؟
— ياق ئۇكام، گەپ پۇلدا ئەمەس، ئۇنىڭسىزمۇ بانكىدا بىرنەچچە تۇمەن پۇلۇم بار، ئۆسۈملا ماڭا يېتىپ ئاشىدۇ، لېكىن ئىنسان دېگەندە مېھىر ـ مۇھەببەت دېگەن بىرنېمە بولمىدىكەن، ئۇنى پۇل بىلەن سېتىۋالغىلى بولمايدىكەن ...
شەھەر باشلىقى مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى.
مانا بۇ يىل شەھەر باشلىقىنى ئۈچىنچى يىل بوسۇغامغا قاتراتماقتىمەن. ئۇ كىشىنىڭ بايىقى «قانۇن يول قويمايدۇ» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ئىچ ـ ئىچىمدىن خۇشال بولدۇم: كاتتا

بىنالار ئارىسىدا ئىككى چوڭ يولنىڭ دوقمۇشىدا بوۋايدەك مۇكچەيگەن، يۈز يىللىق كونا ئۆينىڭ تۈرۈشىغا قانۇن يول قويمىدۇ، مانا بۇ بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزنىڭ مېغىزى ! ھەي قىزىل ساقال، سېرىق يۈز، سەن نېمىشقا بۇ قانۇننى بىلمەيسەن؟ بىلمەي تۇرۇپ قانداقسىگە كىچىك ماشىنىغا (ئەسكى بولسىمۇ) چىقالمدىڭ؟

مانا شۇنداق هەممىنى كۆرۈپ، ئاڭلاپ، ئويلاپ ياتىمەن.

يەنە شۇ قىزىل ساقالنىڭ ئاۋازى:

ــ ئۇسسۇلۇق ئىچىمىز، ــ دېدى ئۇ بىرىگە، مەن قۇلىقىمنى دىڭ تۇتتۇم، ــ ئەخمەق، مۇنۇ دۇكاندارنىڭ خوتۇنى پەرىزاتنىڭ ئۆزى، بىرلا كۆرسەڭ، كۈندە كېلىپ ئۇسسۇلۇق ئىچىدىغان بولسەن !

يوچۇقتىن قاردىم: قىزىل ساقال كىرپە تىكەن يۈزىنى پەردازلاپتۇ. ئۇستىگە مودىدىن قالغان، قاتۇرمىسى چوڭ، بېلى پۇرۇم، ئەت رەڭ كاستۇم كىيىۋاپتۇ. ۋاي سەۋزە بۇرۇن، سانىيخانغا كۆزۈڭ چۈشۈپتۇ ـ دە. دۇكاندار ساڭا ئۆينى بۇزمىسۇن دەپ خۇشامەت قىلغىنى بىلەن خوتۇنغا كەلگەندە چاشقاننىڭ ئەركەك ـ چىشسىنى پەرق قىلالايدىغان ئادەم ئۇ. قوشنام قۇدرەتئاخۇننىڭ قۇدرىتى خوتۇن ئېلىشتا، بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى ئۇچىنچى قېتىم ئۆيلىنىشى. سانىيخان ساددا، سەھرالىق بولغىنى بىلەن ئېرىنىڭ خۇي ـ پەيلىنى ئوبدان بىلىدۇ. سەن سەۋزە بۇرۇن كېچاڭغا خوتۇننىڭ يەرگە چۈشكەن بىر تال چېچىنى تۇتقۇزمايدۇ ... مەن ھەسەتخورلۇق بىلەن شۇنداق ئويلىدىم، مەن دېگەن يەتمىش ئالتىگە كىرگەن بىلەن پۇتۇن ياشلىقىمنى ئىشقىۋازلىققا سەرپ قىلىپ، ئاياللاردىن لەززەت ئېلىشنى ئوبدان بىلمىدىغان ئەركەك ـ دە.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم !

ــ ۋەئەلەيكۇم، ھە، قۇدرەتئاخۇن ئاداش، ئوقەت ياخشىدۇر ـ ھە؟

— خۇداغا شۈكۈر، ئا كېچاڭ!

— تازا سودا بولمىدىغان يەرنى ئىگىلىۋالدىڭ ئاداش، لېكىن كۆچىسەن، بىر ھەپتىگە قالماي كۆچىسەن، كۈنىگە ئوتتۇز - قىرىق كوي تاپمىدىغان دۈكاننى نەدىنمۇ تاپارسەن ئەمدى؟

— ئا كېچاڭ، بىزنىڭ فاڭدۇڭ، ئىسراپىللكام، شەھەر باشلىقىغا ...

— شەھەر باشلىقى، شەھەر باشلىقى دەۋەرمىگىنە، ئۇ ئادەم دەيدىغان گېپىنى ئىسراپىل تارانغا ئەمەس، ماڭا دەيدۇ، مەن بولسام ساڭا، ئىسراپىل تارانىدەك بۈزغۇنچىلارغا بۈيرۇق بېرىمەن، ئۆينى بۈزدۈرىمەن!

مەن پارتلىغۇدەك بولدۇم، ئا كېچاڭمىش تېخى، ۋوي ئاپشاركا، ئەخمەق، ئالمقانات، ئالمجوقا! ... ئۇنى ئىچمىدە تازا تىللىدىم. يەنە نېمىلەرنى دەركىن دەپ قۇلىقىمنى دىڭ تۇتتۇم. قۇدرەتئاخۇن يېلىنىشقا باشلىدى.

— ئا كېچاڭ، ھېچ بولمىسا بىر - ئىككى ئاي تەخىر قىلسىلا، بىرەر ماكان تېپىۋالايلى، ئاندىن كېيىن ...

— سەن تۆت ئائىلىلىك بىر - بىرىڭدىن ئۆتكەن شەخسىيەتچى، مۇتتەھەم، تاكسىچى بىر ئاخشامدىلا مۇنۇ تانسىخانىدىن يانغانلارنى توشۇپ يۈرۈپ يۈز - يۈز ئەللىك كوي تاپمىدۇ، كاللا - پاچاقچى ھەم كۈنىگە قىرىق - ئەللىك كوي تاپالايدۇ، سەنمۇ شۇ. ماۋۇ خوجايىن قېرى ئون نەچچە تۈمەن پۇلنى بانكىغا قويۇپ، ھەر ئايدا سىلەردىن ئۈچ - تۆت يۈز كوي ئىجارە ئېلىپ بېيىپ كېتىۋاتمىدۇ. شۇڭا سىلەر شەخسىي پايدىنى دەپ شەھەر قۇرۇلۇشىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتىسىلەر، سىلەرگە جەرىمانە قويۇش كېرەك!

مىيىقىمدا كۈلۈپ قويدۇم: سېنىڭ قولۇڭدىن كېلەمدۇ؟ سەن ۋارقىراشتىن باشقا نېمىنى بىلىسەن؟ شەھەر باشلىقى بىلگەن قانۇننى ھەرگىز بىلمەيسەن، مەن بىلگەن قائىدە - قانۇنلارنىڭمۇ يۈزدىن بىرىنى بىلمەيسەن. ئەجەبا مۇشۇنداق

بىلمەيدىغانلارغا ھوقۇقنىڭ چوڭى تېگمدىكىنە؟ قۇدرەتئاخۇننىڭ ئاۋازى:

— چىشۇي ئىچسىلە، ئا كېجاڭ، پىۋا ئىچەملايا؟

— ئىسسىق چېيىنىڭ يوقمۇ، سەنلەرگە ۋارقىرايمەن دەپ تاماقلىرىم قاغجىراپ كەتتى! چوكىنىڭغا چاي بۇيرۇ، ئادەمگەرچىلىك دېگەننىمۇ ئۆگەنمەپسىنا!

— سانىيخان، بىر چەينەك چاي!

— مانا ھېلى! — سانىيخاننىڭ سىياقى كۆز ئالدىمغا كەلدى: زىلۋا، سۇتتەك ئاق يۇزىگە سايە تاشلاپ تۇرىدىغان كىرپىكلەر ئارىسىدا ئويناپ تۇرىدىغان يوغان، ئوتلۇق كۆزلىرى ئادەمنى ئېرىتىۋېتىدۇ، ئۇنىڭ لەۋلىرى، كۇلگەندە مەرۋايىت بولۇپ كۆرۈنىدىغان چىشلىرى ... شۇ پېشىمغا كېلىپ بۇنداق گۇزەلنى كۆرمەپتىكەنمەن، قۇدرەتئاخۇن نەدىن تاپتىكىن، سانىيخاننىڭ ئاتىسىغا رەھمەت!

مانا، سەۋزە بۇرۇننىڭ تەلەتى ئېچىلدى:

— پاھ ـ پاھ ـ پاھ، نېمانداق تەملىك چاي بۇ، بولدى، بولدى، ناۋات سالمىساڭمۇ بولغۇدەك، ھەي قۇدرەتئاخۇن، سىڭىلىنىڭ چېيى بۇنچىلىك، قول تەمى قانچىلىكتۇر، ئۆيۈڭگە تەكلىپ قىلايمۇ دېمەيسىنا.

— بولىدۇ ئا كېجاڭ، — دېدى قۇدرەتئاخۇن ئەنسىزلىك بىلەن نائىلاج، — قولىمىز كۆكسىمىزدە.

— قانداق، سىڭىل؟

— خىزمەتلىرىگە تەييار.

ۋوي مۇتتەھەم، كۆزۈڭگە چىرايلىق كۆرۈنگەن سايىگىمۇ كۆز قىسىدىغان پاھىشۋازسەن، خەقنىڭ ئۆيىدە زورلۇق بىلەن مېھمان بولارمىش تېخى!...

ئارىدىن ئۇچ كۇن ئۆتكەندىن كېيىن قوشنىلىرىم كېچىچە پايپېتەك بولۇشۇپ، ئا كېجاڭ بىلەن ئاغىنىلىرىنى مېھمان قىلىشتى. مەن ھەممە ۋاڭ ـ چۇڭ، چاقچاق، كۇلكىلەرنى

ئاڭلاپ ياتتىم، تاكسىچى ئەرلى ئاخىرقى مېھمانلارنى توشۇپ بولغاندىن كېيىن، قۇدرەتئاخۇن سانىيخاننى دۇمبالاشقا باشلىدى. بۇنداق چاغدا ئاجىرىتىشقا مەندىن باشقا ھېچكىم كىرەلمەيدۇ. چۈنكى، باشقىلار ياش، مەن قېرى، قۇدرەتئاخۇن مەندىن ئايالىنى كۆنلىمەيدۇ.

قۇدرەتئاخۇن ھەرقاچانقىدەك تىللىماقتا:

— ھۇ، بەرىكەت مىتىسى جالاپ، ھۇ، گۇناھ خالتىسى بۇزۇق، يامانلىقىدىن ئەردە تۇرمايسەن، بالا يۈزى كۆرمەيسەن، بۇ ئاچ بۆرىلەر سېنى پۈراپ كېلىشمىسە، ئۆيۈمدە نېمە قىلاتتى؟ ئۇلارنى چاقىرىپ كەلگەن سېنىڭ چىرايىڭ، سېنىڭ ناز ـ خۇلقۇڭ، ھەممىنى يوقىتىمەن، پىچاق بىلەن ھەممىنى يوقىتىمەن!

— ۋاي ئۆلدۈم، ۋاي قانداق قىلاي!

مەن كىرمىگۈچە قۇدرەتئاخۇن قولىغا پىچاق ئالمايدۇ. بۇنى مەن ياخشى بىلىمەن: مەن بوسۇغىدا پەيدا بولسامىلا سانىيخان كەينىمگە ئۆتىدۇ، قۇدرەتئاخۇن ئەدەيدۇ.

— قويۇپ بەرسىلە دەيمەن، ھېلى بىكار سىلىنمۇ جۇمۇ.

— يولۇاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر، قۇدرەتئاخۇن.

مەن ئۇنىڭ قولىدىن پىچاقنى ئېلىۋالدىم.

— سانىيخاندا نېمە گۇناھ، مېھمانلارنى ئۆزلىرى چىللاپ كەلدىلە، ئۆي مېنىڭ، قورقمىسلا، ئۇ ئۆينى چاقالمايدۇ، خۇشامەتنى ئۆزلىرى قىلىپ، نېمىشقا گۇناھسىز ئايالنى ئۇرىدىلا؟

قۇدرەتئاخۇن جىمىپ قالدى:

— ئۇچ قوشنا مەسلىھەت بىلەن مېھمان قىلىۋېدۇق، — دېدى ئۇ يەرگە قاراپ، — ھەسەنئاخۇن ئىككى يۈز، ئەرلى ئۇچ يۈز، مەن ئىككى يۈز، جەمئىي يەتتە يۈز كوي نەق پۇلمۇ شۇڭغۇتتۇق، ئاغزى بېسىلسۇن دېۋىدۇق. شەھەر باشلىقىنى

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يۇمشىتىشقا پۇل لازىم دېگەچكە شۇنداق قىلىۋېدۇق، ماۋۇ بىزنىڭ لۆم - لۇم خوتۇن ئا كېجاڭ مەست بولۇۋېلىپ بىلمىكىنى تۆتۈپ ئەركىلەتسە، تەستەكىكە ئۇرماي قاراپ تۇرمامدۇ؟

— سىلى نېمىشقا تەستەكىكە ئۇرمىدىلا؟ — مەن ئەلەم بىلەن قۇدرەتئاخۇنغا ئالايدىم. ئۇ گەجگىسىنى قاشلاپ:

— ئۇلار يەنە كېلىمىز دەيدۇ، ئەمدى كەلسە سىلىنىمۇ چاقىرىپ قويايلى، — دېدى.

ئىككى ياندىكى چوڭ يولدىن توختىماي ماشىنا ئۆتۈپ تۇرىدۇ. بەزىدە ماشىنىلار شۇنداق توختاپ كېتىدۇكى، ماڭا پۈتۈن شەھەرنىڭ ماشىنىلىرى مۇشۇ يەرگە توپلاشقاندەك بىلىنىپ كېتىدۇ. بۇنداق چاغلار خېلى كۆڭۈللۈك، دېرىزەم ئالدىدىكى دەرەخ سايىسىدا پاراڭ قىزىيدۇ، مەن قۇلىقىمنى دېرىزە سىرتىغا توغرىلايمەن - دە، كۆزلىرىمنى يۇمۇۋېلىپ، ئاجايىپ - ئاجايىپ پاراڭلارنى ئاڭلايمەن.

— نېمىگە ئالدىرايسەن، باشلىقىڭ كۈتۈۋېرىدۇ، — دەيدۇ بىر شوپۇر سۆھبەتدىشىغا، — بىزدە خىزمەتكە كېچىكىدىغان باشلىق يوق. سائەت ئوندا ئىشقا كەلسىمۇ ئۇنى نەگە باردىڭ دەيدىغان ئادەم چىقمايدۇ. بىزنىڭ باشلىقنى ئالساق، ئەنە ماشىنىدا ئۇخلاۋاتىدۇ، مەشھەدە تۆت سائەت تۇرسامۇ رەللە بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئىشى ئاخشاملىققا باشلىنىدۇ - دە.

— نېمە، سېنىڭ باشلىقىڭ كېچىدە ئىشلەپ، كۈندۈزى دەم ئالامدا؟

— قاپاقباش، كېچىچە ئولتۇرۇش، تانسا ! ھەر كۈنى بولمىسىمۇ بىر كۈن تۇرۇپ بىر كۈن ...

— مېنىڭ خوجايىنىم ئۇنداقلاردىن ئەمەس، پىرىنسىپچان ئادەم. ئۆزىگىمۇ، باشقىلارغىمۇ تەلەپچان.

— سەن ئادەملەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى بىلمەيسەن - دە. ئاشۇنداق پىرىنسىپچان، تەلەپچان كۆرۈنگەنلەرنىڭ نەپسى

هەممىدىن يامان بولىدۇ. باشقىلار چىلانىنى پۈتۈن يۈتالىسا، ئۇنداقلار تاۋۇزنى پۈتۈن يۇتالايدۇ ... ھا ـ ھا ـ ھا ...

ـــ ھەي، توغرا ئېيتتىڭ، ئۇكام، ـــ دېدى ئاۋازىدىن قېرىلىقى بىلىنىپ تۇرغان بىرى خىرىلداپ كۈلۈپ، ـــ تۇزىمەك تەس، ئوخشالماق تەس، تۆت تەرەپتە نەچچە يۈز ماشىنا نەچچە سائەت ئىشتىن توختاپ تۇرۇۋاتىدۇ. ساقچى بىلەن مەست شوپۇرنىڭ ماجىراسى ئۇچۇن شۇنچە زىيان بولۇۋاتىدۇ، كۆردۈڭلارمۇ، كۆمۈر، پولات، خىمىيەۋى ئوغۇت باسقان ماشىنىلار، مۇھىم ئىش بىلەن ماڭغان رەھبەرلەر، دوختۇرغا ماڭغان كېسەللەر، ئايروپىلان ياكى ماشىنىغا ئالدىراپ ماڭغان يولۇچىلار، قانچىلىك زىيان ـ ھە، كىم بۇ زىيانىنى ھېسابلاپ كۆرىدۇ؟ مېنىڭچە، ھەربىر كوچىغا ئاۋۇ قىزىل، يېشىل چىراغنىڭ يېنىغا زىيانىنى ئاپتوماتىك ھېسابلايدىغان ھېسابلاش ماشىنىسى ئورنىتىش كېرەك.

ـــ سەن نېمىگە باش قاتۇراتتىڭ ئاكا، ئاسمان ئۆرۈلسە ئاۋۇال ئېگىزلەرنىڭ بېشىغا تېگىدۇ. بولىۋاي ھەيدەيدىكەنسەن، توققۇز ئادەمنى ئىدارىسىگە توشۇيدىكەنسەن، بۇ ئىشنىڭ بىلەن دۆلەت، خەلقە قانچىلىك بايلىق تېپىپ بېرەلەيتتىڭ؟

ـــ سەنمۇ بالا، مېنىڭ ئوغلۇمدەك كاللاڭغا خاتا نەرسىلەرنى قاچىلىۋالغان بالىكەنسەن، مېنىڭ بالامۇ شوپۇر، خۇسۇسىي تاكسىمىزنى ھەيدەيدۇ، پۇلنى جىق تاپىدۇ، لېكىن دۆلەت، مىللەت دېگەنلەر ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز. مۇشۇ ئىككى گەپنى ئاڭلىسىلا قۇلىقىنى ئېتىۋالىدۇ.

ـــ مەنمۇ شۇ. سېنىڭ ئاۋازىڭدا «زايىڭ» كۆپ ئىكەن، بىلەمسەن، بىزدە گەپ تولا، كېرەكسىز گەپ تولا!

ـــ يەنىچۇ؟

ـــ ئاڭلاپ قوي بوۋاي: بىزنىڭ بۇ يەردە ئادەم تولا، شەھەر تولا، مەجلىس تولا، گەپ تولا!

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ھەممە ماشىنىلار سىگنال بېرىشكە، يول تالىشىپ دۇدۇتلىشىشكە باشلىۋىدى، مەن ھېچنېمە ئاڭلىيالمىدىم. ئارقىمىزدىكى يەتتە قەۋەتلىك بىنادىنمۇ ماشىنىلارنىڭ گۇدۇكلىرى بىلەن بەسلىشىپ زامانىۋى ناخشا ئاڭلاندى. مەن بۇنداق سىگنالىلار، ناخشىلار ئەۋجىگە چىققان مەزگىلدە كارىۋىتىمدىن چۈشۈپ ھويلامغا چىقىمەن.

ئېھ، مېنىڭ ئەللىك يىللىق قەدىناس ھويلام! ماۋۇ دەرەخ تۈۋىگە كىم يۇندى چاچتى ـ ھە؟ ھەي ھەسەنئاخۇن، ھويلىنى قۇيقا پۈرتىپ كاللا ـ پاچاق ئۈتلىگەننى ئاز دەپ، دەرەخ تۈۋىگە يۇندى تۆككىنىڭىز نېمىسى؟ مەن ئەمدى سىزنى كۆچۈرۈۋېتىمەن قوشنام، ئايالىڭىز بىلەن يۈگەنسىز ئوغلىڭىزغا دۆڭگىمەك، ئۆتكەندە قۇدۇقتىن قوينىڭ پاچىقى چىققاندىمۇ ئايالىڭىزغا دۆڭگىگەنسىز، ئەممە ئايالىڭىز بىرلا ھۈرپىيىۋىدى، ھەممە گۈناھنى گەدەنگە ئالدىڭىز. ئەمدى مۇنۇ يۇندىغا نېمە دەيسىز؟ ھە، ئەرلى بالام، بۇگۈن سەنمۇ ئىشقا بارماپسەن ـ دە، نېمە؟ مېنى دوختۇرغا ئاپىرامسىنا؟ تۇنۇگۈن دېگىنىم راست، دوختۇرغا باراي دېۋىدىم، مېنى دەپ ئىشقا بارماپسەن ـ دە، سەنغۇ پۇلنى كېچىسى تاپسەن، ئاخشام مۇنۇ كافېيخانىدا توي بولدىمۇ؟ تانسا دەمسىنا؟ كېچىچە قىز ـ يىگىتلەرنى توشۇدۇم دېگىنە؟ نەلەرگە توشۇدۇڭ؟ پاھ، شەھەر سىرتىدىكى ئورمانلىقلارغا، مېھمانخانىلارغا، ئۆيلىرىگە ... ھەم ساۋاب، ھەم گۈناھ بالام، پۇلنى دەپ گۈناھقا شېرىك بولما ئەرلى. ماقۇل، ماشىناڭ بىلەن مېنى دوختۇرغا ئاپارغىن ئەمىسە!

ـــ نېمە بولدى قۇدرەتئاخۇن، نېمە، ئا كېچاڭ چاقىرىدۇ دەمسىزا! ـــ مەن ئېغىرلاشقان ئاياغلىرىمنى تەستە يۆتكەپ دەرۋازا سىرتىغا چىقتىم. يولنىڭ چېتىدە تۇرغان كونا «بېيجىڭ»نى كۆرۈپلا ئەرۋاھىم ئۇركۈدى. ماشىنىڭ يېنىدا قىزىل ساقاللىرى يەنە ئۆسۈپ كەتكەن ئا كېچاڭ گىدىيىپ

تۇراتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئۇكام ئابلەت.

— قاچانغىچە ئويلىنىسەن قېرى؟ — دېدى ئۇ ئېغىر قاپاقلىرى ئاستىدىكى تولىمۇ يوغان، قوڭۇر كۆزلىرىنى ئالايتىپ قويۇپ، — شەھەر باشلىقى ئەمدى كۆچمىسە تەدبىر قوللىنىمىز دېدى. بىلەمسەن، شەھەر دېگەننىڭ ئومۇمىي پىلانى، كونكرېت پىلانى بولىدۇ. شەھەر قۇرۇلۇش پىلانىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىش بىر خىل جىنايەت!

— زورلۇق بىلەن مېھمان بولۇش، پارا ئېلىشچۇ؟ — مەن ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، يالغاندىن ھىجىيىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قارىدىم، — جىنايەت ئەمەسقۇ دەيمەن ئا كېچاڭ؟

— سەن چېقىمچى قېرى، شەھەر باشلىقىغا مېنى چېقىپسەن!

— سىز يۈز چاقىقاندا، مەن بىر قېتىم چاقتىم. چاقمىدىم، ئەھۋالىنى ئىنكاس قىلدىم. قانداق، شەھەر باشلىقىنىڭ ئالدىغا بىللە بارىمىزمۇيا؟ سىز مېنىڭ قوشنىلىرىمنى كۆچۈشكە قايىل قىلىش ئۈچۈن خىزمەت ئىشلىگىلى كىرگەن، ئۇلار بىر چىنە چاي قىلىشتى دەپسىز؟ يەنىچۇ؟ شەھەر باشلىقىمۇ ئادەم، گۆش يېمەيدىغان مۇشۇك بولامدۇ دەپسىز؟! سىز بىزنىڭ شەھەر باشلىقىمزمۇ گۆش يەيدىغان مۇشۇك، پارا بەرسەڭلار ئۇمۇ ئالىدۇ دېمەكچى، شۇنداقمۇ؟

— سەن قېرى تولا كاپشىما، تۆھمەت قىلما جۇمۇ؟ ئۇچ كۈنگىچە كۆچەمسەن، يوق؟

— نېمە، ئۇچ ئاي، ئۇچ يىل دەپ بېقىڭا، مەن ئويلىشىپ باقاي!

— سەن شەھەر باشلىقىمىزغا، «ئويلىشىپ باقاي» دېگىلى نەچچە ئاي بولدى.

— ئۇنى ھېسابلاش سىزنىڭ ئىشىڭىز ئابلەت كېچاڭ، مەن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئويلىشىمەن تېخى، ئويلىشىش ھوقۇقۇم بار. بۇ ھوقۇققا چېقىلالمايسىزغۇ دەيمەن.

ــ دۇنيادا چەكسىز نەرسە يوق، سېنىڭ ھەرقانداق ھوقۇقۇڭ چەكلىك. ئۈچ كۈنگىچە كۆچىسەن؛ بىلىپ قوي، بۈگۈن 6 ـ ئايغا 19، يەنە ئۈچ كۈندىن كېيىن 6 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى كۆچىسەن، كۆچمىسەڭ، مېنىڭ توپا ئىتتىرىش ماشىنىلىرىم سېنى كۆچۈرىدۇ!

ــ ئابلەت كېجاڭ، ــ دېدىم مەن يالغان خۇشامەت بىلەن ھىجىيىپ تۇرۇپ، ــ سىزنىڭ ھوقۇقىڭىزمۇ چەكلىك بولسا كېرەك. سىز مېنى قارا قورساق سەھرالىق دەپ ئويلىماڭ؛ مەن ياشلىقىمدا ئەپەندى بولغان، رايونغا كاتىپ بولغان، مۇشۇ يەردىمۇ ئاساسىي قاتلام كومىتېتىغا مۇدىر بولغان، ئەقىل ـ ھوشۇم، ساۋاتىم بار قېرىمەن. سىز ماڭا جيۇسادۈيدەك، خۇڭۋېيبىڭدەك بۇيرۇق بېرىشكە ھوقۇقسىز. سىز بىلمىگەن بىلەن قانۇننى مەن بىلىمەن. 6 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى يامان كۈن، بىلەمسىز؟ گىتلېر گېرمانىيەسى سوۋېت ئىتتىپاقىغا مۇشۇ كۈنى ھۇجۇم باشلىغان، سىزمۇ گىتلېرنى دورىماڭ، مەنمۇ ستالىندەك باتۇرلۇق كۆرسىتىپ يۈرمەي!

ئابلەت كېجاڭ تامدەك تاتىرىپ، ئاغزىمغا قاراپ قېتىپلا قالدى. ئۆزىنىڭ قانچىلىك پەمسىز، قانچىلىك بىلىمسىز ئادەملىكىنى بۈگۈنكىدەك بىلمىگەن بولسا كېرەك، مېنى خۇددى ھازىرلا كۆرۈپ تۇرغاندەك باشقىدىن قاراشتۇرۇشقا باشلىدى. مودىدىن قالغان مەسە ـ كالاچ، كونا سۈر پەشمەت، قىزىل گۈللۈك دۇخاۋا بۆك، كەكە ساقال، كۆتمەك بۇرۇت بۇ چال ئۇنىڭ كۆزىگە بۈگۈنكىدەك كۆرۈمسىز، يىرگىنچلىك كۆرۈنمىگەن بولسا كېرەك.

ــ نېمە دېمەكچىسەن قېرى؟ ــ دېدى ئاخىر خورسىنىپ ئىچىنى تارتىپ، ــ چاينىسا چىش ئۆتمەيدىغان، يۇتسا كۆڭۈل كۆتۈرمەيدىغان بىر تارىمۇش ئىكەنسەن ـ دە! ئېيتە قانداق

قىلىمەن دەيسەن؟

— شەرتىمگە كۆنۈڭ، جايىمنى ئېلىڭ، مۇشۇنىڭغا ئويمۇئوخشاش ئۆي تېپىپ بېرىڭ، يوق بولسا يەرنى مەن تاپىمەن، سىز ئۆي سېلىپ بېرىڭ، بولمىسا نەگە كۆچىمىز؟

— بىناغا، قانچە قېتىم دېدىم، بىناغا كۆچىسىز.

— ئانداق بولسا ئويلىشىمەن!

مەن قولۇمنى بىرلا شىلتىپ، ئەرلىنىڭ ماشىنىسىغا كىرىپ كەتتىم. ئا كېچاڭ قۇدرەتئاخۇننىڭ دۇكىنىغا قاراپ ماڭدى.

دوختۇر مەندىن كېسەل تاپالمىدى، چۈشتە كاللا - پاچاقچى ھەسەنئاخۇن ئۆپكە - ھېسىپ قىلىپ ئۆيگە چاقىردى. ئۇ دائىم تۇتۇلۇپلا يۇرىدىغان گېپى قوپال، بەش ۋاخ نامازنى قازا قىلمايدىغان ئادەم. ئۇ تاھارەت ئالغاندا مايلىشىپ تۇرىدىغان قوللىرىنى سوغۇق سۇدا شۇنداق تېز چايقايدۇكى، ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى ھەرقانداق ئۇستا ھەييارمۇ دورىيالمايدۇ.

ئۇ جوزىغىمۇ كېلىدۇ، غەيرەت - شىكايەت باشلايدۇ:

— ماۋۇ قۇدرەت دېگەن يۇمشاقباش ھويلىنى ھارام قىلدى. پۇل دېسە خوتۇنىنى ئايمايدىغان سولامچى!

— ھاي، ھاي، تاماقنى پاكىز يېگىلى قويسىلا ھەسەنئاخۇن!

— دەيمىنا، خوتۇنىنى ئاۋۇ كوفېخانىدىن بوتۇلكا يىغىپ چىقىشقا كىرگۈزىدىكەن جۇمۇسىلا.

گەپ سانىيخانغا يۆتكىلىۋىدى، مەن غىقلا بولدۇم. ئۇ بىچارىنى ئېرى بىگۇناھ ئۇرسا، قوشنىلار بىگۇناھ تىللىسا، باشقىلارمۇ غەرەزلىك قول ئۇزاتسا؟ ئۇنىڭغا ھمايىچى لازىم ئەمەسمۇ؟ راسا لازىم. ئۇ بىچارە يەنە قاچانلا قارىساڭ مارجانەك چىشلىرىنى يالتىرىتىپ، بۇلاقتەك سۇزۇك كۆزلىرى بىلەن تەلمۇرۇپ ئادەمگە كۇلۇپلا قاراپ تۇرسا، بۇنداق ئايالنى ئەيىبلەشكە قانداق يول قويغىلى بولسۇن؟

ئالدىمدا غىزا، خىيالىم سانىيخانغا كەتتى. ئۇ قۇدرەتئاخۇن يۆتىلىپ قويسا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ چاي دەملەۋاتقان. مەن

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ھەيران: شۇنداق مەجەز ـ خۇلقى، شۇنداق چىرايى بىلەن بۇ ئايال نېمە ئۈچۈن قۇدرەتئاخۇنغا تەقدىرنىڭ قاتتىق زەنجىرى بىلەن باغلىنىپ قالغاندۇ ـ ھە؟ ئۇنى سەۋرلىك، كۆتۈرۈشلۈك قىلىپ قويغان. ناۋادا يوقسۇزچىلىق بولسا، مەن ئۇنى بىر ئامال قىلىپ يوقسۇزچىلىقتىن قۇتۇلدۇرغان بولاتتىم.

ـــ ئالسىلا ئىسراپىلكا، ـــ دېدى ھەسەنئاخۇننىڭ ئايالى سېمىز، خۇددى ھېسسىياتەك پارقىراپ تۇرىدىغان بارماقلىرىنى لېگەنگە تىقىپ تاماقنى ئارىلاشتۇرۇپ تۇرۇپ، ـــ مايلىق ئۈچەي، قوزىنىڭ ئۆپكىسى پايدا قىلىدۇ. قۇۋۋەت بولىدۇ ! ـــ ئۇ بارماقلىرىنى ئالدىرىماي شۇمۇپ چىقتى ـ دە، سېمىزلىكتىن ئېغىرلاشقان قاپاقلىرىنى كۆتۈرۈپ، شالاڭ قاشلىرىنى ئويناتىپ قويۇپ سۆزلىدى، ـــ ئۆيلەپ قويايلىمۇيا؟ كەچكىچە ماۋۇ سانىيخاننىڭ سايىسىغا قارايلا، مېنى بىلمەيدۇ دېمىسىلە، سانىيخاننىڭ ئېتى چىقۇندى، يۈرەكلىرى ماۋۇ ئۆپكىدەك تىترىگىلى تۇردى !

ـــ قويسىلا بۇۋىنزۆرىخان ! ـــ دېدىم يالغان خاپا بولۇپ، ـــ قىزىمدەك بالىغا چاتمىسىلا ئادەمنى !

ـــ قويۇڭلا خوتۇن، يوقىلاڭ گەپنى ! ـــ ھەسەنئاخۇنمۇ نارازى بولدى، لېكىن بۇۋىنزۆرىخان ھېچقاچان ئېرىدىن ھېيىققان ئەمەس، خالىسا ئالىيدۇ، خالىسا سىلكىيدۇ، خالىسا تىللايدۇ، ھەتتا ئۇرۇپمۇ قويىدۇ. ھەسەنئاخۇن خوتۇنىغا نە ئالىيالمايدۇ، نە قاپاق كۆتۈرۈپ قارىيالمايدۇ. بۇ ئۆي قۇدرەتئاخۇنلارنىڭ تەتۈرى. بۇ ئۆيدىكى بىرلا ئالاھىدىلىك ھەممىگە خوجايىنلىق قىلىدىغان ئوغلى غالىبجاننىڭ بولغانلىقى. غالىبجان ئەتىگەنلىكى موتوسىكلىتقا سىڭار يان ئولتۇرۇپ چېقىپ كەتسە يېرىم كېچىدە يېنىپ كېلىدۇ. ئۇ مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان چاچلىرىنى سىلكىپ قويۇپ دەرۋازىنى ۋاقىتىدا ئاچمىغانلىقى ئۈچۈن ئەرلىنى «لازىچى تۇڭگان !» دەپ تىللايدۇ ـ دە، ئۆيگە كىرىپ دادىسى بىلەن

ئاپىسىنى قوپال سىلكىشلەپ بولۇپ، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئۇنىڭالغۇنى قويىدۇ. پەقەت مەن بېرىپ دېرىزىنى چەككەندىلا ئۇ ئۇنىڭالغۇنى ئۆچۈرۈپ، مېنى خۇش قىلىش ئۈچۈن: «ئىسراپىل دادا، بۈگۈن مىركامىل ئاكاملار بىلەن بىللە ئولتۇردۇق، مىركامىل ئاكام يەنە بىر پوۋېست يېزىپتۇ. ئالامەت، ئالامەت» — دەپ قويىدۇ. ئۇنىڭ دېگىنى ياكى راست، ياكى يالغاندۇر، لېكىن مەن كەنجى ئوغلۇمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسام راستلا خۇش بولىمەن، بۇنداق چاغلاردا مۇنۇ قىلىقى سەت غالىبجانمۇ ماڭا ئوماق بىلىنىپ كېتىدۇ ...

— يوقىلاڭ گەپ دەيسىنا، — دېدى بۇۋىزۆرىخان ھەسەنئاخۇنغا ئالىيىپ، — ھەممىلا ئادەم ساڭا ئوخشاش، كاللا - پاچاق بىلەنلا ھەپىلەشمەيدۇ، كۆڭۈل ئاچىدۇ، مۇھەببەتلىشىدۇ. زامان ئۆزگىرىپ كەتتى ھەسەن قاسماق، سەن بىلمىگەن بىلەن مەن بىلىمەن بۇنى.

— سىلىغۇ ھەممىنى بىلىسىلە خوتۇن، ئەمما لېكىن، بىز ئىشىنىلا بىلىمىز.

— ئانداق بولغاندىكىن ئېغىز غېرىچلىما ئەمىسە، ئىسراپىلكا، سانىيخاننىڭ ئاچىسىنى سىلىگە ئېلىپ بەرسەك قانداق دەيلا؟

— ئاچىسى بارمۇ بۇ جۇۋانىنىڭ؟ — مەن قىزىقىپ قالدىم.

— بارمۇ دەۋاتقىنىنى؟ ما ئىشنى كۆرسىلە، بولمامدىغان، يامالىق تېغىدا ئاچىسى بار، ئوقۇۋاتقان قىزى بار. شۇلىنى باقىمەن دەپ ماۋۇ لۆم - لۆمگە خوتۇن بولۇپ يۈرىدۇ بۇ چوكان، بولمىسا قۇدرەتئاخۇن كىم، سانىيخان كىم؟ بىرى ئاسماندىكى يۇلتۇز، بىرى ئېتىزدىكى لاي!

— ئانداق بولسا نېمىشقا سانىيخاننى دائىم تىللايلا؟

— تىللىمامتىم ئەمىسە، قىزىنى بىزنىڭ غالىبجاندىن قاچۇرۇپ بۇ ھويلىغا كەلتۈرمەيدۇ، بالام ئۇنىڭ قىزىنىڭ دەردىدە ئېلىشىپ قالايلا دېدى.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— سانىيخاننىڭ قىزى بار دېسىلە، مەن ئەجەب كۆرمەپتىمەنا؟

— سىلى كۆرمىگەن بىلەن كاملجان كۆرۈپ بولدى. بۇ خېنىمنىڭ قىزى ئالىي مەكتەپتە. سىلىنىڭ ئوغۇللىرىدەك شائىرمىش. قىزنىنى دەپ سانىيخان بوتۇلكا يىغىدۇ، ئاشخانا تازىلايدۇ، قۇدرەت لۆم - لۆمنىڭ تىل - تايىقىنى يەيدۇ. قىزنىنى غالىبجانغا بەرسە، ئاچىسىنى سىلىگە بەرسە، بىز قۇدرەت لۆم - لۆمنى بۇ ھويلىدىن كۆچۈرۈپ چىقىرىپ، بىر ئائىلە بولۇپ كېتەتتۇق ئىگەكىم ...

— تازا بەلەن بولاتتى! — ھەسەنئاخۇنمۇ پۇتۇن بەدىنى لىغىرلاپ تۇرىدىغان سېمىز ئايالىنىڭ گېپىگە يانداشتى، — ئۆيلىنەملا يا؟ سىلى ماقۇل دېسىلە قالغىنىنى بىزنىڭ خوتۇن توغرىلايدۇ.

— قېنى ئەمىسە، دۇئا قىلايلى، جۇمە ۋاقتى بولۇپ قالدى، ھەسەنئاخۇن.

پاھ، ھويلامدىلا ئاجايىپ ئىشلار بار ئىكەن، مەن تېخى بىلمەيدىكەنمەن. سانىيخاننىڭ قىزى بار ئىكەن، قىزنىنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئۇ ھەرقانداق خورلۇققا تەييار ئىكەن. ئاچىسىچۇ؟ ئۇ قانداق ئايالكىن؟

مېنىڭ خىيالىمغا بىر غايىب ئادەم كىرىۋالدى، ئەمدى سانىيخان بىلەن سۆزلىشىمەن. ناۋادا ئاچىسى تەرىتىمگە سۇ بېرىپ، ئىنساب بىلەن ئۆي تۇتۇشقا رازى بولسىلا مەن ئۇلارغا ھىمايىچى بولۇشقا تەييار: سانىيخانىنى تىل - تاياق، يۇندىپۇرۇشلۇقتىن قۇتۇلدۇرىمەن، قىزنىنى ئوقۇتىمەن، ئاچىسىنى كوچا سۈپۈرۈشتىن ئازاد قىلىپ، مۇشۇ قورۇنىڭ خوجايىنىغا ئايلاندۇرىمەن. قېرىغىنىمدا يالغۇزچىلىق تولىمۇ جېنىمغا تېگىۋىدى. ئەمدى بالىلىرىم بىلەن مەسلىھەتلەشمەيلا كۆڭلۈم سۇ ئىچىدىغان ئىشنىڭ يولىنى قىلىۋېرىمەن ...

شېرىن خىياللار بىلەن زادىلا ئۇيقۇم كەلمىدى. دېرىزە

تۇۋىده پىچىرلاشقان قىز - يىگىتلەرنىڭ شېرىن گەپلىرىمۇ، بىر دەملىك نەپسى ئۈچۈن قارىياغاچلىرىمدىن پاناھ تىلەشكەن ھاياسىزلارنىڭ نازۇكەرەشمىلىك ئاۋازلىرىمۇ بۇ كېچە مېنى جەلپ قىلالمىدى. مەن خىيالىمدا بايرام قىلىپ، ئاز قالغان ھاياتىم ئۈستىدە ئويلاندىم: بالىلىرىمنىڭ ھەممىسىلا مەندىن مەنپەئەت ئېلىش كويىدا، سورۇغان پۇللىرىنى بەرمىگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇلار يامانلاقلىق. ھەتتا نەۋرىلىرىمنىمۇ ئەۋەتمەيدۇ. ئۆيلەنمىگەن كىچىك ئوغلۇم ئۆزى يالغۇز بازار ئىچىدە تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىزلىق ئۆي ئېلىپ بېرىۋىدىم، مېنى ئۆي - جاينى سېتىشقا زورلاشتىن توختىدى. ئۇ ھازىر بىر ئېغىزلىق ئۆيىنى قىرائەتخانا قىلىۋاپتۇ. ھويلىسىنى يېپىپ بىلىيارتخانا قىلىۋاپتۇ، شۇنىڭ كىرىمى بىلەن نان تېپىپ يەپ، ئۆزىنىڭ «يازغۇچىلىق» كەسپى بىلەن ئاۋارە. ئۇ بەلكى بۇ كۈنلەردە مۇنۇ بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغان ئاتىسىنى ئۇنتۇپمۇ قالغاندۇر تېخى ... ئاھ، يالغۇزلۇق، بولۇپمۇ قېرىغاندا سېنى باسقان يالغۇزلۇق، جانغا چۈشكەن ئېكەك دېگەن مۇشۇ ئىكەن - دە!

دېرىزەم ئاستىدىن تۇيۇقسىزلا تونۇش ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى:

— سىلىگە ئۇنىمىغان بىلەن ئا كېچاك، بۇ خوتۇن تازا بۇزۇق، ئون ئوچ يېشىدا ئۆگەي ئاكىسى بۇزۇۋەتكەن، سىلى بىر ئامال قىلىپ، ئېرى لۆم - لۆمنى بىر ياقتا يولغا سالسىلا، كېچىدە كەلسىلە، ياق دېگىنىنى مەن بىر كۆرەي. ئىسراپىل قېرى تۇيۇپ قالمىسىلا بولدى!

ئىختىيارسىز يۆتىلىم تۇتۇپ كەتتى. بۇۋىنىڭ ئارقىراپ تۇرۇپ:

— كوفېخانىغا ھېلى ئۆزۈم دورا - دەرمەكلىرىنى تەڭشەپ ئىككى تەخسە سۇنۇر ئەكىرىپ بېرەي. سىلىمۇزە ئا كېچاك، سېزىك خوتۇندەك سۇنۇرغا ئامراقكەنلا! — دېگىنىنى ئاڭلاپ تۇردۇم.

بىچارە سانىيخان، شۇنچە گۈزەلسەنۇ، كىشىلەرگە سەت

كۆرۈنسەن، شۇنچە ئاق كۆڭۈلسەنۇ، يەنە شۇنچە دۇشمەنلىكسەن؛ سېنىڭ پاكىز يۈرىكىڭمۇ، ئايدەك چىرايىڭمۇ ئۆزۈڭگە دۇشمەن!

مەن ئەمدى نېمىلا بولمىسۇن سانىيخاننى ھمايە قىلىشنى ئۆزۈمنىڭ قەرزىم ھېسابلايدىغان بولۇپ قالدىم.

ئا كېچاڭ كۇندە دېگۈدەك كېلىدۇ، قۇدرەتئاخۇنىڭ دۇكىنى ئالدىدا توختايدۇ ـ دە:

ـــ قۇدرەتئاخۇن، مۇزدەك چاي ئاچىق! ـــ دەپ گۇركىرەيدۇ، قۇدرەتئاخۇن تىترەڭگۇ ئاۋاز بىلەن:

ـــ چاي دېدىم! ـــ دەپ زاكاز قىلىدۇ، سانىيخان دەككە ـ دۇككىدە:

ـــ مانا ھازىر! ـــ دەپ جاۋاب بېرىدۇ. مەن دېرىزىدىن قارايمەن. بىچارە سانىيخان بوراندا قالغان يالغۇز تالدەك ئۇلارغا ئېگىلىدۇ، قۇدرەتئاخۇن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن ئالىيدۇ، ئا كېچاڭ بولسا تىرىك يەۋېتىدىغاندەك ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئۇنىڭغا قادىلىۋېلىپ:

ـــ سانىيەم، زادى ئىشلەشنى خالامسىز؟ ـــ دەپ مەيدىسىگە ئۇرۇپ قاقاقلاپ كۇلىدۇ. مانا بۇ چاغدا بۇۋىزۆرىخان ئۇستىبېشى كۇيە پېتى ئۇلارنىڭ يېنىدا پەيدا بولىدۇ ـ دە:

ـــ سانىيخان كاتىپمۇ، دوختۇرمۇ، ئارتىسمۇ، كۇتكۇچىمۇ بولالايدۇ. قارىسىلا ئا كېچاڭ، سانىيخاننىڭ چىرايلىقلىقىنى، قېنى، يامان بولسىلا سانىيخاننى ئاۋۇ كوفېيخانىغا ئىشقا كىرگۈزۈپ قويسىلا، بوتۇلكا يىغقۇچە ئۇ يەردە ئىشلىگەن ياخشى ئەمەسمۇ؟ ـــ دەپ قاقاقلاپ كۇلىدۇ.

مەن بۇ خوتۇنىڭ ھەم خۇشامەت، ھەم مەسخىرە، ھەم ئاچچىق ئاھانەت پۇراپ تۇرىدىغان كۇلكىسىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز كارىۋىتىمدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتىمەن. ئەتىلا كۆچۇرۇۋېتىمەن، ئەتىلا قوغلايمەن، سەن زەھەرلىك چاياننى! دەپ ئىچىمدە ئۇنى تىللايمەن.

لېكىن، ئەتىگەنلىكى ماڭا ھەممىدىن بۇرۇن ئاشۇ خوتۇن سالام بېرىدۇ. ھويلىنى ھەسەنئاخۇن سۈپۈرىدۇ، ئەرلىنىڭ خوتۇنى ئەتىۋارلىق يالغۇز قىزىنىڭ چېچىغا بانتىك باغلاۋېتىپ ئۇ خوتۇننى ماختايدۇ:

— زۆرىخان ھەدە، بەك ياخشى جۇمۇ، بىزنىڭ مۇنۇ ئايشەمۇ سېنى موما دەيدۇ، ئايشە، موما دە!

— موما!

— ھوي لولا، ئاشۇنداق قىلىپ ھەر كۈنى بىر تەخسە ئۆپكە - ھېسىپ يەيدۇ بۇ ئايشەم!

قوشنىلىرىم قاقاقلىشىپ كۈلۈشىدۇ. بۇ شادلىقتىن مەنمۇ بەھرىمەن بولىمەن. كۆچ دېيىشكە يەنە تىلىم بارمايدۇ - دە.

ئەرلى ئايالى بىلەن قىزىنى ماشىنىغا سېلىپ ھويلىدىن چىقىشى بىلەن بۇۋىنزۆرىخان ئۇلارنى تىللايدۇ:

— ساپلا پاھىشىۋازلارنى توشۇيمىش بۇ تۇڭگان جۇمۇ! قىزى موما دەيمىش تېخى، كۈندە بىر تەخسە گۆش بېرىپ تۇرسا ئاسانلا موما دەيدۇ ئۇ لولا تۇڭگانلار. ئىسراپىلكا، بۇلارنى قاچان كۆچۈرىدىلا، سىلى كۆچ دېيەلمىسىلە، مەن دەي: بۇ تۇڭگانلار بىزنى گۇناھقا بۇلغۇۋەتتى جۇمۇسىلا، يېرىم كېچىگىچە كوفېخانىدىن بۇزۇق خوتۇنلار بىلەن پاھىشىۋاز ئوغرىلارنى شەھەر سىرتىغا توشۇيمىش، ئىگەكىم ئىمانىمىزنى بۇلغاپ بولۇشتى. ئاۋۇ سولامچى قوشنىلىرىنىمۇ كۆچۈرۈۋەتسىلە دەيمەن، خوتۇننى ئا كېجاڭغا سولاپ بېرىدۇ، ئاۋۇ قۇدرەت دېگەن شوۋېچى!

— تۇزۇك گەپ قىلسىلا دەيمەن! — مەن غەزەپ بىلەن سىلكىيمەن، بولمىسا يەنە نېمىلەرنى ئاڭلايتتىمكىن!

بىر كۆڭۈلسىز، قورقۇنچلۇق كېچىنى خېلىدىن بېرى كۈتۈپ كېلىۋاتىمەن. مەن قۇدرەتئاخۇننىڭ ھېچنەگە كەتمەسلىكىنى تىلەيمەن. لېكىن بۇ كۆڭۈلسىز كۈن ئاخىر كەلدى: قۇدرەتئاخۇن يېڭى كاستۇم - شىم، يېڭى چىمەن دوپپا

كىيىپ هويلدا پەيدا بولغاندا، يۇرىكىم جىغ قىلىپ قالدى:

ـــ قۇدرەتئاخۇن نەگە؟

ـــ ئا كېجاڭ ئۆيىگە چىللىۋىدى، ـــ دېدى ئۇ خۇشاللىقتىن سېرىق چىشلىرىنى ياپالماي، ـــ ئۇنىمىسام ئۇنىمدى، ئۆزىڭىزنى ئاقمىدى، «بار تاۋۇقىم، يان تاۋۇقىم ئەمەسمۇ؟» دەيدۇ تېخى. ئەنە ماشىنا كەلدى، بىللە بارمايلىمۇ ئىسراپىلكا؟

ئۇ مېنىڭ رەھمىتىمنى ئاڭلاشقىمۇ تاقەت قىلالماي، سانىيخان ئاچىقىپ بەرگەن يېڭى قول ياغلىقنىڭ يېرىمىنى يان يانچۇقىغا تىقتى ـ دە، سىگنال بېرىۋاتقان ماشىنا تەرەپكە يۇگۇردى. مەن تاقەتسىزلىك بىلەن قوشنا ئۆيدە بولىدىغان ئىشنى كۈتتۈم. قاراڭغۇ چۈشتى، كوچىلار جىمىدى، چىراغلار ئۆچتى، يەتتە قەۋەت بىنادىكى ئاخىرقى ۋاڭ ـ چۈڭ، كۈلكىلەرمۇ ئاخىرلاشتى. مەن ھېلىدىن ـ ھېلىغا تالاغا چىقىمەن، قۇدرەتئاخۇنىڭ ھويلىغا قارىغان دېرىزىسىدىن قىزغۇچ يورۇقلۇق زادىلا يېتمىدى. كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، دەرۋازىنىڭ شاراقلاپ ئېچىلىشى بىلەن چۆچۈپ ئويغاندىم. ھويلىدىن بىر ئەر كىشىنىڭ كۈسۈلداپ ـ ھاسىراپ سۆزلەۋاتقىنى ئاڭلاندى:

ـــ قۇدرەتئاخۇن مەست بولۇپ قونۇپ قالدى، سىزنى ئەنسىرەپ قالمىسۇن دەپ ئەتەي ...

ـــ سىلىگە رەھمەت ئا كېجاڭ، ئەمىسە قايتىپ كەتسىلە!

ـــ مەندىن قورقمىسىلا، بىر چىنە سوغۇق سۇ ئىچىپلا ...

ـــ مەن ئاچىقىپ بېرەي ...

ـــ ئاستا ...

ـــ ئۇنداق قىلمىسىلا سەت بولىدۇ، قويۇۋەتسىلە، يىغلىۋېتىمەن، توۋلايمەن ...

ـــ بەش مىنۇتلا ... تېپىرلىماڭ، دېگىنىڭىزنى قىلىپ بېرەي ...

— ياق ! ئىسراپىلكا !...

سانىيخان ئىسمىمنى چاقىرمىغان بولسا بەلكى چىقماستىم، سانىيخاننىڭ يىغا ئارىلاش نالىسى مېنى ئۆيدىن سۆرەپ چىقتى:

— كىم بۇ قىزىم، سىزگە ئۆكتەملىك قىلىۋاتقان؟

هويلىدا بۇقۇلداپ يىغلاپ ئولتۇرغان سانىيخاندىن باشقا ئادەم يوق. مەن كوچىغا چىقتىم، كوچىدا ۋېلىسىپىت مىنگەن گەۋدىلىك بىرى ئالدىراپ كېتىۋاتاتتى.

— كىم ئۇ سانىيخان؟

— تونۇمايمەن.

— هېلىقى ئا كېجاڭ ئەمەسمۇ؟

— ۋايتاڭ ...

ئاق كۆڭۈل سانىيخان دىل ئازار بەرگۈچىسىنىمۇ ھمايە قىلماقتا ئىدى.

سانىيخان ئۆيگە كىرىپ كەتتى، بۇۋىزۆرىخان ئىشكى ئالدىدا پەيدا بولدى:

— ئۆزى چىللىغان گەپ، چاندۇرۇپ قويۇپ قىلىۋاتقان ھىيلىسى، هويلىنى بۇلغاپ بولدى، ئەتىلا كۆچۇرۇۋەتسىلە ئىسراپىلكا، سىلى دېمىسىلە مانا مەن دەيمەن !

— كىرىپ ئۇخلىسىلا دەيمەن ! — مەن بۇ ئايالنى يەنە سىلكىدىم.

ئىككى كۈندىن كېيىن ئا كېجاڭ بىرنەچچە ئادەم بىلەن كېلىپ، بىزنىڭ قورۇنىڭ تاملىرىغا بىرنېمىلەرنى يازدى. قىزىل سىر بىلەن يازغانلىرى نومۇر ۋە بەلگىلەر، ئۇ ناھايىتىمۇ سۆرلۈك، قوپال ئىدى.

— ئا كېجاڭ، دۇكانىنىڭ ئىشكىگە يازغانلىرى قانداق نومۇر بۇ؟ — قۇدرەتئاخۇن خۇشامەت بىلەن سورىدى.

— ساڭا خۇدايىم كۆز بەرمىگەنمۇ؟

— كۆز بەرگەن ! — دېدىم مەن دېرىزەمنى يوغان ئېچىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بېشىمنى چىقىرىپ، — كۆز بەرگەن بىلەن يەتكۈدەك ئەقىل بەرمىگەن!

— نېمە دەۋاتىدىلا ئىسراپىلكا! — قۇدرەتئاخۇن ماڭا قوپاللىق بىلەن ۋارقىرىدى، — ئەقلىم ئۆزۈمدىنمۇ ئاشىدۇ مېنىڭ!

— ئەقىللىرى بولسا دۇكانلىرىغا نېمە بەلگە قويغانلىقىنى بىلمەيتتىلىمۇ؟ مەن سىلىگە دەپ بېرەي: ئا كېجاڭنىڭ نەپسىنى قاندۇرمىدىڭ، شۇڭا ئۆيۈڭ چېقىلىدۇ، دېگەن بەلگە بۇ!

— سەن قېرى نېمە دەۋاتىسەن؟ — ئا كېجاڭ ماڭا ھۇرپەيدى.

— نېمە قىلغان بولساڭ شۇنى دەۋاتىمەن.

— كۆرسەن تېخى، بۇزغۇنچىلىق قىلدىڭ، ھاقارەت قىلدىڭ، ھەممىنىڭ ھېسابى بىراقلا بولىدۇ!

— ئەلۋەتتە! — دېدى نەدىندۇر پەيدا بولۇپ قالغان كەنجى ئوغلۇم ۋېلىسىپىتكە تايىنىپ تۇرۇپ، — مانا بۇنى ئوقۇپ كۆرۈڭ، كەچلىك گېزىت!

ئا كېجاڭ گېزىتنى قوپاللىق بىلەن قولىغا ئالدى - دە، بىرلا كۆز يۈگۈرتۈپ، ئوغلۇمنىڭ يۈزىگە ئاتتى:

— ماۋۇ ئىت مىجەز دادامغا ئوقۇپ بەر!

ئۇ ھېلىقى ئەبجىقى چىققان ماشىنىسىغا ئۆڭۈلى ئۆچكەن ھالدا شۇڭغۇدى ...

مىركامىل بالام گېزىتكە نېمە يازغاندۇ - ھە؟ بالامنىڭ گېزىتكە يازغىنىنى شۇ كۈنلا ئوقۇدۇم، يارايدۇ، بالام بۇ قېتىم دادىسىنى رازى قىلدى. گېزىتكە نەق بىزنىڭ ھويلا يېزىلىپتۇ. ئا كېجاڭنىڭ نېمىلەرنى قىلىپ، نېمىلەرنى دەپ يۈرگىنىنى بالام نەدىن بىلگەندۇ - ھە؟

ئاھ، قېرىلىقنىڭ ئەڭ يامان ئەيىبى ئۇنتۇغاقلىق، قېرىمغان بولسام گېزىتكە يازغانىنىڭ ھەممىسىنى يادلىۋالغان بولار ئىدىم. ھەرنېمە بولسا گەپنىڭ پوسكاللىسىنى

ئۇنتۇماپتىمەن. تۆت كوچىدىكى بۇ ئەسكى ئۆي نېمىشقا ھازىرغىچە چېقىلمايدۇ؟ سەۋەبى، بۇ ئۆي ئا كېجاڭنىڭ قارىماق سالىدىغان كۆلى. بۇ كۆلدىن قارمىقىغا پۇل، زىياپەت، خۇشاللىق ئىلىنىپ چىقىپ تۇرىدۇ. بالامنىڭ تاپقان گېپىنى قارىمامدىغان، مەن بۇنداق گەپلەرنى ھەرگىزمۇ تاپالمايمەن ـ دە.

بالام بۇ ھويلىدىكى ئىشلارنى نەدىن بىلگەندۇ ـ ھە؟ غالىبجاندىن بىلگەنمىدۇ؟ ئۇ بىرنەچچە كۈن بۇرۇنلا مىركامىل ئاكاملار بىلەن بىللە بولدۇق دېگەندەك قىلىۋىدىغۇ. ياق، غالىبجان ئىچىش، يېيىش، ئويناشتىن باشقىغا قىزىقمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئا كېجاڭنىڭ زىيىنىغا گەپ قىلمايدۇ.

سانىيخان ھېلىقى قىزىغا دېگەنمىدۇيا؟ ئۇنىڭ قىزى مېنىڭ ئوغلۇم بىلەن تونۇشىدۇ دەۋاتاتتى. مېنىڭ سانىيخانىنىڭ قىزىنى بىلىپ باققۇم كەلدى. سانىيخانىنىڭ ئىشىكىگە بېرىپ يۆتەلدىم. ئۆيدىن سانىيخان يۈگۈرۈپ چىقتى. بۇ تازا چۈش مەھەل ئىدى.

ـــ ئۆيلىرىدە مېھمان بارمۇ نېمە سانىيەم؟

ـــ كوفېخانىدا ئىشلەيدىغان بىر چوكان ئىنىسىنى باشلاپ كىرىپتىكەن، ئىسراپىلكا، ئىشلىرى بارمىدى؟

ئۇنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرى يەرگە تىكىلىپ تۇراتتى. كۆزلىرى ئەتراپىدا قىلتىرىقتەك سىزىقلار پەيدا بوپتۇ. چىرايلىق لەۋلىرى كىشىنىڭ ئېسىگە غەمكىن ئادەمنىڭ چىرايىنى سالىدۇ، سىلىق تارالغان ئۇزۇن چاچلىرى، ئاپپاق بويۇن، قويۇق ـ يالتىراق كىرپىكلىرى كىشىگە يىگىتلىك چاغلارنى ئەسلىتىدۇ، تىترەڭگۈ تازا ئاۋازى يۈرەكنى ئويغىتىدۇ. بۇ ئايال بىلەن پاراڭلىشىش قانداق كۆڭۈللۈك ـ ھە؟

ـــ قۇدرەتئاخۇنچۇ؟

ـــ مال ئالغىلى كېتىۋىدى ...

ـــ ئەمىسە بىزنىڭكىگە كىرىپ چىقالاملا؟

ـــ بولىدۇ ئىسراپىلكا ! ـــ ئۇ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى

بىلەن ماڭا تىكىلىپ قارىۋىدى، قېرى تېنىمىدە بىر يوشۇرۇن ئوت يۇگۇردى.

ــ مېھمانلىرىمغا دەپ قويايلى.

مەن ئۆيۈمدە ئۇنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم، يەنە شۇ دېرىزە تۈۋىدىكى كارىۋاتتا ئولتۇرىمەن، لېكىن سوراق ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغاندەك بىئارام مەن.

ــ كېلىڭ قىزىم، كېلىڭ سىڭلىم، كېلىڭ سانىيخان، سانىي قىز ... ــ نېمىلەرنى دېدىمكىنتاڭ، سانىيخان قاقاقلاپ كۈلدى. بۇ ئۇنىڭ تۇنجى كۈلكىسى، بەلكى مېنىڭ تۇنجى ئاڭلىشىم شۇدۇر.

ــ قىزىم، سىڭلىم، قىز دېگىلى تۇردىلىغۇ، ئىسراپىلكا، قىزىق ـ دە سىلى ...

ــ ھېچ بولمىسا ئاتمىشتا بولغان بولسامچۇ، ئىسىت!

ــ ياشلىقىنى كىم ئارمان قىلمايدۇ دەيلا ئىسراپىلكا؟ ــ ئۇ مېنىڭ يېنىمدىلا ئولتۇردى، ئۇنىڭ تىنىقى، يۈرەك سوقۇشى ئاڭلىنىپلا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئېتىكىگە قويۇۋالغان قوللىرىغا قارىدىم، قورۇق چۈشكەن، قاداقلار پەيدا بولغان ئەمگەكچان قولى، بۇ قوللار مېنىڭ نەپسىمگە سوغۇق سۇ سەپتى. مېنى ئىنساب، ئەخلاق، ھالاللىققا دەۋەت قىلدى. مەن كۆڭلۈمدە غىل ـ پال پەيدا بولغان نەپسانىيەت ئۈچۈن خىجىل بولۇپ چىممىدە تەرلىدىم. پېشانە تەرىمنى سۈرتۈۋېتىپ، قولۇمغا تەسۈىيمنى ئالدىم.

ــ ئېيتىڭا سانىيخان، قىزىڭىز بىلەن ھەدىگىزنى نېمىشقا مەندىن يوشۇرۇپ يۈرىسىز؟

سانىيخان قولاقلىرىغچە قىزاردى.

ــ ئېيتمىساممۇ بىلگەنلا ...

ــ قانداقسىگە؟

ــ مىركامىل ئەپەندىم دېگەن چېغى بار؟

ــ بىلمەيدىكەنسىز ـ دە، ئوكام. بالىلىرىم مەندىن

خەلقئالەم بىلمەنغان ئىشلىرىنىمۇ يوشۇرىدۇ.
— ئابدۇخان قىزىم، — دېدى سانىيخان لەۋلىرى تىترەپ، تەستە سۆزلەپ، — مەركامىل ئەپەندىمىنىڭ كىتابخانىسىغا ھەر كۈنى كېلەرمىش، ئۇلار بىرنەچچەيلەن ئۇ يەردە كىتاب ئوقارمىش، يازغانلىرىنى ئوقۇشارمىش، گەپلىشەرمىش ...
— قىزلىرى شۇنداق دېدىمۇ؟
— شۇنداق.
— قىزلىرىمۇ سىلىدەك چىرايلىقمۇ؟
— مەندىن چىرايلىق، چىرايى دادىسىغا تارتتى ...
— دادىسىغا؟ دادىسى نەدە؟
— بىلمەيمەن ! — ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى.
— بۇ قانداق گەپ؟ — مەن بىئارام بولۇپ سورىدىم.
سانىيخان جىمىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز يېشى ماڭا بەختسىزلىكتىن ھېكايە سۆزلىمەكتە ئىدى.
— ئابدەنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى نېمىدى؟
— بىلەيمەن، ئىسراپىلكا ...
— سىز نېمە دەۋاتىسىز سانىيخان، سىز ساقمۇيا؟
— مەن ساق، ئۇ چاغدىمۇ ساق ئىدىم ...
مەن بىرنېمىنى قىياس قىلدىم.
— ھېلىقىدەك، دەرەخ تۈۋىدە تونۇشقانمىدىكلار، ھەي ياشلىق، ھەي شەيتانلىق ... ھەي چىراي ...
سانىيخان ئېسىدەپ يىغلىدى:
— ياق، چايخانىدا، يېزا چايخانىسىدا قاچا يۇيۇۋاتسام، ئۇ يېتىم كىرىپ نان ـ چاي سورىدى. قارىسام ياپياش، لەۋەن يىگىت، مەن ئۇنىڭغا چاي بەردىم.
— ھىم ... سىز قىزمىدىڭىز، تۇلمىدىڭىز؟
— ئېرىم بار ئىدى، ئەر بولغۇچى يېتىم مېنى خورلاپ،

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يوشۇرۇنچە بىر قىز بىلەن نىكاھلىنىۋالغانىكەن، مەن بىر يىل خورلاندىم. ئاندىن ئەردىن قىساس ئالاي دەپ ھېلىقى يېتىم بىلەن ... ئەتىسى ئۇنى تۇتۇپ كەتتى، ئۇ تۇرمىدىن قاچقانىكەن ...

ـــ ئابدە شۇ قاچاقتىن بولغانمىدى؟

سانىيخان ئۇن چىقمىدى.

ـــ نېمىشقا بالىنىڭ دادىسىنى دېرەكلىمىدىڭىز؟

ـــ ئۇ يېزىدا تۇرغۇچىلىكىم قالمىدى، يېزىدىن قاچتىم ... مېنىڭ يۇرىكىم ئېچىشتى. ئالدىمدىكى چىرايلىق ئايال بىردە سەت يىرگىنچلىك، بىردە تولۇن ئايدەك چىرايلىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى. مەن ئاخىرىغىچە سوراپ بىلىش نىيىتىگە كەلدىم.

ـــ ئېرىڭىز سىزنى نېمىشقا خورلىدى، ناشايان ئىش قىلىپ قويغانمىدىڭىزيا؟

ـــ قىز چىقمىدىك دەپ...

ـــ نېمىشقا ئۇنداق دەيدۇ؟

ـــ ئۆگەي ئاكام كىچىكمىدە ماڭا چېقىلىپ ...

ـــ يىغلىماڭ، سانىيخان، بۇ سىزنىڭ سەۋەنلىكىڭىز ئەمەس، تەلەيسىز بالىكەنسىز، قىساس ئالمەن دېگىنىڭىز قاملاشمىغان ـ دە. بوپتۇ، بىچارە قىزىم، ئابدەنى بەختلىك قىلاي دەپسىز ـ دە؟ دۇرۇس، بەختسىزلەر ئۆز بالىلىرىنى بەختلىك قىلىشقا تولىمۇ تىرىشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان ئۇلۇغ ـ دە. مانا، قىزىڭىز ئالىي مەكتەپتە ئوقۇيدىكەن، بىر پاناھسىز ئايالنىڭ دادىسىز قىزى ـ ھە؟ ئاسانمۇ بۇ؟ يېمەي ـ ئىچمەي، قېقىلىپ ـ سوقۇلۇپ، قۇش بالىسىغا دان يىغقاندەك ـ ھە؟ سانىيخان، ئەمدى سىزنى چۈشەندىم، سىزگە ئاپىرىن، ئۆز تەقدىرىڭىزنى ئۆزگەرتەلمەيسىز، لېكىن ئەۋلادىڭىزنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتەلەيسىز، قىزىم. سىز قىزىڭىز ئۈچۈن ھەممە خورلۇققا پىسەنت قىلمىدىڭىز ـ دە؟ سىزنىڭمۇ ئاتىڭىز ياش كەتكەنمىدى؟

— شۇنداق، مەنمۇ ئاتامنىڭ ئىسمىنى بىلمەيمەن ...
— بۇ قانداقسىگە؟
— ئانام ئون بەش يېشىدا تاغ كەينىدىن كەلگەن بىر سودىگەرگە نىكاھلىق بولغانىكەن، سودىگەر يېتىم ئانام بىلەن ئۈچ كۈنلا ئۆي تۇتۇپ كېتىپ قاپتۇ ... ئانام ھازىرغىچە دادامنىڭ ئىسمىنى ئېيتمىدى. قىزىممۇ، مەنمۇ دادىمىزنىڭ ئىسمىنى بىلمەيمىز ...
يۈرىكىم قارت قىلىپ قالدى. سانىيخانغا سىنچىلاپ قارىدىم: ئۇنىڭ سۇزۇك يۈزىگە سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇزۇن، قاپقارا كىرپىكلىرى ماڭا مەڭگۇ ئېسىلىپ قالغان خىرە دېرىزىدىن كۆرۈنىدىغان بىر چىرايىنى ئەسلەتتى:
سارايىنىڭ تۆپە تۆڭلۈكىدىن ئاي ماراپ تۇرىدۇ، بىز سەگەز يوتقان ئىچىدە، مېنىڭ نىكاھلانغىلى ئۈچ كۈن بولغان يېڭى ئايالىم ئايغا قاراپ ئوڭدا ياتماقتا. مەن يېنىچە يېتىپ، ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمەكتىمەن:
— تالاقمۇ دېمەي، ماقۇل، مانچېستېر دوپپام بىلەن پەشمىتىم نىشانەم بولۇپ قالسۇن، مېنى بىر يىل كۈت!
— قايسىبىر سودىگەر ۋەدىسىدە تۇرغان.
ئۇنىڭ گۈزەل كىرپىكلىرى ياش ئارىسىدا خىرەلەشتى، ياقۇتتەك سۇزۇك يۈزى ياش بىلەن يۇيۇلدى.
سانىيخاننىڭ ھازىرقى چىرايى شۇ كېچىنى خىرە دېرىزە بولۇپ كۆرسەتتى.
مەن ئۇ چاغدا سودىگەر يىگىت ئىدىم. بىز ھەممىنى ئېلىشقا ـ سېتىشقا تەييار ـ دە. يىللار ئۆتۈپ كەتتى. مەن تالاي قېتىم ئۇنداق قىزلار بىلەن نىكاھلاندىم. مەن ئۇچۇن بۇ ئىشلارمۇ بىر خىل تىجارەت ئىدى. تۇۋا، مۇھەببەت دېگەننى نېمىشقا قېرىغاندا چۈشەندىمكىنتاڭ؟
— سانىيخان، ئانىڭىز ھاياتمۇ؟
— ھايات، قىزىم بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقان مېنىڭ ئانام،

مەن ئۇنى يوشۇرۇپ ئاچام دەۋالدىم.

مەندە بۇ سۆھبەتنى داۋاملاشتۇرۇشقا ماغدۇر قالمىدى، بەدىنىم تىترىمەكتە، ئۆپكەم ئۆرۈلمەكتە، مېڭەم ئۆرلىمەكتە. ھەر قېتىم بالىلىرىم خاپا قىلغاندا شۇنداق بولاتتىم. ھازىرمۇ بالىلىرىم خاپا قىلغانمىدۇ ـ ھە؟

ـــ سانىيخان قىزىم، ئانىڭىزنىڭ ئېتى نېمە؟

ـــ ھاشىخان.

ـــ ھاشىخان؟ ـــ مەن ئىختىيارسىز تەكرارلىدىم. دۇرۇس، ئۇنىڭ ئىسمى ھاشىخان ئىدى. كۆز ئالدىمغا چۆكتۇرۇلگەن تۆگىلەر، تاي ـ تاي ماتا ـ چەكمەن، ئۇزۇن قۇملۇق يول، كولدۇرمىلىق ئېشەك كارۋىنى، قىرىق ئىككى پەللىكى بار مۇز داۋان ... چاڭقاش، ئۇيقۇسىزلىقلار بىرمۇبىر كەلدى.

ـــ سانىي ! ـــ قۇدرەت ئىشكىتە پەيدا بولدى.

ـــ كەلسىلە قۇدرەتئاخۇن.

ئۇنىڭ چىرايى بىر تاتىرىپ يەنە ئېچىلدى.

ـــ رەھمەت سىلىگە، ئىسرائىلكا. ئا كېجاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلىلار بىلەن بىر كۇن بىللە بولدۇم. ئۆي يەنە ئۇچ يىل چېقىلمايدىغان بولدى. ماڭ سانىي، بۇگۇن يېڭى مال ئەكەلدىم، ئىسرائىلكا، دۇكاننى كېڭەيتىشكە رۇخسەت ئالدىم. ئاۋۇ زاسۇيپەزنى قوغلايلى جۇمۇسىلا، مۇنۇ ئەرلى تۇڭگانىنىڭمۇ كەشنى توغرىلايلى. ئا كېجاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلىلار بۇ يەرگە راسا ياخشى ئاشخانا ئېچىشقا ياردەم قىلىدىغان بولدى.

مەن لام ـ جىم دېمىدىم.

كۆرۈپ تۇرىمەن، ئاڭلاپ تۇرىمەن، مانا يىغا، يەنە سانىيخاننىڭ نالىسى، بۇ قېتىم ئىختىيارسىزلا ئورنۇمدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتىم.

قۇدرەتئاخۇننىڭ ئاۋازى:

ـــ بايا تىن ئۆيگە كىمنى ئەكىرىڭ دەيمەن ھەي رەسۋا؟

چاڭ ـ چوڭ، ئاھ ـ ئۇھ، تاراق ـ تۇرۇق ...
مەن ئىشىكنى تېپىپ ئاچتىم، ئۆيگە كىردىم ـ دە، سانىيخاننى ئاستىغا بېسىۋېلىپ بوغۇپ ئۇرۇۋاتقان قۇدرەتئاخۇننىڭ كانىيىدىن ئىتتەردىم:
ـــ نېمە قىلماقچىسەن ھەي تەلۋە؟
سانىيخان ياشلىق كۆزلىرى بىلەن يېلىنىپ ماڭا قارىدى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بۇ سىرنى يوشۇرۇڭ، دېگەن مەنىنى چۈشەندىم. لېكىن، ئۆزىنى قارىلاپ ناتونۇش بىرلىرىنى ئاقلىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمىدىم.
ـــ ماڭا ئاز، بۇزۇق خوتۇن ئالغانىنىڭ سازايى. بۇزۇقچىلىق قىلىپ، ئاچىسى بىلەن ھارامدىن تاپقان قىزىنى بېقىۋاتقان ...
ـــ بولدى قىلىڭ دەيمەن!
مەن ئۆزىنى كاچاتلاپ، جار ـ جۇر ۋارقىراپ سانىيخاننى تىللاۋاتقان قۇدرەتئاخۇننىڭ ئالدىغا قانداق يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئاغزىنى تۇتۇۋالغىنىمنى بىلمەيمەن. قۇدرەتئاخۇن كارىۋاتقا لاسسىدە ئولتۇردى ـ دە، ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى.
سانىيخان بۇ قېتىم قاتتىق تاياق يېدى. بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆيدىن چىقمىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا ئاغرىدىم. بىر كۈندىلا ئون ياش قېرىپ كەتكەندەك بولدۇم. بىلىمىم تۇرمەن، ئۇ مېنىڭ قىزىم. لېكىن بۇ ھەقىقەتنى زادىلا ئېتىراپ قىلغىلى بولمايدۇ ـ دە! بۇ سىرنى مەندىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ، لېكىن كۆڭۈلنى قانداق قىلغۇلۇق، تىلنى توسقىلى بولىدىكەن، لېكىن كۆڭۈلنىڭ بېشى بوش، ئۇ بويۇنچۇقتا تۇرىدىغان موزاي ئەمەس ئىكەن، كۆڭۈل ماڭا ئەندىشىلىك ... نېمىلا دېگەنبىلەن ھېچكىم بىلمەيدىغان سىرلىق ئىشلار كىملەردە يوق دەيسىلەر؟ دۇنيادا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئاتا ـ ئانىسىنى بىلمەيدىغان، ياتلارنى ئاتا ـ ئانا دەيدىغان ئادەملەر ئازمۇ؟ ئۇلارنىڭ بۇ سىرلىرىنى بىلىدىغان بىر ياكى ئىككىلا ئادەم بولىدۇ. لېكىن، بۇ ئادەملەر ھەقىقەتنى

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يوشۇرمىسا جىنايەتلىك بولۇپ قالمدۇ. نېمىشقا دەمسىلەر؟ بىرەر كىشىنىڭ دۈشمىنى بولماق ئاسان، لېكىن پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ دۈشمىنى بولماق تەس ــ ئۆلۈم بىلەن باراۋەر ئىش.

قەدىناس كارىۋىتىمدا تۆت قاتلانغان تېكىمەت ئۈستىدە مامۇقلارغا يۆلىنىپ، ئۆزۈمنى قوتاز قۇيرۇقىدا ياسالغان يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈپ ئوڭدا ياتىمەن. مەن بىردىنلا ھالسىزلىنىپ قالدىم. لېكىن، قۇلقىم بىلەن ئەقلىم جايىدا، ئاڭلاپ، ئويلاپ ياتىمەن.

ــ بۇ ئادەم ۋاپات بولسا ئۆيىنى بالىلىرى دەرھال ساتىدۇ. قۇدرەتئاخۇن، مەن سىزگە پۈتۈن قورۇنى ئەرزانلا ئېلىپ بېرەلەيمەن!

مانا بۇ ئا كېجاڭنىڭ ئاۋازى.

ــ ئا كېجاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلىلارنىڭ سايىسىدا مانا ئاشخانىمۇ ئاچتۇق. لېكىن، ئاشخانا تارلىق قىلىۋاتىدۇ. ئۆي ئىگىسى يەنە بىر ئېغىزلىق ئۆيىنى بەرگەن بولسىدى ھەي! ئۇمۇ بولۇپ قالار ئا كېجاڭ ــ ھە؟

مانا بۇ قۇدرەتئاخۇننىڭ ئاۋازى.

ئۆتكەنكى ماجىرادىن كېيىن مەن ئۇنى كۆرمىگەنىدىم. ئۇنىڭ دۇكان يېنىدىكى بوش يەرگە ئاشخانا ياسىغانلىقى، تىجارەت كىنىشكىسى ئالغانلىقى ماڭا مەلۇم. قارىياغاچلىرىنىڭ سايىسى ئاستىدا ئۇنىڭ ئۈستەللىرى پەيدا بولۇپ، خېرىدارلىرىنىڭ بۇيرۇتمىلىرى ئاڭلانغاندا، مەن تولىمۇ غەزەپلەندىم. لېكىن ئۇ يەردە تىنىمسىز پۇسۇرلاپ يۇرگەن سانىيخانىنىڭ سۇلغۇن چىرايىنى كۆرۈپلا غەزەپلىرىم ھېسداشلىققا ئايلاندى. بۇگۈن مۇنۇ ئىككىسىنىڭ مېنىڭ ئۆلۈمۈم توغرىسىدا قىلىشقان گەپلىرىنى ئاڭلاپ يەنە غەزەپلەندىم. تۇۋا، ئابلەت دېگەن بۇ كىچىككىنە ھوقۇق ئىگىسىنىڭ زوراۋانلىقى، پارىخورلۇقى نېمىشقا تېخىچە

چەكلەنمەيدۇ ـ ھە. مېنىڭ مەركامل بالامنىڭ گېزىتكە يازغانلىرى نېمە بولدى؟ بۇ ئادەم سانىيخانىنى قانچىلىك ئاھانەتكە قويدى؟ ھېلىقى ھەدە ـ ئىنى دېگەنلەر ئابلەت كېجاڭنىڭ يېقىنلىرى ئىكەن. بۇنى ئەرلى ياخشى بىلىدىكەن، ھېلىقى ئىش ئابلەت كېجاڭنىڭ سانىيخاندىن ئىنتىقام ئېلىشى ئۈچۈن قىلغان ئەسكىلىكى ئىكەن، بىچارە سانىيخان يەنە نېمىلەرنى كۆرەركىنتاڭ؟

مەن ماغدۇرسىز گەۋدەمنى ئۆرۈپ، خىرە دېرىزەمدىن سىرتقا قارىدىم. ئابلەت ئۇستەلگە جەينىكى بىلەن تايىنىپ قولىغا رومكا تۇتۇپ، بىرىنىڭ پىچىرلاپ ئېيتقۇاتقان سۆزىنى ئاڭلىماقتا، مانا، سانىيخان ئۇلارغا تاماق ئەكەلدى. ھاياسىز ئابلەت بىر قولىنى سانىيخاننىڭ قولىغا تەگكۈزدى، قولىنى تارتىۋېلىۋىدى، ئۇ سانىيخاننىڭ يالاڭ كۆڭلەكلىك دۇمبىسىنى، ئۇزۇن چاچلىرىنى سىلىدى. بىچارە سانىيخان تامدەك تاتىرىپ، ئالدىراپ ـ تېنەپ كېتىپ قالدى.

مەن لاغىلداپ تىترىدىم، دېرىزەمنى ئېچىۋېتىپ، بۇ ھاياسىزنى تىللىماقچى بولدۇم، لېكىن مادارىم يوق.

پۈتۈن يازنى كارىۋاتتا يېتىپ ئۆتكۈزدۇم، نېمىلەرنى كۆرمىدىم، نېمىلەرنى ئاڭلىمىدىم، نېمىلەرنى ئويلىمىدىم دەيسىلەر؟ بىچارە سانىيخان ھەر كۈنى كىرىدۇ ـ دە، سالام بېرىدۇ، ئاندىن كېيىن ئۆيۈمنى تازىلاپ، سۇ چېچىپ قويۇپ چىقىپ كېتىدۇ. ئۇچ ۋاخ تامىقىمۇ شۇلارنىڭ ئاشخانىسىدىن كېلىدۇ. بۇۋىزۆرىخاننىڭ لىغىرلاپ تۇرىدىغان گەۋدىسىمۇ، ھەسەنئاخۇنۇمنىڭ كېكەچلەپ سۆزلەپ ئالدىراپ يۈرۈشىمۇ، غالىبجاننىڭ موتوسىكلىتىنىڭ ئاۋازى، ئەرلىنىڭ يېڭىدىن كۆك سىردا سىرلاتقان ماشىنىسىنىڭ ئەتىگەن چىقىپ كېتىپ، يېرىم كېچىدە كىرىشىمۇ ياز بويى تەكرارلىنىپ تۇردى. تۇرمۇشنىڭ بۇ تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان كۆرۈنۈشىگە ماسلىشىپ، مېنىڭ خىيالىمۇ تەكرارلىنىدۇ. يىراقتا قالغان

www.uyghurkitap.com

خاتىرە — كارۋان ساربىي، تاي - تاي ماتا - چەكمەن، كۆشەپ ياتقان تۆگىلەر، ھاڭراشمۇ خۇشياقمايدىغان ھۆرۈن ئېشەكلەر، تۆگىمەس چۆللۈكتە بىر خىل كولدۇڭلاپ تۇرىدىغان كولدۇرما قوڭغۇراق، قىرىق ئىككى پەللىلىك مۇز داۋان، تىك مۇز چوققىلار، قىشۇياز قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدىغان تەگسىز ھاڭ - جىرالار ... بۇلار مەن ماڭغان يوللار، ئۇ چاغدا تارتقان جاپا - مۇشەققەتمۇ ھازىر راھەت بىلىنىدۇ. كىچىككىنە، كونا گىلەم سېلىنغان ئۆيدە پىستە - بادام، قاق - مېغىزلار بىلەن ئاچچىق - ئاچچىق چاي ئىچىپ، ھورى چىقىپ تۇرىدىغان نانىنى پارچىلاپ مېنى داستىخانغا تەكلىپ قىلىۋاتقان ھاشىخانىنىڭ چىرايلىق يۈزىگە، ئوماق لەۋلىرىگە قاراپ يانپاشلاپ يېتىش قانداق راھەت ئىدى - ھە؟ بۇ راھەت بىر - ئىككى كۈنلا داۋاملاشقان بولسىمۇ، ماڭا بىر ئۆمۈر يەتكۈدەك لەززەت بەرگەنىكەن. مانا بۇ ھەقىقەتنى ئىككى پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىغاندا ئەمدى بىلدىم. بىلگەن بىلەن ئۇنى تەكرارلىغىلى بولمايدۇ - دە. سانىيخان ماڭا قوشنا بولۇپ ھويلامغا كەلمىگەن بولسا، بەلكى بۇ خاتىرىلەرمۇ يادىمدىن مەڭگۈگە كۆتۈرۈلگەن بولاردى. مۇشۇنى ئويلىسامىلا قۇدرەتئاخۇنۇمنىڭ قىلمىشلىرىنى كەچۈرۈۋېتىمەن.

بۇۋىنزۆرىخان لىغىرلاپ پات - پاتلا ئۆپكە - ھېسسىپ ئېلىپ كىرىپ كېلىدۇ - دە:

— ئۆيلىنىۋالسىلا دەيمەن، ماۋۇ جۇۋانىنىڭ ئاچىسى بەلەن! — دەپ قويىدۇ.

بەزىدە بۇ ئىلتىپاتتىن خۇشال بولىمەن، ھەممىنى ئاشكارىلاپ سانىيخانىنمۇ، ئۇنىڭ دادىسىز قىزىنىمۇ ئۆز پاناھىمغا ئېلىش نىيىتىگە كېلىمەن. لېكىن بۇنىڭ بىلەن بالىلىرىمنىڭ غەزەپ - نەپرىتىگە، كۆپچىلىكنىڭ مەسخىرىسىگە قالىمەن - دە. ئاز قالغان ئاخىرەت كۈنۈم يېقىنلىشىدۇ، مېنىڭ بەدىنىم ئاھانەت - خاپىلىق

كۆتۈرەلمەيدۇ. مەن ئۆلۈشنى خالىمايمەن. مەن ئالدىمدىكى مۇنۇ ماڭا باغلىنىشلىق بولغان هايات كىتابىنىڭ ئاخىرىنى بىلىشكە تولىمۇ قىزىقىمەن. مىركامىل بىلەن ئابدەلەرنىڭ كەلگۈسى قانداق بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇھەببەت پەيدا بولۇپ قالسىچۇ؟ مەن قانداق قىلىپ بۇنى توسۇپ قالالايمەن؟ مانا بۇلارنى ئويلىساملا بېشىم قاتىدۇ.

دېرىزەم ماڭا كۈندىن - كۈنگە خىرەلىشىۋاتقاندەك بىلىنىۋاتىدۇ. خىيالىلىرىم خىرەمۇ ياكى كۆزۈم گىرىمسەنلىشىپ قالدىمۇ، قۇلىقىمچۇ؟ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلى ساق قۇلىقىمنىمۇ كاردىن چىقارغان چېغى. خىرىلداپ كۈلگەن بۇۋىنىزۇرخان ئىكەنغۇ، مەن ئا كېچاڭ دەپ ئويلاپ تالاغا قاراپتىمەن.

— توۋا، چېقىلىدىغان ئۆي ئەمدى چېقىلمايدىغان بولدى، چىرايلىق يۈزگە چاپلاشقان لايدەك كۆرۈنىدىغان كونا ئۆي ئەمدى قۇلاققا قىسقان گۈلدەك كۆرۈنىدىغان بولدى. هەي ئا كېچاڭ، هەي ئا كېچاڭ، سىزنىڭ نەپسىڭىز — سىزنىڭ گېلىڭىزلا ساق تۇرۇپ بەرسە تېخى «ئىتتىپاق» تىياتىرى ئالدىدىكى كەچكى بازارمۇ شۇ يەرگە كېلىدىغان ئوخشايدۇ. مانا ئون كۈن بولدى، «ئىتتىپاق» تىياتىرى ئالدىغا كېچە - كېچىلەپ قاتارلىشىدىغان بولدۇق. قۇدرەتئاخۇنىنىڭ دۇكىنىدا ئىچىملىك، زاكۇسكىسى بىزدىن، مانا ئەمدى قۇدرەتئاخۇن بىلەن بىز بىر ئائىلە بولۇپ قالدۇق، راستمۇ سانىيخان؟

— توغرا دېدىلە بۇۋىنىزۇرخان ئاچا، بىز بىر ئائىلە، سانىيخان جاۋاب بەرمىسە مەن جاۋاب بېرىمەن. غالىبجان بىلەن ئابدىخان تازا بىر جۇپ، مەن قۇدرەتئاخۇن ئامان بولسام، ئا كېچاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلىلارنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن بۇ بىر جۇپنىڭ تويىغا بىر تۇمەن خەجلەيمەن!

— سىلىگە خەجلىتەمدىمەن. كاللا - پاچاق ئۈتلەپ قاسىاقلىشىپ كەتكىنىمىز بىلەن، يېنىمىزدىكى بانكىدا ئوتتۇز

www.uyghurkitap.com

تۈمەن، دۆڭكۆۋرۈكتىكى دۇكاندار‌دا يىگىرمە تۈمەن ... تۈمەن ـ تۈمەنلەپ پۇلىمىز بار. ھەممىسى غالىبجاننىڭ دېسىلە قۇدرەتئاخۇن. خۇدايىم بۇيرۇسا، ئەرلى تۇڭگاندەك تاكسىچىدىن ئەللىكنى ياللىۋېلىپ، بەش ماشىنىدا ناغرا ـ سۇناي چالدۇرۇپ، ئۈچتاشتىن يېقىلغانتاشقىچە چازا قۇرۇپ، پۈتۈن شەھەرنى ھەيران قالدۇرمىسام، بۈۋىزۆرىخان دېگەن ئېتىمنى يۆتكىۋېتىمەن !

— شۇغىنىسى قىزنىڭ كۆڭلى ...

— نېمە دېدىلە، يەنە بىر دېسىلە؟ پۇلغا سېتىلمايدىغان نېمە باركەن؟ كۆڭۈل سېتىلمايدۇ دەملا؟ نېمە دەيدۇ، ئا كېجاڭنى سېتىۋالغان، ئا كېجاڭنىڭ قانۇن ـ پەرمان، بەلگىلىمىلىرىنى سېتىۋالغان پۇل بىر ئوقۇغۇچى قىزنى سېتىۋالالمامتى؟ فاڭدۇڭغا قاراپ باقسىلا، ئۇخلاپ قالغان بولسا بىر گەپنى پىچىرلاپ دەۋالاي. خۇداغا شۈكۈر، ئۇخلاۋېتىپتۇ دېدىلىما؟ ئۇنداق بولسا، ئاڭلاپ قويسىلا، ئا كېجاڭ بۇ قېرىنىڭ چوڭ ئوغلى بىلەن پۈتۈشۈپ بوپتۇ، ئۆينى سىلى بىلەن ماڭا ئېلىپ بەرگۈدەك، ماۋۇ قېرى راكمىش، بىر ئايغا قالماسمىش، بۇ يەرنى چوڭ ئاشخانا، ماگىزىن قىلارمىش، ئا كېجاڭ ئاز ـ تولا دەسمىي سالارمىش ...

— ئا كېجاڭ، تۇ جۈيجاڭ، ما جىڭلىلارنىڭ بېشى ئامان بولسىلا !

— ئەرلى ! — مەن قوشنىلىرىمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ زادىلا چىدىيالمىدىم ـ دە، جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىدىم.

ئەرلى مېنى دوختۇرغا ئاپاردى. دوختۇرلار ماڭا راك ئەمەسسەن، يۈرىكىڭ ئاجىزلىغان، چارچاش، خاپىلىق، ئارتۇق خۇشاللىقتىن ئۆزۈڭنى تارت، دېدى. باشقىسىمۇ مەيلى، مەن خاپىلىق بىلەن خۇشاللىقتىن قانداقمۇ ئۆزۈمنى تارتالايمەن؟ ئوغلۇمنىڭ ماقالىسىنى رادىيودا ئاڭلاپ قانچىلىك خۇشال بولدۇم ـ ھە، سانىيخان بىر مەستنىڭ ھاياسىزلىقىغا چىدىماي

سىلكىپ قويۇپ ئېرىدىن قاتتىق تاياق يېدى، قانداقمۇ خاپا بولماي تۇرالايمەن؟ كىچىچە كىرپىك قاقمىدىم، بۇگۈن مانا تۇرغۇدەك ماغدۇرۇم يوق. بىچارە بالا نېمە بولدىكىن؟ تېخى ئانىسى ھاشىخانىنى ماڭا كۆرسەتمەكچى بولغانىدى. قىزى ئابىدەنمۇ ئەكەلمەكچىدى. ئەمدى بۇ ئىشلار قانداق بولدى - ھە؟ قانداقمۇ خاپا بولماي تۇرالايمەن؟ ! نېمە دەيسىز بۇۋىزۆرىخان، يەنە بىر دەڭا، سانىيخان ئىككى كۈندىن بېرى ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كەتتى دەمسىزا؟ بۇنىڭ خۇشال بولغۇدەك نېمىسى بار، نېمىشقا ئىزدىمەيسىلەر؟ قۇدرەتئاخۇن باشقا بىر ئايالنى نىكاھ قىلدۇرۇپ ئەكىرىۋالدى دەمسىزا؟ قانۇن نەگە كەتتى؟ نېمە، ھەسەنئاخۇن نىكاھ قىلدىما تېخى؟ نېمانداق ئار - نومۇسنى بىلمەيدىغان ئادەملەر سىلەر؟ مەن سىلەر بىلەن قوشنا بولغانلىقىم ئۈچۈن گۇناھقا پاتتىم. خۇدايىم مېنى بەندەم دېمەيدۇ. ھەسەنئاخۇن بەش ۋاخ نامازنى نېمىگە ئوقۇغانسىز؟ ناشايان ئىشلارنى قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇغان نامازنىڭ پايدىسى نېمە؟ نامازدىن كېيىن خۇدادىن يىغلاپ تۇرۇپ نېمە تىلەيسىز؟ پۇلمۇ؟ ئەللىك سوم پۇلنى دەپ سانىيخاننى «تالاق» قىلدۇرۇپ، قۇدرەتئاخۇن باشقا بىرىگە نىكاھلانسا بولىدۇ دەپسىز، بۇ نەدىن كەلگەن پەتۋا؟ كوفېخانىدا بېلەت ساتىدىغان بۇ سەتەڭ قۇدرەتئاخۇننىڭ ئۆيىگە ھېلىقى چاغدا ئىنىم دەپ بىر يىگىتنى باشلاپ ئەكىرىپ، سانىيخاننى تاياقتا قويغان ھېلىقى بۇزۇق ئايال شۇ ئەمەسمۇ؟ بۇ ئايال ئابلەت دېگەن پاھىشۋازنىڭ قۇچىقىدىن چۈشمەيدۇ، دەپ بۇۋىزۆرىخان ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتقان ئەمەسمىدى؟

بىچارە سانىيخان ئۆمۈر بويى بىگۇناھ جازالىنامدۇ؟ نېمىشقا ئۇنى ئىزدىمەيسىلەر، ئەرلى، سەن بولساڭمۇ ئىزدىسەڭچۇ؟ نەدىن ئىزدەيمەن دەمسىنا؟ بۇۋىزۆرىخاننى ماشىناڭغا سال، شەھەرنىڭ ھەممە كوچا، بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىنى، بىكەت - بىكەت، ساراي - پاراي، ژوگزال -

ئۇيغۇر كتاب تورىيىتى www.uyghurkitap.com

پوگزال، هېچنەرىنى قويما ! مەيلى، بىر ئاي ئىش قىلماي ئىزدە، ھەممە چىقىمىڭ، ھەققىڭ مەندىن، ئىزدە، خالىساڭ سەن ئولتۇرۇۋاتقان ئىككى ئېغىز ئۆينى تاپان ھەققىڭگە ئال !

نېمىلەرنى دەۋاتىمەن، راستلا راك بولغان ئوخشىمامدىمەن، نېمانداق گەپلىرىم قولاشمايدۇ - ھە؟

— ئاڭلىغانلا ئىسراپىلكا، سىلىگە خۇش خەۋەر، — دېدى قۇدرەتئاخۇن ياش يىگىتچە ياسىنىپ كىرىپ، — ئەمدى بۇ ئۆي چېقىلمايدىغان بولدى، ئا كېجاڭ، تۇ جۈيجاڭ، ما جىڭلىلارنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن ...

— نېمانداق بۇ باشلىقلار سىلىگە غەمخورلۇق قىلىدۇ، قۇدرەتئاخۇن ماڭا باشقا خۇش خەۋەر كېرەك، سانىيخان نەدە؟

لەۋلىرىمنىڭ تىترەۋاتقانلىقى ئۆزۈمگە ئايان، قوللىرىم نېمىنىدۇر ئىزدەپ، چالا ئۆلۈك پاقىدەك مىدىرلىماقتا.

— نېمە دەۋاتىدىلا، مەن ئۇ بۇزۇق بىلەن تۈگىشىپ كەتتىم، ئۇ بىر چايناپ تاشلىۋەتكەن شاما، ئۇنى ئېغىزلىرىغا ئېلىپ نېمە قىلىلا؟

مەن نېمە قىلارىمنى، نېمە دېيەرىمنى بىلمىدىم، ماغدۇرسىز قوللىرىمغا تايىنىپ تەستە يۈكۈنۈۋالدىم - دە، ئالدىمدىكى پىيالىنى قولۇمغا ئالدىم ۋە ئۇنىڭغا ئاتتىم. پىيالە ئۇنىڭ مۈرىسىدىن ئۆتۈپ ئىشىككە تەگدى. قۇدرەت ئىشىككە داجىدى - دە، ھىجىيىپ قويۇپ ئارقىسىدا تۇرغان بۈۋىزۆرىخانغا:

— بۇ ئادەم كاللىسىدىن كېتىپتۇ ! — دېدى. ھەسەنئاخۇن ئۇنىڭغا زىت گەپ قىلدى:

— ياق، ئىسراپىلئاخۇننىڭ كاللىسى جايىدا، سىلى خاپا قىلىپ...

— كاللىسى جايىدا بولسا جاينى ئەمدى چاقمايدىغان بولدۇق دېسە ھۆكۈمەتكە رەھمەت ئېيتماسمىدى، — دېدى بۈۋىزۆرىخان ئېرىنى سىلكىپ، — ئالجىپتۇ !

— هەئە، ئالجىپتۇ! — دېدى ھەسەنئاخۇن دەرھاللا.

ئۇلار ماڭا نەپرەت بىلەن قاراشماقتا، مەن ئۆي بەرگەنلىكىم، پايدا يەتكۈزگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇلارنىڭ دۈشمىنى. ئۇلار شۇ تاپتا ماڭا ئۆلۈم تىلەشمەكتە، ئەمما ماڭا جان كېرەك، مەن ئۇلارنىڭ چىشىنى قېيىشتۇرۇش ئۈچۈن بولسىمۇ ئۆلمەسلىكىم كېرەك.

— بالام ئەرلى، مېنى ماشىناڭغا سېلىپ شەھەر باشلىقىنىڭ يېنىغا ئېلىپ بارغىن. ئۇ يەرنى بىلمەيمەن دەمسىنا؟ غالىبجان بىلىدۇ، ئۇ بالا بىكار تەلەپ، بەتقىلىق بولسىمۇ ئاتا ـ ئانىسىدىن ياخشىكەن، ھازىر مېنىڭ ھالىمدىن خەۋەر ئالىدىغان ئادەم ئاشۇ مەن يامان كۆرىدىغان غالىبجان بولۇپ قالدى.

مەن شەھەر باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا بىر ھەپتە قاتىرىدىم، دەيدىغان گەپلىرىمنى ئەلھەمدۇدەك يادلاپمۇ بولدۇم، بىكارغا ئالساڭلارمۇ مەيلى، ئۆينى تېز چېقىڭلار، دېمەكچىمەن. لېكىن، بىر ھەپتە قاتراپ شەھەر باشلىقى بىلەن كۆرۈشەلمىدىم. مانا ئەمدى باشلىق بىلەن كۆرۈشۈشكىمۇ رايىم يوق. ئابلەت كېجاڭ بولسا مەن بىلەن قېرىشىش ئۈچۈنلا دۇنياغا تۆرەلگەندەك، مېنىڭ دېگىنىمنىڭ تەتۈرىنى دېمەكتە. قايسىبىر كۈنى ئۇ قۇدرەتئاخۇننىڭ ئاشخانىسىدا مەززە قىلىپ غىزالانغاچ بوم ئاۋازى بىلەن:

— بۇ يەرنى ئەڭ زامانىۋى، ئەڭ مەدەنىيەتلىك، ئەڭ ئاۋات ئاشخانا قىلىپ چىقىش كېرەك. مىللىي تاماقلار بىلەن بىللە ياۋروپاچە تاماقلارمۇ تەييارلانسا بولغۇدەك. دەسمايىدىن غەم قىلمىسىلا قۇدرەتئاخۇن، قۇرۇلۇش، ئاشخانا خىراجىتى ئۈچۈن قانچىلىك پۇل لازىم بولسا مەن بانكىدىن قەرز ئېلىپ بېرەلەيمەن. قورقمىسىلا قۇدرەتئاخۇن، سىلى خوجايىن، مەن لاۋبەن! — دەپ مەيدىسىگە ئۇرغانىدى. مەن ئۇ چاغدا ئابلەتنىڭ ساقال سالپايغان قوۋۇز گۆشلىرىنى، يېقىندىن بېرى ھەر كۈنى ساقال

قىرىپ، گالىستۇك تاقاپ يۇرۇشنى ئۆگىنىۋالغان قۇدرەتئاخۇننىڭ خۇشاللىقتىن ھەجىيىپ ئوتقا چۈشكەن رېزىنكىدەك پۇرۇلگەن يۈزىنى خىرە - شىرە كۆرگەنىدىم.

ئوغلۇم، بۇ خىل چىرايلار قورقۇنچلۇق، بۇ خىل چىرايى بار ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلە!

ئوغلۇم مىركامىل، سەن ھېلىقى داشۆدە ئوقۇيدىغان ئابدە ئىسىملىك قىز بىلەن ئۇنىڭ ئاپىسىنى ئىزدەپ تاپ. جېنىم بالام، داداڭنىڭ بۇ ئاخىرقى تىلىكىگە سەل قارىما. نېمە، ئابدەمۇ پىراكتىكىغا كەتكەن دەمسىنا؟ نەگە كەتكەن؟ سەن ئۇنى تاپ، ئەرلىنىڭ ماشىنىسى بىلەن بېرىپ ئەكىلىڭلار، ئاپىسىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇنىڭغا دەڭلار!

... نېمە، نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ توپان سۈيى كەلدىمۇ؟ قېنى بۇ ئادەملەر؟ نېمىشقا مېنىڭ گەپلىرىم جاۋابسىز، كۆزلىرىم ياشلىق؟ ئادەملەر نېمىشقا بۇنچىلا ئاچ كۆز، رەھىمسىز بولۇپ كەتتىڭلار؟ سانىيخان، ئابدە، مىركامىل، مېنىڭ پۈشت - پاناھلىرىم سىلەر نەدە؟

بۇگۈن تەستە كۆزۈمنى ئاچتىم، چۈشۈمدە يەنە شۇ ئۆي ماجىراسى. مانا، ئوڭۇمدىمۇ شۇ ئىش. قۇدرەتئاخۇن ناخشا ئېيتماقتا، بۈۋىزۆرىخان قاقاقلاپ كۈلمەكتە، ئابلەت كېچاڭنىڭ ماشىنىسى سىگنال بەرمەكتە، ئۇلار بىرلىشىپ كاتتا ئاشخانا قۇرماقچى، بۇنىڭغا ئەرلىمۇ خۇش، ئۇلار مېنىڭ ئۆيۈمنى مەجبۇرلاپ ئالماقچى، مېنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ھېلىقى ۋاپاسىز چوڭ ئوغلۇم بىلەن پۈتۈشۈپتۇ. ياق، مەن تېخى ھايات. مەن بۇ يەرنىڭ خوجىسى، مەن شەھەر باشلىقىنى تاپىمەن - دە، ھېلىقى توپا ئىتتىرىش ماشىنىسى بىلەن ئۆيۈمنى تۈزلىۋېتىڭلار دەپ يالۋۇرىمەن. مەن ھەرگىز ئۆيۈمنى سىلەرگە شۇ پېتى تاشلاپ بەرمەيمەن ... دېرىزەم بارغانسېرى خىرەلەشمەكتە. مېنىڭ خىياللىرىمۇ، سۆزلىرىمۇ كاتاڭلىق يولدەك ئوڭغۇل - دوڭغۇل. ئۇنى ئاز دەپ، ماڭسام بېشىم

قايىدۇ، يەر ئايلىنىدۇ، خۇددى كېمىدە ئۆرە تۇرغاندەك ... كېتىپ بارامدىمەن ياكى ئاۋۇ ئېگىز بىنالار ماڭا قاراپ مېڭىپ كېلىۋاتامدۇ، ھېچ بىلەلمىدىم. مەن يىقىلىپ چۈشمىسەم بولاتتى، بالىلار مېنى يۆلىۋېلىكلار !

— قېنى مېنىڭ خىرە دېرىزەم؟ مىركامىل بالام، بۇ قەيەر؟

— دېرىزەڭ ئۆيۈڭدە، بۇ دوختۇرخانا.

— نېمە؟ مەن دوختۇرخانىغا كىرىپ قالدىمۇ، نېمە ئۈچۈن؟

— كۈزدە ئۆزۈڭچە ئۆيدىن چىقىپ دەلدەڭشىپ مېڭىپسەن. كوچىدا يىقىلىپسەن. سېنى قوشنىلار دوختۇرغا ئاپىرىپ قويۇپ ماڭا مەلۇم قىپتۇ. سەن پۈت ـ قولۇڭ باسماس بولۇپ، تىلدىن قېلىپ ئىككى ئاي ئاسما ئوكۇلدا ياتتىڭ. ئۇچ ـ تۆت كۈن بولدى، گەپمۇ قىلالايدىغان بولدۇڭ. دادا، ئاكام ـ ھەدەملەرمۇ ھەر كۈنى سېنى يوقلاپ تۇردى. كۈندۈزى مەن، كېچىسى سانىيخان ھەدەم نۆۋەتلىشىپ ساڭا قارىدۇق، ئابىدە سېنىڭ تامىقىڭ، ئۈسسۈلۇقۇڭنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتى.

مەن خۇشاللىقتىن كۈلگەن ئوخشايمەن، ئوغلۇم قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ خىيالچان كۆزلىرى ماڭا مېھىر بىلەن تىكىلىپ، ساقال ـ بۇرۇتى ئۆسكىلەڭ يۈزىدە خۇشاللىق كۆرۈندى.

— دوختۇردىن چىقساڭ، ئەمدى سېنى يالغۇز قويمايمەن، دادا.

— ئۆيمىزگە كۆچۈپ بارامسەن، بالام؟

— ياق، سېنى يېنىمغا ئەكىلىۋالىمەن. كىتابخانامنىڭ يېنىغا دۇكان ئاچتىم، دادا، مەن ئەمدى ئىشسىز نۆۋەتلىشىپ دۇكاندا سانىيخان ھەدەم بىلەن ئىككىمىز نۆۋەتلىشىپ ئولتۇرىمىز.

يۈرىكىم قارت قىلىپ قالدى، يىراقتا — ئۇنتۇلغان خىيالدەك نېرىدا قالغان ئىشلار يەنە يادىمغا كەلدى. مەن

بالامدىن كۆزۈمنى قاچۇرۇپ، تامغا ئۆرۈلۈپ يېتىۋالدىم.

ــ بالام، سانىيخاننى دۇكانغا ئولتۇرغۇزما، بىچاره باشقا ئىش قىلسۇن.

ــ قۇدره‌تئاخۇننىڭ تۆھمه‌تلىرى ئۇچۇن ئۇ ئايالنى يامانلاۋاتامسىنا؟ ياق، ئۇ ئايال يامان ئايال ئەمەس، قۇدره‌تئاخۇن ئەسكى.

ــ مەيلى، نېمه بولسا بولسۇن، سەن ئۇ ئايالنى دۇكىنىڭغا ئولتۇرغۇزما، بالام. هەر ئايدا يۈز كويدىن پۇل بېره‌يلى، لېكىن بىزدىن يىراقراق ئولتۇرسۇن!

نېمىله‌رنى دېگىنىمنى بىلمەيمەن. بالامۇ جىمىپ قالدى. ئۇ مېنى خاپا قىلماي دېگەن بولسا كېره‌ك.

بۇگۇن مېنى دوختۇردىن ئاچىقتى. مەن ئەمدى هاسا بىلەن ماڭالايمەن. بىراق، پەسلى قىش. يەر غىلتاڭ، كۇن سوغۇق بولغاچقا، بالامنىڭ كىچىككىنه هويلىسىدىن سىرتقا چىقالمايمەن. مەن بالامغا قاپاق ئاچمايمەن، گەپمۇ قىلمايمەن. نېمىشقا دېگەنده، ئۇ مېنى ئۆز ئۆيۇمگه هېلىقى دېرىزىسى كوچىغا قارايدىغان ئۆيۇمگه ئاپىرىپ قويۇشقا زادىلا ئۇنمايدۇ، بۇ ئۆيده تۇرۇشقا مەنمۇ زادىلا رازى ئەمەس. مەن كارىۋتىمنى، دېرىزەمنى، دېرىزە ئاستىدا قىلىنىدىغان گەپلەرنى سېغىنىمەن. بالامنىڭ كىتابقا ئامراق دوستلىرىنىڭ مەن چۇشەنمەيدىغان تالاش ـ تارتىشلىرى مېنى تويدۇرۇۋەتتى. يالغۇز هېلىقى ئابده ئىسىملىك چىرايلىق قىز كىرگەنده يۇرىكىم ئويناپ، چىرايىمنى خۇشاللىق ئىگىلەيدۇ. مانا، ئابده كىتابخانىغا كىرىپ، كۆك سوكنا پەلتوسىنى يەشتى، بېشىدىكى ئاق تىۋىتتىن توقۇلغان باشمىقىنى ئالدى. ئۇنىڭ زىلۋا بويى، يوغان، قاپقارا، خىيالچان كۆزلىرى، چىرايلىق لەۋلىرى كۇلۇمسىرىگەنده كۆرۈنىدىغان ئۇنچىده‌ك چىرايلىق چىشلىرى مېنى هاياجانلاندۇرىدۇ هەم ئازابلايدۇ. كۆزۈمنى يۇمدۇم: تۆگىلەر چۆكتۇرۇلگەن كەڭرى هويلىلىق كارۋان سارىيى، تاي ـ

تاي ماتا ـ سەرگەز، چەكمەن، تاغار ـ خۇرجۇن بېسىلغان لاپاسلار، قېرى ئاموت دەرىخى ئاستىدىكى كىچىككىنە ھۇجرا، گىلەم ئۇستىدىكى داستىخان. مەززىلىك چاي، يەل ـ يېمىش، مەن ئۇزۇنچاق تەكىيىلەرنى باغرىمغا بېسىپ يېنىچە ياتىمەن، مېنىڭ نىكاھلانغىنىمغا ئۇچ كۈن بولغان ئون بەش ياشلىق ئايالىم ماڭا تىكىلىپ، خىيال بىلەن قوللىرىمنى ئوينىتاپ ئولتۇرماقتا. ئۇ شۇنداق چىرايلىق، شۇنداق پاك، نازۇك ...

ـــ ئەسسالام ئىسراپىل بوۋا !

مەن چۆچۈپ قارىدىم. ئابدە كۈلۈپ ئالدىمدا تۇرۇپتۇ.

ـــ ئانىڭىز ھاشىخان تىنچلىقمۇ، قىزىم؟

ـــ رەھمەت سىلىگە، تىنچلىق. سالامەتلىكى دېگەندەك ياخشى ئەمەس.

ـــ شۇنداقمۇ؟ داۋالىنىۋاتامدۇ؟

ـــ قولىمىز قىسقا، ياخشى داۋالىتالمايۋاتىمىز.

ـــ قانداق كۈن ئېلىۋاتىسىلەر، بالام؟

ـــ ئاچام ئانچە ـ مۇنچە ئىش قىلىدۇ شۇ. مىركامىل ئاكام بىزگە جىق ياخشىلىق قىلدى. ئاچام ئۆيدىن قوغلىنىپ كوچىدا قالغاندا، ئەرلى دېگەن شوپۇر بىلەن ئاچامنى ئىزدەپ تېپىپ، ئۆزىنىڭ دۇكىنىدىن ئىش بەردى. ماڭا مەكتەپ تاماق بېرىدۇ.

مەن بۇ سۆھبەتنى قانداقمۇ باشقا ئاچىقالايمەن. مەن ئۇنتۇلغان ئىشلارنى قايتا كوچىلاپ، ئاجىز يۈرىكىمنىڭ يېڭى قاداق پەيدا قىلىشىنى خالىمايمەن ـ دە. مەن يالغاندىن ئىنجىقلاپ، كارىۋاتقا راسلانغان ئورۇنغا يانپاشلىدىم. ئابدە ماڭا بىر پىيالە چاي قۇيۇپ بەردى. مىركامىل ئۆيگە كىردى. مەن سىنچى كۆزلىرىم بىلەن بۇ قىز ـ يىگىتكە دىققەت قىلدىم. بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىسسىقچىلىق پەيدا بولۇپ قالغان بولسا، مەن خۇدا ئالدىدا گۇناھلىق بولىمەن. ھەممىدىنمۇ مۇشۇ بىر غەم ئازابلىق، ئۆينىڭ چېقىلماسلىقىمۇ

غەم، ھاشىخان بىلەن ئۇچرىشىشىمۇ غەم، لېكىن يامىنى، مۇنۇ ئوغلۇم بىلەن نەۋرەم ئوتتۇرىسىدىكى يېقىنچىلىق.

ئوغلۇمنىڭ بىر ئېغىز ئۆيى ماڭا بېرىلگەن، بالام مېنىڭ كۆڭلۈمنى دەپ كېچە ـ كۈندۈز ھېچنەگە چىقمايدۇ. خۇددى نارەسىدە ۋاقتىدىكىدەك ئايىغىمغا چىرمىشىپلا يۈرىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى غەملىك. بىزدەك كۆپىنى كۆرگەن، ياشلىقىدا شوخلۇقنى كۆپ قىلغان ئادەملەرنىڭ كۆزى ياشلارنىڭ يۇرىكىدىكى سىرنى ئوڭايلا كۆرۈۋالالايدۇ. بالام بىرىگە ئاشىق. ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ ياخشى گەپلىرىمۇ خۇشياقمايدۇ. مېنىڭ نۇرغۇن سوئاللىرىم جاۋابسىز ياكى خاتا جاۋابقا ئىگە بولىدۇ. مەن سورىدىم:

ـــ ئوغلۇم، ئۆينى ھۆكۈمەتكە ئەرزان ساتساقمۇ ساتايلى، لېكىن قۇدرەتئاخۇن، ھەسەن زاسۇيېپەزدەكلەرگە بېشىمىز بىلەن تەڭ ئالتۇن بەرسىمۇ ساتمايلى جۇمۇ؟

ـــ كۆچىمەن، كۆچىمەن دەۋېرەمسەن؟

ـــ ئەس ـ خىيالىڭ نەدە بالام؟

ـــ ھە، نېمە؟ باشقىدىن دېگىنە دادا ...

مەردانىلىك قىلايمۇ؟ ھاشىخاننى قايتىدىن ئەمرىمگە ئېلىپ، سانىيخاننى بىر مىراسخورۇم قىلىپ ئازابلىق كۈنلىرىمنى ئاخىرلاشتۇرايمۇ؟ مىركاملىچۇ؟ ئوغلۇم ئۆز جىيەن قىزىغا ئاشىق بولغانلىقىنى بىلىپ ئازابلانمامدۇ؟ بۇنى تەقدىردىن كۆرسىغۇ مەيلى، لېكىن مېنىڭ بالام تەقدىرنى ئادەملەر ئۆزگەرتەلەيدۇ دەيدىغانلاردىن. ئۇ دادىسىنىڭ ساختا، رەھىمسىزلىكىنى بىلمۇالىدۇ ـ دە، دادىسىدىن نەپرەتلىنىدۇ. ئۇنىڭچە بولغاندا، ئىنسان بىرمۇ ئىشنى يوشۇرماسلىقى لازىم. مەيلى ياخشى بولسۇن، مەيلى يامان بولسۇن، قىلغانلىكى ئىشنى ئاشكارىلىشى، ھېچ بولمىسا يېقىنلىرىدىن يوشۇرماسلىقى لازىم. ئوغلۇم قىشنىڭ ئۇزاق كېچىلىرى مېنىڭ تالاي ـ تالاي ھېكايىلىرىمنى ئاڭلىغان. مېنىڭ بىر كېچە، گۈر ئوغلى، تاھىر ـ

زۆهره، پەرهاد ـ شېرىن ... مەن ئېيتمىغان قايسى چۆچەك، قايسى ۋەقە قالدى؟ قايسى يېغىلىق، قايسى قاچ ـ قاچ، قايسى تۈت ـ تۈت، قايسى قىرغىن، مېنىڭ ھېكايىلىرىمگە كىرمىدى. يالغاننى شۇنچە سۆزلەپتىمەنۇ، راست بولغان ئىشنى دېمەپتىمەن. ئۇ چاغدا زامان شۇنداق ئىدى، نەگە بارساق، شۇ يەردە ئۆيلىنەتتۇق، مەنمۇ شۇنداق قىلغان، بالام، ئۇ ئاپاڭنىڭ ئىسمى ھاشىخان ئىدى. ئۇ ئاپاڭ بىر ھەدە ياكى بىر ئاكا تۇغقان بولسا، ئۇ ساڭا يات ئاپاڭمۇ، ھەدەڭ ياكى ئاكاڭمۇ تېخى ھاياتتۇر ... دەپلا قويغان بولسام بولماسمىدى ـ ھە، راست، ھاشىخانىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپ قالغان ئەمەسمىدىم ! مەيلى ئىسمىنى ئېيتمايلا، بىر ئاپاڭ ئۆتكەن دەپ قويغان بولساممۇ بولار ئىدى. ھەي ئىسسىت، بىز ئۇيغۇرلارنىڭ بالىلىرىغا ئۆيلىنىش ـ نىكاھ توغرۇلۇق گەپ قىلىشتىن ئۇيلىدىغىنىمىز ـ ھە؟ مانا شۇنىڭ زىيىنىنى ئەمدى، ئەمدى كۆرۈۋاتىمەن ...

قەبرىغاندا پۇشايمان، ئەندىشە، غەم ـ غۇسسە چىرمىۋالدى. مەن خۇددى ئۆمۈچۈك تورىغا چۈشۈپ قالغان چۈنەدەك غىڭشىيەن، ماڭا مانا ئەمدى يېقىنلىرىمۇ، كۆزۈمدەك ئاسرىغان جايىم، بالىلىرىمۇ، تېجەپ ـ يىغىپ بانكىغا قويغان شۇنچە جىق پۇلۇممۇ يارىمىم بېرەلمەيدۇ، مېنى بۇ ئۆمۈچۈك تورىدىن قۇتقۇزالمايدۇ. مېنىڭ بۇ ئازابلىق كۈنلىرىم تېزرەك ئاخىرلاشسا، مەن يېشەلمىگەن تۇگۈچلەر بالىلىرىمغا مىراس بولۇپ قالمىسا بولاتتى ... لېكىن مەن نېمە دەۋاتىمەن؟ مىركامىل بىلەن ئابدە نىكاھلىنىپ قالسىچۇ؟ مەن دوزاخقا كىرىمەن، ئازابنىڭ چوڭىنى باقىي دۇنيادا كۆرىمەن. ياق، نېمىلا بولمىسۇن، مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا سوغۇقچىلىق سالىمەن. سوغۇقچىلىق سالمىسام گۇناھكار بولىمەن. ھەممىنى ئاشكارىلىسامچۇ؟ بالامنىڭ، دوست ـ يارەنلىرىنىڭ نەپرىتىگە قالىمەن. كۆپچىلىك مېنى بىزنى بىر ئۆمۈر ئالداپتۇ، ھەممىلا

جايدا دۇرۇس گەپ قىلىدۇ دەپ يۇرسەك، ساختىپەزلىك چوڭى مۇشۇ ئىكەن ئەمەسمۇ دەپ ئەيىبلەيدۇ - دە، ئۆلگىنىمدە ئوغلۇم تۇپراق بېشىدا جامائەتتىن قائىدە بويىچە مەرھۇم پەدەر قانداق ئادەم ئىدى؟ دەپ سورىغاندا، ئىمام دۇدۇقلايدۇ، ھەق گەپ قىلىدىغان، ھالال ئىش قىلىدىغان، ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان مۇسۇلمان ئىدى، دېگەن جاۋابنى دۇدۇقلىماي بېرىدىغان ئىمامنىڭ يادىغا ئەنە شۇ چاغدا مېنىڭ بىر ئاجىزەنى ئۇچ كۈن خوتۇن قىلىپ تاشلىۋەتكىنىم، ئۇنىڭ بىر قىزنى قېقىلىپ - سوقۇلۇپ، خورلىنىپ يۇرۇپ چوڭ قىلغىنى، ئۇنى ئاز دەپ قىزىم سانىيخانىڭ ھازىرمۇ قۇدرەتئاخۇندەكلەرنىڭ تايىقى، ئابلەتتەكلەرنىڭ زىيانكەشلىكى بىلەن ئەسكى لاتىدەك كوچىغا تاشلانغانلىقى، ئاتىسىز بىر تال قىزى ئۇچۇنلا كۆڭلى تارتمىسىمۇ ئەرگە تېگىپ، ئازابلىق بولسىمۇ كىشىلەرگە تەلمۇرۇپ يۇرۇۋاتقانلىقى ... بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقاندا، مېنىڭ كاساپىتىم بىلەن ھاشىخان، سانىيخان، ئابدەلەرنىڭ ئازابقا قالغانلىقى كېلىدۇ - دە، ئەنە شۇ چاغدا ئۇ دۇدۇقلاپ، داداڭ ، داداڭ ... بەلەن ئادەم ئىدى ! دېگەن گەپنى ئارانلا دېيەلەيدۇ.

تىرىكمىدە جامائەتنىڭ ماختىشىغا ئېرىشىپ كەلگەن ئادەم ئۆلگىنىمدە يامان دېگەن نامغا قالسام قانداق بولىدۇ؟ «مەدەنىيەت ئىنقىلابى»دا قېرىلارنىڭ ساقىلىنى ئۆچكە جاۋاغدىغاندەك قىرغىلى تۇرغاندا، مەن قىزىل قوغدىغۇچىلارنى ئۆمرۇمدە تۇنجى ھۆكۈمەت كۆردۈم، ئەمما لېكىن سىلەردەك مەلئۇنلارنى كۆرمەپتىمەن ! دەپ تىللىغانلىقىم ئۇچۇن جىق تاياق يېدىم، لېكىن تولىمۇ جىق ماختالدىم. نى - نى ئۇزۇندىلەرنى، شوئارلارنى ئۇنتۇپ كېتىشكەن جامائەت مېنىڭ ئاشۇ تىلىمنى تېخىچە ئۇنتۇمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە سېخىيلىقىمچۇ؟ ھەسەن زاسۇيېەز مەسچىتكە يۇز تەڭگىلىك پالاس ئېلىپ ماختىنىۋىدى، مەن ئەتىسىلا ئۇچ يۇز كويلۇق گىلەمدىن ئىككىنى ئېلىپ

جاينامان قىلىپ بەردىم. تۇداخۇن ھاجىم شۇنچە چوڭ سودىگەر تۇرۇپمۇ مائارىپقا ئاران ئۇچ يۈز كوي يارىدەم قىلالىدى. مەن مانا ئەمىسە دەپ بىر تۇمەن يارىدەم قىلدىم ... بۇنداق ئىشلىرىم چاچتىنمۇ تولا. مەن ھايات چېغىمدا مەردلىك، تۇغرلىق، قەيسەرلىك بىلەن تونۇلغان تۇرسام، ئۆلگىنىمدە يامان نام بىلەن كۆمۈلمەمدىمەن؟

ماڭا بۇ دۇنيادا ئۇ دۇنيامۇ قارا. قېرىغىنىمدا نەدىن كەلگەن غەم ـ غۇسسە بۇ؟ مەنمۇ ھەسەن زاسۇيىپەزدەك باشقىلارنىڭ سۆزىنىلا تەكرارلاشنى نېمىشقا ئۆگىنىۋالمىغاندىمەن. ئەقىلسىز، ۋىجدانسىزنىڭ غېمى ئاز بولمىدىغان ئوخشايدۇ. ئۆكۈزنى سويغىلى ماڭساڭمۇ، بوغۇزغا ئېلىپ ماڭسامۇ پۇشۇلداپ مېڭىۋەرگەنگە ئوخشاش، مەنمۇ يېتىلەككە ئۆگەنگەن بولسام، بەلكى غەمسىز، يۈرىكىم پۈتۈن بولارمىدىكىن؟ ئەمما لېكىن بۇنداق ئادەم بولغىنىمدىن ھايۋان بولۇپ قالغىنىم ياخشى ـ دە. ئادەم دۇنياغا ئەقلى بىلەن يارىلىدۇ، بەدەن ھايۋانىنىڭ ئەقىل ئادەمنىڭ. بەدەن بىر ھارۋا، ئەقىل ئات. ئەقىل بەدەننى سۆرەپ ماڭىدۇ، مەن ئەمدى يولسىز، نىشانسىز كېتىۋاتقان بىر ئات قوشۇلغان ھارۋا. ئات يول ئىزدىمەكتە، كاتاڭلاردىن ئاۋايلاپ ئۆتمەكتە. لېكىن، نەگە كېتىمىز بارغىنىنى بىلمەيدۇ ...

بالامنىڭ بۇ تار ھويلىسىدىكى ھايات جېنىمغا پاتتى. كەچكىچە ئۇنئالغۇدىن ناخشا ئاڭلايمەن. ياشلىقىمدا ناخشىغا ئامراق ئىدىم، مانا ئەمدى ناخشىمۇ قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىدۇ. كەچتە تېلېۋىزور، ئاجايىپ ۋەقەلەردىنمۇ زېرىكتىم، ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن بولۇۋاتقان مۇشتلىشىش، ئۆلۈم مېنى بىزار قىلدى. بۇ زامانىنىڭ بالىلىرى مۇشۇ خىل نەرسىلەرگە قىزىقىدىكەن. بالامنىڭ دوستلىرى ئۆيگە تېلېۋىزىيە، ئاچچىق تاماكا ئىسى بىلەن ئۆينى تولدۇرۇشۇپ، قىرغىن، قان تۆكۈشتىن لەززەت ئېلىشىدۇ. مەن بەزىدە مۇشۇ

www.uyghurkitap.com

لەززەت ئالغۇچىلاردىنمۇ يىرگىنىمەن. شۇ چاغدا مېنىڭ يادىمغا ياش ۋاقتىمدىكى دوستلىرىم كېلىدۇ. بىزمۇ چەككەن، ئىچكەن، لېكىن ئۆلۈم ۋە مۇشتلىشىشتىن لەززەت ئالمىغان، مالخايلىرىمىزنى قىرلاپ، بېلىمىزنى كۆك پوتىمىزدا چىڭ باغلاپ، ئۆتۈكلىرىمىزنىڭ قونچىنى تىرسىسىدە قىلىپ تىك كىيىپ، ئىككى ئات قوشۇلغان هارۋىمىزدا تاماكىمىزنى قىڭغىر چىشلەپ ئولتۇرۇۋالساق، كۆزىمىزگە چەكسىز دالا، سۇزۇك ئاسمان، يىراقلاردىكى قارلىق چوققىلاردىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى، ئۇلار بىر - بىرىگە خىرىس قىلمايتتى، قان تۆكمەيتتى، دائىملا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قارايتتى. بىز ئاشۇنداق تىنچ، خاتىرجەم هارۋا هەيدەپ، مەشرەپ، ئوغلاق ئويناپ، ئاشنا تۇتۇپ، يىگىت چاغلىرىمىزنى ئۆتكۈزگەن. مانا شۇڭلاشقا بىز ماجىرا بىلەن قانغا ئۆچ. كىنولاردىكى مۇشتلىشىشنى كۆرسەم بەدەن - بەدەنلىرىم ئاغرىيدۇ. ئۇرۇۋاتقانلار قۇدرەتئاخۇن، تاياق يەۋاتقانلار سانىيخان بولۇپ تۇيۇلىدۇ - دە، كۆزۈمنى يۇمۇۋالىمەن ياكى سىرتقا چىقىپ كېتىمەن.

— قالتىس كىنوكەن دادا، نېمىشقا كۆرمەيسەن؟

— قانداقسىگە؟

— كۆرمىدىڭمۇ، ياخشىلار يامانلارنىڭ تانابىنى تارتىۋەتتى.

— ئاخىرىدا ياخشىلارنىڭمۇ ئۆلگەندۇ؟

— ئۆلگەن بىلەن ئۇلارنىڭ روهى ئۆلمەيدۇ - دە.

— سەن روهقا ئىشىنەمسەن، مىركامىل؟

— ئىككىمىزنىڭ روھ توغرىسىدىكى چۈشەنچىمىز ئوخشىمايدۇ - دە.

— مەيلى سېنىڭچە بولسۇن، روھ ئىنسانىنىڭ پەزىلىتىدىن قالمىغان خاتىرە دېدىڭما؟

— هەئە، شۇنداقراق.

— ماقۇل دەيلى، ئۇ خاتىرە هەممىلا ئادەمدىن قالمۇغۇ

بالام. مۇھەممەت پەيغەمبەردىنمۇ، ھەزرىتى ئىلى، سادىر پالۋان، ئەخمەت ئەپەندىمدەك ياخشىلاردىنمۇ، ئەبۇجەبىل، بەنى ئىسرائىل، پىروتون، چىڭگىزخان، گىتلېر، جياڭ جېيشىدەك يامانلاردىنمۇ خاتىرە قالمدۇ - دە، ياخشىلارنىمۇ، يامانلارنمۇ يادلايدىغانلار بولمدۇ. مىسالى، مەن ئۆلسەم سەن مېنى يادلايسەن، ئەمما ئابلەت، قۇدرەتئاخۇنلار يادلىمايدۇغۇ ...

— گېپىڭ خېلى توغرا، دادا، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئىككى تەرىپى بولمدۇ، خۇددى يوپۇرماقتەك يالتىراق تەرىپىمۇ، خىرە تەرىپىمۇ بولمدۇ. يالتىراق تەرىپىدىن زوقلىنىدىغانلارمۇ، خىرە تەرىپىدىن زوقلىنىدىغانلارمۇ بولمدۇ. مەسىلەن ئالايلى، بىز ئابلەت كېچاڭنى يامان دەيمىز، لېكىن ئۇنىڭ بىزگە سەت كۆرۈنىدىغان تەرەپلىرىنى ماختايدىغان، ئۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىدىغان ئادەملەرمۇ خېلى بار، دادا.

— ھەممىلا ئادەمنىڭ يورۇق تەرىپى، خىرە تەرىپى بولمدۇ دېگىنە. ھا - ھا - ھا ... ئادەم پىكۇس گۈلىنىڭ يوپۇرمىقىغا ئوخشايدىكەن - دە؟ ئۇنداق بولسا ئايماي ئېيتىپ باقە، مېنىڭ خىرە تەرىپىم قانداقراق، بالام؟

مىركامىل مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، يۇمشاق، چىرايلىق بۇرۇتلىرىنى نازۇك قوللىرى بىلەن سىيپاپ قويدى:

— قاراپ باقماپتىمەن، دادا!

— سەن قارىمىغان بولساڭ، قاراپ باققانلار باردۇر، ئۇلاردىن ئاڭلىغانلىرىڭنى بولسىمۇ دەپ باقە؟

— ئاڭلىمىدىم، دادا، كۆرگۈمۇ، ئاڭلىغۇممۇ كەلمەيدۇ، دادا.

— بۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈپ قالساڭ، ئاڭلاپ قالساڭچۇ؟

— كۆرسەم كۆرگۈچى، ئاڭلىسام ئاڭلىغۇچى بولۇپ قالىمەن شۇ.

— نەپرەتلەنمەمسەن، بالام؟

— سېنىڭ يالتىراق تەرىپىڭنى يۈزۈمگە يېقىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تۇرۇۋالىمەن. شۇ چاغدا خىرە تەرىپىڭ مېنى ئازابلىمايدۇ.

ـــ مەن ساڭا زىيان سالسامچۇ؟

ـــ ئۆيىنى چېقىۋېتىمەن، مىراس قالدۇرمايمەن دەمسىنا؟

ـــ ياق، بالام، ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ زىيان سالسام، سېنىڭ بەختىڭگە ئولتۇرسامچۇ؟

بالام ئانىسىغا تارتقان چىرايلىق، قاپقارا، دۆگىلەك كۆزلىرى بىلەن ماڭا ئەجەبلىنىپ قارىدى:

ـــ نېمە دەيدىغانسەن، دادا، ئىبراھىم پەيغەمبەر ئوغلى ئىسمائىلنى قۇربانلىق قىلماقچى بولغاندا، ئىسمائىل قانچىلىك خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بىلدۈرگەن بولسا، مەنمۇ سەن ئۈچۈن ھەممىدىن كېچەلەيمەن، دادا!

باركاللا، ئوغلۇمنىڭ مەردانىلىكىگە ئاپىرىن. لېكىن، مەقسىتىمنى بالامغا يەنىلا ئېيتالمىدىم. ئېيتالمىغان بىلەن بالامنى چۈشىنىۋالدىم. بالام مەندىن ئەقىللىق ئوخشايدۇ. بىرمۇ دېمەتلىكىم قالمىدى، بىرمۇ سىرداشقۇدەك ئادىمىم قالمىدى، ئۆلگىنى، ئۆلدى. كۆچۈپ كەتكىنى، كۆچۈپ كەتتى، مەن تىكەندەك يالغۇز قالدىم، دەپ مەيۈسلىنىپ يۈرەتتىم، مانا ئەمدى ئۈمىدلىك، تىمەنمەن، بالام بىلەن سىردىشالايمەن.

كونا مەھەللىمىزگە قانداق كېلىپ قالغىنىمنى بىلمەيمەن. ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ يىراقتىكى بىر دوستۇمنىڭكىگە مېڭىۋىدىم. بۇ ئاپتوبۇسنىڭ بىزنىڭ مەھەللىدىن ئۆتۈشىنى نەدىن بىلەي، قارىياغاچلىرىم كۆزۈمگە كۆرۈنۈۋىدى، ئۆزۈمنى تۇتالماي، شوپۇر قىزغا: توختات، توختات! دەپ ۋارقىراپتىمەن. قىز كۈلۈپ قويۇپ، ئۆيۈمنىڭ يېنىدىكى ئۈستى چېدىرچىلانغان بېكەتتە توختىدى، مەن دېرىزىلىرىمگە قارىدىم، قاپقىلار ھىم ئېتىكلىك، دېرىزە ئالدىدىكى قارىياغاچنىڭ ئەتراپى ماشىنا، ۋېلىسىپىتلەر بىلەن تولغان. مېنىڭ دەرۋازامنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى بوشلۇق ھازىر يوق، بۇنداق قىش پەسلىدە ئۇ يەرگە ھەر يىلى قار دۆۋىلىنەتتى. ھازىر بولسا ئۇ يەردە تاملىرى

چاقچۇقلۇق، بىر قەۋەتلىك چىرايلىق بىنا تۇرماقتا. مەندىن سوراقسىز ئۆيۈمنىڭ تاملىرى چېقىلغان. قۇدرەتئاخۇن ئولتۇرغان ئىككى ئېغىز ئۆيمۇ يېڭىلانغان، ئۆينىڭ خوجايىنى بولغان ئىسراپىل هارۇنكەش مانا ئۆز قورۇسىنى تونۇيالماي هاڭۇڭقىپ تۇرۇپتۇ. قۇلاقچا ئىسسىق كەلدىمۇ ياكى ئەلەممۇ، پېشانەمدىن تەر چىقتى. يېڭى بىنانىڭ پېشانىسىگە قىزىل سىردا «ئەلى قۇدرەت رېستورانى» دېگەن خەت يېزىلغان، مەن غەزەپتىن جالاقلاپ تىترىدىم، رېستورانىنىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكىنى غەزەپ بىلەن ئاچتىم ـ دە، ئاشخانىغا دەلدەڭشىپ كىرىپ، هور بىلەن تولغان چوڭ زالغا قارىدىم، بىرىنچى بولۇپ ئۇدۇلدىكى ئەينەك تامدىن ئوشۇققا چۈشىدىغان قارا پەلتو ئىچىدە بوينىغا شارپا ئورىغان، پەلەيلىك قولى بىلەن هاسسىسىغا تايانغان، ساقاللىرى شالاڭ، ئاپپاق، هۇرپەك قاشلىرى قىزارغان كۆزلىرىنى يېپىپ تۇرغان بىر بوۋاينى كۆردۈم. ئۇنىڭ مۇكچەيگەن قەددى، تىترەپ تۇرغان ساقاللىرى، قويۇق، ئاپپاق قاشلار ئاستىدىكى غەزەپلىك كۆزلىرى ئىتقا خىرىس قىلىپ تۇرغان مۇشۇككە ئوخشايتتى. بۇ مۇشۇك ـــ ئاشۇ كۇرۇمسىز بوۋاي مەن. مۇشۇ ئەپتىم بىلەن مۇنۇ چوڭ قورۇ ـ جاي، مۇنۇ ئاشخانىنىڭ ئورنى مېنىڭ ئىدى دەپ ۋارقىرىسام ماڭا كىممۇ ئىشىنەتتى.

ـــ نېمە يېيلا، بوۋا؟ ـــ بىر چىرايلىق چوكان ئالدىمغا كېلىپ كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى.

ـــ قۇدرەت كاززاپنى!

ـــ نېمە، بىزدە ئۇنداق تاماق يوق، چوڭ دادا، ـــ چوكان قاقاقلاپ كۈلدى.

ـــ ئۇنداق تاماق بولمىسا ئادەم باردۇ؟ چاقىرىڭلار ئۇ ئىنسابسىزنى!

ـــ چېچىلمىسىلا، ئىسراپىلكا.

ماڭا تونۇش، يېقىملىق ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن سانىيخانىنى

كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. ئۇنىڭ چىرايى سولغۇن، كۆز قۇيرۇقى، زىنىخلىرىدا چوڭقۇر قورۇقلار پەيدا قىلىپ كۈلۈمسىرىدى، ئۇنىڭ ئۇنچىدەك چىشلىرى يالتىرىدى، نۇرلۇق كۆزلىرىدە شەپقەت ياندى.

— قىزىم سانىيخان، سىز بۇ يەردە؟

— ئولتۇرسىلا، ئولتۇرسىلا ئىسراپىلكا، — دېدى ئۇ كىرلەشكەن پەرتۇقىغا قوللىرىنى سۈرتۈپ، — يەنە مۇشۇ يەردە يۇندىپۈرۈشلۇق قىلىپ يۈرۈپتىمەن. قانداق قىلىمەن، مىركاملجان مېنى ئىشتىن بوشاتتى. ئوبدان رازى قىلدى. غالىبجان مېنى مۇشۇ ئاشخانىغا قاچا يۇيۇشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. ئاچام — سىلىگە پارىخىنى قىلىپ بەرگەن ئانام هاشىخان ئېغىر ئاغرىق، هازىر بالىنىستىتا ياتىدۇ، بالىنىستقا ياتقۇزۇش ئۈچۈن ئالتە يۈز كوي نەق پۇل لازىم بولۇۋېدى، هېچىنەدىن ئامال قىلالمىدۇق، غالىبجان قۇدرەتئاخۇنغا دەپتىكەن، مېنى ئېيىغا يۈز كويچەن بىلەن قاچا يۇيۇشقا ئالدى. قانداق قىلىمەن، ئانام ئۈچۈن خورلىنىۋاتىمەن. بولمىسا ئۇنىڭ بوسۇغىسىغا دەسسەيتتىممۇ؟

... يەر ئايلانماقتا، بەدىنىم كۆيۈشمەكتە، تىلىم ئاغزىمغا پاتمايۋاتىدۇ ... كۆزۈمنى ئاچسام ئۆز ئۆيۈمدە يېتىپتىمەن. قەدىناس كارىۋات، قەدىناس دېرىزەم ماڭا هەمراه، ئۆيگە ئوت يېقىپ ئىسسىتىپ، مېنى ماموق ياستۇقلارغا يۆلەپ ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. مىركامىل بالام قوللىرىمنى سىلاپ تۇرۇپ سۆزلىمەكتە:

— گەپمۇ قىلماي ئۆيدىن چىقىپ كېتىپسىنا، دادا. ماڭا دېسەڭ ئەكىلىپ قوياتتىم. بىلىمەن، سەن مەهەللەڭگە، ئۆيۈڭگە، كارىۋىتىڭغا چىدىمايسەن. لېكىن، قۇدرەتئاخۇنغا بىكارلا خاپا بوپسەن، ئىككى ئېغىز ئۆينى ئاكام ئۇلارغا سېتىپتۇ، دادا. سەن بالىنىستتا چاغدا ساتقانىكەن، مەن سەندىن بىسوراق ساتقانلىقى، ماڭا قارىمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى

تللىدىم. بىز خېلى ماجىرالاشتۇق، قانداق قىلىمىز، رەھىمسىز بولسىمۇ سېنىڭ بالاڭ، مېنىڭ ئاكام ئىكەن. سېنى خاپا بولمىسۇن دەپ بۇ ئىشنى يوشۇرغانىدۇق. مانا ئەمدى دېگەندەكلا خاپىلىق تارتىپ يىقىلىپ چۈشۈپسەن، سانىيخان ھەدەم سېنى ئۆيگە ئەكىرىپتۇ. ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى يانچۇقۇڭدىن ئاپتۇ، ماڭا خەۋەر قىلغانمۇ سانىيخان ھەدەم!

كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياشلار قۇيۇلدى، يۈرىكىمدە ئوت ياندى، ماغدۇرسىز - ئاجىز تېنىم بىر ئىللىق ئېقىم بىلەن قىزىدى — مېنىڭ دوختۇرخانىدا ياتقان ھاشىخاننى كۆرگۈم، ئايىغىغا يىقىلىپ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىغۇم كەلدى. ھاشىخان، مېنى ئۇنتۇمىغان بولساڭ سېنى تاشلاپ كەتكەن ھېلىقى سودىگەر ئىسراپىل بايۇەچچە مەن شۇ. سانىيخاننىڭ ئۆز دۇشمىنى ئايىغىدا چەيلىنىشىكە سەۋەبچى بولغان ۋاپاسىز مانا مەن شۇ!

ھەممىلا ئادەمنى تىللىغۇم، ئۇرغۇم كېلىدۇ. لېكىن، مەندە نە ۋارقىرىغۇدەك، نە ماڭغۇدەك مادار يوق. يەنە شۇ كارىۋىتىمدا ياتقىنىم ياتقان. ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرى دېرىزەمگە چېكىلگەن قىروۋ گۈللىرىنى يورۇتىدۇ. گۈللەر ئاجايىپ چىرايلىق. مەن بىرىنچى قېتىم ئايروپىلان بىلەن خوتەندىن ئۈرۈمچىگە كەلگەندە خانتەڭرىنى — تەڭرىتاغنى ئون مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتىن كۆرگەن. خۇدايىم ئۆز قولى بىلەن بىزنىڭ يېرىمىزگە قار - مۇزدىن ئاجايىپ نەقىش ياسىغانىكەن، دېرىزىدىكى قىروۋ گۈللىرى مانا شۇ ئايروپىلاندىن كۆرۈنگەن سۈرەتكە ئوخشايدۇ. لېكىن، دېرىزىدىكى گۈللەر ئۆينىڭ تەپتى بىلەن ئېرىپ سۇغا ئايلاندى. مەن دېرىزەمنى يېڭىم بىلەن سۈرتۈپ، ھور بىلەن خىرەلەشكەن ئەينەكتىن سىرتقا قارىدىم. بىرىنچى كۆرگىنىم قۇدرەتئاخۇن بولدى. ئۇ تۇماچە بۇرۇت قويغان، بېشىغا كۇل رەڭ پاپاخ، ئۇچىسىغا كۇل رەڭ كۆرپىدىن ياقا قىلىنغان كۇل رەڭ پەلتو

كىيگەن، قوللىرىنى يانچۇقىغا سېلىپ مېڭىپ يېرىمىنى دەسسەپ، مېڭىپ ئىشىكىم ئالدىدا غادىيىپ تۇرۇپتۇ، مانا ئۇنىڭ ئايالى ــ گىرىم بىلەن تېخىمۇ سەتلىشىپ كەتكەن، چىشلىرىنىڭ ھەممىسىگىلا ئالتۇن قاپلىتىلغان سېرىق ئايال. ئۇنىڭ پەلىيى بىلەن شارپىسىنى ئاچقىپ ناياقلاپ تۇرۇپ شارپىنى ئېرىنىڭ بويىنىغا يۆگىدى. بۇۋىزۇرخان قوڭۇر توقۇلما پەلتو، پوكۇاي ياغلىق بىلەن قۇدرەتئاخۇننىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. مەن ئۇنىڭ غارىڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم:

ــ قۇدرەتئاخۇن، بۇ قورۇنى چاقتۇرمايمىز. ھەممە ۋەجمىز كەتسىمۇ ئىگەكىم!

مانا ھەسەنئاخۇنمۇ ئايالىنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى. ئۇ كۆك تېشى مايلىشىپ قارىغا ئايلانغان توقۇلما ياقىلىق پاختىلىق چاپان، ئىككى تىزىغا يېشىل ياماق چۈشكەن مايلاشقان چىبەرقوت گەلەپى، ئايىغىغا ئاق پىيما كىيگەن، بېشىدىكى پۈرلىشىپ كەتكەن كونا تېرە تاشلىق قۇلاقچىسىنىڭ ئىككى سالپىڭى ئاپشارىكىنىڭ قۇلىقىدەك دىڭگايغان، يۈز ـ كۆزى كۈيە پېتى قول قوۋۇشتۇرۇپ، سەل دۇمچىيىپ تۇرۇپ بۇۋىزۇرخاننىڭ گېپىنى تەكرارلىماقتا:

ــ ھەممە ۋەجمىز كەتسىمۇ ئىگەكىم!

نەدىندۇر كىچىك ماشىنا پەيدا بولدى. ماشىنىدىن ئەرلىنىڭ مۇلايىم بېشى چىقتى. ئۇ قۇدرەتئاخۇنغا قاراپ كۇلۇمسىرىدى.

ــ ئا كېجاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلى!

قۇدرەتنىڭ گېپىنى ئاڭلىغۇم كەلمىدى. ئۆيگە بىر چەينەك چاي كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلگەن سانىيخانغا بۇرۇلدۇم:

ــ كېلىنىڭ قىزىم، سانىيخان، ئولتۇرۇڭ، ئاپىڭىز قانداقراق؟

سانىيخان ئۇيقۇسىز، ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا قارىدى ـ دە، يەرگە قاراپ:

— كۈندىن - كۈنگە ئېغىرلىشىۋاتىدۇ. ئاسما ئوكۇلدا، ئابىدەمۇ دەرسلىرىدىن جىق قالدى، كېچىسى مەن، كۈندۈزى قىزىم قاراۋاتىدۇ.

— بىچارىلەر، — دېدىم ئىختىيارسىز تەتۈرەپ تۇرغان بەدىنىمنى تەستە قىمىرلىتىپ، — پۇلدىن قىينالساڭلار بىز بار، سانىيخان قىزىم، قانچە پۇل كەتسىمۇ ھەممىگە مەن تەييار!

— رەھمەت سىلىگە ئىسراپىلكا، — دېدى سانىيخان مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆز ياشلىرىنى بېشىدىكى گەرىس ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈپ، ئاپام، ئاپام سىلىنى سورىدى.

— نېمە؟ مېنى بىلەمدۇ ئاپىكىز، بالام؟

— ھەئە، مەن دائىم سىلىنىڭ گەپلىرىنى قىلىپ بېرىمەن، سىلىنى كۆرمىگەن بىلەن ئوبدان بىلىمدۇ، ئىسراپىلكا.

كۆڭلۈم بىئارام، ۋەسۋەسىلىك، قوللىرىم تىترىمەكتە، ئىككى قېتىم چېيىمنى تۆكۈۋالدىم. ۋارقىرىۋېتىشتىن، سانىيخاننى باغرىمغا بېسىپ ھۆڭرەپ يىغلىۋېتىشتىن ئۆزۈمنى ئاران تۇتۇپ تۇرىمەن.

— سانىيخان، ھاي سانىيخان، دەيمەن.

بۇ قۇدرەتنىڭ ئايالى.

— ھاي يۇندىخور، ھاي شاپاقچى!

مانا بۇ بۇۋىنۆرىخاننىڭ ئاۋازى.

سانىيخان ھودۇقۇپ ئورنىدىن تۇرۇۋېدى، مەن ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ بېسىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدۇم. دېرىزىمنى يوغان ئېچىۋېتىپ، ئۆزۈم بىلىدىغان ئەڭ يامان تىل بىلەن ۋارقىرىدىم:

— ھازا زۇللار، قىزىل ئىشتانلار، رەسۋالار، ھەممىڭلار يوقىلىڭلار!

— نېمە، بىز مالاينى تىللاۋاتىمىز، سىلىگە نېمە دەز كەتتى؟

بۇنىڭ ئۇرۇنلۇق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە قارىدى.

ـــ ئۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئىدى، ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى ئۆزۈم ئالدىم،

ئەسلىدىم: سانىيخان ئاھانەت ئاڭلاپ چىقىپ كەتكەن كۈنى مەن ئۇنى قىزىم، خوجايىنسەن، دەپ ۋارقىرىغان ئەمەسمىدىم. ۋارقىراپلا يىقىلغان ئوخشايمەن ـ دە. ئۇنىڭ ئانىسى قانداق بولدىكىن؟

ـــ يەنە دوختۇردا ياتتىمۇ، بالام؟

ـــ ياتقاندىمۇ تازا ئىغىر ياتتىڭ، دادا. ئۆرە بولالمايدىغان بولدى دەپ ئاخىرەتلىكىڭنى تەق قىلىپ تۇردۇق. ئاكام، ھەدىلەر كېلىپ سەن بىلەن خوشلاشتى. سەن كۆزۈڭنى ئاچماي ياتساڭمۇ سەندىن رازىلىق ئالدى. ئاكام مەن بىلەن بانكىدىكى پۇلنىڭ چېكىنى بەرگىن دەپ سوقۇشتى، ئۇستۇمدىن شەھەرلىك سوتقا ئەرز بەردى.

مەن دېرىزىگە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالدىم. بالام مېنى چۈمكەپ قويۇپ ماڭا تەسەللى بەردى.

ـــ كېرەك يوق، دادا، ئۇ دەۋامۇ ئۆتۈپ كەتتى. سەن ياخشى بولۇشقا باشلىۋىدىڭ، دەۋاگەرمۇ بوشاپ كەتتى.

ـــ ھە، سانىيخانچۇ، بالام؟

ـــ سانىيخان ھەدەم، ـــ دېدى مىركامىل دۇدۇقلاپ، ـــ ھازىر مېنىڭ ئۆيۈمدە، دۇكانىنىمۇ، ئۆيۈمنىمۇ ئۇلارغا بېرىپ، مەن بۇ يەرگە كۆچۈپ كەلدىم، دادا.

ـــ بەرگىنىڭ نېمىسى، قانداقسىگە شۇنداق قىلدىڭ؟

ـــ بىلگۈڭ كېلەمدۇ، دادا، ـــ دېدى ئوغلۇم خېلى جىملىقتىن كېيىن، ـــ ھاشىخان ئاپام ھەممىنى ئېيتتى ...

ـــ نېمىنى؟

ـــ سەن يوشۇرغاننى ...

ھاياجان، خۇشاللىق، ھىجىللىق مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ياخشى بوپتۇ، كۆڭلۈمدىكىدەك بوپتۇ، مەن كۆز ياشلىرىمنى يوشۇرۇپ تۇرۇپ بالامدىن سورىدىم:

ـــ ھاشىخان ئاپام دېدىڭما، بالام، شۇنداق، ئۇنى ئاپا دېسەڭ بولىدۇ ...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— لېكىن، مەن يەنە ئاپىسىز ...

— نېمە، ئۇ ئۆرە بولالمىدىمۇ؟

مەن ئىختىيارسىز ياتقان يېرىمدىن ئۆرە بولدۇم. ئەمدى ھېچنېمىنى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىدى. مەن ماغدۇرسىز قوللىرىم بىلەن بالامنىڭ بېشىنى سىلىدىم.

— سېنى ئاياپ، بۇ ئىشنى يوشۇرغانىدىم، بالام. سانىيخان سېنىڭ ھەدەڭ، سەن ئابدەنىڭ تاغىسى ئىدىڭ. بۇنى كېچىكىپ بىلدىم. قۇدرەتئاخۇن ئەسكى ئادەم، لېكىن ئۇ ھويلامغا قوشنا بولۇپ كەلمىگەن بولسا، مەن پۇشتۇمدىن بولغان قېرىنى بەلەلمىگەن بولاتتىم. سانىيخانمۇ، ئابدەمۇ رەھمىتى ھاشخاننىڭ ئىزىدىن ماڭغان، خورلۇق، ئازاب بىلەن قېقىلىپ - سوقۇلۇپ ئۆتكەن بولاتتى. بۇ دۇنيادا خۇدايىم پاناھسىزلىقتىن ساقلىسۇن. ھەممىلا ئادەم ئۆزىگە باشپاناھ ئىزدەيدىكەن. باشپاناھى قانچە كۈچلۈك بولسا، ئۇنىڭ گېپى چوڭ، يولى كەڭ، ئىشى ئوڭۇشلۇق بولىدىكەن. تېرەكسىز، پاناھسىزلارنى دائىم نەس باسىدىكەن، بالام. قۇدرەتئاخۇن نېمىشقا بىسمىللانىڭ ئورنىغا ئا كېجاڭ، تۇ جۇيجاڭ، ما جىڭلى دېگەنلەرنى ئىشلىتىدۇ؟ ئابلەت كېجاڭ نېمىشقا قىلىمەن دېگىنىنى قىلالايدۇ؟ سەن بىلىسەن، بالام، ئۇلارنىڭ ئارقا تېرىكى كۈچلۈك ... شۇنداق قىلىپ، ھاشىخان بىچارە مەنچىلىك بىر نېمجانىمۇ ئارقا تېرەك قىلالماي دۇنيادىن ئۆتتى دېگىنە؟ مەن ئۇنىڭ دىدارىنى كۆرەلمىدىم، بالام، سەن كۆرگەنسەن - ھە؟ ياش ۋاقتىدا ئابدەگە ئوخشايتتى. ئىسىت، ئىسىت!

— سەن ئۇنى كۆرەلمىگەن بىلەن، ئۇ سېنى كۆردى. ئۆز قولى بىلەن سېنىڭ ئۇنىڭغا قالدۇرۇپ قويغان دوپپاڭنى بېشىڭغا كىيدۇرۇپ قويدى.

مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي بۇقۇلداپ يىغلىدىم، دوپپامنى ئېلىپ قېنىپ - قېنىپ پۇرىدىم. كۆزۈمنى يۇمۇۋېدىم، كۆز ئالدىمغا كارۋان سارىيى، چۆكتۈرۈلگەن تۆگىلەر، تاي - تاي

مالار، كىچىك ھۇجرا، پاكىز داستىخان، قېنىق چاي، گىرده نان، ماڭا تەلمۇرۈپ تۇرغان ياش، تولىمۇ گۈزەل قىزچاق، ئۇنىڭ ياشلىق، ئۇزۇن كىرپىكلىك يوغان قارا كۆزلىرى، ئاپپاق، سۈزۈك يۈزىدىكى ئۇنچىدەك ياشلار، گىلاستەك لەۋلىرى بىلەن مارجاندەك چىشلىرى ئارىسىدىن چىقىۋاتقان «ساقلايمەن» دېگەن سۆزى ... بىرمۇبىر، ئوپئوچۇق ئايان بولدى.

ئۇ ساقلىدى، مەن ئۇنتۇدۇم. ئۇ مېنىڭ دىدارىمنى كۆردى، مەن كۆرەلمىدىم، ئۇ راستىنى ئېيتتى، مەن يوشۇردۇم. ئۇ كەتتى، مەن قالدىم. ئۇ پاك، مەن ناپاك، ئۇ ئالتۇن، مەن ئەخلەت ! لېكىن كىشىلەر قارىغۇ، مېنى ئەتىۋارلايدۇ، ئۇنى خورلايدۇ. ئەي خۇدا، گۇناھلىق بولسامۇ سورايمەن: ھاۋا ئانىمىز راستىنلا ئادەم ئەلايھىسسالامنىڭ بىر تال قوۋۇرغىسىدىن يارالغانمۇ؟ بۇۋىھەجەر ئىسمائىل ئەلايھىسسالامنى راستىنلا كۇنداشلىق جازاسى بىلەن دەشت قۇمدا ئازابلىنىپ تۇغقانمۇ؟ بۇۋىمەريەم ئانىمىز نىكاھلانماي تۇرۇپ ئەيسانى تۇغقان دېگەن گەپمۇ راستمۇ؟ ئۇلۇغلارنى تۇغقان ئانىلار تۇرسا، جاپا ـ مۇشكۈلات نېمىشقا شۇلارنىڭ؟ ئايالىلار راستىنلا نېمەتمۇ؟ ئەرلەرنىڭ ھمايىسى بولمىسا، ئۇلار بەختكە ئېرىشەلمەسلىكى راستىنلا ئۆزگەرمەس قانۇنمۇ؟

... يەنە نېمىلەرنى دېدىم، قاچانغىچە ئولتۇردۇم، بۇنىسى ماڭا قاراڭغۇ. تالادا قۇشقاچلار چۇرۇقلاشماقتا، ھەسەنئاخۇن ئەزان ئېيتماقتا، ئېگىز بىنادىن مۇزىكا ئاۋازى، قىيقاس، كۇلكە كەلمەكتە. ئۇ يەردە پەرتۇقلۇق قىزلار مەست يىگىتلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن يۇگۇرۇشۇپ يۇرگەندۇر. ماشىنا گۇدۇك بەرمەكتە، ئەرلىنىڭ ماشىنىسىدىكى كۆزى قىزارغان تەلۈە يىگىت بىر قىزنىڭ قۇلىقىغا نېمىنىدۇر پىچىرلىماقتا. «قۇدرەت ئەلى رېستورانى»دىن ئايالارنىڭ ۋاك ـ چۈڭى ئاڭلانماقتا. ئۇلار يەنە قايسى ھىمايىسىز ئايالىنى تىللىشۋاتىدىكىن. مانا بۇۋىزۆرىخانىنىڭ ئاۋازى:

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ھەي سېرىق ماشكا، سەن قۇدرەتئاخۇننىڭ ئەمرىدە بولغىنىڭ بىلەن ئابلەت كېجاڭنىڭ خوتۇنى ئىدىڭ، بىلدىڭمۇ، ئابلەت كېجاڭ قۇدرەتئاخۇنغا يىگىرمە ياشلىق قىز تېپىپتۇ. ئەمدى سەن سېرىق ئىت يۇندى ئىچ، سۆڭەك غاجا، ھا ـ ھا ـ ھا...

ـــ قۇدرەتئاخۇن قويۇۋەتتىمۇ، ئەمدى يوقال سېرىق ماتا!

ـــ كاۋا شاپىقى!

ـــ پالاق تۇخۇم!

ـــ ئەسكى پالاس!

قۇدرەتئاخۇن ھېلىقى سانىيخانىنى بوزەك ئېتىدىغان خوتۇنىنى قويۇۋېتىپتۇ. ئۇ بىر قىزنى ئالماقچىكەن، مەن نەپرەتلىنىدىغان ھېلىقى سېرىق چوكان ئەمدى سانىيخانىنىڭ ئورنىغا قالغان. بۇ ئۇزۇلمەس، باش ـ ئاخىرى يوق چۆچەك يەنە قانچە ئايالنىڭ خورلىنىشى بىلەن ئاخىرلىشاركىن. ياق، ئەمدى تاقەت قىلىشقا بولمايدۇ. شەھەر باشلىقىنى تېپىپ، ئۆيۈمنى بىكارغا بەردىم، چېقىۋېتىڭلار، دەيمەن. ئۆزۈم سانىيخان تۇرۇۋاتقان ئۆيۈمگە كۆچۈپ كېتىمەن. ئاز قالغان ئاجىز جېنىم، نۇرغۇن پۇلۇم بىلەن قىزىمغا، ئوغلۇمغا، نەۋرەمگە يۆلەك ـ باشپاناھ بولىمەن. پاناھلىقلارنىمۇ، پاناھسىزلارنىمۇ، باشقىلارنىڭ راھەت ـ پاراغىتى، گەۋدە كېرىشلىرىنىمۇ، ناله ـ پەريادىلىنىشلىرىنىمۇ كۆرگۈم ـ ئاڭلىغۇم يوق. ماڭا تىنچ خىيال، كۆڭۈل ئارامى كېرەك ...

ـــ ئىسراپىلكا، ماۋۇ قۇدرەت لۆم ـ لۆمنى كۆچۈرسىلە. كۆردىلىمۇ، پىتىلىنىۋېلىپ بىزگە كۆز ئالايتقىلى تۇردى. كاللا ـ پاچاق خېلى ئۆتەتتى. مانا بۇ لۆم ـ لۆم ئاشخانا ئېچىپ بىزنى ھەيدىگىلى تۇردى. بىزنى پاسكىنا، كاللا ـ پاچىقى خام دەيدىغان گەپلەر ئاچ بۆرگىدەك مۇشۇنىڭ ئاشخانىسىدىن تارقالدى. شېرىكلىشىپ خېلى پايدا يەتكۈزدۇق. مانا ئۇچ ـ تۆت كۈن بولدى، مېنى ئاشخانىدىن ھەيدەپ چىقاردى. ھە دېسىلا، ئابلەت

كېجاڭ ئوتتۇرىغا چىقىۋېلىپ بىزگە كۈن بەرمىدى. ھەيدىسىلە، ئىگەكىم، قانچىلىك ۋەج كەتسە ئىگەكىم! — بۇۋىزۆرىخاننىڭ گېپى تۈگىمەيلا ھەسەن زاسۇيپەز قاسماق كىيىم بىلەن ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى.

— قانچىلىك ۋەج كەتسىمۇ ئىگەكىم! — دېدى ھەسەن زاسۇيپەز ئايالىنىڭ گېپىنى تەكرارلاپ، ئۇ دولىسىنى قورۇپ قوشۇپ قويدى، — ئوقۇغان نامازنىمۇ ناماز قىلمىدى ...

— يوقىلىڭلار! — دەپ ۋارقىرىدىم قوللىرىمنى شىلتىپ، — سىلەرنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق!

— كىم يوقىلاركىن، كۆرىمىز تېخى! — قۇدرەتئاخۇن چىرايلىق پىنجەكنىڭ يانچۇقلىرىغا قوللىرىنى سېلىپ، ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولدى - دە، ئادەت گېپىنى تەكرارلىدى، — ئا كېجاڭ، تۇ جۈيجاڭ، ما جىڭلىلار ھەممىنى بىلىدۇ، كىم ھۆكۈمەتنى قوللايدۇ، كىم ھۆكۈمەتكە قارشى، ھەممىنى بىلىدۇ ...

— ۋاي نائەھلى كوسا! — دەپ ئۇنى تىللىدى بۇۋىزۆرىخان سېمىز قوللىرىنى ھاۋادا ئوينىتىپ، — ساڭا ئوخشاش يالاقچى، ئايدا بىر خوتۇن ئالىدىغان، خوتۇنىنى سولاپ بېرىدىغان لۆم - لۆم ھۆكۈمەتكە قارشى بولماي، بىزدەك بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۆمىن بەندە ھۆكۈمەتكە قارشى بولامتى!

— سەن ھۆكۈمەتكە قارشى، ھۇ خوتۇنى تالاق شوۋىچى! — ھەسەن زاسۇيپەز خوتۇنىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى. قۇدرەتئاخۇن ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك ئالتۇن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، گالىستۇكىنى تۈزەشتۈرۈپ تۇراتتى. پاھ، يۆلەنچۈكى پۇختا ئادەم مۇشۇنداق بولىدىكەن - دە، — دەپ ئويلىدىم قۇدرەتئاخۇننىڭ تەكەببۇرلۇقىغا ھەيران قېلىپ، — بىر تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرىدىغان ئادەم ئىدى، قاراڭلار، ئارقا تىرەك ئۇنىڭ مىجەزىنى ئۆزگەرتىۋېتىپتۇ. شۇنچە غەم يېمەس، شۇنچە ئېغىر - ھە؟

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— ئەتىلا ئۆيلەرنى چاقىمەن ! — دېدىم مەن قۇدرەتئاخۇنغا قاراپ قويۇپ، — بۇگۈندىن باشلاپ كۆچۈكلار، ھەممىكلار كۆچۈكلار !

مېنىڭ بۇلارنى كۆرەر كۆزۈم يوق. بۇلار مېنىڭ بىر چاغلاردىكى مۇلايىم، مېھرىبان، مۇڭداشقاق قوشنىلىرىم ئەمەس. بۇلار ھازىر پايدا ئۈچۈن، راھەت - پاراغەت ئۈچۈن ھەممىنى قىلىشتىن يانمايدىغان ماڭا يات ئادەملەر. بۇلار مېنىڭ ئۆيلىرىمگە يېڭى قوشنا بولۇپ كېلىشكەندە بەس - بەس بىلەن ماڭا غىزا سۇناتتى، سالام بېرىشەتتى، مېنىڭ پېشىمدا ناماز ئوقۇشقا تەييار ئىدى. ھازىر ئۇلار پۇللۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى ئۆگىنىۋالغان، خورلاش، ئالداش، يېلىنىش، بوزەك قىلىش، ئۆملەش، چېقىش، غاجاش، تىللاش، جازالاشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئورنىدا ئىشلىتەلەيدۇ. مۆرىتى كەلسە بىرلىشىپ مېنى غاجايدۇ، تىللايدۇ، مۆرىتى كەلسە بىر - بىرىنى ماڭا چاقىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ھەم پاناھى، ھەم دۇشمىنى؛ ھەم يېقىنى، ھەم يوچۇنى ...

قانداق قىلسام شەھەر باشلىقى بىلەن كۆرۈشەلەيمەن؟ بۇرۇنلاردا بۇ يەرلەرگە تولا كېلىدىغان شەھەر باشلىقى ھازىر نېمىشقا دارماس بولۇۋالدى؟ ياكى شەھەر باشلىقىمۇ ئابلەت كېجاڭدەك پۇللۇق بولۇپ قالغانمىدۇ - ھە؟ پۇللۇقلارنىڭ ھەممىسىلا بۇزۇلغانلار ئەمەسقۇ؟ مەكتەپ، مەسچىت، دوختۇرخانا قۇرۇۋاتقان پۇللۇقلارمۇ بىزنىڭ ئادەملىرىمىزغۇ؟ ياكى شەھەر باشلىقى ئالمىشىپ كەتتىمۇ؟ شۇنداقمىكىن دېسەم تېلېۋىزوردا كۆندە كۆرۈنۈپ تۇرىدۇغۇ؟

كىچىچە خىيال بىلەن ياخشى ئۇخلىيالمىدىم. ماڭا جىمجىتلىق يوق ئوخشايدۇ. مەن خاتىرجەم بولاي دېگىنىم بىلەن باشقىلار مېنى خاتىرجەم قويمايدىغان ئوخشايدۇ. مانا، كۆزلىرىم چېكىلىۋاتىدۇ. يەنە يېقىلمىسام بولاتتىغۇ ...

ياخشىلىقنىڭ جازاسىنى تارتىدىغان ئوخشايمەن. مېنىڭ

ئۆزۈن يىللىق ماكانىم — ئۆز قورۇ - جايىم كۆزۈمگە تولىمۇ سەت كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ قورۇ - جايىمغا بولغان مېھىر - مۇھەببىتىم سوپۇن كۆپۈكىدەك تېزلا بىر كۈندىلا يوقالدى. مەن ئۆز هويلامدىكى ئەخلەتنى سۈپۈرۈپ چىقىرالمغىنىم بىلەن قوشنىلىرىمنى مىدىرلىتالمىدىم. ئەتىسى يەكشەنبە قۇدرەتئاخۇنۇمنىڭ تويى بولدى. قىزىل لېنتا باغلانغان ماشىنىلار، بولكىۋايلار «قۇدرەت ئەلى رېستورانى» ئالدىدا پەيدا بولدى. جۇپ - جۇپ قىز - يىگىتلەر تېخى چۈش بولار - بولمايلا رېستوران، ئۆيلەرگە لىق تولدى. هويلىمۇ ئۇستەل - ئورۇندۇقلار قويۇلغان، پەرتۇق تارتقان قىز - چوكانلار تاكاسلىشىپ يۇگۇرۇشۇپ يۈرۈشمەكتە. تەخسىلەرنىڭ چاقۇر - چۇقۇرلىرى، كۇلكە - قىيقاس، ئۇنىئالغۇدىن كېلىۋاتقان ناخشا، تەكەللۇپ ۋە قىزغىن هۆرمەت بىلگىسى بولغان ساھىبخانا سۆزلىرى، هەسەنئاخۇن بىلەن بۇۋىزۆرخانىنىڭ تىل - ئاھانىتى، غالىبجاننىڭ ئۇنى، ئەرلىنىڭ يېڭى سېتىۋالغان بولكىۋاي ماشىنىسىنىڭ ماڭا تونۇش سىگنالى ... هەممىسى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. توۋا، — دەيمەن ئىچىمدە، — جاهان نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ، ئۆينىڭ خوجايىنىمەنۇ، بىچارىمەن، ئۇلار كەلگۈندى — زوراۋان، مەن ئۇلارنى نە كۆچۈرەلمەيمەن، نە ئۆيۈمنى چاقالمايمەن، مەن قىلىمەن دېگىنىمنى قىلالمايمەنۇ، ئۇلار قىلالايدۇ.

— ئىسراپىلكا، سارايغا مېهمان باشلايدىغان بولدۇق، — دېدى غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازلىق بىرى ئالدىراپ ئىشىك ئېچىپ ئۆيگە كىرىپ، — ئاياللار كىرىپ تازىلايدۇ.

ئۇ مېنىڭ ماقۇللۇقۇمنىمۇ كۈتمەستىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنى تونۇدۇم. ئۇ ئابلەت كېجاڭ، ئۇنىڭ قىزىل ساقاللىرى، مايلىشاڭغۇ خىزمەت كىيىمى هازىر يوق. ئۇ ئەت رەڭ كاستۇم - شىم كىيىپ، قىزىل گالىستۇك تاقۇالغان، چاچلىرىنىمۇ ياشلاردەك پاخپايتىپ بۇدۇر قىلدۇرۇۋالغان. ماڭا

مەسلىھەت سالمىدى، بۇيرۇق بەردى. مەن تېخى مىدىرلاپ بولغۇچە ئۆيگە لەۋلىرىنى قىزىل، قاپاقلىرىنى كۆل رەڭ بويىغان ئۇچ چوكان كىرىپ، ماڭا قاراپمۇ قويماستىن ئىچكىرىكى ئۆيۈمگە ماڭدى.

— يېكەنداز نەدىكەن؟

— داستىخانلارنى ئۇنتۇپتىمىزغۇ!

— قىزلىرىم، نېمە قىلماقچىسىلەر؟ — مەن غەزەپتىن تىترەپ، بۇ سوئالنى ئارانلا سورىيالىدىم.

— ئۆيگە مېھمان باشلايمىز، تۇزەشتۇرىمىز.

— ئۆي مېنىڭ! مەن ئۇنىمايمەن، ئاڭلىدىڭلارمۇ، ئۇنىمايمەن!

— ھا ـ ھا ـ ھا... — ئۇلار تەڭلا كۈلۈشتى، ئۇزۇن تۇمشۇق، سېرىق چاچ بىرى تېرىلگەن قاشلىرىنى ئويناتىپ مېنى مازاق قىلدى:

— شىركەتمۇ سىلىنىڭمۇ؟ ئا جىڭلىمۇ سىلىنىڭمۇ؟ بىز ئا جىڭلىنىڭ دېگىنىنى قىلىمىز. سىلىگە مۇشۇ 30 ـ يىللارنىڭ يادنامىسى — ياغاچ كارىۋات يېتىپ ئاشىدۇ، چوڭ دادا، بىكار ئۆزلىرىنى كايىتمىسىلا!

— ھا ـ ھا ـ ھا ...

— ھى ـ ھى ـ ھى ...

مېڭەم زىڭىلداپ، پۈت ـ قولۇم تىترىدى، كۆيۈشتى، مەن يەنە تالاشسام ھوشۇمدىن كېتىمەن، مىركامىل بالام نەدىسەن، قىزىم سانىيخان، ئابىدە ... مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ھاشىخان پەيدا بولدى. ئۇ بۇنىڭدىن ئەللىك نەچچە يىل بۇرۇنقى كىيىمىدە، لېكىن شاتۇار كۆڭلەك، قىزىل خەسە تامبال كىيىۋالغىنى بىلەن لېۋىگە قىزىل سۇرۇۋاپتۇ، تېخى سۇرمە سۇرۇۋالغىنىنى قارىمامدىغان. تۆگىلەر ئېغىزلىرىغا كۆۋۈك ئېلىپ، چۆكتۈرۈلگەن جايلىرىدىن قوزغالماقچى بولۇۋاتىدۇ، نېمانداق جىق كولدۇرمىلار بۇ؟ مۇز داۋاننىڭ قېلىن مۇزلىرى

يېرىلدىمۇ؟ ئۇلار دېگەن قۇش نېمانداق ئەنسىز چىللايدۇ، بۇ بىر جۇتلۇق ئەمەسمۇ؟ كارۋان سارىيىغا كەلگۈن سۈيى نەدىن كەلدى؟ بىزنىڭ ھۇجرىمىزنى سۇ باسمىسۇن، ھاي ھاپىز ئاخۇن، سۇنى ئېتىڭ ... ھاشىخان قولۇمدىن تارتىۋاتىدۇ، مەن تۇرالمايۋاتىمەن، مىركامىل بالام، مېنى يۆلە !

*　　*　　*

پەدەردىن ئايرىلىپ قالدىم. دادام بۇ قېتىم ئۆرە بولالمىدى. دادام رەھمىتى ئۆز غەلىبىسىنى كۆرەلمىدى. مەن كەچلىك گېزىتكە يەنە ماقالە يازدىم — شەھەر باشلىقى مەن بىلەن سۆھبەتلەشتى. مەن دادامنىڭ تىلىكىنى باشلىققا مەلۇم قىلدىم. مانا ھازىر دادامنى ھەم كۈلدۈرگەن، ھەم يىغلاتقان، ئاخىرىدا جېنىغا زامىن بولغان قورۇ - جايىنىڭ ئورنىدا چىرايلىق گۈللۈك بار. قۇدرەتئاخۇن، ئابلەت كېجاڭ، بۇۋىنزۆرىخانلارنىڭ تەقدىرى قانداق بولدى؟ دەپ سورىدى بىر دوستۇم دادامنىڭ ئۇنئالغۇدىكى ئۆزۈن سۆزىنى قىزىقىپ ئاڭلاپ بولۇپ. بىلمەيمەن، دېدىم مەن ئۇنىڭغا، بىلىشكىمۇ قىزىقمايمەن. ھەر ئادەمنىڭ ئۆز ھەۋىسى بولىدۇ. ئابىدە بۇ ئىشقا قىزىقىدۇ. ئۇ ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ خىزمەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇ بۇ توغرىدا ئەسەر يازماقچى. ئابىدە ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار توغرىسىدا مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي. سەن سورىمىدىڭ، سورىمىساڭمۇ سانىيخان ھەدەم توغرىسىدا ساڭا سۆزلەپ بېرەي: ئۇنىڭ ھازىر ئىككى يەردە دۆكىنى بار، ئۈچ ئۆي خىزمەتچىسى، چىرايلىق، ئىككى قەۋەتلىك قورۇ - جايى بار. ئۇ ھازىر ھەقىقىي خوجايىن !

پەدەر ئالەمدىن ئۆتتى، لېكىن ئۇ غەلىبىسىنى كۆرەلمىدى. شۇنداق، ھېچكىم غالىب ئەمەس، ھېچكىم ئۆزىنىڭ ئۆزۈل - كېسىل غەلىبىسىنى كۆرەلمەيدۇ.

يۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

گۈلەمخان
(پوۋېستلار توپلىمى)

ئاپتورى: زوردۇن سابىر
مەسئۇل مۇھەررىرلىرى: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئابدۇقەييۇم سايىم
مەسئۇل كوررېكتورى: ئادالەت مەخسۇت
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر
تېلېفون: 2827472 - 0991
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 16.5
نەشرى: 2011 - يىلى 1 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى: 2011 - يىلى 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1-3000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 228 - 14144 - 9
باھاسى: 45.00 يۈەن

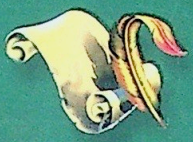

زوردۇن سابىر ئەسەرلىرى

ئانا يۇرت (1)
ئانا يۇرت (2)
ئانا يۇرت (3)
ئىزدىنىش (1)
ئىزدىنىش (2)
يازغۇچى بولماق تەس
ئاۋرال شامالىلىرى
گۈلەمخان
قەرزدار
ئاتا

ISBN 978-7-228-14144-9
9 787228 141449 >
定价:45.00元